

SLOVAK
FOREIGN
POLICY
ASSOCIATION
SFPA

VODIČI KROZ EU POLITIKE

Životna sredina

Projekat se realizuje u saradnji sa
Istraživačkim centrom Slovačke asocijacije za spoljnu politiku RC SFPA
i uz podršku
Slovačke agencije za međunarodnu razvojnu saradnju SlovakAid

Životna sredina

***Vodič kroz EU politike – Životna sredina**, daje presek stanja politike i propisa EU u oblasti životne sredine sa osnovnim naznakama o stanju u Republici Srbiji. Obuhvaćene su sve najznačajnije grupe propisa: horizontalno zakonodavstvo, monitoring atmosferskog zagađenja, zaštita i upravljanje vodama, buka, hemikalije, kontrola industrijskog zagađenja i industrijski rizici, GMO, očuvanje divlje faune i flore, upravljanje otpadom, nuklearna bezbednost i radioaktivni otpad i civilna zaštita. Ukazuje se i na neka osnovna pitanja od značaja za sprovođenje propisa. U prilogima se daju spiskovi najznačajnijih strateških dokumenata EU i Republike Srbije, propisa EU sa kojima je planirano usaglašavanje nacionalnih propisa RS, nacionalnih propisa u oblasti životne sredine i međunarodnih ugovora u kojima je Srbija članica.*

Predgovor

Treća po redu studija „Vodič kroz EU politike – Životna sredina” je publikacija koju priprema Evropski pokret u Srbiji, u saradnji sa Istraživačkim centrom Slovačke asocijacije za spoljnu politiku i uz podršku Slovačke agencije za međunarodnu razvojnu pomoć. Osnovna namera Vodiča je da se javnosti u Srbiji, pogotovo onoj koja je uključena u brojne i sve šire procese vezane za evropsku integraciju, na što jednostavniji i prihvatljiviji način predstavi veoma kompleksna materija politika Evropske unije u pet oblasti: energetika, poljoprivreda, zaštita okoline, trgovina i unutrašnji poslovi. U okviru ovog dvogodišnjeg projekta Evropski pokret u Srbiji će preostale oblasti sukcesivno obrađivati i objaviti u vidu publikacije do kraja 2011. godine.

Nije teško objasniti zašto smo se opredelili upravo za ovih pet zajedničkih politika EU. Naša procena je da se upravo na njima prelamaju neke od osnovnih, ključnih tema, ali i izazova evropskih integracija, bilo da su najsloženije, najobimnije ili pod pretpostavkom da će njihova realizacija zahtevati posebno velike promene u Srbiji kako u smislu prilagođavanja zakonodavstva, tako

i kada je reč o implementaciji i integrisanju u evropsko okruženje u zahtevnom i složenom procesu pristupanja Srbije EU.

Do sada su objavljene dve studije iz ove edicije: nakon Vodiča kroz politiku energetike kao prvog, i drugog koji se bavio Zajedničkom poljoprivrednom politikom EU, pred vama se nalazi i treća studija. Vodič kroz politiku životne sredine EU se bavi jednom od najzanimljivijih, najživljih i svakako najobimnijih politika koje su države članice Unije u svom procesu evropske integracije do sada razvile. Sama politika nije stara koliko i tri Zajednice - njeno unošenje u komunitarni *acquis* se vezuje za prvo proširenje s početka sedamdesetih godina, kada članstvo dobijaju države koje već u to doba imaju razvijenu svest o potrebi zaštite životne sredine i njenog očuvanja. No, od tog vremena, razvoj ove politike nije imao samo elemenat zaštite životne sredine, već i sadržaj interesantne veze i balansa koji je potrebno učiniti između razvoja, kreiranja i zaokruživanja zajedničkog, jedinstvenog tržišta i efekta koji bi pojačani industrijski razvoj i slobodna konkurencija, te želja za napretkom, mogla imati po životnu sredinu.

Tako ova politika dobija svoje mesto u Jedinstvenom evropskom aktu, koji je stupio na snagu 1987. godine – njime se istovremeno i zaokružuje zajedničko tržište. Od ovog Ugovora, pa do danas, predviđa se da u pripremi i sprovođenju aktivnosti u oblasti životne sredine Unija dobija obavezu da uzima u obzir raspoloživa naučna i tehnička saznanja, stanje životne sredine u različitim regionima EU, potencijalne koristi i troškove preduzimanja mera i odsustva preduzimanja mera i ekonomski i društveni razvoj Unije u celini. Istovremeno, države članice se ne sprečavaju da održavaju i uvode mere koje su mnogo strožije od mera ustanovljenih na nivou Unije sve dok su one kompatibilne sa njenim ukupnim ciljevima.

Takav pristup u kreiranju i sprovođenju ove politike, kao i njen obim, ali i troškovi usklađivanja, poseban su izazov za državu koja se priprema za članstvo. Međutim, sa istim problemima su se susretale do sada sve nove članice, i ne retko dobijale mogućnost da potpuno usklađivanje sa standardima ove politike postane potpuno obaveza nakon dosta godina od momenta stupanja u članstvo. Takva iskustva je imala i Slovačka. Načini na koje je ova država vršila procene koliko treba da traje taj tranzicioni period, šta su glavne problematične tačke i koja su rešenja na kraju prihvaćena, upravo su predstavljeni u ovom *Vodiču*.

Zbog toga je *Vodič kroz politiku životne sredine* ne samo interesantan, već predstavlja i obimnu, i sveobuhvatnu studiju, tako reći udžbenik za ovu oblast. On sadrži presek stanja politike i propisa EU u oblasti životne sredine, kao i osnovne naznake o trenutnom stanju u Srbiji. Obuhvaćene su sve najznačajnije grupe propisa: horizontalno zakonodavstvo, monitoring atmosferskog zagađenja, zaštita i upravljanje vodama, buka, hemikalije, kontrola industrijskog zagađenja i industrijski rizici, genetski modifikovani organizmi (GMO), očuvanje divlje faune i flore, upravljanje otpadom, nuklearna bezbednost i radioaktivni otpad i civilna zaštita. Naravno, ovaj Vodič ukazuje i na neka osnovna pitanja, probleme i izazove od značaja za sprovođenje propisa u ovoj oblasti. U prilogima su dati spiskovi najznačajnijih strateških dokumenata EU i Republike Srbije, propisa EU sa kojima je planirano usaglašavanje nacionalnih propisa Republike Srbije, nacionalnih propisa u oblasti životne sredine i međunarodnih ugovora u kojima je Srbija članica.

Nadamo se da će i ovaj, kao i prethodni Vodiči kroz politike EU naići na interesovanje čitalaca. Posebno, što Vodič kroz životnu sredinu po prvi put prikazuje ovu politiku srpskoj javnosti, a sve one koji su na bilo koji način uključeni u proces usklađivanja ove politike sa propisima i standardima EU, suočava sa činjenicom da je ovo tek početak, i da nas težak posao od usvajanja potpunog sprovođenja tek očekuje.

Beograd, 2010.

**Urednice
Nataša Dragojlović
Tanja Mišćević**

Sadržaj

Metodološke napomene	15
I DEO: OPŠTI OKVIRI POLITIKE EU U OBLASTI ŽIVOTNE SREDINE	19
A. Razvoj politike EU u oblasti životne sredine	19
B. Ciljevi i načela politike EU u oblasti životne sredine	25
C. Nadležnost EU u oblasti životne sredine	27
D. Institucije EU nadležne za kreiranje i sprovođenje politike i prava životne sredine	30
E. Akcioni programi EU u oblasti životne sredine	36
F. Tematske strategije	39
G. Strategija održivog razvoja	41
II DEO: IZVORI PRAVA ŽIVOTNE SREDINE EU	51
Vrste pravnih akata EU	51
A) Primarni izvori prava	51
Lisabonski ugovor	53
B) Sekundarni izvori prava	53
1. HORIZONTALNO ZAKONODAVSTVO	55
a) Stanje i opšti elementi politike	55
b) Propisi EU	56
c) Pregled sadržaja najznačajnijih propisa EU	58
c.1) Procena uticaja na životnu sredinu (EIA)	58
Procena uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu	66
c.2) Strateška procena uticaja na životnu sredinu (SEA)	70
c.3) Pristup javnosti informacijama koje se tiču životne sredine	75
Pristup informacijama na osnovu zahteva	77
Diseminacija informacija	82

Pristup pravdi	83	Upravljanje poplavnim rizicima	145
c.4) Učešće javnosti u odlučivanju o pitanjima koja se tiču životne sredine	84	Legislativa EU u drugim oblastima zaštite životne sredine od značaja za zaštitu voda	148
c.5) Izveštanje o sprovođenju propisa	88	d) Usklađivanje nacionalnih propisa RS sa propisima EU	149
c.6) Evropska agencija za životnu sredinu	89	4. MONITORING ATMOSFERSKOG ZAGAĐENJA	151
c.7) LIFE +	90	a) Stanje i opšti elementi politike	151
c.8) Odgovornost za štetu u životnoj sredini	91	Tematska strategija o zagađivanju vazduha	152
c.9) Krivična odgovornost	97	b) Propisi EU u oblasti atmosferskog zagađenja	154
c.10) Evropski registar ispuštanja i prenosa zagađujućih materija (PRTR)	100	c) Pregled sadržaja propisa EU u oblasti atmosferskog zagađenja	155
c.11) Program za unapređivanje aktivnosti NVO u oblasti životne sredine	102	Međunarodni ugovori	155
c.12) Infrastruktura za prostorne informacije (INSPIRE)	105	Kvalitet ambijentalnog vazduha	164
c.13) Minimalni kriterijumi za inspekciju u oblasti životne sredine	107	Propisi koji se odnose na ograničenje emisija iz stacionarnih postrojenja	172
d) Usklađivanje nacionalnih propisa RS sa propisima EU	110	Propisi kojima se regulišu pojedina pitanja vezana za gasove sa efektom staklene bašte	175
2. NUKLEARNA BEZBEDNOST I RADIOAKTIVNI OTPAD	112	Zagađivanje vazduha iz mobilnih izvora	181
a) Stanje i opšti elementi politike	112	Propisi koji se odnose na razmenu informacija	184
b) Propisi EU u oblasti nuklearne bezbednosti i upavljanja radioaktivnim otpadom	115	d) Usklađivanje nacionalnih propisa RS sa propisima EU	185
c) Pregled sadržaja najznačajnijih propisa	116	5. ZAŠTITA OD BUKE	187
Međunarodni ugovori	116	a) Stanje i opšti elementi politike	187
Bezbednost nuklearnih instalacija	120	b) Propisi EU u oblasti upavljanja bukom	188
Rizik od jonizujućeg zračenja	121	c) Pregled sadržaja propisa EU u oblasti upavljanja bukom	188
Prekogranično kretanje	123	Direktiva 2002/49/EC o proceni i upavljanju bukom	188
Radiološki vanredne situacije	125	Motorna vozila	190
d) Usklađivanje nacionalnih propisa RS sa propisima EU	126	Avionski saobraćaj	191
3. ZAŠTITA I UPRAVLJANJE VODAMA	127	Buka koju izaziva oprema koja se koristi na otvorenom prostoru	193
a) Stanje i opšti elementi politike	127	d) Usklađivanje nacionalnih propisa RS sa propisima EU	193
b) Propisi EU u oblasti i upavljanja vodama	129	6. HEMIKALIJE	194
c) Pregled sadržaja nekih najznačajnijih propisa EU u oblasti upavljanja vodama	132	a) Stanje i opšti elementi politike	194
Međunarodni ugovori	132	b) Propisi EU u oblasti i upavljanja hemikalijama	196
Kvalitet voda	135	c) Pregled sadržaja najznačajnijih propisa EU u oblasti upavljanja hemikalijama	200
Ispuštanje zagađujućih materija u vodu	139	Međunarodni ugovori	200
Podzemne vode	142	Izvoz i uvoz opasnih hemikalija	203
Zagađivanje nitratima iz poljoprivrede	144	Registracija, evaluacija, odobravanje i ograničenja hemikalija (REACH)	205
		Klasifikacija, obeležavanje i pakovanje	207

Dobra laboratorijska praksa	208	Zaštita životinja	266
Biocidni proizvodi	209	d) Usklađivanje nacionalnih propisa RS sa propisima EU	270
d) Usklađivanje nacionalnih propisa RS sa propisima EU	211	10. UPRAVLJANJE OTPADOM I ČISTE TEHNOLOGIJE	271
7. KONTROLA INDUSTRIJSKOG ZAGAĐENJA		a) Stanje i opšti elementi politike	271
I INDUSTRIJSKI RIZICI	212	Tematska strategija o prevenciji i reciklaži otpada	275
a) Stanje i opšti elementi politike	212	Principi upravljanja otpadom	276
b) Propisi EU u oblasti industrijskog zagađenja i upravljanja rizicima	213	b) Propisi EU u oblasti i upravljanja otpadom	276
c) Pregled sadržaja propisa EU u oblasti industrijskog zagađenja i upravljanja rizicima	217	c) Pregled sadržaja propisa EU u oblasti upravljanja otpadom	283
Integrirano sprečavanje i kontrola zagađivanja životne sredine	217	Međunarodni ugovori	283
Kontrola industrijskih akcidenata	221	Propisi opšteg karaktera	286
Međunarodni ugovori	221	Otpad iz potrošnje i posebni tokovi otpada	294
Seveso II	224	Opasan otpad	297
Sistem upravljanja i kontrole zaštite životne sredine (EMAS) u pravu Evropske unije	228	d) Usklađivanje nacionalnih propisa RS sa propisima EU	298
Legislatura EU u oblasti ekoobeležavanja	233	11. CIVILNA ZAŠTITA	299
d) Usklađivanje nacionalnih propisa RS sa propisima EU	237	a) Stanje i opšti elementi politike	299
8. GENETIČKI MODIFIKOVANI ORGANIZMI (GMO)	238	b) Osnovni propisi	301
a) Stanje i opšti elementi politike	238	c) Usklađivanje propisa RS sa propisima EU	303
b) Propisi EU u oblasti GMO	239		
c) Pregled sadržaja propisa EU u oblasti GMO	242	III DEO: SPROVOĐENJE PROPISA EU	305
Međunarodni ugovori	242		
Namerno ispuštanje GMO u životnu sredinu	244	IV DEO: ISKUSTVO SLOVAČKE	311
Ograničena upotreba GMMO	245		
Prekogranično kretanje GMO	246	V DEO: RECENZIJE	333
Genetički modifikovana hrana i hrana za životinje	247		
Označavanje i sledivost GMO i prehrambenih proizvoda i hrane za životinje	248	VI DEO: PRILOZI	337
d) Usklađivanje nacionalnih propisa RS sa propisima EU	248	Prilog I: Spisak značajnijih dokumenata EU u oblasti životne sredine	337
9. OČUVANJE DIVLJE FAUNE I FLORE	249	Prilog II: Spisak strateških dokumenata RS u oblasti životne sredine ili od značaja za oblast životne sredine	339
a) Stanje i opšti elementi politike	249	Prilog III: Spisak propisa EU sa kojima je planirano usaglašavanje nacionalnih propisa	341
b) Propisi EU u oblasti divlje faune i flore	256	Prilog IV: Spisak propisa RS u oblasti životne sredine	347
c) Pregled sadržaja propisa EU u oblasti divlje faune i flore	259	Prilog IVA: Spisak nacionalnih propisa	347
Međunarodni ugovori	259	Prilog IVB: Spisak ratifikovanih međunarodnih ugovora u oblasti životne sredine	371
Očuvanje prirodnih staništa i divlje faune i flore	262		
Zaštita divljih ptica	264	LISTA SKRAĆENICA	381
Trgovina divljom faunom i florom	265		

POJMOVNIK	387
LITERATURA	407
Korisne internet adrese	413

Metodološke napomene

Na samom početku ukazujemo na nekoliko pitanja koja zaslužuju da se na njih skrene pažnja korisnika ove publikacije.

- Prvo pitanje se odnosi na to šta sve obuhvata politika u oblasti životne sredine, tj. koja sve dokumenta, propisi, i druga akta predstavljaju deo politike i propisa u oblasti životne sredine i, u skladu sa tim, koja sve dokumenta i propise treba obuhvatiti formulacijom „politika i pravo životne sredine EU“, odnosno na osnovu čega to uopšte utvrditi.
- U vezi sa ovim je i pitanje klasifikacije pojedinih propisa. Dostupni podaci na relevantnim internet adresama EU ne klasifikuju propise u oblasti životne sredine na identičan način. Na primer, veb-sajt na kome se mogu pronaći sažeci pojedinih dokumenata i propisa EU u delu koji se odnosi na životnu sredinu (http://europa.eu/legislation_summaries/environment/index_en.htm) ne klasifikuje na isti način dokumenta i propise u poređenju sa EUR – Lex veb-sajtom (<http://eur-lex.europa.eu/en/legis/latest/chap1510.htm>) gde se mogu pronaći važeći izvori prava u oblasti „životne sredine, potrošača i zaštite zdravlja“.

Verovatno bi se naročito diskutabilnim mogle smatrati one okolnosti gde pojedinih propisa na nekim sajtovima EU posvećenim životnoj sredini uopšte nema, dok se u nekim drugim pojavljuju (pre svega, zbog preplitanja politike i propisa u oblasti životne sredine sa drugim srodnim oblastima kao što su poljoprivreda, energetika i drugo, odnosno namene konkretnih baza podataka). Ovo upućuje na potrebu da se u raspravi o politici i pravu životne sredine vodi računa o stanju u različitim drugim oblastima od značaja za oblast životne sredine.

- Posebnim bi se moglo smatrati i pitanje širine analize i broja propisa koje bi bilo korisno obuhvatiti u ovoj publikaciji.
- Ovome bi trebalo dodati i dileme koje proizilaze iz pitanja same metodologije izlaganja sadržaja politike i propisa u pojedinim oblastima. Opređenje da se u publikaciji prevashodno izlože ciljevi politike, pojedinih propisa i instrumenata u oblasti životne sredine, osnovne obaveze država članica kao i reference za dalje informisanje i istraživanje uslovljeni su praktičnim razlozima koji su inicirali izradu publikacije.
- Pitanje prevoda naziva pojedinih dokumenata, kao i pojedinih termina i formulacija koje se koriste, takđe je otvoreno. U ovoj publikaciji nastojalo se držati što više prevoda koji su već dati u nekim dokumentima koje su nadležni organi Republike Srbije usvojili, iako se o nekim od takvih prevoda i dalje može diskutovati.

U vezi sa ovim je i pitanje ujednačenog korišćenja pojedinih termina i formulacija u samoj publikaciji.

- Prilikom sagledavanja stanja propisa u Republici Srbiji, načelno je uzet presek stanja krajem 2009. godine, (prema Izmenjenom i dopunjenom Nacionalnom programu za integraciju Republike Srbije u Evropsku uniju),¹ ali je svuda, gde je bilo potrebno i moguće, ukazano i na promene do kojih je došlo i nakon toga do danas.

¹ *Izmenjeni i dopunjeni Nacionalni program za integraciju Republike Srbije u Evropsku uniju (NPI-ID)*, Vlada Republike Srbije, Beograd., 2009. str. 571-600. Preuzeto iz http://www.seio.gov.rs/upload/documents/NPI/Revidirani_NPI_2009.pdf, (datum preuzimanja 2.3.2010)

Pri rešavanju konkretnih pitanja koja su se pojavljivala u vezi sa pomenutim dilemama autor se rukovodio ciljem i osnovnom namenom publikacije kao kriterijumom postupanja.

1. Deo

Opšti okviri politike EU u oblasti životne sredine

A. Razvoj politike EU u oblasti životne sredine

Iako se danas može reći da različita pitanja u oblasti životne sredine ili u vezi sa životnom sredinom zauzimaju značajan deo aktivnosti EU, tek početkom sedamdesetih godina XX veka, Evropska zajednica (EZ) je počela da preduzima intenzivnije političke akcije u ovoj oblasti.² To koincidira sa trendom jačanja svesti o značaju i globalnim posledicama problema životne sredine kao i (ne)preduzimanja odgovarajućih

---

² U početku su preduzimate mere neophodne radi rešavanja hitnih problema u pojedinim oblastima da bi se kasnije postepeno počele preduzimati i mere zasnovane na celovitom pristupu i traganju za sinergijom između ciljeva poslovnog sektora i ciljeva politike u oblasti životne sredine. Ipak, procenjuje se da napredak nije bio linearan i da je politika životne sredine uvek bila vrlo osetljiva na šira ekonomska i politička kretanja. Scheuer, S., (ed), *EU Environmental Policy Handbook - A Critical Analysis of EU Environmental Legislation, Making it accessible to environmentalists and decision makers*, European Environmental Bureau (EEB), Brussels, 2005, str. 18. Za osnovne naznake o značajnijim datumima u istorijskom razvoju politike EU u oblasti životne sredine videti: <http://www.eea.europa.eu/environmental-time-line>

mera relevantnih subjekata šire u međunarodnoj zajednici s kraja šezdesetih godina XX veka. Prvi propisi koje je EZ donela u oblasti životne sredine bili su, između ostalih, direktive koje su se odnosile na upravljanje otpadom (1975. g.), kvalitet vode za kupanje (1976. g.), zaštitu ptica (1979. g.), itd. Različite mere koje su preduzimate u tom periodu bile su na specifičan način povezane sa pitanjima u oblasti životne sredine i imale su prevashodno ciljeve koji su se odnosili na zajedničko tržište. Zbog toga je i pravni osnov njihovog usvajanja bio član 100. Ugovora o osnivanju Evropske zajednice (npr. ispitivanje novih hemikalija, usklađivanje pristupa kontroli zagađenja, itd). Serija od šest do sada donetih akcionih programa EU u oblasti životne sredine započela je 1972. godine, čime je učinjen ključni preokret u politici EU. Prvim Akcionim programom (1972. g.) je precizirano da Komisija treba da predloži mere za smanjenje zagađivanja, unapređivanje prirodne i urbane životne sredine, i da preduzme potrebne aktivnosti vezane za probleme životne sredine uzrokovane oštećenjem pojedinih prirodnih resursa i unapređenjem svesti o problemima životne sredine i obrazovanja. Ove aktivnosti su uticale na preduzimanje aktivnijih mera na pripremi i usvajanju pojedinih propisa u oblasti životne sredine.

Razvoj politike i prava životne sredine EU može se pratiti i kroz razvoj mesta i uloge koju pitanja životne sredine imaju u osnivačkim aktima EZ, odnosno EU. Politika u oblasti životne sredine ugrađena je u ugovornu strukturu Zajednice tek Jedinstvenim evropskim aktom 1987. godine, da bi njen okvir bio dalje proširivan, ili samo na izvestan način makar posredno menjan, Ugovorom o Evropskoj uniji (1992. g.), Ugovorom iz Maastrichta (1992. g.), Amsterdamskim ugovorom (1997. g.), Ugovorom iz Nice (2003. g.) i na kraju Lisabonskim ugovorom (2009. g.). Do 1987. godine, usvojeno je oko 200 propisa i to na osnovu tadašnjeg člana 100. (kasnije 115, odnosno 135) ili na osnovu člana 235. Ugovora o osnivanju Evropske zajednice. Ipak, odsustvo jasnog pravnog osnova za politiku Zajednice u oblasti životne sredine bilo je izloženo kritici naročito jednog dela članica organizacije.

Jedinstveni evropski akt (1987. g.) uvodi posebnu glavu naslovljenu sa „životna sredina“ (Članovi 130s-t) obezbeđujući izričitu pravnu osnovu za politiku Zajednice u oblasti životne sredine. Na osnovu ovih odredbi Komisija je imala mogućnost da predlaže donošenje propisa u različitim oblastima sa ciljem da se obezbedi zaštita i unapređivanje kvaliteta životne sredine, do-

prinese zaštiti ljudskog zdravlja i obezbedi racionalno korišćenje prirodnih resursa. Ovim dokumentom je utvrđeno da se aktivnosti u oblasti životne sredine imaju preduzimati u skladu sa principom prevencije, principom da šteta treba da bude sprečena na izvoru nastajanja i principom zagađivač plaća. Posebno značajnim se smatra činjenica da je uveden i princip integracije, tj. da zahtevi u oblasti životne sredine moraju biti integrisani u druge politike Zajednice.

U pripremi i sprovođenju aktivnosti u oblasti životne sredine Zajednica je imala obavezu da uzima u obzir nekoliko različitih činilaca: raspoloživa naučna i tehnička saznanja, stanje životne sredine u različitim regionima Zajednice, potencijalne koristi i troškove preduzimanja mera i odsustva preduzimanja mera i ekonomski i društveni razvoj Zajednice u celini. Predviđeno je da Zajednica može preduzimati mere onde gde se ciljevi mogu bolje ostvariti na nivou Zajednice nego preduzimanjem mera od strane država članica pojedinačno. Istovremeno, države članice se ne sprečavaju da održavaju i uvode mere koje su mnogo strožije od mera koje su ustanovljene na nivou Zajednice sve dok su one kompatibilne sa ukupnim ciljevima Zajednice.

Ugovor iz Maastrichta (1992. g.) obezbeđuje dalje jačanje mesta i uloge politike Zajednice u oblasti životne sredine uključivanjem, među svoje osnovne ciljeve, i unapređivanje „održivog i ne-inflatornog rasta uz poštovanje životne sredine (član 2).³ Značaj ekonomskog i društvenog napretka koji je u ravnoteži i koji je održiv, naglašen je i u članu B u delu Zajedničkih odredbi Ugovora. Jačanje mesta i uloge politike životne sredine našlo je odraza i u delu Naslova koji se odnosi na životnu sredinu kroz formulaciju da je cilj politike „visok nivo zaštite“ zasnovane na principu predostrožnosti, pored drugih principa koji su već bili formulisani u Jedinstvenom evropskom aktu. Osim toga, značaj povezivanja ciljeva politike u oblasti životne sredine sa ciljevima u drugim sektorskim oblastima dodatno je naglašen kroz formulaciju iz člana 130r da zahtevi zaštite životne sredine moraju biti inte-

³ Već u Preambuli Ugovora se konstatuje sledeće: „Odlučni da unapređuju ekonomski i socijalni napredak svojih naroda, vodeći računa o načelu održivog razvoja, u okviru stvaranja unutrašnjeg tržišta i jačanja kohezije i zaštite životne sredine, kao i da primene politike koje će obezbediti da napredak ekonomske integracije bude u skladu sa napretkom u drugim oblastima“

grisani u definisanje i sprovođenje drugih politika Zajednice.⁴ Značaj Maastrichtnog ugovora treba posmatrati i u kontekstu izmenjene uloge Evropskog parlamenta i Saveta u donošenju odluka, tj. jačanja uloge Evropskog parlamenta u razvoju politike životne sredine ustanovljavanjem procedure zajedničkog odlučivanja sa Savetom, odnosno proširivanjem broja oblasti u kojima Savet može usvajati propise korišćenjem „kvalifikovane većine“ umesto jednoglasnosti.⁵

Odredbama Amsterdamskog ugovora (1997. g.) održivi razvoj je eksplicitno definisan kao cilj Zajednice. Članom 2. je definisano da Zajednica ima za cilj da unapređuje „skladan, uravnotežen i održiv razvoj privrednih aktivnosti“ i „održiv i ne-inflatoran rast“, zajedno sa „visokim stepenom zaposlenosti i socijalne zaštite, jednakosti između muškaraca i žena, visokim nivoom konkurentnosti i usklađenosti ekonomskih rezultata, itd. U vezi sa ovim je i jačanje zahteva za integraciju ciljeva u oblasti politike životne sredine u druge sektore definisano odredbom člana 6. Ugovora kroz formulaciju da „zahtevi u oblasti zaštite životne sredine moraju biti integrisani u formulisanje i sprovođenje drugih politika Zajednice.“⁶

Pored toga, značaj Amsterdamskog ugovora, zajedno sa prethodnim izmenama, proizilazi iz činjenice da je donošenje odluka koje se tiču životne sredine učinjeno jednostavnijim, budući da je procedura zajedničkog odlučivanja (osim predviđenih izuzetaka) postala uobičajena čime je ojačana uloga Evropskog parlamenta. Ovo je prošireno i na politiku u oblasti transporta, Trans-Evropske mreže i propise koji se odnose na Strukturalni

fond. Širim ciljevima utvrđenim u članu 174⁷ obezbeđena je pravna osnova Zajednice da deluje u svim oblastima od značaja za politiku životne sredine.

Ugovorom iz Nice (2001. g.) nisu učinjene izmene osnovnih, već ranije definisanih odredbi koje se odnose na životnu sredinu. Ipak, izvesnim doprinosom promenama politike u oblasti životne sredine smatraju se i promene u sistemu glasanja koje se odnose na sistem kvalifikovane većine.

Korišćenje različitih instrumenata politike u oblasti životne sredine od 1945-2005. godine

⁴ Značaj politike Zajednice u oblasti životne sredine osnažen je Deklaracijom država članica o proceni uticaja na životnu sredinu mera zajednice iz aneksa Ugovora.

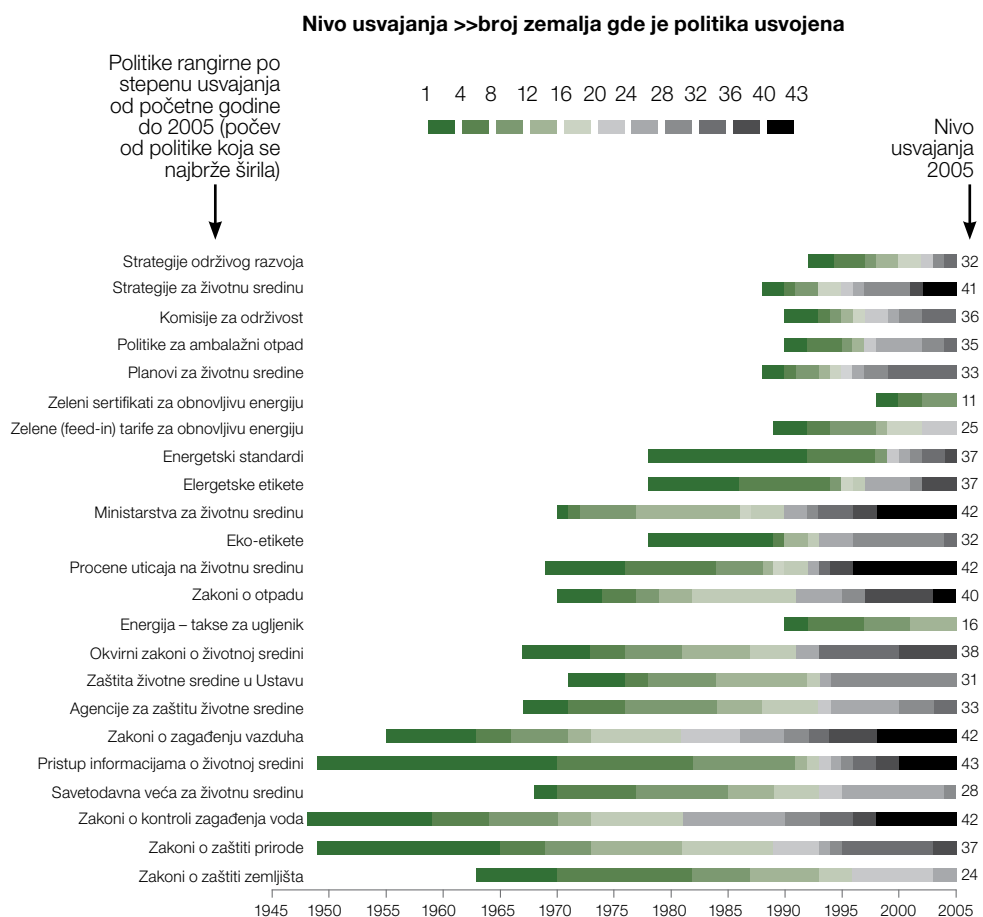
(<http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html#0102000040>)

⁵ Ipak, i dalje je ostalo jednoglasno odlučivanje u Savetu o nekim pitanjima kao što su prostorno planiranje i korišćenje zemljišta (osim upravljanja otpadom i mera „opšte prirode“), upravljanje vodnim resursima, izvori energije i snabdevanje energijom.

⁶ Nadovezujući se na Deklaraciju iz Maastrichta koja je samo obavezivala da se „uzmu u obzir“ uticaji predloga na životnu sredinu, Deklaracijom uz Amsterdamski ugovor Komisija je obavezana da obezbedi da se pripreme studije procene uticaja na životnu sredinu uvek kada priprema predloge akata koji mogu imati značajne implikacije na životnu sredinu. Ovakav razvoj situacije je imao uticaja na jačanje položaja Generalnog direktorata za životnu sredinu (DG Environment) kao i dalje aktivnosti u oblasti politike razvoja uključujući Kardijski proces i donošenje Strategije održivog razvoja EU.

⁷ Učinjena je i odgovarajuća prenumeracija članova tako da je je raniji član 130r postao član 174 (sada član 191).

Grafikon 1.: International spread of environmental policies across 43 OECD and Central Eastern countries

Zemlje uključene u studiju: Albanija, Australija, Austrija, Belorusija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Kanada, Hrvatska, Češka Republika, Danska, Nemačka, Estonija, Finska, Francuska, Mađarska, Irska, Island, Italija, Japan, Letonija, Litvanija, Luksemburg, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, Moldavija, Novi Zeland, Holandija, Norveška, Poljska, Portugal, Rumunija, Rusija, Slovačka, Švedska, Švajcarska, Španija, Južna Koreja, Turska, Ukrajina, Velika Britanija, Sjedinjene Američke Države

Izvor: http://www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/international-spread-of-environmental-policies/trend11-3g-soer2010-eps/TREND11-3G-environment-policies-spread.eps.75dpi.png/at_download/image

B. Ciljevi i načela politike EU u oblasti životne sredine

Ciljevi politike EU u oblasti životne sredine definisani su u nekoliko odredbi Ugovora o funkcionisanju EU i Ugovora o EU i treba ih tumačiti u kontekstu ukupnih ciljeva EU i širem razvojnom i međunarodnom kontekstu uz snažnije naglašavanje mesta i uloge održivog razvoja.

Član 11. Ugovora (ranije član 6), osim što je izbačeno upućivanje na član 3., nije promjenjen te glasi: „Obaveza zaštite životne sredine mora biti integrisana u definisanje i sprovođenje politika i aktivnosti Zajednice posebno sa ciljem podsticanja trajnog razvoja”.

Stara odredba člana 2. Ugovora o EU je ukinuta i zamjenjena odredbom člana 3 Ugovora o EU uz izvesne izmene. Umesto ranijeg poziva za „održivi razvoj ekonomskih aktivnosti“ definisano je da će Unija „raditi za održivi razvoj Evrope zasnovan na uravnoteženom ekonomskom rastu i stabilnosti cena, visoko konkurentnoj i društveno tržišnoj privredi, s ciljem pune zaposlenosti i društvenog napretka kao i „visokog nivoa zaštite i unapređenja kvaliteta životne sredine“. Zbog ciljeva vezanih za snažniju integraciju i povezivanje politike životne sredine i drugih srodnih oblasti (energetika, poljoprivreda, ribarstvo, itd.), nekoliko drugih odredbi Ugovora je takođe dobilo na značaju. Pored toga, u istom članu Lisabonskog ugovora se naglašava značaj odgovornosti EU za globalno stanje životne sredine, tako što se definiše da će Unija u svojim odnosima sa svetom „doprinositi miru, bezbednosti i održivom razvoju Planete, solidarnosti, međusobnom poštovanju među narodima, slobodnoj i fer trgovini, iskorenjivanju siromaštva i zaštiti ljudskih prava, a posebno prava dece, kao i striktnom nadleganju i razvoju međunarodnog prava uključujući poštovanje principa Povelje Ujedinjenih nacija“ (član 3. st.5). Smatra se, da na ovaj način, Ugovor daje i jaču pravnu osnovu za aktivnosti EU u ostvarivanju ciljeva održivog razvoja u svetu, a ne samo u Evropi.⁸

⁸ Za neke aspekte globalne uloge EU u oblasti životne sredine videti: Keleman, R. D., *Globalizing European Union Environmental Policy, Paper presented at The European Union Studies Association, 11th Biennial International Conference, April 23rd – 25th, 2009, www.unc.edu/euce/eusa2009/papers/keleman_07A.pdf (datum pristupanja: 10. august, 2010.)*.

Najjasnije formulisani ciljevi u oblasti životne sredine sadržani su u odrebi člana 191. (ranije 174, odnosno 130r) Ugovora o funkcionisanju EU gde je propisano da politika Unije u oblasti životne sredine treba da doprinese postizanju sledećih ciljeva: očuvanju, zaštiti i poboljšanju kvaliteta životne sredine, zaštiti ljudskog zdravlja, opreznom i racionalnom korišćenju prirodnih resursa i unapređenju, na međunarodnom planu, mera za suočavanje sa regionalnim i globalnim problemima životne sredine. Politika Zajednice u oblasti životne sredine ima za cilj obezbeđenje visokog stepena zaštite, vodeći računa o raznolikosti stanja u različitim regionima Zajednice. Ona se zasniva na sledećim načelima⁹:

- načelo predostrožnosti;
- načelo preventivne akcije;
- načelo da šteta u životnoj sredini treba da bude ispravljena na izvoru zagađivanja i
- načelo zagađivač - plaća.¹⁰

Istovremeno, propisana je mogućnost da mere usklađivanja kojima se zadovoljavaju zahtevi u pogledu zaštite životne sredine obuhvataju, ukoliko je to potrebno, zaštitnu klauzulu kojom se omogućava državama članicama, da zbog neekonomskih razloga vezanih za životnu sredinu, donesu privremene mere, što podleže proceduri kontrole na nivou Unije.

Prilikom utvrđivanja politike iz oblasti životne sredine, propisana je oba-

⁹ Ovdje se koristi izraz „načela“ umesto „principi“ pre svega zbog činjenice da srpsko zakonodavstvo u oblasti životne sredine koristi ovaj izraz.

¹⁰ Pored ova četiri načela, koja se eksplicitno spominju u članu 191. Ugovora o funkcionisanju EU, može se govoriti i o drugim načelima zaštite životne sredine u EU: načelo održivog razvoja, načelo supsidijarnosti, načelo srazmernosti, načelo informisanja i učešća javnosti. Čavoški, A., Osnovi ekološkog prava Evropske unije, Pravni fakultet Univerziteta Union, Službeni glasnik., Beograd, 2007, str. 14-22. Principi međunarodnog prava životne sredine obuhvataju, pored navedenih, i princip suvereniteta nad prirodnim resursima, obaveza neprouzrokovanja štete, princip zajedničke ali različite odgovornosti, princip pravičnog udela u korišćenju resursa, itd. Louka, E., International Environmental Law, Cambridge University Press, 2006. p. 49-54. Todić, D., Savremena politika i pravo životne sredine, Megatrend univerzitet, Beograd. 2008. str. 59-64.

veza da se vodi računa o: raspoloživim naučnim i tehničkim podacima, uslovima životne sredine u različitim regionima Zajednice, prednostima i opterećenjima koji mogu da proisteknu iz poduhvata ili odsustva poduhvata, ekonomskom i društvenom razvoju Unije u celini i uravnoteženom razvoju njenih regiona.¹¹

C. Nadležnost EU u oblasti životne sredine

Pitanje nadležnosti EU u oblasti životne sredine može se sagledavati na osnovu tumačenja različitih odredbi Ugovora o funkcionisanju EU i Ugovora o EU i u odnosu različitih aspekata nadležnosti: nadležnost EU za obavljanje poslova u oblasti životne sredine u odnosu na nadležnost država članica, nadležnost u pitanjima međunarodne saradnje u oblasti životne sredine, nadležnost pojedinih organa EU, itd.

a) Pored odredbi o kojima je već bilo reči, nadležnost EU u oblasti životne sredine definisana je eksplicitno članom 4. Ugovora o funkcionisanju EU i to kao podeljena nadležnost između Unije i država članica, isto kao i nadležnost u oblasti ekonomske, socijalne i teritorijalne kohezije, poljoprivrede i ribarstva (osim očuvanja morskih bioloških resursa), zaštite potrošača, transporta, energetike, transevropskih mreža, nekih pitanja u oblasti javnog zdravlja, itd.¹²

Kao što je već napomenuto, relevantnim odredbama Ugovora Unija je dobila pravnu osnovu za delovanje u različitim oblastima od značaja za politiku životne sredine. Ipak, potrebno je imati u vidu da se ne radi o ekskluzivnoj nadležnosti, već da se ona deli sa državama članicama, tj. da je nadležnost

¹¹ Mere zaštite koje donosi EU (na osnovu člana 192) ne sprečavaju zadržavanje ili uvođenje, od strane svake države članice, jačih mera zaštite. Na opšti način je utvrđena obaveza da takve mere treba da budu u skladu sa Ugovorima i o njima se obaveštava Komisija. (član 193).

¹² Od značaja za oblast životne sredine je i činjenica da je u grupi pitanja gde EU ima ekskluzivnu nadležnost i oblast „očuvanja morskih bioloških resursa, u skladu sa zajedničkom politikom u oblasti ribarstva“ (član 3. stav 1.d Ugovora o funkcionisanju EU), pored pitanja koja se odnose na carinsku uniju, ustanovljavanje pravila vezanih za funkcionisanje unutrašnjeg tržišta, monetarnu politiku za države čija je moneta evro, itd.

Unije u oblasti politike životne sredine ograničena sa dva ključna činioca:

- principom subsidijarnosti¹³ koji je prvi put u vezi sa politikom životne sredine uveden u Jedinstveni evropski akt, a Mاستrihtnim ugovorom njegova uloga biva proširena¹⁴ i
- zahtevom da se za određena, naročito osetljiva pitanja, i dalje traži jednoglasnost umesto većinske podrške država članica u Savetu ministara („zeleni“ porezi, neki aspekti upravljanja vodnim resursima, prostornog planiranja, energetske politike, itd).¹⁵

b) Na pitanje međunarodne saradnje u oblasti životne sredine odnose se odredbe člana 191, stav 4 gde je propisano da u okviru svojih odgovarajućih nadležnosti, Unija i države članice saraduju sa trećim zemljama i nadležnim međunarodnim organizacijama, s tim što modaliteti saradnje mogu biti predmet sporazuma između Unije i trećih zainteresovanih strana.¹⁶ Istovremeno se konstatuje da ova odredba ne prejudicira nadležnost država članica za pregovaranje u međunarodnim forumima i za zaključivanje međunarodnih sporazuma.

U vezi sa ovim, treba imati u vidu da su odredbe o životnoj sredini sadržane i u Naslovu V Ugovora o Evropskoj uniji koji se odnosi na aktivnosti Unije u oblasti spoljne i bezbednosne politike. Tako je definisano da će Unija sprovesti zajedničku politiku i aktivnosti i raditi na ostvariva-

¹³ Na osnovu načela supsidijarnosti, u područjima koja ne spadaju u njenu isključivu nadležnost, Unija će delovati samo onda i ukoliko ciljevi predloženog delovanja ne mogu biti na zadovoljavajući način ostvareni od strane država članica (bilo na centralnom, regionalnom ili lokalnom nivou), a mogu, zbog razmera ili rezultata predloženog delovanja, biti bolje ostvareni na nivou Unije (član 5. st.3. Ugovora o Evropskoj uniji). Za šire o pravilima primene principa supsidijarnosti i proporcionalnosti videti: Protocol 2, Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the functioning of the European Union, (OJ C 83, 30.3.2010, pp. 206-209.)

¹⁴ Delimično kao rezultat primene ovog principa neke direktive su dobile formu „okvirnih“ propisa nastojeći da državama članicama ostave značajniju slobodu u njihovom sprovođenju.

¹⁵ Rezultat ovakvog stanja je činjenica da su u pravu životne sredine oblast zagađivanja vazduha i voda i upravljanje otpadom relativno široko regulisani dok su neka pitanja ostala relativno ne razvijena (planiranje korišćenja zemljišta, upravljanje saobraćajem, itd).

¹⁶ Članom 3. stav 2. Ugovora o funkcionisanju EU propisana je ekskluzivna nadležnost Unije da, pod određenim uslovima, zaključuje međunarodne sporazume.

nju visokog nivoa saradnje u oblasti međunarodnih odnosa s ciljem, da se ubrza ekonomski, društveni i razvoj u oblasti životne sredine zemalja u razvoju sa primarnim ciljem iskorenjivanja siromaštva (čl. 21. st. 2. d), odnosno, s ciljem pomoći razvoju međunarodnih mera potrebnih radi očuvanja i unapređenja kvaliteta životne sredine i održivog razvoja globalnih prirodnih resursa i obezbeđenja održivog razvoja.

c) Nadležnost pojedinih organa EU za obavljanje poslova u oblasti životne sredine, pored opštih odredbi kojima se reguliše uloga pojedinih organa, regulisana je i članom 192. Ugovora o funkcionisanju EU. Predviđeno je da Evropski parlament i Savet u skladu sa propisanom pravnom procedurom i posle konsultovanja Komiteta za ekonomska i socijalna pitanja i Komiteta regiona donosi odluke o delovanju koje Unija treba da preduzme radi ostvarenja ciljeva navedenih u članu 191.¹⁷

Izuzetno, i uz poštovanje odredbi člana 114 (ranije 95),¹⁸ Savet, odlučujući jednoglasno u skladu sa posebnom procedurom i nakon Evropskog parlamenta, Komiteta za ekonomska i socijalna pitanja i Regionalnog komiteta, donosi:

- odredbe isključivo fiskalne prirode;
- mere koje se odnose na prostorno planiranje;
- upravljanje količinama vodnih resursa ili utičući na raspolaganje ovim resursima;
- korišćenje zemljišta, sa izuzetkom upravljanja otpadom;
- mere koje značajno utiču na izbor neke države članice u pogledu razli-

¹⁷ Uz poštovanje načela zagađivač-plaća, kada mera ustanovljena na osnovu ovog stava podrazumeva nesrazmerne troškove za administrativne organe države članice, u aktu o utvrđivanju mera utvrđuju se odgovarajuće odredbe koje se odnose na privremene izuzetke i/ili finansijsku podršku iz Kohezionog fonda ustanovljenu u skladu sa odredbom člana 177. (član 191. stav 5).

¹⁸ Oude treba dodati i mogućnost delovanja Saveta u skladu sa postupkom iz člana 251, i nakon konsultovanja Ekonomskog i socijalnog komiteta, radi usklađivanja odredbi zakonskih i upravnih akata država članica čiji je cilj uspostavljanje i delovanje unutrašnjeg tržišta.

čitih izvora energije i opšte strukture njenog snabdevanja energijom.¹⁹

Opšte akcione programe kojima se utvrđuju prioritetni ciljevi koji treba da budu ostvareni, donosi Evropski parlament i Savet, odlučujući u skladu sa uobičajenom procedurom i posle konsultovanja Komiteta za ekonomska i socijalna pitanja i Komiteta regiona.²⁰

D. Institucije EU nadležne za kreiranje i sprovođenje politike i prava životne sredine

Veći broj različitih institucija EU ima određene nadležnosti u oblasti životne sredine ili mogu biti od značaja za oblast životne sredine. Neke od njih imaju opšti karakter sa formalno definisanim nadležnostima u Lisabonskom ugovoru kao što su, npr. Evropski parlament, Savet Evropske unije (ili Savet ministara), Evropska komisija, Evropska investiciona banka, Sud pravde EU, dok se neke od njih prevashodno bave pitanjima životne sredine.

Evropski parlament²¹

Nadležnost i funkcije Evropskog parlamenta odnose se na zakonodavna i budžetska pitanja. Takođe, Evropski parlament nadgleda i kontroliše Savet Evropske unije i Komisiju budući da raspolaže ovlašćenjima u oblasti kontrole i izbora funkcionera. Parlament ima ovlašćenje da postavlja pitanja koja se dostavljaju Komisiji ili Savetu Evropske unije, kao i da raspravlja o izveštajima koje Evropska komisija dostavlja Evropskom parlamentu.

Parlament se sastoji od 736 članova koji predstavljaju građane i koji su orga-

¹⁹ Ipak, Savet, postupajući jednoglasno na predlog Komisije i nakon konsultovanja Evropskog parlamenta, Ekonomskog i socijalnog komiteta i Komiteta regiona, može da odluči da primeni uobičajenu proceduru na ova pitanja (član 191. stav 2).

²⁰ Mere za sprovođenje ovih programa donose se prema opisanoj proceduri iz stava 1. i 2. člana 191. (član 191. stav 3). Propisano je da države članice, poštujući određene mere usvojene od strane Unije, obezbeđuju finansiranje i izvršenje politike u oblasti životne sredine (stav 4).

²¹ http://www.europarl.europa.eu/news/public/default_en.htm (datum pristupanja: 16.09.2010)

nizovani u grupe u skladu sa političkom pripadnošću, a ne na nacionalnoj osnovi. Među sedam političkih grupa, koliko postoji u Parlamentu, jedna od njih se jasno deklarira kao „Zeleni“ („The Greens/European Free Alliance“) sa ukupno 55 poslanika. Ova grupa se zalaže za to „da Evropa postane globalni lider u oblasti zaštite životne sredine, miru i socijalnoj pravdi, fer globalizaciji i borbi za ljudska prava“.²²

Komitet za za životnu sredinu, javno zdravlje i bezbednost hrane je jedan od dvadeset stalnih komiteta Evropskog parlamenta (spoljni poslovi, razvoj, međunarodna trgovina, industrija, istraživanje i energija, transport i turizam, regionalni razvoj, pravna pitanja, itd). Komitet ima 64 člana i isto toliko zamenika na čijem čelu se trenutno nalazi predstavnik Grupe saveza socijalista i demokrata u Evropskom parlamentu (iz Nemačke). Nadležnost ovog komiteta obuhvata, između ostalog, i politiku životne sredine i mere zaštite. To uključuje sledeća pitanja: zagađivanje vazduha, zemljišta i voda, upravljanje otpadom i reciklažu, opasne supstance, buku, klimatske promene, zaštitu biodiverziteta; održivi razvoj; međunarodne i regionalne mere i sporazume, saniranje šteta u životnoj sredini, civilnu zaštitu, Evropsku agenciju za životnu sredinu i Evropsku agenciju za hemikalije.²³

Savet Evropske unije (Savet ministara)²⁴

Savet Evropske unije ili Savet ministara je institucija koja se sastoji od ministara iz država članica u različitim oblastima (poljoprivreda, transport, socijalna pitanja, finansije, itd). Savet je nadležan za donošenje političkih odluka i ima određene zakonodavne nadležnosti. Jedno od pitanja kojima se bavi Savet Evropske unije odnosi se i na oblast životne sredine. Ministri za životnu sredinu se sastaju formalno četiri puta godišnje, odlučuju kvali-

²² Za kratak pregled istorijskog razvoja „zelenih“ videti: <http://www.greens-efa.org/cms/default/rubrik/6/6648.history.htm> (datum pristupanja: 16.09.2010)

²³ <http://www.europarl.europa.eu/activities/committees/homeCom.do?language=EN&body=ENVI> (datum pristupanja: 16.09.2010)

²⁴ <http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?lang=EN> (datum pristupanja: 16.09.2010)

fikovanom većinom i zajednički sa Evropskim parlamentom.²⁵

Evropska komisija²⁶

Kao izvršno telo EU, glavne nadležnosti Evropske komisije odnose se na iniciranje i predlaganje politike i propisa koji se dalje dostavljaju Evropskom parlamentu i Evropskom savetu kao o staranje o poštovanju propisa. Direktorat za životnu sredinu²⁷ je jedan od 40 direktorata (DGs) i drugih službi Komisije. Pored aktivnosti koje se odnose na obezbeđivanje poštovanja propisa EU (uključujući i ispitivanje žalbi građana i nevladinih organizacija i pokretanja procedura za kršenje propisa) Direktorat finansira projekte u oblasti životne sredine.

U ostvarivanju ciljeva u oblasti životne sredine, pored Direktorata za životnu sredinu, nekoliko drugih direktorata ima izvesne nadležnosti kao što su: Direktorat za poljoprivredu i ruralni razvoj, Direktorat za energiju, Direktorat za preduzeća i industriju, Direktorat za zdravlje i potrošače, itd. U novoj Komisiji imenovan je i poseban direktorat za pitanja koja se odnose na klimu.²⁸

Evropska investiciona banka²⁹

Ciljevi ove finansijske institucije, osnovane Rimskim ugovorom iz 1958. godine, odnose se, između ostalog, na obezbeđivanje sredstava za kapitalna ulaganja namenjena za razvoj i integraciju EU. Investiranjem u državne ili privatne projekte, banka doprinosi održivom razvoju Evropske unije i ostvarivanju ciljeva u oblasti životne sredine.

²⁵ Za šire o aktivnostima videti: <http://www.consilium.europa.eu/App/newsroom/loadbook.aspx?BID=89&LANG=1&cmsid=356> (datum pristupanja: 16.9.2010)

²⁶ http://ec.europa.eu/environment/index_en.htm (datum pristupanja: 23.9.2010)

²⁷ http://ec.europa.eu/dgs/environment/index_en.htm (datum pristupanja: 23.9.2010)

²⁸ "DG Klima". Videti: http://ec.europa.eu/dgs/clima/mission/index_en.htm (datum pristupanja: 23.9.2010)

²⁹ <http://www.eib.europa.eu/projects/topics/environment/index.htm?lang=en> (datum pristupanja: 23.9.2010)

Tzv. Evropski principi za životnu sredinu³⁰ ustanovljeni su kao zajednički pristup pet multilateralnih evropskih finansijskih institucija (Evropska investiciona banka, Savet evropske banke za razvoj, Evropska banka za rekonstrukciju i razvoj, Nordijska korporacija za finansiranje u oblasti životne sredine i Nordijska investiciona banka) s ciljem da se obezbedi usklađena politika, standardi i praksa u oblasti finansiranja projekata. Potpisnici se obavezuju da, pri finansiranju projekata, poštuju osnovne politike EU u oblasti životne sredine iz člana 174. stav 2. Ugovora o osnivanju Evropske zajednice. U geografskom pogledu, potpisnici su se obavezali na poštovanje ovih principa u državama gde posluju uključujući i zemlje kandidate i potencijalne kandidate za članstvo u EU. Svi projekti koji se finansiraju od strane ovih finansijskih institucija moraju biti u saglasnosti sa pomenutim principima i relevantnim sekundarnim zakonodavstvom EU (pravila o proceni uticaja na životnu sredinu, direktive EU u oblasti industrijske proizvodnje, upravljanja vodama i otpadom, zagađenja vode i zemljišta, profesionalne bezbednosti i zdravlja i zaštite prirode). Projekti koje finansiraju ili u čijem finansiranju učestvuju ove finansijske institucije moraju biti u saglasnosti i sa međunarodnim multilateralnim ugovorima u oblasti životne sredine (biodiverzitet, klimatske promene, ozonski omotač, močvere, postojani organski zagađivači, prekogranično zagađivanje vazduha, ugrožene vrste, dostupnost informacija).

Sud pravde EU³¹

Evropski sud pravde je centralna pravosudna institucija sa sedištem u Luksemburgu čiji je zadatak da osigura poštovanje propisa EU u kontekstu tumačenja i primene Osnivačkih ugovora. Sud se u svojoj dosadašnjoj praksi bavio različitim pitanjima u oblasti životne sredine donoseći odluke i utvrđujući odgovarajuća pravila u tumačenju i primeni pojedinih propisa.³²

³⁰ <http://www.eib.europa.eu/infocentre/epe/index.htm?lang=en> (datum pristupanja: 23.9.2010)

³¹ http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7033/ (datum pristupanja: 28.9.2010)

³² Za listu najznačajnijih slučajeva videti: http://ec.europa.eu/environment/legal/law/cases_judgments.htm (datum pristupanja: 9.8.2010)

Evropski ombudsman³³

Značaj Evropskog ombudsmana treba posmatrati u kontekstu mogućnosti koje stoje na raspolaganju građanima radi zaštite njihovih prava, uključujući i prava u oblasti životne sredine. Evropski ombudsman, koga imenuje Evropski parlament, ima ulogu da postupa po pritužbama građana koji smatraju da su njihova prava povređena odlukama Evropskih institucija. Pod ovim se podrazumevaju situacije kada je određena evropska institucija propustila da preduzme mere koje je bila dužna da učini ili je učinila nešto što nije trebala učiniti.

Agencije i druga tela Evropske unije

Agencije Evropske unije, za razliku od institucija kao što su Savet, Parlament, Komisija, i druge, su tela koja su formirana aktima sekundarnog zakonodavstva radi sprovođenja određenih tehničkih, naučnih i drugih zadataka. Veći broj agencija ima ili može da ima značaj za oblast životne sredine,³⁴ a posebno su značajne Evropska agencija za životnu sredinu i Evropska agencija za hemikalije.

Evropska agencija za životnu sredinu³⁵

Evropska agencija za životnu sredinu (EEA) je osnovana 1990. godine, i njena uloga je da podrži održivi razvoj i postigne značajan i merljiv napredak u očuvanju životne sredine u Evropi, pružajući važne i pouzdane informacije institucijama koje kreiraju politike i donose odluke, ali i najširoj javnosti. EEA započela je sa radom 1994. godine. Sedište joj je u Kopenhagenu /Danska/. Agencija je otvorena prema državama koje nisu članice EU, ali su zainteresovane za pojedina pitanja u oblasti životne sredine, kao što su Island, Lihtenštajn i Norveška koje su članice od osnivanja.

Agencija za zaštitu životne sredine Republike Srbije³⁶ je institucija koja saraduje sa Evropskom agencijom i to na osnovu odredbe člana 20. stav 3. Zakona o ministarstvima („Sl. glasnik RS“, br. 36/09). Utvrđeno je da Agencija za zaštitu životne sredine, kao organ uprave u sastavu Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja sa svojstvom pravnog lica, obavlja poslove državne uprave koji se, između ostalog, odnose na: „saradnju sa Evropskom agencijom za zaštitu životne sredine (EEA) i Evropskom mrežom za informacije i posmatranje (EIONET)”.

Evropska agencija za hemikalije³⁷

Evropska agencija za hemikalije (ECHA) je institucija EU koja se bavi unapređivanjem kvaliteta života kroz obezbeđivanje bezbednog korišćenja hemikalija i podsticanje inovacija. U skladu sa ovim, osnovni propisi kojima se bavi ova institucija odnose se na hemikalije a naročito REACH Uredba o registraciji, proceni i ograničenjima hemikalija iz 2007. godine, i CLP Uredba o klasifikaciji, obeležavanju i pakovanju supstanci i jedinjenja iz 2009. godine. Agencija obezbeđuje koordinaciju aktivnosti u vezi sa primenom ovih propisa radi postizanja konzistentne i dosledne primene. Istovremeno, Agencija državama članicama i evropskim institucijama obezbeđuje odgovarajuće naučne informacije o pitanjima koja se tiču bezbednosti i različitih društveno-ekonomskih aspekata korišćenja pojedinih hemikalija. Sedište Agencije je u Helsinkiju (Finska).

Agencija za hemikalije (Republike Srbije) je institucija koja je osnovana odlukom Vlade („Sl. glasnik RS“, broj 78/09) radi obezbeđivanja administrativnih uslova za kvalitetno, efikasno i bezbedno upravljanje hemikalijama i biocidnim proizvodima.³⁸

³³ <http://www.ombudsman.europa.eu/home/en/default.htm> (datum pristupanja: 10.9.2010)

³⁴ http://europa.eu/agencies/community_agencies/index_en.htm (datum pristupanja: 10.9.2010)

³⁵ <http://www.eea.europa.eu/> (datum pristupanja: 10.9.2010)

³⁶ <http://www.sepa.gov.rs> (datum pristupanja: 16.10.2010)

³⁷ http://echa.europa.eu/home_en.asp (datum pristupanja: 10.9.2010)

³⁸ Pravni osnov za osnivanje Agencije dat je u Zakonu o hemikalijama („Sl. glasnik RS“, broj 36/09). Za šire videti: <http://www.ekoplan.gov.rs/shema/index.html> (datum pristupanja: 10.9.2010)

Statistički zavod Evropskih zajednica³⁹

Eurostat, sa sedištem u Luksemburgu, je osnovan 1953. godine. Osnovne funkcije Eurostata su: pružanje neophodnih statističkih podataka institucijama EU kako bi mogle da analiziraju, vode i procenjuju komunitarne politike, kao i snabdevanje javnih ustanova, preduzeća, obrazovnih ustanova, novinara i građana statističkim podacima. Komunitarna statistika se deli na 9 grupa: opšta statistika; ekonomija i finansije; stanovništvo i socijalni uslovi; industrija, trgovina i usluge; poljoprivreda i vodoprivreda; spoljna trgovina; saobraćaj; životna sredina i energetika, i nauka i tehnologija. U delu koji se odnosi na životnu sredinu obuhvaćene su sledeće oblasti: proizvodnja, tretman i reciklaža otpada, vodni resursi i tretman otpadnih voda, troškovi zaštite životne sredine, porezi u oblasti životne sredine, proizvodi za zaštitu bilja, zaštita vazduha i klimatske promene, korišćenje zemljišta, uticaji pojedinih ekonomskih sektora (deo o poljoprivredi koji obuhvata podatke o pesticidima, đubrivu i organskoj proizvodnji, a deo o transportu obuhvata različite aspekte životne sredine uključujući efikasnost transporta i cene).

Jedna od statističkih oblasti koja se prati od strane Republičkog zavoda za statistiku odnosi se na životnu sredinu i obuhvata vodu, vazduh, hemikalije, otpad, troškove zaštite životne sredine i krivična dela protiv životne sredine.⁴⁰

E. Akcioni programi EU u oblasti životne sredine

Akcioni programi EU u oblasti životne sredine predstavljaju dokumenta koja na najširi način utvrđuju politiku EU u ovoj oblasti. Početak njihovog donošenja se podudara sa prvim pokušajima EU da se problemima životne sredine pozabavi na sistematski način. Njima su definisani osnovni polazni stavovi u pogledu procene stanja u pojedinim sektorima relevantnim za životnu sredinu i utvrđeni ciljevi, principi, prioriteti i instrumenti neop-

hodni za ostvarivanje ciljeva. Sadržaj akcionih programa odlikava razvoj politike EU u ovoj oblasti, uključujući i razvoj pitanja nadležnosti ove organizacije u domenu životne sredine, kao i druge elemente politike EU od značaja za životnu sredinu. Do sada je doneto pet akcionih programa koji su se odnosili na određene vremenske periode:

- prvi akcioni program donet je za period od 1973. do 1976. godine;
- drugi akcioni program se odnosio na period od 1978. do 1981. godine;
- treći akcioni program se odnosio na period od 1982. do 1986. godine;
- četvrti akcioni program se odnosio na period od 1987. do 1992. godine i
- peti akcioni program se odnosio na period od 1993. do 2000. godine.

Peti akcioni program, poznat pod nazivom “Ka održivosti”, razlikuje se od ranijih programa po pristupu formulisanom u samom naslovu dokumenta, čime se nastoje obuhvatiti više globalni problemi sa dugoročnim projekcijama. U dokumentu je formulisan, kao cilj, promena modela rasta na način koji će unaprediti održivi razvoj. Ovim dokumentom EU kao svoje prioritete utvrđuje sledeće:

- dugoročno upravljanje prirodnim resursima: zemljištem, vodom, pejzažima i obalama;
- integralan pristup borbi protiv zagađivanja i delovanje radi prevencije otpada;
- redukcija potrošnje energije iz neobnovljivih izvora;
- unapređenje upravljanja i razvoj efikasnih i čistih načina transporta;
- priprema koherentnih mera radi unapređenja kvaliteta urbane sredine i

³⁹ <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/environment/introduction> (datum pristupanja: 10.9.2010)

⁴⁰ <http://webrzs.stat.gov.rs/axd/drugastrana.php?Sifra=0010&izbor=tabela> (datum pristupanja: 10.9.2010)

- unapređenje zdravlja i bezbednosti posebno u vezi sa upravljanjem industrijskim opasnostima, nuklearnom bezbednosti i zaštitom od radijacije.

Tokom 1998. godine, ovaj program je Odlukom Evropskog parlamenta i Saveta delimično dopunjen tako što su posebno naglašena neka prioritetna područja od kojih se očekivalo da daju novi doprinos ostvarivanju ciljeva održivog razvoja. Pri tom se, pre svega, misli na integraciju životne sredine u druge politike, fokusiranje na interventna područja (poljoprivreda, industrija, transport, energija i turizam), širenje spektra instrumenata koji treba da obezbede veću efikasnost, bolje sprovođenje i obezbeđivanje poštovanja legislative, jačanje javne svesti i problemima životne sredine, itd.

Nakon širih diskusija pripremljen je tekst Šestog akcionog programa “Životna sredina 2010: naša budućnost, naš izbor”. Ovaj strateški dokument obuhvata period prve decenije XXI veka. Definisano je pet prioriteta prava strategijske akcije:

- unapređenje sprovođenja postojeće legislative (podrška IMPEL mreži⁴¹ i njeno proširivanje na zemlje kandidate za članstvo, izveštavanje o sprovođenju prava životne sredine, strategija “ime, sramota i slava” u sprovođenju legislative, unapređenje standarda inspekcije, korišćenje Evropskog suda);
- integracija problema životne sredine u druge sektorske politike (ustanovljavanje dodatnih integracionih mehanizama, dalji razvoj indikatora monitoringa integracionog procesa);
- jačanje građanske inicijative i pružanje pomoći u cilju promene ponašanja (podsticanje građana da unapređuju svoje ponašanje u vezi sa životnom sredinom, poboljšavanje kvaliteta informacija o životnoj sredini);
- partnerstvo sa poslovnim sektorom i bliža saradnja sa tržištem (podsticanje korišćenja šeme eko-menadžmenta i kontrole – EMAS, pod-

⁴¹ Videti: <http://impel.eu/> (datum pristupanja 11.9.2010).

sticanje kompanija da objavljuju svoje aktivnosti u vezi sa poštovanjem zahteva životne sredine, ustanovljavanje integralne politike proizvođa, unapređenje korišćenja i procene efikasnosti šeme ekooznačavanja, unapređenje “zelenih nabavki”, donošenje legislative o odgovornosti u oblasti životne sredine) i

- uzimanje u obzir problema životne sredine pri planiranju korišćenja zemljišta (publikovanje saopštenja o značaju integrisanja životne sredine u planiranje i upravljanje korišćenjem zemljišta, unapređenje primene Direktive o proceni uticaja na životnu sredinu, širenje najbolje prakse i brza razmena iskustava u vezi sa održivim razvojem uključujući urbani razvoj, uključivanje održivog razvoja u Regionalnu politiku zajednice, razvoj aktivnog partnerstva za održivi turizam).

Šesti akcioni program istovremeno utvrđuje i četiri prioritetna područja akcije. To su:

- klimatske promene;
- biodiverzitet;
- životna sredina i zdravlje i
- održivo upravljanje resursima i otpadom.

F. Tematske strategije

Tematske strategije su uvedene kao instrumenti kojima se na konkretniji način utvrđuju načini sprovođenja ciljeva iz VI akcionog programa u oblasti životne sredine i predstavljaju neku vrstu novog pristupa u razvoju politike EU u oblasti životne sredine.

Ovim dokumentima su obuhvaćena pitanja i problemi u oblasti životne sredine koji prevazilaze značaj pojedinog sektora ili oblasti i naglašavaju

određena pitanja takozvane horizontalne integracije (između sektora) i vertikalne integracije (između različitih nivoa vlasti).⁴²

Tematskim strategijama je obuhvaćeno sledećih sedam oblasti: zaštita zemljišta, morska sredina, održivo korišćenje pesticida, zagađivanje vazduha, urbana sredina, održivo korišćenje i upravljanje prirodnim resursima i reciklaža otpada. Prema odredbama VI akcionog programa, tematske strategije treba da obuhvate identifikaciju predloga koji su potrebni radi dostizanja ciljeva utvrđenih programom, kao i procedura predviđenih za njihovo donošenje (član 4.1).

Iako su tematske strategije bile zamišljene kao neka vrsta okvirnih dokumenata kojima se definišu, razvijaju i usvajaju odgovarajuće mere potrebne za ostvarivanje ciljeva u određenim oblastima, neke strategije su većim delom fokusirane na usvajanje preporuka za nacionalne aktivnosti, kao i nekih mekih formi saradnje na nivou EU. Time je i politički karakter i značaj ovih dokumenata na izvestan način više naglašen u odnosu na karakteristike instrumenata koji treba da budu osnova za buduće konkretne predloge mera.

Šestim akcionim programom je predviđeno da tematske strategije budu završene u roku od tri godine od usvajanja Programa. Prva tematska strategija (vazduh) predstavljena je u septembru, 2005. godine, a tematska strategija za zemljište godinu dana kasnije. Svih sedam strategija je predstavljeno kao neobavezujuće Saopštenje komisije, zajedno sa Procenom uticaja i, u nekim slučajevima, predlozima vezanim za podršku usvajanjem odgovarajućih propisa.

⁴² U skladu sa tim, ovi dokumenti su razvijani kroz mrežu radnih grupa u koje su bili uključeni eksperti Komisije, država članica i drugih zainteresovanih subjekata.

Tabela 1.: Tematske strategije usvojene u okviru Šestog akcionog programa u oblasti životne sredine

Tematska strategija	Saopštenje Komisije (COM)	Datum objavljivanja
Kvalitet vazduha	(COM(2005)446)	21.09.2005.
Zaštita morske sredine	(COM(2005)504)	24.10.2005.
Održivo korišćenje prirodnih resursa	(COM(2005)670)	21.12.2005.
Prevenција i reciklaža otpada	(COM(2005)666)	21.12.2005.
Urbana sredina	(COM(2005)718)	11.01.2006.
Održivo korišćenje pesticida	(COM(2006)372)	12.07.2006.
Zaštita zemljišta	(COM(2006)231)	22.09.2006.

G. Strategija održivog razvoja

Opšta strateška opredeljenja Evropske unije u vezi sa održivim razvojem izražena su u većem broju dokumenata među kojima najveći značaj ima Strategija održivog razvoja u kojoj se definišu okviri koncepcije.⁴³ Najpre, formulisano je da se strategija održivog razvoja zasniva na principu da se ekonomski, socijalni i ekološki efekti svih sektorskih politika moraju uzeti u obzir u procesima donošenja odluka. Posebna pažnja u dokumentima pridaje se principu predostrožnosti, principu *zagađivač plaća*, principu *korisnik plaća* i principu subsidijarnosti. O načinu razumevanja suštine koncepcije održivog razvoja u EU svedoče i strateška dokumenta kojima su definisani instrumenti za ostvarivanje ciljeva iz Strategije održivog razvoja kao što su:

⁴³ Videti: „A Sustainable Europe for a Better World: A European Union Strategy for Sustainable Development” - Communication from the Commission of 15 May 2001 (Commission’s proposal to the Gothenburg European Council) [COM(2001) 264; Communication from the Commission of 13 December 2005 on the review of the Sustainable Development Strategy - A platform for action (COM(2005) 658; Review of the EU Sustainable Development Strategy (EU SDS)-Renewed Strategy, Council of the European Union, Brussels, 26 June 2006. COM 10917/06.

Strategija za integraciju politike u oblasti životne sredine u politike EU⁴⁴ (energija, održiva poljoprivreda, unutrašnje tržište, politika u oblasti ribarstva, ekonomska politika, transport, spoljna politika, razvoj i upravljanje priobalnim zonama, urbana životna sredina, itd), Strategija o održivom korišćenju prirodnih resursa⁴⁵, Strategija o prevenciji i recikliranju otpada⁴⁶, Tehnologije životne sredine za održivi razvoj, Unapređenje korporativne društvene odgovornosti, itd.

U trećem delu Strategije održivog razvoja EU utvrđuju se dugoročni ciljevi i akcioni prioriteti EU pri čemu se naročito insistira na širokom i međusektorskom pristupu. Aktivnosti u vezi sa ograničavanjem klimatskih promena i podsticanjem korišćenja čistih tehnologija posebno se razmatraju. To obuhvata dostizanje ciljeva utvrđenih Kjoto protokolom i insistiranje na dostizanju ovih ciljeva od strane ostalih industrijalizovanih zemalja sveta. Dugoročni ciljevi obuhvataju i znatno odgovornije upravljanje prirodnim resursima, unapređivanje sistema transporta i korišćenja zemljišta.

Ovako formulisane ciljeve treba posmatrati, pre svega, u kontekstu opštih ciljeva definisanih u Strategiji održivog razvoja, grupisanih u četiri grupe koji obuhvataju sledeće: 1) zaštitu životne sredine (obezbeđenje kapaciteta Zemlje radi podrške životu u svim njegovim formama, poštovanje granica prirodnih resursa na Planeti i obezbeđivanje visokog nivoa zaštite i unapređenja kvaliteta životne sredine; sprečavanje i smanjivanje zagađivanja životne sredine i unapređenje održive proizvodnje i potrošnje radi razdvajanja veze između ekonomskog rasta i degradacije životne sredine); 2) društvenu jednakost i koheziju (unapređivanje demokratskog, socijalnog, kohezivnog, zdravog, bezbednog društva i društva koje poštuje osnovna prava, kulturni diverzitet i jednake mogućnosti kao i borba protiv diskriminacije u svim oblicima); 3) ekonomski napredak (unapređenje prosperitetne, inovativ-

ne, znanjem bogate, konkurentne i eko-efikasne privrede koja obezbeđuje visok životni standard i punu i visokokvalitetnu zaposlenost u celoj EU); i 4) poštovanje međunarodne odgovornosti (podsticanje osnivanja i odbrana stabilnosti demokratskih institucija u celom svetu, zasnovanih na miru, bezbednosti i slobodi; aktivna promocija održivog razvoja širom sveta i obezbeđivanje uslova da unutrašnje i spoljne politike EU budu u saglasnosti sa globalnim održivim razvojem i njenim međunarodnim obavezama).⁴⁷

Strategija održivog razvoja EU u svih sedam ključnih oblasti definiše opšte i operativne ciljeve koje treba ostvariti kao i mere koje treba preduzeti.⁴⁸

a) Opšti cilj, u delu koji se odnosi na klimatske promene i čistu energiju je ograničavanje klimatskih promena uključujući i troškove koji nastaju usled klimatskih promena i negativan uticaj na društvo i životnu sredinu.⁴⁹ U definisanju operativnih ciljeva polazi se od obaveza EU 15 i većine EU 25 utvrđenih Kjoto protokolom, prema kojem je cilj da se do 2012. godine, smanji emisija gasova sa efektom staklene bašte za EU 15 za 8% u odnosu na 1990. godinu.⁵⁰ U vezi sa tim prognozira se da bi to doprinelo da prosečna temperatura ne poraste više od 2 stepena u odnosu na pre-industrijski nivo.

47 *Review of the EU Sustainable Development Strategy (EU SDS)-Renewed Strategy*, op. cit, str. 3-4.

48 *Ovome bi trebalo dodati i dve oblasti u kojima EU takođe definiše svoje strateške ciljeve tretirajući ih kao ključne multisektorske politike od značaja za održivi razvoj: obrazovanje i obuka i istraživanje i razvoj.*

49 *U vezi sa klimatskim promenama trebalo bi imati u vidu i ciljeve utvrđene u članu 5. VI akcionog programa EU u oblasti životne sredine. Decision No 1600/2002/EC of the European Parliament and of the Council of 22 July 2002 laying down the Sixth Community Environment Action Programme*, op. cit. str. 6-8.

50 *Aktuelni propisi EU u oblasti klimatskih promena uglavnom su zasnovni na rešenosti organizacije da doprinese ostvarivanju ciljeva Okvirne konvencije UN o klimatskim promenama, odnosno Kjoto protokola uz ovu konvenciju. Videti: Council Decision 2002/358/EC of 25 April 2002 concerning the approval, on behalf of the European Community, of the Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change and the joint fulfillment of commitments thereunder [Official Journal L 130 of 15.05.2002]; Directive 2003/87/EC of the European Parliament and of the Council of 13 October 2003 establishing a scheme for greenhouse gas emission allowance trading within the Community and amending Council Directive 96/61/EC [Official Journal L 275 of 25.10.2003]; Decision No 280/2004/EC of the European Parliament and of the Council of 11 February 2004 concerning a mechanism for monitoring Community greenhouse gas emissions and for implementing the Kyoto Protocol [Official Journal L 49 of 19.02.2004]; Commission Communication of 9 February 2005 „Winning the battle against global climate change” (COM(2005) 35 - Official Journal C 125 of 21 May 2005); Communication from the Commission to the Council and the European Parliament of 3 June 1998 - Climate change - Towards an EU post-Kyoto strategy [COM (98) 353 - Not published in the Official Journal].*

44 *Communication from the Commission to the European Council of 27 May 1998 on a partnership for integration: a strategy for integrating the environment into EU policies (Cardiff June 1998) [COM(1998) 333];*

45 *Communication from the Commission of 21 December 2005 - Thematic Strategy on the sustainable use of natural resources [COM(2005) 670];*

46 *Commission Communication of 21 December 2005 „Taking sustainable use of resources forward: A Thematic Strategy on the prevention and recycling of waste” [COM(2005) 666];*

Jedan od ciljeva podrazumeva i to da energetska politika treba da bude konzistentna sa ciljevima koji se odnose na bezbednost snabdevanja, konkurentnost i ekološku održivost, a sve u skladu sa Energetskom politikom koju je Evropski savet ustanovio u martu, 2006. godine, definišući energetska politiku ključnom za izazove u oblasti klimatskih promena. Osnovni zahtev, vezan sa klimatske promene, odnosi se na potrebu da adaptacija na promene klime i ograničavanje klimatskih promena treba da budu „integrisani u sve relevantne evropske politike”. Utvrđen je cilj da do 2010. godine, 12% potrošnje energije i 21% električne energije treba da bude proizvedeno iz obnovljivih izvora imajući u vidu povećanje njihovog udela do 15% do 2015. godine. Istovremeno, određen je kao indikativni cilj da se do 2010. godine, obezbedi da 5,75% goriva za transport budu biogoriva podrazumevajući da udeo biogoriva raste do 8% do 2015. godine. Ukupna ušteda u finalnoj potrošnji energije trebala bi da se ostvari u nivou od 9% do 2017. godine, u skladu sa Direktivom o energetskej efikasnosti.⁵¹

b) Opšti strateški cilj EU u oblasti očuvanja i upravljanja prirodnim resursima definisan je kao „unapređenje upravljanja i izbegavanje preterane eksploatacije prirodnih resursa polazeći od vrednosti koje obezbeđuje ekosistem”.⁵² Operativni ciljevi⁵³ obuhvataju: unapređenje resursne efikasnosti radi smanjenja ukupnog korišćenja neobnovljivih prirodnih resursa i sa tim povezanog uticaja na životnu sredinu koje nastaje usled korišćenja sirovina tako što

51 Mere koje bi EU trebalo da preduzme radi ostvarivanja ovih ciljeva odnose se na pripremu opcija za period nakon 2012. godine, prateći Montrealski akcioni plan o klimi usvojen u skladu sa Okvirnom konvencijom UN o klimatskim promenama. To uključuje i razmatranje mogućnosti za smanjenje emisija između 15-30% do 2020. godine – za grupu razvijenih zemalja (uz rezerve u pogledu diferenciranog pristupa i fer i fleksibilnog okvira za učešće različitih država), prioritizaciju novih aktivnosti radi smanjenja emisija iz automobila i aviona, u okviru druge faze Evropskog programa o klimatskim promenama, pripremu EU šeme trgovine emisijama, liderstvo u usvajanju i sprovođenju EU akcionog plana u oblasti energetske efikasnosti, unapređivanje dugoročnog korišćenja obnovljivih izvora energije na troškovno efikasan način, kao i korišćenje biomase i diverzifikaciju izvora snabdevanja gorivom, jačanje efikasnosti korišćenja postojećih energetskih postrojenja, itd.

52 Ciljevi VI akcionog programa u oblasti životne sredine definisani u članu 8. ovog dokumenta odnose se na „prirodne resurse i otpad”, a trebalo bi voditi računa i o rešenjima koja se odnose na „prirodu i biodiverzitet” (Član 6). Decision No 1600/2002/EC of the European Parliament and of the Council of 22 July 2002 laying down the Sixth Community Environment Action Programme, op. cit, str. 12-13, odnosno str. 8-10.

53 Radi dalje razrade ciljeva, EU je 2005. godine usvojila Tematsku strategiju o održivom korišćenju prirodnih resursa. Videti: Thematic Strategy on the sustainable use of natural resources, Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Commission of the European Communities, COM(2005) 670 final, {SEC(2005) 1683}, {SEC(2005) 1684}, Brussels, 21.12.2005.

se koriste obnovljivi izvori prirodnih resursa na nivou koji ne dostiže njihove regenerativne kapacitete; obezbeđivanje i održavanje konkurentske prednosti kroz unapređivanje resursne efikasnosti,⁵⁴ odnosno unapređivanje eko-efikasnih inovacija; unapređivanje upravljanja, izbegavanje preterane eksploatacije obnovljivih prirodnih resursa kao što su u oblasti ribarstva, biodiverziteta, vode, vazduha i atmosfere, obnovu morskih ekosistema do 2015. godine, u skladu sa Planom iz Johanezburga (2002. g.); usporavanje daljih gubitka biodiverziteta i doprinos značajnom smanjenju gubitka biodiverziteta u svetu do 2010. g.; doprinos efektivnom dostizanju četiri globalna cilja UN o šumama do 2015. g.; izbegavanje stvaranja otpada i povećanje efikasnosti korišćenja prirodnih resursa primenom koncepta „životnog ciklusa” i unapređenjem ponovnog korišćenja i reciklaže.

c) Opšti cilj u delu strateških opredeljenja koja se odnose na održivi transport⁵⁵ sastoji se u obezbeđivanju uslova da transportni sistemi dostignu ekonomske, društvene i ekološke potrebe dok bi se minimizirao njihov nepoželjni uticaj na privredu, društvo i životnu sredinu.⁵⁶

54 U najširem smislu reču „resursna efikasnost” ili „resursna produktivnost” može biti definisana kao efikasnost sa kojom se koristi energija i materijali u privredi, t.j. dodata vrednost po jedinici resursnog inputa. To znači da resursna produktivnost može biti definisana analogno radnoj produktivnosti: dodata vrednost po jedinici ljudskog resursa. „Towards a thematic strategy on the sustainable use of natural resources”, op. cit. 2003; str. 9.

55 Oblast transporta nije posebno izdvojena u VI akcionom programu Zajednice u oblasti životne sredine ali su određena pitanja povezana sa transportom eksplicitno sadržana u različitim delovima ovog dokumenta (Tačka 30. Preambule – ekonomska globalizacija i životna sredina, član 2. tačka 5 – principi i ciljevi; član 5. tačka 2.(iii) – smanjivanje emisije gasova sa efektom staklene bašte, član 5. tačka 2 (vi) – upotreba odgovarajućih instrumenata, član 5. tačka 4 – klimatske promene i proširivanje Zajednice, član 6. tačka 2. (b, g) – ciljevi u oblasti prirode i biodiverziteta i pomorski transport, član 7. tačka 2 (f) – prioritetne aktivnosti u oblasti javnog zdravlja i kvaliteta života u delu koji se odnosi na kvalitet vazduha, član 7. tačka 2. (g) – prioritetne aktivnosti u oblasti javnog zdravlja i kvaliteta života u delu koji se odnosi na buku, član 7. tačka 2. (h) – tematska strategija o urbanoj sredini).

56 Razrada ovako definisanog cilja obuhvata „razdvajanje ekonomskog rasta i potreba za transportom sa ciljem da se smanji uticaj na životnu sredinu”; dostizanje održivog nivoa korišćenja energije u transportu i smanjivanje emisija gasova sa efektom staklene bašte; smanjivanje emisija zagađujućih supstanci u sektoru transporta na nivo koji minimizira efekte na ljudsko zdravlje, odnosno životnu sredinu; dostizanje uravnoteženog napretka ka ekološki prijateljskom transportu radi dostizanja održivog transporta i mobilnosti sitema; smanjivanje buke koja potiče iz transporta i to kako na izvoru, tako i kroz mere smanjenja, radi minimiziranja uticaja na zdravlje ukupnog nivoa izlaganja buci; modernizacija EU okvira za javni putnički transport radi podsticanja bolje efikasnosti i performansi do 2010; smanjenje emisija CO₂ novih vozila na 140g/km do 2008/09. godine i 120g/km do 2012. godine, itd.

d) Unapređenje održivih modela potrošnje i proizvodnje opšti je strateški cilj EU u delu koji se odnosi na održivu potrošnju i proizvodnju.⁵⁷

e) Opšti cilj u oblasti javnog zdravlja definisan je kao “unapređenje dobrog javnog zdravlja pod jednakim uslovima i unapređenje zdravstvene zaštite”⁵⁸.

f) Opšti cilj u oblasti društvene integracije, demografije i migracije podrazumeva stvaranje inkluzivnog društva uzimajući u obzir solidarnost između i unutar generacija i obezbeđivanje i porast kvaliteta života građana kao preduslova za dugoročnu dobrobit pojedinca.⁵⁹

g) Globalne aspiracije EU u vezi sa održivim razvojem definisane su ciljevi-

57 Operativni ciljevi obuhvataju unapređenje održive potrošnje i proizvodnje kroz naglašavanje društvenog i privrednog razvoja u okviru kapaciteta ekosistema i razdvajanje ekonomskog rasta od degradacije životne sredine; unapređenje ekološkog i društvenog učinka za proizvode i procese i podsticanje njihovog razumevanja od strane poslovnog sektora i potrošača; dostizanju (do 2010. godine) prosečnog nivoa Zelenih javnih nabavki u EU, jednakog onom koji trenutno ostvaruju države članice gde to najbolje funkcionise; porast globalnog učešća u tržištu u oblasti ekoloških tehnologija i eko-inovacija. Za šire videti: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions on the Sustainable Consumption and Production and Sustainable Industrial Policy Action Plan, {SEC(2008) 2110}, {SEC(2008) 2111}, COM(2008) 397 final, Brussels, 16.7.2008.

58 Član 7. VI akcionog programa Zajednice u oblasti životne sredine definiše ciljeve i prioritetna područja delovanja u oblasti životne sredine, zdravlja i kvaliteta života. Decision No 1600/2002/EC of the European Parliament and of the Council of 22 July 2002 laying down the Sixth Community Environment Action Programme, op. cit. str. 10-12. Operativni ciljevi obuhvataju, između ostalog, unapređenje odgovarajućih kapaciteta; dalje unapređenje propisa u oblasti ishrane uključujući i preispitivanje obeležavanja hrane; unapređenje zdravlja životinja i standarda dobrobiti u EU i na međunarodnom planu; ograničavanje porasta hroničnih bolesti kao i bolesti koje su povezane sa stilom života a posebno među socijalno-ekonomski ugroženih grupa i područja; smanjenje zdravstvenih nejednakosti unutar i između država članica, obraćajući pažnju na šire determinante zdravlja (u saradnji sa Svetском zdravstvenom organizacijom, Savetom Evrope, OECD i UNESCO); obezbeđenje da se do 2020. godine hemikalije, uključujući i pesticide, proizvode i koriste na načina koji ne predstavljaju značajnu opasnost za ljudsko zdravlje i životnu sredinu, itd.

59 Konkretniji ciljevi odnose se, između ostalog, na preduzimanje mera radi odlučnog uticaja na smanjenje broja ljudi koji su u riziku od siromaštva i društvene isključenosti do 2010. godine, a posebno radi smanjenja siromaštva dece; obezbeđivanje visokog nivoa društvene i teritorijalne kohezije na nivou EU i u državama članicama kao i poštovanje kulturne različitosti; značajan porast učešća žena i starijih radnika na tržištu radne snage, kao i povećanje zaposlenosti migranata do 2010. godine; razvoj EU migracione politike koju bi pratile politike kojima se jača integracija migranata i njihovih porodica, uzimajući u obzir ekonomske aspekte migracija; smanjivanje negativnih efekata globalizacije na radnike i njihove porodice; unapređivanje porasta zaposlenosti mladih; porast učešća na tržištu radne snage osoba sa posebnim potrebama, itd.

ma koji su grupisani u deo Strategije koji je naslovljen sa „globalno siromaštvo i izazovi održivog razvoja“. Opšti je cilj da se aktivno unapredi održivi razvoj i obezbedi da unutrašnje i spoljne politike EU budu konzistentne sa globalnim održivim razvojem i međunarodnim obavezama EU.⁶⁰

Strateški instrumenti za ostvarivanje definisanih ciljeva

Prva dva od predviđenih načina za ostvarivanje ciljeva definisanih u VI akcionom programu EU u oblasti životne sredine odnose se na “razvoj novih propisa i izmene postojećih”, odnosno “podsticanje efikasnije primene i poštovanja propisa Zajednice u oblasti životne sredine, bez uticaja na pravo Komisije da pokrene odgovarajuće procedure zbog kršenja propisa”.⁶¹ Pored toga, instrumenti za ostvarivanje definisanih ciljeva obuhvataju i preduzimanje daljih mera radi integracije zaštite životne sredine u pripremu, definisanje i sprovođenje politika i aktivnosti Zajednice u različita područja, što podrazumeva definisanje specifičnih ciljeva u oblasti životne sredi-

60 Član 9. VI akcionog programa Zajednice u oblasti životne sredine utvrđuje ciljeve i prioritetna područja delovanja u oblasti međunarodnih poslova. Decision No 1600/2002/EC of the European Parliament and of the Council of 22 July 2002 laying down the Sixth Community Environment Programme, op. cit. str. 13-14. Operativni ciljevi obuhvataju, između ostalog, i sledeće: ostvarivanje napretka na pravcu dostizanja obaveza EU u pogledu međunarodno utvrdjenih ciljeva koji su sadržani u Milenijumskoj deklaraciji, kao i onih koji su proistekli iz zaključaka Svetskog samita o održivom razvoju (Johanezbur, 2002) i drugih sličnih procesa kao što je Monetarni konsensus o finansiranju razvoja, Doha razvojna agenda i Pariska deklaracija o usklađivanju pomoći; doprinos unapređenju međunarodnog upravljanja u oblasti životne sredine, a naročito u kontekstu rezultata Svetskog samita (2005) kao i jačanje multilateralnih sporazuma u oblasti životne sredine; porast obima pomoći do 0,7% bruto nacionalnog dohotka do 2015. godine sa međuciljem od 0,56% u 2010. godini; države članice preduzimaju mere radi dostizanja 0,7% ODA/GNI cilja do 2015. godine, a one koje su već ostvarile taj cilj obavezuju se da održe ovaj cilj iznad (one države članice koje su postale članice 2002. godine nastoje da povećaju svoj ODA/GNI do 0,33% do 2015. godine; unapređivanje održivog razvoja u kontekstu WTO pregovora, u skladu sa preambulom Sporazuma iz Marakeša; uključivanje pitanja održivog razvoja u sve EU spoljne politike, uključujući i Zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku, itd.

61 To podrazumeva i jačanje mera radi unapređenja poštovanja pravila Zajednice o zaštiti životne sredine i naglašavanje kršenja propisa; promovisanje unapređenja standarda koji se tiču dozvola, inspekcije, monitoringa i poštovanja od strane država članica; sistematskije preispitivanje primene propisa u oblasti životne sredine u državama članicama; unapređenje razmene informacija o najboljoj praksi u primeni propisa uključujući i Evropsku mrežu za sprovođenje i poštovanje prava životne sredine (IMPEL mreža) u okviru njene nadležnosti (član 3. tačka 1. i 2. VI akcionog programa u oblasti životne sredine). Ovome treba dodati i mere koje se odnose na jačanje sistema odgovornosti generalno, definisane u tački 8.

ne, rokova i indikatora u različitim sektorima.⁶²

Aktivnosti vezane za ostvarivanje strateških ciljeva podrazumevaju i promociju modela održive proizvodnje i potrošnje putem efektivne primene principa koji su ustanovljeni u članu 2. VI akcionog programa u oblasti životne sredine, a naročito putem primene ekonomskih instrumenata.⁶³ Posebna pažnja posvećena je unapređenju saradnje i partnerstva sa preduzećima i njihovim asocijacijama i uključivanju socijalnih partnera, potrošača i njihovih organizacija s ciljem unapređivanja učinka u životnoj sredini i modela održive proizvodnje (unapređenje politike integrisane proizvodnje uzimajući u obzir i pristup koji je zasnovan na “životnom ciklusu” proizvoda, široko podsticanje značaja EMAS⁶⁴ i razvoj inicijativa kojima se kompanije podstiču da objavljuju nezavisno verifikovane izveštaje o učincima u oblasti životne sredine i održivog razvoja, ustanovljavanje programa pomoći u poštovanju propisa sa posebnim naglaskom na mala i srednja preduzeća, stimulisanje uvođenja šema nagrađivanja za učinak kompanija u oblasti životne sredine, podsticanje proizvodnih inovacija s ciljem “ozelje-njavanja” tržišta putem unapređivanja širenja rezultata LIFE programa⁶⁵, podsticanje dobrovoljnog obavezivanja ili sporazumevanja s ciljem definisanja jasnih ciljeva u oblasti životne sredine uključujući i ustanovljavanje procedura u slučaju neusaglašenosti).

62 Ovo obuhvata i obezbeđivanje da strategije donete u okviru Saveta u različitim oblastima budu sprovedene i da to doprinese ostvarivanju ciljeva u oblasti životne sredine; preispitivanje, pre usvajanja, da li aktivnosti u ekonomskom i društvenom sektoru doprinose, odnosno da li su koherente, sa ciljevima i vremenskim rokovima iz VI akcionog programa; ustanovljavanje potrebnih unutrašnjih mehanizama u institucijama Zajednice, uzimajući u obzir potrebe unapređenja transparentnosti i dostupnosti informacijama radi obezbeđivanja da pitanja životne sredine budu potpuno uzeta u obzir u političkim inicijativama Zajednice; redovan monitoring kroz odgovarajuće indikatore koji su elaborirani na osnovu zajedničke metodologije za svaki sektor i izveštavanje o procesu sektorskih integracija; dalju integraciju kriterijuma životne sredine u finansijske programe Zajednice bez uticaja na postojeće; potpunu i efektivnu primenu procene uticaja na životnu sredinu i strateške procene uticaja na životnu sredinu; itd.

63 To obuhvata reformu sistema subvencija u oblastima koje imaju značajan uticaj na životnu sredinu, analizu ekološke efikasnosti trgovinskih dozvola u oblasti životne sredine, promociju i podsticanje primene fiskalnih mera, kao što su ekološke takse, na nivou Zajednice i u okviru država članica, unapređivanje integracije zahteva u oblasti životne sredine u aktivnosti u oblasti standardizacije.

64 Za šire videti: http://ec.europa.eu/environment/emas/index_en.htm#2 (datum pristupanja: 14.9.2010).

65 Uredba (EC) No 1655/2000 Evropskog parlamenta i Saveta od 17. jula, 2000. koja se tiče finansijskih instrumenata u oblasti životne sredine (LIFE), (OJ L 192, 28.7.2000, p. 1).

Definisane mere podrške integraciji životne sredine u finansijski sektor zaslužuju posebnu pažnju. One podrazumevaju, između ostalog, podsticanje dobrovoljnih inicijativa koje obuhvataju smernice za uključivanje podataka o troškovima kompanije u oblasti životne sredine u godišnje finansijske izveštaje i razmenu najboljih praksi između država članica, poziv Evropskoj investicionoj banci da jača integraciju ciljeva u oblasti životne sredine, a naročito da podrži održivi razvoj zemalja kandidata, unapređenje integracije ciljeva i zahteva u oblasti životne sredine u aktivnosti drugih finansijskih institucija kao što su Evropska banka za obnovu i razvoj.

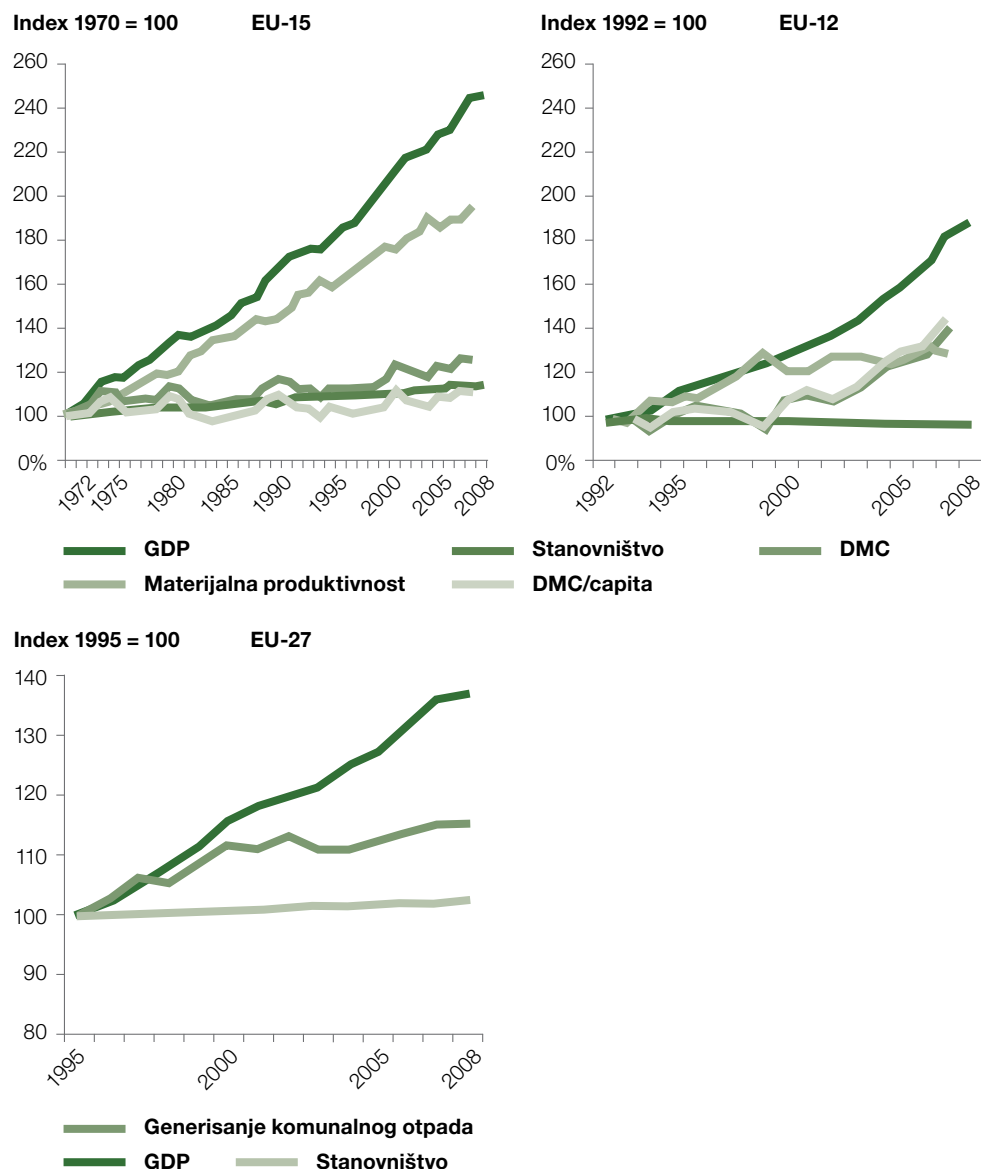
Unapređivanje saradnje i partnerstva sa potrošačkim grupama i nevladinim organizacijama i unapređivanje boljeg razumevanja i učešća u pitanjima koja se tiču životne sredine od strane građana posebno su razrađeni. Ovo uključuje i obezbeđivanje pristupa informacijama, učešće javnosti i dostupnosti pravosuđa putem rane ratifikacije Arhuške konvencije,⁶⁶ podršku obezbeđivanju dostupnih informacija o stanju i trendovima u životnoj sredini, opšte unapređivanje svesti o životnoj sredini, razvoj opštih pravila i principa za dobro upravljanja u oblasti životne sredine i razvoj dijaloga.

Posebna grupa mera se odnosi na podsticanje i unapređivanje efektivnog i održivog korišćenja i upravljanja zemljištem i morem, uzimajući u obzir zahteve u oblasti životne sredine.⁶⁷

66 U slučaju Srbije videti Zakon o potvrđivanju Konvencije (Sl. glasnik RS-Međ. Ugovori, br. 38/09, str. 23-40).

67 To podrazumeva unapređivanje najboljih praksi, vodeći računa o regionalnim specifičnostima i naročito uvažavajući program Integrisanog upravljanja obalnim područjem; unapređenje najboljih praksi i mreža podrške razmeni iskustava o održivom razvoju uključujući urbana područja, more, obalno područje, planinska područja, močvare i druga osetljiva područja; izgradnju širih okvira za agro-ekološke mere u skladu sa Zajedničkom poljoprivrednom politikom; podsticanje država članica da uzmu u obzir regionalne planove kao instrumente za unapređivanje zaštite životne sredine i razmenu informacija o održivom regionalnom razvoju, naročito urbanih i gusto naseljenih oblasti, itd.

Grafikon 2.: Trendovi u korišćenju materijalnih resursa u EU-15 i EU-12 i proizvodnja otpada u EU-27 u poređenju sa GDP o stanovništvom

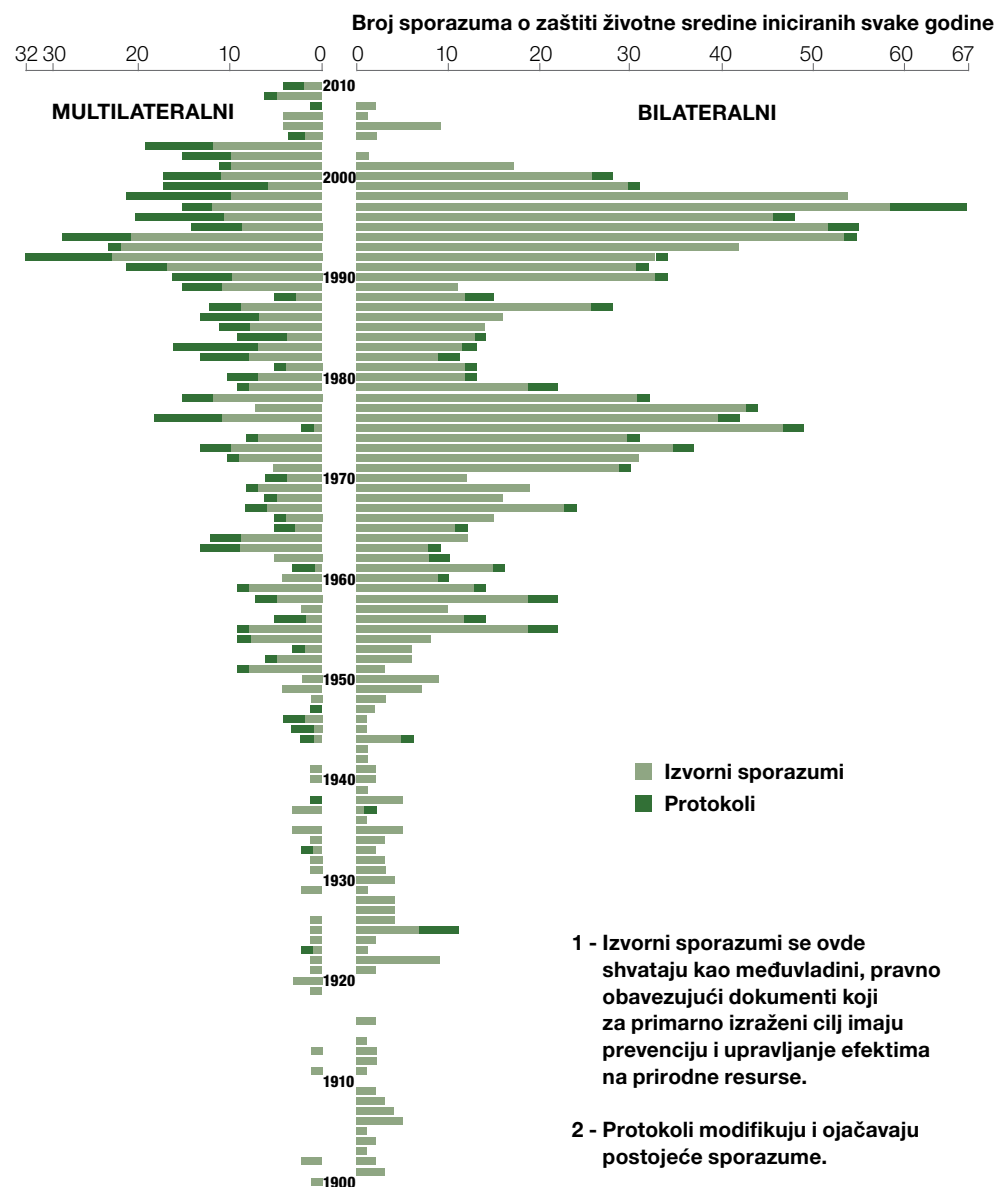
Izvor: http://www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/occurrence-of-floods-in-europe-199820132009/soer2010-synthesis-fig4.2-eps/SOER-Fig_4-2abc_ID-1141.eps.75dpi.png/at_download/image

2. deo Izvori prava životne sredine EU

A. Primarni izvori prava životne sredine

Najznačajniji primarni izvor prava EU su osnivački ugovori iako ovoj kategoriji pripadaju i opšta pravna načela. Za međunarodne sporazume koje zaključi Evropska zajednica sa trećim državama ili međunarodnim organizacijama smatra se da su ispod primarnog prava, a iznad sekundarnog prava.⁶⁸

⁶⁸ Košičarova, S., *EC Environmental Law, Plzen: Aleš Čenek, 2009, p. 23.*

Grafikon 3.: Razvoj međunarodnih ugovora u oblasti životne sredine od 1900. do 2010. god.

Izvor: http://www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/environmental-agreements-since-1900/trend11-2g-soer2010-eps/TREND11-2G-environmental-agreements.eps.75dpi.png/at_download/image

Lisabonski ugovor

Nekoliko se odredbi Ugovora o Evropskoj uniji i Ugovora o funkcionisanju Evropske unije direktno odnose na oblast životne sredine i održivog razvoja. Ključnim se mogu smatrati odredbe sadržane u članovima 191-193. - Naslov XX (ranije članovi 174-176 - Naslov XIX) kao i članu 4 i članu 11. (ranije član 6) Ugovora o funkcionisanju EU kao i član 3 (ranije član 2) Ugovora o EU.

U odnosu na ranija rešenja, Lisabonski ugovor (stupio na snagu 1. decembra, 2009. godine) suštinski ne dira u osnovni sadržaj relevantnih odredbi o životnoj sredini koje su već bile sadržane u Ugovoru o osnivanju Evropske zajednice (članovi 175-176), osim što su u novoj numeraciji u Ugovoru o funkcionisanju Evropske unije postali članovi 191-193.

B. Sekundarni izvori prava u oblasti životne sredine

Sekundarnim izvorima prava obuhvaćeni su oni propisi koje donose nadležni organi Unije. Prema odredbama člana 288 Ugovora o funkcionisanju EU institucije Unije, u sprovođenju svoje nadležnosti, donose uredbe, direktive, odluke, preporuke i mišljenja, pri čemu su prva tri obavezujući na različite načine. Uredbe imaju opštu primenu i primenjuju se u celini i direktno. Direktive su obavezne sa stanovišta rezultata koji treba da se ostvari, a državama članicama se ostavlja mogućnost izbora metoda i forme. Odluke su obavezne u celini u odnosu na onoga kome su upućene (kada je to naznačeno). Sama procedura usvajanja akata regulisana je odredbama članova 293-299 istog Ugovora.

Ostavljajući po strani izvesne dileme oko načina klasifikovanja sekundarnih propisa EU u oblasti životne sredine (o čemu je već bilo reči u uvodnim napomenama) sve izvore prava ovde izlažemo na sledeći način: horizontalno zakonodavstvo, nuklearna bezbednost i radioaktivni otpad, zaštita i upravljanje vodama, monitoring atmosferskog zagađenja, sprečavanje zagađivanja bukom, hemikalije, industrijski rizici, bi-

otehnologije, očuvanje divlje faune i flore, upravljanje otpadom i čiste tehnologije i civilna zaštita.⁶⁹

Inače, ukupno 681 različitih akata EU u oblasti “životne sredine” (prema podacima sa sajta “EUR – Lex”)⁷⁰ klasifikovano je u četiri kategorije:

- opšte odredbe i programi;
- zagađenje i neprijatnosti;
- prostor, životna sredina i prirodni resursi i
- međunarodna saradnja.

Od ukupnog broja važećih propisa na programe, dokumente i propise opšteg karaktera otpada 126. Najbrojnija grupa akata je ona koja se odnose na zagađenje (ukupno je 364), a unutar ove grupe najbrojnija je podgrupa koja se odnosi na hemikalije, industrijski rizik i biotehnologiju (genetički modifikovane organizme - ukupno 113), nakon čega dolazi podgrupa propisa koji se odnose na “monitoring atmosferskog zagađenja” (107), zatim “zaštitu i upravljanje vodama” (56), nuklearnu bezbednost i radioaktivni otpad (53) i na kraju sprečavanje zagađenja bukom (13).

Grupa propisa koja se odnosi na “prostor, životnu sredinu i prirodne resurse” (ukupno 128 različitih propisa) najbrojniji su propisi koji se odnose na “upravljanje otpadom i čiste tehnologije” (71), zatim propisi iz oblasti “očuvanja divlje faune i flore” (47) i na kraju propisi koji se odno-

⁶⁹ Prema Pregledu važećih propisa EU u oblasti životne sredine (“EUR – Lex”), osim dela koji se odnose na “međunarodnu saradnju” koji ovde neće biti posebno prikazan. Videti: <http://eur-lex.europa.eu/en/legis/latest/chap1510.htm>. Pojedini međunarodni ugovori u oblasti životne sredine će, shodno osnovnom predmetu regulisanja, biti prikazani unutar svakog poglavlja pojedinačno. Ovakvo opredelenje je uslovljeno i činjenicom da Nacionalni program za integraciju Republike Srbije u Evropsku uniju, u delu koji se odnosi na životnu sredinu, ne sadrži posebno poglavlje o međunarodnoj saradnji. Videti: Nacionalni program za integraciju u Evropsku uniju (NPI), Vlada, Beograd, juni 2008. str. 619-676; NPI-ID, op. cit. str. 571-600.

⁷⁰ Zaključno sa 12. sep. 2010. godine. Videti: <http://eur-lex.europa.eu/en/legis/20100801/chap15.htm>

se na “upravljanje i efikasno korišćenje prostora, životne sredine i prirodne resurse” (7).

U oblasti “međunarodne saradnje” ukupno je 89 važećih propisa EU.⁷¹

1. Horizontalno zakonodavstvo EU

a) Stanje i opšti elementi politike

Horizontalno zakonodavstvo u oblasti životne sredine obuhvata različita pitanja i propise koji imaju međusektorski značaj, za razliku od propisa koja se odnose na određene konkretne oblasti ili medijume kao što su npr. zaštita vazduha, zaštita i upravljanje vodnim resursima, upravljanje otpadom, itd. Značaj ovog dela politike i prava životne sredine EU proizilazi i iz činjenice što se propisi iz ove grupe uglavnom bave proceduralnim aspektima pojedinih pitanja od značaja za druge oblasti. Na taj način se obezbeđuju mehanizmi i instrumenti potrebni za unapređivanje odlučivanja, razvoj i sprovođenje politike i propisa u različitim konkretnim oblastima. U ovoj grupi su, između ostalog, sledeća pitanja i propisi kojima se regulišu:

- procena uticaja projekata na životnu sredinu (EIA);
- strateška procena uticaja na životnu sredinu (SEA);
- pristup javnosti informacijama u oblasti životne sredine;
- učešće javnosti u odlučivanju o pitanjima koja se tiču životne sredine;
- osnivanje Evropske agencije za životnu sredinu (EEA);
- odgovornost za štete u životnoj sredini;

⁷¹ U ovoj publikaciji se najznačajniji propisi koji se odnose na međunarodnu saradnju u oblasti životne sredine prikazuju uz ostale propise u okviru svake pojedinačne grupe propisa a prema predmetu osnovnog regulisanja (otpad, vode, monitoring atmosferskog zagađenja, hemikalije, priroda, itd).

- Evropski registar ispuštanja i transfera zagađujućih supstanci (EPRTR);
- LIFE + program;
- Program za unapređivanje aktivnosti NVO u oblasti životne sredine;
- minimalni zahtevi za inspekciju u oblasti životne sredine i
- infrastrukturne i prostorne informacije (INSPIRE), itd.⁷²

b) Propisi EU

Najznačajniji izvori prava u grupi tzv. horizontalne legislative su:

- Direktiva 85/337/EEC, 97/11/EC o proceni uticaja na životnu sredinu;⁷³
- Direktiva 2001/42/EC o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu;⁷⁴

⁷² Izbor prema *Handbook on the Implementation of EC Environmental Legislation*, Regional Environmental Center, Umweltbundesamt GmbH, Budapest, 2008. str. 29-66. Preuzeto iz <http://ec.europa.eu/environment/enlarg/handbook.pdf>; Videti i: Berglund, M., von Raggamby, A., (2008). *Horizontal Environmental EC Legislation – A Short Policy Guide*, European Communities. (http://ec.europa.eu/environment/enlarg/pdf/pubs/horizontal_en.pdf)

⁷³ Council Directive 85/337/EEC of 27 June 1985 on the assessment of the effects of certain public and private projects on the environment (OJ L 175, 5.7.1985, p. 40–48, OJ L 73, p.5, OJ L 156, p. 17). Za prevod na srpski videti: Bogdanović, S., (ur.). *Direktive EU u fokusu. REC, Ministarstvo zaštite životne sredine i regulacije prostora Republike Crne Gore; Finnconsult Oy; Stockholm: Scandiaconsult Natura AB, Beograd, Podgorica, 2003.*

⁷⁴ Directive 2001/42/EC of the European Parliament and of the Council of 27 June 2001 on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment (OJ L 197, 21.7.2001, p. 30–37).

- Direktiva 2003/4/EC o pristupu javnosti informacijama iz oblasti životne sredine;⁷⁵
- Direktiva 2003/35/EC o učešću javnosti u odlučivanju o pitanjima koja se tiču životne sredine;⁷⁶
- Direktiva 2004/35/EC o odgovornosti za štete u životnoj sredini;⁷⁷
- Direktiva 2008/99/EC o zaštiti životne sredine putem krivičnog prava;⁷⁸
- Direktiva 2007/2/EC o ustanovljavanju Infrastrukture za prostorne informacije u Evropskoj zajednici (INSPIRE);⁷⁹
- Direktiva Saveta 91/692/EEC od 23. decembra, 1991. g. o ujedinjavanju i racionalizaciji izveštaja o sprovođenju određenih direktiva koje se odnose na životnu sredinu;⁸⁰

⁷⁵ Directive 2003/4/EC of the European Parliament and of the Council of 28 January 2003 on public access to environmental information and repealing Council Directive 90/313/EEC (OJ L 41, 14.2.2003, p. 26–32).

⁷⁶ Directive 2003/35/EC of the European Parliament and of the Council of 26 May 2003 providing for public participation in respect of the drawing up of certain plans and programmes relating to the environment and amending with regard to public participation and access to justice Council Directives 85/337/EEC and 96/61/EC - Statement by the Commission (OJ L 156, 25.6.2003, p. 17–25)

⁷⁷ Directive 2004/35/CE of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 on environmental liability with regard to the prevention and remedying of environmental damage (OJ L 143, 30.4.2004, p. 56–75).

⁷⁸ Directive 2008/99/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on the protection of the environment through criminal law (Text with EEA relevance) (OJ L 328, 6.12.2008, p. 28–37)

⁷⁹ Directive 2007/2/EC of the European Parliament and of the Council of 14 March 2007 establishing an Infrastructure for Spatial Information in the European Community (INSPIRE) (OJ L 108, 25.4.2007, p. 1–14).

⁸⁰ Council Directive 91/692/EEC of 23 December 1991 standardizing and rationalizing reports on the implementation of certain Directives relating to the environment (OJ L 377, 31.12.1991, p. 48–54)

- Uredba 166/2006 o ustanovljavanju Evropskog registra ispuštanja i prenosa zagađujućih supstanci;⁸¹
- Uredba No 401/2009 o Evropskoj agenciji za životnu sredinu (EEA) i Evropskoj mreži za informacije i posmatranje (EIONET);⁸²
- Uredba 614/2007 o LIFE + finansijski instrumenti u oblasti životne sredine;⁸³
- Preporuka 2001/331/EC o minimalnim kriterijumima za inspekciju u oblasti životne sredine.⁸⁴

C. Pregled sadržaja najznačajnijih propisa EU

C.1) Procena uticaja na životnu sredinu (EIA)

Direktiva Saveta 85/337/EEC od 27. juna, 1985. g. o proceni uticaja nekih javnih i privatnih projekata na životnu sredinu, koja je izmenjena 1997. i 2003. g., ima za cilj uspostavljanje i dogradnju sistema procene uticaja na životnu sredinu onih javnih i privatnih projekata za koje se smatra da mogu imati značajne uticaje na životnu sredinu. Procena uticaja je zasnovana na principu da se najbolja politika životne sredine sastoji od sprečavanja nastanka zagađenja i smetnji na samom izvoru.

⁸¹ Regulation (EC) No 166/2006 of the European Parliament and of the Council of 18 January 2006 concerning the establishment of a European Pollutant Release and Transfer Register and amending Council Directives 91/689/EEC and 96/61/EC (OJ L 33, 4.2.2006, p. 1–17).

⁸² Regulation (EC) No 401/2009 of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the European Environment Agency and the European Environment Information and Observation Network (Codified version) (OJ L 126, 21.5.2009, p. 13–22).

⁸³ Regulation (EC) No 614/2007 of the European Parliament and of the Council of 23 May 2007 concerning the Financial Instrument for the Environment (LIFE+) - Commission statement (OJ L 149, 9.6.2007, p. 1–17).

⁸⁴ Recommendation of the European Parliament and of the Council of 4 April 2001 providing for minimum criteria for environmental inspections in the Member States (OJ L 118, 27.4.2001, p. 41–46).

Direktivom su obuhvaćeni projekti u oblasti građevinskih radova, izgradnje opasnih postrojenja ili sistema kao i ostale intervencije u prirodi ili prirodnom okruženju uključujući i one koje su povezane sa ekstrakcijom mineralnih resursa (čl.1.t.2). Države članice EU obavezuju se da usvoje sve potrebne mere kako bi se osiguralo da određeni projekti, pre izdavanja saglasnosti, budu predmet procene sa stanovišta njihovog uticaja na životnu sredinu. Opštom odredbom je određeno da su to projekti za koje se pretpostavlja da mogu imati značajne uticaje na životnu sredinu na osnovu njihove, *inter alia*, prirode, veličine ili lokacije.

Direktiva razlikuje dve grupe ovih projekata. U prvoj grupi su oni tačno nabrojani projekti na koje član 4. st.1. Direktive upućuje, a Aneks I detaljnije nabroja i za njih je obavezna procena uticaja na životnu sredinu. To su, na primer, sledeći projekti: 1. Rafinerije sirove nafte (isključujući postrojenja u kojima se proizvode maziva od sirove nafte) i postrojenja za gasifikaciju i topljenje određenih kapaciteta;⁸⁵ 2. Termoelektrane i druga postrojenja na sagorevanje, sa kapacitetom od 300 MW ili više; i nuklearne elektrane i ostali nuklearni reaktori, uključujući demontažu ili isključenje iz pogona takvih elektrana ili reaktora, (izuzev naučno-istraživačkih postrojenja za proizvodnju i konverziju fisijonih i obogaćenih materijala, čija ukupna snaga ne prelazi 1 KW stalnog termalnog opterećenja); 3. Neka postrojenja za preradu istrošenog nuklearnog goriva; 4. Kombinovane primarne topionice i čeličane; postrojenja za proizvodnju obojenih sirovih metala iz rude, koncentrata ili sekundarnih sirovina, metalurškim ili hemijskim postupcima ili elektrolizom; 5. Određena postrojenja za ekstrakciju azbesta i za preradu i transformaciju azbesta i proizvoda koji sadrže azbest; 6. Kombinovana hemijska postrojenja, to jest ona u kojima se u industrijskim razmerama proizvode supstance kod kojih se primenjuju postupci hemijske promene i u kojima se pojedini pogoni nalaze jedan pored drugog i funkcionalno su povezani, a koji imaju specifične namene definisane Direktivom; 7. Izgradnja određenih dugolinijskih železničkih saobraćajnica i izgradnja aerodroma; 8. Određeni unutrašnji plovni putevi i pristaništa namenjena unutrašnjem rečnom saobraćaju i određene kategorije trgovačkih luka; 9. Određena postrojenja za uklanjanje otpada spaljivanjem i hemij-

⁸⁵ Za detalje videti: Bogdanović, S., (ur.). (2003). *Direktive EU u fokusu*. Beograd: REC; Podgorica: Ministarstvo zaštite životne sredine i regulacije prostora Republike Crne Gore; Espoo: Finnconsult Oy; Stockholm: Scandiaconsult Natura AB. str. 20-25.

skim postupcima; 10. Određena postrojenja za uklanjanje neopasnog otpada spaljivanjem i hemijskim postupcima; 11. Crpljenje podzemnih voda ili obogaćivanje podzemnih voda pod određenim uslovima; 12. Određeni hidrotehnički objekti za prebacivanje vodnih resursa između rečnih slivova; 13. Određena postrojenja za tretman otpadnih voda; 14. Vađenje nafte i prirodnog gasa u komercijalne svrhe - u slučaju odedenih količina; 15. Određene kategorije brana i drugih instalacija namenjenih zadržavanju i akumulaciji vode; 16. Određeni cevovodi za prenos gasa, nafte ili hemikalija; 17. Objekti za intenzivan uzgoj živine ili svinja određenog kapaciteta; 18. Industrijska postrojenja za: (a) proizvodnju celuloze iz drvne mase ili sličnih vlaknastih materijala; (b) proizvodnju hartije i kartona sa proizvodnim kapacitetom koji prelazi 200 tona na dan; 19. Kamenolomi i površinski kopovi određene površine; 20. Izgradnja određenih kategorija vazдушnih dalekovoda; 21. Objekti namenjeni skladištenju nafte, petrohemijskih ili hemijskih proizvoda određenih kapaciteta.

U drugoj kategoriji su projekti za koje su države članice obavezne da „ispitivanjem od slučaja do slučaja“ ili „primenom nivoa i kriterijuma koje propišu“ odrede da li oni moraju biti podvrgnuti proceni uticaja na životnu sredinu u skladu sa odredbama čl. 5. do 10. Direktive. (član 4. st.2). To su projekti koji su navedeni u Aneksu II uz Direktivu i odnose se na sledeće oblasti: 1. Poljoprivreda, šumarstvo i akvakultura;⁸⁶ 2. Ekstraktivna industrija;⁸⁷ 3. Pro-

zvodnja energije;⁸⁸ 4. Proizvodnja i prerada metala;⁸⁹ 5. Industrijska prerada minerala;⁹⁰ 6. Hemijska industrija (projekti koji nisu obuhvaćeni Aneksom I);⁹¹ 7. Prehrambena industrija;⁹² 8. Industrija tekstila, kože, drveta i hartije;⁹³ 9. Gumarska industrija - Izrada i prerada proizvoda na bazi gume; 10. Infra-

88 (a) industrijska postrojenja za proizvodnju električne energije, vodene pare i vrele vode (projekti neobuhvaćeni Aneksom I); (b) industrijski uređaji za prenos gasa, vodene pare i vrele vode; za prenos električne energije površinskim dalekovodima (projekti neobuhvaćeni Aneksom I); (c) površinsko skladištenje prirodnog gasa; (d) podzemno skladištenje lako sagorljivih gasova; (e) površinsko skladištenje fosilnih goriva; (f) industrijsko briketiranje uglja i lignita; (g) postrojenja za preradu i skladištenje radioaktivnog otpada (osim obuhvaćenih Aneksom I); (h) postrojenja za proizvodnju hidroelektrične energije; (i) uređaji za korišćenje snage vetra u cilju proizvodnje energije (male električne centrale na vetar).

89 (a) postrojenja za proizvodnju sirovog gvožđa ili čelika (primarno ili sekundarno topljenje), uključujući kontinuelni postupak livenja; (b) postrojenja za preradu u crnoj metalurgiji: – vruće valjaonice; – kovačnice; – primena rastopljenih metalnih prevlaka; (c) livnice crne metalurgije; (d) postrojenja za topljenje i za izradu legura od obojenih metala, isključujući dragocene metale, ali uključujući izradu korisnih nusproizvoda (rafinacija, livenje, itd); (e) postrojenja za površinsku obradu metala i plastičnih materijala korišćenjem elektrolitičkih ili hemijskih procesa; (f) proizvodnja ili sklapanje motornih vozila i proizvodnja motora za motorna vozila; (g) brodogradilišta; (h) postrojenja za proizvodnju i opravku vazduhoplova; (i) proizvodnja železničke opreme; (j) obrađivanje eksplozivima; (k) uređaji za pečenje i sinterovanje metalnih ruda.

90 (a) koksare (suva destilacija uglja); (b) postrojenja za proizvodnju cementa; (c) postrojenja za proizvodnju azbesta i izradu azbestnih proizvoda (projekti koji nisu obuhvaćeni Aneksom I); (d) postrojenja za izradu stakla, uključujući staklena vlakna; (e) postrojenja za topljenje mineralnih materija, uključujući proizvodnju mineralnih vlakana; (f) proizvodnja keramičkih proizvoda pečenjem, a naročito crepa, cigle, vatrostalne cigle, pločica, kućnog pribora od keramike ili porcelana.

91 Za detalje videti Bogdanović, op. cit. str. 29-31.

92 (a) proizvodnja biljnih i životinjskih ulja i masti; (b) delatnost pakovanja i konzerviranja životinjskih i biljnih proizvoda; (c) izrada mlečnih proizvoda; (d) pivarstvo i ekstrakcija slada; (e) proizvodnja slatkiša i sirupa; (f) uređaji za klanje životinja; (g) instalacije za proizvodnju industrijskog skroba; (h) fabrike hrane od ribe i ribljeg ulja; (i) šećerane.

93 (a) industrijski pogoni za proizvodnju hartije i kartona (projekti neobuhvaćeni Aneksom I); (b) pogoni za prethodnu obradu (operacije kao što su pranje, beljenje i merseeriziranje tkanina) ili bojenje vlakana ili tkanina; (c) pogoni za štavljenje i obradu kože; (d) postrojenja za preradu i proizvodnju celuloze.

86 (a) projekti namenjeni prestrukturiranju seoskih zemljišnih poseda; (b) projekti namenjeni korišćenju neobrađenog ili delimično obrađenog zemljišta za intenzivnu poljoprivrednu obradu; (c) projekti upravljanja vodama namenjeni poljoprivredi, uključujući projekte navodnjavanja i odvodnjavanja; (d) primarno pošumljavanje i kvičenje šuma u svrhu prelaženja na drugi tip korišćenja zemljišta; (e) uređaji za intenzivni uzgoj stoke (neobuhvaćeni Aneksom I); (f) intenzivni uzgoj ribe u ribnjacima; (g) isušivanje zemljišta uz morskou obalu.

87 (a) kamenolomi, površinski kopovi i vađenje treseta (projekti koji nisu obuhvaćeni Aneksom I); (b) podzemno vađenje ruda; (c) vađenje minerala postupkom morskog ili rečnog bagerovanja; (d) dubinsko bušenje, a posebno: – geotermalno bušenje; – bušenje radi skladištenja nuklearnog otpadnog materijala; – bušenje u cilju vodosnabdevanja, sa izuzetkom bušenja radi ispitivanja stabilnosti tla; (e) površinske industrijske instalacije namenjene vađenju uglja, nafte, prirodnog gasa i ruda, kao i bitumenskih škriljaca.

strukturni projekti;⁹⁴ 11. Ostali projekti;⁹⁵ 12. Turizam i rekreacija;⁹⁶ 13. Svaka izmena ili proširenje projekata navedenih u Aneksu I ili Aneksu II, koji su već odobreni, realizovani ili čija je realizacija u toku, a koje izmene ili proširenja mogu imati znatne negativne posledice po životnu sredinu; projekti navedeni u Aneksu I. koji su preduzeti isključivo, ili uglavnom, u cilju razvijanja i prove-re novih metoda ili proizvoda koji nisu korišćeni duže od dve godine.

Onda kada se radi o projektima iz ove druge kategorije, tj. kada se sprovodi postupak „od slučaja do slučaja“ ili kada se propišu odgovarajući nivoi i kriterijumi radi primene stava 2 člana 4 propisana je obaveza da se uzmu u obzir odgovarajući kriterijumi koji su navedeni u Aneksu III uz Direktivu. Kriterijumi koje Direktiva propisuje odnose se na: 1. Karakteristike projekta, 2. Lokaciju projekta i 3. Karakteristike mogućeg uticaja projekta. To znači da se moraju razmotriti karakteristike projekata uz posebno vođenje računa o sledećem: veličina projekta; kumuliranje sa efektima drugih projekata; korišćenje prirodnih resursa; stvaranje otpada; zagađivanje i izazivanje neugodnosti; rizik nastanka nesrećnih slučajeva, posebno u pogledu supstanci koje se koriste ili tehnologija koje se primenjuju. Kada se radi o lokaciji projekta, mora se uzeti u obzir osetljivost životne sredine u datim geografskim

oblastima koje mogu biti izložene negativnom uticaju projekata, a naročito u pogledu: postojećeg korišćenja zemljišta; relativnog obima, kvaliteta i regenerativnog kapaciteta prirodnih resursa u datoj oblasti i apsorpcionog kapaciteta prirodne sredine.⁹⁷ U delu koji se odnosi na “karakteristike mogućeg uticaja” mogući značajni uticaji projekata moraju se razmatrati u odnosu na karakteristike projekta i lokaciju projekta, a naročito uzimajući u obzir: obim uticaja (geografska oblast i brojnost stanovništva izloženog riziku); prirodu prekograničnog uticaja; veličinu i složenost uticaja; verovatnoću uticaja i trajanje, učestalost i verovatnoću ponavljanja uticaja.

Procena uticaja na životnu sredinu vrši se kroz identifikaciju, opis i procenu direktnih i indirektnih uticaja na ljudska bića, faunu, floru, zemljište, vodu, vazduh, klimu, pejzaže, interakciju između ovih faktora, materijalno bogatstvo i kulturnu baštinu (čl.3). U slučaju projekata koji moraju biti podvrgnuti proceni uticaja na životnu sredinu (prema odredbama člana 4) države članice dužne su da usvoje mere kojima bi se obezbedilo da nosilac projekta dostavi, u odgovarajućem obliku, informacije navedene u Aneksu IV,⁹⁸ u meri

94 (a) projekti izgradnje industrijskih kompleksa; (b) projekti urbanog razvoja, uključujući izgradnju prodajnih centara i parkirališta za vozila; (c) izgradnja železničkih objekata i objekata kombinovanog transporta, kao i terminala za kombinovani transport (projekti neobuhvaćeni Aneksom I); (d) izgradnja aerodroma (projekti neobuhvaćeni Aneksom I); (e) izgradnja puteva, lučkih i pristanišnih uređaja, uključujući ribarska pristaništa (projekti koji nisu obuhvaćeni Aneksom I); (f) izgradnja objekata na unutrašnjim plovnom putevima koja nije predviđena Aneksom I, izgradnja kanala i objekata za odbranu od poplava; (g) brane i drugi objekti namenjeni zadržavanju vode ili njenom dugoročnom akumuliranju (projekti koji nisu obuhvaćeni Aneksom I); (h) tramvajske pruge, nadzemne i podzemne železnice, žičare ili slični objekti posebnog tipa namenjeni isključivo ili najvećim delom prevozu putnika; (i) izgradnja naftovoda i gasovoda (projekti koji nisu obuhvaćeni Aneksom I); (j) izgradnja akvadukta veće dužine; (k) priobalni radovi za suzbijanje erozije i radovi na morskom priobalju kojima se, kroz izgradnju, menja izgled obale – na primer, nasipi, pristanišna mola, lučki nasipi i drugi odbrambeni objekti, isključujući aktivnosti na održavanju i rekonstrukciji takvih objekata; (l) crpljenje podzemnih voda i veštačko prihranjivanje takvih voda, aktivnosti koje nisu obuhvaćene Aneksom I; (m) objekti za prebacivanje voda između rečnih slivova koji nisu obuhvaćeni Aneksom I.

95 (a) trajno uređenje pista za trke i testiranje motornih vozila; (b) postrojenja za odlaganje otpada (projekti koji nisu obuhvaćeni Aneksom I); (c) uređaji za tretiranje otpadnih voda (projekti koji nisu obuhvaćeni Aneksom I); (d) deponije za odlaganje mulja; (e) deponije starog gvožđa, uključujući deponije neupotrebljivih vozila; (f) uređaji za testiranje motora ili reaktora; (g) postrojenja za proizvodnju veštačkih mineralnih vlakana; (h) uređaji za reciklažu ili uništavanje eksplozivnih materija; (i) kafilerije.

96 (a) ski staze, ski liftovi i žičare izvan urbanih oblasti, kao i prateći objekti; (b) marine; (c) turistička sela i mesta za turističke kamp prikolice; (d) tematski parkovi.

97 Uz obraćanje posebne pažnje na sledeće: (a) močvare; (b) priobalne zone; (c) planine i šumske oblasti; (d) prirodni rezervati i parkovi; (e) oblasti koje su klasifikovane ili zaštićene zakonodavstvom država članica; posebno zaštićene oblasti koje su države članice odredile u skladu sa Direktivom 79/409/EEZ i Direktivom 92/43/EEZ; (f) oblasti u kojima su standardi kvaliteta životne sredine uspostavljeni propisima Zajednice već premašeni; (g) gusto naseljene oblasti; (h) mesta u prirodnom okruženju od istorijskog, kulturnog ili arheološkog značaja.

98 Te informacije se odnose na: 1. Opis projekta (posebno opis fizičkih karakteristika celokupnog projekta i uslova korišćenja zemljišta u fazi izgradnje i fazi pogona; opis glavnih karakteristika proizvodnih postupaka, na primer, prirode i količina korišćenog materijala; procena vrste i količine očekivanih otpadnih materija i emisija (zagađenje vode, vazduha i zemljišta, buka, vibracija, svetlost, toplota, radijacija itd.) koje su rezultat radnih operacija na osnovu predloženog projekta); 2. Prikaz glavnih alternativa koje je nosilac projekta proučio i naznačenje najvažnijih razloga za koje se odlučio prilikom izbora jedne od njih, vodeći pri tome računa o uticajima na životnu sredinu; 3. Opis onih aspekata životne sredine za koje postoji mogućnost da budu znatno izloženi riziku usled realizacije predloženog projekta (uključujući naročito aspekte koji se odnose na: stanovništvo, faunu, floru, zemljište, vodu, vazduh, klimatske činioce, građevine, uključujući nasleđe u oblasti arhitekture i arheologije, pejzaž, kao i međusobne odnose navedenih činilaca); 4. Opis mogućih znatnih uticaja predloženog projekta na životnu sredinu do kojih može doći usled: postojanja projekta, korišćenja prirodnih resursa, emisije zagađujućih materija, stvaranja neugodnosti i uklanjanja otpada) kao i opis, od strane nosioca projekta, metoda predviđanja korišćenih prilikom procene uticaja na životnu sredinu; 5. Opis mera predviđenih u cilju sprečavanja, smanjenja i, gde je to moguće, otklanjanja svakog znatnijeg negativnog uticaja na životnu sredinu; 6. Netehnički sažeti prikaz informacija predviđenih pod navedenim naslovima; 7. Podaci o mogućim teškoćama (tehnički nedostaci ili nepostojanje odgovarajućeg stručnog znanja i veština) na koje je naišao nosilac projekta prilikom prikupljanja traženih informacija.

u kojoj: (a) države članice smatraju da su takve informacije od značaja za datu fazu postupka dobijanja saglasnosti i za specifične karakteristike konkretnog projekta ili tipa projekta, kao i za elemente životne sredine izložene potencijalnom uticaju; (b) države članice smatraju da se od nosioca projekta opravdano može tražiti da prikupi ove informacije, imajući u vidu, između ostalog, postojeća saznanja i metode procene. (Član 5). Direktiva u stavu 3 propisuje i to koje minimalne elemente treba da sadrže informacije koje nosilac projekta⁹⁹ treba da dostavi.¹⁰⁰

Pored toga, u vezi sa procedurom sprovođenja procene uticaja na životnu sredinu države članice imaju sledeće obaveze:

- da preduzmu mere kojima se obezbeđuje da, ukoliko to nosilac projekta traži pre podnošenja zahteva za dobijanje projektne saglasnosti, nadležni organ dâ svoje mišljenje o informacijama koje nosilac projekta treba da pruži u skladu sa stavom 1;¹⁰¹
- da obezbede “ukoliko je to potrebno” da svaki organ koji raspolaže odgovarajućim informacijama, posebno imajući u vidu član 3, takve informacije stavi na uvid nosiocu projekta (član 5. stav 4);
- da preduzmu mere kojima se obezbeđuje da organi koji mogu biti zainteresovani za projekat s obzirom na svoje specifične obaveze u sferi zaštite životne sredine, dobiju mogućnost da izraze svoje mišljenje o informacijama koje je dostavio nosilac projekta, kao i o zahtevu za dobija-

⁹⁹ Pod „nosiocem projekta” podrazumeva se podnosilac zahteva za davanje saglasnosti za izvođenje privatnog projekta ili javni organ koji inicira projekat;

¹⁰⁰ To su: opis projekta koji obuhvata podatke o lokaciji gradilišta, izgledu i veličini projekta; opis mera predviđenih u cilju izbegavanja, smanjenja i, ako je moguće, otklanjanja značajnijih štetnih posledica; podatke koji se zahtevaju kako bi se identifikovale i procenile najvažnije posledice koje bi projekat mogao imati po životnu sredinu; prikaz najvažnijih alternativa koje je proučio nosilac projekta i navođenje glavnih razloga za njegov izbor jedne od njih, uz vođenje računa o posledicama po životnu sredinu; rezime informacija navedenih u prethodnim alinejama izražen netehničkim jezikom.

¹⁰¹ Pre nego što dâ svoje mišljenje, nadležni organ dužan je da konsultuje nosioca projekta i organe iz člana 6. stav 1. Činjenica da je organ dao svoje mišljenje na osnovu ovog stava, ne sprečava taj organ da kasnije od nosioca projekta zahteva dodatne informacije. Osim toga, države članice mogu od nadležnih organa tražiti da daju navedeno mišljenje, nezavisno od toga da li je to nosilac projekta tražio.

nje projektne saglasnosti;¹⁰²

- da obezbede da svaki zahtev za dobijanje projektne saglasnosti i sve informacije prikupljene na osnovu člana 5. budu blagovremeno dostupne javnosti kako bi javnost, koje se to tiče, imala mogućnost da izrazi svoje mišljenje pre izdavanja projektne saglasnosti;¹⁰³
- da rezultate konsultacija i informacije prikupljene na osnovu članova 5, 6. i 7. “uzmu u obzir u postupku davanja projektne saglasnosti” (član 8);
- da obezbede da nadležni organ ili organi, kada donesu odluku o davanju ili odbijanju projektne saglasnosti, o tome obaveste javnost u skladu sa odgovarajućim postupcima, kao i da stave na uvid javnosti određene informacije (član 9 st. 1);¹⁰⁴
- da obezbede da nadležni organ ili organi, kada donesu odluku o davanju ili odbijanju projektne saglasnosti, informišu svaku državu članicu koja je bila konsultovana u smislu člana 7, i da dostave sve informacije navedene u članu 9 stav 1 (član 9 st. 2);
- da razmenjuju informacije sa Komisijom o iskustvima stečenim prilikom primene ove Direktive;

¹⁰² U tom cilju države članice su u obavezi da odrede organe koji se moraju konsultovati, bilo generalno bilo od slučaja do slučaja. Informacije prikupljene na osnovu člana 5. dostavljaju se tim organima.

¹⁰³ Bliže odredbe o navedenim informacijama i konsultacijama donose države članice, koje posebno mogu, u zavisnosti od pojedinih karakteristika konkretnih projekata ili lokacija: odrediti koja je javnost zainteresovana za projekat; odrediti mesta na kojima se informacije stavljaju na uvid; precizirati način na koji javnost može biti informisana, na primer, preko oglasnih panoa na određenom području, putem objavljivanja u lokalnim dnevnim listovima, organizovanjem izložbi planova, crteža, tabela, grafikona i modela; odrediti način na koji se konsultuje javnost, na primer, putem pisanih podnesaka, ispitivanjem javnog mnjenja; odrediti odgovarajuće rokove za sprovođenje pojedinih faza postupka, kako bi se obezbedilo da se odluka donese u razumnom roku. (član 6. stav 3).

¹⁰⁴ To su: sadržaj odluke i eventualne uslove koji su joj priključeni; glavne razloge na kojima se odluka zasniva; opis, po potrebi, najvažnijih mera koje treba preduzeti u cilju izbegavanja, smanjenja ili, ako je moguće, otklanjanje štetnih posledica.

- da informišu Komisiju o svakom kriterijumu i/ili nivou koji je prihvaćen pri izboru projekata u pitanju, a u skladu sa članom 4 (2);
- da donesu neophodne propise radi usklađivanja sa ovom Direktivom, i da o tome bez odlaganja obaveste Komisiju (član 12 st.1);

Procena uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu

a) Procena uticaja na životnu sredinu za aktivnosti koje mogu imati štetan uticaj na životnu sredinu unutar pojedinih država pokazala se izuzetno značajnim mehanizmom politike životne sredine. Zato je većina država UNECE regiona u različitim oblicima uvela ovaj instrument za ostvarivanje svojih ciljeva politike životne sredine. Međutim, vremenom se pokazalo da je spisak aktivnosti za koje se radi postupak procene uticaja na životnu sredinu neophodno proširiti tako da ona obuhvati i aktivnosti koje mogu imati uticaj na stanje životne sredine u drugim državama. U tom cilju je 1991. godine, usvojena **Konvencija o proceni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu**¹⁰⁵.

Osnovni subjekti saradnje predviđene ovim međunarodnim ugovorom su:

- “strana porekla” (to je ona država ili one države članice Konvencije pod čijom se nadležnošću predviđa obavljanje predložene aktivnosti);
- “ugrožena strana” (to je ona država ili one države članice Konvencije koje će verovatno biti pogođene – ugrožene predloženom aktivnošću usled njenih prekograničnih uticaja) i
- sve države strane ugovornice Konvencije.

Konvencija utvrđuje obaveze država da procenjuju uticaj određenih aktivnosti na životnu sredinu u ranoj fazi procesa planiranja. Ona utvrđuje

spisak od 17 aktivnosti za koje se smatra da će verovatno izazvati značajne prekogranične štetne efekte i za koje je neophodno uspostavljanje postupka procene uticaja na životnu sredinu. Te aktivnosti obuhvataju, između ostalog, i: termoelektrane i druge instalacije za sagorevanje sa ispuštom toplote sa 30 megavata i više; nuklearne elektrane i drugi nuklearni reaktori; instalacije konstruisane isključivo za proizvodnju ili obogaćivanje nuklearnih goriva, za obradu ozračenih nuklearnih goriva ili za skladištenje, odlaganje ili obradu radioaktivnog otpada; rafinerije sirove nafte i instalacije za gasifikaciju i likvefakciju sa 500 tona i više ugljenog ili bitumenskog škriljca dnevno; instalacije za ekstrakciju azbesta i za obradu i pretvaranje azbesta i proizvoda koji sadrže azbest; velike instalacije za početno topljenje sirovog gvožđa i čelika i proizvodnju obojenih metala; izgradnju puteva za motorna vozila; velike rudarske zahvate; naftovode i gasovode velikog prečnika; velika postrojenja za skladištenje petroleja, petrohemijskih i hemijskih proizvoda; velike brane i akumulacije, itd.

U delu koji se odnosi na proceduru Konvencija utvrđuje obaveze država u pogledu obaveštavanja i međusobnog konsultovanja o svim većim projektima za koje se smatra da imaju ili bi mogli imati značajan negativan uticaj na životnu sredinu druge države. Procedura utvrđena Konvencijom predviđa različite faze i aktivnosti država članica u procesu ostvarivanja ciljeva Konvencije. Države su, najpre, obavezne da preuzmu potrebne pravne i druge mere radi sprovođenja odredbi Konvencije i uspostavljanja postupka za procenu uticaja na životnu sredinu koji omogućava učešće javnosti i pripremu dokumentacije o proceni uticaja na životnu sredinu.

Država na čijoj se teritoriji planiraju određene aktivnosti će obavestiti sve države za koje se smatra da bi mogle biti ugrožene značajnim negativnim prekograničnim efektima određene aktivnosti koje su planirane da se sprovedu. Ona je obavezna da to učini što je moguće ranije, a najkasnije kada bude obavestavala svoju javnost o predloženoj aktivnosti. Obaveštenje koje se dostavlja potencijalno ugroženim državama treba da sadrži sve raspoložive informacije o predloženoj aktivnosti i njenom mogućem prekograničnom uticaju kao i naznaku roka u okviru kojeg se očekuje odgovor o tome da li ove države žele da učestvuju u postupku procene uticaja na životnu sredinu.

¹⁰⁵ *Convention on environmental impact assessment in transboundary context (Espoo, 1991). EU odobrila 24. juna 1997. godine. Videti: http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVII-4&chapter=27&lang=en#EndDec*

Nakon što potencijalno ugrožena država ili države odgovore da su zainteresovane da učestvuju u postupku procene uticaja na životnu sredinu odvija se sledeći postupak: prosljeđivanje informacija o potencijalno ugroženoj životnoj sredini u ugroženoj državi (kada su takve informacije potrebne za pripremu dokumentacije o proceni uticaja na životnu sredinu); obaveštavanje javnosti i stvaranje uslova da javnost može da dâ svoje mišljenje, podnose komentare ili uputi primedbe državi u kojoj se te aktivnosti planiraju; priprema dokumentacije o proceni uticaja na životnu sredinu (informacije koje treba da budu uključene u dokumentaciju procene uticaja na životnu sredinu treba da sadrže određene minimalne informacije kao što su: opis predložene aktivnosti i njene svrhe, opis, gde je to potrebno, razumnih alternativa u pogledu lokacije, tehnologije, opis životne sredine koja će verovatno biti pogođena usled predložene aktivnosti, opis mogućih uticaja na životnu sredinu, opis mera za ublažavanje negativnih efekata po životnu sredinu, opis prepoznatih nedostataka u znanju i nesigurnosti do kojih se došlo prilikom sakupljanja traženih informacija, itd); distribucija dokumentacije za svrhe učešća javnosti u ugroženoj državi, pri čemu posebno mesto imaju »nadležni organi« koji su određeni kao odgovorni za obavljanje zadataka obuhvaćenih Konvencijom; konsultacije između država (obaveza je države gde se planiraju određene aktivnosti da započne konsultacije sa državom koja bi mogla biti ugrožena takvim aktivnostima o mogućem prekograničnom uticaju, merama za smanjivanje ili eliminisanje mogućeg uticaja, itd); konačna odluka¹⁰⁶; dostavljanje konačne odluke i dokumentacije od države gde se planiraju aktivnosti državi koja može biti ugrožena i to zajedno za obrazloženjima na osnovu kojih je doneta konačna odluka.

Pored toga, predviđa se da države treba da se dogovore i o tome da li će se obavljati, i u kojoj meri, tzv. postprojektna analiza za određene aktivnosti za koje je već izvršena procena uticaja na životnu sredinu u skladu sa Konvencijom.

¹⁰⁶ Pri donošenju konačne odluke države su obavezne da vode računa o rezultatu procene uticaja na životnu sredinu, o komentarima koji su podneti od strane javnosti i o rezultatima konsultacija koje su vođene sa zainteresovanim državama. Ukoliko nekoj od zainteresovanih država, pre otpočinjanja predložene aktivnosti, budu dostupni novi podaci koji inače nisu bili dostupni pre a koji bi mogli suštinski uticati na odluku, ta država će o tome obavestiti državu u kojoj se planiraju predložene aktivnosti. Potom će se održati konsultacije o tome da li je potrebno doneti odluku revidirati ili ne.

b) Direktiva Saveta 85/337/EEC propisuje i obaveze država članica u vezi sa projektima koji mogu imati značajne posledice po životnu sredinu u nekoj drugoj državi članici. Prema odredbama člana 7. kad država članica utvrdi da bi neki projekat mogao imati značajne posledice po životnu sredinu u nekoj drugoj državi članici, ili ukoliko država članica koja bi u tom smislu bila značajno pogođena to zatraži, država članica na čijoj se teritoriji planira izvođenje projekta ima sledeće obaveze:

- da dostavi državi članici koja može biti pogođena,¹⁰⁷ između ostalog, sledeće informacije: (a) opis projekta, zajedno sa svim raspoloživim informacijama o mogućim prekograničnim uticajima; (b) informacije o vrsti odluke koja se može doneti, kao i da ostavi drugoj državi članici razuman rok u kome ova može saopštiti da li želi da učestvuje u postupku procene uticaja na životnu sredinu, s tim što ovome može priključiti i informacije navedene u stavu 2;
- da dostavi državi članici¹⁰⁸ koja može biti pogođena, informacije prikupljene na osnovu člana 5, kao i odgovarajuće informacije koje se odnose na navedeni postupak, uključujući i zahtev za dobijanje projektne saglasnosti;
- da se blagovremeno postaraju da informacije pomenute u stavovima 1. i 2. budu dostupne organima navedenim u članu 6, stav 1, kao i zainteresovanoj javnosti na teritoriji države članice za koju postoji mogućnost da bude značajno pogođena,¹⁰⁹
- da obezbede da se ovim organima i zainteresovanoj javnosti dâ mogućnost, pre izdavanja projektne saglasnosti, da u razumnom roku dostave svoje mišljenje o informacijama datim nadležnom organu u državi članici na čijoj se teritoriji planira izvođenje projekta (član 7. st.3);

¹⁰⁷ "Što je pre moguće, a najkasnije u trenutku informisanja svoje sopstvene javnosti".

¹⁰⁸ Ukoliko država članica koja prima informacije u smislu stava 1. stavi do znanja da namerava da učestvuje u postupku procene uticaja na životnu sredinu, država članica na čijoj se teritoriji planira izvođenje projekta dužna je, ukoliko to već nije učinila.

¹⁰⁹ U meri u kojoj je svaka od država članica zainteresovana.

- da se konsultuju, *inter alia*, o potencijalnim prekograničnim posledicama projekta i o merama koje se predviđaju u cilju smanjenja ili otklanjanja ovakvih uticaja, kao i da se sporazumeju o razumnom vremenskom okviru trajanja ovakvih konsultacija (član 7, st. 4);¹¹⁰

C.2) Strateška procena uticaja na životnu sredinu (SEA)

Opšti cilj **Direktive 2001/42/EC** Evropskog parlamenta i Saveta od 27. juna, 2001. godine, o proceni uticaja određenih planova i programa na životnu sredinu, koji je glavni izvor prava u ovoj oblasti, je postizanje visokog nivoa zaštite životne sredine i stvaranje uslova za uključivanje svih faktora bitnih za životnu sredinu u proces pripreme i usvajanja planova i programa.¹¹¹ Ovako postavljene ciljeve treba posmatrati u kontekstu unapređivanja održivog razvoja putem obezbeđivanja da se procena uticaja na životnu sredinu obavlja i povodom donošenja određenih planova i programa kada takvi planovi i programi mogu imati značajan uticaj na životnu sredinu (čl. 1). Dakle, jasno je da se ovaj instrument ekološke politike u pravu EU odnosi samo na planove i programe i njihov uticaj na životnu sredinu dok je pitanje procene uticaja politike i propisa na životnu sredinu isključeno. Kasnije usvojenim **Protokolom o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu (Kijev, 2003)**¹¹² u SEA je uključena i procena uticaja politika i propisa, ali samo kao određena vrsta preporuke, odnosno nastojanja država članica (čl. 13).

Prema odredbama člana 2. Direktive, termin “planovi i programi” se odnosi na planove i programe koje priprema, odnosno usvaja organ na nacionalnom, regionalnom ili lokalnom nivou, ili koje nadležni organ priprema za

¹¹⁰ Države članice mogu doneti detaljne propise za primenu člana 7.

¹¹¹ Strateška procena uticaja na životnu sredinu (*strategic environmental assessment – SEA*) je noviji instrument ekološke politike i ekološkog menadžmenta, nastao najvećim delom na rezultatima primene postupka procene uticaja na životnu sredinu i saznanju o neophodnosti proširivanja ovog postupka na tzv. strateške dokumente kao što su planovi, programi, politike i propisi. Smatra se da je termin SEA prvi put formalno upotrebljen u jednom izveštaju Komisije Evropskih zajednica 1989. godine, iako primena nekih elemenata ove procedure u nacionalnim okvirima počinje i ranije.

¹¹² Protocol on Strategic Environmental Assessment to the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context (OJ L 308, 19.11.2008, p. 35–49)

usvajanje u odgovarajućem postupku, što čini parlament ili vlada. Dodatni uslov je da se radi o planovima i programima koji se donose na osnovu propisa, čije je donošenje regulisano odgovarajućim izvorima prava. Ovako definisani planovi i programi podrazumevaju i one planove i programe koje su finansira Evropska zajednica uključujući, pri tom, i svaku njihovu izmenu.¹¹³

Osnovno pravilo je da se procena uticaja na životnu sredinu vrši za planove i programe onda kada postoji mogućnost da njihova realizacija izazove znatne posledice u životnoj sredini. U tom smislu u Direktivi se posebno spominju svi planovi i programi koji se pripremaju za poljoprivredu, šumarstvo, ribarstvo, energetiku, industriju, saobraćaj, upravljanje odlaganjem otpada, upravljanje vodama, telekomunikacije, turizam, urbanizam ili korišćenje zemljišta, a kojima se uspostavlja okvir za davanje dozvola za projekte budućeg razvoja¹¹⁴ koji se spominju u Aneksu I i II uz Direktivu 85/337/EEC. Takođe, procena uticaja se vrši i za planove i programe za koje je, s obzirom na mogućnost uticaja na životnu sredinu u kojoj se realizuju, određeno da podležu proceni uticaja u smislu člana 6 ili 7 Direktive 92/43/EEC. U slučaju da se radi o planovima i programima kojima je predviđeno korišćenje manjih površina na lokalnom nivou, kao i kada se radi o manjim modifikacijama takvih planova i programa oni podležu proceni

¹¹³ Međutim, pravila propisana Direktivom se ne primenjuju na sve planove i programe. Nekoliko izuzetaka je eksplicitno utvrđeno. Tako je predviđeno da se Direktiva ne odnosi na planove i programe čija je jedina svrha da posluže nacionalnoj odbrani ili otklanjanju posledica prirodnih katastrofa u civilnom sektoru. Takođe, odredbe Direktive se ne odnose ni na finansijske ili budžetske planove i programe kao ni na planove i programe koji se sufinansiraju na osnovu odgovarajućih perioda programiranja a koji se odnose na Uredbu Saveta (EC) br. 1260/1999 i (EC) 1257/1999. Council Regulation (EC) No 1260/1999 of 21 June 1999 laying down general provisions on the Structural Funds (OJ L 161, 26. 06. 1999, p. 1); Council Regulation (EC) No 1257/1999 of 17 May 1999 on support for rural development from the European Agricultural Guidance and Guarantee Fund (EAGGF) and amending and repealing certain regulation, “Official Journal of the European Communities” (OJ), L 160, 26. 06. 1999, p. 80.

¹¹⁴ Kao što su: rafinerije sirove nafte, termoelektrane i druga postrojenja za sagorevanje sa kapacitetom većim od 300 megavata, nuklearne elektrane i ostali nuklearni reaktori, postrojenja za preradu istrošenog nuklearnog goriva, kombinovane primarne topionice i čeličane, postrojenja za ekstrakciju azbesta, kombinovana hemijska postrojenja, izgradnja dugolinijskih železničkih saobraćajnica, aerodroma, autoputeva, unutrašnjih plovnih puteva, postrojenja za uklanjanje otpada spaljivanjem i hemijskim postupcima, crpljenje podzemnih voda, postrojenja za tretman otpadnih voda, vađenje nafte i prirodnog gasa, izgradnja brana i drugih akumulacija, objekti za intenzivan uzgoj živine ili svinja, kamenolomi, izgradnja vazdušnih dalekovoda, objekti namenjeni skladištenju nafte, hemijskih i petrohemijskih proizvoda, itd.

uticaja na životnu sredinu samo ukoliko države članice ustanove da se njima mogu izazvati značajne posledice po životnu sredinu.

Države članice imaju obaveze da odrede da li i drugi planovi i programi kojima se utvrđuju okviri za davanje dozvola za realizaciju projekata mogu izazvati značajne posledice po životnu sredinu. Takođe, države članice su obavezne da odrede da li planovi i programi koji se odnose na korišćenje manjih površina na lokalnom nivou, kao i na manje modifikacije planova i programa, mogu izazvati značajne posledice po životnu sredinu. One to treba da učine ili ispitivanjem svakog pojedinačnog slučaja ili specificiranjem vrsta planova i programa ili pak kombinovanjem oba pomenuta pristupa. U Aneksu II uz Direktivu utvrđeni su kriterijumi¹¹⁵ za određivanje mogućih karakteristika uticaja koje države članice moraju uzeti u obzir kako bi se obezbedilo da planovi i programi kod kojih postoji mogućnost izazivanja značajnih posledica po životnu sredinu budu obuhvaćeni odredbama Direktive.

Opšta pravila kojima se reguliše pitanje procene uticaja na životnu sredinu određenih planova i programa utvrđena su članovima 4-9. Direktive. U skladu sa tim, procena uticaja na životnu sredinu vrši se u toku pripreme plana ili programa, a pre njihovog usvajanja ili podnošenja na usvajanje u propisanom roku. Ukoliko neki planovi i programi predstavljaju deo šireg hijerarhijskog okvira planiranja države članice su dužne da vode računa o tome da procena uticaja na životnu sredinu treba da se obavi na različitim

¹¹⁵ Ti kriterijumi se odnose na: karakteristike planova i programa i karakteristike posledica i oblasti koja može biti izložena negativnom uticaju. U pogledu karakteristika planova i programa posebno se uzimaju u obzir: stepen u kome se planom i programom uspostavlja okvir za projekte i druge aktivnosti (u pogledu lokacije, prirode, obima i uslova funkcionisanja, resursa); stepen u kome plan i program utiče na druge planove i programe, uključujući i one u različitim hijerarhijskim strukturama; relevantnost plana ili programa za integrisanje faktora koji se odnose na životnu sredinu i koji su posebno u vezi sa unapređivanjem održivog razvoja; problemi u vezi sa životnom sredinom relevantni za dati plan i program; značaj plana i programa za postupanje prema propisima Zajednice koji se odnose na životnu sredinu. Što se tiče karakteristika posledica i oblasti koje mogu biti izložene negativnom uticaju posebno se uzimaju u obzir faktori: verovatnoća, trajanje, učestalost i ponavljanje posledica; kumulativna privreda posledica; prekogranična priroda posledica; rizici po ljudsko zdravlje ili po životnu sredinu; veličina i prostorni obim posledica; vrednost i povredljivost oblasti koja može biti izložena riziku usled nekog od faktora (posebnih prirodnih karakteristika ili kulturnog nasleđa, prekograničnih standarda kvaliteta životne sredine ili graničnih vrednosti, intenzivnog iskorišćavanja zemljišta); posledice po oblast ili prirodne pejzaže kojima je priznat zaštićeni status na nacionalnom nivou, nivou Zajednice ili na međunarodnom nivou.

hijerarhijskim nivoima i da stoga uzmu u obzir potrebu da se izbegne dvostruko regulisanje ove materije.

Procenu uticaja na životnu sredinu prati izrada izveštaja o stanju životne sredine za koji je Direktivom tačno propisano šta on treba da sadrži. U Aneksu I, uz Direktivu regulisano je koji podaci se moraju pribaviti.¹¹⁶ Prilikom odlučivanja o obimu i nivou pojedinosti u informacijama koje se moraju uključiti u izveštaj o stanju životne sredine, obavezno se konsultuju nadležni organi. Inače, nacrt plana ili programa, kao i izveštaj o stanju životne sredine, moraju biti dostupni nadležnim organima koje države članice odrede, uzimajući u obzir njihove specifične odgovornosti u oblasti životne sredine i mogućnost da budu zainteresovani za uticaje na životnu sredinu do kojih može doći usled primene planova i programa.

Takođe, nacrt plana ili programa, kao i izveštaj o stanju životne sredine moraju biti dostupni i široj javnosti, a države članice su obavezne da identifikuju javnost za koju postoji mogućnost da će biti izložena negativnom uticaju ili koja bi mogla biti zainteresovana za proces odlučivanja. To podrazumeva i relevantne nevladine organizacije, kao što su one koje se bave unapređenjem zaštite životne sredine ili druge zainteresovane organizacije. Jedna od opštih obaveza koja proizlazi iz Direktive je i obaveza država članica da donesu detaljne propise kojima će biti regulisana pitanja pružanja informacija i konsultovanja nadležnih organa i javnosti.

¹¹⁶ U Aneksu I uz Direktivu utvrđeno je koje vrste informacije je neophodno pribaviti kao što su, na primer: kratak pregled sadržine, glavnih ciljeva plana i programa i odnosa prema drugim planovima i programima; relevantne aspekte postojećeg stanja životne sredine i njenog mogućeg razvoja ukoliko se plan i program ne sprovedu; karakteristike životne sredine u oblastima za koje postoji mogućnost da budu izložene značajnom riziku; postojeći problemi u pogledu životne sredine a u vezi sa planom i programom; ciljevi zaštite životne sredine ustanovljeni na međunarodnom nivou, na nivou Zajednice ili države članice koji su od značaja za dati plan i program; moguće značajne posledice po životnu sredinu uključujući i sekundarne, kumulativne, sinergijske, kratoročne, srednjoročne i dugoročne, trajne i privremene, pozitivne i negativne; moguće posledice po životnu sredinu uključujući različite faktore (biodiverzitet, stanovništvo, zdravlje ljudi, fauna, flora, zemljište, voda, vazduh, klimatskih činioci, materijalni resursi, kulturno, arhitektonsko i arheološko nasleđe, pejzaž, međusobni odnos ovih faktora, itd); mere predviđene u cilju sprečavanja, smanjenja ili otklanjanja bilo kojeg značajnog negativnog uticaja na životnu sredinu; razlozi koji su poslužili kao osnova za izbor alternativa koje su uzete u obzir; opis procene izvršenja uključujući i eventualne teškoće do kojih je došlo prilikom formulisanja traženih informacija; opis mera predviđenih u oblasti monitoringa; netehnički rezime informacija.

Posebnim odredbama Direktive regulisana je procedura prekograničnih konsultacija (čl. 7). Ovo, naročito kada jedna država članica smatra da postoji mogućnost da realizacija nekog plana ili programa, koji je pripremljen za njenu teritoriju, može imati značajan uticaj na životnu sredinu u nekoj drugoj državi članici, ili kada to država članica, koja može biti izložena značajnim uticajima, sama zatraži. Ovaj deo odredbi je najvećim delom primena odredbi Espo konvencije o proceni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu (1991).

U postupku konačnog odlučivanja o planovima i programima, pre njihovog usvajanja, moraju biti uzeti u obzir izveštaj o stanju životne sredine iz člana 5. Direktive, mišljenje izraženo u procesu konsultacija u skladu sa članom 6. Direktive i rezultati eventualnih prekograničnih konsultacija sprovedenih u skladu sa članom 7. Direktive. Direktivom se propisuje i obaveza država da obezbede da o konačnoj odluci u vezi sa planom ili programom budu obavesteni nadležni organi, javnost i druga država članica. Tačno je propisano za koje vrste podataka se mora obezbediti dostupnost, a države članice su obavezne da detaljnije regulišu pitanje pružanja ovih informacija (čl. 9). Praćenje značajnih uticaja na životnu sredinu izazvanih primenom planova ili programa predstavlja jednu od obaveza država članica. Cilj je da se u ranoj fazi dođe do saznanja o neočekivanim negativnim uticajima i preduzmu odgovarajuće mere za otklanjanje takvih uticaja.

Radi sprovođenja mera iz Direktive 2001/42/EC utvrđeno je više obaveza država članica i Komisije.¹¹⁷ Tako su države članice obavezne: da razmenjuju informacije o iskustvima stečenim prilikom primene Direktive, da obezbede da izveštaji o stanju životne sredine budu dovoljno kvalitetni kako bi se poštovali zahtevi utvrđeni Direktivom, da obaveste Komisiju o svakoj meri koju su preduzele, a koja se odnosi na kvalitet ovih izveštaja, itd. S druge strane, Komisija je obavezna da prvi izveštaj o primeni i efektima primene Direktive podnese Evropskom parlamentu i Savetu pre 21. jula, 2006. godine. Komisija, pri tom, treba posebno da razmotri mogućnosti

¹¹⁷ Za detaljnije o praksi videti: *Report from the Commission of 14 September 2009 on the application and effectiveness of the Directive on Strategic Environmental Assessment (Directive 2001/42/EC) COM(2009) 469 final – Not published in the Official Journal*. (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52009DC0469:EN:NOT>)

proširenja primene Direktive i na druge oblasti i sektore, odnosno na druge vrste planova i programa. Komisija ima obavezu da svaki naredni izveštaj o proceni primene Direktive dostavlja u sedmogodišnjim intervalima.

Obaveza je država članica da o donošenju svojih propisa u vezi sa sprovođenjem ove Direktive obaveste Komisiju “bez odlaganja” kao i da Komisiji dostave posebne informacije o vrstama planova i programa koji bi trebalo da budu obuhvaćeni merama procene uticaja na životnu sredinu prema članu 3. Direktive.

C.3) Pristup informacijama koje se tiču životne sredine

Osnovni izvor prava EU u ovoj oblasti je **Direktiva 2003/4 o pristupu javnosti informacijama iz oblasti životne sredine kojom je ukinuta prethodna Direktiva o dostupnosti informacija (90/313/EEC)**.¹¹⁸ Pri tom je neophodno voditi računa i o nekim drugim propisima EU kojima se regulišu pojedina pitanja u oblasti javnog pristupa informacijama i dokumentima među kojima poseban značaj ima Uredba 1049/2001 Evropskog parlamenta i Saveta u pogledu javnog pristupa dokumentima Evropskog parlamenta, Saveta i Komisije.¹¹⁹ Osim toga, treba imati u vidu i **Uredbu (EC) No 1367/2006 o primeni odredbi Konvencije o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i pravu na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine - Aarhus, 1998**.¹²⁰

¹¹⁸ *Council Directive 90/313/EEC of 7 June 1990 on the freedom of access to information on the environment (OJ L 158, 23.6.1990, pp.56-58). Za neke aspekte prakse tokom primene ove direktive videti: Commission of the European Communities, Report from the Commission to the Council and the European Parliament on the experience gained in the application of Council Directive 90/313/EEC of 7 June 1990, on freedom of access to information on the environment, /* COM/2000/0400 final */, Brussels, 29.06.2000. (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2000:0400:FIN:EN:PDF>)*

¹¹⁹ *Regulation (EC) No. 1049/2001 of the European Parliament and of the Council regarding public access to European Parliament, Council and Commission documents, (OJ L 145, 31.5.2001, p.43).*

¹²⁰ *Regulation (EC) No 1367/2006 of the European Parliament and of the Council of 6 September 2006 on the application of the provisions of the Aarhus Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-making and Access to Justice in Environmental Matters to Community institutions and bodies (OJ L 264, 25.9.2006, p. 13–19); 2008/50/EC: Commission Decision of 13 December 2007 laying down detailed rules for the application of Regulation (EC) No 1367/2006 of the European Parliament and of the Council on the Aarhus Convention as regards requests for the internal review of administrative acts (OJ L 13, 16.1.2008, p. 24–26)*

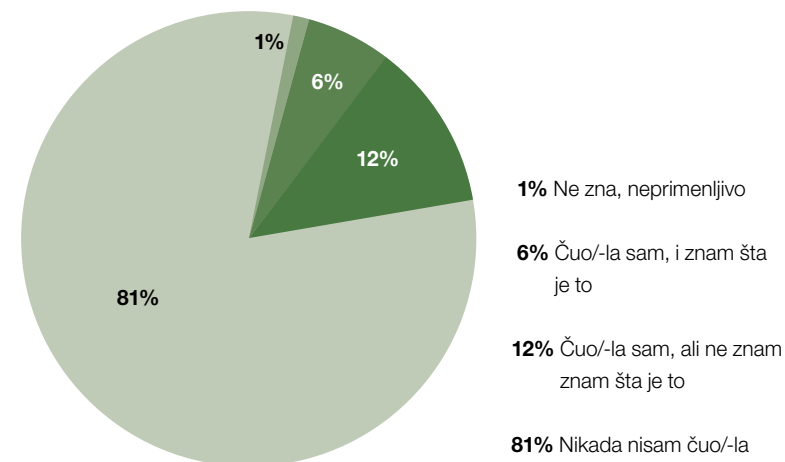
Prema odredbama člana 1. ciljevi Direktive su: (a) garantovanje prava pristupa informacijama o životnoj sredini¹²¹ koje se nalaze u posedu javnih organa,¹²² ustanovljavanje osnovnih uslova i rokova za vršenje tog prava i praktični aranžmani za njeno sprovođenje; i (b) obezbeđenje da informacije koje se odnose na životnu sredinu budu, u vidu redovne aktivnosti, dostupne i saopštavane javnosti, radi postizanja najšire moguće sistemat-ske dostupnosti i distribucije u javnosti informacija o životnoj sredini. Radi toga, posebno će se unapređivati korišćenje savremenih informacionih i telekomunikacionih tehnologija. U vezi sa ovim treba imati u vidu da se u tački 5. preambule Direktive konstatuje da, s obzirom na to da je 25. juna, 1998. godine, Evropska zajednica potpisala Konvenciju UN/ECE o pristupu informacijama, učešću javnosti u procesu odlučivanja i pravu na pristup pravdi u pitanjima koja se odnose na životnu sredinu (“Arhuška konvencija”), odredbe prava Zajednice moraju se usaglasiti sa tom Konvencijom s obzirom na njeno potpisivanje od strane Evropske zajednice.¹²³

121 Pojam „informacija o životnoj sredini” je izuzetno široko definisan. Prema odredbi člana 2. st.1. Direktive ovim pojmom označava se svaka informacija u pisanom, vizuelnom, audio, elektronskom ili bilo kom drugom dostupnom obliku, koji se odnosi na: (a) stanje elemenata životne sredine kao što su vazduh i atmosfera, voda, zemljište, pejzaži i prirodni predeli, uključujući močvarna, obalna i pomorska područja, biološku raznovrsnost i njene komponente, uključujući genetski modifikovane organizme kao i međusobnu interakciju ovih elemenata; (b) faktore kao što su materije, energija, uključujući nuklearno gorivo i energiju, buka, radijacija ili otpad, uključujući radioaktivni otpad, emisije, ispuštanja i druge oblike dopravanja u životnu sredinu koji utiču, ili mogu uticati na elemente životne sredine navedene u tački (a); (c) mere (uključujući administrativne mere) kao što su politika, zakonodavstvo, planovi, programi, sporazumi o pitanjima vezanim za životnu sredinu, izveštaji o sprovođenju propisa u oblasti životne sredine i aktivnosti koje utiču, ili mogu uticati, direktno ili indirektno, na elemente i faktore navedene u tačkama (a) i (b), kao i mere ili aktivnosti koje su namenjene zaštititi tih elemenata; (d) analiza troškova i koristi i druge finansijske i ekonomske analize i pretpostavke koje se koriste u okviru mera i aktivnosti navedenih u tački (c); (e) stanje zdravlja i bezbednost ljudi, prehrambenu sigurnost, uslove njihovog života, mesta od kulturnog značaja i izgrađene objekte, u meri u kojoj na to može uticati stanje elemenata životne sredine navedenih u tački (a) ili, kroz takve elemente, stanje faktora navedenih u tačkama (b) i (c).

122 Terminom „javni organ” označava se: (a) državni ili drugi organ javne uprave, uključujući i save-todavna tela, na nacionalnom, regionalnom ili lokalnom nivou; (b) svako pravno ili fizičko lice koje vrši javnu funkciju u skladu sa nacionalnim pravom, uključujući tu i specifične nadležnosti, aktivnosti ili službe koje se odnose na životnu sredinu; i (c) svako fizičko ili pravno lice kome su poverene nadležnosti ili funkcije, ili vršenje javnih službi koje se direktno ili indirektno odnose na životnu sredinu, pod kontrolom organa ili lica navedenih u tačkama (a) i (b). Države članice mogu predvideti da, u sprovođenju odredbi ove Direktive u pogledu dostupnosti pravnih instrumenata, definicija „javnog organa” ne obuhvata orga-ne kad i u meri u kojoj oni deluju kao sudski ili zakonodavni organi. Ako ustavne odredbe države članice na dan usvajanja Direktive ne sadrže odredbe kojima se garantuje ponovno razmatranje zahteva u skladu sa članom 6. Direktive države članice mogu isključiti ove organe ili tela iz definicije.

123 Direktiva o pristupu javnosti informacijama jedan je od pravnih akata na razini EU koji omogućuje pri-mjenu „prvog stuba” ili prve grupe pravila koje ustanovljava Konvencije iz Aarhusa (pristup informacijama).

Grafikon 4.: Prema istraživanju iz 2007. godine, 81% građana Evrope nikada nije čulo za “Natura 2000” (a dve trećine ne znaju značenje reči “biodiverzitet”)

Izvor: <http://www.eea.europa.eu/data-and-maps/indicators/public-awareness/public-awareness-assessment-published-may-2010>

Pristup informacijama na osnovu zahteva

Osnovni deo prava koja se tiču pristupa informacijama odnose se na pristup informacijama na osnovu zahteva. U vezi sa ovim države članice su obavezne:

- da obezbede da javne vlasti stavljaju na raspolaganje informacije o životnoj sredini koje se nalaze u njihovom posedu, ili koje se u njihovo ime čuvaju, svakom podnosiocu zahteva, i to bez potrebe da podnosi-

lac zahteva navede u čemu je njegov interes za to;¹²⁴

- da obezbede da se tražene informacije o životnoj sredini stave se na raspolaganje podnosiocu zahteva u najkraćem mogućem roku, a najkasnije u roku od mesec dana nakon prijema zahteva podnosioca od strane javnog organa navedenog u stavu 1;¹²⁵
- da obezbede da, ukoliko je zahtev podnosioca formulisan na previše uopšten način, državni organ u najkraćem mogućem roku, a najkasnije u vremenskom roku od mesec dana, zamoli podnosioca zahteva da specificira svoj zahtev i pruži mu pomoć pri tome, npr. pružanjem informacija o korišćenju javnih registara navedenih u stavu 5 (c);
- da obezbede da, ukoliko podnositelj zahteva traži od javnog organa da mu informaciju o životnoj sredini stavi na raspolaganje u specifičnoj formi ili formatu (uključujući i formu kopija), javni organ to učini;¹²⁶
- da obezbede da javni organi “ulože sve realne napore kako bi održavali informacije o životnoj sredini koje poseduju ili ih za njih čuvaju drugi u onim formama ili formatima koji se mogu lako reprodukovati i koji su dostupni preko kompjuterskih telekomunikacija ili putem drugih elektronskih sredstava”.

124 Javni organi mogu naplaćivati naknadu za usluge pružanja informacija o životnoj sredini, ali cena ovakvih usluga mora biti razumna i ne sme premašivati stvarne troškove izrade traženog materijala. Ukoliko se naplata propiše, javni organi dužni su da objave i stave na uvid podnosiocima zahteva cenovnik ovakvih usluga, kao i informacije o okolnostima pod kojima se usluge naplaćuju ili ne naplaćuju. (čl. 5. st. 2, 3).

125 U izuzetnim slučajevima, na primer u slučaju zahteva koji se odnosi na veoma veliku količinu dokumenata ili koji podrazumeva složenu pretragu ili kompilaciju, vremenski rok utvrđen u stavu 1. može biti produžen za dodatnih mesec dana. U takvim slučajevima, podnositelj zahteva će biti obavешten u najkraćem mogućem roku, a u svakom slučaju pre isteka prvog roka od mesec dana, o produženju i razlozima zbog kojih je do njega došlo.

126 Osim ako je: (a) takva informacija već na raspolaganju javnosti u nekom drugoj formi ili formatu, a posebno u skladu sa članom 7, koji je lako dostupan podnosiocu zahteva; ili (b) javnom organu pogodnije da informaciju stavi na raspolaganje u nekoj drugoj formi ili formatu, u kom slučaju je taj organ dužan da saopšti razloge stavljanja informacije na raspolaganje u takvoj formi ili formatu. Razlozi odbijanja pružanja potpune ili delimične informacije u traženoj formi ili formatu saopštavaju se podnosiocu zahteva u roku od mesec dana (Član 5. st.4).

- da propišu praktične aranžmane koji će obezbediti da pravo na dostupnost informacija koje se odnose na životnu sredinu bude efikasno iskorišćeno;¹²⁷
- da obezbede da službenici podržavaju javnost u traženju pristupa informacijama (čl. 3 st.5.a)
- da obezbede da su liste organa javne vlasti dostupne javnosti (čl. 3.5.b);
- da obezbede da javni organi na odgovarajući način obavешtavaju javnost o pravima koja imaju na osnovu ove Direktive i da u odgovarajućoj meri obezbede informacije, smernice, savete i druge takve vidove pomoći pojedincima;
- da obezbede da organi javne vlasti, kada odgovaraju na zahtev za informacijama koje se tiču “faktora kao što su materije, energija, uključujući nuklearno gorivo i energiju, buka, radijacija ili otpad, uključujući radioaktivni otpad, emisije, ispuštanja i druge oblike dospevanja u životnu sredinu koji utiču, ili mogu uticati na elemente životne sredine navedene u tački A;” (član 2.1.b.Direktive), navedu i gde se informacije mogu pronaći, procedure merenja, metode analize i uzorkovanja, prethodnu obradu uzoraka, koji se koriste za sastavljanje informacije, ili se odnose na standardne procedure koje se koriste (član 8, st. 2).

U vezi sa pristupom informacijama u oblasti životne sredine jedno od najkontroverznijih pitanja je pitanje kada organ javne vlasti može uskratiti obelodanjivanje informacije koje od njega traži javnost. Direktiva daje mogućnost državama članicama da mogu predvideti da se zahtev za informacijama može odbiti u sledećim slučajevima:

127 Ovakvi praktični aranžmani će obuhvatiti najmanje sledeće: (a) određivanje službenika zaduženih za davanje informacija; (b) uspostavljanje i održavanje uređaja za uvid u tražene informacije; (c) javno dostupne registre ili liste informacija o životnoj sredini koje se nalaze kod tih organa ili se čuvaju za njih i po informativnim punktovima, uz jasne i transparentne navode o tome koje su informacije na raspolaganju i gde se one mogu pronaći; ovi spiskovi treba da budu i na Internetu i da budu javno objavljeni; 1. Pristup svim javnim registrima ili spiskovima koji su sačinjeni i održavaju se na način predviđen članom 3 (5) je besplatan. Provera traženih informacija na licu mesta je takođe besplatna. (čl. 5.1).

(a) ukoliko tražena informacija nije u posedu javnog organa kome je zahtev upućen, ili se ne nalazi kod lica koje raspolaže informacijama u njegovo ime;¹²⁸

(b) ako je zahtev očigledno nerazuman;

c) ukoliko je zahtev formulisan na suviše uopšten način;

d) ukoliko se zahtev odnosi na materijal koji je u fazi kompletiranja ili na nedovršene dokumente i podatke;¹²⁹

e) ukoliko se zahtev odnosi na unutrašnje komuniciranje.

Države članice mogu predvideti da se zahtev za dobijanje informacije o životnoj sredini odbije ukoliko bi obelodanjivanje takve informacije štetno uticalo na:

(a) poverljivost postupaka javnih organa, ukoliko takvu poverljivost zahteva nacionalno pravo ili pravo Zajednice;

(b) javnu bezbednost i nacionalnu odbranu i vitalne interese u međunarodnim odnosima;

(c) način delovanja pravosuđa, mogućnost bilo kog lica da dobije pravično suđenje ili na sposobnosti državnog organa da sprovodi istragu po krivičnom ili disciplinskom postupku;

(d) poverljivost komercijalnih ili industrijskih informacija ukoliko je takva

128 U takvom slučaju, kada javni organ ima osnova za uverenje da se tražena informacija nalazi u posedu drugog javnog organa, ili u posedu lica koje raspolaže informacijama u njegovo ime, dužan je da u što kraćem roku dostavi ovakav zahtev tom drugom organu i da o tome na pogodan način obavesti podnosioca zahteva ili da obavesti podnosioca zahteva o javnom organu kod koga veruje da je moguće podneti zahtev za traženu informaciju;

129 U svakom ovakvom slučaju javni interes kome će služiti širenje ovakve informacije biće odmeren u odnosu na interes kome će se služiti u slučaju odbijanja. Pristup traženim informacijama biće odbijen samo ako interes javnosti ne prevazilazi ovaj drugi interes. Ukoliko se zahtev odbije na osnovu tačke (c) izjava o odbijanju mora sadržavati ime lica ili organa koji priprema materijal kao i procenjeno vreme koje je bilo potrebno za kompletiranje.

poverljivost predviđena nacionalnim pravom ili pravom Zajednice kako bi se zaštitio neki opravdani ekonomski interes, uključujući javni interes za očuvanjem statističke poverljivosti i poreske tajnosti;

(e) prava intelektualne svojine;

(f) na poverljivost ličnih podataka i/ili podataka koji se odnose na fizička lica ukoliko to lice nije pristalo na obelodanjivanje informacija u javnosti kada je takva poverljivost predviđena nacionalnim pravom ili pravom Zajednice;¹³⁰

(g) interese ili zaštitu bilo kog lica koje je dostavilo informacije bez zakonske obaveze da to učini, ukoliko je to lice izričito povuklo svoj pristanak na objavljivanje predmetnih informacija;

(h) zaštitu životne sredine na koju se odnose tražene informacije, kao što su lokaliteti i retke vrste.¹³¹

U vezi sa ovim države članice imaju obavezu:

■ da, ukoliko predvide izuzetke, sačine javnosti dostupan spisak kriterijuma na osnovu kojih predmetni organ može da odluči kako da obradi zahtev (čl. 4.3);

■ da stave na raspolaganje informacije koje se traže makar delimično, kada je od traženih informacija moguće odvojiti bilo koji deo informacija koje su predviđene stavovima 1 (c) ili 2. od ostalih informacija koje se traže;

130 Za ove svrhe države članice dužne su da obezbede poštovanje uslova predviđenih Direktivom 95/46/EZ Evropskog parlamenta i Saveta od 24. oktobra 1995. godine o zaštiti pojedinaca u pogledu obrade ličnih podataka i slobodnog kretanja ovakvih podataka.

131 Svi navadeni osnovi za odbijanje tumačiće se na restriktivan način, imajući u vidu u svakom konkretnom slučaju, javni interes kome bi obelodanjivanje služilo. Države članice ne mogu, na osnovu ovog stava, predvideti da zahtev bude odbijen ukoliko se odnosi na informacije o emisijama, ili drugim ispuštanjima u životnu sredinu.

- da o odbijanju da se stavi na raspolaganje celokupna ili samo deo tražene informacije, podnosioca zahteva obaveste pismenim ili elektronskim putem, ako je zahtev podnet u pisanoj formi ili ako podnosilac zahteva to traži i to u predviđenim rokovima i
- da obaveste podnosioca zahteva o razlozima odbijanja, uključujući i informaciju o postupku revizije predviđenom u članu 6 Direktive.

Diseminacija informacija

Pravila vezana za pravo na širenje (diseminaciju) informacija regulisana su članom 7. Direktive. U vezi sa ovim države članice imaju sledeće obaveze:¹³²

- da preduzmu mere koje su potrebne da bi javni organi obezbedili organizovanje, tj. sakupljanje i čuvanje informacija o životnoj sredini koje su relevantne za njihovo funkcionisanje i koje poseduju oni sami ili ih drugi poseduju u njihovo ime;¹³³
- da obezbede da informacije koje treba učiniti dostupnim i koje treba širiti budu ažurirane i da obuhvate najmanje sledeće: (a) tekstove međunarodnih ugovora, konvencija ili sporazuma, kao i tekstove nacionalnog, regionalnog, lokalnog ili zakonskih propisa Zajednice, koji se odnose na životnu sredinu ili se na nju pozivaju; (b) politiku, planove i programe koji se odnose na životnu sredinu; (c) izveštaje o napretku ostvarenom na sprovođenju instrumenata navedenih u tačkama (a) i (b); (d) izveštaje o stanju životne sredine na koje se upućuje u stavu 3; (e) podatke ili kratke rezimee podataka koji se dobijaju na osnovu praćenja aktivnosti

¹³² Pravila o mogućnosti uskraćivanja informacija (član 4.1. i 4.2) mogu se primeniti u odnosu na obaveze propisane ovim članom. U slučaju kad se izuzeci primenjuju na dokumente navedene u stavu 1, javni organi su dužni da se pozovu na dokumente i izuzetke koji se primenjuju (čl. 7. st.5). Takođe, treba imati u vidu da Direktiva predviđa da države članice mogu ispuniti zahteve navedene u ovom članu stvaranjem veza sa sajtovima na Internetu na kojima se te informacije mogu naći. (čl. 7. st.6).

¹³³ Imajući u vidu potrebu njihovog aktivnog i sistematskog širenja u javnosti, a posebno putem dostupne kompjuterske telekomunikacione i/ili elektronske tehnologije. Informacije koje moraju biti dostupne uz pomoć kompjuterske telekomunikacione i/ili elektronske tehnologije ne moraju obuhvatati i informacije koje su prikupljene pre stupanja ove Direktive na snagu, osim ako one nisu od ranije dostupne u elektronskoj formi.

koje utiču ili mogu uticati na životnu sredinu: (f) ovlašćenja koja utiču na životnu sredinu i primenu takvih ovlašćenja, zajedno sa sporazumima koji se tiču životne sredine; (g) studije uticaja na životnu sredinu i procene rizika koje se odnose na elemente životne sredine iz člana 2 (1) (a);

- da preduzmu mere potrebne da se nacionalni, regionalni ili lokalni izveštaji (već prema datom slučaju) o stanju životne sredine objavljuju u redovnim intervalima koji ne mogu biti duži od četiri godine i da ovakvi izveštaji sadrže informacije o kvalitetu životne sredine kao i o pritiscima kojima je ta sredina izložena (čl. 7. 3);¹³⁴
- da preduzmu potrebne mere da se, u slučaju neposredne pretnje po zdravlje ljudi ili životnu sredinu, bez obzira na to da li je pretnja prouzrokovana ljudskom aktivnošću ili je posledica prirodnih faktora, odmah i bez ikakvog odlaganja obelodane sve informacije koje su u posedu državnih organa ili se čuvaju u njihovo ime, čime bi se omogućilo javnosti potencijalno izloženoj pomenutoj pretnji, da preduzme mere u cilju sprečavanja ili ublažavanja štete do koje bi zbog ovakve pretnje moglo da dođe;¹³⁵
- da organi javne vlasti, u okviru svojih nadležnosti, obezbede da sve informacije koje su prikupili budu ažurne; tačne i uporedive (čl. 8. st. 1).

Pristup pravdi

U delu koji se odnosi na pristup pravosuđu države članice, prema odredbama člana 6. Direktive imaju, između ostalog, sledeće obaveze:

- da obezbede da svaki podnosilac zahteva, koji smatra da je njegov zahtev za dobijanje informacija ignorisan, nepravedno odbijen (bilo u celosti ili delimično), zatim da je na njega odgovoreno na neadekvatan

¹³⁴ Ovo bez obzira na druge specifične obaveze izveštavanja predviđene propisima Zajednice.

¹³⁵ Ne dirajući ni u jednu drugu specifičnu obavezu predviđenu propisima Zajednice u ovoj oblasti.

način, ili na neki drugi način koji nije u skladu sa odredbama članova 3, 4. ili 5, ima mogućnost da pokrene postupak, u kome činjenja ili nečinjenja relevantnog javnog organa može razmatrati drugi javni organ ili ih može ispitati u upravnom postupku nezavisni ili nepristrasni organ osnovan u skladu sa zakonom;¹³⁶

- da obezbede (pored postupka preispitivanja predviđenog u prethodnoj tački) da podnosilac zahteva može koristiti postupak po kome se činjenja ili nečinjenja relevantnog javnog organa mogu ponovo razmatrati pred sudom ili nekim drugim nezavisnim ili nepristrasnim organom osnovanim u skladu sa zakonom čije odluke mogu biti konačne;¹³⁷
- da obezbede da konačna odluka u postupku iz prethodne tačke (član 6. st. 2) bude obavezujuća po državni organ koji poseduje informaciju.¹³⁸

C.4) Učešće javnosti u odlučivanju o pitanjima koja se tiču životne sredine

Kako učešće javnosti u odlučivanju o različitim aktivnostima koje su od značaja za životnu sredinu predstavlja jedno od centralnih pitanja savremene politike i prava životne sredine ono je istovremeno i najuže povezano sa pitanjima demokratizacije društva, poštovanja ljudskih prava, vladavine prava, itd. Iako i ranije prisutno u propisima i praksi Evroske zajednice ono je naročito aktualizovano neposredno pre i nakon što je usvojena Arhuška konvencija o dostupnosti informacija, učešću javnosti u odlučivanju i dostupnosti pravosuđa u pitanjima koja se tiču životne sredine (1998).

Osnovni ciljevi koji se žele ostvariti regulativom EU o učešću javnosti u od-

¹³⁶ Svi takvi postupci moraju biti ekspeditivni i moraju biti ili besplatni ili im cena ne sme biti visoka. (član 6. st.1).

¹³⁷ Osim toga, države članice mogu predvideti da treća lica povređena širenjem informacija, takođe imaju mogućnost pribegavanja sudskom postupku.

¹³⁸ Razlozi moraju biti formulisani u pismenoj formi, bar tamo gde je pristup informacijama odbijen u skladu sa ovim članom.

lučivanju o pitanjima koja se tiču životne sredine su da se olakša primena obaveza koje proizilaze iz Arhuške konvencije i to: stvaranjem osnove za učešće javnosti u pripremi određenih planova i programa u vezi sa životnom sredinom i unapređivanjem učešća javnosti i obezbeđivanjem mogućnosti za pristup pravosuđu kada su u pitanju aktivnosti vezane za procenu uticaja određenih javnih i privatnih projekata na životnu sredinu i izdavanje dozvola u okviru integrisanog sprečavanja i kontrole zagađivanja.

Osnovni instrument Evropske unije za ostvarivanje ciljeva vezanih za učešće javnosti u odlučivanju o pitanjima koja se tiču životne sredine je Direktiva Evropskog parlamenta i Saveta Evrope 2003/35/EC od 26. maja, 2003. godine, kojim se omogućuje učešće javnosti u izradi nacрта određenih planova i programa koji se odnose na životnu sredinu i kojim se menjaju i dopunjuju Direktiva Saveta 85/337/EEC o proceni uticaja određenih javnih i privatnih projekata na životnu sredinu i 96/61/EC o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja u pogledu učešća javnosti i dostupnosti pravosuđa.

Pored ovog dokumenta treba imati u vidu i sledeće tri direktive: Direktiva Saveta 85/337/EEC od 27. juna, 1985. godine, o proceni uticaja određenih javnih i privatnih projekata na životnu sredinu; Direktiva Saveta 96/61/EC od 24. septembra, 1996. godine, o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja i Direktiva Evropskog parlamenta i Saveta 2001/42/EC od 27. juna, 2001. godine, o proceni uticaja pojedinih planova i programa na životnu sredinu. Imajući u vidu značaj koji informisanje ima kao preduslov za aktivno učešće javnosti u odlučivanju poseban značaj za pitanja učešća javnosti ima i Direktiva Evropskog parlamenta i Saveta 2003/4/EC od 28. januara, 2003. godine, o javnom pristupu informacijama koje se tiču životne sredine.

Sa stanovišta učešća javnosti u odlučivanju Direktiva 2003/35/EC sadrži tri grupe pravila:

- a) pravila koja se odnose na učešće javnosti u pripremi planova i programa koji se odnose na životnu sredinu (čl. 2);
- b) pravila koja se odnose na učešće javnosti u odlučivanju o davanju saglasnosti na procenu uticaja na životnu sredinu (čl.3) i

c) pravila koja se odnose na učešće javnosti u odlučivanju o izdavanju dozvola za rad postrojenja čiji rad može imati uticaj na životnu sredinu (čl.4). U poslednja dva slučaja radi se o izmenama i dopunama Direktive 85/337/EEC i Direktive 96/61/EC.

Sve tri grupe pravila slede skoro istu logiku i zasnovani su na istim principima čija je primena prilagođena konkretnim pitanjima koja su predmet učešća javnosti. Sva ta pravila u osnovi su zasnovana na principima i pravilima utvrđenim Arhuškom konvencijom kao najznačajnijim novijim međunarodnim ugovorim u oblasti životne sredine. Osnovna pravila i principi su formulisani kao obaveze država članica EU da obezbede „blagovremenu i delotvornu” mogućnost javnosti¹³⁹ da učestvuje u pripremi, izmeni ili preispitivanju određenih planova i programa koji se tiču životne sredine¹⁴⁰ ili u odlučivanju o davanju saglasnosti na procenu uticaja na životnu sredinu ili u odlučivanju o izdavanju dozvola za rad postrojenja čiji rad može imati uticaj na životnu sredinu. U slučaju odlučivanja o aktivnostima koje podležu proceni uticaja na životnu sredinu¹⁴¹ tačno je propisano i to o čemu javnost treba da bude obavestena (čl.3. t.4).

Aneks II uz Direktivu 2003/35/EC razrađuje pravila o učešću javnosti prilikom izdavanja dozvola i on je dodatak Direktivi 96/61/EC označen kao

139 Inače, "javnost" je definisana vrlo široko: kao jedno ili više fizičkih ili pravnih lica, u skladu sa nacionalnim propisima ili praksom, kao i njihova udruženja, organizacije ili grupe. Pored „javnosti“ glavni subjekt procesa učestvovanja u odlučivanju kod projekata ili izdavanja dozvola je i „zainteresovana javnost“ pod čime se podrazumeva javnost na koju utiče, ili je verovatno da će uticati aktivnosti koje se preduzimaju, odnosno na koju će uticati ili je verovatno da će uticati donošenje odluke o izdavanju dozvole za neko postrojenje, odnosno, javnost koja ima interes u ovim procesima. Posebne pogodnosti u pogledu kvalifikovanosti za učešće u ovim procesima predviđene su za nevladine organizacije koje se bave unapređivanjem zaštite životne sredine.

140 Član 2. stav 2. Direktive tačno upućuje na koje se planove i programe odnosi. Radi se o planovima i programima koji su navedeni u Aneksu I uz Direktivu i za koje postoji obaveza da budu izvršeni prema sledećim direktivama: o otpadu (75/442/EEC), o baterijama i akumulatorima koji sadrže opasne materije (91/157/EEC), o zaštiti voda od zagađivanja izazvanog nitritima iz poljoprivrednih izvora (91/676/EEC), o opasnom otpadu (91/689/EEC), o procesu pakovanja i ambalažnom otpadu (94/62/EC) i o proceni i upravljanju ambijetalnim kvalitetom vazduha (96/62/EC).

141 Inače, osnovnom Direktivom Saveta 85/337/EEC od 27. juna, 1985. godine, o proceni uticaja određenih javnih i privatnih projekata na životnu sredinu određena je lista projekata za koje se obavezno radi procena uticaja na životnu sredinu kao postupka identifikacije, opisivanja i procenjivanja neposrednih i posrednih posledica nekog projekta na životnu sredinu. Te liste su sadržane u Aneksu I i Aneksu II uz ovu direktivu.

Aneks V. Osnovnom Direktivom 96/61/EC tačno su nabrojene kategorije industrijskih aktivnosti na koje se odnose pravila o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađenja (Aneks I).

U određenim slučajevima učešća javnosti u odlučivanju predviđa se mogućnost isključivanja javnosti iz procesa odlučivanja ukoliko se radi o projektima, programima, planovima, i dr., koji se odnose na “nacionalnu odbranu” onda kada se proceni da bi primena pravila o učešću javnosti mogla imati negativan uticaj na nacionalnu odbranu.

Pravila o proceduri učešća javnosti formulišu određene vrste standarda: javnost mora biti obavestena na odgovarajući način o svakom predlogu ili zahtevu; relevantne informacije o svakom predlogu ili zahtevu moraju biti dostupne javnosti (uključujući tu i informacije o pravu na učešće u odlučivanju i o nadležnom organu kome se mogu upućivati primedbe i mišljenja); javnost mora da ima pravo da daje komentare i mišljenja i to pre donošenja konačne odluke i za vreme dok su sve opcije otvorene; javna vlast je obavezna da pri donošenju konačne odluke pokloni „dužnu pažnju“ rezultatima koji su dobijeni u proceduri učešća javnosti; javna vlast je obavezna da o svojoj odluci obavesti javnost uključujući tu i obaveštenje o razlozima i elementima na kojima je zasnovana doneta odluka, itd. U pravilu, set standarda koji se odnose na učešće javnosti se zatvara utvrđivanjem pravila o dostupnosti pravosuđa (odnosno pravom na pravnu zaštitu u slučajevima kada se smatra da nisu ispoštovana određena pravila).

Direktiva u delu koji se odnosi na procenu uticaja na životnu sredinu određenih javnih i privatnih projekata i izdavanje dozvola za rad postrojenja sadrži i pravila koja se odnose na učešće javnosti u odlučivanju o pitanjima koja se tiču životne sredine, a koja mogu imati prekogranični uticaj. Kod planova i programa ova pitanja su regulisana Direktivom 2001/42/EC koje se odnosi samo na planove i programe. Ovim pravilima se utvrđuju obaveze vezane za proceduru saradnje država i uključivanja javnosti u proces donošenja odluka.

Nepoštovanje pravila o učešću javnosti u odlučivanju o pitanjima koja se odnose na određene javne i privatne projekte koji mogu imati uticaj na životnu sredinu, kao pravila o učešću javnosti u vezi sa izdavanjem dozvola

za rad određenih postrojenja stvara pravni osnov za pokretanje mehanizma pravne zaštite. Eksplicitnim odredbama člana 3. stav 7. i člana 4. stav 4. Direktive 2003/35/EC u Direktivu o proceni uticaja određenih javnih i privatnih projekata na životnu sredinu i Direktivu o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja ugrađuju se odredbe o pravu na pravnu zaštitu. Svakome (ko ima dovoljan interes ili čije je pravo narušeno ako se to traži u upravnom postupku države članice kao uslov) garantuje se pravo na pokretanje postupka revizije pred redovnim sudom, ili drugim nezavisnim i nepristrasnim zakonom uspostavljenim telom, kao i niz drugih prava¹⁴².

C.5) Izveštavanje o sprovođenju propisa

Direktiva o izveštavanju (91/692/EEC) ima za cilj da „racionalizuje i unapredi“ dostavljanje informacija i publikovanje izveštaja koji se tiču direktiva Zajednice u oblasti životne sredine, odnosno da obezbedi harmonizaciju u oblasti izveštavanja o sprovođenju, „bez uticaja na prvi stav člana 155. Ugovora“. (član 1). Direktiva, sa izmenama iz 2003. godine, obuhvata tri-deset direktiva koje se odnose na vazduh, vodu i otpad.¹⁴³ Države članice moraju o sprovođenju ovih direktiva da sačine izveštaje svake tri godine i to u skladu sa upitnicima koje obezbeđuje Komisija EU. Jedini izuzetak je Direktiva o vodi za kupanje (76/160/EEC) o čijem sprovođenju se podnosi izveštaj godišnje.

¹⁴² Pored većenog, od naročitog značaja za pitanja učesća javnosti u odlučivanju o pitanjima koja se tiču životne sredine su pitanja vezana za mogućnost raspolaganja odgovarajućim informacijama o pitanjima koja su predmet učesća javnosti. Zbog toga treba voditi računa i o sadržaju Direktive Evropskog parlamenta i Saveta 2003/4/EC od 28. januara, 2003. godine, o javnom pristupu informacijama koje se tiču životne sredine.

¹⁴³ Lista direktiva se daje u aneksima I-VI.

U vezi sa sprovođenjem obaveza koje se odnose na izveštavanje su i propisi koji se odnose na upitnike o sprovođenju pojedinih direktiva.¹⁴⁴

C.6) Evropska agencija za životnu sredinu

Uredbom o Evropskoj agenciji za životnu sredinu (EEC) No. 1210/90 osniva se ova Agencija (EEA) kao i Evropska informativna i observaciona mreža za životnu sredinu (EIONET).¹⁴⁵ Agencija je počela sa radom 1993. godine, sa sedištem u Kopenhagenu.¹⁴⁶

¹⁴⁴ Kao što su npr. u oblasti otpada: 2007/151/EC: Commission Decision of 6 March 2007 amending Decisions 94/741/EC and 97/622/EC as regards the questionnaires for the report on the implementation of Directive 2006/12/EC of the European Parliament and of the Council on waste and on the implementation of Council Directive 91/689/EEC on hazardous waste (notified under document number C(2007) 634) (Text with EEA relevance), (OJ L 67, 7.3.2007, p. 7–9); 2004/249/EC: Commission Decision of 11 March 2004 concerning a questionnaire for Member States reports on the implementation of Directive 2002/96/EC of the European Parliament and of the Council on waste electrical and electronic equipment (WEEE) (Text with EEA relevance) (notified under document number C(2004) 714) (OJ L 78, 16.3.2004, p. 56–59); 2001/753/EC: Commission Decision of 17 October 2001 concerning a questionnaire for Member States reports on the implementation of Directive 2000/53/EC of the European Parliament and of the Council on end-of-life vehicles (Text with EEA relevance) (notified under document number C(2001) 3096) (OJ L 282, 26.10.2001, p. 77–80); 2000/738/EC: Commission Decision of 17 November 2000 concerning a questionnaire for Member States reports on the implementation of Directive 1999/31/EC on the landfill of waste (notified under document number C(2000) 3318) (OJ L 298, 25.11.2000, p. 24–26); 2000/738/EC: Commission Decision of 17 November 2000 concerning a questionnaire for Member States reports on the implementation of Directive 1999/31/EC on the landfill of waste (notified under document number C(2000) 3318) (OJ L 298, 25.11.2000, p. 24–26); 94/412/EC: Commission Decision of 16 December 1993 concerning the granting of assistance from the cohesion financial instrument to the stage of project: Upgrading to motorway status of the 'Pathe'(Patras-Athens- Thessaloniki-Evzoni) national highway (Iliki-Agios Konstantinos section) in Greece No CF: 93/09/65/012 (Only the Greek text is authentic) (Official Journal L 185 , 20/07/1994 P. 0152 – 0160); 97/622/EC: Commission Decision of 27 May 1997 concerning questionnaires for Member States reports on the implementation of certain Directives in the waste sector (implementation of Council Directive 91/692/EEC) (OJ L 256, 19.9.1997, p. 13–19); 94/741/EC: Commission Decision of 24 October 1994 concerning questionnaires for Member States reports on the implementation of certain Directives in the waste sector (implementation of Council Directive 91/692/EEC) (OJ L 296, 17.11.1994, p. 42–55); (<http://ec.europa.eu/environment/waste/reporting/index.htm>)

¹⁴⁵ Council Regulation (EEC) No 1210/90 of 7 May 1990 on the establishment of the European Environment Agency and the European Environment Information and Observation Network, OJ L 120, 11.5.1990, p. 1–6.; Regulation (EC) No 401/2009 of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the European Environment Agency and the European Environment Information and Observation Network (Codified version) OJ L 126, 21.5.2009, p. 13–22.

¹⁴⁶ Za više naznaka o Agenciji videti u delu publikacije koji se odnosi na institucije EU nadležne za kreiranje i sprovođenje politike i prava životne sredine.

C.7) LIFE +

Uredba (EZ) No. 614/2007 koja se odnosi na Finansijski instrument za životnu sredinu ustanovljava program LIFE + iz koga se financiraju projekti u oblasti životne sredine ima za cilj da doprinese razvoju i implementaciji Zajednice politike zaštite životne sredine i zakonodavstva.¹⁴⁷ Konkretnije govoreći, LIFE + treba da podrži implementaciju VI Akcionog programa u oblasti životne sredine, uključujući tematske strategije, kao i financiranje mera i projekata koji će unapređivati evropske vrednosti u državama članicama. Prema odredbi člana 4. Uredbe LIFE + pokriva tri tematske komponente: priroda i biodiverzitet; politike zaštite životne sredine i upravljanja i informacije i komunikacije dok je vrsta mera i aktivnost koje se financiraju definisana u Aneksu I uz Uredbu i one obuhvataju: operativne aktivnosti NVO koje su primarno aktivne u oblasti životne sredine na evropskom nivou koje su uključene u razvoj i sprovođenje politike i propisa Zajednice; razvoj i održavanje mreža, baza podataka, kompjuterskih sistema, itd; studije, modeliranje, izrada pregleda; monitoring- uključujući monitoring šuma; pomoć u izgradnji kapaciteta; obuke, seminari, sastanci; umrežavanje; informacione i komunikacione aktivnosti; predstavljanje inovativnih pristupa, metoda, tehnologija i instrumenata. Za oblast prirode i biodiverziteta posebno se definišu aktivnosti koje se financiraju iz ovog programa.

Višegodišnji strateški program ustanovljen u Aneksu II ove uredbe detaljnije određuje prioritete delovanja Zajednice u oblasti financiranja za sve tri tematske komponente. U oblasti politike životne sredine i upravljanja definisani su glavni ciljevi i prioriteta područja delovanja koji se odnose na: klimatske promene, vode, vazduh, zemljište, urbana životna sredina, buka, hemikalije, životna sredina i zdravlje, prirodni resursi i otpad, šume, inovacije, strateški pristupi, upravljanje, NVO.

¹⁴⁷ LIFE + je nastavak ranijeg LIFE programa: LIFE - Priroda, koji je imao za cilj da doprinese sprovođenju Direktive Zajednice o očuvanju divljih ptica i Direktive o očuvanju prirodnih staništa, posebno Natura 2000 mreže; LIFE-Životna sredina, koji je imao za cilj da doprinese razvoju inovativnih metoda i tehnika, kao i daljem razvoju politike Zajednice u oblasti životne sredine; LIFE-Treće zemlje, koji je imao za cilj da doprinese uspostavljanju kapaciteta i administrativnih struktura potrebnih u sektoru životne sredine i razvoju politike životne sredine i akcionih programa u trećim zemljama koje graniče sa Mediteranom i Baltičkim morem.

Prema odredbi člana 10. Uredbe, finansijski okvir za LIFE + je 2,143,409,000 evra za period od 1. januara, 2007. godine, do 31. decembra, 2013. godine. Maksimalna stopa ko-financiranja akcije donacije je 50% od prihvatljivih troškova. Međutim, za projekte u vezi sa zaštitom prioritetnih staništa ili prioritetnih vrsta, LIFE + mogu financirati do 75% od prihvatljivih troškova. Korisnici sredstava mogu biti javna, odnosno privatna tela, učesnici ili institucije (član 7). Program je otvoren za učesnike iz EFTA država članica Evropske agencije za životnu sredinu, država kandidata za pristupanje EU i država Zapadnog Balkana uključenih u proces stabilizacije i pridruživanja (član 8).

Upravljanje LIFE + programom je u nadležnosti Komisije koja bira kriterijume za ocenjivanje projekata, postavlja uslove za prijavljivanje; vodi proces evaluacije pomoću eksperata; obaveštava uspešne kandidate i zaključuje ugovore. Propis, u pogledu primene, ne upućuje direktno na obaveze koje imaju države članice, osim da obezbede da neophodne administrativne strukture i mehanizmi na nacionalnom nivou potrebne radi upravljanja programom. Države članice treba da odrede telo koje će biti nadležno za prijem i inicijalne procene zahteva pripremljenih od strane pojedinaca i organizacija.¹⁴⁸

C.8) Odgovornost za štetu u životnoj sredini

Osnovni izvor prava EU u oblasti odgovornosti za štete u životnoj sredini je Direktiva Evropskog parlamenta i Saveta br. 2004/35/EC od 21. aprila, 2004. godine, o odgovornosti u pogledu prevencije i remedijacije štete u

¹⁴⁸ Inače, LIFE + zamenjuje postojeće finansijske programe kao što su LIFE, Urbani program, NVO program i Šume Fokus, obuhvatajući sve njih u okviru jednog seta pravila i procedura donošenja odluka. Otuda se van snage stavlja Odluka 466/2002/EC o akcionom programu promovisanja ekoloških NVO, kojom su obezbeđivana sredstva za podršku projektima zaštite životne sredine koje su preduzimale nevladine organizacije koje su radile na evropskom nivou između 1998. i do kraja 2006.

životnoj sredini.¹⁴⁹ Pored ovog izvora prava, u širem smislu bi trebalo voditi računa i o jednom broju međunarodnih ugovora u oblasti životne sredine koji, kao izvori međunarodnog prava, obavezuju i države članice Evropske unije. Ovo se naročito odnosi na međunarodne ugovore čiji su osnovni predmet regulisanje pitanja građanske odgovornosti za štete nastale usled zagađivanja naftom, zatim štete nastale usled transporta opasnih supstanci, kao i pitanja građanske odgovornosti u vezi sa štetama nastalim usled korišćenja nuklearne energije.

Osnovni subjekti, prema odredbama pomenute Direktive Evropskog parlamenta i Saveta br. 2004/35/EC, su operater¹⁵⁰, nadležni organi¹⁵¹ i pravna ili fizička lica koja su oštećena ili imaju interes u vezi sa štetama u životnoj sredini. Sadržinski posmatrano, Direktiva Evropskog parlamenta i Saveta br. 2004/35/EC razlikuje dve vrste mera: mere koje se odnose na preventivne

aktivnosti¹⁵² u odnosu na štete u životnoj sredini (čl.5) i mere remedijacije¹⁵³ nakon što se šteta u životnoj sredini dogodi (čl.6. i 7). Obaveze u vezi sa sprovođenjem preventivnih i remedijacionih aktivnosti podeljene su između operatera i nadležnih organa. Obaveza je operatera da preduzme sve potrebne preventivne mere, odnosno da obavesti nadležni organ o svim aspektima određene situacije u vezi sa mogućnošću nastanka štete. Direktivom se određuje šta nadležni organ može da zahteva od operatera u svakom trenutku. Onda kada se šteta u životnoj sredini već dogodi Direktivom se propisuju obaveze operatera (da informiše nadležni organ o svim aspektima situacije, preduzme odgovarajuće mere kontrole zagađenja i remedijacije).

Direktivom se regulišu i pitanja troškova prevencije i remedijacije (čl. 8) a posebnim odredbama se utvrđuju procedure u vezi sa zahtevima pravnih i fizičkih lica za odštetu (čl. 12), pristup sudovima (čl. 13) i finansijsko obezbeđenje (čl. 14). Član 15. Direktive se odnosi na saradnju između država članica.

Prema odredbama ove Direktive „šteta u životnoj sredini“ je definisana tako da obuhvata štete koje se odnose na tri elementa životne sredine: zaštićene vrste i prirodna staništa, štete vodama i štete zemljištu. Sam pojam „štete“ označava merljive nepovoljne promene u prirodnim resursima ili merljiva oštećenja funkcije prirodnih resursa koji mogu da se dogode direktno ili indirektno. Što se tiče štete na zaštićenim vrstama i prirodnim staništima ona je određena kao ona šteta koja ima značajne nepovoljne uticaje na dostizanje ili održavanje pogodnog statusa očuvanja takvih staništa ili vrsta. Značaj takvog uticaja treba da bude procenjen s obzirom na osnovne uslove, uzimajući u obzir kriterijume ustanovljene u Aneksu I.

149 Konkretnije govoreći, ciljevi EU u ovoj oblasti su sprečavanje nastanka šteta i obezbeđivanje uslova za saniranje šteta u životnoj sredini na osnovu zajedničkih pravila u okviru organizacije, odnosno, ustanovljavanje pravila o odgovornosti za štetu u životnoj sredini na osnovu principa „zagađivač plaća“. Ovako formulisane ciljeve treba posmatrati kao deo ukupnih napora koji se čine u međunarodnom pravu u oblasti regulisanja pojedinih pitanja u vezi sa odgovornošću za štete u životnoj sredini. U tom smislu princip 13. Rio deklaracije o životnoj sredini i razvoju (1992) sadrži odredbu kojom se utvrđuje obaveza da će države razvijati nacionalno pravo u vezi sa odgovornošću i nadoknadom žrtvama zagađivanja i drugih šteta u životnoj sredini. Za šire o odgovornosti za štete u životnoj sredini videti: P. Sands, *Principles of international environmental law*, Cambridge University Press, 2003. pp.869-939. Za šire informacije o razumevanju pitanja odgovornosti za štete u životnoj sredini u okviru EU - pre usvajanja Direktive videti: *White Paper of 9 February 2000 on environmental liability* [COM(2000) 66 - Not published in the Official Journal]. Commission of the European Communities, Brussels, 9.2.2000, COM (2000) 66 final. (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2000:0066:FIN:EN:PDF>)

150 Pod operaterom se, prema odredbama člana 2. t.6 Direktive podrazumeva bilo koje pravno ili fizičko lice koje vrši ili kontroliše profesionalnu aktivnost ili, gde to zahtevaju nacionalni propisi, na koje je preneto ovlašćenje za tehničko funkcionisanje takvih aktivnosti, uključujući posedovanje dozvola ili ovlašćenja za takve aktivnosti ili subjekti koji su registrovani za takve aktivnosti.

151 Države članice preuzimaju obavezu da odrede koji je to organ (ili organi) vlasti odgovoran za ispunjavanje obaveza koje proizlaze iz Direktive.

152 Sam pojam prevencije vezuje se za „preventivne akcije“ (čl. 5) i „preventivne mere“ (čl. 2. t. 10). U najširem smislu pod preventivnim merama se podrazumevaju mere koje su preduzete kao odgovor na događaj, delovanje ili propuštanje delovanja a koji su stvorili blisku opasnost od štete u životnoj sredini, a u vezi sa sprečavanjem ili minimiziranjem te štete.

153 U skladu sa članom 2. t.11, mere remedijacije označavaju akciju ili kombinaciju akcija, uključujući sprečavanje ili privremene mere ponovnog uspostavljanja, rehabilitacije ili zamene oštećenih prirodnih resursa, odnosno umanjenja usluga, ili obezbeđenja jednake alternative ovim resursima ili uslugama u skladu sa odredbama Aneksa II. A Aneksom II utvrđuje se zajednički okvir koji treba da posluži radi izbora najpodesnijih mera kojima se obezbeđuje remedijacija štete u životnoj sredini i on sadrži odvojene odredbe koje se odnose na remedijaciju štete pričinjene vodi, zaštićenim vrstama, prirodnim staništima ili zemljištu.

Iz ove kategorije štete isključeni su ranije identifikovani negativni efekti koji su rezultat aktivnosti operatera kada je on imao odobrenje relevantnih vlasti u skladu sa Direktivom 92/43/EEC (čl. 6. t.3 i 4 i čl. 16) i Direktivom 79/409/EEC. Ista je situacija i sa staništima i vrstama koji nisu obuhvaćeni pravom Zajednice u skladu sa odgovarajućim odredbama nacionalnih propisa o zaštiti prirode. Pojam „šteta naneta vodama“ određen je u Direktivi 2000/60/EC. To je šteta naneta vodama koja značajno nepovoljno utiče na ekološko, hemijsko i/ili kvantitativno stanje i/ili ekološki potencijal. „Oštećenje zemljišta“ označava bilo koju kontaminaciju zemljišta koja stvara značajan rizik od nepovoljnog uticaja na ljudsko zdravlje kao rezultat direktnog ili indirektnog uvođenja u, na ili pod zemljište supstanci, preparata, organizama ili mikroorganizama.

Opšte je pravilo da je osnovni nosilac troškova aktivnosti prevencije i remedijacije operater (čl.8. t.1). Troškove koji nastanu u vezi sa aktivnostima prevencije i remedijacije nadležni organ može nadoknaditi, između ostalog, putem zaloga nad vlasništvom ili drugih potrebnih garancija od strane operatera. Ipak, nadležni organ može odlučiti da ne nadoknadi pune troškove onda kada bi suma potrebnih troškova za to bila veća od sume nadoknade ili tamo gde operater ne može da bude identifikovan.

Posebnim odredbama Direktive utvrđene su okolnosti kada neki operater neće biti nosilac troškova prevencije i remedijacije. To je slučaj kada operater može da dokaže da je šteta u životnoj sredini ili bliska pretnja od takve štete uzrokovana od treće strane i da se dogodila uprkos činjenici da su preduzete potrebne bezbednosne mere.

Takođe, isključivanje odgovornosti operatera za pokrivanje troškova prevencije i remedijacije odnosi se na situacije kada je šteta ili bliska opasnost od štete nastala kao rezultat poštovanja obavezne naredbe ili instrukcije koje su izdale druge javne vlasti osim one čija naredba ili instrukcija je imala za posledicu emisiju ili incident koji je prouzrokovala aktivnost operatera.

Države članice mogu osloboditi operatera odgovornosti za troškove remedijacije koje nastanu primenom ove Direktive kada operater pokaže da on nije bio kriv ili nemaran i da je šteta u životnoj sredini nastala usled: emisije ili događaja izričito odobrenih i potpuno u skladu sa uslovima propisanim

nacionalnim propisima kojima se sprovede mere usvojene od strane Zajednice, a utvrđene u Aneksu III.

Slična je situacija i kada se radi o emisiji ili aktivnosti ili bilo kakvom ponašanju operatera ako se za takvu aktivnost nije smatralo verovatnom da će uzrokovati štetu u životnoj sredini u skladu sa naučnim i tehničkim znanjima u vreme kada je došlo do oslobađanja emisije ili kada se aktivnost dogodila. Posebnim odredbama člana 4. Direktive predviđene su okolnosti na koje se Direktiva neće primenjivati. To su štete u životnoj sredini ili immanentna pretnja od takvih šteta kada su one uzrokovane vojnim konfliktima, neprijateljstvima, građanskim ratom ili pobunom, kao i okolnostima vezanim za izuzetne i neizbežne prirodne fenomene.

Takođe, isključuje se primena odredbi Direktive i u odnosu na odgovornost za štete koje su obuhvaćene određenim međunarodnim ugovorima koji se nabrajaju u tački 3 člana 4. i Aneksu IV uz Direktivu, kao i u odnosu na štete u vezi sa nuklearnim rizicima koji su obuhvaćeni međunarodnim ugovorima navedenim u Aneksu V. Direktiva se ne odnosi ni na štete nastale zagađivanjem koje ima difuzni karakter, kao i na aktivnosti čija je glavna svrha da se obavljaju u okviru nacionalne odbrane ili međunarodne bezbednosti, odnosno zaštite od prirodnih katastrofa.

Države članice EU su obavezne da usvoje mere kojima će se podsticati razvoj instrumenata finansijskog obezbeđenja i tržišta uključujući i finansijske mehanizme u slučaju nesolventnosti sa ciljem da se operateri učine sposobnim da koriste finansijske garancije radi pokrivanja svojih odgovornosti. Direktivom se predviđa da se njegovim odredbama ne prejudiciraju bilo kakva rešenja sadržana u nacionalnim propisima u pogledu alokacije troškova u slučaju kada postoji više uzroka nastanka štete naročito u pogledu raspodele odgovornosti između proizvođača i korisnika proizvoda (čl. 9).

Direktivom je predviđeno da su nadležne vlasti ovlašćene da iniciraju procedure nadoknade troškova protiv operatera ili, ako je potrebno, treće strane koja je uzrokovala štetu ili blisku pretnju štetom u vezi sa bilo kojim merama preduzetim u skladu sa ovom Direktivom. Rok za pokretanje procedure naknade troškova je pet godina od datuma završetka preduzimanja ovih mera ili od dana kada je utvrđena odgovornost operatera ili treće

strane, bez obzira koji je datum poslednji (čl. 10).

Članovima 12. i 13. Direktive regulisana su pitanja mogućnosti pravnih i fizičkih lica da pokrenu određene postupke u vezi sa štetama u životnoj sredini, što podrazumeva i pristup sudovima i drugim nezavisnim i nepristranim javnim telima za preispitivanje zakonitosti određenih odluka i akata nadležnih tela. Pravna i fizička lica su ovlašćena da dostavljaju nadležnim organima primedbe u vezi sa pitanjima štete ili bliske pretnje štetom u životnoj sredini zahtevajući od njih preduzimanje odgovarajućih mera u skladu sa Direktivom. Subjekt ovakvih postupaka mogu biti i nevladine organizacije koje se bave pitanjima zaštite životne sredine i kada ispunjavaju propisane uslove u okviru nacionalnih propisa.

Državama članicama je bio ostavljen rok do 30. aprila, 2007. godine, da donesu zakone i podzakonske propise kojima se obezbeđuje poštovanje odredbi ove direktive. U međuvremenu Direktiva se neće primenjivati na štete uzrokovane emisijama, događajima ili incidentima koji su se dogodili pre ovog datuma (čl. 17), kao ni na one štete uzrokovane emisijama, događajima ili incidentima koji će se dogoditi posle ovog datuma ako su oni nastali usled specifičnih aktivnosti koje su se dogodile i završile pre tog datuma. Opšti rok zastarelosti za primenu odredbi Direktive je trideset godina od dana kada su se emisije, događaji ili incidenti koji su uzrokovali štetu dogodili.

Komisija je bila u obavezi da, pre 30. aprila, 2010. godine, podnese izveštaj o efikasnosti primene Direktive u smislu aktuelnih remedijacija štete u životnoj sredini i to naročito o uslovima osiguranja i drugim vrstama finansijskog obezbeđenja za aktivnosti koje obuhvata Aneks III. Izveštaj će obuhvatiti i druga relevantna pitanja u vezi sa različitim aspektima pitanja finansijskog obezbeđenja (stepenovani pristup, isključenje aktivnosti niskog rizika, maksimalni iznosi finansijskih garancija). U tom svetlu Komisija će, ako bude potrebno, pripremiti i predloge za unapređenje sistema harmonizovanja obaveznog finansijskog obezbeđenja. Obaveza je država članica da Komisiji dostave izveštaj o iskustvima koja su prikupljena u primeni odredbi Direktive i to najkasnije do 30. aprila, 2013. godine. Na osnovu ovih izveštaja Komisija će pripremiti izveštaj Evropskom parlamentu i Savetu najkasnije do 30. aprila, 2014. godine, uključujući i predloge za izmene ove direktive.

C.9) Krivična odgovornost

Osnovni izvor prava EU kojim se ustanovljavaju izvesna pravila u oblasti krivične odgovornosti je Direktiva 2008/99/EZ o zaštiti životne sredine putem krivičnog prava kojom se propisuju mere koje države članice treba da preduzumu u oblasti krivičnog prava, a radi efikasnije zaštite životne sredine. Usvajanje ove direktive ima relativno dugu istoriju i ona je vezana za aktivnosti Saveta Evrope na planu usvajanja Konvencije o zaštiti životne sredine putem krivičnog prava¹⁵⁴ kojom se naglašava potreba za uspostavljanjem krivične odgovornosti u slučajevima “ozbiljnog zagađenja ili dovođenja u opasnost životne sredine”.¹⁵⁵

Potreba za preduzimanjem pravnih mera u ovoj oblasti zasnovana je na proceni da je ugrožavanje životne sredine krivičnim delima sve ozbiljniji problem koji prouzrokuje značajnu štetu životnoj sredini u Evropi i svetu uz istovremeno ostvarivanje značajnog profita (za počinioce) i minimalan rizik od otkrivanja i gonjenja, naročito kada su u pitanju krivična dela sa ino-elementom. Posebnim problemom se smatra organizovani kriminal.¹⁵⁶

154 ETS No. 172. Internet <http://www.coe.fr/eng/legal/legaltxt/172e.htm>. Treba imati u vidu da je ovo jedna od najnovijih konvencija Saveta Evrope otvorena za potpisivanje 4. novembra, 1998. godine. Međutim, aktivnosti Saveta Evrope u ovoj oblasti vuku svoj koren još od 1972. godine, kada su ministri pravde na svojoj 7. konferenciji zatražili od Komiteta ministara preduzimanje daljih aktivnosti u ovoj oblasti. Najeksplicitniji zaključak u ovom pravcu donet je 1990. godine, na 17. konferenciji ministara pravde kada je preporučeno da Organizacija razvije zajedničko uputstvo u ovoj oblasti (u formi preporuke ili konvencije), nakon čega je na ovim pitanjima radila grupa eksperata sve do oktobra, 1995. godine. Vidi *Opinion, Doc 8083*, od 21. aprila, 1998. godine. Takođe vidi i *Preporuku 28 (1977)*, 18 (1988); *Doc 7883; Opinion No.204 (1998)* od 23. aprila, 1998; *Za šire o hronologiji usvajanja Direktive i pojedinim dokumentima videti: http://ec.europa.eu/environment/legal/crime/docs_en.htm*

155 Konvencija sadrži opis krivičnih dela i “drugih prekršaja” protiv životne sredine (tri grupe - u zavisnosti od procenjenog stepena opasnosti), utvrđivanje pravila o krivičnom postupku kada su u pitanju dela vezana za životnu sredinu, pitanje nadležnosti (naročito kada se radi o prekograničnom zagađivanju), implementaciju (saradnja nacionalnih vlasti i međunarodna saradnja), pitanje tzv. zajedničke (udružene) odgovornosti onda kada nije moguće utvrditi nosioca odgovornosti, itd. Pored toga, Konvencija sadrži i odredbe kojima se definišu pojedini pojmovi (čl. 1), imenuje prekršilac (čl. 2-4), ustanovljava nadležnost nacionalnih sudova, utvrđuju sankcije (čl. 6-8), utvrđuju principi odgovornosti za pravna lica, principi saradnje u ovoj oblasti, itd. U posebnom delu se razrađuju mere zaštite interesa grupa koje mogu biti pogođene oštećenjima životne sredine i utvrđuju određena prava vezana za njihovo učestvovanje u zaštiti životne sredine.

156 BfU in association with Max-Planck-Institute (2003). *Organised environmental crime in the EU Member States*. Kassel. (http://ec.europa.eu/environment/legal/crime/pdf/organised_member_states.pdf) ; BfU in association with Max-Planck-Institute (2003). *Organised environmental crime in a few Candidate Countries*. Kassel. http://ec.europa.eu/environment/legal/crime/pdf/organised_candidate_countries.pdf

Direkiva propisuje minimalne zahteve koji moraju biti ugrađeni u nacionalno krivično zakonodavstvo država članica a države članice mogu slobodno da održe ili uvedu strože zaštitne mere. Direktiva se ne odnosi na mere koje se tiču procesnog dela krivičnog prava, niti se odnose na ovlašćenja tužilaca i sudija.

U skladu sa odredbom člana 3. Direktive, države članice imaju obavezu da obezbede da se određene radnje i postupci smatraju krivičnim delom, ako su počinjena protivpravno¹⁵⁷ i namerno ili, sa najmanje, ozbiljnim nehotom. Ta dela obuhvataju:

- ispuštanje, emisiju ili unošenje izvesnih količina materijala ili jonizujućeg zračenja u vazduh, zemljište i vodu, koji izaziva ili može izazvati smrt ili teške povrede bilo kojem licu ili značajnu štetu na kvalitet vazduha, kvalitet zemljišta i kvalitet vode, ili životinja ili biljaka;
- prikupljanje, prevoz, obnavljanje ili odlaganje otpada, uključujući i nadzor nad ovim poslovima i kontrolu na deponijama, uključujući i akcije preduzete od strane subjekata koji upravljaju otpadom, a koji uzrokuju ili je verovatno da će da prouzrokuju smrt ili ozbiljne povrede bilo koje osobe ili značajna oštećenja kvaliteta vazduha, kvaliteta zemljišta, ili kvaliteta vode, ili životinja i biljaka;
- pod određenim uslovima isporuke otpada, prema članu 2 (35) Uredbe (EZ) broj 1013/2006 od Evropskog parlamenta i Saveta od 14. juna, 2006. godine;
- rad postrojenja u kojem se sprovodi opasna aktivnost ili u kojima se čuvaju ili koriste opasne supstance ili preparati i koji van postrojenja izaziva ili može izazvati smrt ili ozbiljne povrede bilo kojem licu ili značajnu štetu kvalitetu vazduha, zemljišta i voda ili životinjama ili biljkama;

¹⁵⁷ U Aneksu A uz Direktivu navodi se lista od 69 propisa čije kršenje predstavlja nezakonito ponašanje prema odredbi Direktive dok se u Aneksu B navode 3 Direktive Euratom.

- proizvodnju, preradu, rukovanje, korišćenje, održavanje, skladištenje, transport, uvoz, izvoz ili odlaganje nuklearnog materijala ili drugih opasnih radioaktivnih supstanci koja izaziva ili je verovatno da će izazvati smrt ili teške povrede bilo kom licu ili značajnu štetu kvalitetu vazduha, zemljišta i voda, ili životinja i biljaka;
- ubistva, uništavanje, posedovanje ili uzimanje uzoraka zaštićenih vrsta divlje faune i flore vrsta, osim u slučajevima kada se radi o zanemarljivoj količini tog primerka i kada to ima zanemarljiv uticaj na očuvanje statusa vrsta;
- trgovina primercima zaštićene vrste divlje faune i flore ili delova ili derivata istog, osim u slučajevima kada se radi o zanemarljivoj količini tog primerka i kada to ima zanemarljiv uticaj na očuvanje statusa vrsta;
- bilo koje ponašanje koje prouzrokuje značajno oštećenje staništa u zaštićenim područjima;
- proizvodnju, uvoz, izvoz, stavljanje u promet ili upotrebu supstanci koje oštećuju ozonski omotač.¹⁵⁸

Pored toga, nekoliko sledećih opštih obaveza država članica proističe iz Direktive:

- da obezbede postojanje efikasnih, proporcionalnih i destimulativnih krivičnih sankcija (član 5);
- da obezbedi da se, pod određenim uslovima, pravna lica mogu smatrati odgovornim za krivična dela iz člana 3. Direktive (član 6, 7);
- da do 26. decembra, 2010. godine donesu sve potrebne propise radi transponovanja odredbi Direktive u nacionalni pravni sistem (član 8).

¹⁵⁸ Države članice imaju obavezu da obezbede da se podsticanje, pomaganje i podržavanje namernog ponašanja definisanog u članu 3 bude kažnjivo kao krivično delo (član 4).

C.10) Evropski registar ispuštanja i prenosa zagađujućih materija (PRTR)

Uredba (EZ) No 166/2006 koja se odnosi na ustanovljavanje Evropskog registra ispuštanja i prenosa zagađujućih supstanci i kojom se menjaju Direktiva 91/689/EEZ i 96/61/EZ ima za opšti cilj da se unapredi pristup informacijama koje se tiču životne sredine. Ustanovljava se integrisani Registar ispuštanja i prenosa zagađujućih supstanci u formi javno dostupne elektronske baze podataka na nivou EU (“Evropski PRTR”), a radi dostizanja zahteva koji su utvrđeni Kijevskim Protokolom o ispuštanju i prenosu zagađujućih supstanci (2003).¹⁵⁹ Registar sadrži informacije o ispuštinjima zagađujućih supstanci u vazduh, vodu i zemljište kao i prenos otpada i zagađujućih supstanci gde emisije prelaze propisane granične vrednosti i kao rezultat određenih aktivnosti.

Ključna pitanja koja se regulišu Uredbom su:

- sadržaj “Evropskog PRTR” (član 3);
- oblik i struktura (član 4);
- izveštavanje od strane operatora (član 5);
- ispuštanje u zemlju iz difuznih izvora (član 6, 8);
- izveštavanje država članica (član 7);
- obezbeđenje kvaliteta (validacije) i kontrole (član 9);¹⁶⁰

¹⁵⁹ EU je potvrdila ovaj protokol 21. februara 2006.

Videti: http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVII-13-a&chapter=27&lang=en; Council Decision 2006/61/EC of 2 December 2005 on the conclusion, on behalf of the European Community, of the UN-ECE Protocol on Pollutant Release and Transfer Registers (OJ L 32 of 04.02.2006).

¹⁶⁰ Obuhvata, kao minimum, proveru od strane nadležnih organa u pogledu potpunosti, konzistentnosti i pozdanosti podataka koje dostavljaju operateri.

- pristup informacijama i poverljivost (član 10, 11);¹⁶¹
- učešće javnosti (član 12);
- vodič za primenu (član 14) i
- kazne (član 20).

U Aneksu I uz Uredbu se propisuje lista aktivnosti za koje operatori imaju obavezu da godišnje izveštavaju nadležne organe o količinama ispuštanja i ona uključuje aktivnosti propisane „IPPC“ Direktivom. Za određene aktivnosti se daju i granične vrednosti kapaciteta,¹⁶² a u nekim oblastima su sve aktivnosti (bez obzira na kapacitete operatera) obuhvaćene obavezom izveštavanja.¹⁶³

U Aneksu II je definisana lista od 91 „zagađujuće supstance“ kao i granične vrednosti ispuštanja u vazduh, vodu i zemljište za pojedine od njih. Ovom listom su obuhvaćeni gasovi sa efektom staklene bašte, zagađujuće supstan-

¹⁶¹ Javnosti se obezbeđuje besplatan pristup informacijama u registru na internetu korišćenjem različitih kriterijuma (vrsta zagađujuće supstance, geografska lokacija, ugrožena životna sredine, postrojenje koje je izvor emisije, itd)

¹⁶² Npr. termoelektrane i druge instalacije na sagorevanje sa ulaznom toplotom od 50 MW ili većom, livnice za crne metale čija proizvodnja prelazi 20 tona dnevno, instalacije za proizvodnju cementnog klinkera u rotacionim pećima proizvodnog kapaciteta od preko 500 tona dnevno, postrojenja za odlaganje neopasnog otpada sa kapacitetom od 50 tona dnevno, postrojenja za intenzivno uzgajanje živine ili svinja sa preko: (a) 40.000 mesta za živinu; (b) 2.000 mesta za tovne svinje preko 30 kg; ili (c) 750 mesta za krmače, klanice sa kapacitetom proizvodnje većom od 50 tona dnevno, prerada i obrada mleka, gde je količina dobijenog mleka veća od 200 tona dnevno (prosečna vrednost na godišnjoj osnovi) itd.

¹⁶³ Npr. u energetskom sektoru – rafinerije nafte i gasa, postrojenja za gasifikaciju i obezbeđivanje tečnim gorivima, peći za koks, instalacije za proizvodnju azbesta i proizvoda na bazi azbesta, postrojenja u hemijskoj industriji za proizvodnju baznih organskih hemikalija (kao što su prosti ugljovodnici, linearlni ili ciklični, zasićeni ili nezasićeni, alifatični ili aromatični; bazičnih plastičnih materijala – polimeri, sintetička vlakna ili vlakna na bazi celuloze; sintetičkih guma; boja i pigmenta, itd) i baznih neorganskih hemikalija na industrijskom nivou (npr. gasova kao što su amonijak, hlor ili hlorovodonik, fluor ili fluoro-vodonik, sumporova jedinjenja, azotni oksid, vodonik, sumpor dioksid, karbonil hlorid; kiselina; baza, soli, itd), zatim, hemijske instalacije za proizvodnju veštačkih đubriva na osnovu fosfora, azota ili kalijuma (prostih ili složenih), instalacije za proizvodnju osnovnih proizvoda za zaštitu bilja i biocida; instalacije kod kojih se koriste hemijski ili biološki procesi za proizvodnju osnovnih farmaceutskih proizvoda; hemijske instalacije za proizvodnju eksploziva; hemijske instalacije kod kojih se koriste hemijski ili biološki procesi za proizvodnju aditiva na bazi proteina, enzima i drugih proteinskih supstanci; industrijska postrojenja za proizvodnju pulpe od drveta i sličnih vlaknastih materijala, itd.

ce koje uzrokuju kisele kiše, supstance koje oštećuju ozonski omotač, teški metali, neke kancerogene materije, itd.¹⁶⁴

U Aneksu III je propisan format izveštaja.

C.11) Program za unapređivanje aktivnosti nevladinih organizacija u oblasti životne sredine

Nekoliko dokumenata i izvora prava EU imaju poseban značaj za pitanje unapređivanja aktivnosti nevladinih organizacija (NVO) u oblasti životne sredine.¹⁶⁵ Osnovni propis koji je trenutno na snazi je Uredba (EZ) No. 614/2007 - Finansijski instrument za životnu sredinu kojim se ustanovljava program LIFE +, o čemu je bilo već bilo reči.¹⁶⁶ Ovde je značajno to što je ovom Ured-

¹⁶⁴ Npr. metan (ispuštanja u vazduh preko 100 000 kg godišnje), ugljendioksid (ispuštanja u vazduh 100 miliona kg godišnje), ugljenmonoksid (ispuštanja u vazduh preko 500 000 kg godišnje), azotni oksidi (ispuštanja u vazduh 10 000 kg godišnje), sumporni oksidi (150 000 kg godišnje), ukupni azot (ispuštanja u vodu i zemljište preko 50 000 kg godišnje), ukupni forsor (ispuštanja u vodu i zemljište preko 5 000 kg godišnje), haloni (ispuštanja u vazduh preko 1 kg godišnje), amonijak (ispuštanja u vazduh preko 10 000 kg godišnje), arsen i jedinjenja (ispuštanja u vazduh preko 20 kg godišnje, ispuštanja u vodu i zemljište preko iznosa od po 5 kg godišnje), olovo i jedinjenja (ispuštanja u vazduh preko 200 kg godišnje, ispuštanja u vodu i zemljište preko iznosa od po 20 kg godišnje), nikl i jedinjenja (ispuštanja u vazduh preko 50 kg godišnje, ispuštanja u vodu i zemljište preko iznosa od po 20 kg godišnje), živa i jedinjenja (ispuštanja u vazduh preko 10 kg godišnje, ispuštanja u vodu i zemljište preko iznosa od po 1 kg godišnje), aldrin (ispuštanja u vazduh, vode i zemljište preko iznosa od po 1 kg godišnje), DDT (ispuštanja u vazduh, vode i zemljište preko iznosa od po 1 kg godišnje), benzen (ispuštanja u vazduh preko 1000 kg godišnje, ispuštanja u vodu i zemljište preko 200 kg godišnje – ukupni parametar za BTEX), azbest (za ispuštanja u sva tri medija preko 1 kg godišnje), cijanid (za ispuštanja u vodu i zemljište preko 50 kg godišnje), čvrste čestice-PM10 (za ispuštanja u vazduh preko 50 000 kg godišnje), itd.

¹⁶⁵ Prvi takav program ustanovljen je Odlukom Saveta 97/872/EEC o Akcionom programu za unapređenje NVO u oblasti životne sredine - 97/872/EC: Council Decision of 16 December 1997 on a Community action programme promoting non-governmental organizations primarily active in the field of environmental protection (OJ L 354, 30.12.1997, p. 25–29). Videti i: Commission of the European Communities, Report from the Commission to the Council and the European Parliament on the experience gained in the application of the Council Decision 97/872 of 16 December 1997, on the Action programme promoting European non-governmental organisations primarily active in the field of environmental protection, Volume I, COM(2001) 337 final/2, Brussels, 9.10.2001.

¹⁶⁶ U preambuli Uredbe se konstatuje da nevladine organizacije (NVO) doprinose razvoju i implementaciji politike i zakonodavstva Zajednice u oblasti životne sredine. Stoga se procenjuje da je prikladno da deo LIFE+ budžeta bude dodeljivo za podršku aktivnostima nevladinih organizacija. Za takve organizacije se očekuje da budu "nezavisne i neprofitne" i da se bave aktivnostima u najmanje tri evropske države bilo same ili u udruženju. (t.12).

bom (član 16.) ukinuta Odluka 466/2002/EZ kojom je bio ustanovljen Akcioni program Zajednice za unapređivanje nevladinih organizacija koje su primarno aktivne u oblasti zaštite životne sredine¹⁶⁷ kojom je bio obuhvaćen period od 1. januara ,2002. godine, do 31. decembra, 2006. godine.

Prva grupa aktivnosti koja se finansira iz programa LIFE +, ako su zadovoljeni ostali kriterijumi (iz člana 3), odnosi se upravo na operativne aktivnosti nevladinih organizacija koje su uglavnom aktivne u zaštiti i unapređivanju životne sredine na evropskom nivou i koji su uključeni u razvoj i sprovođenje zajedničke politike i zakonodavstva (Aneks I uz Direktivu).¹⁶⁸

U delu Direktive koji se odnosi na višegodišnji strateški program (Aneks II) kao 15. glavni cilj ("NVO") definisano je "promovisanje NVO koje su prvenstveno aktivne u oblasti zaštite životne sredine na evropskom nivou. Kao "prioritetne oblasti delovanja" predviđen je "jačanje učešća nevladinih organizacija u procesu dijaloga u oblasti politike životne sredine i njene implementacije" i jačanje učešća nevladinih organizacija u evropskom procesu standardizacije kako bi se obezbedilo uravnoteženo predstavljanje svih subjekata i sistematska integracija aspekata životne sredine. Pored toga, prioritetno područje aktivnosti u oblasti 14. glavnog cilja („upravljanje“) definisano je kao „širenje učešća subjekata, uključujući i potrošačke grupe i nevladine organizacije u razvoju i sprovođenju politike i propisa u oblasti životne sredine“.

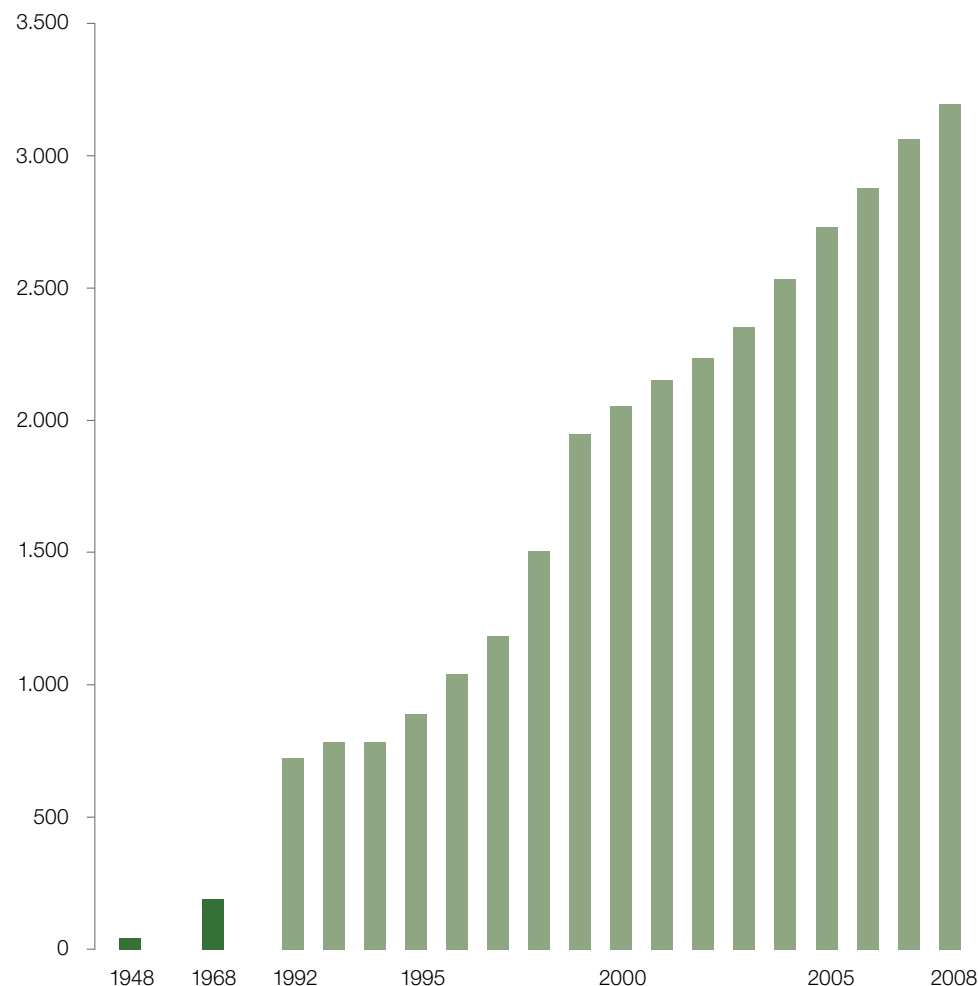
NVO se u Uredbi još spominju u delu koji se odnosi na „specifične ciljeve“ (čl. 4), odnosno prvu i drugu komponentu programa: u oblasti prirode i biodiverziteta (t.2.e) i u komponenti koja se odnosi na politiku i upravljanje u oblasti životne sredine (t.3.d). U prvom slučaju je cilj Programa da pruži podršku za bolje upravljanje u oblasti životne sredine širim uključivanjem zainteresovanih subjekata, uključujući učešće NVO, u konsultacijama o spro-

¹⁶⁷ Decision No 466/2002/EC of the European Parliament and of the Council of 1 March 2002 laying down a Community action programme promoting non-governmental organisations primarily active in the field of environmental protection (OJ L 75, 16.3.2002, p. 1–6).

¹⁶⁸ Kriterijumi su povezani i sa načinom kako NVO doprinose razvoju i sprovođenju EU politike u prioritarnim područjima definisanim VI akcionom planom u oblasti životne sredine (klimatske promene, priroda i biodiverzitet, životna sredina i zdravlje, prirodni resursi i otpad i horizontalno zakonodavstvo i politika).

vođenju politike i propisa u oblasti prirode i biodiverzitetu. U drugom slučaju je cilj da pruži podršku za bolje upravljanje u oblasti životne sredine širenjem učešća subjekata uključujući i NVO u konsultacijama i sprovođenju.

Grafikon 5.: Broj NVO sa savetodavnim statusom u ECOSOC

Izvor: http://www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/growing-relevance-of-non-state-actors/trend11-4g-soer2010-eps/TREND11-4G-ngo-ecosoc.eps.75dpi.png/at_download/image

C.12) Infrastruktura za prostorne informacije (INSPIRE)

Svrha Direktive 2007/2/EZ je ustanovljavanje infrastrukture za prostorne informacije radi omogućavanja harmonizovanih prostornih i informacija u oblasti životne sredine i njihovog stavljanja na raspolaganje zainteresovanim subjektima posredstvom odgovarajućih veb-sajtova.¹⁶⁹ Stoga, ova direktiva propisuje pravila za osnivanje, unutar Evropske Unije (EU), Infrastrukture za prostorne informacije (INSPIRE)¹⁷⁰ čiji je cilj da učini moguću kompjutersku razmenu, podelu, pristupanje i korišćenje prostornih i ekoloških podataka kao i usluga u vezi sa ovim podacima. INSPIRE ima cilj da koordinira korisnike i one koji obezbeđuju informacije na takav način da se informacije koje potiču iz različitih sektora kombinuju i distribuiraju.¹⁷¹

Direktivom su obuhvaćeni setovi prostornih podataka koji ispunjavaju uslove propisane u članu 4. (odnose se na područje gde država članica ima, odnosno sprovodi jurisdikciona prava, u elektronskoj su formi, odnose se na jednu ili više tema koje su navedene u nekom od Aneksa I-III uz Direktivu, održavaju se od strane ili u ime nadležnog subjekta koji može biti javna vlast (ili nastaju od strane javne vlasti ili ih javna vlast ažurira i upravlja njime u okviru javnih poslova koje ona obavlja) ili treća strana kojoj je mreža stavljen na raspolaganje u skladu sa odredbom člana 12.

¹⁶⁹ U vezi sa ovim je i Sistem globalnog monitoringa za životnu sredinu i bezbednost (GMES) – mreža za prikupljanje i diseminaciju informacija koje se tiču životne sredine i bezbednosti koje se obezbeđuju monitoringom Zemlje iz svemira i in-situ. Videti: Commission of the European Communities, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament - Global Monitoring for Environment and Security (GMES) : From Concept to Reality (SEC(2005)1432), COM/2005/0565 final, Brussels, 10.11.2005. (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0565:FIN:EN:PDF>)

¹⁷⁰ Pojam „infrastruktura za prostorne informacije” obuhvata metapodatak, setove prostornih podataka i podatke o prostornim uslugama; mreže usluga i tehnologija, ugovore o pristupu i korišćenju, kao i mehanizme, procese i procedure koordinacije i praćenja, koji su ustanovljeni i koji rade i na raspolaganju su u skladu sa ovom Direktivom (čl. 3. st. 1). U istom članu je definisano i značenje svih drugih relevantnih pojmova. U stavu 6. istog člana definisan je i pojam „metapodatak” kao informacija koja opisuje setove prostornih podataka i usluge prostornih podataka omogućavajući im da se otkriju, papišu i koriste.

¹⁷¹ INSPIRE Direktiva nema uticaja na Direktivu 2003/4/EC o javnom pristupu informacijama u oblasti životne sredine i Direktive 2003/98/EC o ponovnom korišćenju dokumenata javne vlasti, kao i na prava intelektualne svojine javne vlasti (član 2).

Aneks I obuhvata podatke koji se odnos na: koordinantne referentne sisteme, geografske sisteme mreža, geografska imena, administrativne jedinice, adrese, katastarske parcele, transportne mreže, hidrografiju i zaštićena područja. Aneks II obuhvata podatke koji se odnose na: visinu, pokrivenost zemljištem i geologiju. Aneks III obuhvata podatke koji se odnose na: statističke jedinice, zgrade, tlo, korišćenje zemljišta, ljudsko zdravlje i bezbednost, komunalne i državne službe, uređaje za praćenje stanja životne sredine, industrijska i proizvodna postrojenja, poljoprivredne objekte i objekte akvakulture, populacionu distribuciju-demografiju, zone pod posebnim režimom upravljanja, zone prirodnih rizika, atmosferske uslove, meteorološko-geografske podatke, okeanografsko-geografske podatke, morske regione, biogeografske regione, staništa i biotope, rasprostranjenost vrsta, energetske resurse i mineralne resurse.

Obaveze država članica, koje Direktiva propisuje, odnose se na sledeća pitanja:

- stvaranje metapodataka (član 5, 6);
- obezbeđivanje mogućnosti kombinovanja setova prostornih podataka i usluga (član 7-10);¹⁷²
- mreže (član 11-16);
- razmenu podataka (član 17);
- koordinaciju i dopunske mere (član 18-20);
- monitoring sprovođenja i primene infrastruktura za prostorne informacije i izveštavanje Komisije (član 21)¹⁷³ i

¹⁷² Komisija ima obavezu da utvrdi pravila o sprovođenju pravila koja se odnose na mogućnost kombinovanja setova prostornih podataka najkasnije do 15. maja, 2009. godine (za informacije koje odgovaraju Aneksu I) i do 15. maja, 2012. godine (za informacije iz Aneksa II i III) (član 9).

¹⁷³ U skladu sa odredbom člana 21. stav 1 i 2. države članice su imale obavezu da do 15. maja, 2010. godine, pripreme izveštaje o sprovođenju Direktive. Nakon toga, ovi izveštaji se pišu svake treće godine. Komisija na osnovu člana 23. ima obavezu da do 15. maja, 2014. godine pripremi izveštaj za Evropski parlament i Savet o primeni INPIRE Direktive.

- donošenje propisa kojima će se omogućiti sprovođenje Direktive (član 24)¹⁷⁴.

Države članice imaju obavezu, između ostalog, da ustanove i obezbede funkcionisanje određenih mreža za setove prostornih podataka kao i da oni budu na raspolaganju korisnicima tako da mogu da traže, vide i preuzmu prostorne informacije (član 11). Ovi servisi će biti dostupni preko INSPIRE geo-portala kojim upravlja Komisija na nivou zajednice, odnosno preko dodatne pristupne tačke kojom upravlja država članica (član 15). Međutim, država članica može da ograniči javni pristup prostornim informacijama kada takav pristup može da ima negativan uticaj na međunarodne odnose, javnu bezbednost, odbranu zemlje, tajnost postupaka javne vlasti, tajnost određene komercijalne ili industrijske informacije, prava intelektualne svojine, ličnih podataka ili zaštite životne sredine (član 13).¹⁷⁵ Države članice imaju obavezu da obezbede da određene usluge budu dostupne javnosti besplatno dok se za neke usluge mogu propisati naknade (član 14).

C.13) Minimalni kriterijumi za inspekciju u oblasti životne sredine

Preporukom 2001/331/EC ustanovljeni su “minimalni kriterijumi” za inspekciju u oblasti životne sredine i to u delu koji se odnosi na organizovanje, obavljanje, praćenje i objavljivanje rezultata inspekcija zaštite životne sredine u svim zemljama članicama u cilju unapređenja poštovanja propisa

¹⁷⁴ Države članice su bile u obavezi da do 15. maja, 2009. godine, usvoje sve propise potrebne radi sprovođenja odredbi Direktive.

¹⁷⁵ Osnove za ograničavanje pristupa imaju biti tumačene na restriktivan način imajući u vidu interes javnosti pri čemu se pristup određenim informacijama o emisijama u životnu sredinu ne može ograničiti. (član 13. st.2).

i doslednije primene i sprovođenja.¹⁷⁶ Sadržaj Preporuke je izložen u deset delova:

- svrha (I);
- okvir i definicije (II);
- organizacija i sprovođenje inspekcije u oblasti životne sredine (III);
- planovi inspekcije u oblasti životne sredine (IV);
- poseta lokacijama (V);
- izveštaji i zaključci nakon posete lokacijama (VI);
- istraživanje ozbiljnih nesreća, incidenata i pojava nepoštovanja (VII);
- izveštavanje Komisije o aktivnostima inspekcije u oblasti životne sredine (VIII);
- preispitivanje i razvoj preporuka (IX) i
- sprovođenje (X).

¹⁷⁶ U izveštaju komisije iz 2007. godine, se konstatuje, između ostalog, da su sve države članice dostavile izveštaje o sprovođenju Preporuke ali da su informacije "često nekompletne i teško uporedive". Procenjeno je da bi trebalo unaprediti stanje u ovoj oblasti preciziranjem definicija, ustanovljavanjem novih kriterijuma za planiranje inspekcije i pojednostavljuvanjem izveštaja radi obezbeđivanja informacija koje mogu biti uporedive. Smatra se da bi za određene aktivnosti ili postrojenja bilo dobro ustanoviti pravno obavezujuće zahteve iako se ne smatra potrebnim utvrđivanjem svih zahteva iz Preporuke pravno obavezujućim. Naglašen je i značaj razmene informacija o projektima u okviru IMPEL mreže. Commission of the European Communities, Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on the review of Recommendation 2001/331/EC providing for minimum criteria for environmental inspections in the Member States [SEC(2007) 1493], /* COM/2007/0707 final */ Brussels, 14.11.2007; (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0707:FIN:EN:PDF>); Videti i: Commission of the European Communities, Report on the implementation of Recommendation 2001/331/EC providing for minimum criteria for environmental inspections, Annex to the Communication from the Commission to the Council, European Parliament, Committee of the Regions and Economic and Social Committee on the review of Recommendation 2001/331/EC providing for minimum criteria for environmental inspections [COM(2007) 707 final], Brussels, 14.11.2007, SEC(2007) 1493 (http://ec.europa.eu/environment/legal/law/pdf/sec_2007_1493_en.pdf)

Inspekcija u oblasti životne sredine je aktivnost koja, prema potrebi, obuhvata sledeće: provera i unapređenje poštovanja od strane kontrolisanih postrojenja relevantnih zahteva u oblasti životne sredine ustanovljenih propisima Zajednice i transponovanim u nacionalne pravne sisteme država članica; i monitoring uticaja kontrolisanih postrojenja na životnu sredinu radi određivanja da li su potrebne buduće inspekcije ili aktivnosti koje se odnose na izdavanje, menjanje ili opozivanje dozvola ili licenci radi obezbeđivanja usaglašenosti sa propisima Zajednice (t.II:2).¹⁷⁷ Inspekcija može biti redovna i vanredna i može biti sprovedena od strane bilo koje javne vlasti na nacionalnom, regionalnom ili lokalnom nivou ili drugih subjekata koji, u skladu sa nacionalnim propisima, mogu biti ovlašćeni za to od strane javne vlasti. (t. II.4).

Preporuka obuhvata inspekcije u oblasti životne sredine koje se tiču svih industrijskih postrojenja, preduzeća i postrojenja za čije emisije u vazduh, ispuštanja u vodu ili odlaganja se traže odobrenja, dozvole ili licenciranje prema postojećem EU zakonodavstvu u oblasti životne sredine ("kontrolisana postrojenja") (t.II 1).

Države članice imaju obavezu da obezbede da inspekcija ima za cilj da ostvari visoke ciljeve zaštite životne sredine i da preduzmu potrebne mere s ciljem osiguranja da inspekcija kontrolisanih postrojenja bude organizovana i sprovedena u skladu sa tačkama IV i VIII Preporuke. One treba da pomažu jedna drugu u sprovođenju smernica iz Preporuke razmenom relevantnih informacija i, gde je potrebno, službenika inspekcije (t. III.2). Radi sprečavanja ilegalnih prekograničnih aktivnosti države članice treba da podstiču, u saradnji sa IMPEL,¹⁷⁸ koordinaciju inspekcija s obzirom na postrojenja i aktivnosti koje mogu imati značajan prekogranični uticaj.

¹⁷⁷ Sprovođenje aktivnosti čiji su ciljevi ovako definisani podrazumeva: posete lokacijama, monitoring ostvarivanja standarda kvaliteta, razmatranje izveštaja i izjava o ekološkoj kontroli, razmatranje i verifikacija rezultata bilo kojeg samo-monitoringa sprovedenog od strane ili u ime operatera kontrolisanog postrojenja, procenjivanjem aktivnosti koje se sprovode u kontrolisanom postrojenju, proverom prostorija i relevantne opreme i adekvatnosti upravljanja zaštitom životne sredine na lokaciji, proverom relevantnih zapisa koje operater kontrolisanog postrojenja čuva (t.II.c).

¹⁷⁸ Za šire videti: <http://impel.eu/>

Takođe, države članice treba da obezbede da se inspekcije aktivnosti planiraju unapred, tako što u svakom trenutku postoji plan inspekcije za celu teritoriju države članice i kontrolisana postrojenja kao i da takav plan bude dostupan javnosti u skladu sa Direktivom 90/313/EZ (IV.1).¹⁷⁹

Formulisane su posebne preporuke koje se odnose na kriterijume za posećivanja lokacijama (t.V) kao i u pogledu obaveze sastavljanja izveštaja i zaključaka (t.VI).

Dodatni zahtevi su postavljeni za istraživanje ozbiljnih nesreća, incidenta i kršenja propisa zajednice.¹⁸⁰ Države članice treba da obezbede da se ovakve inspekcije obavljaju od strane nadležnih organa radi ostvarivanja sledećih ciljeva: razjašnjavanja uzroka, uticaja na životnu sredinu i odgovornosti za događaj i posledice; ukazivanja na akcije koje treba preduzeti da se ublaži, odnosno spreči šteta u životnoj sredini; ukazivanja na aktivnosti koje treba da spreče buduće nesreće, incidente ili nepoštovanje propisa; omogućavanje primene mera obezbeđivanja poštovanja propisa ili kažnjavanja, ukoliko je to potrebno; obezbeđivanja da operater nakon događaja preduzeme sve potrebne mere.

D) Usklađivanje nacionalnih propisa Republike Srbije sa propisima EU

Oblast horizontalnog zakonodavstva je u Republici Srbiji uređena većim brojem zakona i podzakonskih propisa. Osnovnim zakonima mogu se smatrati sledeći:

- Zakon o zaštiti životne sredine („Službeni glasnik RS“, broj 135/04, 36/09);
- Zakon o proceni uticaja na životnu sredinu („Službeni glasnik RS“, broj 135/04, 36/09);

¹⁷⁹ Preporuka sadrži detaljne zahteve u pogledu sadržaja plana, osnove na kojoj treba da bude zasnovan, karaktera i kvaliteta plana, itd.

¹⁸⁰ Preporuka ustanovljava i zahteve u pogledu obavljanja vanrednih poseta lokacijama u određenim okolnostima (t.V.3).

- Zakon o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu („Službeni glasnik RS“, broj 135/04);
- Zakon o slobodnom pristupanju informacijama od javnog značaja („Službeni glasnik RS“, broj 120/04, 54/07);
- Zakon o ministarstvima („Službeni glasnik RS“, broj 60/08, 36/09);
- Zakon o državnom premeru i katastru („Službeni glasnik RS“, broj 72/09);
- Zakon o potvrđivanju Konvencije o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i pravu na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine (Arhuška konvencija) („Službeni glasnik RS“, 36/09).

Za sprovođenje propisa iz oblasti horizontalnog zakonodavstva nadležno je Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja (MŽSPP) i Agencija za zaštitu životne sredine (AZŽS). Za sprovođenje postupaka procene uticaja na životnu sredinu, odnosno strateške procene uticaja na životnu sredinu, nadležne su i autonomne pokrajine, odnosno jedinice lokalne samouprave, za one planove i projekte za koje dozvolu za izgradnju objekata izdaje nadležni organ autonomne pokrajine, odnosno jedinica lokalne samouprave. Inspeksijski nadzor vrši Inspekcija za zaštitu životne sredine. Inspekcija je organizovana na 3 nivoa – republička, pokrajinska i inspekcija jedinica lokalne samouprave.

Generalno govoreći, smatra se da je najveći deo odredbi horizontalnog zakonodavstva EU skoro u potpunosti prenet u nacionalne propise Republike Srbije (procena uticaja na životnu sredinu, strateška procena uticaja, učešće javnosti u odlučivanju o pitanjima koja se tiču životne sredine, standardizovanje i racionalizacija izveštaja o implementaciji određenih direktiva, propisi koji se odnose na osnivanje Evropske agencije za životnu sredinu i Evropske mreže za informacije i osmatranje (EIONET). Ostalo je da se završi transpozicija dela odredbi koje se odnose na pristup informacijama uključujući i odredbe Direktive 2007/2/EZ koja definiše osnove za uspostavljanje prostornih informacija (INSPIRE) koje su samo delimično prenete u nacionalni pravni sistem. Što se tiče odredbi Direktive 2004/35/

EC o odgovornosti za štete u životnoj sredini smatra se da one nisu u potpunosti prenete u postojeće nacionalno zakonodavstvo.¹⁸¹

Radi daljeg usklađivanja sa propisima EU planirane su aktivnosti koje se odnose na:¹⁸²

- donošenje Nacionalnog plana za implementaciju Arhuške konvencije;
- donošenje Strategije za primenu i održavanje standarda u oblasti geoinformacija;
- usvajanje pravilnika koji bi regulisao pristup i korišćenje digitalnih prostornih podataka, kojim će se u potpunosti preneti preostale odredbe Direktive 2007/2/EZ i
- Strategiju za uspostavljanje nacionalne infrastrukture prostornih podataka.

Osim toga, postoji potreba za jačanjem institucionalnih kapaciteta republičke inspekcije, kao i jačanjem kapaciteta na lokalnom nivou za sprovođenje horizontalnog zakonodavstva.¹⁸³

2. Nuklearna bezbednost i radioaktivni otpad

A) Stanje i opšti elementi politike

Nuklearna bezbednost predstavlja jedno od osetljivijih pitanja politike u

¹⁸¹ Istovremeno je konstatovano da je potrebno "definisati odvojen koncept štete u životnoj sredini od građansko-pravnog i regulisati upravni postupak u kojem će se ona utvrđivati kao i postupak njene prevencije i remedijacije ukoliko nastane u skladu sa zahtevima ove direktive". „Nacionalni program za integraciju u Evropsku uniju”, op. cit, str. 621.

¹⁸² Prema: NPI-ID, op. cit. str. 573-574.

¹⁸³ Za detaljnije o planiranim aktivnostima tokom 2011. i 2012. godine videti Ibid, str. 572-575.

oblasti životne sredine (ili u vezi sa životnom sredinom). Kontroverznost ovog pitanja uslovljava i rasprava o mestu i ulozi nuklearne energije i energetske politike u celini.¹⁸⁴

Osnovni pravni okvir za delovanje u ovoj oblasti utvrđen je **Ugovorom o osnivanju Evropske zajednice za atomsku energiju** (Rim, 25. mart, 1957. godine).¹⁸⁵ On reguliše pitanja radiološke zaštite zaposlenih i javnosti, snabdevanje uranijumom za razvoj nuklearnog sektora i obezbeđenje fisio-nih materijala (npr. sprečavanje da budu upotrebljeni za neovlašćene vojne potrebe), opšte aspekte kao što su istraživanje, širenje informacija, investicije, ulogu pojedinih organa zajednice, itd. Na osnovama ovog ugovora Evropska komisija je stekla nadnacionalna ovlašćenja u tri oblasti: radiološka zaštita, snabdevanje nuklearnim fisio-nim materijalima i nuklearna bezbednost.¹⁸⁶

Osnovni ciljevi i zadaci Zajednice definisani su članom 2. Ugovora kao: unapređenje istraživanja i širenja tehničkih informacija, ustanovljavanje jedinstvenih standarda bezbednosti radi zaštite zdravlja zaposlenih i javnosti kao i obezbeđivanje njihove primene, olakšavanje investiranja i obezbeđivanje osnivanja osnovnih postrojenja potrebnih za razvoj nuklearne energije u EU, obezbeđivanje snabdevanja svih korisnika nuklearnog goriva u EU, funkcionisanje sistema koji treba da obezbedi da nuklearni materijali namenjeni za civilne potrebe ne budu korišćeni za druge (posebno vojne) potrebe, itd. Različita pitanja u vezi sa podsticanjem napretka u oblasti nu-

¹⁸⁴ Više od polovine građana Evrope doživljava rizik od nuklearne energije veći od koristi nuklearne energije kao izvora energije. *Europeans and Nuclear Safety, Special Eurobarometer 271, European Commission, 2007, p. 17.*

¹⁸⁵ *Consolidated version of the Treaty Establishing the European Atomic Energy Community, OJ C 841, 30.3.2010, p.1-112. Videti i: http://ec.europa.eu/energy/nuclear/euratom/euratom_en.htm*

¹⁸⁶ *Inače, nekoliko je međunarodnih tela i organizacija uključeno u aktivnosti vezane za bezbedno upravljanje radioaktivnim otpadom u EU. Posebno mesto zauzimaju Međunarodna komisija za radiološku zaštitu, Međunarodna agencija za atomsku energiju, Agencija za nuklearnu energiju OECD. Opštim principima za upravljanje radioaktivnim otpadom, koji su utvrđeni u „Osnovama bezbednosti” Međunarodne agencije za atomsku energiju, a koji se još nazivaju i 9 „zapovesti” obuhvaćeni su sledeći ciljevi: zaštita ljudskog zdravlja, zaštita životne sredine, zaštita preko državnih granica, zaštita budućih generacija, opterećivanje budućih generacija, nacionalni pravni okvir, kontrola proizvodnje radioaktivnog otpada, međuzavisnost proizvodnje radioaktivnog otpada i upravljanja i bezbednost postrojenja.*

klearne energije predmet su regulisanja članova grupisanih u Naslov II (članovi 4-106).

Članovima 30-39. Ugovora o osnivanju Evropske zajednice za atomsku energiju predviđene su izvesne opšte norme vezane za zaštitu zdravlja i bezbednost za koje je nadležna ova organizacija. Njima se propisuju ovlašćenja Zajednice da utvrdi “osnovne standarde” zaštite zdravlja radnika i javnosti od opasnosti koje proističu od jonizujućeg zračenja (čl. 30)¹⁸⁷. “Osnovne standarde” priprema Komisija nakon što pribavi mišljenja eksperata koje odredi Naučni i tehnički komitet. Takođe, Komisija je obavezna da pribavi i mišljenje Ekonomskog i socijalnog komiteta, nakon čega se konsultuje Evropski parlament, da bi Savet kvalifikovanom većinom iste usvojio (čl. 31).¹⁸⁸ Komisija je ovlašćena da sačini potrebne preporuke za harmonizaciju odredbi primenjivih u ovoj oblasti u državama članicama (čl. 33), da sačini preporuke s obzirom na nivoe radiaktivnosti u vazduhu, vodi i zemljištu, da izdaje uputstva državama članicama u hitnim situacijama (čl. 38)¹⁸⁹, da u okvirima Zajedničkog nuklearnog istraživačkog centra ustanovi zdravstvenu i bezbednosnu dokumentaciju i odeljenje za studije (čl. 39), itd.

S druge strane, Ugovorom je utvrđeno da su države članice obavezne da ustanove potrebne mehanizme kako bi se obezbedilo poštovanje “osnovnih standarda”. Takođe, one su obavezne da preduzmu i neophodne mere s obzirom na obrazovanje i profesionalnu obuku, zatim da obaveštavaju Komisiju o propisima koje primenjuju u njihovim državama (čl. 33). U slučaju preduzimanja opasnih eksperimenata, države su dužne da preduzmu dodatne zdravstvene i bezbednosne mere za šta je neophodno mišljenje

187 To znači utvrđivanje maksimalno dozvoljenih doza „kompatibilnih sa adekvatnom bezbednosti”; maksimalno dozvoljeni nivoi izlaganja i kontaminacije i osnovni principi praćenja zdravlja radnika.

188 „Osnovni standardi” se po istoj proceduri mogu menjati ili dopunjavati s tim što pravo inicijative imaju i države članice (čl. 32).

189 Ugovor predviđa da ukoliko država koja je u pitanju ne preduzme u predviđenom roku sve potrebne mere sprečavanja kršenja osnovnih standarda i pravila, Komisija ili zainteresovana država mogu stvar izneti pred Sud pravde.

Komisije¹⁹⁰. Države su obavezne i da ustanove neophodne instalacije (postrojenja) radi izvršavanja stalnog monitoringa nivoa radioaktivnosti u vazduhu, vodi i zemljištu, kao i da obezbede saglasnost ovih sa “osnovnim standardima” (čl.35);¹⁹¹ da snabdeju Komisiju sa podacima u vezi sa planom odlaganja radioaktivnog otpada, o čemu Komisija treba da da svoje mišljenje (čl. 37), itd.

Odredbe koje se odnose na institucionalna i finansijska pitanja sadržane su u Naslovu III (članovi 106a-170), posebne finansijske odredbe u Naslovu IV (članovi 171-183), opšte odredbe u Naslovu V (članovi 184-208), zaključne odredbe (članovi 224-225). Ugovor sadrži i četiri aneksa i šest protokola.

B) Propisi EU u oblasti nuklearne bezbednosti i upravljanja radioaktivnim otpadom

Propisi u oblasti nuklearne bezbednosti i radioaktivnog otpada obuhvataju 54 akta različitog karaktera.¹⁹² Ukupna legislativa EU u oblasti nuklearne bezbednosti i radioaktivnog otpada mogla bi se grupisati u nekoliko kategorija¹⁹³. To su:

- a) međunarodne konvencije u oblasti nuklearne bezbednosti i upravljanja radioaktivnim otpadom i
- b) uredbe, direktive i druge izvori prava koji su doneti od strane organa EU, a kojima se uređuju pojedina konkretna pitanja kao što su: bezbednost nuklearnih instalacija, rizik od jonizujućeg zračenja, prekogranično kreta-

190 Kada se radi o eksperimentima koji će uticati i na teritoriju druge države članice, onda je neophodna saglasnosti Komisije (čl. 34).

191 Istovremeno se Ugovorom Komisiji daje pravo pristupa takvim postrojenjima. Takođe, države su obavezne da periodično Komisiji dostavljaju informacije o podacima o nivoima radiaktivnosti kojoj je javnost izložena.

192 Za kompletnu listu videti: <http://eur-lex.europa.eu/en/legis/latest/chap15102010.htm> (datum pristupa: 25.10.2010).

193 Pri tom bi trebalo imati u vidu i odredbe Plana akcije Zajednice u oblasti radiativnog otpada (1980-1999), Council Resolution of 18 February on the renewal of the Community plan of action in the field of radioactive waste (OJ C 158 25.06.92.)

nje, radiološki vanredne situacije, itd.

Inače, upravljanje istrošenim gorivom i radioaktivnom otpadom se smatra jednim od pitanja koje nije u potpunosti regulisano relevantnim propisima zbog čega je Komisija pripremila predlog nove direktive.¹⁹⁴

c) Pregled sadržaja najznačajnijih propisa

Međunarodni ugovori

Veći broj međunarodnih ugovora se bilo direktno ili indirektno odnose na oblast nuklearne bezbednosti i radioaktivni otpad. Najveći broj međunarodnih ugovora u ovoj oblasti zaključene su u okviru ili pod pokroviteljstvom Međunarodne agencije za atomsku energiju i od izuzetnog su značaja za EU i države članice. Ovde izdvajamo kao najznačajnije četiri sledeće konvencije:

- Konvencija o nuklearnoj bezbednosti;¹⁹⁵
- Konvencija o ranom obaveštavanju o nuklearnim nesrećama;¹⁹⁶
- Konvencija o pomoći u slučaju nuklearnog akcidenta ili radiološki

¹⁹⁴ Proposal for a Council Directive on the management of spent fuel and radioactive waste, SEC(2010) 1290, SEC(2010) 1289, Brussels, 3.11.2010, COM(2010) 618 final, 2010/0306 (NLE). Procenjuje se da postojeći propisi ne obezbeđuju funkcionisanje sistema u celini, odnosno ne obuhvataju sve aspekte upravljanja istrošenim gorivom i radioaktivnim otpadom. Direktiva 2009/71/Euratom kojom se ustanovljava okvir Zajednice za nuklearnu bezbednost nuklearnih postrojenja obuhvata samo otpad koji se nalaza na lokaciji nuklearnog postrojenja. Istovremeno veći broj drugih propisa na različite načine obuhvata samo pojedine aspekte upravljanja istrošenim gorivom i radioaktivnim otpadom.

¹⁹⁵ 1999/819/Euratom: Commission Decision of 16 November 1999 concerning the accession to the 1994 Convention on Nuclear Safety by the European Atomic Energy Community (Euratom) (notified under document number C(1999) 3223), Official Journal L 318, 11/12/1999 P. 0020 – 0020. Videti i: 2004/491/Euratom: Commission Decision of 29 April 2004 amending Commission Decision 1999/819/Euratom of 16 November 1999 concerning the accession to the 1994 Convention on Nuclear Safety by the European Atomic Energy Community (Euratom) with regard to the Declaration attached thereto, (OJ L 172, 6.5.2004, p. 7–8).

¹⁹⁶ Commission Decision of 25 November 2005 concerning the accession of the European Atomic Energy Community to the Convention on Early Notification of a Nuclear Accident, (2005/844/Euratom), (OJ L 314, 30.11.2005, p. 21.)

vanredne situacije;¹⁹⁷

- Zajednička konvencija o bezbednosti upravljanja upotrebljenim gorivom i o bezbednosti upravljanja radioaktivnim otpadom¹⁹⁸ i
- Sporazum između Evropske zajednice za atomsku energiju (Euratom) i država nečlanica Evropske unije o učešću država nečlanica u dogovorima Zajednice u pogledu rane razmene informacija u slučaju radiološke opasnosti (Ecurie).¹⁹⁹

*

Konvencija o nuklearnoj bezbednosti, koja je stupila na snagu 24. oktobra, 1996. godine, na najširi način obuhvata pitanja “bezbednosti nuklearnih postrojenja” (čl. 3). Konvencija poziva na obavezu primene osnovnih principa bezbednosti nuklearnih instalacija i obuhvata nuklearne elektrane uključujući tu i skladištenje, rukovanje i zbrinjavanje radioaktivnog materijala, sve dok se on nalazi na istoj lokaciji, kao i nuklearna elektrana i direktno je povezan sa operacijama nuklearnih postrojenja (čl.2.i)²⁰⁰. Osnovni ciljevi Konvencije su postizanje i održavanje “visokog nivoa nuklearne bezbednosti” putem mera koje se preduzimaju na nacionalnom i na međunarodnom planu, zatim, stvaranje i održavanje efikasne zaštite od mogućih radioloških opasnosti u nuklearnim postrojenjima kao i sprečavanje nezgoda sa radiološkim posledicama.

¹⁹⁷ Commission Decision of 25 November 2005 concerning the accession of the European Atomic Energy Community to the Convention on Assistance in the case of a Nuclear Accident or Radiological Emergency (2005/845/Euratom), (OJ L 314, 30.11.2005, p. 27.)

¹⁹⁸ 2005/84/Euratom: Council Decision of 24 January 2005 approving the accession of the European Atomic Energy Community to the ‘Joint Convention on the Safety of Spent Fuel Management and on the Safety of Radioactive Waste Management’, (OJ L 30, 3.2.2005, p. 10–11).

¹⁹⁹ Agreement between the European Atomic Energy Community (Euratom) and non-member States of the European Union on the participation of the latter in the Community arrangements for the early exchange of information in the event of radiological emergency (Ecurie), (OJ C 102, 29.4.2003, p. 2–5.)

²⁰⁰ Istim članom je definisano i kada elektrana prestaje da bude „nuklearno postrojenje”. To se događa onda kada su „trajno uklonjeni svi nuklearni elementi iz jezgre reaktora i sigurno uskladišteni s odobrenim postupcima, a plan za demontažu je odobrilo Nadzorno telo”.

Države ugovornice su se obavezale da na nacionalnom planu preduzimaju različite zakonodavne, upravne i druge potrebne mere za ostvarivanje ciljeva Konvencije. To, *inter alia*, podrazumeva redovno podnošenje izveštaja o merama koje su preduzete (čl. 5), preduzimanje mera za podizanje nivoa bezbednosti postojećih nuklearnih postrojenja, odnosno, ukoliko to nije moguće, njihovo zatvaranje (čl. 6), utvrđivanje i održavanje adekvatnog zakonodavnopravnog okvira za nadzor nad sigurnošću nuklearnog postrojenja i osnivanje i imenovanje upravnog tela zaduženog za sprovođenje zakonodavnih okvira (čl. 7 i 8), obezbeđivanje i regulisanje odgovornosti imaoca dozvole za rad (čl. 9), obezbeđivanje odgovarajućih finansijskih sredstava za održavanje bezbednosti nuklearnog postrojenja (čl. 11), obezbeđivanje mera s obzirom na sposobnosti i ograničenja ljudskog faktora tokom celog radnog veka nuklearnog postrojenja, zatim obezbeđenje mera s obzirom na kvalitet rada, procenu, praćenje i potvrđivanje bezbednosti (čl. 12-14), preduzimanje mera zaštite od zračenja (čl. 15), pripremu planova reagovanja u hitnim slučajevima (čl. 16), primenu odgovarajućih postupaka za procenjivanje faktora u vezi sa lociranjem nuklearnog postrojenja, primenu odgovarajućih mera u vezi sa projektom i izgradnjom nuklearnog postrojenja kao i u vezi sa početkom rada i kasnijim radom postrojenja (čl. 17-19), itd.

Zajednička konvencija o bezbednosti upravljanja istrošenim gorivom i o bezbednosti upravljanja radioaktivnim otpadom je otvorena za potpisivanje od septembra, 1997. godine. To je prvi globalni međunarodnopravni instrument koji reguliše oblast upravljanja istrošenim gorivom i radioaktivnim otpadom. Ona se odnosi na istrošeno gorivo i radioaktivni otpad koji su nastali iz civilnih nuklearnih reaktora, primenu i trošenje goriva i radioaktivnog otpada iz vojnih i odbrambenih programa, ako se i kada se takvi materijali permanentno transferišu u okviru civilnih programa ili kada se deklarišu kao istrošeno gorivo ili radioaktivni otpad prema Konvenciji. Konvencija se takođe primenjuje i na slučajeve planiranog i kontrolisanog oslobađanja u životnu sredinu tečnih ili gasovitih radioaktivnih materijala.

Obaveze strana ugovornica su najvećim delom bazirane na principima koje sadrži dokument Međunarodne agencije za atomsku energiju "Principi upravljanja radioaktivnim otpadom" iz 1995. godine. To naročito podrazumeva obavezu ustanovljavanja i održavanja zakonodavstva u ovoj oblasti,

zatim obavezu obezbeđenja da pojedinci, društvo i životna sredina budu adekvatno zaštićeni od radioloških i drugih opasnosti, zatim obaveze u vezi sa prekograničnim kretanjem istrošenog goriva i radioaktivnog otpada kao i preduzimanje potrebnih koraka da se bezbedno upravlja nekorišćenim hermetički zatvorenim izvorima.

Sporazum između Evropske zajednice za atomsku energiju (Euratom) i država nečlanica Evropske unije o učešću država nečlanica u dogovorima Zajednice u pogledu rane razmene informacija u slučaju radiološke opasnosti odnosi se na dogovore o razmeni informacija u svim slučajevima u kojima jedna od zemalja učesnica ili država članica Euratoma odluči preduzeti mere opšeg karaktera kako bi zaštitila javnost u slučaju radiološke opasnosti do koje je došlo zbog: (a) nesreće koja se dogodila na njenoj teritoriji u jednom od sledećih postrojenja ili u okviru sledećih aktivnosti: svakom nuklearnom reaktoru, bez obzira na to gde se nalazi, svakom drugom postrojenju nuklearnog gorivnog ciklusa, svakom postrojenju za postupanje s radioaktivnim otpadom, prevozom i skladištenjem nuklearnih goriva ili radioaktivnoga otpada, proizvodnjom, upotrebom, skladištenjem i prevozom radioizotopa za poljoprivredne, industrijske, medicinske i povezane naučne i istraživačke svrhe, upotrebom radioizotopa za proizvodnju energije u svemirskim objektima; ili (b) bilo koje nesreće usled koje je došlo ili bi moglo doći do značajnog ispuštanja radioaktivnih materijala; ili (c) otkrića, na njenoj teritoriji ili izvan njega, visokih nivoa radioaktivnosti koje bi mogle biti štetne za javno zdravlje (član 1). Sporazum reguliše, između ostalog, sledeća pitanja: razmenu informacija kada se na teritoriji zemlje učesnice ili države članice Euratoma preduzimaju mere iz članka 1. (član 2); vrste informacija koje se razmenjuju (član 3); uslovi razmene informacija (član 4); ograničenja (član 5); tehnički dogovor (član 6); nadležna tela za kontakt (član 7), itd.

Sporazum je, nakon što ga potpiše Euratom, bio otvoren za ratifikaciju Bugarskoj, Kipru, Češkoj, Estoniji, Mađarskoj, Letoniji, Litvaniji, Malti, Poljskoj, Rumuniji, Slovačkoj Republici, Švajcarskoj i Turskoj (član 10).

Pored ovih konvencija na koje je posebno ukazano, sa problematikom nuklearne bezbednosti i upravljanja radioaktivnim otpadom takođe su povezani i:

- Konvencija o građanskoj odgovornosti u oblasti pomorskog transporta nuklearnih materijala;
- Ugovor o zabrani testiranja nuklearnog oružja u atmosferi, svemiru i pod vodom;
- Pariska konvencija o odgovornosti treće strane u oblasti nuklearne energije;
- Briselska dopunska konvencija na Parisku konvenciju i
- Ugovor o neširenju nuklearnog oružja, itd.²⁰¹

Bezbednost nuklearnih instalacija

Osnovni propis koji se odnosi na bezbednost nuklearnih instalacija je **Direktiva Saveta 2009/71/Euratom kojom se ustanovljava okvir Zajednice za nuklearnu bezbednost nuklearnih instalacija**.²⁰² Ciljevi ove direktive su a) ustanovljavanje okvira politike Zajednice radi održavanja i unapređenja nuklearne bezbednosti i njenih pravila; b) stvaranje uslova da države članice obezbede odgovarajuće nacionalne mehanizme za visok nivo nuklearne bezbednosti i zaštite radnika i javnosti od opasnosti koje proističu iz jonizujućih zračenja iz nuklearnih postrojenja (član 1). Direktiva se primenjuje na sva civilna nuklearna postrojenja koja rade na osnovu dozvola izdatih u skladu sa Članom 3(4) na svim nivoima obuhvaćenim ovim dozvolama (član 2). Na ovaj način Direktivom se dopunjavaju standardi na koje se odnosi član 30. Ugovora u pogledu nuklearne bezbednosti nuklearnih postrojenja i bez uticaja na Direktivu 96/27/Euratom.

²⁰¹ Ovome treba dodati i jedan broj međunarodnih ugovora regionalnog karaktera koji, bez obzira što su regionalnog karaktera i ne odnose se neposredno na EU, imaju određeni značaj za aktivnosti ove organizacije. To su: Ugovor o zabrani nuklearnog oružja u Latinskoj Americi (Tlatelolco ugovor), Ugovor o afričkoj zoni bez nuklearnog oružja (Pelindaba ugovor), Ugovor o južnopacifičkoj zoni bez nuklearnog oružja (Rarotonga ugovor), Ugovor o jugoistočnoazijskoj zoni bez nuklearnog oružja (Bankok ugovor), itd.

²⁰² Council Directive 2009/71/Euratom of 25 June 2009 establishing a Community framework for the nuclear safety of nuclear installations, (OJ L 172, 2.7.2009, p. 18–22)

Direktivom se regulišu obaveze država članica u pogledu ustanovljavanja i održavanja odgovarajućih pravnih i organizacionih okvira (član 4), osnivanja i održavanja nadležnih organa (član 5), regulisanja obaveza vlasnika dozvole (član 6), obrazovanja i obučavanja zaposlenih u postrojenjima (član 7), obaveštavanja javnosti (član 8) i izveštavanja (član 9). Države članice imaju obavezu da do 21. jula, 2011. godine, donesu sve potrebne pravne i administrativne mere radi obezbeđivanja potpunog usaglašavanja sa odredbama Direktive (član 10).

Rizik od jonizujućeg zračenja

Osnovni propisi kojima se uređuju pitanja od značaja za jonizujuće zračenje su:

- Direktiva Saveta 96/29/Euratom od 13. maja, 1996. godine, kojim se utvrđuju bazični sigurnosni standardi za zaštitu zdravlja radnika i javnosti od opasnosti koje proističu od jonizujućeg zračenja²⁰³ i
- Direktiva Saveta 2003/122/Euratom o kontroli visokoaktivnih zatvorenih radioaktivnih izvora i izvora nepoznatog porekla.²⁰⁴

*

- **Direktiva Saveta 96/29/Euratom od 13. maja, 1996. godine, kojom se utvrđuju bazični sigurnosni standardi za zaštitu zdravlja radnika i javnosti od opasnosti koje proističu od jonizujućeg zračenja**²⁰⁵ se odnosi na sve aktivnosti koje uključuju rizik od jonizujućeg zračenja koje proizilaze iz veštačkih izvora ili izvora prirodnog zračenja u slu-

²⁰³ Council Directive 96/29/Euratom of 13 May 1996 laying down basic safety standards for the protection of the health of workers and the general public against the dangers arising from ionizing radiation (OJ L 159 29.06.96.p.1)

²⁰⁴ Council Directive 2003/122/Euratom of 22 December 2003 on the control of high-activity sealed radioactive sources and orphan sources, (OJ L 346, 31.12.2003, p. 57–64)

²⁰⁵ Treba napomenuti da odredbama člana 56. ove Direktive od 13. maja 2000. godine prestale da važe ranije direktive u ovoj oblasti. To su: Direktiva od 2. februara 1959, Direktiva od 5. marta 1962, Direktive 66/45/Euratom, 76/579/Euratom, 79/343/Euratom, 80/836/Euratom i 84/467/Euratom.

čaju gde su prirodni radionukleidi prerađeni s obzirom na njihova radiaktivne, fisione i fertilne osobine.²⁰⁶ Pored toga, Direktiva se odnosi i na radne aktivnosti koje nisu obuhvaćene navedenim stavom, ali koje uključuju prisustvo prirodnih radijacionih izvora i vode, značajnom povećanju izloženosti radnika ili javnosti tako da ne mogu biti zanezarene sa stanovišta radijacione zaštite²⁰⁷; zatim Direktiva se odnosi i na bilo koju intervenciju u slučaju radiološki vanredne situacije ili u slučaju trajnog izlaganja kao rezultat naknadnih efekata radiološki vanredne situacije ili prošlih ili starih praksi ili radne aktivnosti.²⁰⁸

Direktivom su detaljno regulisana pitanja obaveštavanja (čl. 3), odobravanja (čl. 4), i ovlašćenja i dozvola (čl. 5). Četvrtim naslovom regulisana su pitanja opravdanosti, optimizacije i graničnih doza izlaganja (čl. 6-14), dok je peti naslov posvećen proceni efikasne doze. Osnovni principi upravljanja zaštitom izloženih radnika, učenika i studenata na praksi predmet su regulisanja šestog naslova (čl. 17-39), dok se sedmi naslov odnosi na porast ozračenosti usled prirodnih izvora radijacije (čl. 40-42). Osmi deo je posvećen sprovođenju radijacione zaštite za populaciju u normalnim okolnostima (čl. 43-47), a deveti deo se odnosi na pitanja intervencije u slučaju radiološki vanredne situacije ili u slučaju trajnog izlaganja koje je rezultat naknadnih efekata radiološki vanredne situacije ili prošlih ili starih praksi ili radnih aktivnosti.

Direktiva Saveta 2003/122/Euratom o kontroli visokoaktivnih zatvorenih radioaktivnih izvora i izvora nepoznatog porekla se primenjuje na visokoaktivne izvore kako je određeno u članu 2. (zatvoreni izvor koji sadrži radionuklid čija je aktivnost u vreme proizvodnje ili, ukoliko taj podatak nije poznat, pri njegovom prvom stavljanju u promet jednaka ili prelazi odgovarajući nivo aktivnosti naveden u Prilogu I.) s tim što države članice mogu isključiti izvore iz područja primene ove Direktive kad je njihova

²⁰⁶ Posebno se navode: proizvodnja, prerada, rukovanje, upotreba, držanje, skladištenje, transport, uvoz i izvoz iz Zajednice i odlaganje radioaktivnih supstanci; zatim, operacije bilo koje električne opreme koja emituje jonizujuće zračenje i sadrži komponente koje rade na potencijalu većom od 5 KV; zatim, bilo koja druga praksa koju odrede države članice (čl.2.1.a, b i c).

²⁰⁷ Ovo u skladu sa odredbama sadržanim u Naslovu VII „Sprovođenje radijacione zaštite za populaciju u normalnim okolnostima” (čl.43-48).

²⁰⁸ Ovo u skladu sa Naslovom IX „Intervencija” (čl.48-53). S druge strane, Direktiva se ne odnosi na izlaganje radonu u stanovima ili na prirodne novoe radijacije (čl.2.(4)).

aktivnost pala ispod izuzetih nivoa određenih u Direktivi 96/29/Euratom. Svrha Direktive je sprečavanje izlaganja radnika i šire javnosti jonizirajućem zračenju koje proizlazi iz neodgovarajuće kontrole visokoaktivnih zatvorenih radioaktivnih izvora i izvora nepoznatog porekla i usuglašavanje postojećih mera nadzora u državama članicama određivanjem posebnih zahteva koji osiguravaju stavljanje pod nadzor svakog takvog izvora (član 1. stav 1).

Države članice imaju obavezu da zahtevaju od vlasnika pribavljanje prethodne dozvole za bilo koju delatnost koja uključuje radioaktivni izvor, uključujući preuzimanje izvora u posed. One, takođe, imaju obavezu da obezbede da pre izdavanja dozvole budu doneta određena rešenja koja se odnose na sigurno upravljanje izvorima, uključujući i period kada budu prestala da se koriste kao i da se obezbede odgovarajuća sredstava u vidu finansijskog osiguranja radi sigurnog upravljanja izvorima kad se prestane sa njihovim korišćenjem, uključujući i slučajeve kada vlasnik postane platežno nesposoban ili prestane poslovati (član 3). Osim toga, Direktiva detaljno reguliše i sledeća pitanja: obavezu država članica da uspostave sistem koji im omogućava da budu na odgovarajući način obaveštene o pojedinačnim prenosima izvora (član 4), obaveze vezane za vođenje evidencije (član 5), obaveze vlasnika izvora (član 6), identifikovanje i označavanje (član 7), osposobljavanje i označavanje (član 8), izvore nepoznatog porekla i finansijsko osiguranje za izvore nepoznatog porekla (član 9. i 10), međunarodnu saradnju i razmenu informacija (član 11), nadzor (član 12), nadležno telo (član 13), obaveštavanje o stečenom iskustvu (član 14), kazne (član 15), itd.

U Prilogu I se daju relevantni nivoi aktivnosti za razne elemente (željezo, kobalt, selen, stroncijum, jod, ceziju, itd.), a u Prilogu II sadržaj standardnog evidencionog lista za visokoaktivne zatvorene izvore.

Prekogrančno kretanje

■ Uredba Saveta No 1493/93/Euratom od 8. juna, 1993. godine, o isporukama radioaktivnih supstanci između država članica²⁰⁹ i

²⁰⁹ Council Regulation (Euratom) No 1493/93 of 8 June 1993 on shipments of radioactive substances between Member States (OJ L 148 19.06.93.p.1)

- Direktiva Saveta No. 2006/117/Euratom od 20. decembra, 2006. godine, o nadzoru i kontroli pošiljaka radioaktivnog otpada i istrošenog goriva²¹⁰

*

Uredbom Saveta No 1493/93/Euratom od 8. juna, 1993. godine, o isporukama radioaktivnih supstanci između država članica se nastoji ustanoviti sistem objava isporuka radioaktivnog otpada između država članica, prateći pomeranje graničnih kontrola u Zajednici od 1. januara, 1993. godine, kako bi nadležne vlasti bile obavestavane na istom nivou informisanja kao i pre 1993. godine. Ova uredba se odnosi na isporuke hermetički zatvorenih i drugih izvora, između država članica, kad god su količine i koncentracije novoa veće od onih utvrđenih u članu 4(a) i (b) Direktive 80/836/Euratom. Takođe, Uredba se odnosi i na isporuke radioaktivnih otpada koje su obuhvaćene već pomenutom Direktivom 92/3/Euratom. U slučaju nuklearnih materijala svaka država izvršava sve potrebne mere kontrole unutar svoje teritorije kako bi svaki primalac materijala poštovao nacionalne odredbe o sprovođenju člana 3. Direktive 80/836/Euratom.

Direktiva Saveta No. 2006/117/Euratom od 20. decembra, 2006. godine, o nadzoru i kontroli pošiljaka radioaktivnog otpada i istrošenog goriva reguliše sistem Zajednice za nadzor i kontrolu prekograničnih pošiljki radioaktivnog otpada i istrošenog goriva kako bi se osigurala odgovarajuća zaštita stanovništva. Direktiva se primenjuje za prekogranične pošiljke radioaktivnog otpada i istrošenog goriva kada: (a) je zemlja porekla ili zemlja odredišta ili bilo koja zemlja tranzita država članica Zajednice; i (b) količina i koncentracija pošiljke prelazi nivoe utvrđene u tačkama (a) i (b) članka 3. stava 2. Direktive 96/29/Euratom.

Vlasnik koji planira da izveze pošiljku radioaktivnog otpada ili istrošenog goriva unutar Zajednice ili koji namerava da se dogovori o izvoženju takve pošiljke podnosi propisno ispunjen zahtev za odobrenje nadležnim telima države članice porekla (član 6). Dalji postupak, prava i obaveze pojedinih subjekata propisani su pojedinim odredbama Direktive: slanje zahteva nadležnim telima (član 7), potvrda prijema i zahtev za informacijama (član 8), saglasnost

i odbijanje (član 9), odobrenje pošiljke (član 10), potvrda o prijemu pošiljke (član 11), neuspela pošiljka (član 12). Posebno su regulisana pravila koja se odnose na pošiljke izvan Zajednice (poglavlje 3): uvoz u Zajednicu, tranzit preko teritorije Zajednice i izvoz iz Zajednice. Odredbom člana 16. predviđeno je da nadležna tela država članica ne odobravaju pošiljke: (a) u destinacije južnije od 60° južne geografske širine; ili (b) u državu koja je potpisnica Sporazuma o partnerstvu između članica zajednice afričkih, karipskih i pacifičkih država s jedne strane i Evropske zajednice i njenih država članica s druge strane (Sporazum AKP–ES iz Cotonoua), a koja nije država članica (i bez uticaja na član 2), ili (c) u treću zemlju koja prema mišljenju nadležnih tela države članice porekla u skladu s merilima iz stava 2. ovog članka nema administrativnih i tehničkih mogućnosti i upravne strukture za sigurno zbrinjavanje radioaktivnog otpada ili istrošenog goriva, kako je navedeno u Zajedničkoj konvenciji.

Stupanjem na snagu ove direktive prestala je da važi Direktiva 92/3/Euratom o nadzoru i kontroli prevoza radioaktivnog otpada između država članica te u Zajednicu i iz nje (član 23).

Radiološki vanredne situacije

Osnovni propis je **Direktiva Saveta 89/618/Euratom o informisanju javnosti o merama zdravstvene zaštite koje treba da budu primenjene i koracima koji treba da budu preduzeti u slučaju radioaktivne vanredne situacije.**²¹¹ Direktivom se definišu (na nivou Zajednice) zajednički ciljevi u pogledu mera i procedura za informisanje javnosti radi unapređivanja zdravstvene zaštite koja se obezbeđuje u slučaju radiološki vanredne situacije (član 1). S tim ciljem, Direktiva propisuje obaveze koje se odnose na prethodno informisanje (član 5) pri čemu su minimalne informacije koje treba da budu obuhvaćene propisane u Aneksu I; informisanje u slučaju vanredne situacije (član 6), pri čemu su vrste informacija propisane u Aneksu II; informisanje osoba koje mogu biti uključene u pružanje pomoći u slučaju vanredne situacije, procedure sprovođenja (član 8-10), itd.

²¹⁰ Council Directive 2006/117/Euratom of 20 November 2006 on the supervision and control of shipments of radioactive waste and spent fuel, (OJ L 337, 5.12.2006, p. 21–32)

²¹¹ Council Directive 89/618/Euratom of 27 November 1989 on informing the general public about health protection measures to be applied and steps to be taken in the event of a radiological emergency, (OJ L 357, 7.12.1989, p. 31–34).

D) Usklađivanje nacionalnih propisa Republike Srbije sa propisima EU

Oblast zaštite od jonizujućih zračenja i nuklearne bezbednosti je u nadležnosti nekoliko organa: MŽSPP, ministarstva nadležna za poslove nauke, zdravlja, unutrašnjih poslova i odbrane.²¹²

Osnovni propis koji reguliše ovu oblast je Zakon o zaštiti od jonizujućih zračenja i o nuklearnoj sigurnosti („Službeni glasnik RS”, broj 36/09). Smatra se da je usvajanjem ovog Zakona izvršena harmonizacija propisa u ovoj oblasti sa propisima Evropske unije (Direktiva 96/29/ Euratom, Direktiva 97/43/Euratom i Direktiva 2003/122/Euratom).

Pored toga, u ovoj oblasti Republika Srbija je u obavezi da ispunjava zahteve koji proizlaze iz ratifikovanih međunarodnih ugovora, i to: Zakona o ratifikaciji Bečke konvencije o građanskoj odgovornosti za nuklearne štete („Službeni list SFRJ” - Međunarodni ugovori, broj 5/77); Zakona o ratifikaciji Konvencije o ranom obaveštavanju o nuklearnim nesrećama („Službeni list SFRJ” - Međunarodni ugovori, broj 15/89); Zakona o ratifikaciji Konvencije o fizičkoj zaštiti nuklearnog materijala („Službeni list SFRJ” - Međunarodni ugovori, broj 9/85).²¹³

Procenjuje se da je u narednom periodu potrebno doneti veći broj odgovarajućih podzakonskih akata u skladu sa Zakonom o zaštiti od jonizujućih zračenja i o nuklearnoj sigurnosti, odnosno usklađivanje nekih pravilnika sa međunarodnim zakonodavstvom i preporukama.²¹⁴

²¹² Na osnovu Zakona o zaštiti od jonizujućih zračenja i o nuklearnoj sigurnosti Vlada je donela Odluku o osnivanju Javnog preduzeća za upravljanje nuklearnim objektima u Republici Srbiji („Službeni glasnik RS”, broj 50/09) i Odluku o osnivanju Agencije za zaštitu od jonizujućih zračenja i nuklearnu sigurnost Srbije („Službeni glasnik RS”, broj 76/09).

²¹³ Procenjuje se da ključni problem nuklearne sigurnosti i bezbednosti u Republici Srbiji ostaje problem isluženog nuklearnog goriva istraživačkog reaktora RA u Institutu za nuklearne nauke „Vinča”. U projekat repatrijacije goriva iz Vinče u Rusku Federaciju, uključena je Međunarodna agencija za atomsku energiju (MAAE) i ovaj projekat je najveći aktivni zahvat te vrste koji sprovodi MAAE u svom programu Tehničke pomoći zemljama članicama.

²¹⁴ NPI, str. 333-335.

3. Zaštita i upravljanje vodama

A) Stanje i opšti elementi politike

Upravljanje i zaštita voda smatraju se najšire regulisanim pitanjima unutar legislative EU u oblasti životne sredine. Politika zaštite voda u EU počinje sedamdesetih godina i Prvim akcionim programom koji je donet 1973. godine. Nakon toga je 1975. godine, usledilo donošenje Direktive o podzemnim vodama, a 1980. godine, Direktive o vodi za piće. Ovaj prvi talas legislative u oblasti voda uključuje i legislativu kojom su određeni standardi kvaliteta voda (za kupanje, za ribe, za ljuskare, podzemne vode itd). Usvajena je i Direktiva o ograničavanju vrednosti emisija (1976. g.) kao i direktive (“kćeri”) kojima su regulisani limiti emisija za različite supstance.

Drugi talas legislative u oblasti zaštite voda usledio je donošenjem Direktive o tretmanu urbanih otpadnih voda (1991. g.) i Direktive o nitratima (1991. g.). Kasnije je usledila revizija direktiva o vodi za piće i vodi za kupanje, razvoj Akcionog programa za podzemne vode i predlog za direktivu o ekološkom kvalitetu vode (1994. g.). Usvajanje Direktive o integrisanom sprečavanju i kontrolu zagađivanja životne sredine (IPPC), 1996. godine, predstavljalo je značajan doprinos razvoju stanja u oblasti voda.

Najnoviji pristup zaštiti voda polazi od stavova da efikasna zaštita voda zahteva adekvatnu legislativu kojom se regulišu ograničenja emisija, ali istovremeno i legislativu o standardima kvaliteta voda (tj. polazi se od stava o neophodnosti tzv. kombinovanog pristupa). U skladu sa tim i politika EU u oblasti zaštite voda je u dvostrukom smislu u “mešovitoj” nadležnosti. S jedne strane mere za ostvarivanje postavljenih ciljeva kombinuju se između mera same EU i mera država članica, a s druge strane za oblast zaštite voda nadležan je različit broj organa i institucija kako EU tako i država članica. Formalno posmatrano, osnova novog pristupa je utvrđena Petim akcionim programom EU, a u Izveštaju o sprovođenju ovog programa utvrđena su tri ključna cilja za 2000. godinu. To su: prevencija prevelike eksploatacije voda za piće ili industrijske i druge svrhe, prevencija zagađenja podzemnih voda i bolji ekološki kvalitet površinskih i morskih voda.

Istovremeno aktom Komisije iz 1996. godine, koji je upućen Savetu EU i Evropskom parlamentu²¹⁵, utvrđeno je da ciljevi “održive politike u oblasti voda” treba da obezbede na “troškovno efektivan i efikasan način” sledeće: sigurnost snabdevanja vodom za piće, sigurnost snabdevanja vodom radi zadovoljavanja ostalih ekonomskih zahteva; zaštita i očuvanje morske sredine; kvalitet i kvantitet vodnih izvora (zajedno sa fizičkom strukturom vodne sredine) dovoljan da zaštiti i održi “dobro stanje životne sredine” i funkcionisanje vodene sredine kao i da zadovolji potrebe za vodom močvarnih i kopnenih ekosistema i staništa; sprečavanje ili smanjivanje negativnog uticaja poplava i minimiziranje uticaja suša. Ovaj pristup je, u osnovi, u skladu sa osnovnim principima i ciljevima EU u oblasti zaštite voda: visok nivo zaštite, “princip predostrožnosti”, princip preventivne akcije, princip da zagađivanja životne sredine treba da prioritetno budu ispravljena na samom izvoru, princip *zagađivač plaća*, princip integracije, upotreba raspoloživih naučnih i tehničkih podataka, varijabilnost uslova životne sredine u regionima Zajednice, troškovna efikasnost, ekonomski i socijalni razvoj EU i uravnotežen razvoj njegovih regiona, međunarodna saradnja i subsidiarnost. Navedenom politikom u oblasti voda obuhvaćeni su različiti tipovi zagađenja: zagađenja iz tačkastih izvora, zagađenja iz difuznih izvora, akcidentalna zagađenja, zakiseljavanje i eutrofikacija.

Prioriteti politike u oblasti voda definisani su u Šestom akcionom programu EZ tako da se oblast voda spominje u okviru prioriternih aktivnosti u vezi sa sledećim pitanjima: a) klimatske promene (priprema mera adaptacije na klimatske promene), član 5.3 – podsticanje regionalnog klimatskog modeliranja i procena radi pripreme regionalnih mera adaptacije kao što su upravljanje vodnim resursima, očuvanje biodiverziteta, dezertifikacija, sprečavanje poplava i podrška jačanju svesti građana i poslovnog sektora; b) zdravlje i kvalitet života, član 7.1.6 – podizanje nivoa kvaliteta podzemnih i površinskih voda; član 7.2.e – održivo korišćenje i visok nivo kvaliteta voda; član 7.2.h; c) održivo korišćenje i upravljanje prirodnim resursima i otpadom, član 8.1.3, član 8.2(i)d – promovisanje ekstrakcije i proizvodnih metoda i tehnika radi unapređivanja eko-efikasnosti i održivog korišćenja sirovina, energije, voda i drugih resursa.

²¹⁵ “Communication from the Commission to the Council and the European Parliament - European Community Water Policy”, COM (96) 59 final of 21.02.1996.

B) Propisi EU u oblasti i upravljanja vodama

Listu važećih propisa EU koji se odnose na zaštitu i upravljanje vodama čini 55 različitih akata.²¹⁶ Prema osnovnom predmetu svoga regulisanja, odnosno, prema osnovnom predmetu zaštite sve najznačajnije izvore EU u oblasti zaštite voda mogli bi grupisati na nekoliko grupa: propisi kojima se reguliše pitanje emisije opasnih supstanci u površinske vode, propisi kojima se utvrđuju ciljevi kvaliteta voda, propisi kojima se reguliše tretman urbanih otpadnih voda, propisi u oblasti zaštite reka, propisi koji se odnose na zaštitu podzemnih voda, propisi kojima se reguliše zaštita mora od zagađivanja.

Opšti okviri politike u oblasti voda

Osnovni konceptijski prilaz pitanjima politike u oblasti voda u EU definisan je u Direktivi Evropskog parlamenta i Saveta 2000/60/EC kojom se uspostavlja okvir za delovanje Zajednice u oblasti politike voda.²¹⁷ Već u prvom stavu preambule zapisano je da „voda nije komercijalni proizvod kao drugi, već nasleđe koje mora biti štićeno, branjeno i tretirano kao takvo“. Svrha Direktive je da uspostavi okvir za zaštitu kopnenih površinskih voda, mešovitih voda, priobalnih morskih voda i podzemnih voda, čime se: (a) sprečava dalje pogoršavanje i zaštićuje i poboljšava status akvatičkih ekosistema, kao i suvozemnih i močvarnih ekosistema koji su, s obzirom na njihove potrebe za vodom, direktno zavisni od akvatičkih ekosistema; (b) promovise održivo korišćenje vode zasnovano na dugoročnoj zaštiti raspoloživih vodnih resursa; (c) usmerava i unapređuje zaštita i poboljšava akvatična sredina u celini, kroz specifične mere za progresivno umanjeње ispuštanja, emisija i gubitaka prioriternih supstanci i prekid ili postepeno fazno ukidanje ispuštanja, emisija i gubitaka prioriterno opasnih supstanci; (d) osigurava progresivno umanjeње zagađenja podzemne vode i sprečava njeno dalje zagađivanje, i (e) doprinosi ublažavanju efekata poplava i suša.

²¹⁶ <http://eur-lex.europa.eu/en/legis/latest/chap15102020.htm> (Datum pristupa: 10.09.2010.)

²¹⁷ Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy (OJ L 327, 22.12.2000, p. 1–73). Za prevod na srpski jezik videti: “Direktive Evropske unije o vodama“, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Republička direkcija za vode, Beograd, 2005, str. 13-90.

Direktiva uspostavlja okvir za zaštitu kopnenih površinskih voda, mešoviti tih voda, obalnih morskih voda i podzemnih voda. Krajnji cilj Direktive je da se postigne eliminacija prioriternih opasnih supstanci i doprinese postizanju koncentracija u morskoj sredini približno vrednostima koje se prirodno javljaju. U najširem smislu reči cilj Okvirne direktive je postizanje „dobrog statusa“ svih voda u roku od petnaest godina od dana stupanja na snagu ove direktive. Status voda je definisan posredstvom statusa površinskih voda (hemijski i ekološki) i statusa podzemnih voda (hemijski i kvantitativni). Direktiva utvrđuje i elemente za određivanje svakog od navedenih statusa (odličan, dobar, osrednji), a za izraženo modifikovane i veštačke vodotoke kalsifikacija se vrši na osnovu ekološkog potencijala (maksimalan, dobar, osrednji). Radikalna novina u ovoj oblasti je i utvrđivanje jasnijih kriterijuma za određivanje ekološkog statusa vodotokova.

Može se govoriti o nekoliko osnovnih principa politike EU u oblasti voda koji su izraženi u ovoj direktivi. To su: princip prevencije, princip predostrožnosti, princip „zagađivač plaća“, rešavanje problema zagađivanja na njegovom izvoru, integracija zaštite voda i životne sredine u sve druge relevantne sektore, uvažavanje različitih uslova koji vladaju u regionu, itd. Smatra se da Okvirna direktiva donosi više kvalitativnih novina u odnosi na prethodne propise. Osnovne novine proističu iz odredbi kojima se obezbeđuje sistem upravljanja preko rečnih slivova, zatim, putem korišćenja kombinovanog pristupa kontroli zagađenja korišćenjem graničnih vrednosti emisije i ciljnih kriterijuma kvaliteta, zatim, putem uvođenja javnosti u proces konsultovanja i odlučivanja u vezi sa vodama.

Direktiva propisuje obaveze država članica koje se odnose na različita pitanja: identifikaciju pojedinačnih rečnih slivova koji leže unutar njihovih teritorija i raspoređivanje u pojedina vodna područja (član 3); ciljeve životne sredine (član 4); karakteristike vodnog područja, pregled uticaja aktivnosti (član 5); uspostavljanje registra ili registara svih područja unutar svakog vodnog područja, koja su određena kao ona koja zahtevaju posebnu zaštitu u okviru posebnog zakonodavstva Zajednice, radi zaštite njihovih površinskih i podzemnih voda ili radi očuvanja staništa i vrsta direktno zavisnih od vode (član 6); vode koje se koriste za zahvatanje vode za piće (član 7); monitoring statusa površinskih voda, statusa podzemnih voda i zaštićenih područja regulisan je članom 8; naknadu troškova za vodne usluge (član

9); kombinovani pristup za koncentrisane i rasute izvore zagađivanja (član 10); uspostavljanje programa mera za svako vodno područje, ili za deo međunarodnog vodnog područja u okviru njene teritorije (član 11); odluke koje ne mogu biti donete na nivou država članica (član 12); izradu planova upravljanja za sva vodna područja koja leže u potpunosti unutar njihove teritorije (član 13); informisanje i konsultovanje javnosti (član 14); izveštavanje (član 15); strategije protiv zagađivanja voda (član 16); strategije za sprečavanje i kontrolu zagađivanja podzemne vode (član 17), itd.

Direktiva ima deset aneksa kojima se preciznije uređuju pojedina prava i obaveze propisane osnovnim tekstom Direktive: Aneks I: Informacije potrebne za listu nadležnih organa; Aneks II: Površinske vode; Aneks III: Ekonomske analize; Aneks IV: Zaštićena područja; Aneks V: Status površinskih i podzemnih voda; Aneks VI: Liste mera koje treba uključiti u programe mera; Aneks VII: Planovi upravljanja rečnim slivovima; Aneks VIII: Indikativna lista zagađujućih supstanci; Aneks IX: Granične vrednosti emisija i standardi kvaliteta životne sredine; Aneks X: prioritetne supstance;

Jedno od posebno interesantnih pitanja u vezi sa pitanjem prilagođavanja stanja zakonodavstva jedne zemlje sa pravilima ustanovljenim Direktivom 2000/60/EC o uspostavljanju okvira za delovanje Zajednice u oblasti politike voda je pitanje predviđene dinamike za ostvarivanje ciljeva. Predviđeno je nekoliko vremenskih rokova za ostvarivanje određenih ciljeva. Dva su osnovna. Prvi je - sedam godina od dana stupanja na snagu Direktive²¹⁸ i ovaj rok se odnosi na prestanak primene tri izvora prava koji su na snazi u ovoj oblasti: Direktiva 75/440/EEC od 16.6.1975. godine, koje se odnosi na zahtevani kvalitet površinskih voda namenjenih korišćenju za vodu za piće u državama članicama; Direktiva Saveta 79/869/EEC od 9.10.1979. godine, koja se odnosi na metode za merenje i frekvenciju uzorkovanja i analiza površinskih voda namenjenih korišćenju za vodu za piće u državama članicama; Odluka Saveta 77/797/EEC od 12.12.1977. godine, o uspostavljanju zajedničke procedure za razmenu informacija o kvalitetu sveže površinske vode u okviru Zajednice.

²¹⁸ Podsećamo da je Direktiva Evropskog parlamenta i Saveta 2000/60/EC kojom se uspostavlja okvir za delovanje Zajednice u oblasti politike voda stupila na snagu objavljivanjem u Službenom glasniku Evropske zajednice, dana 23. oktobra, 2000. godine.

Drugi vremenski okvir koji je eksplicitno utvrđen u Direktivi 2000/60/EC o uspostavljanju okvira za delovanje Zajednice u oblasti politike voda odnosi se na period od trinaest godina od dana stupanja na snagu ove direktive. Po završetku ovog perioda prestaje primena sledeće četiri direktive: Direktive Saveta 78/659/EEC od 18.7.1978. godine, o potrebnoj zaštiti i obezbeđenju kvaliteta svežih voda za održavanje riba; Direktive Saveta 79/923/EEC od 30.10.1979. godine, o zahtevanom kvalitetu vode za život ljuskara; Direktive Saveta 80/68/EEC od 17.12.1979. godine, o zaštiti podzemnih voda od zagađivanja prouzrokovanog posebno opasnim supstancama; Direktive 76/464/EEC o zagađenju prouzrokovanom određenim opasnim materijama ispuštenim u akvatičnu sredinu na teritoriji Zajednice (osim člana 6. koji se ukida stupanjem na snagu Direktive 2000/60/EC o uspostavljanju okvira za delovanje Zajednice u oblasti politike voda).²¹⁹

c) Pregled sadržaja nekih najznačajnijih propisa EU u oblasti upravljanja vodama

Međunarodni ugovori

Zaštita voda, ili preciznije zaštita morske sredine i zaštita reka regulisani su sa nekoliko međunarodnih ugovora u kojima su Zajednica i države članice strane ugovornice. Među izvorima prava koji regulišu pitanja zaštite mora od zagađivanja najznačajnije su četiri odluke koje se odnose na međunarodne ugovore i to:

- Odluka Saveta 75/437/EEC o odobravanju Konvencije o sprečavanju zagađivanja mora sa kopnenih izvora (Pariska konvencija)²²⁰;

²¹⁹ U vezi sa Direktivom 2000/60/EZ doneto je više propisa kojima se razrađuju, dopunjuju ili menjaju pojedina osnovna rešenja iz Direktive, kao što su: Odluka Komisije od 17. avgusta 2005. o uspostavljanju registra mesta koja čine interkalibracijsku mrežu u skladu s Direktivom 2000/60/EZ Evropskog parlamenta i Veća (objavljeno pod brojem dokumenta C(2005) 3140) (2005/646/EZ); Odluka br. 2455/2001/EZ Evropskog parlamenta i Veća od 20. decembra, 2001. kojom se uspostavlja popis prioritarnih materija u području vodne politike i kojom se menja i dopunjuje Direktiva 2000/60/EZ.

²²⁰ 75/438/EEC: Council Decision of 3 March 1975 concerning Community participation in the Interim Commission established on the basis of Resolution No III of the Convention for the prevention of marine pollution from land-based sources, (OJ L 194, 25/07/1975 P. 0022 – 0022).

- Odluka Saveta 85/613/EEC o usvajanju, pod pokroviteljstvom Komisije, programa i mera u vezi sa ispuštanjima žive i kadmijuma u okviru Konvencije o sprečavanju zagađivanja mora sa kopnenih izvora;²²¹
- Odluku Saveta 77/585/EEC o zaključivanju Konvencije za zaštitu Sredozemnog mora od zagađivanja;²²²
- Odluka Saveta 84/358/EEC koja se tiče zaključivanja Sporazuma o saradnji u rešavanju zagađenja Severnog mora uljem i drugim štetnim supstancama;²²³
- Odluka Saveta 93/350/EEC koja se tiče sporazuma o saradnji za zaštitu obala i voda Severnoistočnog Atlantika od zagađenja;

²²¹ 85/613/EEC: Council Decision of 20 December 1985 concerning the adoption, on behalf of the Community, of programmes and measures relating to mercury and cadmium discharges under the convention for the prevention of marine pollution from land-based sources, (OJ L 375, 31.12.1985, p. 20–44).

²²² 77/585/EEC: Council Decision of 25 July 1977 concluding the Convention for the protection of the Mediterranean Sea against pollution and the Protocol for the prevention of the pollution of the Mediterranean Sea by dumping from ships and aircraft, (OJ L 240, 19.9.1977, p. 1–2); U vezi sa ovim zaključeno je nekoliko protokola i izmena protokola: Videti: Council Decision 81/420/EEC of 19 May 1981 on the conclusion of the Protocol concerning cooperation in combating pollution of the Mediterranean Sea by oil and other harmful substances in cases of emergency; Council Decision 83/101/EEC of 28 February 1983 concluding the Protocol for the protection of the Mediterranean Sea against pollution from land-based sources; Council Decision 84/132/EEC of 1 March 1984 on the conclusion of the Protocol concerning Mediterranean specially protected areas; Council Decision 1999/800/EC of 22 October 1999 on concluding the Protocol concerning specially protected areas and biological diversity in the Mediterranean, and on accepting the annexes to that Protocol (Barcelona Convention); Council Decision 1999/801/EC of 22 October 1999 on accepting the amendments to the Protocol for the protection of the Mediterranean Sea against pollution from land-based sources (Barcelona Convention); Council Decision 1999/802/EC of 22 October 1999 on the acceptance of amendments to the Convention for the Protection of the Mediterranean Sea against Pollution and to the Protocol for the Prevention of Pollution by Dumping from Ships and Aircraft (Barcelona Convention); Council Decision 2004/575/EC of 29 April 2004 on the conclusion, on behalf of the European Community, of the Protocol to the Barcelona Convention for the Protection of the Mediterranean Sea against Pollution, concerning cooperation in preventing pollution from ships and, in cases of emergency, combating pollution of the Mediterranean Sea. http://europa.eu/legislation_summaries/environment/water_protection_management/l28084_en.htm (Datum pristupa: 5.9.2010)

²²³ 84/358/EEC: Council Decision of 28 June 1984 concerning the conclusion of the Agreement for cooperation in dealing with pollution of the North Sea by oil and other harmful substances, (OJ L 188, 16/07/1984 P. 0007 – 0016).

- Odluka Saveta 94/156/EC o pristupanju Zajednice Konvenciji o zaštiti morske životne sredine područja Baltičkog mora (Helsinška konvencija, 1974);²²⁴
- Odluka Saveta 94/157/EC o zaključivanju, pod pokroviteljstvom Zajednice, Konvencije za zaštitu morske sredine područja Baltičkog mora (Helsinška konvencija, 1992);²²⁵
- Odluka Saveta 98/249/EC od 7. oktobra, 1997. godine, o zaključivanju Konvencije o zaštiti morske sredine Severnoistočnog Atlantika²²⁶ (Pariska konvencija);

U delu međunarodnih ugovora koji se odnose na zaštitu i upravljanje rekama nekoliko njih u kojima je Zajednica strana ugovornica zaslužuje posebnu pažnju:

- Bonska konvencija za zaštitu Rajne od hemijskog zagađivanja;²²⁷
- Sporazum iz Regensburga o saradnji i održivom upravljanju vodnim resursima Dunavskog bazena;²²⁸

224 94/156/EC: Council Decision of 21 February 1994 on the accession of the Community to the Convention on the Protection of the Marine Environment of the Baltic Sea Area 1974 (Helsinki Convention), (OJ L 73, 16.3.1994, p. 1–1).

225 94/157/EC: Council Decision of 21 February 1994 on the conclusion, on behalf of the Community, of the Convention on the Protection of the Marine Environment of the Baltic Sea Area (Helsinki Convention as revised in 1992), (OJ L 73, 16.3.1994, p. 19–19).

226 98/249/EC: Council Decision of 7 October 1997 on the conclusion of the Convention for the protection of the marine environment of the north-east Atlantic, (OJ L 104, 3.4.1998, p. 1–1).

227 77/586/EEC: Council Decision of 25 July 1977 concluding the Convention for the protection of the Rhine against chemical pollution and an Additional Agreement to the Agreement, signed in Berne on 29 April 1963, concerning the International Commission for the Protection of the Rhine against Pollution (OJ L 240, 19/09/1977 P. 0035 – 0052); Videti i.: 2000/706/EC: Council Decision of 7 November 2000 concerning the conclusion, on behalf of the Community, of the Convention for the Protection of the Rhine, (OJ L 289, 16.11.2000, p. 30–30).

228 90/160/EEC: Council Decision of 22 March 1990 concerning the conclusion of the Agreement between the Federal Republic of Germany and the European Economic Community, on the one hand, and the Republic of Austria, on the other, on cooperation on management of water resources in the Danube Basin (OJ L 90, 5.4.1990, p. 18–19).

- Magdeburška konvencija o Međunarodnoj komisiji za zaštitu Elbe;²²⁹
- Sofijska konvencija o saradnji za zaštitu i održivo upravljanje rekom Dunav;²³⁰
- Konvencija o Međunarodnoj komisiji za zaštitu Odre od zagađivanja;²³¹
- Odluku Saveta 95/308/EC o zaključivanju, pod pokroviteljstvom Zajednice, Konvencije o zaštiti i korišćenju prekograničnih vodotoka i međunarodnih jezera (Helsinška konvencija, 1992).²³²

Kvalitet voda

a) Direktiva 2008/105/EZ Evropskog parlamenta i Veća od 16. decembra, 2008. godine, o normama kvaliteta životne sredine u oblasti politike voda, kojom se izmenjuju i dopunjuju i kasnije ukidaju Direktive Veća 82/176/EEZ, 83/513/EEZ, 84/156/EEZ, 84/491/EEZ, 86/280/EEZ i menja i dopunjuje Direktiva 2000/60/EZ Evropskog parlamenta i Veća²³³ propisuje standarde kvaliteta životne sredine (EQS)²³⁴ prioritete materije i neke druge zagađujuće materije, kako je navedeno u članu 16. Direktive 2000/60/EZ, s

229 91/598/EEC: Council Decision of 18 November 1991 concerning the conclusion of the Convention on the International Commission for the Protection of the Elbe, (OJ L 321, 23.11.1991, p. 24–27).

230 97/825/EC: Council Decision of 24 November 1997 concerning the conclusion of the Convention on cooperation for the protection and sustainable use of the river Danube (OJ L 342, 12/12/1997 P. 0018 – 0018).

231 1999/257/EC: Council Decision of 29 March 1999 concerning the conclusion of the Convention on the International Commission for the Protection of the Oder, (OJ L 100, 15.4.1999, p. 20–20).

232 95/308/EC: Council Decision of 24 July 1995 on the conclusion, on behalf of the Community, of the Convention on the protection and use of transboundary watercourses and international lakes, (OJ L 186, 05/08/1995 P. 0042 – 0058).

233 Directive 2008/105/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 2008 on environmental quality standards in the field of water policy, amending and subsequently repealing Council Directives 82/176/EEC, 83/513/EEC, 84/156/EEC, 84/491/EEC, 86/280/EEC and amending Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council, (OJ L 348, 24.12.2008. pp. 84–97).

234 „Environmental Quality Standards“

ciljem postizanja dobrog hemijskog stanja površinskih voda (član 1). Sve definicije iz člana 2. Direktive 2000/60/EC primenjuju se i na ovu Direktivu.

Države članice imaju obavezu da primenjuju standarde kvaliteta životne sredine za površinske vodne u celine definisane u Prilogu 1, a mogu se odlučiti za primenu EQS za sedimente i/ili biotu umesto EQS navedenih za neke kategorije površinskih voda u delu A Priloga I (član 3). Takođe, one imaju obavezu da sprovedu analize dugoročnih kretanja koncentracija prioriternih materija navedenih u Delu A Priloga I koje pokazuju tendenciju akumuliranja u sedimentima i/ili bioti; zatim da utvrde učestalost obavljanja nadzora stanja sedimenata i/ili živih organizama kako bi osigurale dovoljno podataka za pouzdane analize dugoročnih trendova; da sastave popis emisija, ispuštanja i rasipanja svih prioriternih materija i zagađujućih materija navedenih u Delu A Priloga I ove Direktive. To uključuje, po mogućnosti, i karte, za svako vodno područje ili deo vodnog područja koji se nalazi na njihovoj teritoriji (član 5). Član 6. Direktive reguliše pravila vezana za prekogranično zagađivanje, a član 7. obavezu izveštavanja.

U Prilogu I daju se norme kvaliteta životne sredine za prioriternu materiju i neke druge zagađujuće materije obuhvatajući listu od 33 materije. Popis prioriternih materija na području vodne politike daje se u Prilogu II, a Lista materija koje podležu pregledu radi moguće identifikacije prioriternih materija ili prioriternih opasnih materija definisana je u Prilogu III.

Države članice su bile u obavezi da donesu potrebne zakone i druge propise kako bi se uskladili s ovom Direktivom do 13. jula, 2010. godine. Ipak, Direktive 82/176/EEZ, 83/513/EEZ, 84/156/EEZ, 84/491/EEZ i 86/280/EEZ prestaju da važe od 22. decembra, 2012. godine, a u međuvremenu države članice mogu obavljati nadzor i izveštavati o rezultatima u skladu s članovima 5, 8. i 15. Direktive 2000/60/EZ, umesto prethodno spomenutim direktivama.

b) Direktivom o kvalitetu vode namenjene za ljudsku potrošnju 98/83/EC²³⁵ koja je doneta 3. novembra, 1998. godine, se izvesni elementi značaj-

²³⁵ Council Directive 98/83/EC of 3 November 1998 on the quality of water intended for human consumption (OJ L 330, 5.12.1998, p. 32–54).

ni za zaštitu voda za piće jasnije formulišu kroz definisanje suštinskih standarda kvaliteta voda namenjenih za ljudsku upotrebu. Voda namenjena za ljudsku upotrebu (potrošnju) obuhvata (a) svu vodu, bilo u njenom izvornom stanju ili nakon obrade, koja je namenjena za piće, kuvanje, pripremu hrane ili druge potrebe domaćinstva, nezavisno od porekla i nezavisno od toga da li se ljudi njome snabdeavaju iz vodovodne mreže, iz cisterne ili iz boca odnosno posuda za vodu; (b) svu vodu koja se koristi u bilo kojim preduzećima za proizvodnju hrane u svrhe proizvodnje, obrade, očuvanja ili stavljanja na tržište proizvoda ili materija namenjenih za ljudsku potrošnju, osim ukoliko nadležne nacionalne vlasti nisu uverene kako kvalitet vode ne može uticati na zdravlje prehrambenih proizvoda u njihovom konačnom obliku (član 2).

Direktiva se ne primenjuje na: (a) prirodne mineralne vode koje su kao takve priznate od strane nadležnih nacionalnih vlasti u skladu s Direktivom Veća 80/777/EEZ o približavanju zakona država članica koji se odnose na eksploataciju i plasman na tržište prirodnih mineralnih voda; (b) vode koje su medicinski proizvodi prema značenju Direktive Veća 65/65/EEZ o približavanju odredbi utvrđenih zakonom, propisom ili upravnom aktivnošću koje se odnose na medicinske proizvode (član 3).

Države članice su obavezne da obezbede da voda za piće ne sadrži bilo kakve koncentracije mikroorganizama, parazita ili bilo kakvih drugih supstanci koje predstavljaju “potencijalni rizik za ljudsko zdravlje”, kao i da ostvare minimalne zahteve koje utvrđuje Direktiva u pogledu mikrobioloških, hemijskih ili parametara u vezi sa radioaktivnošću vode. Istovremeno, Direktiva određuje i uslove i postupke za izuzetke od utvrđenih parametara vrednosti²³⁶ kao i obavezu država članica da o tome obaveste stanovništvo koje je pogođeno kao i Komisiju.

U Dodatku I uz Direktivu daju se parametri i vrednosti parametara dok se u Dodatku II propisuju parametri koje treba analizirati i najmanju učestalost uzimanja uzoraka. Dodatak III daje specifikacije za analizu uzoraka.

²³⁶ Inače utvrđene parametre Komisija je u obavezi da preispituje u skladu sa dostignućima naučnog i tehničkog progressa ali najmanje u periodu od pet godina.

c) Direktiva 2006/7/EZ o upravljanju kvalitetom vode za kupanje kojom se ukida Direktiva 76/160/EEZ²³⁷ reguliše: (a) praćenje i razvrstavanje kvaliteta vode za kupanje; (b) upravljanje kvalitetom vode za kupanje; i (c) obaveštavanje javnosti o kvalitetu vode za kupanje. Cilj Direktive je očuvanje, zaštita i poboljšanje kvaliteta životne sredine i zaštita ljudskog zdravlja kroz dopunu Direktive 2000/60/EZ. Direktiva se primenjuje na svaki onaj deo površinskih voda gde nadležno telo očekuje veliki broj kupaca, a nije izdalo trajnu zabranu kupanja, niti trajno upozorenje protiv kupanja. Ona se ne primenjuje na: (a) bazene za plivanje i na bazene u banjama; (b) vode u zatvorenom koje se pročišćavaju ili koriste u terapijske svrhe; (c) veštačke vode u zatvorenom odvojene od površinskih i podzemnih voda (član 1).

Države članice su u obavezi da svake godine utvrde sve vode za kupanje i odrede trajanje sezone kupanja. (Prvi put su bile u obavezi da to učine pre početka prve sezone kupanja nakon 24. aprila, 2008. godine). Takođe, u obavezi su da obezbede da se praćenje parametara navedenih u Prilogu I, koloni A sprovodi u skladu s Prilogom IV uz Direktivu, kao i da sačine kalendar praćenja (član 3). Obezbeđivanje prikupljanja setova podataka o kvalitetu vode za kupanje obavlja se praćenjem parametara navedenih u Prilogu I, kolona A (član 4). Direktiva propisuje i obaveze koje se odnose na: razvrstavanje (kategorizaciju) i status voda za kupanje s obzirom na kvalitet (član 5); profile vode za kupanje (član 6); mere upravljanja u vanrednim okolnostima (član 7), u slučaju opasnosti od određenih bakterija (član 8) i ostalih parametara (član 9); saradnju kada su u pitanju prekogranične vode (član 10). Poglavlje III Direktive odnosi se na “razmenu informacija” uključujući i učešće javnosti (član 11, 12) i izveštavanje Komisije (član 13)

d) Osnovni cilj Direktive o kvalitetu slatkih voda kojima je potrebna zaštita ili poboljšanje radi obezbeđenja života riba (78/659/EEC) je zaštita slatke vode radi obezbeđivanja uslova za održanje različitih vrsta riba.²³⁸ Direktiva utvrđuje minimalne kriterijume kvaliteta koji moraju biti postignuti (fizički,

hemijski i mikrobiološki parametri, granične i indikativne vrednosti za pojedine parametre i minimalnu učestalost uzorkovanja i referentne metode analize). Od država članica EU se traži da označe vodu za ribe, ustanove standarde kvaliteta vode za ribu, nadgledaju ovu vodu i ustanove “programe redukcije zagađenja”. Iz primene odredbi ove direktive isključene su vode u prirodnim ili veštačkim ribnjacima koji se koriste za intenzivan uzgoj riba.

e) Direktivom o vodi za ljuskare (2006/113/EC) (kodifikovana verzija Direktive 79/923/EEC o potrebnom kvalitetu vode za uzgoj ljuskara)²³⁹ uređuje se kvalitet vode za uzgoj ljuskara i primenjuje se za one vode koje države članice određuju kao vode koje treba zaštititi ili poboljšati kako bi bile pogodne za život i uzgoj ljuskara (školjki, puževa). Na taj način se ostvaruju ciljevi koji se tiču kvaliteta proizvoda od ljuskara koji se direktno koriste u ljudskoj prehrani. Parametri primenjivi za vode koje su određene od strane država članica navedeni su u Prilogu I.

Države članice imaju obavezu da uspostave programe smanjivanja zagađivanja da bi obezbedile da definisane vode u roku od šest godina nakon određivanja budu usklađene s utvrđenim vrednostima parametara (član 5). Nadležna tela u državama članica sprovode uzorkovanje s minimalnom učestalošću koja je utvrđena u Prilogu I. (član 7). Direktiva propisuje i obaveze saradnje država kada država članica namerava da odredi vode pogodne za život ljuskara u neposrednoj blizini granice s drugom državom članicom (član 10); obavezu dostavljanja podataka Komisiji (član 13), itd.

Ispuštanje zagađujućih materija u vodu

a) Direktiva o zagađivanju uzrokovanom nekim opasnim materijama ispuštenim u vodu životnu sredinu Zajednice (2006/11/EZ)²⁴⁰ predstavlja kodifikovanu verziju Direktive (76/464/EEC) koja je nekoliko puta menjana i

²³⁷ Directive 2006/7/EC of the European Parliament and of the Council of 15 February 2006 concerning the management of bathing water quality and repealing Directive 76/160/EEC (OJ L 64, 4.3.2006, p. 37–51) Direktiva 76/160/EEZ se ukida od 31. decembra, 2014. godine (član 17).

²³⁸ Direktiva čiji je prestanak važenja predviđen trinaest godina nakon stupanja na snagu Direktive 2000/60/EC kojom se uspostavlja okvir za delovanje Zajednice u oblasti politike voda (član 22. stav 2), t.j. 2013. godine.

²³⁹ Directive 2006/113/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on the quality required of shellfish waters (codified version) (OJ L 376, 27.12.2006, p. 14–20)

²⁴⁰ Directive 2006/11/EC of the European Parliament and of the Council of 15 February 2006 on pollution caused by certain dangerous substances discharged into the aquatic environment of the Community (Codified version) (Text with EEA relevance) (OJ L 64, 4.3.2006, p. 52–59)

dopunjavanja. Države članice su u obavezi da preduzmu sve potrebne mere kako bi uklonile zagađivanje voda (koptene površinske vode; teritorijalne vode; unutarne priobalne vode) opasnim materijama sa Liste I iz Priloga I, i smanjile zagađivanje tih voda opasnim materijama iz sa Liste II iz Priloga I (član 3).

Za materije sa Liste I obavezno je (a) da se pre svakog ispuštanja u vode pribavi odobrenje nadležnog organa države članice; (b) da se u odobrenju utvrde norme emisije za ispuštanje tih materija u vode, a ako je to potrebno za sprovođenje ove Direktive, za ispuštanje tih materija u kanalizaciju; (c) odobrenja se mogu izdati samo na određeno vreme i mogu se produžiti uzimajući u obzir promene graničnih vrednosti emisije predviđenih direktivama iz Priloga IX. Direktive 2000/60/EZ.

Članom 5. Direktive propisuje se šta treba da sadrže norme emisije u odobrenju, (najveća dopuštena koncentracija materija prilikom ispuštanja; najveća količina materija koja se sme ispustiti tokom jednog ili više određenih razdoblja), a članom 6. obaveza utvrđivanja programa za smanjenje zagađivanja voda materijama sa Liste II. Takođe, obaveza je država članica da preduzmu sve potrebne mere kako bi se izbeglo da se primenom mera donesenih na osnovu ove Direktive poveća zagađivanje voda na koje se inače Direktiva na primenjuje kao i da se zabrani svako delovanje kojim se namerno ili nenamerno izbegava sprovođenje odredbi Direktive (Član 7).

b) Direktiva Saveta 91/271/EEZ o prečišćavanju komunalnih otpadnih voda²⁴¹ odnosi se na sakupljanje, prečišćavanje i ispuštanje komunalnih otpadnih voda i prečišćavanje i ispuštanje otpadnih voda iz određenih industrijskih sektora. Cilj Direktive je zaštita životne sredine od nepovoljnih uticaja ispuštanja otpadnih voda. „Komunalna otpadna voda“ je definisana kao upotrebljena voda iz domaćinstava ili mešavina upotrebljene vode iz domaćinstava sa industrijskom upotrebljenom vodom i/ili kišnicom; a „otpadna voda iz domaćinstva“ kao otpadna voda iz stambenih naselja i servisa, koja je nusprodukt pretežno ljudskog metabolizma i kućnih aktivnosti. „Industrijska otpadna voda“ je bilo koja otpadna voda koja se ispušta

iz prostorija koje se koriste za obavljanje zanatske ili industrijske delatnosti, osim otpadne vode iz domaćinstva i oticaja od kišnice (član 2. tačka 1-3).

Direktiva propisuje da države članice imaju obavezu da obezbede da sva naselja budu opremljena kolektorskim sistemima za komunalnu otpadnu vodu u zavisnosti od veličine naselja (član 3), odnosno da komunalne otpadne vode iz kolektorskih sistema pre ispuštanja budu podvrgavane sekundarnom prečišćavanju ili drugom tretmanu (član 4). Takođe, države su bile u obavezi da do 1993. godine, utvrde osetljive zone u skladu sa kriterijumima postavljenim u Aneksu II kao i da obezbede da komunalne otpadne vode koje ulaze u kolektorske sisteme budu pre ispuštanja u osetljive zone podvrgnute strožem prečišćavanju, najkasnije do 31. 12. 1998. godine. Kada su vode pod upravom jedne države članice, ugrožene ispuštanjem komunalnih otpadnih voda druge države članice, država članica čije su vode ugrožene može obavestiti drugu državu članicu i Komisiju o relevantnim činjenicama (član 9). Predviđeno je da će države članice obezbediti da do 31. decembra, 2000. godine, biološki razgradiva industrijska otpadna voda iz postrojenja koja pripadaju industrijskim sektorima pobrojanim u Aneksu III (prerada mleka, proizvodnja produkata od voća i povrća, proizvodnja i flaširanje bezalkoholnih napitaka, prerada krompira, industrija mesa, pivare, proizvodnja alkohola i alkoholnih napitaka, itd), koja ne ulazi u postrojenja za prečišćavanje komunalnih otpadnih voda, pre ispuštanja u vodoprijemnik zadovoljava uslove ustanovljene u odgovarajućoj saglasnosti i/ili posebnoj dozvoli nadležnog organa ili odgovarajućeg tela, što se odnosi na sva ispuštanja iz postrojenja koja predstavljaju 4.000 ekvivalent stanovnika (E.S.) i više (član 13). Mulj koji potiče od prečišćavanja otpadnih voda ponovo se treba upotrebiti kad god je to pogodno, a načinima odlaganja je potrebno obezbediti minimiziranje nepovoljnih efekata na životnu sredinu (član 14). Direktiva takođe utvrđuje obaveze država u pogledu monitoringa i izveštavanja o stanju odlaganja komunalnih otpadnih voda, kao i dostavljanja odgovarajućih informacija Komisiji.

U Aneksu I se definišu zahtevi za otpadne komunalne vode, u Aneksu II kriterijumi za utvrđivanje osetljivih i manje osetljivih zona.

Inače, prema procenama Komisije EZ, jedan od glavnih razloga za postignuto poboljšanje stanja kvaliteta voda u periodu važenja Petog akcionog

²⁴¹ Council Directive 91/271/EEC of 21 May 1991 concerning urban waste-water treatment (OJL 135, 30.5.1991, p. 40–52).

plana (1992-2000) pripisuje se napretku u vezi sa sprovođenjem Direktive o tretmanu urbanih otpadnih voda. Naročito je učinjeno značajno smanjenje u broju teških zagađenja reka zahvaljujući redukcijama u ispuštanjima otpadnih materija iz tačkastih izvora.²⁴²

Podzemne vode

Direktiva 2006/118/EZ Evropskog parlamenta i Veća od 12. decembra, 2006. godine, o zaštiti podzemnih voda od zagađivanja i degradacije²⁴³ utvrđuje posebne mere za sprečavanje i nadzor nad zagađivanjem podzemnih voda u skladu s članom 17. stav 1. i 2. Direktive 2000/60/EZ. Ove mere uključuju sledeće: (a) merila za ocenjivanje dobrog hemijskog stanja podzemnih voda; i (b) merila za prepoznavanje značajnih i trajno rastućih trendova i za utvrđivanje početnih tačaka za promenu trendova. Osim toga, ova Direktiva dopunjuje odredbe namenjene sprečavanju ili ograničavanju unosa zagađujućih materija u podzemne vode koje su već sadržane u Direktivi 2000/60/EZ, i namenjena je sprečavanju pogoršanja stanja svih delova podzemne vode (član 1).

Rešenja sadržana u Direktivi polaze od stava da su podzemne vode dragocen prirodni izvor, te ih kao takve treba zaštititi od degradacije i hemijskog zagađivanja. To je naročito značajno za ekosisteme koji su zavisni od podzemnih voda, te za korišćenje podzemnih voda u snabdevanju vodom koja je namenjena za ljudsku prehranu. Takođe, podzemne vode su najosetljivije i najveće nalazište slatke vode u Evropskoj uniji, te su ujedno i glavni izvor snabdevanja vodom za piće u mnogim regionima (preambula).

Prema odredbama člana 3 za potrebe ocenjivanja hemijskog stanja podzemne vode, države članice u skladu s odeljkom 2.3 Priloga V Direktive 2000/60/EZ koriste sledeća merila:

(a) norme kvaliteta podzemnih voda iz Priloga I; (b) granične vrednosti

²⁴² "Europe's Environment: What directions for the future", Brussels, 24.11.1999, COM(1999)543 final, p.9.

²⁴³ Directive 2006/118/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on the protection of groundwater against pollution and deterioration (OJ L 372, 27.12.2006, p. 19–31)

koje utvrđuju države članice u skladu s postupkom iz dela A Priloga II za zagađujuće materije, grupe zagađujućih materija ili pokazatelje zagađenja za koje je prepoznato da na teritoriju pojedine države članice doprinose rizičnom određenju celina ili grupe celina podzemnih voda, pri čemu se uzima u obzir makar popis iz dela B Priloga II.

Članom 4. Direktive propisan je postupak za ocenjivanje stanja podzemnih voda, članom 5 regulisana su pitanja vezana za prepoznavanje značajnih i trajno rastućih trendova i utvrđivanje početnih tačaka za promenu trendova. Države članice imaju obavezu da utvrde sve značajne i trajno rastuće trendove koncentracija zagađujućih materija, grupa zagađujućih materija ili pokazatelja zagađivanja podzemne vode za koje je utvrđeno postojanje rizika, kao i da utvrde početnu tačku za promenu tog trenda u skladu s Prilogom IV.

Mere sprečavanja ili ograničavanja unosa zagađujućih supstanci u podzemne vode definisane su članom 6. Za postizanje ciljeva sprečavanja ili ograničavanja unosa zagađujućih materija u podzemne vode, u skladu s članom 4 stav 1. tačka (b) alineja (i) Direktive 2000/60/EZ, države članice imaju obavezu da obezbede da program mera donet u skladu s članom 11, te Direktive obuhvata sledeće: (a) sve mere potrebne za sprečavanje unosa bilo kakvih opasnih materija u podzemne vode. Pri identifikaciji takvih materija države članice naročito uzimaju u obzir opasne materije koje su navedene u tačkama 1 do 6 Priloga VIII. Direktive 2000/60/EZ, kao i materije koje ulaze u grupe zagađujućih materija navedenih u tačkama 7 do 9 tog Priloga, kada se one smatraju opasnim; (b) za zagađujuće materije navedene u Prilogu VIII Direktive 2000/60/EZ koje se ne smatraju opasnim, i za bilo koje druge neopasne zagađujuće materije koje nisu navedene u tom Prilogu, a za koje države članice smatraju da predstavljaju rizik od postojećeg ili potencijalnog zagađenja, sve mere koje su potrebne da bi se ograničio unos u podzemne vode kako bi se osiguralo da takvi unosi ne uzrokuju pogoršanje ili značajni i trajno rastući trend koncentracije zagađujućih materija u podzemnim vodama. Takve mere uzimaju u obzir barem najbolje dostupne prakse, uključujući najbolje prakse zaštite životne sredine i najbolje raspoložive tehnike, u skladu s relevantnim zakonodavstvom Zajednice.

Norme kvaliteta podzemne vode date su u Prilogu 1; granične vrednosti za zagađujuće materije i pokazatelji zagađenja podzemnih voda u Prilogu 2;

postupak ocenjivanja hemijskog stanja podzemne vode definisan je u Prilogu 3; dok se u Prilogu 4 definišu elementi za postupak prepoznavanja značajnih i trajno rastućih trendova, kao i početne tačke za promenu trenda. Države članice su bile u obavezi da donesu potrebne zakone i druge propise kako bi se uskladili s odredbama ove Direktive do 16. januara, 2009. godine (član 12).

Zagađivanje nitratima iz poljoprivrede

Direktiva o zaštiti voda od zagađivanja izazvanog nitratima iz poljoprivrednih izvora (91/676/EEC)²⁴⁴ ima za cilj smanjenje zagađivanja vode koje izazivaju ili podstiču nitrati iz poljoprivrednih izvora i sprečavanje daljeg takvog zagađivanja (član 1). Države članice imaju obavezu da vode koje su zagađene i vode koje mogu biti pod uticajem zagađivanja (ukoliko se ne preduzme akcija shodno članu 5) identifikuju prema kriterijumima postavljenim u Aneksu I. U roku od dve godine od dana objavljivanja direktive, države članice su bile u obavezi da proglašavaju „ranjive“ zone u svim oblastima na svojim teritorijama koje se dreniraju u vode koje mogu biti pod uticajem zagađivanja, a da obaveste Komisiju o ovom početnom „proglašavanju u roku od šest meseci. (član 3). Kada se vode koje država članica identifikuje koje su zagađene ili mogu biti zagađene nalaze pod uticajem zagađivanja od voda koje se direktno ili indirektno dreniraju ka njima iz druge države članice, države članice čije su vode pod uticajem takvog zagađivanja mogu o relevantnim činjenicama izvestiti druge države članice i Komisiju. Države članice, u cilju obezbeđivanja opšteg nivoa zaštite od zagađivanja za sve vode, u roku od dve godine od dana usvajanja ove direktive: utvrđuju pravilo ili pravila dobre poljoprivredne prakse koja će poljoprivrednici dobrovoljno primenjivati, a koja će sadržati odredbe koje obuhvataju bar one stavke navedene u Aneksu II A; (b) utvrđuju, gde je to potrebno, program koji će promovisati primenu pravila dobre poljoprivredne prakse, a koji će sadržati i odredbu o obuci i informisanju poljoprivrednika (član 4). Takođe, države članice su u obavezi da, u svrhu realizacije ciljeva Direktive, utvrde akcione programe koji se odnose na proglašene ranjive zone. (član 5).

²⁴⁴ Council Directive 91/676/EEC of 12 December 1991 concerning the protection of waters against pollution caused by nitrates from agricultural sources (OJ L 375, 31.12.1991, p. 1–8)

U Aneksu I su propisani Kriterijumi za identifikovanje voda koje su zagađene i vode koje mogu biti pod uticajem zagađivanja ako se ne preduzumu odgovarajuće mere; Aneks II se odnosi na Pravila dobre poljoprivredne prakse, a Aneks III na mere koje treba da sadrže akcioni programi iz člana 5; Aneks IV na referentne metode merenja. U Aneksu V se navode informacije koje treba da sadrži Izveštaj iz člana 10 koje države članice podnose Komisiji.

Upravljanje poplavnim rizicima

Direktiva 2007/60/EZ o proceni i upravljanju poplavnim rizicima²⁴⁵ ima za cilj da se uspostavi okvir za procenu i upravljanje poplavnim rizicima radi smanjivanja štetnih posledica poplava u Zajednici za zdravlje ljudi, životnu sredinu, kulturnu baštinu i privrednu aktivnost (član 1). Pojam „poplave“ označava privremenu pokrivenost vodom zemljišta koje obično nije prekriveno vodom. To uključuje poplave koje uzrokuju reke, potoci, bujični vodotoci, te poplave uzrokovane morem na priobalnim područjima, itd. U skladu sa tim „poplavni rizik“ znači kombinacija verovatnoće pojave poplavnog događaja i mogućih štetnih posledica poplavnog događaja po zdravlje ljudi, životnu sredinu, kulturnu baštinu i ekonomsku aktivnost.

Obaveze država članica odnose se na sprovođenje preliminarne procene rizika za određena vodna područja (član 4). Na osnovu raspoloživih ili lako dostupnih informacija, kao što su podaci i studije o dugoročnim promenama stanja, naročito o posledicama klimatskih promena na javljanje poplava, sprovodi se preliminarne procena poplavnih rizika kako bi se napravila procena mogućih rizika. Najmanje što procena mora uključivati je sledeće: karte vodnog područja u odgovarajućem omeru koje uključuju granice rečnih slivova, podslivova i, onde gde postoje, priobalnih područja, s prikazom topografije i korišćenja zemljišta, opis poplava koje su se dogodile u prošlosti i koje su imale značajne štetne posledice i za koje je verovatnost sličnih budućih događaja i dalje relevantna, uključujući njihov prostorni

²⁴⁵ Directive 2007/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2007 on the assessment and management of flood risks (OJL, 288, 6.11.2007, pp.27-34).

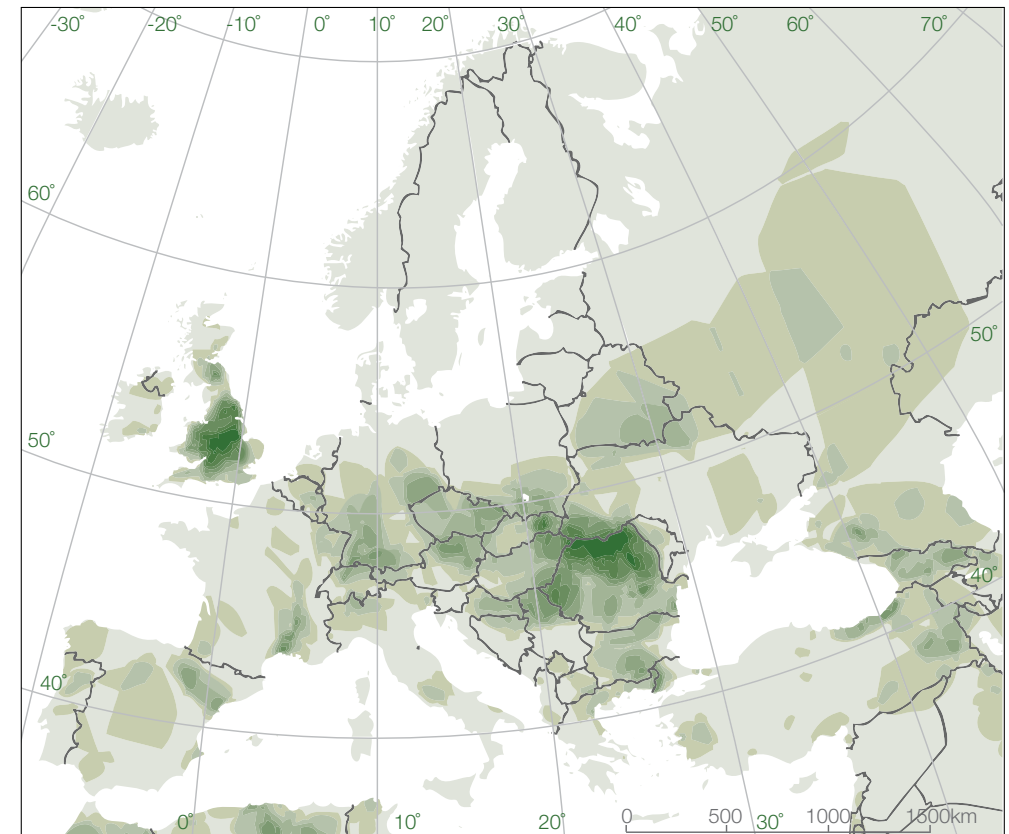
obuhvat i puteve oticanja poplavnih voda, te procenu štetnih posledica, opis značajnih poplava u prošlosti, kada se mogu predvideti značajne štetne posledice sličnih budućih događaja, kao i podatke specifične za pojedine države ili regione (član 4).

Države članice imaju obavezu da na nivou vodnog područja ili jedinice upravljanja, izrade karte opasnosti od poplava i karte rizika od poplava u najprikladnijoj srazmeri (član 6) kao i planove upravljanja poplavnim rizicima (član 7).

Za vodna područja ili jedinice upravljanja koje se u celosti nalaze unutar njihove teritorije, države članice moraju obezbediti da se izradi samo jedan plan upravljanja poplavnim rizicima ili više planova upravljanja poplavnim rizicima usklađenih na vodnom području. Kada se vodno područje ili jedinica upravljanja, u celosti nalazi na teritoriji Zajednice, države članice moraju obezbediti koordinaciju s ciljem izrade jednog međunarodnog plana upravljanja poplavnim rizicima ili više planova upravljanja poplavnim rizicima usklađenih na nivou međunarodnog vodnog područja. Slično i kada se vodno područje ili jedinica upravljanja proteže izvan granica Zajednice (član 8).

Direktiva propisuje i obaveze država članica da preuzmu odgovarajuće korake radi usklađivanja primene ove direktive i Direktive 2000/60/EZ s fokusom na mogućnosti povećavanja delotvornosti, razmene informacija i ostvarivanja zbirne sinergije uzimajući u obzir ciljeve zaštite životne sredine utvrđene članom 4. Direktive 2000/60/EZ. (član 9). U skladu s propisima Zajednice, države članice imaju obavezu da javnosti stave na raspolaganje preliminarnu procenu rizika, karte opasnosti od poplava i planove upravljanja poplavnim rizicima, kao i da podstiču aktivno učešće zainteresovanih strana u izradi, revizijama i ažuriranju planova upravljanja poplavnim rizicima. (član 10).

Mapa 1.: Poplavni događaji u Evropi između 1998-2009. godine

Poplavni događaji u Evropi, 1998-2009.

Broj događaja

Izvor: http://www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/occurrence-of-flood-events-in-europe-1998/map-5-24-climate-change-2008-occurrence-of-floods.eps/Map%201.1%20Water%20resources_101.eps.75dpi.png/at_download/image

Legislativa EU u drugim oblastima zaštite životne sredine od značaja za zaštitu voda

Ostala legislativa EU od značaja za oblast zaštite voda “rasuta” je po različitim tzv. sektorskim politikama i kompletnija analiza bi morala uvažavati stanje i zahteve u ovim drugim oblastima: energetska politika, transport, poljoprivreda, šumarstvo, turizam, saobraćaj, itd. Ipak, ako bi izdvajali pojedine propise EU od značaja za oblast zaštite voda onda bi svakako valjalo posebno spomenuti Direktiva o integralnom sprečavanju zagađenja i kontroli (96/61/EC)²⁴⁶, kojim se nastoji na “integralan” način sprečiti ili minimizirati zagađivanje vode, vazduha i zemljišta²⁴⁷. Prema članu 1. Direktive, cilj je da se postigne integralna prevencija i kontrola zagađivanja koje potiče od industrijskih aktivnosti koje su taksativno nabrojane u Aneksu I uz Direktivu. One obuhvataju širok spektar različitih zagađivača od instalacija vezanih za naučna istraživanja, energetskog sektora, proizvodnje u metalnom sektoru, mineralne industrije, hemijske industrije, upravljanja otpadom i “drugih aktivnosti”. Ostvarivanje postavljenog cilja podrazumeva različita sredstva koja su odredbama Direktive utvrđena i odnose se na: obaveze operatora instalacija (čl. 3), dozvole za nove instalacije (čl. 4), dozvole za postojeće instalacije (čl. 5), postupak izdavanja dozvola i potrebne uslove (čl. 6, 7, 8, 9), preispitivanje i ažuriranje dozvola (čl. 13, 14), “najbolje raspoložive tehnike” i standarde kvaliteta životne sredine (čl. 10, 11, 12), pristup informacijama i javno učešće u proceduri dozvola (čl. 15), razmenu informacija (čl. 16), prekogranične efekte (čl. 17), utvrđivanje vrednosti graničnih emisija (čl. 18), itd. Što se tiče voda valja reći da, pored drugih delova Direktive koji se mogu odnositi na vode, aneks III uz Direktivu (indikativna lista glavnih zagađujućih supstanci koje treba uzeti u obzir ...) obuhvata, pored zagađujućih supstanci u vazduhu, i zagađujuće supstance u vodi.

Pored ove Direktive za oblast zaštite voda relevantna su, između ostalog, i sledeće:

²⁴⁶ (OJ No L 257, 10/10/1996, p.26)

²⁴⁷ Široko definisan pojam zagađivanja takođe govori o pristupu koji Direktiva ima za polazište. Prema članu 2. t.2. zagađivanje je direktno ili indirektno uvođenje (kao rezultat ljudskih aktivnosti) supstanci, vibracija, grejanja ili zvuka u vazduh, vodu ili zemljište, koje može biti štetno za ljudsko zdravlje ili kvalitet životne sredine, a koje uzrokuje štete na materijalnim dobrima, ili umanjenu komfora ili drugom legitimnom upotrebom životne sredine.

- Direktiva o otpadnom blatu (mulju) (86/278);²⁴⁸
- Direktiva o izveštavanju (91/692/EEC);²⁴⁹;
- Direktiva o proizvodima za zaštitu bilja (91/414/EEC);²⁵⁰
- Direktiva o deterdžentima (73/404/EEC);²⁵¹
- Direktiva o velikim akcidentima (82/501/EEC);²⁵²
- Direktiva o staništima i pticama (92/43/EEC);²⁵³
- Direktiva o proceni uticaja na životnu sredinu (85/37/EEC);²⁵⁴
- Uredba Saveta EU (EEC) o osnivanju Evropske agencije za životnu sredinu i Evropske informacione i observacijske mreže (No. 1210/90 od 7. 5. 1990.);²⁵⁵
- više propisa kojima je obuhvaćena oblast klasifikacije, obeležavanja i procene rizika od hemikalija, upravljanja otpadom, itd.

Usklađivanje nacionalnih propisa Republike Srbije sa propisima EU

Osnovni izvori nacionalnog prava je Zakon o vodama („Sl. glasnik RS“, br. 30/2010), odnosno Zakon o vodama („Službeni glasnik RS“ br.46/91,

²⁴⁸ (OJ No L 181, 8.7.1986, p.6)

²⁴⁹ (OJ No L 377, 31.12.1991, p.48)

²⁵⁰ (OJ No L 230, 19.8.1991, p.1)

²⁵¹ (OJ No L347, 17.12.1973, p.53)

²⁵² (OJ No L 230, 5.8.1982, p.1)

²⁵³ (OJ No L 206, 22.7.1992, p.7)

²⁵⁴ (OJ No L 175, 5.7.1985, p.40)

²⁵⁵ (OJ No L 120 11.05.90.p.1), izmenjena i dopunjena u (OJ L 117 05.05.99.p.1)

53/93, 67/93, 48/94, 54/96), čemu treba dodati i nekoliko drugih propisa među kojima je i Zakon o zaštiti životne sredine („Službeni glasnik RS“ broj 135/04, 36/09), Zakon o režimu voda („Službeni glasnik RS“, broj 101/2005) i Zakon o hidrometeorološkim poslovima od interesa za celu zemlju („Službeni list SFRJ“, broj 18/88 i 63/90), itd.

Nadležnost u oblasti zaštite i upravljanja vodama u Republici Srbiji imaju četiri ministarstva: MPŠV, MŽSPP, MZ, MI, RHMZ, instituti i zavodi za javno zdravlje, javna vodoprivredna preduzeća, autonomne pokrajine, lokalna samouprava, kao i preduzeća za vodovod i kanalizaciju.²⁵⁶

Radi usklađivanja nacionalnih propisa sa propisima EU, planirano je preduzimanje različitih mera i donošenje novih propisa²⁵⁷ kao što su:

- donošenje podzakonskih akata na osnovu Zakona o vodama kojima će (u 2011. godini) delimično biti prenete Direktiva 2000/60/EZ, Direktiva 98/83/EZ kao i Direktiva 2006/7/EZ; Direktiva 2007/60/EZ, Direktiva 80/68/EEZ, Direktiva 2006/118/EEZ, Direktiva 75/440/EEZ, Direktiva 2007/2/EZ, Direktiva 2008/105/EZ i Direktiva 98/83/EZ. Do kraja 2012. godine, delimično će biti prenete odredbe Direktive 91/271/EEZ i Direktive 91/676/EEZ kao i potpuno transponovane odredbe Direktive 2000/60/EZ;
- usvajanje novog Zakona o meteorološkoj i hidrološkoj delatnosti, kojim će biti delimično prenete Direktiva 2000/60/EZ i Direktiva 2007/2/EZ kao

²⁵⁶ Planirano je da međuinstitucionalna koordinacija u oblasti upravljanja i zaštite voda bude utvrđena nakon donošenja novog zakona o vodama. Do kraja 2011. godine osnovati nacionalnu konferenciju za vode, u skladu sa Direktivom 2000/60/EEZ.

Planirano je da međuinstitucionalna koordinacija u oblasti upravljanja i zaštite voda bude utvrđena nakon donošenja novog zakona o vodama. Tako je planirano da se do kraja 2011. godine osnuje nacionalna konferencija. U 2012. godini predviđene su sledeće aktivnosti: formiranje referentne laboratorije za kontrolu kvaliteta voda. Takođe, u ovom periodu treba jačati kapacitete MPŠV – Republičke direkcije za vode; implementacija programa mera iz Plana upravljanja vodama; uspostavljanje zona zaštite svih vodnih tela koja se koriste za zahvatanje vode namenjene ljudskoj potrošnji, u skladu sa Zakonom o vodama; sprovođenje programa tehničke modernizacije i kadrovskog osposobljavanja mreže laboratorija ovlašćenih zdravstvenih ustanova koje vrše uzorkovanje i analizu vode za piće; sprovođenje programa modernizacije i kadrovskog osposobljavanja Nacionalne hidrometeorološke službe.

²⁵⁷ Videti: NPI-ID, op. cit. str. 583-586.

i donošenje više podzakonskih akata, na osnovu ovog Zakona, kojima će biti potpuno prenete Direktiva 2000/60/EZ i Direktiva 2007/2/EZ.

- donošenje odgovarajućeg propisa o ustanovljavanju državne mreže i programa rada meteoroloških i hidroloških stanica.
- donošenje Zakona o bezbednosti plovidbe i lukama na unutrašnjim vodama kojim će u unutrašnje zakonodavstvo biti prenete direktive 2006/87/EEZ i 2006/137/EZ, Direktiva 96/50/EZ, propisi 1356/96/EZ i 3921/91/EZ, Direktive 2005/44/EZ, 416/2007/EZ, 414/2007/EZ i Direktiva 415/2007/EZ;
- donošenje Zakona o bezbednosti pomorske plovidbe i
- potvrđivanje nekoliko međunarodnih ugovora u oblasti transporta robe u vodnom saobraćaju ili od značaja za ovu oblast.

4. Monitoring atmosferskog zagađenja

a) Stanje i opšti elementi politike

Kvalitet vazduha je jedno od pitanja koje izaziva najviše pažnje značajnog dela građana EU i ono predstavlja jednu od oblasti gde je EU najaktivnija. Smatra se da su problemi atmosferskog zagađivanja počeli da igraju značajnu ulogu u politici i legislativi EU od osamdesetih godina XX veka i to kao izvesna reakcija na pitanja inicirana donošenjem i ratifikacijom (od strane Zajednice) Konvencije o prekograničnom zagađivanju vazduha na velikim udaljenostima (1979. g.). Nakon toga je usvojena prva direktiva u ovoj oblasti koja se odnosila na sumpor dioksid.²⁵⁸ Na dnevni red su došla pitanja vezana za kisele kiše, odnosno borbu protiv zagađivanja vazduha određivanjem graničnih vrednosti za emisije nekih zagađujućih supstanci kao i ograničavanje emisija zagađujućih supstanci iz velikih postrojenja za spaljivanje. Kasnije je u

²⁵⁸ Prvo pitanje koje je u oblasti zaštite vazduha bilo predmet regulisanja jesu zagađivanja sumpordioksidom i suspendovanim česticama za šta je doneta Direktiva Saveta 80/779/EEC od 15. jula, 1980. o graničnim vrednostima kvaliteta vazduha i vrednostima za sumpor dioksid i suspendovane čestice.

prvi plan došao razvoj legislative u domenu zaštite ozonskog omotača, ograničavanja emisija ugljendioksida i oštećenja šuma atmosferskim zagađenjem.

Bez obzira što se procenjuje da je kao rezultat preduzetih mera učinjen pomak u eliminaciji problema koji se odnose na neke zagađujuće supstance u vazduhu (kao što su sumpor dioksid, olovo, azotni oksidi, ugljen monoksid, benzen, itd.) kvalitet vazduha i dalje predstavlja jedan od ozbiljnih problema (letnji smog poreklom iz prizemnog ozona, suspendovane čestice) zbog čega se smatra potrebnim dalje preduzimanje mera na različitim nivoima (lokalnom, nacionalnom, evropskom, međunarodnom).

Opšti okviri politike EU u oblasti kvaliteta vazduha definisani su u Šestom akcionom programu u oblasti životne sredine. Jedan od ciljeva koji je definisan u ovom dokumentu odnosi se upravo na postizanje takvog nivoa kvaliteta vazduha koji neće imati za posledicu neprihvatljive uticaje ili predstavljati rizik za ljudsko zdravlje i životnu sredinu. Član 5 ovog dokumenta odnosi se na ciljeve i prioriteta područja delovanja u vezi sa klimatskim promenama. Prioritetne aktivnosti se odnose na sprovođenje međunarodnih obaveza definisanih Kjoto protokolom, smanjivanje emisija gasova staklene bašte u energetskom sektoru, transportu, industrijskoj proizvodnji i drugim privrednim granama. Jedan od definisanih prioriteta odnosi se na mere adaptacije na posledice klimatskih promena kao i na uključivane pitanja klimatskih promena u spoljnu politiku i politiku održivog razvoja Zajednice.

Tematska strategija o zagađivanju vazduha

Tematska strategija o zagađivanju vazduha,²⁵⁹ kao ključni strateški dokument EU u ovoj oblasti, definiše ciljeve za smanjivanje nekih zagađujućih materija, naglašava značaj zakonodavnog regulisanja u borbi protiv zagađivanja na

²⁵⁹ Communication from the Commission to the Council and the European Parliament - Thematic Strategy on air pollution {SEC(2005) 1132} {SEC(2005) 1133}, /* COM/2005/0446 final */, Brussels, 21.09.2005. Strategija je jedna od sedam strategija čija izrada je predviđena Šestim akcionim programom i prva koja je formalno usvojena od strane Komisije. Zasnovana je na istraživanjima koja su sprovedena u okviru CAFE Programa (Clean Air for Europe) i drugih programa. Videti i: Commission communication of 4 May 2001 „The Clean Air for Europe (CAFE) Programme: Towards a Thematic Strategy for Air Quality”.

dva osnovna načina: unapređivanjem zakonodavstva u oblasti životne sredine i kroz integraciju pitanja kvaliteta vazduha u relevantne politike.

Ovim dokumentom se propisuju ciljevi u oblasti zagađivanja vazduha i predlažu mere za njihovo ostvarenje do 2020. godine: unapređivanje postojećeg zakonodavstva i to u oblastima koje predstavljaju najštetnije zagađujuće supstance, i putem što šireg uključivanja svih sektora i politika koje imaju uticaj na zagađivanje vazduha. Zagađujuće supstance koje izazivaju najveću zabrinutost sa stanovišta uticaja na ljudsko zdravlje su troposferski ozon i suspendovane čestice (naročito PM 2.5). Pored toga, cilj je efikasnija zaštita ekosistema naročito od kiselih padavina i izloženosti azotu i ozonu.

Strategijom su ustanovljeni posebni dugoročni ciljevi (2020. godina) koji se odnose na: smanjenje gubitaka u očekivanoj dužini života kao posledica izloženosti čvrstim materijama (za 47%); smanjenje akutne smrtnosti zbog izloženosti ozonu (za 10%); smanjenje u depoziciji kiseline za 74% u šumskim područjima i 39% u područjima površinskih slatkih voda; smanjenje područja ekosistema izloženih eutrofikaciji (za 43%).

Da bi se ostvarili ovi ciljevi procenjeno je da je potrebno da se emisije SO₂ smanje za 82%, NO_x za 60%, isparljivih organskih jedinjenja (VOCs) za 51% i PM 2,5 (čestice koje se emituju direktno u vazduh) za 59% u poređenju sa emisijama u 2000. godini.

Strategijom je definisano da se jedan od ključnih aspekata politike odnosi na unapređivanje legislative u oblasti kvaliteta vazduha, odnosno njeno pojednostavljevanje.²⁶⁰

Efikasnija upotreba energije smatra se jednim od osnovnih ciljeva čija realizacija treba da doprinese ostvarivanju ciljeva Strategije. Utvrđeni su ciljevi

²⁶⁰ Sačinjeni su predlozi za preispitivanje važećih propisa kroz kombinovanje rešenja koja su sadržana u Okvirnoj direktivi, prvoj, drugoj i trećoj „direktivi kćerkama“ i Odluke o razmeni informacija. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council of 21 September 2005 on ambient air quality and cleaner air for Europe [COM(2005)447- Not published in the Official Journal]. Osim toga, Strategijom su predložene izmene propisa o limitima nacionalnih emisija, produženje nekih rokova za sprovođenje propisa, modernizacija komunikacija, unapređenje koherentnosti sa drugim politikama u oblasti životne sredine.

koji se odnose na proizvodnju energije i struje iz obnovljivih izvora energije (12%, odnosno 21% do 2010. godine) pri čemu se kao glavni činilac ističe bio gorivo. Strategija predviđa i moguće proširenje IPPC Direktive kao i Direktive o energetskej efikasnosti zgrada a predviđeno je donošenje standarda za mala postrojenja za grejanje. Takođe, predviđeno je i preispitivanje mogućnosti smanjenja VOC.

Što se tiče transporta, Strategijom je predviđeno dalje smanjivanje emisija iz transportnog sektora. To takođe podrazumeva i dalje unapređivanje procedura odobravanja vozila kao i druge mere koje se tiču naknada za različita vozila.

Posebno pitanje kojim se Strategija bavi je pitanje uticaja vazdušnog saobraćaja na klimatske promene dok se u slučaju pomorskog transporta predviđa nastavak pregovora u okviru Međunarodne pomorske organizacije (IMO). Takođe, u Strategiji se naglašava značaj preduzimanja mera za unapređenje smanjivanja korišćenja azota u ishrani životinja kao i veštačkih đubriva dok se u delu koji se odnosi na ruralni razvoj ukazuje na potrebu smanjivanja emisija amonijaka iz poljoprivrednih izvora naročito kroz modernizaciju farmi. Pored rečenog, Strategijom se ukazuje na potrebu da se pitanja kvaliteta vazduha uzmu u obzir u međunarodnim forumima i bilateralnim odnosima.²⁶¹

b) Propisi EU u oblasti monitoringa atmosferskog zagađenja

Spisak propisa EU u oblasti atmosferskog zagađenja obuhvata ukupno 108 akata EU različitog karaktera. Najbrojnije su direktive (38), zatim slede odluke (28), uredbe (19), preporuke (9), akti koji se odnose na međunarodne

261 Pored ove strategije u najužoj vezi sa zaštitom vazduha su i Evropska strategija: Zelena vozila (2010): Communication from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee of 28 April 2010 - A European strategy on clean and energy efficient vehicles [COM(2010)186 final – Not published in the Official Journal] (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0186:FIN:EN:PDF>), zatim Strategija EU o biogorivima (2006): Commission Communication of 8 February 2006 entitled „An EU Strategy for Biofuels” [COM(2006) 34 final - Official Journal C 67 of 18 March 2006] (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0034:FIN:EN:PDF>).

ugovore (9) i rezolucije (5).²⁶² Grupisanje svih propisa u ovoj oblasti, prema specifičnom predmetu regulisanja i ciljevima, moguće je na više načina. Ovde se najpre ukazuje na najznačajnije međunarodne ugovore u kojima Evropska Zajednica ima status člana.

c) Pregled sadržaja propisa EU u oblasti atmosferskog zagađenja

Međunarodni ugovori

Konvencija o prekograničnom zagađivanju vazduha na velikim udaljenostima (1979)²⁶³ sa osam protokola predstavlja najznačajniji dokument kojim su određeni okviri za kontrolu i smanjivanje šteta koje mogu nastati po ljudsko zdravlje i životnu sredinu usled prekograničnog zagađivanja vazduha. U međuvremenu, tokom svoga postojanja i primene pokazalo se neophodnim donošenje više dodatnih protokola kako bi se precizirale aktivnosti na rešavanju pojedinih konkretnijih pitanja. Tako je Konvencija proširena sa osam protokola kojima su regulisana pitanja u vezi sa konkretnim zagađujućim materijama. To su:

- 1 Ženevski Protokol iz 1984. godine, o dugoročnom finansiranju Programa saradnje za praćenje i procenu prekograničnog prenosa zagađujućih materija u vazduhu na velikim udaljenostima u Evropi (EMEP);²⁶⁴
- 2 Helsinški Protokol iz 1985. godine, o smanjenju emisija sumpora ili njihovih prekograničnih tokova za najmanje 30 procenata;²⁶⁵

262 Videti: <http://eur-lex.europa.eu/en/legis/latest/chap15102030.htm> (datum pristupa: 20.09.2010). Klasifikacija je data prema osnovnom nazivu dokumenta. Međutim, treba imati u vidu da postoje različita preplitanja među pojedinim od izvora prava. Npr. neke odluke se odnose na međunarodne ugovore, itd.

263 Videti: http://www.unece.org/env/lrtap/status/lrtap_st.htm (datum pristupa: 20.09.2010).

264 86/277/EEC: Council Decision of 12 June 1986 on the conclusion of the Protocol to the 1979 Convention on long-range transboundary air pollution on long-term financing of the cooperative programme for monitoring and evaluation of the long-range transmission of air pollutants in Europe (EMEP), (OJ L 181, 4.7.1986, p. 1–1).

265 93/361/EEC: Council Decision of 17 May 1993 on the accession of the Community to the Protocol to the 1979 Geneva Convention on long-range transboundary air pollution concerning the control of emissions of nitrogen oxides or their transboundary fluxes, (OJ L 149, 21.6.1993, p. 14–15).

- 3 Sofijski Protokol iz 1988. godine, o kontroli emisija oksida azota i njihovih prekograničnih tokova;
- 4 Ženevski Protokol iz 1991. godine, o kontroli emisija isparljivih organskih jedinjenja ili njihovih prekograničnih tokova;
- 5 Protokol o daljem smanjenju emisija sumpora iz Osla, 1994. godine;²⁶⁶
- 6 Protokol o teškim metalima iz Arhusa 1998. godine;
- 7 Protokol o stalnim organskim zagađivačima (POPs – Persistent Organic Pollutants) iz Arhusa 1998. godine i
- 8 Protokol o smanjenju acidifikacije, eutrofikacije i prizemnog ozona donesen 1999. u Getenburgu.²⁶⁷

Cilj **Okvirne konvencije UN o klimatskim promenama (Njujork, 1992)**²⁶⁸ (i svih sa njom povezanih pravnih instrumenata) je da se postigne stabilizacija koncentracije gasova staklene bašte u atmosferi na nivou koji bi sprečavao opasne antropogene uticaje na klimatski sistem²⁶⁹. Takav nivo trebalo bi da se postigne u vremenskom periodu koji bi omogućio ekosistemima da se na prirodan način prilagode promeni klime, koji bi obezbedio da ne bude ugrožena proizvodnja hrane i omogućio dalji stabilan ekonomski razvoj.

266 98/686/EC: Council Decision of 23 March 1998 on the conclusion by the European Community of the Protocol to the 1979 Convention on long-range transboundary air pollution on further reductions of sulphur emissions, (OJ L 326, 3.12.1998, p. 34–34).

267 2003/507/EC: Council Decision of 13 June 2003 on the accession of the European Community, to the Protocol to the 1979 Convention on Long-Range Transboundary Air Pollution to Abate Acidification, Eutrophication and Ground-Level Ozone, (OJ L 179, 17.7.2003, p. 1–2).

268 94/69/EC: Council Decision of 15 December 1993 concerning the conclusion of the United Nations Framework Convention on Climate Change, (OJ L 33, 7.2.1994, p. 11–12).

269 Inače, „nepovoljni uticaji promene klime“, prema odedbama Konvencije, označavaju promene u fizičkoj životnoj sredini ili »bioti« usled promene klime, a koje imaju značajne štetne posledice na sastav, sposobnost obnavljanja ili produktivnost prirodnih i kontrolisanih ekosistema ili na funkcionisanje društveno – ekonomskih sistema ili ljudsko zdravlje ili blagostanje.

U skladu sa definisanim ciljem, Konvencija utvrđuje jedan broj principa koji daju opštu orijentaciju za budući razvoj i tumačenje Konvencije. To su.

- princip jednakosti i zajedničke, ali izdiferencirane odgovornosti (razvijene zemlje treba da imaju vodeću ulogu);
- uzimanje u obzir specifičnosti zemalja u razvoju;
- princip predostrožnosti;
- princip integralnosti mera zaštite klimatskog sistema u nacionalne programe razvoja i
- princip saradnje u unapređivanju izgradnje otvorenog međunarodnog ekonomskog sistema.

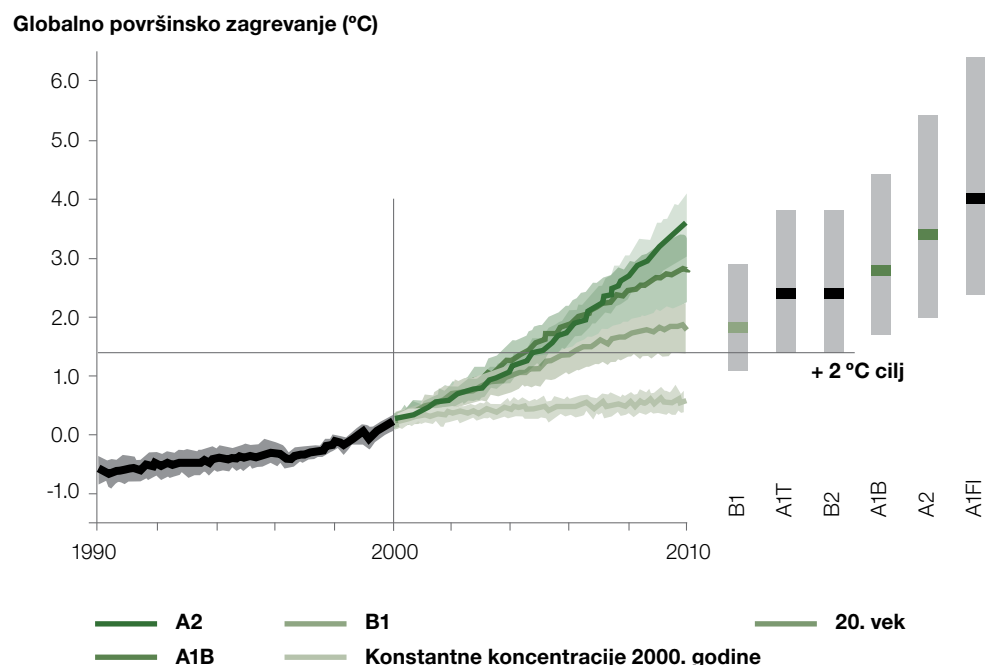
Opšte obaveze članica Konvencije odnose se na: izradu, ažuriranje i stavljanje na raspolaganje Konferenciji strana ugovornica nacionalnih katastara antropogenih emisija svih gasova staklene bašte koji nisu regulisani Montrealskim protokolom koristeći uporedive metodologije; formulisanje, sprovođenje, objavljivanje i ažuriranje nacionalnih i regionalnih programa koji sadrže mere za ublažavanje promene klime; saradnju na razradi, primeni, širenju i transferu tehnologija, metoda i procesa kojima se ograničavaju, smanjuju ili sprečavaju antropogene emisije gasova staklene bašte u svim relevantnim sektorima (saobraćaj, energetika, industrija, poljoprivreda, šumarstvo, upravljanje otpadom); racionalno korišćenje ponora i rezervoara svih gasova staklene bašte, uključujući biomasu, šume, okeane, kao i druge kopnene, priobalne i morske ekosisteme i saradnju u njihovom očuvanju i poboljšanju kvaliteta; podržavanje i saradnju u istraživanjima, kao i u uspostavljanju banke podataka o klimatskom sistemu; razmenu odgovarajućih informacija; saradnju u oblasti obrazovanja, obuke kadrova, itd.

Posebno se definišu obaveze država strana ugovornica Konvencije koje su navedene u Aneksu I (ukupno 38 država), odnosno Aneksu II (ukupno 25 država), a koje spadaju u grupu razvijenih zemalja. Posebno se upućuje na temeljno razmatranje pitanja akcija koje je potrebno preduzeti da bi se zadovoljile specifične potrebe zemalja u razvoju koje proističu iz nepovoljnog uticaja pro-

mena klime ili pak sprovođenja mera reagovanja naročito kod sledećih zemalja: malih ostrvskih zemalja, zemalja sa niskim priobalnim zonama, zemalja sa aridnim i semiaridnim područjima i područjima u kojima su šume izložene propadanju, zemalja sa područjima gde se javljaju prirodne katastrofe, zemalja sa područjima podložnim sušama i širenju pustinja, zemalja sa područjima sa velikim urbanim atmosferskim zagađenjima, zemalja sa područjima sa osetljivim ekosistemima uključujući planinske ekosisteme, zemalja čije su privrede jako zavisne od prihoda od proizvodnje, prerade i izvoza, odnosno od potrošnje fosilnih goriva i sa njima povezanih energetski intenzivnih produkata i zemalja koje nemaju izlaz na more i tranzitnih zemalja.

Grafikon 6.: Prošle i projektovane globalne temperaturne promene

Izvor: http://www.eea.europa.eu/soer/synthesis/synthesis/?b_start:int=12&-C=

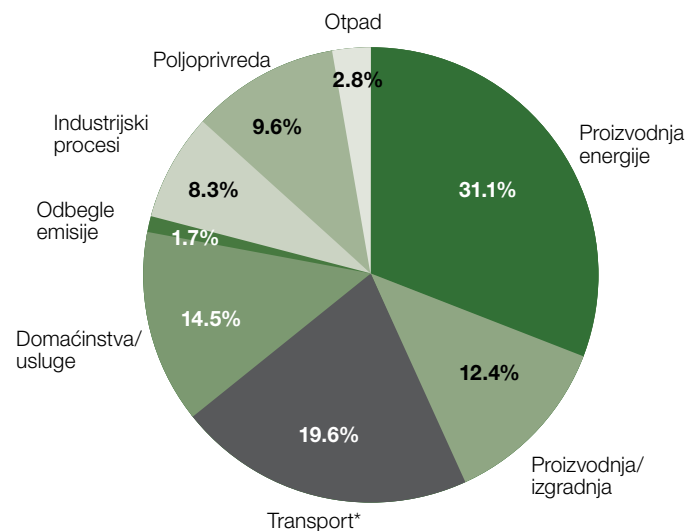
Kjoto protokol (1997)²⁷⁰ predstavlja važan korak u pravcu ograničavanja emisije 6 gasova staklene bašte: ugljen dioksida (CO₂), metana (CH₄), azotnih oksida (N₂O), vodonikfluorougljovodonika (HFCs), perfluorougljovodonika (PFCs), heksafluorida (SF₆).

Posebno su definisane obaveze razvijenih zemalja. Predviđeno je da zemlje iz Aneksa I za vreme prvog perioda angažovanja (tj. 2008-2012.) treba da smanje njihove ukupne emisije gasova staklene bašte za najmanje 5% u odnosu na nivoe iz 1990. godine²⁷¹. Dogovoreni ciljevi su izdiferencirani među razvijenim zemljama, dok je na nivou EU, ta obaveza iznosila 8%. Osobnost Kjoto protokola je i to što je on utvrdio tri osnovna mehanizma za realizovanje utvrđenih ciljeva. To su: zajedničko sprovođene (*joint implementation - JI* (čl.6)), mehanizam čistog razvoja (*clean development mechanism - CDM* (čl.12)) i trgovine emisijama (*emissions trading - ET* (čl. 17)).

²⁷⁰ 2002/358/EC: Council Decision of 25 April 2002 concerning the approval, on behalf of the European Community, of the Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change and the joint fulfillment of commitments thereunder, (OJ L 130, 15.5.2002, p. 1–3).

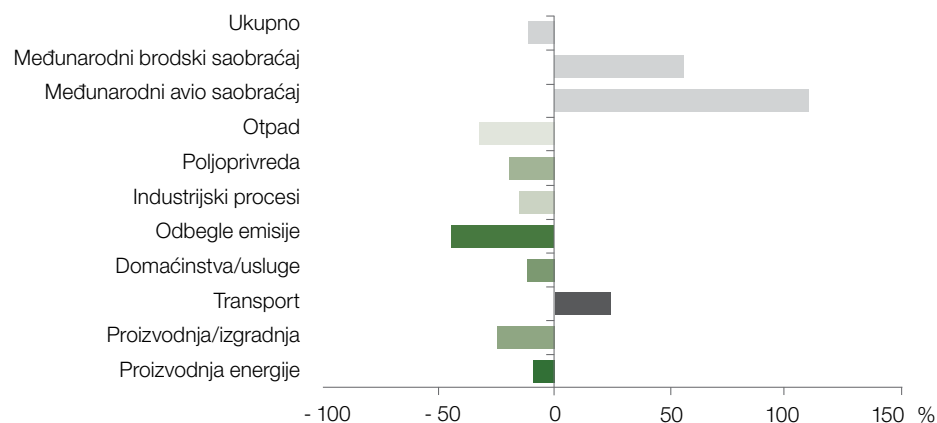
²⁷¹ Za poslednja tri gasa dopušteno je da zemlje (a) u Aneksu mogu označiti kao referentnu i 1995. godinu.

Grafikon 7.: Ukupne emisije gasova sa efektom staklene bašte u EU-27, 2008. godine, po sektorima

* Isključuje međunarodni avio i brodski transport (6 % ukupnih emisija gasova sa efektom staklene bašte)

Promene 1990-2008.

Izvor: http://www.eea.europa.eu/soer/synthesis/synthesis/?b_start:int=24&-C=

Ciljevi Bečke konvencije o zaštiti ozonskog omotača (Beč, 1985. g.)²⁷² odnose se na „zaštitu zdravlja čoveka i životne okoline od štetnih efekata koji su posledica promena ozonskog omotača“. Osnovni predmet zaštite je ozonski omotač koji je prema odredbama Konvencije definisan kao „omotač ozona u atmosferi iznad planetarnog graničnog sloja“ (čl.1). Štetnim posledicama se smatraju „promene u fizičkoj sredini ili biosferi, uključujući promenu klime, koje imaju znatne štetne posledice za ljudsko zdravlje odnosno sastav, prilagodljivost i produktivnost prirodnih i veštačkih ekosistema ili materijala korisnih za čovečanstvo“. Zato se nastoji obezbediti korišćenje alternativnih tehnologija, opreme ili supstanci koje smanjuju, eliminišu ili sprečavaju štetno delovanje na ozonski omotač.

Strane ugovornice Bečke konvencije su na opšti način obavezane da, u skladu sa raspoloživim sredstvima i mogućnostima, saraduju tako što će sistematski osmatrati, istraživati i razmenjivati informacije radi boljeg razumevanja i procene posledica koje ljudske aktivnosti imaju na ozonski omotač. S tim ciljem, one usvajaju odgovarajuće zakonske i administrativne mere i saraduju pri usklađivanju politika u vezi sa kontrolom, ograničavanjem, smanjivanjem ili sprečavanjem aktivnosti čoveka koje su pod njihovom jurisdikcijom ili kontrolom, ako se utvrdi da takve aktivnosti imaju ili mogu imati štetne posledice zbog promena, ili mogućih promena, u ozonskom omotaču.

Takođe, strane ugovornice su obavezne:

- da saraduju pri izradi usklađenih mera, procedura i standarda za sprovođenje ove konvencije radi usvajanja protokola i priloga;
- da saraduju sa nadležnim međunarodnim telima radi uspešnog sprovođenja konvencije i protokola;
- da saraduju u istraživačkom i naučnom utvrđivanju fizičkih i hemijskih procesa koji mogu da utiču na ozonski omotač, ljudsko zdravlje

²⁷² Council Decision 88/540/EEC concerning the conclusion of the Vienna Convention for the protection of the ozone layer and the Montreal Protocol on substances that deplete the ozone layer, (OJ L 297, 31.10.88).

i ostalih efekata koji se javljaju kao posledica promena u ozonskom omotaču (posebno onih koji nastaju usled promena u ultraljubičastom sunčevom zračenju koje uslovljavaju biološki efekat (UV-B), klimatskih efekata koji se javljaju kao posledica promena u ozonskom omotaču, efekata koji se javljaju kao posledica promena u ozonskom omotaču i odgovorajućih promena u UV-B zračenju na prirodne i veštačke materijale koji su korisni za čovečanstvo, primena procesa i aktivnosti koji mogu da utiču na ozonski omotač, alternativnih supstanci i tehnologija, kao i društveno – ekonomskih pitanja u vezi sa ozonskim omotačem.

Montrealški protokol o supstancama koje oštećuju ozonski omotač (Montreal, 1987. g.) identifikuje glavne supstance koje oštećuju ozonski omotač i usvaja specifična ograničenja u vezi nivoa njihove proizvodnje i potrošnje u budućnosti. Osnovni dokument sadrži i aneks A u kome su navedene dve grupe supstanci koje oštećuju ozonski omotač: grupa I - hlorofluorougļovodonici (CFC-11, CFC-12, CFC -113, CFC-114, CFC-115) i grupa II - haloni (halon-1211, halon-1301, halon-2402). Protokolom su utvrđene obaveze zamrzavanja potrošnje i proizvodnje kontrolisanih supstanci kao i obaveze smanjivanja potrošnje i proizvodnje dela supstanci, a predviđeni su i određeni izuzeci. Montrealski protokol je stalno inoviran da bi obuhvatao nove materije koje oštećuju ozonski omotač u skladu sa novim saznanjima do kojih se došlo naučnotehnološkim razvojem. U skladu sa tim usvojena su 4 amandmana kojim se on delimično dopunjuje:

- **Londonski amandmani** (1990. g.) skraćuje rokove za eliminaciju proizvodnje i potrošnje supstanci navedenih u Aneksu A, dok listu kontrolisanih supstanci proširuje na nove hemikalije uvođenjem Aneksa B i Aneksa C (novi hlorofluorougļovodonici i novi haloni).²⁷³ Jedna od inovacija predviđenih Londonskim amandmanima je i osnivanje Multilateralnog fonda koji je postao operativan od 1991. godine. Glavni cilj je pomoć zemljama u razvoju, stranama ugovornicama MP, čija go-

²⁷³ 91/690/EEC: Council Decision of 12 December 1991 concerning the conclusion of the amendment to the Montreal Protocol on substances that deplete the ozone layer as adopted in June 1990 in London by the Parties to the Protocol, (OJ L 377, 31.12.1991, p. 28–40).

dišnja potrošnja i proizvodnja supstanci koje oštećuju ozonski omotač po glavi stanovnika ne prelazi 0,3 kg, a radi olakšavanja sprovođenja obaveza.

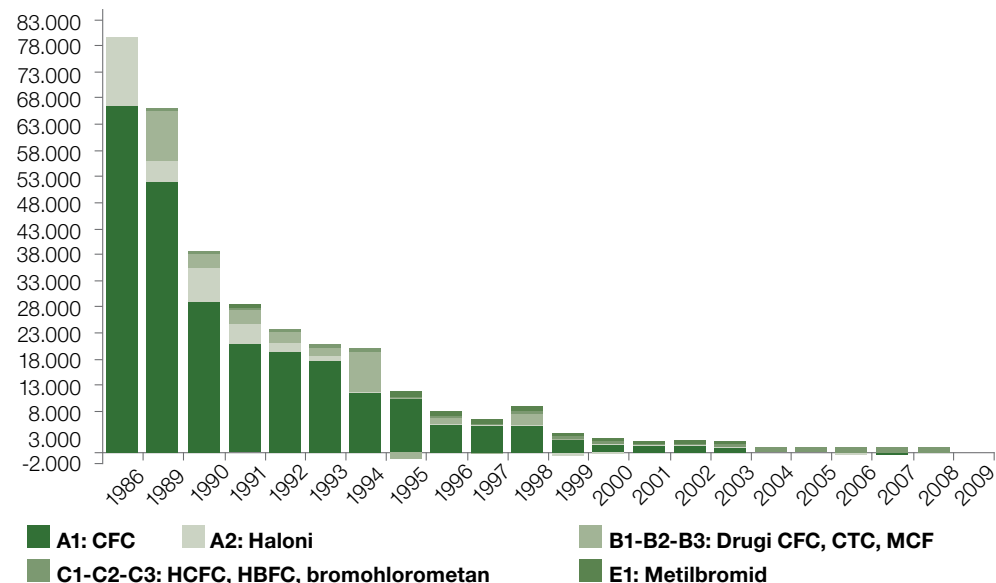
- **Kopenhaškim amandmanima** (1992. g.)²⁷⁴ su na listu kontrolisanih supstanci uključena hemijska jedinjenja iz Aneksa C, grupa I, a u okviru ovog aneksa je formirana i grupa II kojom su obuhvaćena jedinjenja tipa HBr-FC (kod kojih je atom hlora zamenjen atomom broma) i uveden Aneks D koji obuhvata metil bromid.
- **Montrealški amandman** (1997. g.)²⁷⁵ traži od strana ugovornica da u periodu koji nije duži od godinu dana nakon stupanja na snagu, ukinu uvoz kontrolisanih supstanci koje su navedene u Aneksu E (metil bromid), iz bilo koje države koja nije potpisnica MP, odnosno ukinu izvoz istih supstanci u bilo koju državu koja nije potpisnica MP.
- **Pekinški amandman** uvodi nova ograničenja za potrošnju supstanci obuhvaćenih Grupom I Aneksa C, počevši od 1. januara, 2004. godine, i uvodi instituciju zamrzavanja potrošnje tih supstanci na nivou utvrđenom za 1989. godinu.

²⁷⁴ 94/68/EC: Council Decision of 2 December 1993 concerning the conclusion of the amendment to the Montreal Protocol on substances that deplete the ozone layer, (OJ L 33, 7.2.1994, p. 1–2)

²⁷⁵ 2000/646/EC: Council Decision of 17 October 2000 concerning the conclusion of the amendment to the Montreal Protocol on substances that deplete the ozone layer, Official Journal L 272, 25/10/2000 P. 0026 – 0026.

Grafikon 8.: Potrošnja supstanci koje oštećuju ozonski omotač (1986-2009)

Potrošnja u tonama

Izvor: http://www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/consumption-of-ozone-depleting-substances-in-eea-member-countries-1986/csi006_cons.eps/CSI006_fig02_2010.eps.75dpi.png/at_download/image

Kvalitet ambijentalnog vazduha

U grupi propisa koja se odnosi na kvalitet vazduha su:

- Direktiva 2008/50/EZ o kvalitetu ambijentalnog vazduha i čistijem vazduhu za Evropu;²⁷⁶

²⁷⁶ Directive 2008/50/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on ambient air quality and cleaner air for Europe (OJ L 152, 11.6.2008, p. 1–44)

- Direktiva 1996/62/EC o proceni i upravljanju kvalitetom ambijentalnog vazduha;²⁷⁷
- Direktiva 1999/30/EEC o graničnim vrednostima za SO₂, NO₂, NO_x, PM i Pb u ambijentalnom vazduhu (I „kćerka” direktiva);²⁷⁸
- Direktiva Saveta 2000/69/EC o graničnim vrednostima za benzen i ugljen monoksid u ambijentalnom vazduhu (II „kćerka” direktiva);²⁷⁹
- Direktiva 87/217/EEC o sprečavanju zagađivanja životne sredine azbestom;²⁸⁰
- Direktiva Saveta 2002/3/EC o ozonu u ambijentalnom vazduhu;²⁸¹
- Direktiva Saveta 2001/81/EC o nacionalnim maksimalno dozvoljenim emisijama određenih atmosferskih zagađujućih materija;²⁸²
- Direktiva 2004/107/EC Evropskog parlamenta i Saveta o arsenu, kadmijumu, živi, niklu i policikličnim aromatičnim ugljovodonicima u ambijentalnom vazduhu (IV „kćerka” direktiva);²⁸³

²⁷⁷ Council Directive 96/62/EC of 27 September 1996 on ambient air quality assessment and management as amended by Regulation (EC) No. 1882/2003 (OJ L 296, 21.11.1996, p. 55–63)

²⁷⁸ Council Directive 1999/30/EC of 22 April 1999 relating to limit values for sulphur dioxide, nitrogen dioxide and oxides of nitrogen, particulate matter and lead in ambient air (OJ L 163, 29.6.1999, p. 41–60).

²⁷⁹ Directive 2000/69/EC of the European Parliament and of the Council of 16 November 2000 relating to limit values for benzene and carbon monoxide in ambient air (OJ L 313, 13.12.2000, p. 12–21)

²⁸⁰ Council Directive 87/217/EEC on the prevention and reduction of environmental pollution by asbestos (OJ L 85, 28.3.87), as amended by Regulation (EC) 87/2003 (OJ L 122, 16.5.2003)

²⁸¹ Directive 2002/3/EC of the European Parliament and of the Council of 12 February 2002 relating to ozone in ambient air (OJ L 67, 9.3.2002, p. 14–30)

²⁸² Directive 2001/81/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2001 on national emission ceilings for certain atmospheric pollutants (OJ L 309, 27.11.2001, p. 22–30)

²⁸³ Directive 2004/107/EC of the European Parliament and of the Council of 15 December 2004 relating to arsenic, cadmium, mercury, nickel and polycyclic aromatic hydrocarbons in ambient air (OJ L 23, 26.1.2005, p. 3–16)

- Odluka Saveta 97/101/EC o ustanovljavanju recipročne razmene informacija i podataka iz mreža i individualnih stanica za merenje zagađenja ambijentalnog vazduha u državama članicama;²⁸⁴
- Odluka Komisije 2004/224/EC kojom se utvrđuju aranžmani za dostavljanje informacija o planovima i programima koji se zahtevaju prema Direktivi Saveta 96/62/EC o graničnim vrednostima za neke zagađujuće supstance u ambijentalnom vazduhu;²⁸⁵
- Odluka Saveta 2004/461/EC kojom se utvrđuje upitnik koji treba da bude korišćen za godišnje izveštavanje o proceni kvaliteta ambijentalnog vazduha prema Direktivama Saveta 96/62/EC i 1999/30/EC, zatim Direktivama 2000/69/EC i 2002/3/EC Evropskog parlamenta i Saveta.²⁸⁶

Pored navedenih, ovde treba imati u vidu i nekoliko propisa kojima se reguliše pitanje emisija isparljivih organskih jedinjenja (VOC) među kojima su:

- Direktiva 94/63/EC o kontroli emisija isparljivih organskih jedinjenja (VOC) koje nastaju iz postrojenja za čuvanje goriva i njegove distribucije sa terminala na servisne stanice dopunjena Uredbom (EC) No. 1882/2003;²⁸⁷

²⁸⁴ 97/101/EC: Council Decision of 27 January 1997 establishing a reciprocal exchange of information and data from networks and individual stations measuring ambient air pollution within the Member States (OJ L 35, 5.2.1997, p. 14–22)

²⁸⁵ 2004/224/EC: Commission Decision of 20 February 2004 laying down arrangements for the submission of information on plans or programmes required under Council Directive 96/62/EC in relation to limit values for certain pollutants in ambient air (Text with EEA relevance) (notified under document number C(2004) 491) (OJ L 68, 6.3.2004, p. 27–33)

²⁸⁶ 2004/461/EC: Commission Decision of 29 April 2004 laying down a questionnaire to be used for annual reporting on ambient air quality assessment under Council Directives 96/62/EC and 1999/30/EC and under Directives 2000/69/EC and 2002/3/EC of the European Parliament and of the Council [notified under document number C(2004) 1714] (Text with EEA relevance) (OJ L 156, 30.4.2004, p. 96–139)

²⁸⁷ European Parliament and Council Directive 94/63/EC of 20 December 1994 on the control of volatile organic compound (VOC) emissions resulting from the storage of petrol and its distribution from terminals to service stations (OJ L 365, 31.12.1994, p. 24–33).

- Direktiva 99/13 o ograničavanju emisija isparljivih organskih jedinjenja zbog korišćenja organskih rastvarača u nekim aktivnostima i instalacijama, izmenjena Uredbom (EC) No. 1882/2003;²⁸⁸
- Direktiva 2004/42/EC o ograničavanju emisija isparljivih organskih jedinjenja zbog korišćenja organskih rastvarača u nekim bojama i lakovima i proizvodima za lakiranje vozila amandirana Direktivom 1999/13/EC;²⁸⁹
- Odluka Komisije 2000/541/EC o kriterijumima za procenu nacionalnih planova u skladu sa Članom 6. Direktive 1999/13/EC o isparljivim organskim jedinjenjima²⁹⁰ i tako dalje.

U širem smislu, ovoj kategoriji propisa pripadaju i propisi koji se odnose na emisije iz motornih vozila čiji se spisak daje kasnije.

*

1) Osnovni propis koji reguliše pitanje kvaliteta ambijentalnog vazduha je **Direktiva 2008/50/EZ o proceni i upravljanju kvalitetom ambijentalnog vazduha**. Ovim propisom ostvarena je integracija većine postojeće (do tada važeće) legislative u jedan jedinstven akt bez promena u pogledu postojećih ciljeva kvaliteta.²⁹¹ Na taj način su obuhvaćeni sledeći propisi: Direktiva

²⁸⁸ Council Directive 1999/13/EC of 11 March 1999 on the limitation of emissions of volatile organic compounds due to the use of organic solvents in certain activities and installations (OJ L 85, 29.3.1999, p. 1–22).

²⁸⁹ Directive 2004/42/CE of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 on the limitation of emissions of volatile organic compounds due to the use of organic solvents in certain paints and varnishes and vehicle refinishing products and amending Directive 1999/13/EC (OJ L 143, 30.4.2004, p. 87–96).

²⁹⁰ 2000/541/EC: Commission Decision of 6 September 2000 on criteria for assessing national plans according to Article 6 of Council Directive 1999/13/EC (notified under document number C(2000) 2473) (OJ L 230, 12.9.2000, p. 16–19).

²⁹¹ Sve osim za IV “kćer” direktivu koja se odnosi na arsen, kadmijum, živu, nikel, aromatični ugljovodonici - Direktiva 2004/107/EC koja se odnosi na arsen, kadmijum, živu, nikel i policiklične aromatične ugljovodonike u ambijentalnom vazduhu; Directive 2004/107/EC of the European Parliament and of the Council of 15 December 2004 relating to arsenic, cadmium, mercury, nickel and polycyclic aromatic hydrocarbons in ambient air (OJ L 23, 26.1.2005, p. 3–16). Poznatiya kao “Četvrti sestra direktiva” kojom je kompletirana lista supstanci koje se spominju u Okvirnoj direktivi 96/62.

96/62/EC o proceni i upravljanju kvalitetom ambijentalnog vazduha (poznata kao „Okvirna direktiva o kvalitetu vazduha“);²⁹² Direktiva 1999/30/EC koja se odnosi na granične vrednosti za SO₂, NO₂, NO_x, PM i Pb u ambijentalnom vazduhu;²⁹³ Direktiva 2000/69/EC koja se odnosi na granične vrednosti za benzene i ugljen monoksid u ambijentalnom vazduhu;²⁹⁴ Direktiva 2002/3 o ozonu u ambijentalnom vazduhu;²⁹⁵ Odluka Saveta 97/101/EC od 27. januara, 1997. godine, kojom se ustanovljava recipročna razmena informacija i podataka iz mreža i pojedinačnih stanica koje mere zagađenje ambijentalnog vazduha u okviru država članica.²⁹⁶

Pored toga, ovu Direktivu karakterišu i: a) novi ciljevi kvaliteta vazduha za PM 2,5, uključujući i granične vrednosti i ciljeve izlaganja, odnosno ciljeve smanjenja izlaganja i b) mogućnost produženja rokova za tri godine za PM 10, ili za pet godina za NO₂ i benzen, za usaglašavanje sa graničnim vrednostima na osnovu uslova i procene Evropske komisije, itd.²⁹⁷

²⁹² Council Directive 96/62/EC of 27 September 1996 on ambient air quality assessment and management, (OJ L 296, 21.11.1996, p. 55–63). Direktivom se propisuju osnovni principi procene kvaliteta vazduha i upravljanja kvalitetom vazduha u državama članicama.

²⁹³ Council Directive 1999/30/EC of 22 April 1999 relating to limit values for sulphur dioxide, nitrogen dioxide and oxides of nitrogen, particulate matter and lead in ambient air (OJ L 163, 29.6.1999, p. 41–60). Poznata i kao „Prva kćerka direktiva“ propisuje granične vrednosti potrebne za procenu i upravljanje kvalitetom vazduha za supstance na koje se odnosi.

²⁹⁴ Directive 2000/69/EC of the European Parliament and of the Council of 16 November 2000 relating to limit values for benzene and carbon monoxide in ambient air (OJ L 313, 13.12.2000, p. 12–21). Poznata kao „Druga kćerka direktiva“.

²⁹⁵ Directive 2002/3/EC of the European Parliament and of the Council of 12 February 2002 relating to ozone in ambient air (OJ L 67, 9.3.2002, p. 14–30). Poznata kao „Treća sestra direktiva“ propisuje dugoročne ciljeve za koncentracije ozona u vazduhu kao i izvesne zahteve za monitoring VOC i Nox u vazduhu.

²⁹⁶ 97/101/EC: Council Decision of 27 January 1997 establishing a reciprocal exchange of information and data from networks and individual stations measuring ambient air pollution within the Member States (OJ L 35, 5.2.1997, p. 14–22). U vezi sa ovim treba imati u vidu i Odluku 2004/461/EC kojom se propisuje upitnik za godišnje izveštavanje o proceni kvaliteta ambijentalnog vazduha; - 2004/461/EC: Commission Decision of 29 April 2004 laying down a questionnaire to be used for annual reporting on ambient air quality assessment under Council Directives 96/62/EC and 1999/30/EC and under Directives 2000/69/EC and 2002/3/EC of the European Parliament and of the Council [notified under document number C(2004) 1714] (Text with EEA relevance) (OJ L 156, 30.4.2004, p. 96–139).

²⁹⁷ Inače, države članice su, u skladu sa odredbom člana 33. Direktive, bile u obavezi da odredbe Direktive transponuju u nacionalne pravne sisteme do 11. juna 2010. godine.

Ciljevi Direktive odnose se na sledeće: 1) definisanje i utvrđivanje ciljeva kvaliteta ambijentalnog vazduha tako da se smanje štetni uticaji na zdravlje i životnu sredinu; 2) procenu kvaliteta ambijentalnog vazduha u državama članicama na osnovu zajedničkih metoda i kriterijuma; 3) prikupljanje informacija o kvalitetu ambijentalnog vazduha u cilju praćenja dugoročnih trendova; 4) obezbeđivanje da informacije o kvalitetu ambijentalnog vazduha budu dostupne javnosti; 5) održavanje kvaliteta vazduha gde je to potrebno i unapređivanje u ostalim slučajevima i 6) unapređivanje saradnje između država članica u smanjivanju zagađivanja vazduha.

Osnovne obaveze država članica odnose se na sledeća pitanja: planiranje, donošenje odgovarajućih nacionalnih propisa, monitoring i informisanje, kao i izveštavanje. To podrazumeva, između ostalog, sledeće obaveze:

- da odrede nadležne organe i druga tela za sprovođenje obaveza koje proizilaze iz Direktive (član 3);
- da preduzmu odgovarajuće mere, istraživanja i procene s ciljem da se pribave preliminarni podaci o nivoima određenih zagađujućih supstanci u vazduhu (član 5);
- da, u područjima gde postoje rizici od premašivanja graničnih vrednosti kvaliteta vazduha, sačine akcione planove radi stvaranja uslova da ovi nivoi ne budu prekoračeni, npr. primenom kontrolnih aktivnosti kao što je saobraćaj motornih vozila (član 7);
- da preduzmu potrebne mere radi poštovanja graničnih vrednosti (član 7. i 9);
- da sačine liste zona i aglomeracija gde je nivo zagađujućih supstanci viši nego što je propisana granična vrednost, plus moguća tolerancija (član 8);
- da sačine listu zona i aglomeracija gde su nivoi zagađujućih supstanci ispod propisanih graničnih vrednosti (član 9);
- sačine planove i programe koji treba da obezbede poštovanje graničnih vrednosti u propisanim rokovima (član 8);

- da u zonama i aglomeracijama gde su nivoi zagađujućih supstanci ispod onih koji su propisani za kvalitet vazduha, obezbede da se ti nivoi zagađujućih supstanci održavaju ispod nivoa koji je propisan i obezbede najbolji kvalitet vazduha kompatibilan sa održivim razvojem (član 9);
- nadležni organi treba da razviju baze podataka koje se odnose na izveštavanje i pristup informacijama u vezi sa zahtevima koji proizilaze iz Odluke Komisije 2002/529/EC koja se tiče upitnika za izveštavanje o sprovođenju direktiva o kvalitetu vazduha (92/62/EC i 1999/30/EC);
- da procene kvalitet vazduha u određenim područjima (član 6);
- da obezbede monitoring i poštovanje odredbi koje se odnose na razvoj baza podataka u vezi sa Odlukom komisije 2004/461/EC o upitnicima za potrebe izveštavanja;
- da sprovode monitoring i razmenjuju informacije u skladu sa Odlukom 97/101/EC. Monitoring uglavnom obuhvata merne stanice koje su ustanovljene za merenje zagađenosti vazduha na osnovu obaveza koje proističu iz “kćeri direktiva” ili Direktive 96/62/EC;
- da odrede nadležno telo za sprovođenje aktivnosti koje se tiču razmene informacija i informacija koje se dostavljaju Komisiji (član 6);²⁹⁸
- podaci treba da budu dostavljeni Komisiji do 1. oktobra, za prethodnu godinu (član 5.3);
- da informišu javnost u slučaju prekoračenja vrednosti za upozorenje (član 10), zatim o nadležnim organima i telima koji su odgovorni za sprovođenje Direktive (član 3); o planovima i programima za zone gde su propisane granične vrednosti prekoračene (član 8);

²⁹⁸ Informacije koje se dostavljaju Komisiji obuhvataju: karakteristike mernih stanica, mernu opremu i procedure koje se primenjuju, struktura i organizacija mreže kojima pripadaju i informacije iz Aneksa II (član 3. i 4).

- da se konsultuju sa drugom državom članicom kada postoji rizik da će granične vrednosti kvaliteta vazduha biti prekoračene zbog značajnog zagađenja čije poreklo je u toj drugoj državi članici, sa namerom da se postigne rešenje (član 8);
- da obaveste Komisiju o nadležnom telu odgovornom za sprovođenje Direktive (član 11), o nacionalnim standardima, kriterijumima i tehnikama koje su strožije od standarda Komisije ili koji se odnose na zagađujuće supstance koje nisu obuhvaćene propisima Zajednice (član 4), o listi zona i aglomeracija koje su ustanovljene u skladu sa članovima 8. i 9. (član 11); o metodima koji se koriste za preliminarnu procenu kvaliteta vazduha (član 11); slučajevima gde su granične vrednosti prekoračene kao i razlozima zbog kojih se to dogodilo (član 11); o planovima i programima koji su usvojeni u skladu sa članom 8. i svake treće godine, napretku u sprovođenju planova i programa (član 11); o merama koje su preduzete za ostvarivanje ciljnih vrednosti za određene zone (član 4); o transpoziciji sa tekstovima glavnih odredbi nacionalnih propisa koji su usvojeni u oblasti koju obuhvata direktiva (član 13); o preispitivanju nivoa u zonama i aglomeracijama na koje se odnose članovi 8. i 9. Direktive (član 11) – svake treće godine;
- da obaveste javnost i Komisiju u slučaju prekoračenja upozoravajućih graničnih vrednosti (član 10. Direktive 96/62/EEC).

2) **Direktivom Saveta 1999/30/EC** od 22. aprila, 1999. godine, utvrđuju se granične vrednosti za sumpordioksid, azotdioksid, okside azota, čestice i olovo u okolnom vazduhu (i “kćerka” direktiva), procenom njihove koncentracije na bazi zajedničkih metoda i kriterijuma. Pored toga cilj Direktive, je i uspostavljanje adekvatnog informisanja o koncentracijama ovih materija u vazduhu. Polazeći od zahteva formulisanih u Direktivi Saveta 96/62/EEC o proceni i upravljanju kvalitetom ambijentalnog vazduha ova direktiva utvrđuje obavezu obezbeđivanja da informacije o koncentracijama moraju biti svakodnevno ažurirane, a gde je moguće i svakog časa, dok određene informacije moraju biti ažurirane svaka tri meseca²⁹⁹.

²⁹⁹ Ova direktiva je ukinula pojedine odredbe Direktive 80/779/EEC, Direktive 82/884/EEC kao i Direktive 85/203/EEC.

Propisi koji se odnose na ograničenje emisija iz stacionarnih postrojenja

Osnovni propis u ovoj oblasti je Direktiva Saveta 2001/80/EEZ o ograničenju emisija određenih zagađujućih materija u vazduh iz velikih ložišta.³⁰⁰ Ovome treba dodati i sledeće propise:

- Direktivu 2000/76/EC o spalivaonicama otpada;³⁰¹
- Direktivu 2008/1/EC o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja životne sredine;³⁰²
- Direktivu Saveta 96/82/EC o kontroli opasnosti od velikih akcidenata u koje su uključene opasne supstance, izmenjena i dopunjena Direktivom 2003/105/EC;³⁰³
- Direktivu Saveta 1999/13 o ograničenjima emisija isparljivih organskih jedinjenja usled korišćenja organskih rastvarača u nekim aktivnostima i postrojenjima, izmenjena i dopunjena Direktivom 2004/42/EC (VOC Direktivom).³⁰⁴

³⁰⁰ Directive 2001/80/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2001 on the limitation of emissions of certain pollutants into the air from large combustion plants (OJ L 309, 27.11.2001, p. 1–21).

³⁰¹ Directive 2000/76/EC of the European Parliament and of the Council of 4 December 2000 on the incineration of waste (OJ L 332, 28.12.2000, p. 91–111) Derogation in 12003T, Derogation in 12005S, Amended by 32008R1137, Consolidated text 02000L0076-20081211.

³⁰² Directive 2008/1/EC of the European Parliament and of the Council of 15 January 2008 concerning integrated pollution prevention and control (Codified version) (Text with EEA relevance) (OJ L 24, 29.1.2008, p. 8–29) Amended by 32009L0031 Consolidated text 02008L0001-20090625

³⁰³ Council Directive 96/82/EC of 9 December 1996 on the control of major-accident hazards involving dangerous substances (OJ L 10, 14.1.1997, p. 13–33) Implemented by 31998D0433 Amended by 32003L0105 Amended by 32003R1882 Consolidated text 01996L0082-20031120 Amended by 32008R1137 Consolidated text 01996L0082-20081211

³⁰⁴ Council Directive 1999/13/EC of 11 March 1999 on the limitation of emissions of volatile organic compounds due to the use of organic solvents in certain activities and installations (OJ L 85, 29.3.1999, p. 1–22) Consolidated text 01999L0013-19990329 Amended by 32003R1882 Consolidated text 01999L0013-20031120 Amended by 32004L0042 Amended by 32008L0112 Consolidated text 01999L0013-20090112

*

Osnovni cilj **Direktive Saveta 2001/80/EEZ** o ograničenju emisija određenih zagađujućih materija u vazduh iz velikih ložišta sastoji se u smanjivanju zagađivanja vazduha regulisanjem, na osnovu utvrđenih kriterijuma, emisije sumpor dioksida, azotnih oksida i, u određenim slučajevima, prašine iz velikih ložišta. U najužoj vezi sa ciljevima ove Direktive su i ciljevi Konvencije o prekograničnom zagađivanju vazduha na velikim udaljenostima, a posebno Protokola uz ovu konvenciju koji se odnosi na smanjivanje acidifikacije, eutrofikacije i prizmenog ozona.³⁰⁵

Direktiva se primjenjuje na ložišta (spalionice), čiji je nominalni toplotni učinak 50MW ili veći, bez obzira na upotrebenu vrstu goriva - čvrsto, tekuće ili plinovito (član 1). Ona se odnosi samo na ložišta (spalionice)³⁰⁶ namenjene proizvodnji energije, osim onih koje direktno koriste produkte sagorevanja u procesu stvaranja energije (član 2. t.7).³⁰⁷

Direktivom se podstiče kombinovana proizvodnja toplote i struje (kogeneracija).

Postrojenja čiji je rad odobren do 27. novembra, 2002. godine, i koja su počela sa radom ne kasnije od 27. novembra, 2003. godine, imaju obavezu da se usaglase sa graničnim vrednostima emisija utvrđenim u Aneksima III do

³⁰⁵ 2003/507/EC: Council Decision of 13 June 2003 on the accession of the European Community, to the Protocol to the 1979 Convention on Long-Range Transboundary Air Pollution to Abate Acidification, Eutrophication and Ground-Level Ozone (OJ L 179, 17.7.2003, p. 1–2)

³⁰⁶ Ložište (spalionica) znači tehničko postrojenje u kojem oksidiraju goriva kako bi se iskoristila toplina koja se pri tome razvija (Član 2.7).

³⁰⁷ Neka ložišta su isključena iz primene ove Direktive, t.j. Direktiva se ne odnosi na: (a) ložišta u kojima se produkti sagorjevanja koriste za direktno grejanje, sušenje ili neki drugi način obrade objekata ili materijala, (b) postrojenja za obradu nakon spaljivanja, tj. bilo koji tehnički uređaj namenjen za prečišćavanje otpadnih plinova sagorevanjem, a kojim se ne upravlja kao zasebnim ložištem; (c) postrojenja za obnovu katalitičkih lomivih katalizatora; (d) postrojenja za pretvaranje vodonikovog sulfida u sumpor; (e) reaktore koji se koriste u hemijskoj industriji; (f) baterijske peći na koks; (g) Cowper(ove) peći; (h) bilo koji tehnički uređaj koja služi za pogon vozila, broda ili vazduhoplova; (i) plinske turbine koje se koriste na morskim platformama; (j) plinske turbine za koje je dozvola izdata pre 27. decembra, 2002., ili koje zbog neke komponente u potpunosti spadaju u dozvole koje su izdate pre 27. decembra, pod uslovom da postrojenje nije pušteno u rad posle 27. decembra, 2003., ne dovodeći u pitanje član 7. stav 1. i Dodatak VIII Odeljak (A) i (B). Pored toga, Direktiva se ne odnosi na postrojenja s dizel, benzinskim ili plinskim motorima.

VII (deo A) za SO₂, NO_x i prašinu. Postrojenja čiji je rad odobren nakon 27. novembra, 2002. godine, moraju obezbediti poštovanje graničnih vrednosti emisija ustanovljenih u Delu B Aneksa III do VII za SO₂, NO_x i prašinu. (član 4.1). Osim toga, Direktiva zahteva i značajna smanjivanja emisija „postojećih postrojenja“, tj. postrojenja čiji rad je odobren pre 1. jula, 1987. godine, s rokom do 1. januara 2008. godine, i to kroz smanjivanje emisija za svaku pojedinačnu fabriku ili kroz nacionalni plan smanjenja emisija koji se odnosi na ukupne emisije postrojenja (član 4., t.3).

Države članice imaju obavezu da dostave Komisiji svoje nacionalne planove smanjenja emisija za postojeća postrojenja - rok je bio 27. novembar, 2003. godine (član 4.6.b). Oni moraju sadržavati ciljeve, mere, rokove i mehanizam monitoringa, a Komisija je imala obavezu da sačini smernice za izradu ovih planova³⁰⁸ (član 4.6.d).

Predviđena je mogućnost da se postojeća postrojenja izuzmu iz obaveze usaglašavanja sa granicama emisija kao i uključivanja u nacionalne planove redukcije emisija pod uslovom da postrojenje ne funkcioniše više od 20 000 sati između 1. januara, 2008. godine, i 31. decembra, 2015. godine. (član 4.4.a). Takođe, mogućnost odstupanja od poštovanja graničnih vrednosti emisije predviđena je i za postrojenja koja koriste specifične vrste goriva.

Države članice imaju i obavezu da obezbede da otpadni gasovi iz postrojenja za spaljivanje budu ispuštani kroz dimnjake dovoljno visoke kako bi se sprečili negativni uticaji na ljudsko zdravlje i životnu sredinu. Metodi merenja emisija i učestalost monitoringa regulisani su Aneksom VIII uz Direktivu, istovremeno sa pravilima koja se odnose na ustanovljavanje i održavanje inventara emisija za velika postrojenja za spaljivanje.

Ključni elementi ove direktive sastoje se u obavezi država članica da sačine odgovarajuće programe za postepeno smanjenje ukupne godišnje emisije iz postojećih ložišta a na osnovu gornjih granica emisija i korespondirajućih

³⁰⁸ *Commission Recommendation of 15 January 2003 on the guidelines to assist a Member State in the preparation of a national emission reduction plan further to the provisions of Directive 2001/80/EC on the limitation of emissions of certain pollutants into the air from large combustion plants (Text with EEA relevance) (notified under document number C(2003) 9), (OJ L 16, 22.1.2003, p. 59–67)*

procenata smanjenja, u skladu sa Aneksom I i Aneksom II uz Direktivu, a radi otklanjanja glavnih uzroka kiselih padavina, ograničavanjem emisija SO₂ i NO_x kao i ograničavanjem emisija prašine naročito iz novih postrojenja.

Postojeća ložišta³⁰⁹ su predmet ukupnih nacionalnih granica emisije sa postepenim smanjivanjem i različitim ograničenjima za različite države članice. Države članice su bile u obavezi da do 1. jula, 1990. godine, sačine programe postepenog smanjivanja ukupnih godišnjih emisija SO₂ i NO_x iz postojećih postrojenja, a u skladu sa ovim gornjim granicama. Granice emisija koje su primenjive na individualne dozvole za nova postrojenja definisane su i predmet su režima odobravanja (član 4) u skladu sa zahtevima iz Aneksa III do VII (deo A ili B).

Za zemlje koje se nalaze u procesu pridruživanja EU, ključnom obavezom može se smatrati ustanovljavanje mehanizma za usvajanje nacionalnih emisijih granica i utvrđivanje odgovornost jednog ili više nadležnih tela za razvoj planova kojima će se precizirati uslovi i okolnosti ostvarivanja definisanih ciljeva. Pri tom bi trebalo voditi računa o činjenici da se politika i propisi EU u ovoj oblasti i dalje razvijaju zbog čega bi nacionalni mehanizmi trebali biti dovoljno fleksibilni radi obuhvatanja različitih granica i zagađivača. Granice za postojeća postrojenja mogu biti predmet pregovora tokom procesa pridruživanja.

Propisi kojima se regulišu pojedina pitanja vezana za gasove sa efektom staklene bašte

Pored međunarodnih ugovora o kojima je već bilo reči, pojedina pitanja koja se odnose na gasove sa efektom staklene bašte regulisana su i drugim propisima među kojima naročit značaj imaju:

- Direktiva 2003/87/EC kojom se utvrđuje šema trgovine dozvolama za emisiju gasova sa efektom staklene bašte u okviru Zajednice i kojom se menja i dopunjava Direktiva Saveta 96/61/EC koja je izmenje-

³⁰⁹ „Postojeća ložišta“ znači ložišta za koju je originalna građevinska dozvola ili, u nedostatku takvog postupka, originalna upotrebna dozvola izdata pre 1. jula, 1987; (član 2.10).

na i dopunjena Direktivom 2004/101/EC;³¹⁰

- Odluka Evropskog parlamenta i Saveta 280/2004/EC o mehanizmu monitoringa gasova staklene bašte Zajednice i za sprovođenje Kjoto protokola;³¹¹
- Odluka Komisije 2005/166/EC kojom se ustanovljavaju pravila za sprovođenje Odluke 280/2004/EC Evropskog parlamenta i Saveta 280/2004/EC o mehanizmu monitoringa gasova staklene bašte Zajednice i za sprovođenje Kjoto protokola;³¹²
- Uredba 2037/2000 o supstancama koje oštećuju ozonski omotač;³¹³
- Uredba (EC) No 842/2006 Evropskog parlamenta i Saveta o nekim fluorisanim gasovima;³¹⁴
- Uredba Komisije (EC) No 1516/2007 kojom se ustanovljava, u skla-

³¹⁰ Directive 2003/87/EC of the European Parliament and of the Council of 13 October 2003 establishing a scheme for greenhouse gas emission allowance trading within the Community and amending Council Directive 96/61/EC (Text with EEA relevance) (OJ L 275, 25.10.2003, p. 32–46).

³¹¹ Decision No 280/2004/EC of the European Parliament and of the Council of 11 February 2004 concerning a mechanism for monitoring Community greenhouse gas emissions and for implementing the Kyoto Protocol (OJ L 49, 19.2.2004, p. 1–8).

³¹² 2005/166/EC: Commission Decision of 10 February 2005 laying down rules implementing Decision No 280/2004/EC of the European Parliament and of the Council concerning a mechanism for monitoring Community greenhouse gas emissions and for implementing the Kyoto Protocol (notified under document number C(2005) 247) (OJ L 55, 1.3.2005, p. 57–91).

³¹³ Regulation (EC) No. 2037/2000 of the European Parliament and of the Council on substances that deplete the ozone layer (OJ L 244, 29.09.00) as amended by: Regulation (EC) No. 2038/2000 of the European Parliament and of the Council of 28 September 2000 (OJ L 244 25 29.9.2000); Regulation (EC) No. 2039/2000 of the European Parliament and of the Council of 28 September 2000 (OJ L 244 26 29.9.2000); Commission Decision 2003/160/EC of 7 March 2003 (OJ L 65 29 8.3.2003); Regulation (EC) No. 1804/2003 of the European Parliament and of the Council of 22 September 2003 (OJ L 265 1 16.10.2003); Commission Decision 2004/232/EC of 3 March 2004 (OJ L 71 28 10.3.2004); Commission Regulation (EC) No. 2077/2004 of 3 December 2004 (OJ L 359 28 4.12.2004); Commission Regulation (EC) No. 29/2006 of 10 January 2006 (OJ L 6 27 11.1.2006); Regulation (EC) No. 1366/2006 of the European Parliament and of the Council of 6 September 2006 (OJ L 264 12 25.9.2006); Commission Regulation (EC) No. 1784/2006 of 4 December 2006 (OJ L 337 3 5.12.2006); Council Regulation (EC) No. 1791/2006 of 20 November 2006 (OJ L 363 1 20.12.2006); Commission Regulation (EC) No. 899/2007 of 27 July 2007 (OJ L 196 24 28.7.2007); Commission Decision 2007/540/EC of 30 July 2007.

³¹⁴ Regulation (EC) No 842/2006 of the European Parliament and of the Council of 17 May 2006 on certain fluorinated greenhouse gases (Text with EEA relevance) (OJ L 161, 14.6.2006, p. 1–11).

du sa Uredbom (EC) No. 842/2006 Evropskog parlamenta i Saveta, standard za provere curenja za frižidere, uređaje za hlađenje i opremu za grejanje koji sadrže neke florisane gasove staklene bašte;³¹⁵

- Uredba Komisije (EC) No. 1494/2007 o ustanovljavanju, u skladu sa Uredbom (EC) No 842/2006 Evropskog parlamenta i Saveta, izgleda oznaka i dodatnih zahteva za označavanje proizvoda i opreme koja sadrži florisane gasove staklene bašte;³¹⁶
- Uredba Komisije (EC) No. 1497/2007 o ustanovljavanju, u skladu sa Uredbom (EC) No 842/2006 Evropskog parlamenta i Saveta, standarda zahteva za proveru curenja za stacionarne požarne sisteme koji sadrže florisane gasove staklene bašte;³¹⁷
- Uredba Komisije (EC) No. 1493/2007 o ustanovljavanju, u skladu sa Uredbom (EC) No. 842/2006 Evropskog parlamenta i Saveta, formata izveštaja koji treba da dostave proizvođači, uvoznici i izvoznici nekih fluorisanih gasova.³¹⁸

³¹⁵ Commission Regulation (EC) No 1516/2007 of 19 December 2007 establishing, pursuant to Regulation (EC) No 842/2006 of the European Parliament and of the Council, standard leakage checking requirements for stationary refrigeration, air conditioning and heat pump equipment containing certain fluorinated greenhouse gases (Text with EEA relevance) (OJ L 335, 20.12.2007, p. 10–12).

³¹⁶ Commission Regulation (EC) No 1494/2007 of 17 December 2007 establishing, pursuant to Regulation (EC) No 842/2006 of the European Parliament and of the Council, the form of labels and additional labelling requirements as regards products and equipment containing certain fluorinated greenhouse gases (Text with EEA relevance) (OJ L 332, 18.12.2007, p. 25–26).

³¹⁷ Commission Regulation (EC) No 1497/2007 of 18 December 2007 establishing, pursuant to Regulation (EC) No 842/2006 of the European Parliament and of the Council, standard leakage checking requirements for stationary fire protection systems containing certain fluorinated greenhouse gases (Text with EEA relevance) (OJ L 333, 19.12.2007, p. 4–5).

³¹⁸ Commission Regulation (EC) No 1493/2007 of 17 December 2007 establishing, pursuant to Regulation (EC) No 842/2006 of the European Parliament and of the Council, the format for the report to be submitted by producers, importers and exporters of certain fluorinated greenhouse gases (OJ L 332, 18.12.2007, p. 7–24).

*

Šema trgovine dozvolama za emisiju gasova sa efektom staklene bašte

Osnovni propis EU u ovoj oblasti je Direktiva 2003/87/EC kojom se utvrđuje šema trgovine dozvolama za emisiju gasova sa efektom staklene bašte u okviru Zajednice i kojom se menja i dopunjava Direktiva Saveta 96/61/EC koja je izmenjena i dopunjena Direktivom 2004/101/EC s ciljem unapređenja smanjenja emisija gasova staklene bašte na način koji je efikasan u ekonomskom smislu.

Prema odredbi člana 2., Direktiva se primjenjuje na emisije koje su posledica aktivnosti navedenih u Dodatku I, kao i na gasove staklene bašte navedene u Dodatku II (CO₂, CH₄, N₂O, HFC8, PFC8 i SF₆) i to bez ikakvog uticaja na zah-teve propisane Direktivom 96/61/EZ.³¹⁹ Od 2008. godine države članice imaju mogućnost primene trgovanja kvotama emisija i na aktivnosti, postrojenja i gasove staklene bašte koji nisu navedeni u Dodatku I pod uslovom da to Komisija odobri, uzimajući u obzir sve relevantne kriterijume (član 24. stav 1);

Države članice su imale obavezu da obezbede da od 1. januara, 2005. godine, nijedno postrojenje ne preduzima aktivnosti navedene u Dodatku I³²⁰ koje bi rezultirale emisijom gasova navedenih u vezi s tom aktivnošću, osim

³¹⁹ Ipak, treba imati u vidu da su države članice, prema odredbama člana 8. Direktive obavezne da preduzimu sve potrebne mere kako bi obezbedile da, u slučaju kad postrojenja obavljaju aktivnosti iz Dodatka I Direktive 96/61/EZ, uslovi i postupak za izdavanje dozvole za emisiju gasova staklene bašte budu usklađeni s uslovima i postupkom za izdavanje dozvole iz te Direktive. Zahtevi sadržani u članovima 5., 6. i 7. ove Direktive mogu postati sastavni deo postupaka propisanih Direktivom 96/61/EZ.

³²⁰ Aktivnosti u sektoru energetike (Postrojenja za sagorevanje ulazne kalorijske snage sagorevanja veće od 20 MW - osim postrojenja za spaljivanje opasnog ili komunalnog otpada, Rafinerije nafte, Koksare); Proizvodnja ili obrada železa i čelika (Postrojenja za prženje ili sinterovanje železne rude - uključujući rudu sumpora, Postrojenja za proizvodnju sirovog železa ili čelika, uključujući neprekidno livenje kapaciteta većeg od 2,5 tona na sat); Proizvodnja minerala (Postrojenja za proizvodnju cementnog klinkera u rotacionim pećima kapaciteta većeg od 500 tona na dan ili za proizvodnju vapna u rotacionim pećima proizvodnog kapaciteta većeg od 50 tona na dan ili u drugim vrstama peći proizvodnog kapaciteta većeg od 50 tona na dan; Postrojenja za proizvodnju stakla, uključujući ona namenjena proizvodnji staklene vune, kapaciteta većeg od 20 tona na dan; Postrojenja za izradu keramičkih proizvoda pečenjem, naročito krovnog crepa, cigle, vatrostalne cigle, pločica, grnčarije ili porculana, proizvodnog kapaciteta većeg od 75 tona na dan i/ili kapaciteta peći većeg od 4 m³ i gustoće materijala u peći većeg od 300 kg/m³); Ostale aktivnosti (Industrijska postrojenja za proizvodnju: a) papirne kaše od drveta ili drugih vlaknastih materijala, b) papira i kartona, proizvodnog kapaciteta većeg od 20 tona na dan.

ako operater nema dozvolu koju je izdalo nadležno telo³²¹ ili ako je postrojenje privremeno isključeno iz šeme Zajednice u skladu sa članom 27. (član 4).

Za petogodišnje razdoblje koje je počelo 1. januara, 2008. godine, kao i za svako naredno petogodišnje razdoblje, svaka država članica je bila obavezna da odluči o ukupnoj količini kvota koje će raspodeliti za to razdoblje i treba da pokrene postupak raspodele tih kvota operateru svakog postrojenja.³²² Ova odluka donosi se najkasnije 12 meseci pre početka razdoblja o kojem je reč i zasniva se na nacionalnom planu raspodele kvota države članice u skladu s članovima 9 i 10, a uzimajući u obzir mišljenje javnosti. (član 11, st. 2). Ovako donesene odluke (kao i odluke donesene od 2005. godine) moraju biti u skladu sa zahtevima Ugovora, posebno s članovima 87 i 88. Države članice, pri donošenju odluka o raspodeli kvota, moraju uzeti u obzir potrebu da omoguće pristup kvotama novim učesnicima, a nadležno telo će izdati deo ukupne količine kvota svake godine za razdoblje od 2005. g., odnosno 2008. g. do 28. februara, te godine. (član 11. st. 4).

Svaka država članica ima obavezu da ustanovi nacionalni plan u kojem se navodi ukupna količina kvota koje namerava raspodeliti za to razdoblje i predlog načina raspodele tih kvota. Plan će biti zasnovan na objektivnim i transparentnim kriterijima, uključujući i one navedene u Dodatku III³²³, uzi-

³²¹ Države članice imaju obavezu da preduzmu potrebne administrativne mere, uključujući imenovanje nadležnog tela ili više njih, kako bi osigurale primenu pravila iz ove Direktive. U slučajevima kad se odredi više od jednog nadležnog tela, rad tih tela, u skladu s ovom Direktivom, mora biti koordinisan (član 18).

³²² Za petogodišnje razdoblje koje je počelo 1. januara 2008., države članice su bile u obavezi da raspodele najmanje 90 % kvota besplatno. (član 10).

³²³ Npr. ukupna količina kvota za raspodelu za određeno vremensko razdoblje mora biti u skladu s obavezom države članice da ograniči svoje emisije saglasno sa odredbama Direktive 2002/358/EZ i odredbama Kjoto Protokola, uzimajući u obzir, s jedne strane, razmere ukupnih emisija koje te kvote predstavljaju u poređenju s emisijama iz izvora koji nisu obuhvaćeni ovom Direktivom i, na drugoj strani, nacionalnu politiku u oblasti energetike kao i u skladu s nacionalnim programom za klimatske promene. Ukupna količina kvota koje se raspodeljuju ne sme biti viša od one koja će, prema svim pokazateljima, biti potrebna za strogu primenu kriterijuma sadržanih u ovome Dodatku. (Dodatak III tačka 1). Ukupna količina kvota koje se raspodeljuju mora biti: - u skladu s procenama sadašnjeg i predviđenog napretka prema ostvarivanju doprinosa država članica za ispunjavanje obaveza Zajednice shodno odredbama Odluke 93/389/EEZ. (Dodatak III tačka 2); - u skladu s potencijalom, uključujući i tehnološkim potencijalom, aktivnosti obuhvaćenih ovom šemom za smanjivanje emisija, a države članice mogu zasnivati raspodelu svojih kvota na prosečnoj emisiji gasova staklene bašte prema proizvodu u svakoj aktivnosti i napretku koji se može postići u svakoj aktivnosti. (Dodatak III tačka 3), itd.

majući u obzir mišljenje javnosti. Komisija i države članice treba da budu obaveštene najmanje 18 meseci pre početka perioda o kome je reč. (član 9. st.1).

Takođe, države članice imaju obavezu da obezbede da se kvote mogu prenositi: a) između subjekata unutar Zajednice;³²⁴ i b) između subjekata unutar Zajednice i subjekata u trećim zemljama, ako su takve kvote priznate u skladu s postupkom iz člana 25. bez drugih ograničenja osim onih koje sadrži Direktiva ili prihvaćenih u skladu s njenim odredbama. (član 12. st.1). Odredbama istog člana regulisano je i poništavanje kvota.

Kvota važe za emisije tokom razdoblja za koje su izdate, a četiri meseca nakon početka prvoga petogodišnjega razdoblja (od 2008. g.) kvote koje više nisu važile, te nisu bile prepustene i poništene u skladu s članom 12., stavom 3., odnosno sve slične kvote u narednim petogodišnjim periodima, poništava nadležno telo. (član 13. stav 1. i 2). Države članice imaju obavezu da obezbede da se emisije nadgledaju u skladu sa smernicama koje Komisija usvaja na osnovu načela iz Dodatka IV.³²⁵

Takođe, države članice su obavezne:

- da obezbede da svaki operater postrojenja obaveštava nadležno telo o emisijama iz tog postrojenja nakon završetka godine, a u skladu sa smernicama (član 14. stav 2.i 3);
- da obezbede da izveštaji koje su podneli operateri, u skladu s članom 14., stavom 3, budu provereni prema kriterijumima iz Dodatka V, te da o tome bude obavешteno nadležno telo (član 15. stav 1);
- da obezbede da operater čiji izveštaj do 31. marta, svake godine nije bio ocenjen zadovoljavajućim, u skladu s kriterijima iz Dodatka V za emisije tokom prethodne godine, ne može dalje trgovati kvotama sve dok izveštaj tog operatera ne bude ocenjen zadovoljavajućim (član 15. stav 2);

³²⁴ Države članice će obezbediti da kvote koje je izdalo nadležno telo druge države članice budu priznate u svrhu ispunjavanja obaveza operatera iz stava 3. (član 12. st.2).

³²⁵ Istovremeno Komisija određuje glavnog administratora za vođenje nezavisne evidencije transakcija, kao i beleženje izdavanja, transfera i poništenja kvota. (član 20. stav 1).

- da donesu pravila o kaznama koje će biti primenjivane zbog kršenja nacionalnih odredbi donesenih u skladu s ovom Direktivom i preduzet će sve potrebne mere kako bi obezbedile da se ta pravila primjenjuju (član 16. stav 1);
- da obezbede objavljivanje imena operatera koji krše zahteve za prepustanjem dovoljnog broja kvota (član 16. stav 2);
- da obezbede da svi operateri koji ne prepuste dovoljan broj kvota do 30. aprila, svake godine, kako bi pokrili svoje emisije tokom prethodne godine, budu obavezni platiti kaznu zbog prekomerne emisije (član 16. stav 3);
- da obezbede osnivanje i rad registra kako bi se osiguralo precizno beleženje izdavanja, držanja, transfera i poništenja kvota (član 19. stav 1);³²⁶
- da svake godine Komisiji podnose izvještaj o primeni ove Direktive (član 21. stav 1).

Pored toga, odredbama Direktive regulisana su sledeća pitanja relevantna za sistem koji je ustanovljen: pristup informacijama (član 17), veze s ostalim šemama za trgovanje kvotama emisija gasova staklene bašte (član 25), privremeno isključivanje određenih postrojenja (član 27), okupljanje (član 28), slučaj više sile (član 29), primena (član 31), itd.

Zagađivanje vazduha iz mobilnih izvora

U ovoj grupi su propisi koji se odnose na kvalitet goriva i ispuštanje otpadnih gasova iz vozila i to:

- Direktiva Saveta 1999/32/EC o smanjenju sadržaja sumpora u nekim tečnim gorivima izmenjena Uredbom 1882/2003 i Direktivom 2005/33/EC;³²⁷

³²⁶ Države članice mogu držati svoje registre u zajedničkom sistemu s jednom ili više država članica.

³²⁷ Council Directive 1999/32/EC of 26 April 1999 relating to a reduction in the sulphur content of certain liquid fuels and amending Directive 93/12/EEC (OJ L 121, 11.5.1999, p. 13–18)

- Direktiva 98/70/EC o kvalitetu benzina i dizel goriva amandirana Direktivom Saveta 93/12/EC, Direktivom 2000/71/EC, Direktivom 2003/17/EC i Uredbom 1882/2003;³²⁸
- Direktiva Evropskog parlamenta i Saveta 97/68/EC o usklađivanju propisa država članica o merama protiv emisija gasova i suspendovanih čestica iz motora sa unutrašnjim sagorevanjem ugrađenim u van drumske pokretne mašine izmenjena i dopunjena Direktivama Komisije 2001/63/EC, 2002/88/EC i Direktivom 2004/26/EC;³²⁹
- Direktiva 2005/55/EC Evropskog parlamenta i Saveta o usklađivanju propisa država članica o merama koje treba preduzeti protiv emisije gasova i čestičnih zagađujućih supstanci iz određenih vrsta motora u vozilima, i emisiji gasnih zagađujućih supstanci iz određenih motora koji koriste prirodni gas ili tečni naftni gas, izmenjena i dopunjena Direktivom Komisije 2006/51/EC;³³⁰
- Direktiva Komisije 2005/78/EC o sprovođenju Direktive 2005/55/EC Evropskog parlamenta i Saveta o usklađivanju propisa država članica o merama koje treba preduzeti protiv emisije gasova i zagađujućih čestica iz određenih vrsta motora motornih vozila i emisiji gasnih zagađujućih supstanci određenih motora koji koriste prirodni gas ili tečni naftni gas;³³¹

³²⁸ Directive 98/70/EC of the European Parliament and of the Council of 13 October 1998 relating to the quality of petrol and diesel fuels and amending Council Directive 93/12/EEC (OJ L 350, 28.12.1998, p. 58–68)

³²⁹ Directive 97/68/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 1997 on the approximation of the laws of the Member States relating to measures against the emission of gaseous and particulate pollutants from internal combustion engines to be installed in non-road mobile machinery (OJ L 59, 27.2.1998, p. 1–86).

³³⁰ Directive 2005/55/EC of the European Parliament and of the Council of 28 September 2005 on the approximation of the laws of the Member States relating to the measures to be taken against the emission of gaseous and particulate pollutants from compression-ignition engines for use in vehicles, and the emission of gaseous pollutants from positive-ignition engines fuelled with natural gas or liquefied petroleum gas for use in vehicles (Text with EEA relevance) (OJ L 275, 20.10.2005, pp. 1–163).

³³¹ Commission Directive 2005/78/EC of 14 November 2005 implementing Directive 2005/55/EC of the European Parliament and of the Council on the approximation of the laws of the Member States relating to the measures to be taken against the emission of gaseous and particulate pollutants from compression-ignition engines for use in vehicles, and the emission of gaseous pollutants from positive ignition engines fuelled with natural gas or liquefied petroleum gas for use in vehicles and amending Annexes I, II, III, IV and VI thereto, (OJ L 313, 29.11.2005, pp. 1–93).

- Uredba (EC) No 715/2007 Evropskog parlamenta i Saveta o odobravanju vozila s obzirom na emisije iz lakih putničkih i komercijalnih vozila (Euro 5 i Euro 6) i o pristupu informacijama o popravci i održavanju vozila;³³²
- Direktiva Saveta 1999/94/EC o raspoloživosti potrošačkih informacija o ekonomičnosti goriva i CO₂ emisijama u pogledu reklamiranja novih putničkih automobila izmenjena i dopunjena Direktivom Komisije 2003/73/EC kojom se menja i dopunjava Annex III uz Direktivu 1999/94/EC Evropskog parlamenta i Saveta;³³³
- Direktiva 94/64/EC o kontroli emisija isparljivih organskih jedinjenja (VOC) koja su rezultat skladištenja benzina i distribucije sa terminala ka servisnim stanicama;³³⁴
- Direktiva Saveta 72/306/EEC o usklađivanju propisa država članica o merama koje treba preduzeti protiv emisija zagađujućih supstanci iz dizel motora koji se koriste u vozilima, izmenjena i dopunjena sa 89/491/EEC, 97/20/EEC i 2005/21/EC.³³⁵

³³² Regulation (EC) No 715/2007 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2007 on type approval of motor vehicles with respect to emissions from light passenger and commercial vehicles (Euro 5 and Euro 6) and on access to vehicle repair and maintenance information. (OJ L 171 of 29.6.2007, p.1-16). Ovom uredbom se propisuje da se standardi Euro 5 primenjuju za registraciju i prodaju novih vozila od 1. januara 2011. godine a standardi Euro 6 od 1. januara 2015. godine.

³³³ Directive 1999/94/EC of the European Parliament and of the Council of 13 December 1999 relating to the availability of consumer information on fuel economy and CO₂ emissions in respect of the marketing of new passenger cars (OJ L 12, 18.1.2000, p. 16–23) Amended by 32003L0073, Consolidated text 01999L0094-20030725, Amended by 32003R1882, Amended by 32008R1137, Consolidated text 01999L0094-20081211.

³³⁴ European Parliament and Council Directive 94/63/EC of 20 December 1994 on the control of volatile organic compound (VOC) emissions resulting from the storage of petrol and its distribution from terminals to service stations (OJ L 365, 31.12.1994, p. 24–33).

³³⁵ Council Directive 72/306/EEC of 2 August 1972 on the approximation of the laws of the Member States relating to the measures to be taken against the emission of pollutants from diesel engines for use in vehicles (OJ L 190, 20.8.1972, p. 1–23)

Propisi koji se odnose na razmenu informacija

Propisi koji se odnose na razmenu informacija obuhvataju sledeće:

- Odluku Saveta 97/101/EC kojom se ustanovljava recipročna razmena informacija i podataka iz mreža i pojedinačnih stanica koje mere zagađenje ambijentalnog vazduha u okviru država članica;³³⁶
- Odluku Evropskog parlamenta i Saveta 280/2004/EC koja se tiče mehanizma za monitoring gasova sa efektom staklene bašte i za sprovođenje Kjoto protokola;³³⁷
- Odluku Saveta 86/277/EEC o zaključivanju Protokola o dugoročnom finansiranju programa saradnje za monitoring i evaluaciju prenosa materija koje zagađuju vazduh u Evropi uz Konvenciju o prekograničnom zagađivanju vazduha na velikim udaljenostima (EMEP);³³⁸
- Odluku Komisije 96/511/EC o upitnicima koji se tiču zagađivanja vazduha.³³⁹

³³⁶ 97/101/EC: Council Decision of 27 January 1997 establishing a reciprocal exchange of information and data from networks and individual stations measuring ambient air pollution within the Member States (OJ L 35, 5.2.1997, p. 14–22). Odlukom 97/101 se uvodi recipročna razmena informacija i podataka koji se odnose na 1) mreže i stanice koje su ustanovljene u državama članicama radi merenja zagađenja vazduha; 2) merenja kvaliteta vazduha koja su izvršena od strane ovih stanica: razmena obuhvata podatke pribavljene u skladu sa tačkama 3 i 4 Aneksa I, merenjem zagađivanja vazduha u državama članicama.

³³⁷ Decision No 280/2004/EC of the European Parliament and of the Council of 11 February 2004 concerning a mechanism for monitoring Community greenhouse gas emissions and for implementing the Kyoto Protocol (OJ L 49, 19.2.2004, p. 1–8)

³³⁸ 86/277/EEC: Council Decision of 12 June 1986 on the conclusion of the Protocol to the 1979 Convention on long-range transboundary air pollution on long-term financing of the cooperative programme for monitoring and evaluation of the long-range transmission of air pollutants in Europe (EMEP) (OJ L 181, 4.7.1986, p. 1–1)

³³⁹ 96/511/EC: Commission Decision of 29 July 1996 concerning the questionnaires provided for in Council Directives 80/779/EEC, 82/884/EEC, 84/360/EEC and 85/203/EEC (Text with EEA relevance) (OJ L 213, 22.8.1996, p. 16–24)

Usklađivanje nacionalnih propisa Republike Srbije sa propisima EU

Nadležnost za obavljanje poslova u oblasti monitoringa atmosferskog zagađenja i kvaliteta vazduha imaju MŽSPP, MI, MRE, MTU, pri čemu monitoring operativno obavljaju RHMZ, Agencija za zaštitu životne sredine, autonomna pokrajina i jedinice lokalne samouprave, kao i 18 zavoda za javno zdravlje na teritoriji Republike Srbije.

Osnovni izvori nacionalnog prava su Zakon o zaštiti vazduha („Službeni glasnik RS“, broj 36/09) usvojen u maju, 2009. godine, za koji se smatra da je u potpunosti usklađen sa Direktivom 2008/50/EZ i delimično usklađen sa direktivama 2004/107/EZ, 94/63/EZ, 2001/80/EZ, 1999/32/EZ, 2003/17/EZ, 98/70/EZ, 2001/81/EZ, 2003/87/EZ, 1999/13/EZ, Odlukom Komisije 2004/224/EZ, Odlukom Komisije 2001/839/EZ, Uredbom 2037/2000/EZ, Direktivom 2006/40/EZ, Uredbom 842/2006/EZ, Uredbom 1493/2007/EZ, 1494/2007/EZ, 1497/2007/EZ, 1516/2007/EZ, 303/2008/EZ, 304/2008/EZ, 305/2008/EZ, 306/2008/EZ i 307/2008/EZ.

Potpuna usklađenost postići će se donošenjem podzakonskih propisa na osnovu Zakona.³⁴⁰

Pored toga, oblast upravljanja kvalitetom vazduha i kontrole i mera za sprečavanje zagađenja vazduha uređena je i Zakonom o hidrometeorološkim poslovima od interesa za celu zemlju („Službeni list SFRJ“, broj 18/88 i 63/90), podzakonskim aktima, kao i tehničkim pravilnicima u pojedinim oblastima. Kvalitet tečnih goriva naftnog porekla uređen je Pravilnikom o tehničkim i drugim zahtevima za tečna goriva naftnog porekla („Službeni list SCG“, br. 51/04, 54/05 i 18/06, i „Službeni glasnik RS“, br. 128/07,5/09) koji nije usklađen sa Uredbom 1882/2003 i direktivama 2005/35EZ, 2003/17EZ.

³⁴⁰ Podzakonski akti doneti na osnovu prethodnog Zakona o zaštiti životne sredine („Službeni glasnik RS“, br. 66/91, 83/92, 53/93, 67/93, 48/94, 53/95) koji uređuju propisane granične vrednosti emisije (u Zakonu o zaštiti vazduha se umesto termina emisija koristi termin „nivo zagađujućih materija“), granične vrednosti emisije, kao i uslovi koje stručne organizacije treba da ispunjavaju prilikom vršenja poslova merenja emisije i emisije, nisu usaglašeni sa direktivama 2008/50/EZ i 2004/107/EZ i primenjivaće se do donošenja podzakonskih propisa na osnovu Zakona o zaštiti vazduha („Službeni glasnik RS“, broj 36/09).

Dalje usaglašavanje nacionalnih propisa sa propisima EU podrazumeva preduzimanje različitih mera i aktivnosti uključujući, između ostalog, i sledeće:³⁴¹:

- usvajanje podzakonskih propisa predviđenih Zakonom o zaštiti vazduha kojima će biti izvršeno usaglašavanje sa sledećim propisima EU: Direktivom 94/63/EZ, Okvirnom Direktivom 1999/13/EZ, Direktivom 2004/42/EZ, Uredbom 842/2006/EZ, Direktivom 2006/40/EZ, Uredbom 1493/2007/EZ, Uredbom 303/2008/EZ, Uredbom 304/2008/EZ, Uredbom 305/2008/EZ, Uredbom 306/2008/EZ, Uredbom 307/2008/EZ, Uredbom 1494/2007/EZ, Uredbom 1497/2007/EZ i Uredbom 1516/2007/EZ;
- usvajanje podzakonskih akata na osnovu Zakona o zaštiti vazduha kako bi se, sa ciljem postizanja pune implementacije Nacionalnog plana isključivanja iz upotrebe CFC iz 2005. godine, kao i plana isključivanja iz upotrebe HCFC koji je u pripremi, implementirale Uredba 1497/2007/EZ i Uredba 303/2008/EZ;
- usvajanje Zakona o meteorološkoj i hidrološkoj delatnosti koji će biti, u delu monitoringa kvaliteta vazduha, usaglašen sa strategijama monitoringa EMEP i GAW, kao i podzakonski akti koji će biti usaglašeni sa Direktivom 2008/50/EZ;
- ratifikacija Protokola o dugotrajnim organskim zagađujućim materijama, Protokola o smanjenju acidifikacije, eutrofikacije i prizemnog ozona (Gothenburg Protokol) i Protokola o teškim metalima uz Konvenciju o Prekograničnom zagađivanju vazduha na velikim udaljenostima;
- usvajanje tehničkog propisa kojim će se preneti Direktiva 1999/32 o smanjenju sadržaja sumpora u određenim tečnim gorivima i dopuna Direktiva 93/12/EEZ i Direktiva 2003/17/EZ – dopuna Direktive 98/70/EZ koje se odnose na kvalitet benzina i dizel goriva;

³⁴¹ Prema NPI, op. cit. str. 577-580.

- priprema i donošenje Nacionalnog programa za postepeno smanjenje godišnjih maksimalnih nacionalnih emisija u skladu sa zahtevima NEC Direktive i Nacionalnog plana za smanjenje emisija iz postojećih postrojenja za sagorevanje u skladu sa zahtevima LCP Direktive (u roku od godinu dana od dana kada EU utvrdi maksimalne nacionalne emisije za Republiku Srbiju).

5. Zaštita od buke

a) Stanje i opšti elementi politike

Procenjuje se da je značajan broj stanovnika Evrope izložen negativnim efektima buke u životnoj sredini iz različitih izvora (saobraćaj, industrija, rekreativne aktivnosti, itd.)³⁴² zbog čega buka predstavlja jedan od glavnih lokalnih problema životne sredine sa značajnim posledicama po zdravlje stanovništva.³⁴³ Ipak, tek 1993. godine, Evropska zajednica je najavila promenu politike u ovoj oblasti u skladu sa relevantnim rešenjima sadržanim u Petom akcionom programu.

Zelenom knjigom Evropske komisije (1996. g.) problemi sa bukom su eksplicitno definisani kao problemi životne sredine čime je otvorena rasprava o politici u oblasti buke i daljim merama. Utvrđena su dva pravca delovanja: opšta politika u oblasti buke (zajednički metodi za procenu izloženosti buci, ustanovljavanje zajedničkog indeksa izloženosti buci, ograničavanje prenosa buke, razmena informacija i iskustava, unapređivanje koherentnosti programa istraživanja u oblasti buke) i smanjivanje emisija na izvoru (drumski, željeznički i vazdušni saobraćaj i buka od opreme koja se koristi na otvorenom prostoru). Najznačajniji deo politike EU u ovoj oblasti usmeren je ka sma-

³⁴² Procenjuje se da je oko 20% stanovništva Zapadne Evrope izloženo negativnim efektima buke koji se sa zdravstvenog stanovišta smatraju neprihvatljivim. Commission of the European Communities. (1996). *Future noise policy – European Commission Green paper, COM (96) 540 Final, Brussels, 04.11.1996. p.1.* <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:1996:0540:FIN:EN:PDF> (datum pristupanja: 22.7.2010)

³⁴³ Procenjuje se da su eksterni troškovi zbog buke (pre svega u saobraćaju) kreću između 0,2 i 2 % GDP. Ibid, p. 1a. Slično i u *European Environment Agency. (2007). Europe's Environment – the fourth assessment, Copenhagen. p. 66.*

njivanju buke putem uvođenja obaveznih tehničkih standarda za proizvode, odnosno putem ustanovljavanja graničnih vrednosti emisije za pojedine proizvode (motorna vozila, motocikli, avioni, kućni aparati, različita oprema, itd).

Jedan od ciljeva utvrđenih u članu 7 t.1. Šestog akcionog programa Zajednice u oblasti životne sredine odnosi se na smanjivanje broja ljudi koji su dugoročno ugroženi nadprosečnim nivoom buke a naročito buke iz saobraćaja.³⁴⁴

b) Propisi EU u oblasti upravljanja bukom

Lista propisa EU u oblasti buke obuhvata 13 akata različite vrste.³⁴⁵ Opštim karakter ima Direktiva 2002/49/EC od 25. juna, 2002. godine, o proceni i upravljanju bukom u životnoj sredini³⁴⁶. Propisi EU u oblasti kontrole buke iz specifičnih izvora mogu biti podeljeni u četiri kategorije kojima su obuhvaćeni izvori buke iz motornih vozila, aviona, različitih uređaja i opreme u domaćinstvima.

c) Pregled sadržaja propisa EU u oblasti upravljanja bukom

Opšti cilj **Direktive 2002/49/EC o proceni i upravljanju bukom** je definisanje zajedničkog pristupa namenjenog prvenstveno izbegavanju, sprečavanju ili smanjivanju štetnih delovanja usled izloženosti buci u životnoj sredini, uključujući smetnje izazvane bukom.³⁴⁷ Osim toga, Direktiva treba

³⁴⁴ Decision No 1600/2002/EC of the European Parliament and of the Council of 22 July 2002 laying down the Sixth Community Environment Action Programme, (OJ L, 242, 10.09.2002), str. 10.

³⁴⁵ Videti. <http://eur-lex.europa.eu/en/legis/latest/chap15102040.htm> (datum pristupa: 10.09.2010)

³⁴⁶ Directive 2002/49/EC of the European Parliament and of the Council of 25 June 2002 relating to the assessment and management of environmental noise - Declaration by the Commission in the Conciliation Committee on the Directive relating to the assessment and management of environmental noise (OJ L 189, 18.7.2002, p. 12–25)

³⁴⁷ U tom cilju će se postupno sprovoditi sledeće akcije: (a) ustanovljavanje izloženosti buci izradom karata buke, zajedničkim metodama procene država članica; (b) obezbeđivanje da informacije o buci u životnoj sredini i njenom delovanju budu dostupne javnosti; (c) usvajanje akcionih planova od strane država članica, na osnovu rezultata izrade karata buke, a u svrhu sprečavanja i smanjivanja buke u životnoj sredini, a naročito gde nivoi izloženosti mogu izazvati štetna delovanja na ljudsko zdravlje, kao i u cilju očuvanja kvaliteta buke u životnoj sredini gde je ona dobra.

da stvori osnovu uvođenju mera Zajednice za smanjenje buke koju emituju najveći izvori, naročito putnička i železnička vozila i infrastruktura, letelice, vanjska i industrijska oprema i pokretne mašine (član 1). “Buka u životnoj sredini” je definisana kao neželjeni ili po zdravlje štetni zvuk u spoljašnjem prostoru izazvan ljudskim aktivnostima, uključujući buku koju emituju prevozna sredstva, putnički, železnički i vazdušni saobraćaj kao i buku iz područja s industrijskim delatnostima, kao što su one utvrđene u Prilogu I. Direktive Veća 96/61/EZ od 24. septembra, 1996. godine, o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja životne sredine (član 3. a).

Direktiva se primenjuje na buku kojoj su ljudi izloženi posebno u gradskim/urbanim područjima, u javnim parkovima ili drugim tihim područjima u aglomeraciji, u tihim područjima u prirodi, pored škola, bolnica i drugih zgrada i područja osetljivih na buku. S druge strane, Direktiva se ne primenjuje na buku koju izaziva osoba izazivač buke, buku od svakodnevnih aktivnosti domaćinstava, buku koju izazivaju komšije, buku na radnom mestu, buku unutar prevoznih sredstava ili buku od vojnih aktivnosti u vojnim područjima (član 2).

Nekoliko najznačajnijih obaveza država članica odnose se na: obavezu da odgovarajućim nivoima imenuju nadležne vlasti i tela odgovorna za primenu Direktive, uključujući vlasti nadležne za: (a) izradu i, gde je to relevantno, odobravanje karata buke i akcionih planova za aglomeracije, glavne puteve, glavne železničke pravce i glavne vazdušne luke; (b) prikupljanje karata buke i akcionih planova. (član 4); obavezu primene indikatora buke (Lden i Lnight), kako je navedeno u Prilogu I., za pripremu i reviziju izrade strateških karata buke u skladu s članom 7., odnosno primenu postojećih nacionalnih, odnosno dodatnih indikatora buke (član 5); metode procene (član 6); izradu strateških karata buke (član 7); izradu akcionih planova (član 8); informisanje i konsultovanje javnosti o izlaganju buci, njenim efektima i merenjima koja se preduzimaju radi rešavanja problema buke, u skladu sa relevantnim odredbama Arhuške konvencije (član 9); sakupljanje i objavljivanje podataka (član 10), itd.

U Prilogu I uz Direktivu propisani su indikatori buke, u Prilogu II metode procene indikatora buke, u Prilogu III metode procene štetnog delovanja buke, u Prilogu IV minimalni zahtevi za izradu strateških karata buke, u

Prilogu V minimalni zahtevi za akcijske planove i u Prilogu VI podaci koji se šalju Komisiji.

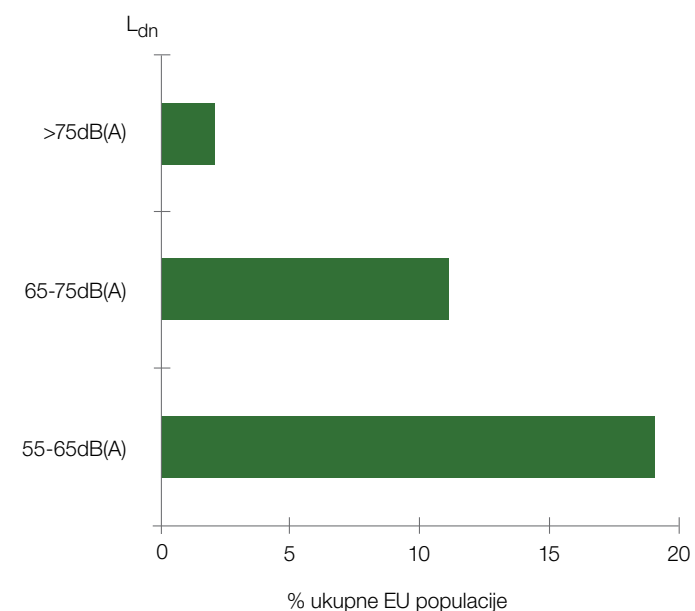
Motorna vozila

Direktiva Saveta 70/157/EEC od 6. februara, 1970. godine, o ujednačavanju prava država članica u vezi sa dopustljivim nivoom zvuka i izduvnim sistemom motornih vozila³⁴⁸ ima za cilj da obezbedi sprovođenje pravila Zajednice u pogledu buke iz vozila. Primenjuje se na bilo koje motorno vozilo namenjeno za drumski saobraćaj, koje ima najmanje četiri točka, čija maksimalna projektovana brzina prelazi 25km/h, osim vozila na šinama, poljoprivrednih i šumskih traktora i mobilnih mašina. Direktiva utvrđuje limite za nivo buke mehaničkih delova i izduvnih sistema vozila koja su u pitanju. Taj limit se kreće od 74 dB(A) za motorna vozila do 80 dB(B) za ostala vozila. Posebne dozvoljene vrednosti utvrđene su odvojeno za automobile, vozila javnog transporta i vozila za prevoz robe.

³⁴⁸ Council Directive 70/157/EEC of 6 February 1970 on the approximation of the laws of the Member States relating to the permissible sound level and the exhaust system of motor vehicles, (OJ L 42, 23.2.1970, p. 16–20). Do sada izmenjena/dopunjena 11 puta.

Grafikon 9.: Procenjeni procenat populacije koja je izložena različitim nivoima buke iz saobraćaja

Document Actions

Izvor: <http://www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/estimated-percentage-of-population-exposed-to-different-road-traffic-noise-levels>

Avionski saobraćaj

Direktiva 2002/30/EZ o ustanovljavanju pravila i procedura u pogledu uvođenja operativnih ograničenja buke na aerodromima Zajednice³⁴⁹ ima više ciljeva koji se odnose na propisivanje pravila radi uvođenja operativnih

³⁴⁹ Directive 2002/30/EC of the European Parliament and of the Council of 26 March 2002 on the establishment of rules and procedures with regard to the introduction of noise-related operating restrictions at Community airports (Text with EEA relevance), (OJ L 85, 28.3.2002, p. 40–46.)

ograničenja kojima se smanjuju neželjeni efekti buke; obezbeđivanje zahteva unutrašnjeg tržišta; unapređivanje kapaciteta aerodroma u skladu sa zahtevima u oblasti životne sredine; obezbeđivanje mera radi ostvarivanja maksimalnih koristi za životnu sredinu na troškovno efikasan način, itd. (član 1). Države članice imaju obavezu da obezbede rad organa (tela) koja su odgovorna za pitanja koja Direktiva reguliše (član 3). Takođe, obavezne su da usvoje ujednačeni pristup kod rešavanja problema buke u vazдушnim lukama na njihovoj teritoriji i treba da razmotre mogućnost primene finansijskih instrumenata. Kod razmatranja operativnih ograničenja nadležna tela treba da uzmu u obzir verovatne troškove i koristi od raznih raspoloživih mera kao i specifične karakteristike pojedine vazdušne luke. Takve mere, ili kombinacije mera, ne smeju ograničavati više nego što je potrebno i ne smeju biti diskriminatorne s obzirom na nacionalnost ili identitet vazdušnog prevoznika ili proizvođača vazduhoplova. Operativna ograničenja na osnovu radnih karakteristika se zasnivaju na nivou buke vazduhoplova u skladu sa postupkom izdavanja potvrde definisanim Dodatkom 16., Sveskom 1., Konvencije o međunarodnom civilnom vazduhoplovstvu, treće izdanje objavljeno jula, 1993. g. (član 4). Inače, Direktiva definiše “operativna ograničenja” kao mere koje se odnose na nivo buke i kojima se ograničava ili smanjuje pristup civilnih podzvučnih mlaznih vazduhoplova nekoj vazdušnoj luci. One uključuju operativna ograničenja kojima se u određenim vazдушnim lukama iz saobraćaja povlače granično zadovoljavajući vazduhoplovi kao i delimična operativna ograničenja koja se odnose na upotrebu civilnih podzvučnih vazduhoplova u određenom vremenskom razdoblju (član 2. t.e).

Prilikom razmatranja odluke o operativnim ograničenjima treba, prema potrebi i u skladu s mogućnostima, uzeti u obzir informacije iz Dodatka II. kao i obeležja određene vazdušne luke (član 5). Ukoliko se na osnovu Direktive 85/337/EEZ izradi procena uticaja na životnu sredinu, smatra se da spomenuta procena, izvedena u skladu s tom Direktivom, zadovoljava zahteve iz stava 1., pod uslovom da su se prilikom procene, koliko je bilo moguće, uzete u obzir informacije navedene u Dodatku II. ove Direktive. Članom 6. se propisuju pravila za uvođenje operativnih ograničenja kojima se iz saobraćaja povlače granično zadovoljavajući vazduhoplovi, članom 7 odnos prema postojećim operativnim ograničenjima, članom 8 izuzeća za vazduhoplove registrovane u državama u razvoju, članom 9 izuzeća za pojedinačne slučajeve, članom 10 postupci konsultacija sa zainteresovanim stranama, čla-

nom 11 obaveza obaveštavanja svih zainteresovanih strana prilikom uvođenja novih operativnih ograničenja, članom 12 pravo na žalbu, itd.

Buka koju izaziva oprema koja se koristi na otvorenom prostoru

- **Direktiva Evropskog parlamenta i Saveta br. 2000/14/EC o usklađivanju propisa država članica u vezi sa emisijom buke u životnu sredinu koju izaziva oprema koja se koristi u otvorenom prostoru**³⁵⁰ se primenjuje na mašine koje se koriste u otvorenom prostoru definisane članovima 12. i 13., odnosno nabrojane u Aneksu I.

Direktiva propisuje različite obaveze i prava u odnosu na sledeća pitanja: stavljanje na tržište (član 4 i 5), slobodu kretanja (član 6), usaglašenost i obeležavanje (član 7, 8, 9, 10, 11), ocenjivanje usaglašenosti i određivanje tela nadležnih za proceduru procene usaglašenosti (član 14, 15), prikupljanje podataka o buci (član 16), izveštavanje (član 20), itd.

U aneksima se, pored definisanja opreme na koje se odnosi Direktiva, daju detaljniji podaci koje deklaracija o usklađenosti mora da sadrži, propisuju metode za merenje jačine buke koju emituju ove mašine, propisuju modeli obeležavanja (“CE”) usaglašenosti i označavanja garantovanog nivoa snage buke, detaljnije uređuje unutrašnja kontrola, unutrašnja kontrola proizvodnje sa procenom tehničke dokumentacije i periodične provere, verifikacija, obezbeđivanje kvaliteta, propisuje minimum kriterija koje države članice treba da uzmu u obzir pri notifikaciji tela, itd.

d) Usklađivanje nacionalnih propisa Republike Srbije sa propisima EU

Za oblast buke su nadležni MŽSPP, Agencija za zaštitu životne sredine i MI (buka iz motornih vozila i opreme za spoljnu upotrebu, kosilica, odnosno određenih mašina). Osnovni izvor nacionalnog prava u oblasti buke je

³⁵⁰ Directive 2000/14/EC of the European Parliament and of the Council of 8 May 2000 on the approximation of the laws of the Member States relating to the noise emission in the environment by equipment for use outdoors (OJL 162, 3.7.2000, p. 1–78)

Zakon o zaštiti od buke u životnoj sredini („Službeni glasnik RS” br. 36/09), koji delimično prenosi Direktivu 2002/49/EZ o proceni i upravljanju bukom u životnoj sredini. Pored zakona o zaštiti od buke u životnoj sredini, oblast zaštite od buke uređena je Zakonom o vazдушnom saobraćaju („Službeni glasnik RS”, br. 73/2010). Ovome treba dodati i tehničke propise za motorna vozila i mašine.

U narednom periodu predstoji usvajanje podzakonskih propisa (na osnovu Zakona o zaštiti od buke u životnoj sredini), kojima će se potpuno transponovati Direktiva 2002/49/EZ o proceni i upravljanju bukom u životnoj sredini,³⁵¹ kao i usvajanje podzakonskih propisa na osnovu Zakona o vazдушnom saobraćaju koji će preneti Direktivu 89/629/EEZ, Direktivu 2006/93/EZ i Direktivu 2002/30/EZ sa svim izmenama i dopunama.³⁵²

6. Hemikalije

a) Stanje i opšti elementi politike

Porast upotrebe hemikalija u većem delu razvijenih društava imao je za posledicu, između ostalog, sve izraženiju zabrinutost zbog mogućih uticaja na zdravlje i životnu sredinu. Pojedine hemikalije koje je čovek stvorio mogu da se pronađu i u najudaljenijim mestima u životnoj sredini, životinjama i ljudskim bićima. Jedno od prvih pitanja koje je, na porastu saznanja o mogućim negativnim efektima hemikalija, postavljeno odnosilo se na potrebu obezbeđivanja dovoljnih informacija o pojedinim hemikalijama. Na veze između pojave pojedinih zdravstvenih problema i stanja u oblasti upravljanja hemikalijama ukazuje se i u preambuli VI akcionog programa EU u oblasti životne sredine (tačka 23) i konstatuje da je potrebno znatno unapređivanja znanja i informisanja (tačka 24, 25, 26).³⁵³

³⁵¹ Za 2011. i 2012. godinu nema planiranih aktivnosti osim što do kraja 2012. Agencija planira izradu strateških karata buke koje predstavljaju osnovu za izradu akcionih planova.

³⁵² NPI-ID, op. cit. str. 571-600. str. 596-597.

³⁵³ Za šire o različitim aspektima aktivnosti EU u oblasti hemikalija videti sajt Evropske agencije za hemikalije: <http://echa.europa.eu/>

Ciljevi EU u oblasti upravljanja hemikalijama definisani su odredbama VI akcionog programa EU u oblasti životne sredine u delu koji se odnosi na zdravlje i kvalitet života. Cilj je da se do 2020. godine, postigne da se hemikalije proizvode i koriste na način koji neće podrazumevati negativne uticaje na zdravlje i životnu sredinu uz potrebu prevazilaženja postojećih nedostataka u znanju o karakteristikama, upotrebi, odlaganju i izloženosti hemikalijama (član 7. stav 1. al. 3). Opasne hemikalije treba da budu zamenjene bezbednijim hemikalijama ili bezbednijim alternativnim tehnologijama bez upotrebe hemikalija. U skladu sa ovim ciljevima, definisane su prioritetne oblasti delovanja koje se odnose na: istraživanja u vezi sa hemijskom bezbednosti; odgovornost proizvođača, uvoznika i korisnika za unapređenje znanja o hemikalijama i rizicima njihovog korišćenja, odlaganja, itd; razvoj koherentnog sistema testiranja, procene rizika i upravljanja rizikom; obezbeđivanje pristupa javnosti odgovarajućim informacijama, itd. (član 2. stav b). U stavu C. istog člana definišu se prioritetni ciljevi kada je u pitanju upravljanje biocidima, a u tački D hemikalijama i biocidima. Posebno se ukazuje na značaj ratifikacije Roterdamske konvencija o postupku davanja saglasnosti za uvoz na osnovu prethodnog obaveštenja za određene opasne hemikalije i pesticide u međunarodnoj trgovini (1998. g.) („PIC“ konvencija) i Stokholmske konvencije o dugotrajnim organskim zagađujućim supstancama (2001) („POPs“ konvencija).

U **Tematskoj strategiji o održivom korišćenju pesticida (2006. g.)** (COM(2006)372)³⁵⁴ sagledava se postojeće stanje i definišu pravci daljeg delovanja s ciljem smanjivanja rizika od korišćenja pesticida po ljudsko zdravlje i životnu sredinu. Istovremeno, cilj je održati nivo produktivnosti u proizvodnji useva i unaprediti kontrolu korišćenja i distribucije.³⁵⁵

³⁵⁴ A Thematic Strategy on the Sustainable Use of Pesticides, Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Brussels, 12.7.2006, COM(2006) 372 final, http://ec.europa.eu/environment/ppps/pdf/com_2006_0372.pdf (Datum pristupa: 7.6.2010)

³⁵⁵ Za šire o stanju i politici EU u oblasti održivog upravljanja pesticidima videti: <http://ec.europa.eu/environment/ppps/home.htm> (Datum pristupa: 7.6.2010)

b) Propisi EU u oblasti upravljanja hemikalijama

Lista propisa u oblasti hemikalija (zajedno sa propisima u oblasti industrijskih rizika i biotehnologija) sadrži ukupno 113 akata različitog karaktera.³⁵⁶ Pri tom, treba imati u vidu da se jedan deo propisa u oblasti hemikalija, prema zvaničnoj EU klasifikaciji, nalazi i u drugim grupama propisa (industrijska politika i unutrašnje tržište³⁵⁷, poljoprivreda).³⁵⁸ Najznačajniji propisi u ovoj oblasti su:

- Roterdamska konvencija o postupku davanja saglasnosti za uvoz na osnovu prethodnog obaveštenja za određene opasne hemikalije i pesticide u međunarodnoj trgovini, (1998. g.);³⁵⁹
- Stokholmska konvencija o dugotrajnim organskim zagađujućim supstancama (2001. g.);³⁶⁰
- Protokol o dugotrajnim organskim zagađujućim materijama (1998. g.) uz Konvenciju o prekograničnom zagađivanju vazduha na velikim udaljenostima (1979. g.);³⁶¹
- Uredba (EC) No. 304/2003 Evropskog parlamenta i Saveta o izvozu i uvozu opasnih hemikalija, izmenjena i dopunjena uredbama Komisi-

³⁵⁶ Videti: <http://eur-lex.europa.eu/en/legis/latest/chap151020.htm> (Datum pristupa: 19.09.2010)

³⁵⁷ Videti: <http://eur-lex.europa.eu/en/legis/latest/chap133018.htm> (Datum pristupa: 19.09.2010)

³⁵⁸ Videti: <http://eur-lex.europa.eu/en/legis/latest/chap035020.htm> Ovdje se na njih ukazuje, pre svega, zbog činjenice da se stanje u oblastima koje ovi propisi regulišu u Republici Srbiji jednim delom nalazi u nadležnosti MŽSPP, odnosno Agencije za hemikalije.

³⁵⁹ 2003/106/EC: Council Decision of 19 December 2002 concerning the approval, on behalf of the European Community, of the Rotterdam Convention on the Prior Informed Consent Procedure for certain hazardous chemicals and pesticides in international trade, OJ L 63, 6.3.2003, p. 27–28; 2006/730/EC: Council Decision of 25 September 2006 on the conclusion, on behalf of the European Community, of the Rotterdam Convention on the Prior Informed Consent Procedure for certain hazardous chemicals and pesticides in international trade, (OJ L 299, 28.10.2006, p. 23–25.)

³⁶⁰ 2006/507/EC: Council Decision of 14 October 2004 concerning the conclusion, on behalf of the European Community, of the Stockholm Convention on Persistent Organic Pollutant, (OJ L 2009, 31.7.2006, p.1-2.)

³⁶¹ 2004/259/EC: Council Decision of 19 February 2004 concerning the conclusion, on behalf of the European Community, of the Protocol to the 1979 Convention on Long Range Transboundary Air Pollution on Persistent Organic Pollutant, (OJ L 81, 19.3.2004, p. 35-36.)

je No. 1213/2003, (EC) No 775/2004;³⁶²

- Direktiva o klasifikaciji, pakovanju i označavanju opasnih supstanci (67/548/EEC);³⁶³
- Uredba 1272/2008 o klasifikaciji, obeležavanju i pakovanju hemikalija i preparata;³⁶⁴
- Uredba 1907/2006 o ogracenju, proceni, odobravanju i ogracenju hemikalija (REACH);³⁶⁵
- Direktiva 2004/9/EC Evropskog parlamenta i Saveta o inspekciji i verifikaciji dobre laboratorijske prakse (GLP);³⁶⁶
- Direktiva 2004/10/EC Evropskog parlamenta i Saveta o harmonizaciji propisa o primeni principa dobre laboratorijske prakse i verifikaciji njihove primene za testove na hemijskim supstancama;³⁶⁷

³⁶² Regulation (EC) No 304/2003 of the European Parliament and of the Council of 28 January 2003 concerning the export and import of dangerous chemicals, (OJ L 63, 6.3.2003, p. 1)

³⁶³ Council Directive 67/548/EEC of 27 June 1967 on the approximation of laws, regulations and administrative provisions relating to the classification, packaging and labelling of dangerous substances (OJ 196, 16.8.1967, p. 1–98)

³⁶⁴ Regulation (EC) No 1272/2008 of the European Parliament and of the Council of 16 December 2008 on classification, labelling and packaging of substances and mixtures, amending and repealing Directives 67/548/EEC and 1999/45/EC, and amending Regulation (EC) No 1907/2006, (OJ L 353, 31.12.2008, p. 1–135)

³⁶⁵ Regulation (EC) No 1907/2006 of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 concerning the Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals (REACH), establishing a European Chemicals Agency, amending Directive 1999/45/EC and repealing Council Regulation (EEC) No 793/93 and Commission Regulation (EC) No 1488/94 as well as Council Directive 76/769/EEC and Commission Directives 91/155/EEC, 93/67/EEC, 93/105/EC and 2000/21/EC (OJ L 396, 30.12.2006, p. 1–851)

³⁶⁶ Directive 2004/9/EC of the European Parliament and of the Council of 11 February 2004 on the inspection and verification of good laboratory practice (GLP) (Codified version) (Text with EEA relevance) (OJ L 50, 20.2.2004, p. 28–43) Amended by 32009R0219 Consolidated text 02004L0009-20090420

³⁶⁷ Directive 2004/10/EC of the European Parliament and of the Council of 11 February 2004 on the harmonisation of laws, regulations and administrative provisions relating to the application of the principles of good laboratory practice and the verification of their applications for tests on chemical substances (codified version) (Text with EEA relevance) (OJ L 50, 20.2.2004, p. 44–59) Amended by 32009R0219 Consolidated text 02004L0010-20090420

- Direktiva 98/8/EC Evropskog parlamenta i Saveta o stavljanju na tržište biocidnih proizvoda, izmenjena i dopunjena Uredbom (EC) 1882/2003 i direktivama 2006/50/EC, 2006/140/EC i direktivama Komisije 2007/20/EC, 2007/47/EC, 2007/69/EC and 2007/70/EC;³⁶⁸

Pored navedenih, propisi u oblasti hemikalija, obuhvataju i propise u oblasti zaštite od azbesta i zaštite ozonskog omotača, među kojima su najznačajniji:

- Direktiva Saveta 87/217/EEC o sprečavanju i smanjivanju zagađivanja životne sredine azbestom, koja je izmenjena i dopunjena Uredbom (EC) 87/2003;³⁶⁹
- Odluka Saveta 88/540/EEC o zaključivanju Bečke konvencije o zaštiti ozonskog omotača i Montrealskog protokola o supstancama koje oštećuju ozonski omotač;³⁷⁰
- Uredba (EC) No. 2037/2000 Evropskog parlamenta i Saveta o supstancama koje oštećuju ozonski omotač, izmenjena i dopunjena nekoliko puta;³⁷¹

³⁶⁸ Directive 98/8/EC of the European Parliament and of the Council of 16 February 1998 concerning the placing of biocidal products on the market (OJ L 123, 24.4.1998, p. 1–63)

³⁶⁹ Council Directive 87/217/EEC of 19 March 1987 on the prevention and reduction of environmental pollution by asbestos (OJ L 85, 28.3.1987, p. 40–45) Amended by 31991L0692 Amended by 11994N Incorporated by 21994A0103(70) Derogation in 12003T

³⁷⁰ 88/540/EEC: Council Decision of 14 October 1988 concerning the conclusion of the Vienna Convention for the protection of the ozone layer and the Montreal Protocol on substances that deplete the ozone layer (OJ L 297, 31.10.1988, p. 8–9)

³⁷¹ Regulation (EC) No. 2037/2000 of the European Parliament and of the Council on substances that deplete the ozone layer (OJ L 244, 29.09.00), as amended by: - Regulation (EC) No. 2038/2000 of the European Parliament and of the Council of 28 September 2000 (OJ L 244 25 29.9.2000) - Regulation (EC) No. 2039/2000 of the European Parliament and of the Council of 28 September 2000 (OJ L 244 26 29.9.2000) - Commission Decision 2003/160/EC of 7 March 2003 (OJ L 65 29 8.3.2003) - Regulation (EC) No. 1804/2003 of the European Parliament and of the Council of 22 September 2003 (OJ L 265 1 16.10.2003); - Commission Decision 2004/232/EC of 3 March 2004 (OJ L 71 28 10.3.2004) - Commission Regulation (EC) No. 2077/2004 of 3 December 2004 (OJ L 359 28 4.12.2004) - Commission Regulation (EC) No. 29/2006 of 10 January 2006 (OJ L 6 27 11.1.2006) - Regulation (EC) No. 1366/2006 of the European Parliament and of the Council of 6 September 2006 (OJ L 264 12 25.9.2006) - Commission Regulation (EC) No. 1784/2006 of 4 December 2006 (OJ L 337 3 5.12.2006) - Council Regulation (EC) No. 1791/2006 of 20 November 2006 (OJ L 363 1 20.12.2006) - Commission Regulation (EC) No. 899/2007 of 27 July 2007 (OJ L 196 24 28.7.2007) - Commission Decision 2007/540/EC of 30 July 2007

- Odluka Komsije 2002/612/EC u skladu sa Uredbom 2037/2000/EC o određivanju količina kontrolisanih supstanci dopuštenih za korišćenje u Zajednici;³⁷²

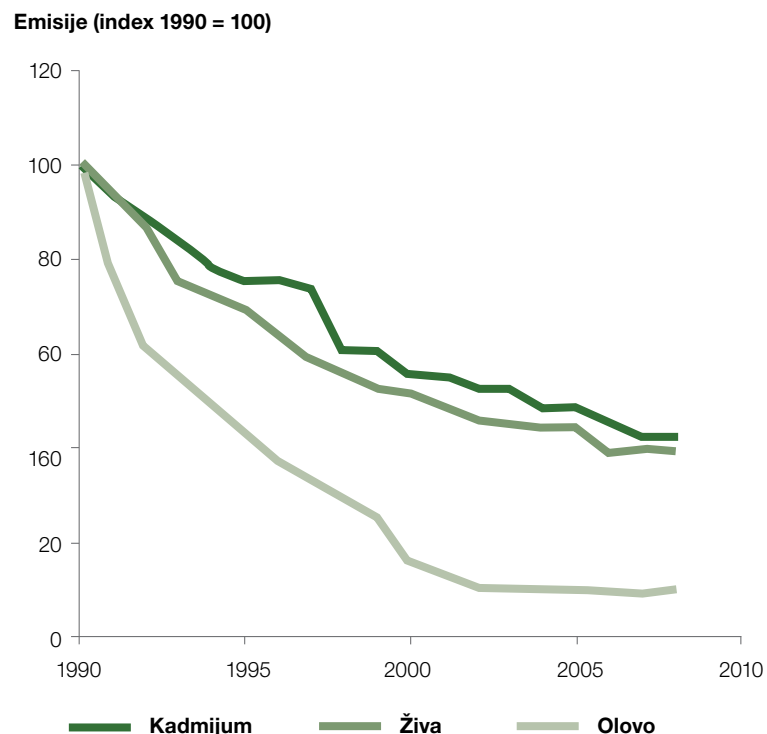
Ostali aspekti upravljanja hemikalijama obuhvataju propise koji se odnose na zaštitu laboratorijskih životinja kao što su:

- Direktiva Saveta 86/609/EEC o ujednačavanju propisa država članica o zaštiti životinja koje se koriste za eksperimentalne i druge naučne svrhe, izmenjena i dopunjena Direktivom 2003/6/EC;³⁷³
- Odluka Komsije 1999/575/EC o zaključivanju od strane Zajednice Evropske konvencije za zaštitu kičmenjaka koji se koriste u ekseprientalne i druge naučne svrhe.³⁷⁴

³⁷² 2002/612/EC: Commission Decision under Regulation (EC) No. 2037/2000 on the allocation of quantities of controlled substances allowed for essential uses in the Community (OJ L 196, 25.7.02)

³⁷³ Council Directive 86/609/EEC of 24 November 1986 on the approximation of laws, regulations and administrative provisions of the Member States regarding the protection of animals used for experimental and other scientific purposes (OJ L 358, 18.12.1986, p. 1–28) Incorporated by 21994A0103(52) Amended by 32003L0065

³⁷⁴ 1999/575/EC: Council Decision of 23 March 1998 concerning the conclusion by the Community of the European Convention for the protection of vertebrate animals used for experimental and other scientific purpose, (OJ L 222, 24.8.1999, p. 29–30.)

Grafikon 10.: Trendovi emisija određenih teških metala država članica EEA (1990=100)

Izvor: <http://www.eea.europa.eu/data-and-maps/indicators/eea32-heavy-metal-hm-emissions-1/assessment>

C) Pregled sadržaja najznačajnijih propisa EU u oblasti upravljanja hemikalijama

Međunarodni ugovori

Roterdamska konvencija o postupku davanja saglasnosti za uvoz na osnovu prethodnog obaveštenja za određene opasne hemikalije i pesticide u međunarodnoj trgovini („PIC konvencija“) ima za cilj zaštitu ljudi i životne sredine od mogućih opasnosti koje proističu iz trgovine visokoopasnim

pesticidima i hemikalijama. Konvencijom se uspostavlja monitoring i kontrola trgovine opasnim supstancama. Zemlje uvoznice dobijaju mogućnost da odlučuju da li će i koje će hemikalije primiti, isključujući mogućnost uvoza onih kojima ne mogu bezbedno rukovati.

Konvencija obuhvata pesticide i industrijske hemikalije koje su zabranjene ili ograničene zbog uticaja na zdravlje ili životnu sredinu u stranama ugovornicima. O uključivanju određenih hemikalija u PIC proceduru odlučuje Konferencija strana ugovornica. Inicijalno je u ovu proceduru uključeno 22 pesticida i 5 industrijskih hemikalija,³⁷⁵ a procenjuje se da će stotinjak drugih biti dodato ovom spisku. Neke naročite vrste hemikalija su isključene iz primene ove Konvencije (narkotičke droge, psihotropne supstance, radioaktivni materijali, otpadi, hemijsko oružje, farmaceutika, hrana i aditivi).

Opšte je pravilo da izvoz hemikalija može biti izvršen jedino uz (prethodno informišući) saglasnost zemlje uvoznice. Na taj način se ostvaruje podela odgovornosti između zemlje izvoznice i zemlje uvoznice. Konvencijom je predviđen mehanizam razmene informacija između država strana ugovornica o potencijalno opasnim hemikalijama koje mogu biti izvožene, odnosno uvožene kao i nacionalni proces donošenja odluka u vezi sa uvozom. To podrazumeva: zahtev stranama ugovornicima da informišu druge strane ugovornice o svakoj zabrani ili restrikcijama u pogledu hemikalija koje se primenjuju na osnovu unutrašnjeg prava; mogućnost da zemlje u razvoju ili zemlje u tranziciji informišu druge zemlje o problemima koje prouzrokuju opasni pesticidi uz uslove korišćenja na njihovoj teritoriji; zahtev da zemlja izvoznica obavesti zemlju uvoznicu o izvozu (hemikalija koje su zabranjene ili čija je upotreba ograničena), koji treba da bude izvršen i to pre prve isporuke i godišnje; da svaku isporuku ovakvih hemikalija koje se koriste u profesionalne svrhe prate odgovarajući podaci u međunarodno priznatoj formi, itd. Odluke koje donose zemlje uvoznice „moraju biti tržišno neutralne“. To znači da ako država odbije da se saglasi sa uvozom određenih hemikalija ona mora zaustaviti domaću proizvodnju tih hemikalija (ako postoji) za domaće potrebe, odnosno mora zabraniti uvoz iz bilo koje druge

³⁷⁵ Pesticidi: 2,4,5-T, aldrin, kaptafol, hlorobenzilat, hlordan, hlordimerform, DDT, dieldrin, dinoseb, 1,2-dibromoetan (EDB), fluorocatamid, HCH, heptachlor, heksahlorobenol, linden, jedinjenja žive, pentahloropenol, itd. Industrijske hemikalije: krokidolit, PBB, PCB, PCT, itd.

strane ugovornice. U okviru Konvencije predviđen je poseban mehanizam tehničke pomoći sa posebnim mehanizmima za zemlje u razvoju. Svaka država mora da odredi nadležno nacionalno telo koje je ovlašćeno da deluje u izvršavanju administrativnih funkcija i zadataka ustanovljenih Konvencijom. Sprovođenje Konvencije razmatra se na sastancima Konferencije strana ugovornica, a osniva se i Komitet za preispitivanje hemikalija.

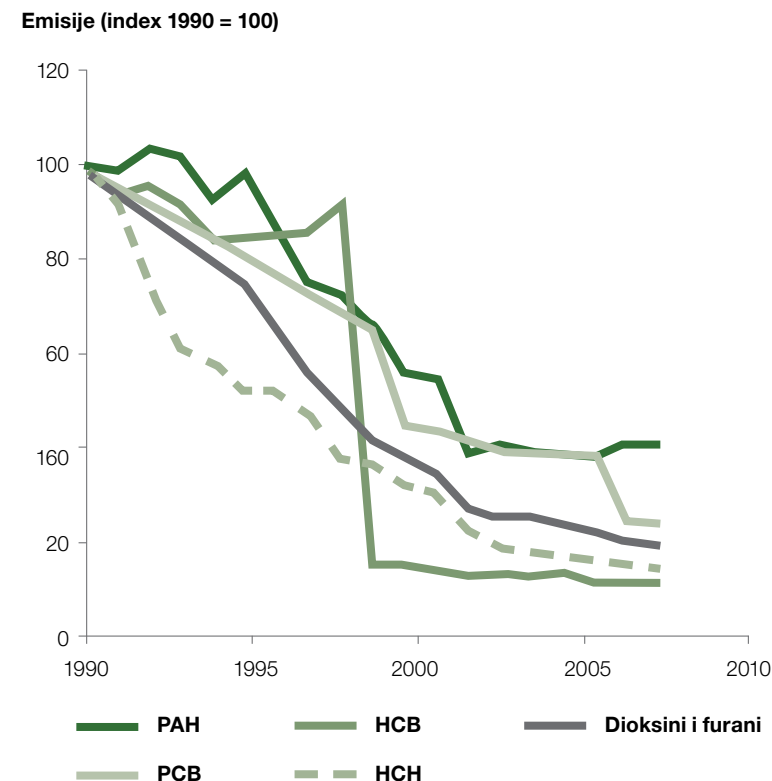
Stokholmska konvencija o dugotrajnim organskim zagađujućim supstancama („POPs konvencija“) uvodi zabranu korišćenja, proizvodnje, upotrebe, uvoza i izvoza određenih hemikalija. Polazeći od 15. principa iz Rio deklaracije o životnoj sredini i razvoju kojim se ustanovljava princip predostrožnosti, Konvencija proklamuje kao svoj cilj zaštitu ljudskog zdravlja i okoline od dugotrajnih organskih zagađivača. U okviru mera za smanjenje ili eliminisanje ispuštanja iz međunarodne proizvodnje i upotrebe određenih vrsta hemikalija utvrđene su posebne obaveze: zabrana ili preduzimanje drugih mera koje su potrebne da se eliminiše proizvodnja, korišćenje, uvoz i izvoz hemikalija navedenih u Aneksu A (aldrin, hlordan, dieldrin, endrin, heptahlor, heksalorobenzen, mirex, toksafen, polihlorni bifenili); ograničavanje proizvodnje i korišćenja hemikalija navedenih u Aneksu B (DDT).

Uvoz hemikalija navedenih u Aneksu A i Aneksu B moguće je jedino ako je cilj toga odlaganje (koje je po životnu sredinu prihvatljivo) ili ako se radi o uvozu za svrhe koje su dozvoljene za tu državu. Konvencija ustanovljava Registar u svrhu identifikovanja država koje poseduju posebne izuzetke navedene u Aneksu A i Aneksu B. Registar vodi Sekretarijat konvencije i dostupan je javnosti.

Konvencija sadrži poseban set odredbi koje se odnose: na mere za ispuštanje ili eliminisanje ispuštanja iz nenamerne proizvodnje prema Aneksu C (polihlorovani dibenzo-p-dioksini i dibenzofurani, heksaholobenzen, polihlorovani bifenili); na mere za ispuštanje ili eliminisanje ispuštanja iz zaliha i sa otpada; na razvijanje i primenu plana za implementaciju obaveza koje proističu iz ove konvencije; na razmenu informacija; na informisanje javnosti, svest i obrazovanje; na istraživanje, razvoj i praćenje; na tehničku pomoć; na finansijska sredstva i mehanizme; na prelazne finansijske aranžmane, itd.³⁷⁶

³⁷⁶ Za šire o POPs videti: http://ec.europa.eu/environment/pops/index_en.htm (Datum pristupa: 20.9.2010)

Grafikon 11.: Trendovi emisija odabranih dugotrajnih organskih zagađujućih supstanci (POPs) u državama članicama EEA (1990=100)

Izvor: <http://www.eea.europa.eu/data-and-maps/indicators/eea32-persistent-organic-pollutant-pop-emissions-1/assessment>

Izvoz i uvoz opasnih hemikalija

Uredba (EC) No. 304/2003 Evropskog parlamenta i Saveta o izvozu i uvozu opasnih hemikalija, izmenjena i dopunjena uredbama Komisije No.

1213/2003, (EC) No 775/2004, kao osnovni izvor prava u ovoj oblasti,³⁷⁷ ustanovljava zajednički sistem obaveštavanja i informisanja za uvoz i izvoz nekih opasnih hemikalija u i iz EU čineći obaveznim, za države članice EU, proceduru prethodne saglasnosti i informisanja koja je osnovana od strane UNEP i FAO.³⁷⁸

Ciljevi ove uredbe su: sprovođenje Roterdamske konvencije koja reguliše pribavljanje prethodne saglasnosti za međunarodni transport opasnih hemikalija; jačanje podeljene odgovornosti i koordinacije u oblasti kontrole i nadzora međunarodnog transporta opasnih supstanci; unapređivanje za životnu sredinu prihvatljivog korišćenja opasnih hemikalija.

Uredbom se zahteva da se obezbedi da pravila o klasifikaciji, pakovanju i označavanju opasnih supstanci, ustanovljena drugim propisima, budu primenjivana i na izvoz opasnih supstanci iz EU u treće zemlje. Takođe, Uredba propisuje rokove i obaveze koji se primenjuju u pogledu procedure obaveštavanja. Podrazumeva se da svaki izvoznik dostavlja jedno obaveštenje o izvozu, svake godine pre prvog izvoza hemikalija i takvo obaveštenje se beleži u centralnom registru. Neke mere koje propisuje Uredba su strožije od mera koje su propisane Roterdamskom konvencijom. Svaka hemikalija ili pesticid koji je zabranjen ili strogo ograničen unutar Zajednice, kao i svaki proizvod koji sadrži ove hemikalije, mora biti praćena obaveštenjem. Pored toga, izričita saglasnost za izvoz je potrebna za bilo koju opasnu hemikaliju ili pesticid koji je zabranjen ili je strogo ograničen u Zajednici čak i kada oni nisu predmet odredbi Konvencije i nisu uključeni u listu proizvoda koji su obuhvaćeni PIC procedurom. Uredbom se ustanovljavaju i minimalni standardi koji se tiču uslova odlaganja hemikalija i pesticida.

³⁷⁷ Uredba je doneta kao odgovor na promene koje su se događale kako u EU tako i na međunarodnom nivou. Posebno značajnim smatra se usvajanje Roterdamske konvencije o proceduri prethodnog informisanja i saglasnosti za neke opasne supstance i pesticide u međunarodnoj trgovini. EU je potpisala Konvenciju 11. septembra 1998. godine a usvojena Odlukom 2003/106/EC, odnosno 2006/730/EC. 2006/730/EC: Council Decision of 25 September 2006 on the conclusion, on behalf of the European Community, of the Rotterdam Convention on the Prior Informed Consent Procedure for certain hazardous chemicals and pesticides in international trade (OJ L 299, 28.10.2006, p. 23–25).

³⁷⁸ Prema PIC proceduri, hemikalije koje su zabranjene ili strogo ograničene zbog zaštite ljudskog zdravlja i životne sredine ne mogu isporučene u drugu državu osim ukoliko država uvoznica nije izdala saglasnost za to.

Izvozne mere se primenjuju i na izvoznike u svim zemljama, a ne samo onima koje su članice Roterdamske konvencije i sadrži više zahteva u pogledu informisanja i izveštavanja (npr. redovno izveštavanje mora da obuhvata i količine izvezenih hemikalija i pesticida koje su u pitanju). Države članice imaju obavezu da redovno dostavljaju informacije Komisiji u pogledu monitoringa i procene sprovođenja sistema ustanovljenog Uredbom. Svaka država članica ima obavezu da odredi jedno ili više nadležnih tela koja treba da se staraju o tome da Uredba bude na adekvatan način sprovedena na nacionalnom nivou.

Komisija deluje kao telo za kontakte u pogledu odnosa EU sa PIC sekretarijatom i ostalim trećim stranama Konvencije kao i sa drugim državama u celini. Takođe, Komisija ima koordinirajuću ulogu između država članica kao i između Komisije i institucija Konvencije.

Uz Uredbu je dato pet aneksa: Aneks I se sastoji iz tri dela: hemikalije koje su predmet procedure izvoznog obaveštavanja; hemikalije koje ispunjavaju uslove za PIC obaveštavanje, hemikalije koje su predmet PIC procedure prema Roterdamskoj konvenciji (član 7); Aneks II koji se odnosi na sadržaj obaveštenja o zabranjenim ili strogo ograničenim hemikalijama (član 10. Uredbe); Aneks III koji se tiče izvoznog obaveštenja i potrebnih informacija (član 7. Uredbe); Aneks IV koji se tiče informacije koje treba da se obezbede od strane nadležnog nacionalnog tela država članica i dostave Komisiji (član 9. Uredbe); Aneks VI koji se odnosi na listu hemikalija i proizvoda koji podležu izvoznog zabrani, u skladu sa članom 14. Uredbe.

Registracija, evaluacija, odobravanje i ograničenja hemikalija (REACH)³⁷⁹

REACH je nova uredba EZ o hemikalijama i njihovoj bezbednoj upotrebi koja je stupila na snagu 1. juna, 2007. godine. Cilj je da se unapredi zaštita ljudskog zdravlja i životne sredine putem bolje i rane identifikacije svojstava

³⁷⁹ Za opšte informacije videti i: European Commission, Environment Directorate General. (2007). REACH in brief. Brussels. http://ec.europa.eu/environment/chemicals/reach/pdf/2007_02_reach_in_brief.pdf (Datum pristupa: 22.09.2010)

hemijskih supstanci kao i rad i jačanja inovativnih i kompetitivnih mogućnosti hemijske industrije EU. REACH treba da značajno unapredi ranije važeće propise EU u ovoj oblasti koji su razlikovali postojeće i nove supstance.³⁸⁰ Registracija supstanci prema REACH u osnovi ne pravi razliku između novih i postojećih supstanci, a proizvođači i uvoznici su obavezni da svaku od njih registruju, osim ako su obuhvaćene izuzecima, uključujući i procenu rizika i mere smanjenja rizika ako su potrebne. U osnovi REACH se primenjuje na sve supstance i to ne samo na supstance koje se koriste u industrijskim procesima već i na one koje se koriste u svakodnevnom životu (npr. za pranje, farbanje, zatim supstance u odeći, nameštaju, električnim sredstvima, itd). Na ovaj način je procena postojećih supstanci ubrzana i informacije o mogućem riziku pri proizvodnji ili korišćenju ovih supstanci su na raspolaganju zainteresovanim subjektima.

Svi proizvođači i uvoznici hemikalija imaju obavezu da identifikuju i upravljanju rizicima koji su povezani sa supstancama koje proizvode i stavljaju na tržište, a za supstance u količinama preko 1 tone godišnje potrebno je da se dokažu da su preduzete i odgovarajuće mere o čemu se mora obavestiti Evropska agencija za hemikalije (ECHA) sa sedištem u Helsinkiju.³⁸¹ ECHA može da proverava da li se registracioni dosijei slažu sa Uredbom i ispituje sve predloge testova radi izbegavanja onih nepotrebnih, naročito na životinjama. Kada je potrebno, nadležne vlasti mogu da izaberu supstance koje će biti detaljnije ispitivane. Supstance za koje postoji visok nivo zabrinutosti zbog njihovih karakteristika predmet su odgovarajuće kontrole i progresivno se zamenjuju odgovarajućim alternativnim supstancama ili tehnologijama ako su one ekonomski i tehnički prihvatljive. Kada nije moguće, REACH sistem odobravanja, treba da obezbedi da se upotreba ovih supstanci odobrava samo ako je njihova upotreba opravdana sa stanovišta ukupne koristi za društvo.

³⁸⁰ Nove supstance su morale biti notifikovane od strane industrije u skladu sa odredbama Direktive 67/548/EEC a nacionalne vlasti su morale da sprovode procene rizika za njih. Nasuprot ovoj složenoj proceduri za nove supstance, samo mali broj postojećih supstanci navedenih u jednoj od četiri prioritne liste (Uredbe (EC) No 1179/94, 2268/95, 143/97 and 143/97) je bio u obavezi da se procenjuje prema Uredbama (EC) No. 793/93 i (EC) No 1488/94.

³⁸¹ Agencija deluje kao centralno telo u REACH sistemu što podrazumeva ustanovljavanje potrebne baze podataka radi funkcionisanja sistema, koordinaciju detaljne evaluacije supstanci za koje se ukaže potreba, održavanje javne baze podataka za potrošače i stručnjake, itd.

Nadležne vlasti EU imaju mogućnost da nametnu ograničenja za proizvodnju, korišćenje i stavljanje na tržište supstanci koje uzrokuju neprihvatljiv rizik za ljudsko zdravlje ili životnu sredinu, dok su nadležni organi država članica odgovorni za obezbeđivanje poštovanja REACH putem inspekciskog nadzora kao i propisivanjem i izricanjem kazni u slučajevima nepoštovanja relevantnih odredbi.

Klasifikacija, obeležavanje i pakovanje

Osnovni propis koji reguliše oblast klasifikacije, obeležavanja i pakovanja je **Uredba Evropskog parlamenta i Saveta 1272/2008**. Smatra se da je usvajanjem ove direktive, kojom je utvrđen zajednički sistem za klasifikaciju, pakovanje i označavanje supstanci pre nego što se plasiraju na tržište i propisane procedure koje treba da se koriste radi ustanovljavanja fizičko-hemijskih osobina i rizika za ljudsko zdravlje i životnu sredinu od supstanci koje mogu predstavljati rizik pod uslovima normalnog korišćenja, ustanovljena prva kontrola nad korišćenjem opasnih hemikalija.³⁸² Na ovaj način je ustanovljen zajednički sistem na nivou država članica EU, uz sprečavanje prepreka trgovini postojanjem različitih nacionalnih standarda.

Ovom uredbom su inkorporirani kriterijumi klasifikacije i obeležavanja ustanovljeni na nivou UN poznati pod nazivom Globalni harmonizovani sistem klasifikacije i obeležavanja hemikalija. Osnovni princip ovog sistema je da isti rizici treba da budu opisani i obeleženi na isti način svuda u svetu.

Direktivom se propisiju obaveze država kojima se obezbeđuje funkcionisanje sistema u celini: opšte obaveze klasifikacije, obeležavanja i pakovanja (član 4), klasifikacija opasnosti (deo II), obeležavanje (deo III), pakovanje (deo IV), harmonizovanje klasifikacije i obeležavanja supstanci i inventar klasifikacije i obeležavanja (deo V), nadležni organi i poštovanje (deo VI), itd.

U Aneksu I su detaljnije propisani zahtevi za klasifikaciju i obeležavanje opasnih supstanci i preparata; u Aneksu II posebna pravila za obeležava-

³⁸² Direktiva je pretrpela više izmena i dopuna kao i „prilagodavanja tehničkom napretku“ putem Direktiva Komisije.

nje i pakovanje određenih supstanci i preparata; u Aneksu III lista izjava o opasnosti, dodatnih informacija i elemenata za dodatno obeležavanje; u Aneksu IV lista izjava o opreznosti; u Aneksu VI harmonizovana klasifikacija i obeležavanje za određene supstance; u Aneksu VII usklađenost klasifikacija sa Direktivom 67/548/EC.

Dobra laboratorijska praksa

Direktiva 2004/9/EZ o pregledu i proveru dobre laboratorijske prakse (DLP) primenjuje se na pregled i proveru organizacionih metoda i uslova pod kojima se, u skladu s pravilima i propisima, planiraju, izvode, beleže i sprovode laboratorijske studije za neklinička testiranja, za sve hemijske proizvode (npr. kozmetička sredstva, industrijske hemijske proizvode, lekove, dodatke hrani, dodatke stočnoj hrani, pesticide), kako bi se ocenio učinak takvih proizvoda na čoveka, životinje i životnu sredinu (član 1).

Direktiva se ne odnosi na tumačenje i ocenu rezultata ispitivanja. “Dobra laboratorijska praksa” (DLP) znači laboratorijska praksa u skladu s načelima iz Direktive 2004/10/EZ.

U skladu s postupkom predviđenim u članu 3., države članice proveravaju usklađenost sa DLP svih laboratorija na njihovoj teritoriji, koje tvrde da koriste DLP u ispitivanju hemijskih proizvoda. Kada su rezultati pregleda i provera zadovoljavajući, države članice koje su u pitanju mogu garantovati izjavu laboratorija da su ta laboratorija i testiranje koje ona sprovodi u skladu s DLP, koristeći obrazac „Ocena usaglašenosti s DLP u skladu s Direktivom 2004/9/EZ“ (član 2). Države članice imaju obaveze koje se odnose na određivanje nadležnih organa odgovornih za pregled laboratorija (član 3), godišnjem izveštavanju o sprovođenju DLP (član 4), prihvatanju rezultata laboratorijskih pregleda i revizije studija koje je sprovela druga država članica (član 5, 6), itd.

U Prilogu I se daju smernice za postupke nadgledanja usklađenosti s načelima DLP, odnosno smernice za izvođenje pregleda laboratorija i revizija studija a u Prilogu II lista direktiva koje prestaju sa primenom.

Direktiva 2004/10/EZ o usklađivanju potrebnih zakona i drugih propisa o primeni načela dobre laboratorijske prakse i proveru njihove primene u ispitivanju hemijskih supstanci propisuje da države članice svim preduzetim merama obezbeđuju da se laboratorije koji sprovode ispitivanja hemijskih supstanci, u skladu s Direktivom 67/548/EEZ, pridržavaju načela dobre laboratorijske prakse (DLP) iz Priloga I ove Direktive. Ovo se odnosi i na slučajeve kada druge odredbe Zajednice propisuju primenu načela DLP s obzirom na ispitivanja hemijskih supstanci, kako bi ocenile njihovu bezbednost za čovjeka i/ili životnu sredinu (član 1).

Biocidni proizvodi

Direktiva 98/8/EC Evropskog parlamenta i Saveta o stavljanju na tržište biocidnih proizvoda (do sada izmenjana i dopunjena preko 40 puta) ima za cilj da harmonizuje evropsko tržište biocidnih proizvoda i njihovih aktivnih supstanci uklanjanjem trgovinskih prepreka uz istovremeno obezbeđivanje visokog nivoa zaštite ljudskog zdravlja, zdravlja životinja i životne sredine. To se ostvaruje putem izdavanja dozvola i stavljanja na tržište za korišćenje biocidnih proizvoda unutar država članica; kroz obezbeđivanje međusobnog priznavanja dozvola unutar Zajednice; putem ustanovljavanja pozitivne liste aktivnih supstanci koje mogu biti korišćene u biocidnim proizvodima na nivou Zajednice. U Aneksu I je sadržana lista ovih aktivnih supstanci.³⁸³

Osnovni principi na kojima su zasnovana rešenja iz Direktive su sledeći: aktivne supstance moraju biti procenjene i odluka o njihovom stavljanju na listu u Aneks I donosi se na nivou Zajednice; uporedne analize se sprovode na nivou Zajednice kada, iako u principu prihvatljive, postoji zabrinutost (uključivanje u Aneks I može se odbiti ako postoji manje štetna supstanca podesna za istu upotrebu), države članice odobravaju biocidne proizvode u skladu sa procedurom definisanom u Aneksu VI; proizvođači odgovorni za stavljanje na tržište biocidnog proizvoda i aktivne supstance moraju podneti zahtev nadležnom organu uključujući i studije i analize potrebne

³⁸³ Treba imati u vidu da je Direktiva nekoliko puta menjana i dopunjavana s ciljem uvođenja dodatnih aktivnih supstanci: Videti direktive Komisije: 2006/140/EC, 2007/20/EC, 2007/69/EC, 2007/70/EC.

za donošenje odluke; biocidni proizvodi koji su dozvoljeni u jednoj državi članici priznaju se i u drugoj državi članici nakon što se podnese zahtev, osim ukoliko ne postoje posebni razlozi da se odstupi od ovog principa.

Direktivom je ustanovljena široka lista biocidnih proizvoda na koje se odnose njene odredbe, a isključuje se primena određenih proizvoda navedenih u članu 1(2). Biocidni proizvodi su definisani kao aktivne materije i preparati koji sadrže jednu ili više aktivnih materija, sastavljeni u obliku u kojem se isporučuju korisniku, čija je namena uništiti, zaplašiti, učiniti bezopasnim, sprečiti delovanje ili na drugi način kontrolisati bilo koji štetni organizam hemijskim ili biološkim sredstvima. Prilog V sadrži popis 23 vrste proizvoda s naznačenim opisom svake vrste.

Direktivom su regulisana sledeća pitanja: odobrenje stavljanja biocidnih proizvoda na tržište (član 3), uzajamno priznavanje odobrenja (član 4), uslovi za davanje odobrenja (član 5), preispitivanje odobrenja (član 6), otkaz ili izmena odobrenja (član 7), zahtevi za odobrenje (član 8), stavljanje aktivne materije na tržište (član 9), uvrštenje aktivne materije u Priloge I, I A ili I B (član 10), postupak za uvrštenje aktivne materije u Prilog I, I A ili I B (član 11), upotreba podataka u posedu nadležnih službi za druge podnosiocice (član 12), saradnja u upotrebi podataka za druge i naknadne zahteve za odobrenje (član 13), nove informacije (član 14), odstupanja od zahteva (član 15), prelazne mere (član 16), istraživanje i razvoj (član 17), razmena informacija (član 18), tajnost (član 19), klasifikacija, pakovanje i označavanje biocidnih proizvoda (član 20), sigurnosni listovi (član 21), oglašavanje (član 22), kontrola otrova (član 23), usklađenost sa zahtevima (član 24), troškovi (član 25), nadležne službe (član 26), postupci Komisije (član 27), odbori i postupci (član 28), prilagođavanje tehničkom napretku (član 29), izmene Priloga V i VI (član 30), građanska i kaznena odgovornost (član 31), zaštitna klauzula (član 32), tehničke smernice (član 33), primena Direktive (član 34).

U Prilogu I se daje popis aktivnih materija koje ispunjavaju zahteve dogovorene na nivou Zajednice za svrstavanje u biocidne proizvode s tim što se Prilog Ia odnosi na biocidne proizvode niskog rizika. Prilog IIa se odnosi na osnovnu dokumentaciju za aktivne materije, a Prilog IIb na osnovnu dokumentaciju za biocidne proizvode; Prilog IIIa na dodatnu dokumentaciju

za aktivne materije, a Prilog IIIb na dodatnu dokumentaciju za biocidne proizvode; Prilog IVa se odnosi na dokumentaciju za aktivne materije, a Prilog IVb na dokumentaciju za biocidne proizvode; Prilog V definiše vrste biocidnih proizvoda i njihov opis u skladu sa članom 2., stav 2., tačka a Direktive; U Prilogu VI daju se opšta načela za ocenu dosijea za biocidne proizvode.

Usklađivanje nacionalnih propisa Republike Srbije sa propisima EU

Upravljanje hemikalijama i biocidnim proizvodima u nadležnosti je Agencije za hemikalije, koju je Vlada osnovala „kao samostalnu, razvojnu, stručnu i regulatornu organizaciju koja vrši javna ovlašćenja u skladu sa zakonom“. Inspeksijski nadzor u oblasti hemikalija vrše inspekcija zaštite životne sredine, tržišna i inspekcija lokalne samouprave. Oblast Dobre laboratorijske prakse je u nadležnosti Ministarstva zdravlja.

Osnovni izvori nacionalnog prava su Zakon o hemikalijama („Službeni list SRJ“ br. 36/09) koji je delimično usaglašen sa Uredbom 1907/2006 (Uredba REACH), ali se smatra da je u potpunosti usaglašen sa sledećim EU propisima: Uredbom 1272/2008, Uredbom 440/2008, Uredbom 689/2008, Uredbom 648/2004, Direktivom 67/548/EEZ, Direktivom 99/45/EZ i Direktivom 2004/42/EZ. Za Zakon o biocidnim proizvodima („Službeni list SRJ“ br. 36/09) se smatra da je u potpunosti usklađen sa Direktivom 98/8/EZ.

Zakonom o lekovima i medicinskim sredstvima („Službeni glasnik RS“, br. 84/04 i 85/05 i dr. zakon) uređeni su uslovi za proizvodnju, promet, ispitivanje lekova i medicinskih sredstava, koji se upotrebljavaju u humanoj i veterinarskoj medicini i nadzor u ovim oblastima.³⁸⁴ Smernice Dobre laboratorijske prakse („Službeni glasnik RS“ broj 28/08 od 18. marta, 2008. godine), usaglašene su sa Direktivom 2004/9/EZ i Direktivom 2004/10/EZ. Pored toga, doneti su zakoni o potvrđivanju Roterdamske konvencije o postupku davanja saglasnosti za uvoz na osnovu prethodnog obaveštenja za

³⁸⁴ U 2010. godini donet je novi Zakon o lekovima i medicinskim sredstvima („Službeni glasnik RS“, br. 30/2010) kojim je, između ostalog, bliže uređena, a u skladu sa evropskim direktivama, i oblast Dobre laboratorijske prakse (nadzor i izdavanja sertifikata Dobre laboratorijske prakse).

određene opasne hemikalije i pesticide u međunarodnoj trgovini („Službeni glasnik RS”, broj 38/09) i Stokholmske konvencije o dugotrajnim organskim zagađujućim supstancama („Službeni glasnik RS”, broj 42/09).

Radi daljeg usaglašavanja sa propisima EU, potrebno je doneti veći broj podzakonskih propisa kojima će se ostvariti potpunije usklađivanje sa sledećim propisima EU: Uredbom 1907/2006 (REACH), Uredbom 1272/2008, Direktivom 2004/42/EZ, Direktivom 98/8/EZ, itd.

Za 2012. godinu su planirane aktivnosti koje se odnose na: ažuriranje Spiska klasifikovanih supstanci (Aneks 6 Uredbe 1272/2008- REACH), Liste supstanci koje izazivaju zabrinutost (Aneks 14 Uredbe 1907/2006), Liste aktivnih supstanci u biocidnom proizvodu (Aneks 1 Direktive 98/8/EZ), Liste surfaktanata u deterdžentu u EU (Aneks 5 i 6 Uredbe 648/2004); ažuriranje usvojenih podzakonskih propisa i njihovo usklađivanje sa izmenama relevantnih propisa u EU.³⁸⁵

7. Kontrola industrijskog zagađenja i upravljanje rizikom

a) Stanje u oblasti i opšti elementi politike

Budući da značajan deo ukupnog doprinosa zagađivanju životne sredine potiče iz industrijskih postrojenja različitog karaktera to je jedan deo politike i prava EU u oblasti životne sredine još od sedamdesetih godina XX veka orijentisan prevashodno na primenu različitih mera u o odnosu na izvore emisija zagađujućih supstanci porekom iz industrije. Procenjuje se da velika industrijska postrojenja presudno doprinose ukupnim emisijama atmosferskog zagađenja (83% SO₂, 34% NO_x, itd) sa značajnim uticajem na sve činioce životne sredine (zemljište, vodu, vazduh) proizvodeći ogromne količine otpada i utičući na potrošnju energije i stanje u energetskom sektoru.³⁸⁶

³⁸⁵ NPI-ID, *op. cit.* str. 594-596.

³⁸⁶ Za šire videti: <http://ec.europa.eu/environment/air/pollutants/stationary/index.htm> (Datum pristupa: 1.9.2010)

Smatra se da je na razvoj politike i regulative EU u oblasti sprečavanja i kontrole industrijskog zagađenja i upravljanja rizikom značajno uticao tzv. Seveso akcident iz 1976. godine, (Italija) u hemijskoj fabrici pesticida i herbicida.³⁸⁷ Od tada pa do danas preduzeto je mnoštvo različitih aktivnosti i donesen veći broj dokumenata i propisa kojima se utvrđuju različiti instrumenti s ciljem stvaranja uslova za sprečavanje i smanjivanje negativnih uticaja koje industrija ima ili može da ima na životnu sredinu.

Šesti akcioni program EU u oblasti životne sredine na nekoliko mesta naglašava mesto i ulogu industrijskog sektora. Najpre, kada se govori o tematskim strategijama (član 4) naglašava se da ovi dokumenti treba da budu razvijani i sprovedeni u najužoj saradnji sa relevantnim subjektima kao što su predstavnici industrije (pored NVO, javnosti, nadležnih organa i država kandidata, prema potrebi - stav 3). Zatim se, kada se govori o ciljevima i prioritetnim područjima delovanja u oblasti klimatskih promena, formulišu dva posebna cilja: smanjenje emisije gasova staklene bašte u industrijskoj proizvodnji (član 5 stav 2 tačka iv); i korišćenje drugih instrumenata kao što su podsticanje zaključivanja sporazuma u oblasti životne sredine sa industrijskim sektorom o smanjenju emisija gasova sa efektom staklene bašte (član 5 stav 2 tačka vi). U delu koji se odnosi na ciljeve u oblasti zaštite prirode i biodiverziteta, jedan od definisanih ciljeva je i unapređenje održivog upravljanja preradom minerala i smanjivanje uticaja ove grane industrije na životnu sredinu (član 6 stav 2 tačka d). Kada se govori o ciljevima i prioritetnim područjima delovanja u oblasti životne sredine, zdravlja i kvaliteta života kao jedno od prioritetnih područja spominje se kvalitet vazduha i razvoj i sprovođenje mera u sektoru industrije, pored sektora transporta i energetike (član 7 stav 2 tačka f).

b) Propisi EU u oblasti kontrole industrijskog zagađenja i upravljanja rizikom

Osnovni cilj propisa u oblasti kontrole industrijskog zagađenja i upravljanja rizikom sastoji se u sprečavanju, minimiziranju ili regulisanju industrijskog zagađenja na izvoru nastajanja. Najznačajnijim bi se mogli smatrati sledeći:

³⁸⁷ Za šire videti: <http://ec.europa.eu/environment/seveso/index.htm> (Datum pristupa: 1.9.2010)

- Direktiva 2008/1/EZ o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja;³⁸⁸
- Direktiva 96/82/EC o kontroli opasnosti velikih akcidenata koji uključuju opasne supstance (Seveso II);³⁸⁹
- Direktiva Saveta 2001/80/EEZ o ograničenju emisija određenih zagađujućih materija u vazduh iz velikih ložišta;³⁹⁰
- Uredba (EZ) No 1221/2009 Evropskog parlamenta i Saveta od 25. novembra, 2009. godine, o dobrovoljnom učešću organizacija u upravljanju zaštitom životne sredine Zajednice i šemi ocenjivanja (EMAS);³⁹¹
- Uredba (EZ) No. 1980/2000 o revidiranoj šemi eko-označavanja Zajednice.³⁹²

Pri razmatranju propisa EU u oblasti industrijskog zagađenja i upravljanja rizikom treba imati u vidu i brojne izvore prava EU u drugim oblastima kao što su: nuklearna sigurnost, upravljanje radiaktivnim otpadom, upravljanje hemikalijama, upravljanje određenim vrstama otpada, zaštita voda, zaštita vazduha, zaštita prirode, oblast biotehnologija, a naročito problematika genetski modifikovanih organizama, itd. Ovde spominjemo sledeće:

- Uredba Komisije (EC) No.2268/95 od 27. septembra, 1995, koje se tiče druge

³⁸⁸ Directive 2008/1/EC of the European Parliament and of the Council of 15 January 2008 concerning integrated pollution prevention and control (Codified version) (Text with EEA relevance) (OJ L 24, 29.1.2008, p. 8–29).

³⁸⁹ Council Directive 96/82/EC of 9 December 1996 on the control of major-accident hazards involving dangerous substances (OJ L 10, 14.1.1997, p. 13–33)

³⁹⁰ Directive 2001/80/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2001 on the limitation of emissions of certain pollutants into the air from large combustion plants (OJ L 309, 27.11.2001, p. 1–21). O ovoj direktivi se više govori u delu koji se odnosi na politiku i propise u oblasti zaštite vazduha.

³⁹¹ Ovo je prevod dokumenta čiji je naziv: Regulation (EC) No 1221/2009 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on the voluntary participation by organisations in a Community eco-management and audit scheme (EMAS), repealing Regulation (EC) No 761/2001 and Commission Decisions 2001/681/EC and 2006/193/EC (OJ L 342, 22.12.2009, p. 1–45). Videti: Vlada Republike Srbije. (2008b). Nacionalni program za integraciju Srbije u Evropsku uniju, Beograd. str. 720.

³⁹² Regulation (EC) No 1980/2000 of the European Parliament and of the Council of 17 July 2000 on a revised Community eco-label award scheme (OJ L 237, 21.9.2000, p. 1–12).

liste prirotnih supstanci predviđenih Uredbom Saveta (EEC) No.793/93;³⁹³

- Uredba Komisije (EC) No.143/97 od 27. januara, 1997, koje se tiče treće liste prirotnih supstanci predviđenih Uredbom Saveta (EEC) No.793/93,³⁹⁴
- Direktiva Saveta 82/883/EEC od 3. decembra, 1982. godine, o procedurama za pregled i monitoring životne sredine u pogledu otpada iz industrije titanijum dioksida;³⁹⁵
- Direktiva Saveta 91/692/EEC od 23. decembra, 1991. godine, o standardizaciji i racionalizaciji izveštaja o sprovođenju određenih direktiva u vezi sa životnom sredinom;³⁹⁶
- Direktiva Saveta 92/112/EEC od 15. decembra, 1992. godine, o procedurama harmonizacije programa za smanjenje i eventualnu eliminaciju zagađenja uzrokovanih otpadom iz industrije titanijum dioksida;³⁹⁷
- Direktiva Komisije 93/72/EEC od 1. septembra, 1993. godine, kojim se prilagođava tehničkom napretku Direktive Saveta 67/548/EEC o proceni zakona, pravila i administrativnih odredbi vezanih za klasifikaciju, pakovanje i označavanje opasnih supstanci;³⁹⁸

³⁹³ Commission Regulation (EC) No 2268/95 of 27 September 1995 concerning the second list of priority substances as foreseen under Council Regulation (EEC) No 793/93 (OJ L 231, 28.9.1995, p. 18–19)

³⁹⁴ Commission Regulation (EC) No 143/97 of 27 January 1997 concerning the third list of priority substances as foreseen under Council Regulation (EEC) No 793/93 (Text with EEA relevance) (OJ L 25, 28.1.1997, p. 13–14)

³⁹⁵ Council Directive 82/883/EEC of 3 December 1982 on procedures for the surveillance and monitoring of environments concerned by waste from the titanium dioxide industry (OJ L 378, 31.12.1982, p. 1–14)

³⁹⁶ Council Directive 91/692/EEC of 23 December 1991 standardizing and rationalizing reports on the implementation of certain Directives relating to the environment (OJ L 377, 31.12.1991, p. 48–54)

³⁹⁷ Council Directive 92/112/EEC of 15 December 1992 on procedures for harmonizing the programmes for the reduction and eventual elimination of pollution caused by waste from the titanium dioxide industry (OJ L 409, 31.12.1992, p. 11–16)

³⁹⁸ Commission Directive 93/72/EEC of 1 September 1993 adapting to technical progress for the nineteenth time Council Directive 67/548/EEC on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions relating to the classification, packaging and labelling of dangerous substances (OJ L 258, 16.10.1993, p. 29–30)

- Odluka Komisije 85/71/EEC od 21. decembra, 1984. godine, koja se tiče liste hemijskih supstanci u skladu sa Direktivom saveta 67/548/EEC o približavanju zakona, pravila i administrativnih odredbi u vezi sa klasifikacijom, pakovanjem i označavanjem opasnih supstanci;³⁹⁹
- Odluka Komisije 98/433/EC od 26. juna, 1998. godine, o harmonizaciji kriterija, prema članu 9. Direktive Saveta 96/82/EC o kontroli većih akcidentnih rizika uključujući opasne supstance;⁴⁰⁰
- Odluka Komisije 1999/314/EC od 9. aprila, 1999. godine, koja se tiče upitnika u vezi sa Direktivom Saveta 96/82/EC o kontroli većih akcidentnih rizika uključujući opasne supstance;⁴⁰¹
- Rezolucija Saveta od 16. juna, 1988. godine, koja se tiče izvoza i uvoza u Zajednicu određenih opasnih hemikalija;⁴⁰²
- Rezolucija Saveta od 16. oktobra, 1989. godine, o uputstvu za smanjenje tehnoloških i prirodnih opasnosti;⁴⁰³
- Preporuka Saveta državama članicama br. 79/3/EEC od 19. decembra, 1978. godine, koja se tiče metoda procene troškova kontrole u industriji.⁴⁰⁴

³⁹⁹ 85/71/EEC: Commission Decision of 21 December 1984 concerning the list of chemical substances notified pursuant to Council Directive 67/548/EEC on the approximation of laws, regulations and administrative provisions relating to the classification, packaging and labelling of dangerous substances (OJ L 30, 2.2.1985, p. 33–34)

⁴⁰⁰ 98/433/EC: Commission Decision of 26 June 1998 on harmonised criteria for dispensations according to Article 9 of Council Directive 96/82/EC on the control of major-accident hazards involving dangerous substances (notified under document number C(1998) 1758) (Text with EEA relevance) (OJ L 192, 8.7.1998, p. 19–20)

⁴⁰¹ 1999/314/EC: Commission Decision of 9 April 1999 concerning the questionnaire relating to Council Directive 96/82/EC on the control of major-accident hazards involving dangerous substances [notified under document number C(1999) 856] (Text with EEA relevance) (OJ L 120, 8.5.1999, p. 43–45)

⁴⁰² Council Resolution of 16 June 1988 concerning export from and import into the Community of certain dangerous chemicals (OJ C 170, 29.6.1988, p. 1–1)

⁴⁰³ Council Resolution of 16 October 1989 on guidelines to reduce technological and natural hazards (OJ C 273, 26.10.1989, p. 1–2)

⁴⁰⁴ 79/3/EEC: Council Recommendation of 19 December 1978 to the Member States regarding methods of evaluating the cost of pollution control to industry (OJ L 5, 9.1.1979, p. 28–30)

C) Pregled sadržaja propisa EU

Integrisano sprečavanje i kontrola zagađivanja životne sredine

Osnovni izvor prava EU u ovoj oblasti je Direktiva Saveta 2008/1/EC od 15. januara, 2008. godine, koja se odnosi na integrisano sprečavanje i kontrolu zagađenja a koja predstavlja kodifikovanu verziju regulative u ovoj oblasti: osnovne Direktive 96/61/EC od 24. septembra, 1996. godine, sa kasnijim izmenama i dopunama. Direktiva 96/61/EC od 24. septembra, 1996. godine, je prethodno dva puta izmenjena i dopunjena s ciljem da se preciziraju procedure vezane za učešće javnosti, odnosno radi razjašnjavanja odnosa između IPPC Direktive i sistema EU koji se odnosi na trgovinu emisijama gasova sa efektom staklene bašte. To su sledeće Direktive: Direktiva Evropskog parlamenta i Saveta 2003/35/EC od 26. maja, 2003. godine, kojom se obezbeđuje učešće javnosti u pripremi planova i programa koji se odnose na životnu sredinu i menjaju Direktive Saveta 85/337/EEC i 96/61/EC u pogledu učešća javnosti; Direktiva Evropskog parlamenta i Saveta 2003/87/EC od 13. oktobra, 2003. godine, kojom se ustanovljava sistem trgovine emisijama gasova sa efektom staklene bašte i amandira Direktiva Saveta 96/61/EC.

Ovde takođe, treba imati u vidu i odredbe dve odluke Komisije, jedna odluka Saveta i dve Uredbe Evropskog parlamenta i Saveta. To su: Odluka Komisije 2006/194/EC kojom se ustanovljava upitnik u vezi sa Direktivom 96/61/EC; Odluka Komisije 2000/479/EC o primeni Evropskog registra zagađujućih emisija u skladu sa članom 15. Direktive 96/61/EC; Odluka Saveta 2005/370/EC o odobravanju (ratifikaciji) Arhuške konvencije; Uredba (EC) No 1882/2003 kojom se odredbe u vezi sa komitetima koji pomažu Komisiji u vršenju nadležnosti utvrđene instrumentima koji podležu proceduri na koju se odnosi član 251 EC Ugovora prilagođavaju Odluci Saveta 1999/468/EC i Uredba (EC) No 166/2006 koja se odnosi na ustanovljavanje Evropskog registra ispuštanja i prenosa zagađujućih supstanci i kojom se menjaju i dopunjuju direktive 91/689/EEC i 96/61/EC.

Pored pomenutih izvora prava za pitanja koja se regulišu u okviru integrisanog sprečavanja i kontrole zagađivanja životne sredine u širem smislu je relevantan veći broj drugih izvora prava. Ovo je posledica složenosti samog instrumenta i preplitanja predmeta regulisanja sa brojnim drugim ranije

donetim propisima, kao što su oni koji se odnose na: procenu uticaja na životnu sredinu, industrijske akcidente, otpad, vode, vazduh, hemikalije, sistem upravljanja zaštitom životne sredine, itd.

Direktiva 2008/1/EC, odnosno Direktiva 96/61/EC ustanovljava zahteve koje moraju ispuniti postrojenja i aktivnosti koje se sprovode u industriji i poljoprivredi. Direktiva propisuje mere za sprečavanje ili, kada to nije praktično ostvarljivo, za smanjenje emisija u vazduh, vodu i zemljište, uključujući i mere koje se odnose na otpad. Usklađenost mera koje proističu iz odredbi Direktive nastoji se obezbediti eksplicitnom odredbom Direktive kojom se propisuje da se primena odredbi Direktive ima ostvarivati bez štete po Direktivu 85/337/EEC⁴⁰⁵ i po druge relevantne propise koje je donela Zajednica.

Rešenja koja sadrži IPPC direktiva zasnovana su na nekoliko principa među kojima poseban značaj imaju sledeći: integrisani pristup, najbolje raspoložive tehnike, fleksibilnost i učešće javnosti. Princip integrisanog pristupa znači da se pri izdavanju dozvole mora uzeti u obzir ukupan učinak koji postrojenje ima na životnu sredinu tako što će se uzeti u obzir sve relevantne emisije (u vazduh, vodu i zemljište), proizvodnja otpada, korišćenje sirovina, energetska efikasnost, buka, sprečavanje akcidenata kao i saniranje lokacije nakon zatvaranja.

Uslovi iz dozvole moraju obuhvatiti i granične vrednosti emisija koje imaju biti zasnovane na tzv. najboljim raspoloživim tehnikama (BAT)⁴⁰⁶, prema definiciji koju daje Direktiva.⁴⁰⁷ U Aneksu IV uz Direktivu definisano je dvanaest faktora koje treba uzeti u obzir, generalno ili u specifičnim slučajevima, prilikom određivanja najboljih dostupnih tehnika, imajući na umu

405 Direktiva Saveta 85/337/EEC, od 27. juna 1985. godine o proceni uticaja određenih javnih i privatnih projekata na životnu sredinu, *Official Journal of the European Communities (OJ L 175, 5.7.1985, str. 40)*.

406 „BAT“ od „Best Available Techniques“.

407 Terminom „najbolje dostupne tehnike“ označava se najdelotvornija i najmodernija faza u razvoju aktivnosti i metoda za njihovu realizaciju kojima se, u principu, ukazuje na praktičnu pogodnost posebnih tehnika za obezbeđenje one osnove za granične vrednosti emisija koja je predviđena da spreči i, kad to praktično nije moguće, generalno smanji emisije i uticaj na životnu sredinu kao celinu. Pri tom se posebno definiše smisao svake reči iz ove formulacije („tehnike“, „dostupne“, „najbolje“). U određivanju najboljih dostupnih tehnika posebno će se voditi računa o ispunjavanju uslova navedenih u Aneksu IV; član 2. tačka 11. Direktive.

visinu troškova i koristi od primene konkretne mere, kao i principe predostrožnosti i prevencije. Radi olakšavanja funkcionisanja sistema koji se odnosi na BAT, Komisija EU je organizovala razmenu informacija između eksperata država članica, industrije i organizacija u oblasti životne sredine. Aktivnosti u vezi sa ovim koordinira Evropski IPPC biro u okviru EU zajedničkog istraživačkog centra u Sevilji (Španija) čiji rezultat aktivnosti predstavlja usvajanje i objavljivanje BAT referentnih dokumenata (tzv. BREFs)⁴⁰⁸.

Primenom principa fleksibilnosti treba da se obezbedi fleksibilnost u primeni odredbi, odnosno u određivanju uslova koje postrojenja moraju da ispune za izdavanje dozvole. To znači da IPPC direktiva ostavlja prostor nadležnim organima⁴⁰⁹ koji izdaju dozvole da se pri određivanju uslova uzmu u obzir i tehničke karakteristike postrojenja, geografska lokacija kao i specifični lokalni uslovi životne sredine.

Učešće javnosti u procesu odlučivanja takođe je regulisano relevantnim odredbama Direktive.⁴¹⁰ Ono podrazumeva nekoliko elemenata: pristup javnosti zahtevima za dozvolu, pristup javnosti dozvolama, pristup javnosti rezultatima monitoringa emisija zagađujućih supstanci, kao i pristup javnosti Evropskom registru emisija zagađujućih supstanci (EPER)⁴¹¹. Bilo je predviđeno da se EPER zameni Evropskim registrom ispuštanja i prenosa zagađujućih supstanci (E-PRTR)⁴¹² od 2007. godine, imajući u vidu odredbe Protokola o registrima ispuštanja i prenosa zagađujućih supstanci (Kijev, 2003. g.) kao i činjenicu da je EU već ratifikovala ovaj ugovor.

Dakle, operateri⁴¹³ industrijskih postrojenja koja su definisana u Aneksu

408 „BREFs“ – skraćenica za „BAT Reference Documents“.

409 Termin „nadležni organ“ označava organ ili organe vlasti ili tela odgovorna po propisima država članica za sprovođenje obaveza koje proizilaze iz ove Direktive (član 2. tačka 8. IPPC Direktive).

410 Videti i: D. Todić, *Učešće javnosti u zaštiti životne sredine*, *Pravni život*, 9/2001, str. 183-201.

411 „EPER“ – skraćenica od „European Pollutant Emission Register“.

412 „E-PRTR“ skraćenica od „European Pollutant Release and Transfer Register“.

413 Pod terminom „operater“ podrazumeva se svako fizičko ili pravno lice koje upravlja postrojenjem ili ga kontroliše ili, ukoliko je to predviđeno nacionalnim propisima, na koje je preneto odlučujuće ekonomsko ovlašćenje u sferi tehničkog funkcionisanja postrojenja (član 2. tačka 12. IPPC Direktive).

I uz Direktivu su u obavezi da pribave dozvolu od nadležnih organa. Broj industrijskih postrojenja koja u EU podležu režimu koji ustanovljava Direktiva je oko 52.000. Da bi dobili dozvolu operateri moraju da ispune propisane uslove kao što su: da preduzmu sve potrebne mere za sprečavanje zagađenja, a naročito da primene najbolje dostupne tehnike (koje proizvode najmanje otpada, kojima se koriste najmanje opasne supstance, koje omogućavaju reciklažu i ponovnu upotrebu supstanci koje se proizvode, itd); da spreče sva veća zagađenja; da spreče nastanak, obezbede recikliranje ili odlaganje otpada na način kojim se najmanje zagađuje životna sredina; da efikasno koriste energiju; da obezbede sprečavanje nastanka akcidenata i šteta i da obezbede da se lokacije vrate u prvobitno stanje nakon zatvaranja postrojenja.

Takođe, odluka o izdavanju dozvole mora da sadrži i različite specifične zahteve koji podrazumevaju određene uslove kojih se operater mora da pridržava kao što su: granične vrednosti emisija za zagađujuće supstance;⁴¹⁴ mere koje su potrebne radi zaštite zemljišta, voda i vazduha; mere koje se odnose na upravljanje otpadom; mere koje treba preduzeti u izuzetnim okolnostima; mere za minimiziranje prekograničnog zagađivanja na velike udaljenosti; mere monitoringa i sve druge potrebne mere.

Odredbama Direktive 2008/1/EC precizno su propisani, između ostalog: sadržaj zahteva za dobijanje dozvole (član 6), uslovi koji se odnose na dozvolu (član 9), odnos prema najbolje dostupnim tehnikama (član 10, 11), promene postrojenja koje preduzimaju operateri (član 12), preispitivanje i ažuriranje uslova u dozvoli od strane nadležnog organa (član 13), postupanje u skladu sa uslovima dozvole (član 14), pristup informacijama i učešće javnosti u postupku izdavanja dozvola (član 15), pristup upravnim i sudskim postupcima zaštite prava zainteresovane javnosti (član 16), razmena informacija (član 17), prekogranični uticaji (član 18), granične vrednosti emisija na nivou Zajednice (član 19), itd.

⁴¹⁴ Indikativna lista "glavnih zagađujućih materija koje se uzimaju u obzir ako su od značaja za određivanje graničnih vrednosti emisija" navode se u Aneksu III uz Direktivu i to odvojeno za vazduh i vodu.

Kontrola industrijskih akcidenata

Industrijski udesi

Međunarodni ugovori

U okviru UNECE zaključena je **Konvencija o prekograničnim efektima industrijskih udesa**.⁴¹⁵ Ciljevi Konvencije o prekograničnim efektima industrijskih udesa⁴¹⁶ su unapređivanje međunarodne saradnje radi zaštite ljudskog zdravlja i životne sredine od posledica industrijskih udesa koji mogu imati prekogranične efekte⁴¹⁷. Odnosno, njeni ciljevi su pružanje pomoći državama stranama ugovornicama u sprečavanju izbijanja industrijskih udesa i adekvatnom reagovanju na njih. U skladu sa tim, Konvencijom su regulisana pojedina osnovna pitanja iz sledećih oblasti: 1) sprečavanje industrijskih udesa koji mogu imati prekogranične posledice (uključujući tu i posledice udesa prouzrokovanih prirodnim katastrofama)⁴¹⁸, 2) priprema za slučaj njihovog izbijanja, 3) reagovanje u slučaju njihovog izbijanja, 4) međunarodnu saradnju vezanu za međusobnu pomoć, 5) istraživanje i razvoj, 6) razmenu informacija i 7) razmenu tehnologija u oblasti sprečavanja, spremnosti i reagovanja na industrijske udesa.

⁴¹⁵ 98/685/EC: Council Decision of 23 March 1998 concerning the conclusion of the Convention on the Transboundary Effects of Industrial Accidents, (OJ L 326, 03/12/1998 P. 0001 – 0004).

⁴¹⁶ "Industrijski udes" je definisan kao "nekontrolisani događaj za vreme bilo koje aktivnosti koja uključuje opasne materije, bilo a) u instalaciji, na primer za vreme proizvodnje, upotrebe, skladištenja, rukovanja ili uklanjanja, ili b) prilikom transporta u meri u kojoj je to regulisano članom 2, paragraf 2.d" (član 1.a);

⁴¹⁷ "Prekogranični efekti" su definisani vrlo široko kao "ozbiljne posledice u okviru jurisdikcije strane koje su rezultat industrijskog udesa do kojeg je došlo u okviru jurisdikcije druge strane (čl.1.d). Pri tom treba imati u vidu da su "efekti" definisani kao "bilo koji direktni ili indirektni neposredni ili odloženi negativni uticaji koje je prouzrokovala neka industrijska nesreća a koji pogađaju, između ostalog: ljude, floru i faunu, tlo, vodu, vazduh i pejzaž kao i interakciju između ovih faktora, zatim, materijalna dobra i kulturno nasleđe, uključujući istorijske spomenike" (čl.2.e).

⁴¹⁸ Međutim, Konvencija se ne odnosi na određene kategorije udesa kao što su: nuklearni udesi ili radiološki vanredne situacije, nesreće na vojnim instalacijama, oštećenja brana (osim kao posledica industrijskih udesa prouzrokovanih takvim oštećenjima), saobraćajne udesa na zemlji (osim reakcije na takve udesa u vanrednim situacijama, slučajno ispuštanje genetski modifikovanih organizama, udesa prouzrokovane aktivnostima u morskoj sredini (uključujući istraživanje i eksploataciju morskog dna), ispuštanje nafte ili drugih štetnih materija u more (čl.2.t.2).

Osnovni subjekti - nosioci prava i obaveza iz ove konvencije su: države - strane ugovornice Konvencije, "strana porekla" (pod čijom jurisdikcijom može da dođe do industrijskog udesa), "pogođena strana" (države koje su pogođene ili mogu biti pogođene prekograničnim efektima industrijskih udesa), "operater" (bilo koje fizičko ili pravno lice uključujući i javne organe zaduženo za nadgledanje, planiranje sprovođenja ili sprovođenje aktivnosti) i "javnost" (jedno ili više fizičkih ili pravnih lica). Svi oni imaju određenu ulogu, određene obaveze i određena prava.

Na opšti način strane ugovornice Konvencije preuzimaju obaveze da će preduzeti odgovarajuće mere i da će saradivati u cilju zaštite ljudi i životne sredine od industrijskih udesa. To podrazumeva obavezu da se industrijski udesi, "koliko god je to moguće" sprečavaju, smanjuje njihova učestalost i težina i ublažavaju posledice, zatim da se razvijaju i primenjuju odgovarajuće politike i strategije za smanjivanje rizika industrijskih udesa, poboljšanje mera (preventive, pripreme, reakcije i obnove), zatim da se obezbedi da operater bude obavezan da preduzme sve potrebne mere za bezbedno izvođenje opasnih aktivnosti i sprečavanje industrijskih udesa, itd.

Konkretnijim odredbama Konvencije predviđen je čitav set obaveza država strana ugovornica. U osnovnom delu Konvencije ove obaveze se formulišu na uopšten način da bi se tek dopunskim aneksima (ukupno ih ima 13) pojedina od ovih pitanja vrlo detaljno regulisala. To su sledeća pitanja:

- identifikacija opasnih aktivnosti⁴¹⁹, sačinjavanje njihove liste i obaveštavanje o tome ostalih država, obezbeđivanje rasprave o ovim pitanjima kada opasne aktivnosti mogu izazvati prekogranične efekte, konsultovanje i savetovanje o ovim pitanjima između države - strane porekla ovih aktivnosti, pogođene države - strane i ostalih država - strana ugovornica (aneksi 2 i 3);

⁴¹⁹ "Opasna aktivnost" je definisana kao "bilo koja aktivnost u kojoj je prisutna ili može biti prisutna jedna ili više opasnih supstanci u količinama koje su u kvantitativnoj granici ili prelaze kvantitativnu granicu navedenu u Aneksu I ... i koja može da prouzrokuje prekogranične efekte" (čl.1.b). Aneksom I detaljno su određene "opasne supstance ... za svrhe definisanja opasnih aktivnosti" tako što su one imenovane (sa kritičnim količinama) (Deo II), ili su opisane prema karakteristikama i kritičnim količinama (Deo I).

- primena mera sprečavanja industrijskih udesa, što uključuje preventivne mere (aneks 4), analizu i procenu rizika (aneks 5), odnosno, utvrđivanje planova reagovanja;
- odlučivanje o lokaciji novih opasnih aktivnosti i značajnim modifikacijama postojećih opasnih aktivnosti kada one mogu imati prekogranične efekte (aneks 6);
- mere za utvrđivanje i održavanje adekvatne pripravnosti u vanrednim situacijama (aneks 7);
- obezbeđivanje odgovarajućih informacija za javnost u oblastima koje mogu biti pogođene industrijskim udesom koji proističe iz opasne aktivnosti (član 9 i aneks 8);
- utvrđivanje i obezbeđivanje delovanja kompatibilnih i efikasnih sistema obaveštavanja o industrijskim udesima na odgovarajućim nivoima (član 10 i aneks 9);
- preduzimanje odgovarajućih mera reagovanja u slučaju industrijskog udesa ili neposredne pretnje industrijskog udesa koji prouzrokuje ili može da prouzrokuje prekogranične efekte (član 11), odnosno međusobna pomoć u slučaju industrijskog udesa (član 12. aneks 10);
- razmena informacija (član 15 i aneks 11), razmena tehnologija (član 16);
- utvrđivanje nadležnih organa i tela za kontakte (član 17);
- aktivnosti i nadležnosti Konferencije strana ugovornica (član 18. i aneks 12) i
- rešavanje sporova koji mogu nastati povodom industrijskih udesa koje Konvencija reguliše (član 21. i aneks 13), itd.

Seveso II

Nakon već pomenutog akcidenta u Sevesu 1976. godine, rasprave o potrebi preduzimanja odgovarajućih mera dobile su na intenzitetu. Savet EZ je 1982. godine, doneo **Direktivu 82/501/EEC o opasnostima ozbiljnih udesa izvesnih industrijskih aktivnosti** poznatiju kao tzv. Seveso direktivu. Ona je, u svetlosti posledica akcidenata u fabrici "Union Carbide" u Bopalu (Indija) 1984. godine i skladištu "Sandoz" u Bazelu (Švajcarska) 1986. godine, dva puta izmenjena i dopunjena. To je učinjeno 1987. godine, Direktivom 87/216/EEC od 19. marta, 1987. godine, (OJ L 85 od 28. marta, 1987. godine) i 1988. godine, Direktivom 88/610/EEC od 24. novembra, 1988. godine (OJ L 336 od 7. decembra, 1988. godine). Obe direktive su imale za cilj da prošire okvir primene osnovne direktive tako što je uključeno i odlaganje opasnih supstanci. Ovome treba dodati i Direktivu 91/692 od 23.12.1991. godine.

Dalja preispitavanja stanja u oblasti industrijskih i drugih akcidenata⁴²⁰ dovela su do toga da je 1996. godine, doneta posebna **Direktiva 96/82/EC o kontroli opasnosti velikih akcidenata koji uključuju opasne supstance**⁴²¹ poznatija kao Direktiva Seveso II. Direktiva je u međuvremenu tri puta izmenjena i dopunjena. Ova direktiva je zamenila prvobitnu Seveso direktivu čime je faktički uveden nov koncept u ovoj oblasti. Od 3. februara, 1999. godine, odredbe ove direktive su postale obavezne za industriju i javne vlasti država članica ove regionalne organizacije. Značajnije novine u odnosu na Direktivu Seveso I tiču se, između ostalog, sledećeg: proširivanje okvira primene, uvođenje novih zahteva u pogledu upravljanja sistemima bezbednosti, planova za slučaj hitnih situacija, planova korišćenja zemljišta, ojačavanje odredbi o inspekcijama koje treba da izvršavaju države članice.

Cilj Seveso II Direktive 96/82/EZ (Seveso II) je sprečavanje velikih akcidenata sa opasnim supstancama i ograničavanje njihovih posledica za ljude

⁴²⁰ Videti npr. „Report on the application in the Member States of the Council Directive 82/501/EEC of 24 June 1982 on the major-accident hazards of certain industrial activities for the period 1994-96” (OJ C 291 12.01.1999. str.1-48)

⁴²¹ Council Directive 96/82/EC of 9 December 1996 on the control of major-accident hazards involving dangerous substances (OJ L 10, 14.1.1997, p. 13-33)

i životnu sredinu radi obezbeđivanja visokog nivoa zaštite u Zajednici na konzistentan i efikasan način. (čl.1).

Seveso Direktiva obuhvata kako industrijske "aktivnosti" tako i skladištenje opasnih hemikalija. Prema odredbama člana 2. Direktive ona se primenjuje na objektima gde su opasne materije prisutne⁴²² u količinama jednakim ili više od količine navedene u Aneksu I, deo 1 i 2, kolona 2, sa izuzetkom članova 9, 11 i 13 koje će se primenjivati na bilo koje objekte gde opasne materije prisutne u količinama jednakim ili više od količine navedene u Aneksu I, deo 1 i 2, kolona 3.

Prema rešenjima iz člana 4, Direktiva se ne odnosi na vojne objekte, postrojenja i skladišta, rizike usled jonizujućih zračenja, transport opasnih supstanci i privremeno skladištenje na putu, železnici, unutrašnjim plovnim putevima, moru ili vazduhu van objekata koji su obuhvaćeni ovom direktivom, uključujući utovar, istovar i prevoz do i od drugog prevoznog sredstva, prevoz opasnih materija u cevovodima uključujući i crpne stanice izvan objekata obuhvaćenih ovom Direktivom; eksploataciju (istraživanje, ekstrakciju i preradu) minerala u rudnicima, kamenolomima sa izuzetkom operacija za hemijsku i termičku obradu i skladištenje koje se odnose na operacije koje uključuju opasne materije, kao što je definisano u Aneksu I: offshore istraživanje i eksploataciju minerala, uključujući ugljovodonike; deponije otpada sa izuzetkom postrojenja za preradu otpadne jalovine uključujući jezera i brane koja sadrže opasne materije u skladu sa Aneksom I, a naročito kada se koriste u vezi sa hemijskom i termičkom obradom minerala.⁴²³

Direktiva propisuje opšte i posebne obaveze kako za operatere⁴²⁴ tako i za nadležne organe država članica.

⁴²² Formulacija "prisustvo opasnih supstanci" označava trenutno ili predvidivo prisustvo takvih supstanci u postrojenju ili prisustvo onih supstanci za koje se veruje da se mogu generisati tokom gubitka kontrole industrijskog hemijskog procesa u količinama koje su jednake ili premašuju vrednosti iz Dela 1. i 2. Aneksa I. (čl. 2.1)

⁴²³ Osim toga, Direktiva se primenjuje i bez uticaja na propise Zajednice koje se tiču radne sredine, a naročito bez uticaja na primenu Direktive 89/391/EEZ od 12. juna, 1989. godine, o uvođenju mera za unapređivanje bezbednosti i zdravlja radnika na radu. (član 2.2).

⁴²⁴ Operater jeste svako fizičko ili pravno lice koje upravlja postrojenjem ili instalacijom ili ih kontroliše ili je, ako je predviđeno nacionalnim propisima, ovlašćen za donošenje ekonomskih odluka u oblasti tehničkog funkcionisanja postrojenja (čl. 3. t.3).

Obaveze država članica odnose se na sledeća pitanja: obaveštavanje (član 6), politike prevencije većih akcidenata (član 7), preduzimanje mera u vezi sa „domino efektom“ (član 8), izradu bezbednosnih izveštaja (član 9), izradu planova za vanredne situacije (član 11), planiranje korišćenja zemljišta (član 12), informacije o merama bezbednosti (član 13), informisanje nakon većih akcidenata (član 14), informisanje Komisije od strane država članica (član 15), određivanje nadležnog organa (član 16), zabranu korišćenja određenih postrojenja (član 17), inspekciju (član 18), informacioni sistem i razmenu informacija (član 19), zaštitu poverljivosti (član 20), obavezu država članica da donesu odgovarajuće propise radi sprovođenja Direktive (član 24).

- Prema odredbi člana 5, opšta je obaveza država članica da propišu da operater ima obavezu da preduzme sve neophodne mere za sprečavanje velikih nesreća i ograničavanje njihovih posledica za čoveka i životnu sredinu. Takođe, one će obezbediti da operater bude dužan da dokaže nadležnom organu iz člana 16,⁴²⁵ u bilo kom trenutku, a posebno radi inspekcije i kontrole, da je preduzeo sve neophodne mere predviđene Direktivom. Takođe, operater je obavezan da nadležnom organu u određenom roku dostavi obaveštenje (notifikaciju) o svim novim postrojenjima (razuman period vremena pre otpočinjanja izgradnje ili rada); o svim postrojenjima koja potpadaju pod odredbe Direktive (u roku od godinu dana nakon roka iz člana 24, 1 Direktive)⁴²⁶; zatim za postrojenja na koja se kasnije budu primenjivale odredbe Direktive, u roku od tri meseca (član 6.1).
- Svi operateri su u obavezi da obaveste nadležni organ i izrade plan prevencije većih akcidenata (član 7), a određeni operateri su dužni i da ustanove bezbednosni izveštaj, sistem upravljanja bezbednosti i plan za vanredne situacije.

⁴²⁵ Države članice imaju obavezu da odrede organ (ili organe) koji su odgovorni za sprovođenje obaveza koje ustanovljava Direktiva i, ako je potrebno, tela koja će pomoći nadležnim organima u tehničkim pitanjima (čl. 16).

⁴²⁶ Ovaj član propisuje rok od 24 meseca u kome su države članice imale obavezu da donesu potrebne propise za sprovođenje Direktive. Dakle, godinu dana nakon isteka ovog roka.

Značajni novi element sistema predstavlja obaveza operatera da sprovede konsultacije sa zaposlenima o Unutrašnjem planu za slučaj vanrednih situacija kao i obaveza javnih vlasti da se konsultuju sa javnosti o Spoljnim planovima za slučaj vanrednih prilika. Takođe, Seveso direktiva sadrži i obavezu redovnog praktičnog testiranja oba ova plana. Pri uvođenju sistema upravljanja rizikom moraju se uvažavati stanje i razvoj novih metoda upravljanja i organizacije, kao i promene u industrijskoj praksi koje se odnose na upravljanje rizikom koje su se desile u poslednjih desetak godina. U vezi sa tim je i jedan od glavnih ciljeva kojem se teži, a koji se sastoji u sprečavanju ili smanjivanju akcidenata uzrokovanih upravljačkim činionicima koji su se već pokazali kao značajan faktor koji uzrokuje akcidente u preko 90% slučajeva u EU nakon 1982. godine.

- Budući da se u praksi jasno pokazalo (akcident u Bopalu) da planiranje korišćenja zemljišta ima značajan uticaj na pojavu i razvoj velikih akcidenata to se jedan od elemenata politike koji je našao svoje mesto i u Seveso direktivi upravo odnosi na ova pitanja (član 12). Države članice imaju obavezu da teže ostvaruju ciljeve Direktive putem kontrole određivanja lokacije za nova postrojenja i izmene postojećih postrojenja kao i razvoja transportnih veza, stambenih područja u blizini postojećih postrojenja, lokacija otvorenih za javnost i koje posećuje veći broj ljudi, itd. U osnovi se radi o zahtevima koji se tiču održavanja potrebnog rastojanja između postrojenja koje imaju karakteristike opasnih i naseljenog područja.
- Jedna od karakteristika Seveso II Direktive odnosi se upravo na veća prava javnosti na pristup informacijama kao i obezbeđivanje odgovarajućih konsultacija sa javnosti. U tom smislu operater, isto kao i javna vlast, imaju izvesne obaveze, naročito u delu postupanja po zahtevima javnosti za određenim informacijama, odnosno aktivnog informisanja javnosti putem distribucije brošura i drugih obaveštanja o pravilima ponašanja u slučaju akcidenta.
- Države članice imaju obavezu da izveštavaju Komisiju o većim akcidentima (član 15)⁴²⁷ i radi sprovođenja ove obaveze Komisija je: propisala

⁴²⁷ U Aneksu VI definisani su bliži kriterijumi na osnovu kojih se određuje postojanje obaveze obaveštanja Komisije o akcidentu.

formu izveštaja⁴²⁸, ustanovila poseban informacijski sistem (MARS), osnovala Dokumentacioni centar o industrijskim rizicima (CDCIR) u Birou za opasnosti većih akcidenata (MAHB) u okviru Zajedničkog istraživačkog centra (JRC) u Ispri (Italija).⁴²⁹ Države su u obavezi da zabrane rad ili početak rada bilo kakvog postrojenja ili njegovog dela, kada mere za sprečavanje akcidenata koje se preduzimaju od strane operatera ne zadovoljavaju potrebne kriterijume (član 17).

- Smatra se da je kroz odredbe Direktive učinjen pokušaj da se obezbedi veća konzistentnost u obezbeđivanju poštovanja pravila koja ona propisuje, između ostalog, i putem znatno detaljnijeg propisivanja obaveza nadležnih vlasti. Jedan od novih elemenata je i obaveza nadležnih organa da organizuju odgovarajući inspekcijski sistem ili druge mere kontrole prikladne postrojenju koje je u pitanju (član 18).

Sistem upravljanja i kontrole zaštite životne sredine (EMAS)

u pravu Evropske unije

Uredba (EZ) No 1221/2009 Evropskog parlamenta i Saveta od 25. novembra, 2009. godine, o dobrovoljnom učešću organizacija u upravljanju zaštitom životne sredine Zajednice i šemi ocenjivanja (EMAS) osnovni je izvor prava u ovoj oblasti.⁴³⁰ Šema (sistem) ekomenadžmenta i kontrole je instrument koji je otvoren za dobrovoljno učešće organizacija osnovanih u Zajednici i van Zajednice.⁴³¹

428 2009/10/EC: Commission Decision of 2 December 2008 establishing a major accident report form pursuant to Council Directive 96/82/EC on the control of major-accident hazards involving dangerous substances (notified under document number C(2008) 7530) (Text with EEA relevance) (OJ L 6, 10.1.2009, p. 64–78)

429 <http://mahbsrv.jrc.it/> (Datum pristupa: 6.9.2010.)

430 Uredbom je ukinuta Uredba 761/2001 kao i Odluke Komisije 2001/681/EZ i 2006/193/EZ. Inače, sistem funkcioniše za učešće kompanija od 1995. godine ali je tada bio ograničen samo na učešće kompanija u industrijskom sektoru. Prvi pravni dokument kojim je uveden ovaj sistem bila je Uredba (EEZ) No 1836/93 od 29. juna 1993. godine kojom se dopušta dobrovoljno učešće kompanija u industrijskom sektoru u sistemu upravljanja i kontrole zaštite životne sredine Zajednice. Od 2001. godine, tj. donošenjem Uredbe 761/2001 EMAS je otvoren za sve ekonomske sektore uključujući i javne i privatne usluge.

431 Različiti su brojevi registrovanih organizacija i lokacija – od zemlje do zemlje. Od ukupnog broja registrovanih organizacija (4512), odnosno lokacija (7736) najviše je iz Nemačke (1394, odnosno 1885) i Italije (1035, odnosno 1460) a ni jedna iz Bugarske i Litvanije. (http://www.emas-register.eu/statistic.php?view=all_sites) (Datum pristupa: 1.9.2010)

Svrha uvođenja formalizovanih sistema upravljanja (menadžmenta) u oblasti životne sredine mogla bi da se posmatra sa stanovišta širih ciljeva politike u ovoj oblasti i sa stanovišta ciljeva konkretnih organizacija koje uvode ovaj sistem u svoje poslovanje. U širem smislu osnovne ciljeve uvođenja sistema upravljanja u oblast životne sredine treba posmatrati u kontekstu ukupnih ciljeva EU u domenu unapređivanja “harmoničnog i uravnoteženog” ekonomskog razvoja i održivog razvoja uopšte.⁴³² Nešto konkretnije govoreći, osnovna svrha ustanovljavanja sistema upravljanja⁴³³ i kontrole zaštite životne sredine u pravu Evropske unije, sastoji se u nastojanju da se obezbedi što efikasnije funkcionisanje privrednih i drugih organizacija sa stanovišta kriterijuma životne sredine, tj. da organizacije obezbede što bolje procene i unapređenje učinka u životnoj sredini.⁴³⁴ Ovo naročito u slučaju organizacija čije delatnosti imaju značajniji uticaj na životnu sredinu. Osim toga, jedan od ciljeva ustanovljavanja ovog sistema je i stvaranje uslova za obezbeđivanje relevantnih informacija za javnost i druge zainteresovane strane u vezi sa stanjem životne sredine i učinkom organizacija u oblasti životne sredine.

Cilj EMAS⁴³⁵ Uredbe, kao značajnog instrumenta održive potrošnje i proizvodnje i Akcionog plana o održivoj industrijskoj politici, je da promoviše

432 Za šire o savremenim instrumentima upravljanja u oblasti životne sredine videti: D. Todić, „Ekološki menadžment u uslovima globalizacije“, Megatrend, Beograd, 2008; D. Todić, »Upravljanje zaštitom životne sredine u Srbiji«, članak u zborniku radova: J. Teokarević (pr), »Evropeizacija institucija – zaštita životne sredine u Grčkoj i Srbiji«, Beograd, Beogradski centar za evropske integracije, 2005, str. 93-134.

433 Sistem upravljanja u životnoj sredini (environmental management system) definisan je kao deo ukupnog sistema upravljanja koji uključuje organizacionu strukturu, planiranje aktivnosti, odgovornost, prakse, procedure, procese i resurse za razvoj, primenu, dostizanje, preispitivanje i održavanje politike životne sredine i upravljanje aspektima životne sredine (čl. 2. t.13. EMAS Uredbe).

434 Inače, koristi od uvođenja ovog sistema za samu orgnaizaciju se najčešće označavaju kao: smanjenje troškova, minimizacija rizika, unapređenje odnosa kako sa unutrašnjima tako i spoljnim zainteresovanim subjektima, unapređenje konkurentnosti, obezbeđivanje višeg nivoa usaglašenosti sa propisima, itd. Milieu Ltd and Risk and Policy Analysis Ltd. (2009). Study on the Costs and Benefits of EMAS to Registered Organisations, Brusells, London. pp. 10-14. http://ec.europa.eu/environment/emas/pdf/news/costs_and_benefits_of_emas.pdf (Datum pristupa: 3.9.2010)

435 Skraćenica “EMAS” potiče od početnih slova formulacije “eco-management and audit scheme” koju koristi osnovni izvor prava EU u ovoj oblasti (Regulation (EC) No 761/2001 of the European Parliament and of the Council of 19 March 2001 allowing voluntary participation by organisations in a Community eco-management and audit scheme – EMAS). Kod nas je u članu 44. Zakona o zaštiti životne sredine (“Službeni glasnik RS”, br. 135/04) ova formulacija prevedena kao “sistem upravljanja i kontrole zaštite životne sredine”.

stalna unapređenja učinka u životnoj sredini putem osnivanja i sprovođenja od strane organizacija sistema upravljanja u oblasti životne sredine, zatim sistematske, objektivne i periodične evaluacije učinka takvih sistema, obezbeđivanja informacija o učinku u životnoj sredini, otvaranja dijaloga sa javnosti i drugim zainteresovanim stranama i aktivnog učešća zaposlenih u organizacijama i potrebne obuke (član 1. stav 2).

Uredbom se propisuju obaveze država članica i drugih subjekata koje se tiču sledećih pitanja:

1. Registracija organizacija: određivanje nadležnog tela (član 3), priprema za registraciju (član 4), podnošenje zahteva za registraciju (član 5);

2. Obaveze registrovanih organizacija: obnova EMAS registracije (član 6), odstupanja u korist malih organizacija (član 7), značajne promene u registrovanoj organizaciji (član 8), interna ekološka provera (član 9), korišćenje EMAS loga (član 10);

3. Pravila koja se primenjuju na nadležna tela: određivanje i uloga nadležnog tela (član 11), obaveze koje se tiču procesa registracije (član 12), registracija organizacija (član 13), obnova registracije organizacije (član 14), suspenzija ili brisanje organizacije iz Registra (član 15), Forum nadležnih tela (član 16), evaluacija nadležnih tela (član 17);

4. Verifikatori životne sredine (Glava V): zadaci verifikatora (član 18), učestalost verifikacija (član 19), zahtevi za verifikatore (član 20), dodatni zahtevi za verifikatore koji su fizička lica i sprovode verifikaciju i validaciju aktivnosti individualno (član 21), dodatni zahtevi za verifikatore koji sprovode aktivnosti u trećim zemljama (član 22), nadzor nad verifikatorima (član 23), dodatni zahtevi za nadzor verifikatora koji su aktivni u državama članicama u kojima nisu dobili akreditaciju i licencu (član 24), uslovi za sprovođenje verifikacije i validacije (član 25), verifikacija i validacija malih organizacija (član 26), uslovi za verifikaciju i validaciju u trećim zemljama (član 27)

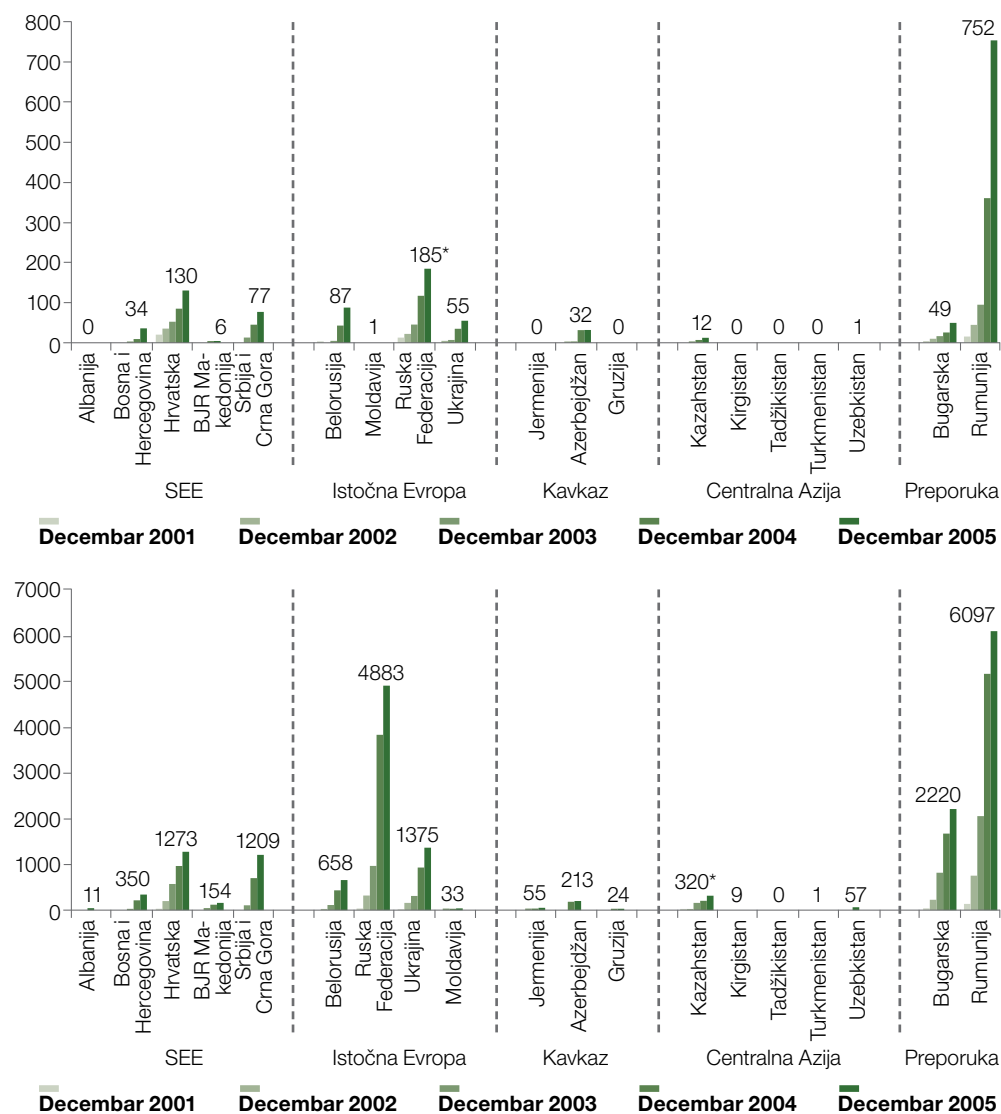
5. Tela za akreditaciju i licenciranje (Glava VI): akreditacione i licencne aktivnosti (član 28), suspenzija ili povlačenje akreditacije ili licence (član 29),

Forum akreditacionih i licencnih tela (član 30), evaluacija akreditacionih i licencnih tela (član 31);

6. Pravila koja se odnose na države članice (Glava VII): pomoć organizacijama u vezi sa usaglašavanjem sa pravnim zahtevima u oblasti životne sredine (član 32), promocija EMAS (član 33), informisanje (član 34), promotivne aktivnosti (član 35), promocija učešća malih organizacija (član 36), klasteri i pristup korak po korak (član 37), EMAS i druge politike i instrumenti u Zajednici (član 38), naknade (član 39), ne pridržavanje (član 40), informisanje i izveštavanje Komisije (član 41);

7. Pravila koja se odnose na Komisiju (Glava VIII): informisanje (član 42), saradnja i koordinacija (član 43), integracija EMAS u druge politike i instrumente u Zajednici (član 44), odnosi sa drugim sistemima upravljanja u oblasti životne sredine (član 45), razvoj referentnih dokumenata i smernica (član 46), izveštavanje (član 47).

Grafikon 12.: Broj kompanija u jugoistočnoj Evropi i drugim regionima sa ISO 14001 i ISO 9000 sertifikacijama (2001-2005)

Izvor: http://www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/number-of-companies-with-iso-14001-and-iso-9001-2000-certification-in-see-and-eecca-countries-2001-2005/figure-4-3-eea-unep.eps/figure%204.3%20eea-unep.eps.75dpi.png/at_download/image

Legislativa EU u oblasti ekoobeležavanja

U ovoj oblasti osnovni izvor prava je **Uredba 1980/2000 o revidiranoj Šemi dodele eko-znaka** koja zemenjuje i revidira dobrovoljnu šemu za dodeljivanje eko-znaka izvesnim proizvodima koja je originalno ustanovljena Uredbom (EEC) 880/92.⁴³⁶ Cilj je promovisanje proizvoda koji mogu da smanje negativan uticaj na životnu sredinu, u poređenju sa drugim proizvodima u istoj grupi proizvoda kao i da potrošačima obezbede bolje informacije o uticajima ovih proizvoda na životnu sredinu. Uslovi za dodeljivanje eko-znaka su odedeni (za svaku grupu proizvoda) od strane komiteta sastavljenog od predstavnika država članica (EUEB)⁴³⁷ korišćenjem procene životnog ciklusa („od koevke do groba“).

Osnovne obaveze država članica odnose se na određivanje nezavisnog nadležnog tela koje ima zadatak da upravlja šemom (član 14) i informisanje i obaveštavanje (član 10).⁴³⁸ Nadležno telo ima obavezu da sprovodi aktivnosti koje se odnose na procesuiranje zahteva koji podnose proizvođači, uvoznici, pružaoci usluga i trgovci za dodele eko-znaka njihovim proizvodima (član 7); da procenjuju učinak u životnoj sredini proizvoda i odlučuju, na bazi kriterijuma ustanovljenih od strane Komiteta, da li dodeliti eko-znak odgovarajućem proizvodu (član 7); da ako nema primedbi od strane Komisije dodeljuju eko-znak; da zaključuju ugovore sa podnosiocima zahteva kada je dodeljen eko-znak (član 10); da određuju naknade za procesuiranje zahteva za eko-znak (član 12).

Kriterijumi za dodelu eko-znaka za različite grupe proizvoda (frižideri,⁴³⁹ određeni

⁴³⁶ Council Regulation (EEC) No 880/92 of 23 March 1992 on a Community eco-label award scheme (OJL 099 11.04.92.p.1)

⁴³⁷ EUEB (The European Union Eco-Labeling Board) osniva Komisija (Član 13). Kriterijumi za dodeljivanje eko-znaka se objavljuju u „Službenom listu Evropske unije“ (Član 6.5).

⁴³⁸ Postoje četiri specifične grupe zainteresovanih subjekata: potrošači, proizvođači, trgovci i grupe za zaštitu životne sredine. Takođe, opšta javnost predstavlja posebnu grupu koja treba da bude informisana.

⁴³⁹ 2004/669/EC: Commission Decision of 6 April 2004 establishing revised ecological criteria for the award of the Community eco-label to refrigerators and amending Decision 2000/40/EC (notified under document number C(2004) 1414)(Text with EEA relevance); (OJ L 306, 2.10.2004, p. 16–21); 2007/207/EC: Commission Decision of 29 March 2007 amending Decisions 2001/405/EC, 2002/255/EC, 2002/371/EC, 2004/669/EC, 2003/31/EC and 2000/45/EC in order to prolong the validity of the ecological criteria for the award of the Community eco-label to certain products (notified under document number C(2007) 532) (Text with EEA relevance), (OJ L 92, 3.4.2007, p. 16–17)

ne kategorije papira,⁴⁴⁰ mašine za pranje posuđa,⁴⁴¹ aditivi za zemljište,⁴⁴² maziva,⁴⁴³ boje i lakovi,⁴⁴⁴ tekstilni proizvodi,⁴⁴⁵ obuća,⁴⁴⁶ deterđenti za pranje suđa,⁴⁴⁷ de-

terđenti za pranje veša,⁴⁴⁸ sapuni i šamponi,⁴⁴⁹ sredstva za čišćenje sanitarija,⁴⁵⁰ sijalice,⁴⁵¹ podne obloge, usisivači, televizori,⁴⁵² prenosni kompjuteri,⁴⁵³ dušeci za krevete,⁴⁵⁴ kamp-servisi⁴⁵⁵) uglavnom se utvrđuju odlukama Komisije.

Istovremeno, neki proizvodi su isključeni iz okvira primene Uredbe. Tako, na primer, eko-znak ne može biti dodeljen supstancama ili preparatima koji su klasifikovani kao vrlo toksični, toksični ili opasni po životnu sredinu, kancerogeni, toksični za reprodukciju ili mutageni u skladu s Direktivama 67/548/EEC, 1999/45/EC, ili proizvodima koji su proizvedeni u procesima za koje se veruje da nanose značajnu štetu čoveku, odnosno životnoj sredini ili njihova upotreba može biti štetna za potrošača (član 2.4). Uredba se ne odnosi ni na hranu, piće, lekove, medicinska sredstva koja su namenjena

440 EC: Commission Decision of 9 July 2009 establishing the ecological criteria for the award of the Community Eco-label for tissue paper (notified under document number C(2009) 4596) (Text with EEA relevance), (OJ L 197, 29.7.2009, p. 87–95); 2002/741/EC: Commission Decision of 4 September 2002 establishing revised ecological criteria for the award of the Community eco-label to copying and graphic paper and amending Decision 1999/554/EC (Text with EEA relevance) (notified under document number C(2002) 3294), (OJ L 237, 5.9.2002, p. 6–15).

441 2001/689/EC: Commission Decision of 28 August 2001 establishing ecological criteria for the award of the Community eco-label to dishwashers (Text with EEA relevance) (notified under document number C(2001) 2600), (OJ L 242, 12.9.2001, p. 23–28)

442 2006/799/EC: Commission Decision of 3 November 2006 establishing revised ecological criteria and the related assessment and verification requirements for the award of the Community eco-label to soil improvers (notified under document number C(2006) 5369) (Text with EEA relevance), (OJ L 325, 24.11.2006, p. 28–34)

443 2005/360/EC: Commission Decision of 26 April 2005 establishing ecological criteria and the related assessment and verification requirements for the award of the Community eco-label to lubricants (notified under document number C(2005) 1372) (Text with EEA relevance), (OJ L 118, 5.5.2005, p. 26–34)

444 2009/544/EC: Commission Decision of 13 August 2008 establishing the ecological criteria for the award of the Community eco-label to indoor paints and varnishes (notified under document number C(2008) 4453) (Text with EEA relevance), (OJ L 181, 14.7.2009, p. 39–48); 2009/543/EC: Commission Decision of 13 August 2008 establishing the ecological criteria for the award of the Community eco-label to outdoor paints and varnishes (notified under document number C(2008) 4452) (Text with EEA relevance), (OJ L 181, 14.7.2009, p. 27–38).

445 2009/567/EC: Commission Decision of 9 July 2009 establishing the ecological criteria for the award of the Community Ecolabel for textile products (notified under document number C(2009) 4595) (Text with EEA relevance), (OJ L 197, 29.7.2009, p. 70–86)

446 2009/563/EC: Commission Decision of 9 July 2009 on establishing the ecological criteria for the award of the Community eco-label for footwear (notified under document number C(2009) 5612) (Text with EEA relevance), (OJ L 196, 28.7.2009, p. 27–35)

447 2003/31/EC: Commission Decision of 29 November 2002 establishing revised ecological criteria for the award of the Community eco-label to detergents for dishwashers and amending Decision 1999/427/EC (Text with EEA relevance) (notified under document number C(2002) 4632), (OJ L 9, 15.1.2003, p. 11–25); 2008/889/EC: Commission Decision of 18 November 2008 amending Decisions 2002/747/EC, 2003/31/EC, 2005/342/EC, 2005/344/EC and 2005/360/EC in order to prolong the validity of the ecological criteria for the award of the Community eco-label to certain products (notified under document number C(2008) 6941) (Text with EEA relevance), (OJ L 318, 28.11.2008, p. 12–13)

448 2009/544/EC: Commission Decision of 13 August 2008 establishing the ecological criteria for the award of the Community eco-label to indoor paints and varnishes (notified under document number C(2008) 4453) (Text with EEA relevance), (OJ L 181, 14.7.2009, p. 39–48)

449 2007/506/EC: Commission Decision of 21 June 2007 establishing the ecological criteria for the award of the Community eco-label to soaps, shampoos and hair conditioners (notified under document number C(2007) 3127) (Text with EEA relevance), (OJ L 186, 18.7.2007, p. 36–45)

450 2005/344/EC: Commission Decision of 23 March 2005 establishing ecological criteria for the award of the Community eco-label to all-purpose cleaners and cleaners for sanitary facilities (notified under document number C(2005) 1028) (Text with EEA relevance), (OJ L 115, 4.5.2005, p. 42–68)

451 2002/747/EC: Commission Decision of 9 September 2002 establishing revised ecological criteria for the award of the Community eco-label to light bulbs and amending Decision 1999/568/EC (Text with EEA relevance) (notified under document number C(2002) 3310), (OJ L 242, 10.9.2002, p. 44–49), 2008/63/EC: Commission Decision of 20 December 2007 amending Decisions 2002/231/EC, 2002/255/EC, 2002/272/EC, 2002/371/EC, 2003/200/EC and 2003/287/EC in order to prolong the validity of the ecological criteria for the award of the Community eco-label to certain products (notified under document number C(2007) 6800) (Text with EEA relevance), (OJ L 16, 19.1.2008, p. 26–27)

452 2009/300/EC: Commission Decision of 12 March 2009 establishing the revised ecological criteria for the award of the Community Eco-label to televisions (notified under document number C(2009) 1830) (Text with EEA relevance), (OJ L 82, 28.3.2009, p. 3–8)

453 2005/341/EC: Commission Decision of 11 April 2005 establishing ecological criteria and the related assessment and verification requirements for the award of the Community eco-label to personal computers (notified under document C(2005) 1024) (Text with EEA relevance), (OJ L 115, 4.5.2005, p. 1–8).

454 2009/598/EC: Commission Decision of 9 July 2009 establishing the ecological criteria for the award of the Community Ecolabel for bed mattresses (Notified under document C(2009) 4597) (Text with EEA relevance), (OJ L 203, 5.8.2009, p. 65–80).

455 2009/564/EC: Commission Decision of 9 July 2009 establishing the ecological criteria for the award of the Community eco-label for campsite service (notified under document number C(2009) 5618) (Text with EEA relevance), (OJ L 196, 28.7.2009, p. 36–58)

jedino za profesionalnu upotrebu ili se propisuju ili kontrolišu od strane medicinskog osoblja (član 2.5).

Kriterijumi koji se tiču životne sredine su definisani u članu 3. Pri tom se koristi i matrica procene koja je data u Aneksu I uz Uredbu⁴⁵⁶ i kriterijumi podležu metodološkim zahtevima propisanim u Aneksu II uz Uredbu.⁴⁵⁷ Znak može da bude dodeljen proizvodima koji doprinose značajnom unapređenju sa stanovišta ključnih aspekata životne sredine ili u interakciji s životnom sredinom, naročito u delu koji se odnosi na korišćenje energije i korišćenje prirodnih resursa tokom životnog ciklusa proizvoda.

Dodeljivanje eko-znaka sprovodi se na osnovu kriterijuma koji moraju da budu ustanovljeni od strane grupe proizvođača na osnovu: perspektiva proizvoda na tržištu, tehničke i ekonomske opravdanosti potrebne adaptacije, potencijala za unapređenje životne sredine, moraju predstavljati značajan obim prodaje i trgovine na unutrašnjem tržištu, moraju imati značajan uticaj na životnu sredinu (član 4.2), moraju predstavljati značajan potencijal za uticaj na unapređenje u oblasti životne sredine kroz izbor potrošača, značajan deo obima prodaje mora biti realizovan u finalnoj potrošnji ili korišćenju, proizvođači, uvoznici, serviseri, trgovci, maloprodavci su podneli zahtev nadležnom telu gde je proizvod proizveden ili prvi put plasiran na tržište ili uvezen iz države ne-članice (član 7), nadležno telo procenjuje da li proizvod zadovoljava kriterijume eko-označavanja i odlučuje da li da dodeli znak, nadležno telo zaključuje ugovor sa podnosiocem zahteva obuhvatajući i uslove korišćenja eko-znaka (član 9).

Za zahteve za dodeljivanje eko-znaka kao i za korišćenje znaka plaća se naknada, odnosno godišnja naknada za korišćenje (član 12).

Proizvodi kojima je dodeljen eko-znak mogu da koriste logo propisan Aneksom III uz Uredbu (član 8).

⁴⁵⁶ *Indikativna matrica procene obuhvata relevantne aspekte životne sredine: kvalitet vazduha i vode, zaštita zemljišta, redukcija otpada, uštede energije, upravljanje prirodnim resursima, sprečavanje globalnog zagrevanja, zaštita ozonskog omotača, bezbednost životne sredine, buka i biodiverzitet.*

⁴⁵⁷ *Procedura identifikacije i odabira ključnih aspekata životne sredine kao i ustanovljavanje kriterija eko-označavanja uključuje sledeće korake: studija izvodljivosti i studija tržišta, razmatranje životnog ciklusa, analiza unapređivanja i predlog kriterijuma.*

Uredba propisuje i obaveze država članica i Komisije koje se odnose na unapređenje korišćenja eko-znaka aktivnostima koje imaju za cilj unapređivanje svesti i informativnim kampanjama (član 10) što uključuje i obavezu obezbeđivanja koordinacije između ove šeme Zajednice i postojećih nacionalnih šema eko-označavanja (član 11).

d) Usklađivanje nacionalnih propisa Republike Srbije sa propisima EU

Obavljanje poslova u oblasti kontrole industrijskog zagađenja u nadležnosti je MŽSPP, Agencija za zaštitu životne sredine, autonomne pokrajine, jedinice lokalne samouprave, Akreditacionog tela Republike Srbije (ATS). Nadležni za izdavanje integrisanih dozvola su MŽSPP, Pokrajinski sekretarijat za zaštitu životne sredine i organi jedinica lokalnih samouprava nadležni za poslove zaštite životne sredine. Ministarstvo unutrašnjih poslova ima nadležnost nad postupanjem u vanrednim situacijama, uključujući i hemijske udese.

Osnovni izvori nacionalnog prava u oblasti kontrole industrijskog zagađenja i upravljanja rizikom u Republici Srbiji obuhvataju Zakon o zaštiti životne sredine („Službeni glasnik RS” br. 135/04 i 36/09), Zakon o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja životne sredine („Službeni glasnik RS”, 135/04), Zakon o vanrednim situacijama (Sl.gl. RS, br. 111/2009), itd.

Zakon o zaštiti životne sredine je delimično usaglašen sa EMAS propisima i Uredbom 1980/2000 o revidiranoj Šemi dodele eko-znaka. Za odredbe Seveso II Direktive se smatra da su transponovane u Zakon o zaštiti životne sredine i odgovarajuće pravilnike. Usvajanjem Zakona o potvrđivanju Konvencije o prekograničnim efektima industrijskih udesa u maju, 2009. godine, stvoreni su uslovi za poboljšanje procedura u vanrednim situacijama na međunarodnom nivou, u koje spadaju i industrijski udesi. Zakon o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja životne sredine je skoro u potpunosti usklađen sa Direktivom 2008/1/EZ o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađenja - IPPC. Uredbom o utvrđivanju programa dinamičke podnošenja zahteva za izdavanje integrisane dozvole („Službeni Glasnik

RS“, br. 108/2008), određena je dinamika podnošenja zahteva za izdavanje integrisane dozvole postojećih postrojenja po sektorima u različitim periodima do 2014. godine.

Aktivnosti koje predstoje obuhvataju donošenje podzakonskih propisa kojima će odredbe pojedinih propisa EU biti do kraja i u potpunosti prenete u nacionalno zakonodavstvo. Planirano je i preduzimanje praktičnih mera radi primene usvojenih propisa, što uključuje i izradu baze podataka o Seveso II postrojenjima, nacionalnog plana, opštinskih planova postupanja i plana postupanja u slučaju udesa sa prekograničnim efektima, itd).⁴⁵⁸ Posebno komplikovanim se smatra primena Zakona o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja životne sredine zbog čega je neophodno preduzeti potrebne mere radi obezbeđivanja uslova za poštovanje propisanih normi ili njihovo prilagođavanje realnim mogućnostima privrede i društva.

8. Genetički modifikovani organizmi (GMO)

a) Stanje i elementi politike

Zabrinutost zbog mogućih uticaja GMO na životnu sredinu i zdravlje nešto je novijeg datuma, u odnosu na inicijative koje su se odnosile na hemikalije. Sedamdesetih godina XX veka pojavili su se prvi znaci zabrinutosti, pre svega, inicirani od strane zaposlenih i naučnih radnika u pojedinim istraživačkim laboratorijama. U današnjim uslovima najznačajnije aktivnosti usmerene ka preduzimanju mera kontrole rizika podržane su od strane različitih nevladinih organizacija u oblasti životne sredine i zaštite potrošača. Danas se smatra da su neka pitanja u vezi sa GMO (kao što su namerno ispuštanje GMO u životnu sredinu, GM hrana i genetske modifikacije na životinjama) u značajnoj meri politizovana, za razliku od primene biotehnologija u medicinske svrhe.⁴⁵⁹

⁴⁵⁸ Prema NPI-ID, *op. cit. str. str. 590-592.*

⁴⁵⁹ *Handbook on the Implementation of EC Environmental Legislation, Regional Environmental Center, Umweltbundesamt GmbH, Budapest, 2008. p.921.*

Šesti akcioni program u oblasti životne sredine definiše ciljeve i prioriteta područja delovanja EU u oblasti GMO u delu koji se odnosi na oblast prirode i biološke različitosti. Predviđeno je da ciljevi obuhvataju sledeće: razvoj odredbi i metoda procene rizika, identifikacije, označivanja i utvrđivanja porekla GMO, kako bi se osiguralo efikasno praćenje i nadzor nad njihovim uticajem na zdravlje i životnu sredinu; brza ratifikacija i primena Kartaga protokola o biološkoj sigurnosti, te podrška u izradi regulatornih okvira u trećim državama pružanjem tehničke i finansijske pomoći (član 6. stav 2. tačka i.).⁴⁶⁰

U praksi, propisi se trenutno uglavnom primenjuju na namerno ispuštanje GMO u životnu sredinu, na primer, gajenje GM biljaka, kao što je kukuruz i uvoz, distribucija i industrijska prerada GM hrane i stočne hrane. Ključnim se smatra obezbeđivanje uslova za korišćenje GMO u saglasnosti sa principom predostrožnosti u cilju zaštite ljudskog zdravlja i životne sredine. Dakle, izdavanje odobrenja za namerno ispuštanje GMO u životnu sredinu zahteva temeljnu procenu rizika po životnu sredinu i zdravlje.

Evropska uprava za sigurnost hrane (The European Food Safety Authority - EFSA)⁴⁶¹ usvaja naučna mišljenja u vezi sa sigurnošću svakog GMO, na osnovu koje Komisija donosi svoje predloge u pogledu odobrenja/dozvola. Odobreni GMO predstavljaju predmet sistematskog postmarketinškog praćenja, obeležavanja, a deo zahteva se odnosi i na sledljivost.

b) Propisi EU u oblasti GMO

Prema EU klasifikaciji propisa, propisi koji regulišu pojedina pitanja iz oblasti GMO su samo jednim delom svrstana u oblast životne sredine (deo koji je naslovljen sa „hemikalije, industrijski rizici, biotehnologije“) dok je jedan deo propisa iz ove oblasti u nekim drugim grupama propisa kao

⁴⁶⁰ *Decision No 1600/2002/EC of the European Parliament and of the Council of 22 July 2002 laying down the Sixth Community Environment Action Programme, op. cit. p. 10.*

⁴⁶¹ *Za šire videti: <http://www.efsa.europa.eu/en/gmotopics/topic/gmo.htm>*

što su industrijska politika i unutrašnje tržište,⁴⁶² poljoprivreda,⁴⁶³ bezbednost hrane⁴⁶⁴, zaštita potrošača i javno zdravlje,⁴⁶⁵ genetički modifikovane životinje,⁴⁶⁶ itd. Ovde se ukazuje na sledeće propise EU:

- Direktivu 2001/18/EC o namernom ispuštanju u životnu sredinu GMO;⁴⁶⁷
- Direktivu o ograničenom korišćenju GMMO (2009/41/EC);⁴⁶⁸
- Uredbu 1946/2003 o prekograničnom kretanju GMO;⁴⁶⁹
- Uredbu 1829/2003/EC Evropskog parlamenta i Saveta o genetički modifikovanoj hrani i stočnoj hrani;⁴⁷⁰
- Uredbu 1830/2003/EC Evropskog parlamenta i Saveta u vezi sa sledivošću i označavanjem GMO, kao i u vezi sa sledivošću prehrambenih proizvoda i stočne hrane od GMO, a koja dopunjuje Direktivu 2001/18/EC;⁴⁷¹

462 Za šire videti: <http://eur-lex.europa.eu/en/legis/latest/chap133014.htm>

463 Za šire videti: <http://eur-lex.europa.eu/en/legis/latest/chap035010.htm>

464 Za šire videti: http://ec.europa.eu/food/food/biotechnology/index_en.htm

465 Za šire videti: <http://eur-lex.europa.eu/en/legis/latest/chap152030.htm> Videti i: http://www.who.int/foodsafety/publications/biotech/en/20questions_en.pdf (Datum pristupa: 9.11.2010)

466 Za šire videti: <http://www.efsa.europa.eu/en/gmotopics/topic/gmanimals.htm?wtr=01> (Datum pristupa: 9.11.2010)

467 Directive 2001/18/EC of the European Parliament and of the Council of 12 March 2001 on the deliberate release into the environment of genetically modified organisms and repealing Council Directive 90/220/EEC - Commission Declaration, (OJ L 106, 17.4.2001, p. 1–39).

468 Directive 2009/41/EC of the European Parliament and of the Council of 6 May 2009 on the contained use of genetically modified micro-organisms (Recast) (Text with EEA relevance) (OJ L 125, 21.5.2009, p. 75–97).

469 Regulation (EC) No 1946/2003 of the European Parliament and of the Council of 15 July 2003 on transboundary movements of genetically modified organisms (Text with EEA relevance), (OJ L 287, 5.11.2003, p. 1–10)

470 Regulation (EC) No 1829/2003 of the European Parliament and of the Council of 22 September 2003 on genetically modified food and feed (Text with EEA relevance), (OJ L 268, 18.10.2003, p. 1–23)

471 Regulation (EC) No 1830/2003 of the European Parliament and of the Council of 22 September 2003 concerning the traceability and labelling of genetically modified organisms and the traceability of food and feed products produced from genetically modified organisms and amending Directive 2001/18/EC, (OJ L 268, 18.10.2003, p. 24–28)

- Odluku Komisije 2004/204/EZ kojom se određuje detaljno rešenje funkcionisanja registra za upis podataka o genetičkim promenama u GMO, u skladu s Direktivom 2001/18/EZ;⁴⁷²
- Odluku Komisije 2003/701/EZ kojom se u skladu s Direktivom 2001/18/EZ određuje obrazac za dostavljanje rezultata namernog ispuštanja u životnu sredinu genetički modifikovanih viših biljaka u druge svrhe osim plasiranja na tržište;⁴⁷³
- Odluku Komisije 2002/811/EZ kojom se određuju pomoćne napomene koje dopunjuju Prilog VII. Direktive 2001/18/EZ o namernom ispuštanju GMO u životnu sredinu i kojom se ukida Direktiva Saveta 90/220/EEZ;⁴⁷⁴
- Odluku Saveta 2002/812/EZ kojom se u skladu s Direktivom 2001/18/EZ određuje Obrazac sažetka podataka u vezi s plasiranjem na tržište GMO kao proizvoda ili kao delova proizvoda;⁴⁷⁵
- Odluku Saveta 2002/813/EZ kojom se u skladu s Direktivom 2001/18/EZ određuje obrazac sažetka podataka iz obaveštenja o namernom ispuštanju u životnu sredinu GMO u druge svrhe osim stavljanja na tržište;⁴⁷⁶

472 Commission Decision of 23 February 2004 laying down detailed arrangements for the operation of the registers for recording information on genetic modifications in GMOs, provided for in Directive 2001/18/EC of the European Parliament and of the Council (notified under document number C(2004) 540), (OJ L 65, 3.3.2004, p. 20–22).

473 2003/701/EC: Commission Decision of 29 September 2003 establishing pursuant to Directive 2001/18/EC of the European Parliament and of the Council a format for presenting the results of the deliberate release into the environment of genetically modified higher plants for purposes other than placing on the market (Text with EEA relevance) (notified under document number C(2003) 3405) (OJ L 254, 8.10.2003, p. 21–28)

474 Directive 2001/18/EC of the European Parliament and of the Council of 12 March 2001 on the deliberate release into the environment of genetically modified organisms and repealing Council Directive 90/220/EEC - Commission Declaration (OJ L 106, 17.4.2001, p. 1–39)

475 2002/812/EC: Council Decision of 3 October 2002 establishing pursuant to Directive 2001/18/EC of the European Parliament and of the Council the summary information format relating to the placing on the market of genetically modified organisms as or in products (OJ L 280, 18.10.2002, p. 37–61)

476 2002/813/EC: Council Decision of 3 October 2002 establishing, pursuant to Directive 2001/18/EC of the European Parliament and of the Council, the summary notification information format for notifications concerning the deliberate release into the environment of genetically modified organisms for purposes other than for placing on the market (OJ L 280, 18.10.2002, p. 62–83)

- Odluku Komisije 2002/623/EZ kojom se utvrđuju pomoćne napomene koje nadopunjuju Prilog II. Direktive 2001/18/EZ o namernom ispuštanju GMO u životnu sredinu i kojom se ukida Direktiva Saveta 90/220/EEZ;⁴⁷⁷
- Odluku Saveta 2002/628/EC o zaključivanju, u ime Evropske zajednice, Kartagena protokola o biološkoj sigurnosti.⁴⁷⁸

c) Pregled sadržaja propisa EU u oblasti GMO

Međunarodni ugovori

Protokol o biološkoj sigurnosti (Kartagena, 2000)

Protokol je usvojen na Konferenciji strana ugovornica Konvencije o biološkom diverzitetu 29. januara, 2000. godine, i poznat je kao Kartagena protokol o biološkoj sigurnosti. Osnovni cilj protokola je stvaranje uslova da se zaštiti biološki diverzitet od potencijalnih opasnosti koje mogu nastati od živih modifikovanih organizama (LMO) koji nastaju u modernoj biotehnologiji. Protokol ustanovljava svojevrsnu formu sporazuma o proceduri prethodnog obaveštavanja radi obezbeđivanja uslova da država može doneti odgovarajuću odluku pre izdavanja saglasnosti za izvoz takvih organizama na njihovu teritoriju. Protokol takođe sadrži odredbe koje upućuju na obavezu pridržavanja principa predostrožnosti utvrđenog u principu 15 Rio deklaracije o životnoj sredini i razvoju. To dopušta uvođenje zabrane uvoza živih modifikovanih organizama, ako država smatra da nema dovoljno naučnih dokaza da je proizvod bezbedan. Protokolom se, takođe, zahteva od izvoznika da obeležavaju pošiljke koje sadrže genetički modifikovane

⁴⁷⁷ 2002/623/EC: Commission Decision of 24 July 2002 establishing guidance notes supplementing Annex II to Directive 2001/18/EC of the European Parliament and of the Council on the deliberate release into the environment of genetically modified organisms and repealing Council Directive 90/220/EEC (Text with EEA relevance) (notified under document number C(2002) 2715, (OJ L 200, 30.7.2002, p. 22–33)

⁴⁷⁸ 2002/628/EC: Council Decision of 25 June 2002 concerning the conclusion, on behalf of the European Community, of the Cartagena Protocol on Biosafety, (OJ L 201, 31/07/2002 P. 0048 – 0049).

proizvode, kao što su kukuruz ili pamuk. U skladu sa principom predostrožnosti cilj protokola je da doprinese osiguranju odgovarajućeg nivoa zaštite u oblasti sigurnog transfera, rukovanja i korišćenja “živih modifikovanih organizama, koji su nastali kao rezultat savremene biotehnologije” koji mogu imati nepovoljan uticaj na očuvanje i održivo korišćenje biološke raznovrsnosti, uzimajući u obzir i rizik po ljudsko zdravlje, sa naročitim fokusom na prekogranična kretanja.

Protokol se odnosi na prekogranično kretanje, tranzit, rukovanje i korišćenje svih živih modifikovanih organizama koji mogu imati negativne efekte na očuvanje i održivo korišćenje biološke raznovrsnosti, uzimajući takođe u obzir i rizik po ljudsko zdravlje (član 4). Strane Protokola moraju obezbediti da se sa LMO na odgovarajući način rukuje, da su upakovani i prevoženi u bezbednim uslovima. Osim toga, isporuka LMO, ako je predmet prekograničnog kretanja, mora biti praćena odgovarajućom dokumentacijom u kojoj se navodi, između ostalog, identitet LMO, kao i kontakt za dalje informacije. Ove procedure i zahtevi su propisani s ciljem obezbeđenja mogućnosti da Strana uvoznica donese odluku o tome da li da prihvati ili ne uvoz LMO, kao i radi obezbeđivanja rukovanje na siguran način.

Strana uvoznica donosi svoje odluke u skladu sa dobro utemeljenom i naučno zasnovanom procenom rizika. Protokol definiše principe i metodologije o tome kako sprovesti procenu rizika. U slučaju nedovoljnih relevantnih naučnih informacija i znanja, Strane uvoznice mogu koristiti mera opreza prilikom donošenju odluka o uvozu. Strane mogu takođe uzeti u obzir, konzistentnost sa svojim međunarodnim obavezama uključujući i socio-ekonomske razloge pri donošenju odluke o uvozu LMO. Strane moraju, takođe, da usvoje mere za upravljanje rizikom identifikovanim prilikom procene rizika, i moraju preduzeti odgovarajuće mere ako dođe do slučajnog ispuštanja LMO. Protokolom se ustanovljava i određena vrsta informacionog sistema koji treba da omogući i pospeši razmenu informacija o živim modifikovanim organizmima između država članica kao i da im pomogne u sprovođenju odredbi Protokola.

Namerno ispuštanje GMO u životnu sredinu

U skladu sa principom predostrožnosti cilj **Direktive 2001/18/EC** o namernom ispuštanju GMO u životnu sredinu i ukidanju Direktive Saveta 90/220/EEC je usaglašavanje zakona, propisa i administrativnih odredbi država članica, kao i zaštita ljudskog zdravlja i životne sredine u slučajevima: namernog ispuštanja⁴⁷⁹ GMO⁴⁸⁰ u životnu sredinu u bilo koje druge svrhe osim stavljanja na tržište u okviru Zajednice; stavljanja u promet GMO, kao i u proizvode unutar Zajednice (član 1). Polazeći od toga, ovim države članice imaju obavezu da obezbede preduzimanje svih odgovarajućih mera radi izbegavanja štetnih uticaja na zdravlje ljudi i životnu sredinu koji bi mogli nastati namernim ispuštanjem ili stavljanjem na tržište GMO. GMO se mogu namerno ispuštati ili stavlјati na tržište isključivo u skladu s delom B odnosno delom C (član 4. stav 1).

Direktiva 2001/18/EC je strukturirana u četiri dela i sadrži dva aneksa. Deo A obuhvata opšte odredbe, uključujući ciljeve i definicije u skladu sa direktivom (član 1-4). Deo B reguliše namerno ispuštanje GMO u druge svrhe osim stavljanja na tržište (npr. namerno oslobađanje u naučne svrhe), opisuje standardne i diferencirane postupke, reguliše obaveštenje javnosti, razmenu podataka između nadležnih tela i Komisije, itd. (članovi 5-11). Deo C reguliše stavljanje na tržište GMO kao proizvoda ili u sastavu proizvoda, postupak prijave, izveštaj o proceni, standardni postupak, merila i podaci za određene GMO, saglasnost, obnavljanje saglasnosti, postupak Komisije u slučaju prigovora, nadziranje i rad sa novim podacima, označavanje, obaveštavanje javnosti, itd. (članovi 12-24). Deo D sadrži završne odredbe o pitanjima kao što su poverljivost, obeležavanje, konsultacije naučnih i etičkih komiteta na nivou EU, razmene informacija i procedure izveštavanja, odnos prema Kartagena protokolu, kazne, itd. (članovi 25-38).

⁴⁷⁹ „Namerno ispuštanje” znači namerno uvođenje u životnu sredinu GMO ili kombinacije GMO za koje se ne koriste nikakve posebne mere sprečavanja radi ograničenja njihovog kontakta s opštom populacijom i životnom sredinom i za obezbeđenje većeg nivoa sigurnosti za opštu populaciju i životnu sredinu; (član 2. stav 2. tačka 3)

⁴⁸⁰ „Genetički modifikovani organizam (GMO)” znači organizam, uz izuzetak ljudskih bića, u kojem je genetički materijal izmenjen na način na koji se ne pojavljuje prirodnom putem parenjem i/ili prirodnom rekombinacijom. (član 2. stav 1. tačka 2).

Aneksi sadrže dodatne informacije o definicijama (Aneks I), principe za procenu rizika zaštite životne sredine (Aneks II), podatke koje sadrži prijava o ispuštanju GMO (Aneks III), dodatne podatke koji se moraju dostaviti u slučaju prijave za stavljanje na tržište i podatke za uslove označavanja GMO kao proizvoda ili u sastavu proizvoda (Aneks IV), merila za primenu diferenciranih postupaka (Aneks V), smernice za izveštaje o proceni (Aneks VI), plan nadzora (Aneks VII). U Aneksu VIII se daje korelaciona tabela u odnosu na Direktivu 90/220/EEZ.

Ograničena upotreba genetički modifikovanih mikro-organizama (GMMO)

Direktiva 2009/41/EC o ograničenoj upotrebi GMMO propisuje zajedničke (opšte) mere za ograničenu upotrebu GMMO⁴⁸¹ sa ciljem zaštite ljudskog zdravlja i životne sredine (član 1). Države članice su u obavezi da preduzmu sve potrebne mere da bi izbegle da ograničena upotreba GMMO ima negativne posledice na ljudsko zdravlje i životnu sredinu. Ipak, Direktiva se ne odnosi na izvesne kategorije genetičkih modifikacija i određene postupke u vezi sa GMMO.⁴⁸²

Od država članica se zahteva da regulišu ograničeno korišćenje GMMO s ciljem minimiziranja njihovih potencijalnih negativnih uticaja na zdravlje ljudi i životnu sredinu, (član 4). Radi toga, korisnik ima obavezu da sprovede procenu rizika ograničenog korišćenja u pogledu potencijalnog uticaja na zdravlje i životnu sredinu. Ova procena, uz primenu procedura definisanih u Aneksu III, rezultira klasifikacijom ograničenog korišćenja GMMO u četiri klase: Klasa 1: nema ili zanemarljiv rizik, nivo 1 ograničenja; Klasa 2: mali rizik, nivo 2 ograničenja; Klasa 3: umeren rizik, nivo 3 ograničenja; Klasa 4: visok rizik, nivo 4 ograničenja. (član 4. stav 3).

⁴⁸¹ Za svrhe ove Direktive: genetički modifikovan mikroorganizam (GMM) znači mikro-organizam u kome je genetički materijal izmenjen na način do koga nije došlo na prirodan način parenjem i/ili prirodnom rekombinacijom (član 2. b).

⁴⁸² Kao što su: genetičke modifikacije nastale od upotrebe izvesnih tehnika ili metoda navedenih u Aneksu II, delu A; ograničene upotrebe uključujući GMM navedene u Aneksu II, deo C; transport GMMa drumskim putevima, železnicom, unutrašnjim plovnim putem, morem ili vazduhom; skladištenje, uzgajanje, transport, uništavanje, odlaganje ili upotrebu GMMa koji su postavljeni na tržište u skladu sa Direktivom 2001/18/EC ili prema drugom propisu Zajednice, pod određenim uslovima.

U cilju minimiziranja rizika po ljudsko zdravlje i životnu sredinu, korisnik se mora pridržavati određenih principa bezbednosti i zdravlja. Pored toga, pre prvog korišćenja GMMO u određenom postrojenju, korisnik mora da podnese nadležnom organu obaveštenje dokazujući im da se predloženo postrojenje može koristiti za ovu aktivnost, bez opasnosti. (član 6-9, Aneks V). Obaveštenje sadrži različite informacije u zavisnosti od stepena rizika koji su uključeni. Države članice mogu, ukoliko žele, da donesu propise koji se odnose na konsultantske grupe ili javnost o bilo kom aspektu predloženih upotreba.

Države članice imaju obavezu da obezbede da plan za hitne slučajeve bude sačinjen s ciljem obezbeđenja efikasnog odgovora za slučaj nesreće i da lica koja bi mogla biti ugrožena nesrećom budu informisana o svim pitanjima u vezi njihove bezbednosti (član 13). U slučaju nezgode korisnik mora odmah da obavesti nadležni organ i da razmeni sve informacije potrebne za procenu uticaja kao i da omogući sprovođenje odgovarajućih mera (član 14). Pored toga, Država članice imaju obavezu da obaveste Komisiju i bilo koje druge države članice koje bi mogle biti pogođene uticajem nezgode (član 15).

Prekogrančno kretanje GMO

Uredba (EZ) br. 1946/2003. o prekograničnom prenosu GMO ima za cilj ustanovljavanje zajedničkog sistema obaveštavanja o prekograničnom prenosu GMO, odnosno obezbeđivanje usklađenog sprovođenja odredbi Kartagena Protokola u ime Zajednice kako bi se obezbedio odgovarajući nivo zaštite pri prenosu i upotrebi GMO koji bi mogli imati nepovoljan uticaj na očuvanje i održivo korišćenje biološke raznolikosti kao i rukovanja tim organizmima, vodeći pritom računa o riziku za zdravlje ljudi (član 1).⁴⁸³

U Poglavlju II regulisan je izvoz GMO u treće zemlje (član 4-13). Obaveza je izvoznika da obezbedi pisanu notifikaciju nadležnom telu strane uvoznice potpisnice Protokola ili strane uvoznice koja nije potpisnica Pro-

tokola pre prvoga nameravanog prekograničnog prenosa GMO namenjenog namernom ispuštanju u životnu sredinu i određenog za upotrebu predviđenu u skladu s Prilogom I, tačka i). Notifikacija mora sadržavati najmanje podatke iz Priloga I. Uvoznik mora osigurati tačnost podataka sadržanih u notifikaciji (član 4). Pored toga, detaljno se regulišu i sledeća pitanja: slučajevi nedonošenja odluke (član 5), obaveštavanje strane izvoznice (član 6), preispitivanje odluka (član 7), izuzetci (član 8), obaveštenja Mehanizmu za razmenu obaveštenja o biološkoj sigurnosti (član 9), nacionalne odluke o uvozu strana potpisnica Protokola i strana koje nisu potpisnice Protokola (član 10), GMO namenjeni ograničenoj upotrebi (član 11), itd.

U Poglavlju III nenamerni prekogranični prenos GMO (član 14); Poglavlje IV sadrži zajedničke odredbe koje se odnose na učešće u međunarodnom obaveštavanju, poverljivost, nadležna tela, kazne, praćenje stanja, (član 15-20). U Prilogu I se detaljnije precizira sadržaj obaveštenja iz člana 4; U Prilogu II se detaljnije precizira sadržaj obaveštenja iz člana 9; U Prilogu III se propisuje sadržaj obaveštenje u skladu sa članom 14. Uredbe.

Genetički modifikovana hrana i hrana za životinje

Ciljevi Uredbe (EZ) br. 1829/2003 o genetički modifikovanoj hrani i hrani za životinje su da, u skladu sa opštim načelima Uredbe (EZ) br. 178/2002: (a) obezbedi osnovu za visok nivo zaštite zdravlja i života ljudi, zdravlja i dobrobiti životinja, životne sredine i interes potrošača s obzirom na genetički modifikovanu hranu i hranu za životinje, i uz istovremeno efikasno funkcionisanje unutrašnjeg tržišta (b) da predvidi postupke Zajednice povezane s odobravanjem genetički modifikovane hrane i hrane za životinje i nadzorom nad njom (c) i da predvidi odredbe za označavanje genetički modifikovane hrane i hrane za životinje (član 1).

Odredbe Uredbe su strukturisane u četiri poglavlja i jedan prilog: Poglavlje I: cilj i definicije (član 1-3), Poglavlje II: genetički modifikovana hrana (član 3-14), Poglavlje III: genetički modifikovana hrana za životinje (član 15-26), Poglavlje IV: zajedničke odredbe (član 27-49).

⁴⁸³ U tački 1. preambule Uredbe polazi se od stava "da su Zajednica i njene države članice potpisale Kartagena protokol o biološkoj sigurnosti uz Konvenciju o biološkoj raznolikosti i da je Odluka Saveta 2002/628/EZ o prihvatanju Protokola u ime Zajednice donesena 25. juna, 2002. godine.

Označavanje i sledivost GMO i prehrambenih proizvoda i hrane za životinje

Uredba (EZ) br. 1830/2003 o sledivosti i označavanju GMO i sledivosti prehrambenih proizvoda i hrane za životinje proizvedenih od GMO kojom se menja i dopunjuje Direktiva 2001/18/EZ daje okvir sledivosti⁴⁸⁴ za proizvode koji sadrže GMO ili se od njih sastoje i hrane za životinje proizvedene od GMO radi olakšavanja tačnog označavanja, praćenja uticaja na životnu sredinu i, kad je to primenjivo na zdravlje, sprovođenje odgovarajućih mera za upravljanje rizikom uključujući, ako je to potrebno, povlačenje proizvoda (član 1). Uredba se primenjuje u svim fazama stavljanja na tržište: (a) proizvoda koji sadrže GMO ili se od njih sastoje u skladu s propisima Zajednice (b) hrane proizvedene od GMO stavljenju na tržište u skladu s propisima Zajednice (c) hrane za životinje proizvedene od GMO stavljenju na tržište u skladu s propisima Zajednice (član 2).⁴⁸⁵ Zahtevi za sledivošću i označavanjem za proizvode koji sadrže GMO ili se od njih sastoje definisani su u članu 4. Uredbe, a zahtevi za sledivošću za prehrambene proizvode i hranu za životinje proizvedene od GMO u članu 5.

d) Usklađivanje propisa RS sa propisima EU

Za obavljanje poslova u vezi sa GMO nadležno je MPŠV - Uprava za zaštitu bilja. Osnovni propis kojim se uređuju, između ostalog, postupak za izdavanje odobrenja za upotrebu u zatvorenim sistemima i za namerno uvođenje u životnu sredinu GMO i proizvoda od GMO, uslovi za upotrebu u zatvorenim sistemima i za namerno uvođenje u životnu sredinu GMO, rukovanje, pakovanje i prevoz GMO i proizvoda od GMO, itd. je Zakon o genetički modifikovanim organizmima („Službeni glasnik RS“, br. 41/2009). Ovim propisom je uvedena zabrana stavljanja u promet GMO i proizvoda od GMO.

⁴⁸⁴ „Sledivost“ je sposobnost praćenja genetički modifikovanih organizama i proizvoda proizvedenih od genetički modifikovanih organizama u svim fazama njihovog stavljanja na tržište putem proizvodnog i distribucijskog lanca (član 3. tačka 3).

⁴⁸⁵ Uredba se ne primenjuje na medicinske proizvode za ljudsku i veterinarsku upotrebu odobrene na osnovu Uredbe (EEZ) br. 2309/93.

Do donošenja podzakonskih akata u skladu sa ovim zakonom, primenjuju se podzakonski akti doneti na osnovu Zakona o genetički modifikovanim organizmima („Službeni list SRJ“, br. 21/01 i „Službeni glasnik RS“ 101/05-dr. zakon), ako nisu u suprotnosti sa ovim zakonom.

Planirano je usvajanje Zakona o izmenama i dopunama zakona o genetički modifikovanim organizmima, koji će delimično preneti Deo C Direktive 2001/18/EZ, Uredbu 1829/2003, Uredbu 1830/2003, Uredbu 1831/2003, Uredbu 1946/2003, Uredbu 65/2004, i biti u skladu sa Kartagena Protokolom o biološkoj zaštiti i ugovorima Svetske trgovinske organizacije. Takođe, planirano je donošenje podzakonskih propisa kojima će se u potpunosti preneti Direktive 2003/41/EZ, 2001/18/EZ, Odluke 2003/18/EZ, 2002/811/EZ, 2002/812/EZ, 2002/623/EZ, 2002/813/EEZ, 2002/623/EZ, kao i Uredbe 2003/1946/EZ, 2003/1829/EZ, 2003/1830/EZ, 2004/65/EZ, 2004/641/EZ i 2004/726/EZ.

Do kraja 2011. godine, potrebno je doneti podzakonske akte koji će u potpunosti preneti Direktivu 1999/45/EZ i Uredbu 2004/204/EZ. Planira se uspostavljanje mehanizma sledljivosti (praćenje) GMO i proizvoda od GMO na tržištu („od njive do trpeze“), koji u ovom trenutku ne postoji.⁴⁸⁶

9. Očuvanje divlje faune i flore

a) Stanje i opšti elementi politike

Opšti elementi politike EU u oblasti zaštite prirode i biodiverziteta definisani su VI akcionim programom i zasnovani su na tzv. pristupu sa više koloseka.⁴⁸⁷ Prema VI akcionom programu EU oni obuhvataju nekoliko segmenata: razvoj mreže NATURA 2000, razvoj projekata u okviru LIFE programa, razvoj legislative u oblasti životne sredine, a naročito u oblasti zaštite voda i vodnih resursa, smanjivanja zagađivanja vazduha, zakiselja-

⁴⁸⁶ NPI-ID, str. 592.

⁴⁸⁷ Za podatke o proceni stanja biodiverziteta videti: EU 2010 Biodiversity Baseline, EEA Technical report No 12/2010, EEA, Copenhagen, 2010.

vanja i eutrofikacije kao i procene uticaja projekata, planova i programa korišćenja zemljišta, razvoj odgovarajuće politike u poljoprivrednom sektoru, revizija zajedničke politike u oblasti ribarstva i razvoj odgovarajućih mehanizama u oblasti upravljanja obalnim područjima⁴⁸⁸. Uporedo sa ovim ciljevima nastoji se postići što potpunije integrisanje zahteva za zaštitu prirode u odgovarajuće politike EU u drugim oblastima, među kojima su najznačajnije poljoprivreda, transport, regionalni razvoj, itd.

Razumevajući širinu i značaj problema očuvanja prirodnih resursa Zajednica je, kao sastavni deo politike u ovoj oblasti, počela da izdvaja značajna finansijska sredstva. Finansijska intervencija Zajednice u oblasti očuvanja prirode počinje još sedamedestih godina XX veka, a prvi mali budžet za ove namene utvrđen je 1982-83. godine. U ovim okvirima su obezbeđena sredstva za akcije usmerene na zaštitu ozbiljno ugroženih sisara, ptica i reptila i to u okviru pedesetak projekata u ukupnom iznosu od oko 3 miliona ekija. Među više različitih instrumenata najpoznatija su tzv. ACE Uredbe od kojih se prva (Uredba 1872/84) odnosilo na period od jula, 1984. g. do juna, 1987. godine, a druga (Uredba 2242/87) se odnosi na period od 1987. godine, do jula, 1991. godine. Prvom uredbom su obezbeđena sredstva za tri glavne oblasti: razvoj novih čistih tehnologija, razvoj novih tehnologija za merenje i monitoring kvaliteta prirodne sredine, kao i održavanje i ponovno uspostavljanje ozbiljno ugroženih biotopa koji su staništa ugroženih vrsta i naročito su značajni za Zajednicu. Ovim poslednjim je proširena lista projekata tako što su finansiranjem obuhvaćeni i oblast otpada, obnova kontaminiranih lokacija, obnova zemljišta oštećenog požarima, erozijama i desertifikacijom.

Krajem 1991. godine, ustanovljen je poseban fond za aktivnosti Zajednice u oblasti očuvanja prirode (ACNAT) "Akcije za prirudu Zajednice" (Pravilo Saveta 3907/91). Kroz ovaj program je nastavljena podrška u okviru Direktiva o pticama, ali i šire obuhvatajući tako i druge ugrožene vrste i staništa. Na ovaj program se dalje nadovezuje usvajanje Direktive Saveta 1973/92 kojim je utvrđen tzv. LIFE I fond čija je osnovna namena bila da pomogne u razvoju i primeni ciljeva iz programa Zajednice kako je to podvučeno u Petom akcionom programu Zajednice. Za period od 1992-1995. godine,

⁴⁸⁸ "Environment 2010: Our future, our choice" – the sixth EU environment action programme 2001 – 10, op. cit. p. 3.

budžet ovog programa je iznosio 400 miliona ekija,⁴⁸⁹ a jedna od pet prioritarnih oblasti bila je zaštita staništa i prirode, odnosno sprovođenje Direktive Saveta 92/43EEC o očuvanju staništa i Direktiva 79/409/EEC o očuvanju divljih ptica.

Za period od 1996. do 1999. godine ustnovljen je poseban LIFE II fond sa ukupnim budžetom od 45 miliona ekija od čega je skoro polovina bila namenjena za zaštitu prirode. Od 1999. godine, LIFE fond postaje otvoren i za zemlje koje su u postupku pristupanja EU i Rumunija je prva koja je učestvovala (kroz 7 projekata) u korišćenju sredstava ovog fonda.

U odnosu na zaštitu prirode sredozemnog područja utvrđen je poseban program u okviru koga je od 1986. do 1991. godine, finansirano 198 projekata (vrednost oko 38 miliona ekija) od kojih je preko 25% bilo usmereno na očuvanje staništa i ugroženih vrsta. Krajem osamdesetih godina predmet posebnog interesovanja Zajednice postala je životna sredina priobalnog područja i priobalnih voda u severnoevropskom pomorskom području za šta je ustanovljen poseban fond (NORSPA). U okviru ovog programa bilo je obuhvaćeno 38 projekata u ukupnom iznosu od 16 miliona ekija.

Prioriteti delovanja Zajednice u oblasti zaštite divlje faune i flore definisani su na nekoliko mesta u Šestom akcionom programu EU u oblasti životne sredine: član 6. se u celini odnosi na prioritarna područja delovanja u oblasti zaštite prirode i biodiverziteta, a članom 8. su definisani ciljevi i prioritarna područja delovanja u oblasti održivog korišćenja i upravljanja prirodnim resursima i otpadom. Ciljevi Zajednice u delu koji se odnosi na zaštitu biodiverziteta obuhvataju sledeće: zaustavljanje daljeg uništavanja biodiverziteta, zaštitu i obnavljanje prirode i biodiverziteta sprečavanjem uništavanja; sprečavanje, obnovu i održivo korišćenje morske sredine, obala i močvara kao i područja sa značajnim predeonim vrednostima i osetljivih područja; očuvanje vrsta i staništa sa posebnim ciljem sprečavanja usitnjavanja staništa; promociju održivog korišćenja zemljišta sa naročitim naglaskom na sprečavanje erozije, zagađivanja i dezertifikacije.

⁴⁸⁹ Ukupan finansijski doprinos ACNAT i LIFE I iznosio je 149 miliona ekija za 176 projekata; "LIFE - Nature: A brief history of nature conservation financing", Internet, <http://www.europa.eu.int/comm/life/nature/history.htm> (Datum pristupa: 6.3.2010)

Strategija EU u oblasti održivog korišćenja prirodnih resursa

Budući da zaštitu prirode i biodiverziteta treba posmatrati u širem kontekstu razvojnih ciljeva i instrumenata upravljanja, to naročito značaj imaju okviri politike definisane strateškim dokumentima u oblasti korišćenja prirodnih resursa. Ključnim dokumentom u ovoj oblasti može se smatrati Tematska strategija o održivom korišćenju prirodnih resursa⁴⁹⁰ dok su šira opredeljenja ove organizacije definisana Strategijom održivog razvoja EU⁴⁹¹ i odredbama već pominjanog VI akcionog programa EU u oblasti životne sredine. Takođe, u nekoliko drugih strateških dokumenata utvrđeni su različiti mehanizmi od neposrednog značaja za oblast održivog korišćenja prirodnih resursa među kojima treba posebno imati u vidu, najpre, ostale tematske strategije koje je ova organizacija donela na osnovu odredbi Šestog akcionog programa u oblasti životne sredine: Tematska strategija o prevenciji i recikliranju otpada,⁴⁹² Tematska strategija za zaštitu zemljišta,⁴⁹³ Tematska strategija o urbanoj životnoj sredini,⁴⁹⁴ Tematska strategija u oblasti morske sredine,⁴⁹⁵ Tematska strategija o zagađenju vazduha,⁴⁹⁶ Tematska strategija

490 *Thematic Strategy on the sustainable use of natural resources, Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Commission of the European Communities, COM(2005) 670 final, {SEC(2005) 1683}, {SEC(2005) 1684}, Brussels, 21.12.2005.*

491 *Review of the EU Sustainable Development Strategy, Council of the European Union (10917/06 EU SDS), Brussels, 26 June 2006;*

492 *Taking sustainable use of resources forward: A Thematic Strategy on the prevention and recycling of waste, Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Commission of the European Communities Brussels, 21.12.2005, COM(2005) 666 final;*

493 *Thematic Strategy for Soil Protection, Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Commission of the European Communities, {SEC(2006) 1165}, {SEC(2006) 620}, Brussels, 22.9.2006, COM(2006)231 final;*

494 *Thematic Strategy on the Urban Environment, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, COM(2005) 718 final, {SEC(2006) 16 }, Brussels, 11.1.2006;*

495 *Directive 2008/56/EC of the European Parliament and of the Council, of 17 June 2008 establishing a framework for community action in the field of marine environmental policy (Marine Strategy Framework Directive), (OJL, 164, 25.06.2008, str. 19-40.)*

496 *Thematic Strategy on air pollution, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, COM(2005) 446 final, {SEC(2005) 1132} {SEC(2005) 1133}, Brussels, 21.9.2005,*

o održivoj upotrebi pesticida.⁴⁹⁷

Opšti cilj preduzimanja mera sastoji se u smanjenju negativnog uticaja na životnu sredinu koji uzrokuje korišćenje prirodnih resursa uz istovremeno povećanje „resursne produktivnosti“.⁴⁹⁸ Polazeći od procene o pogoršavanju trendova u oblasti životne sredine i ekonomskih izazova povezanih sa konkurentskim pritiscima i novim međunarodnim obavezama, u Strategiji održivog razvoja EU⁴⁹⁹ je identifikovao sedam ključnih izazova i odgovarajućih ciljeva, odnosno mera i aktivnosti koje treba sprovesti. Pored klimatskih promena i čiste energije, održivog transporta, javnog zdravlja, socijalnog uključivanja, globalnog siromaštva, demografije i migracija, Strategija je identifikovala ključnim izazovom i probleme u oblasti očuvanja i upravljanja prirodnim resursima i sa ovim povezanu održivu potrošnju i proizvodnju. Prema istom dokumentu, operativni ciljevi u oblasti održivog korišćenja prirodnih resursa obuhvataju unapređivanje resursne efikasnosti, smanjivanje korišćenja neobnovljivih prirodnih resursa i sa tim povezanog uticaja na životnu sredinu, smanjivanje korišćenja obnovljivih prirodnih resursa na nivou koji je ispod regenerativnih kapaciteta; dostizanje i održavanje konkurentskih prednosti unapređivanjem resursne efikasnosti kroz, između ostalog, korišćenje eko-efikasnih inovacija; unapređivanje upravljanja i izbegavanje prekomerne eksploatacije obnovljivih prirodnih resursa (biodiverzitet, ribarstvo, vode, zemljište, atmosfera) i obnova degradiranih morskih ekosistema do 2015. godine; zaustavljanje daljeg gubitka biodiverziteta i doprinos značajnom smanjenju gubitka biodiverziteta u svetu do 2010. godine; doprinos ostvarivanju četiri globalna cilja UN u oblasti šuma do 2015. godine; izbegavanje stvaranja otpada i povećanje efikasnosti

497 *A Thematic Strategy on the Sustainable Use of Pesticides, Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Commission of the European Communities, {COM(2006) 373 final}, {SEC(2006) 894}, {SEC(2006) 895}, {SEC(2006) 914}, Brussels, 12.7.2006, COM(2006) 372 final;*

498 *U najširem smislu reču „resursna efikasnost“ ili „resursna produktivnost“ može biti definisana kao efikasnost sa kojom se koriste energija i materijali u privredi, t.j. dodata vrednost po jedinici resursnog inputa. To znači da se resursna produktivnost može definisati analogno radnoj produktivnosti: dodata vrednost po jedinici ljudskog resursa. „Towards a thematic strategy on the sustainable use of natural resources“, op. cit. 2003; str. 9.*

499 *A Sustainable Europe for a Better World - A European Union Strategy for Sustainable Development, COM(2001) 264 final, Brussels, 15.5.2001; Review of the EU Sustainable Development Strategy, Council of the European Union (10917/06 EU SDS), Brussels, 26 June 2006.*

korišćenja prirodnih resursa primenom koncepta „životnog ciklusa“ i unapređenje ponovnog korišćenja i reciklaže.⁵⁰⁰

Strategijom održivog korišćenja prirodnih resursa, koja je doneta na osnovu Šestog akcionog programa u oblasti životne sredine,⁵⁰¹ definišu se smerne aktivnosti EU u narednih 25 godina čiji je opšti cilj efikasnije i održivo korišćenje prirodnih resursa kroz njihov životni ciklus. Nešto konkretnije govoreći, cilj Strategije je smanjivanje negativnog uticaja na životnu sredinu usled korišćenja prirodnih resursa, njihovog oštećenja i zagađivanja životne sredine uz istovremeno ostvarivanje Lisabonskih ciljeva vezanih za ekonomski razvoj i zapošljavanje. Strategija ne ustanovljava set kvantitativnih ciljeva za „resursnu efikasnost i smanjeno korišćenje resursa“, polazeći od procene da to u momentu usvajanja nije bilo moguće zbog postojećeg nivoa znanja o stanju i razvoju indikatora.⁵⁰²

Sadržina mera

Jednom od opštih pretpostavki za ostvarivanje definisanih ciljeva smatra se stvaranje uslova da pitanja koja se tiču eksploatacije prirodnih resursa budu uključena u sve relevantne politike.⁵⁰³ Najznačajniji elementi sektorskih inicijativa odnose se na EU strategiju za rast i zaposlenost kao i inicijative koje su objavljene od strane Komisije u okviru dokumenta koji se odnosi na sprovođenje Lisabonskog programa Zajednice: „Politički okvir jačanja

proizvodnje – ka integrisanom pristupu za industrijsku politiku”.⁵⁰⁴

Ostvarivanje ciljeva definisanih u Strategiji održivog korišćenja prirodnih resursa podrazumeva različite aktivnosti koje treba da unaprede razumevanje i nivo znanja o korišćenju resursa u Evropi, negativnim uticajima na životnu sredinu i značaju u EU i globalno; da razviju sredstva monitoringa i izveštavanja o napretku u EU, državama članicama i privrednim sektorima; da ubrzaju primenu strategijskih pristupa i procesa u privrednim granama i državama članicama i podstaknu razvoj odgovarajućih planova i programa; da podignu nivo svesti među relevantnim subjektima i građanima o značaju negativnog uticaja korišćenja resursa na životnu sredinu.⁵⁰⁵

Pored primene mera zasnovanih na sagledavanju „životnog ciklusa“ na postojeće sektorske politike, Strategija naglašava i značaj primene Integrisane proizvodne politike (IPP - “integrated product policy”)⁵⁰⁶ kao i korišćenje rezultata sprovođenja Akcionog programa za tehnologije u oblasti životne sredine usvojenog 2004. godine,⁵⁰⁷ kao i mera ostvarenih u sektoru transporta, energetike, ribarstva, poljoprivrede, itd.

Procenjuje se da značajan deo aktivnosti koje treba da se sprovedu u procesu primene Strategije mogu najbolje da budu sprovedene na nacionalnom

⁵⁰⁴ Predviđeno je da ove inicijative treba da sadrže neke ključne elemente kao što su: pregled najznačajnijih sektorskih uticaja na životnu sredinu na osnovu seta ključnih indikatora razvijenih od strane Evropske agencije za životnu sredinu i uzimajući u obzir korisne informacije koje su već prikupljene u okviru razmene informacija o najboljim tehnikama u skladu sa Direktivom koja se odnosi na integrisano sprečavanje i kontrolu zagađivanja životne sredine (Directive 2008/1/EC of the European Parliament and of the Council of 15 January 2008 concerning integrated pollution prevention and control (Codified version), OJ L 24 of 29.1.2008), identifikacija mogućnosti za tehničke izmene u proizvodnim procesima uključujući informacije o postojećim inicijativama i dobroj praksi u pojedinim kompanijama kao i informacije o novim tehnologijama, procena mogućnosti da se dobre prakse u pojedinim kompanijama pretvore u „kritičnu masu poslovnih aktivnosti“ uz naročiti naglasak na „eko-inovacije i održivo korišćenje resursa“, mehanizme monitoringa i izveštavanja.

⁵⁰⁵ Thematic Strategy on the sustainable use of natural resources, op. cit. str. 5-6.

⁵⁰⁶ Za šire videti “Integrated Product Policy – Building on Environmental Life-Cycle Thinking”, COM (2003) 302, final, Brussels, 18.06.2003. <http://ec.europa.eu/environment/ipp/> (Datum pristupa: 16.3.2010)

⁵⁰⁷ Za šire videti: Stimulating Technologies for Sustainable Development: An Environmental Technologies Action Plan for the European Union, COM (2004) 38 Final, Brussels, 28 January 2004. http://ec.europa.eu/environment/etap/policy/actionplan_en.html (Datum pristupa: 16.3.2010)

⁵⁰⁰ Review of the EU Sustainable Development Strategy, op. cit, str 13.

⁵⁰¹ Inače, odredbama sadržanim u članu 8. tačka 2. Šestog akcionog programa EU u oblasti životne sredine definisano je šta strateški dokument ove organizacije koji se odnosi na resurse treba da obezbedi. Decision No 1600/2002/EC of the European Parliament and of the Council of 22 July 2002 laying down the Sixth Community Environment Action Programme, (OJ L, 242, 10.09.2002, str. 13.)

⁵⁰² U Aneksu 1. uz Strategiju daje se primer „trendova resursne produktivnosti“.

⁵⁰³ Videti: Integrating environmental consideration into other policy areas – a stocktaking of the Cardiff process, Commission of the European Communities, Com (2004) 394 final, Brussels, 01.06.2004;

nivou imajući u vidu i činjenicu da jedan deo oblasti koje se odnose na prirodne resurse (poljoprivreda, ribarstvo, itd.) nije u nadležnosti Zajednice. Ovo se posebno odnosi na ustanovljavanje i primenu ekonomskih instrumenata kao i mere u oblasti obrazovanja. Mere i programi koje ustanovljavaju države članice treba da budu fokusirane na prirodne resurse koji imaju najznačajniji uticaj na životnu sredinu i treba da uključe instrumente za praćenje napretka i razvojne ciljeve, gde je moguće.⁵⁰⁸

Primena specifičnih novih mera se odnosi naročito na ustanovljavanje Centra za podatke o prirodnim resursima, Visokog foruma sastavljenog od službenika država članica odgovornih za razvoj politike u oblasti prirodnih resursa, predstavnika Komisije, potrošačkih organizacija, industrije, NVO, obrazovnih institucija, itd. Osnivanje Međunarodnog foruma o održivom razvoju i prirodnim resursima, zajedno sa UNEP i drugim zainteresovanim subjektima, jedna je od prioritarnih mera koja se predlaže radi sprovođenja potrebnih aktivnosti na globalnom nivou.⁵⁰⁹

b) Propisi EU u oblasti očuvanja divlje flore i faune

Propisi EU u oblasti očuvanja divlje faune i flore obuhvataju ukupno 46 akata različitog karaktera.⁵¹⁰ Najznačajnijim se mogu smatrati nekoliko međunarodnih ugovora i nekoliko sekundarnih propisa.

508 U Aneksu 5. uz Strategiju navedene su neke mere koje države treba da razmotre. Osnovni cilj nacionalnih mera, koje treba da budu razvijene u skladu sa propisima EU, su razvoj „vizije kako obezbediti bezbednost snabdevanja prirodnim resursima uz smanjivanje uticaja na životnu sredinu u okolnostima privrednog rasta“. One obuhvataju prikupljanje podataka o zalihama, rezervama i zemljištu; mapiranje postojećih prirodnih resursa raspoloživih u okviru teritorije EU (biotički i abiotički); projekcije budućih potreba za prirodnim resursima; ekonomske instrumente i slične mere; razmatranje mera unapređenja svesti potrošača posebno uvođenje „šeme održivog označavanja“; mere koje se odnose na uvoz prirodnih resursa uključujući identifikaciju zemalja izvoznica i mere za smanjenje globalnog uticaja na životnu sredinu; korišćenje odgovarajućih indikatora (zajednički razvijenih u okviru EU); ustanovljavanje konkretnog i realnog vremenskog okvira za sprovođenje definisanih aktivnosti i mera do 2030. godine.

509 Panel je osnovan 2007. godine i on treba da obezbedi nezavisne naučne procene o prirodnim resursima u globalnom kontekstu i da doprinese boljem razumevanju razdvajanja privrednog razvoja od negativnih uticaja na životnu sredinu. Aneks 6. uz Strategiju detaljnije definiše ova pitanja. Videti i <http://www.unep.fr/scp/rpanel/> (Datum pristupa: 16.3.2010)

510 <http://eur-lex.europa.eu/en/legis/latest/chap15103020.htm> (Datum pristupa: 15.9.2010).

Od međunarodnih ugovora u oblasti zaštite divlje flore i faune naročito su značajni sledeći:

- Konvencija o očuvanju migratornih vrsta divljih životinja;⁵¹¹
- Konvencija o zaštiti evropske divljači i prirodnih staništa;⁵¹²
- Konvencija o očuvanju biodiverziteta;⁵¹³
- Konvencija o sprečavanju širenja pustinja;⁵¹⁴
- Konvencija o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje faune i flore (CITES);⁵¹⁵
- Konvencija o zaštiti Alpi,⁵¹⁶ itd.

Od sekundarnih izvora prava najznačajnije su dve direktive: Direktiva 92/43/EEC⁵¹⁷ o očuvanju prirodnih staništa divlje faune i flore i Direktiva 2009/147/EZ o očuvanju divljih ptica⁵¹⁸ (kojom je zamenjena prethodna

511 82/461/EEC: Council Decision of 24 June 1982 on the conclusion of the Convention on the conservation of migratory species of wild animals, (OJ L 210, 19/07/1982 P. 0010 – 0022.)

512 82/72/EEC: Council Decision of 3 December 1981 concerning the conclusion of the Convention on the conservation of European wildlife and natural habitats, (OJ L 038, 10/02/1982 P. 0001 – 0002.)

513 93/626/EEC: Council Decision of 25 October 1993 concerning the conclusion of the Convention on Biological Diversity, (OJ L 309, 13/12/1993 P. 0001 – 0020.)

514 98/216/EC: Council Decision of 9 March 1998 on the conclusion, on behalf of the European Community, of the United Nations Convention to combat desertification in countries seriously affected by drought and/or desertification, particularly in Africa, (OJ L 083, 19/03/1998 P. 0001 – 0002.)

515 Treba imati u vidu da EZ nije članica CITES konvencije budući da je Konvencija otvorena za članstvo jedino državama. Ipak, odredbe Konvencije transponovane su u komunitarno pravo preko Uredbe 338/97/EZ o zaštiti vrsta divlje faune i flore regulisanjem njihove trgovine.

516 96/191/EC: Council Decision of 26 February 1996 concerning the conclusion of the Convention on the protection of the Alps (Alpine Convention), (OJ L 061, 12/03/1996 P. 0031 – 0031.)

517 Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora (OJ L 206, 22.7.1992, p. 7–50)

518 Directive 2009/147/EC of the European Parliament and of the Council of 30 November 2009 on the conservation of wild birds, (OJ L 20, 26.1.2010, p. 7–25)

Direktiva 79/409/EEZ o pticama) i uredbi: Uredba Saveta (EC) No 338/97 od 9. decembra, 1996. godine, o zaštiti vrsta divlje faune i flore regulisanjem njihove trgovine⁵¹⁹ i Uredba Komisije (EZ) br. 865/2006 od 4. maja, 2006. godine, kojom se utvrđuju detaljna pravila sprovođenja Uredbe Saveta (EZ) br. 338/97 o zaštiti vrsta divlje faune i flore regulisanjem trgovine tim vrstama.⁵²⁰ Pored njih, u detaljnijoj analizi bi još nekoliko drugih izvora prava zasluživalo posebnu pažnju. Ovde ukazujemo na neke od njih:

- Direktiva Saveta 1999/22/EZ od 29. marta, 1999. godine, koje se odnosi na držanje divljih životinja u zoološkim vrtovima;⁵²¹
- Direktiva Saveta 83/129/EEZ od 28. aprila, 1983. godine, o uvozu koža nekih mladunaca tuljana i proizvoda od njih u države članice;⁵²²
- Uredba Saveta (EEZ) br. 348/81 od 20. januara, 1981. godine, o opštim pravilima za uvoz kitova ili drugih proizvoda od kitova;
- Uredba (EZ) br. 2494/2000 od 7. decembra, 2000. godine, o merama očuvanja i održivog razvoja tropskih šuma i drugih šuma u zemljama u razvoju;
- Uredba Saveta (EEC) No 3528/86 od 17. novembra, 1986. godine, o zaštiti šuma Zajednice od atmosferskog zagađenja;
- Direktiva Saveta 86/609/EEC od 24. novembra, 1986. godine, o približavanju zakona, pravila i administrativnih odredbi država članica u pogledu zaštite životinja koje se koriste u eksperimentalne i druge naučne svrhe;

519 Council Regulation (EC) No 338/97 of 9 December 1996 on the protection of species of wild fauna and flora by regulating trade therein, (OJ L 61, 3.3.1997, p. 1–69)

520 Commission Regulation (EC) No 865/2006 of 4 May 2006 laying down detailed rules concerning the implementation of Council Regulation (EC) No 338/97 on the protection of species of wild fauna and flora by regulating trade therein (OJ L 166, 19.6.2006, p. 1–69)

521 Council Directive 1999/22/EC of 29 March 1999 relating to the keeping of wild animals in zoos, (OJ L 94, 9.4.1999, p. 24–26)

522 Council Directive 83/129/EEC of 28 March 1983 concerning the importation into Member States of skins of certain seal pups and products derived therefrom, (OJ L 91, 9.4.1983, p. 30–31)

- Uredba Saveta (EEC) No 2158/92 od 23. jula, 1992. godine, o zaštiti šuma Zajednice od požara;
- Uredba Saveta (EC) No 3062/95 od 20. decembra, 1995. godine, o postupcima za unapređenje tropskih šuma;
- Direktiva 2006/44/EC o kvalitetu sveže vode potrebne za zaštitu i unapređivanje ribljih staništa, itd.

c) Pregled sadržaja propisa EU u oblasti divlje faune i flore

Međunarodni ugovori

Konvencija o očuvanju migratornih vrsta divljih životinja (Bon, 1979) ima za cilj očuvanje migratornih životinja⁵²³ zbog njihovog ekološkog, genetičkog, naučnog, rekreativnog, kulturnog, obrazovnog, ekonomskog i drugog značaja. „Migratorna vrsta“ je definisana kao „celokupna populacija ili bilo koji geografski odvojen deo populacije bilo koje vrste ili nižeg taksona (klasifikacione grupe) divljih životinja od koje značajni deo članova ciklično i predvidljivo prelazi jednu ili više granica nacionalne jurisdikcije“. Države članice Konvencije obavezale su se da će, *inter alia*, nastojati da unapređuju i podržavaju istraživanja u vezi sa migratornim vrstama; da će nastojati da obezbede hitnu zaštitu migratornih vrsta koje su nabrojane u Dodatku I i da će nastojati da zaključuju sporazume za očuvanje i gazdovanje migratornim vrstama nabrojanim u Dodatku II uz Konvenciju. Posebno se definišu obaveze „države areala“⁵²⁴ u pogledu neke migratorne vrste koja je navede-

523 „Migratorna vrsta“ je definisana kao „celokupna populacija ili bilo koji geografski odvojen deo populacije bilo koje vrste ili nižeg taksona (klasifikacione grupe) divljih životinja od koje značajni deo članova ciklično i predvidljivo prelazi jednu ili više granica nacionalne jurisdikcije“.

524 „Država areala“ u odnosu na konkretnu migratornu vrstu znači bilo koja država (i tamo, gde odgovara, bilo koja druga strana pomenuta u podparagrafu (k) ovog paragrafa) koja ima jurisdikciju nad bilo kojim delom areala te migratorne vrste, ili državu čiji brodovi plovo pod njenom zastavom angažovano van granica nacionalne jurisdikcije na hvatanju te migratorne vrste«. Podparagraf „k“ određuje značenje pojama „strana“ kao „država ili bilo koja druga regionalna organizacija koju čine suverene države, koja je nadležna za pregovore, zaključivanje i primenu međunarodnih sporazuma po pitanjima koja obuhvata ova konvencija i za koja je ona na snazi.

na u Dodatku I, a posebno modaliteti međusobnog sporazumevanja država članica u pogledu vrsta koje su navedene u Dodatku II.

Osnovna rešenja iz **Konvencija o zaštiti evropske divljači i prirodnih staništa (Bern, 1979. g.)** usmerena su u pravcu očuvanja divlje flore i faune i njihove prirodne sredine, a naročito onih vrsta i staništa čije očuvanje zahteva saradnju više država (čl. 1). Posebno se razrađuju mere zaštite staništa (čl. 4) a posebno mere zaštite vrsta (čl. 5). U vezi sa pomenutim merama u aneksima uz Konvenciju se daje spisak vrsta divlje flore koje uživaju posebnu zaštitu od branja, skupljanja, čupanja, prisvajanja i prodaje (aneks 1); vrsta divlje faune koje su posebno zaštićene od: namernog zarobljavanja, držanja i ubijanja, namernog oštećivanja ili uništavanja mesta za razmnožavanje i odmor, namernog uznemiravanja naročito tokom perioda razmnožavanja, podizanja mladih i hibernacije, namernog uznemiravanja i uzimanja jaja od divljači, posedovanja pojedinih životinja (živih ili mrtvih) ili interne trgovine istima (aneks 2) i vrste divlje faune koje uživaju zaštitu od preterane eksploatacije putem primene administrativnih i zakonodavnih mera kao što su: lovostaj, privremene ili lokalne zabrane i kroz regulisanje prodaje, držanja za prodaju, transporta za prodaju ili ponude za prodaju živih ili mrtvih divljih životinja (aneks 3).

Konvencija o biološkom diverzitetu (Rio de Žaneiro, 1992. g.) utvrđuje tri osnovna cilja: očuvanje biodiverziteta, održivo korišćenje komponenata biodiverziteta i raspodelu koristi koja proističe iz komercijalnog i drugog korišćenja genetičkih resursa na fer i jednak način. Po prvi put su u međunarodnom ugovoru prihvaćena dva fundamentalna stanovišta i principa da je očuvanje biološkog diveziteta »zajednička briga čovečanstva« (a common concern of humankind) i da se očuvanje biološkog diverziteta treba posmatrati kao integralni deo razvojnih procesa. Konvencija se odnosi na sve ekosisteme, vrste i genetske resurse.

Konvencija se bavi sa više konkretnijih pitanja koje treba da omoguće ostvarivanje široko definisanih ciljeva propisujući određene obaveze i prava za države članice. Obaveze i prava se odnose na sledeća pitanja: mere i podsticaji za očuvanje i održivo korišćenje biološke raznovrsnosti, regulisani pristup genetskim resursima, pristup odgovarajućim tehnologijama, uključujući i biotehnologije, kao i transfer biotehnologija, naučna i tehnička sa-

radnja, procena uticaja na životnu sredinu, obrazovanje i javna svest, finansijski resursi i pitanja, nacionalno izveštavanje o naporima radi primene obaveza iz Konvencije.

Konvencija UN o borbi protiv dezertifikacije u zemljama sa teškom sušom i/ili dezertifikacijom, posebno u Arfici (Paris, 1994) ima za cilj sprečavanje dezertifikacije⁵²⁵, ublažavanje posledica suše i usvajanje dugoročne integralne strategije za zahvaćene regione koja se odnosi na povećanje produktivnosti zemljišta, obnavljanje, očuvanje, održivo i racionalno korišćenje zemljišnih i vodenih resursa.

Konvencija o međunarodnom prometu ugroženim vrstama divlje faune i flore (Vašington, 1973. g.) ima za ciljeve jačanje međunarodne zaštite ugroženih vrsta ograničavanjem njihove trgovine i obezbeđivanjem uslova da komercijalna eksploatacija vrsta koje nisu trenutno u opasnosti ne dovede do ugrožavanja, obezbeđujući održavanje održive trgovine i ekonomske koristi naročito za zemlje izvoznice. Kontrolni mehanizmi utvrđeni CITES konvencijom se odnose na određene vrste i primerke životinja i biljaka koje su razvrstane u tri kategorije (prilozi uz Konvenciju): Prilog I - sve vrste kojima pretila opasnost od istrebljenja, koje pogađa ili bi mogla da pogodi trgovina; Prilog II - sve vrste kojima sada ne mora da pretila opasnost ali kojima bi moglo zapretiti istrebljenje, ukoliko trgovina takve vrste ne bi bila podvrgnuta strogim propisima, kako bi se izbeglo iskorišćavanje koje je nespojivo sa njihovim opstankom; Prilog III - sve vrste koje pojedine države izjednačavaju sa onima koje podležu propisima u okviru njihove jurisdikcije, u cilju sprečavanja ili ograničavanja eksploatacije i za koje je potrebna saradnja drugih država u kontroli trgovine.

Odredbama Konvencije utvrđuju se i razrađuju posebne obaveze u pogledu pravila trgovine: trgovina (za svaku od tri grupe priloga); trgovina sa državama koje nisu strane ugovornice konvencije; transportovanje živih životinja i izuzetke od kontrole trgovine.

⁵²⁵ Procenjuje se da je danas posledicama dezertifikacije pogođena šestina svetske populacije, 70% ukupnog sušnog zemljišta što ukupno iznosi dostiže cifru od 3,6 milijardi hektara, odnosno jednu četvrtinu ukupne kopnene površine Zemlje. Agenda 21. Chapter 12.

Očuvanje prirodnih staništa i divlje faune i flore

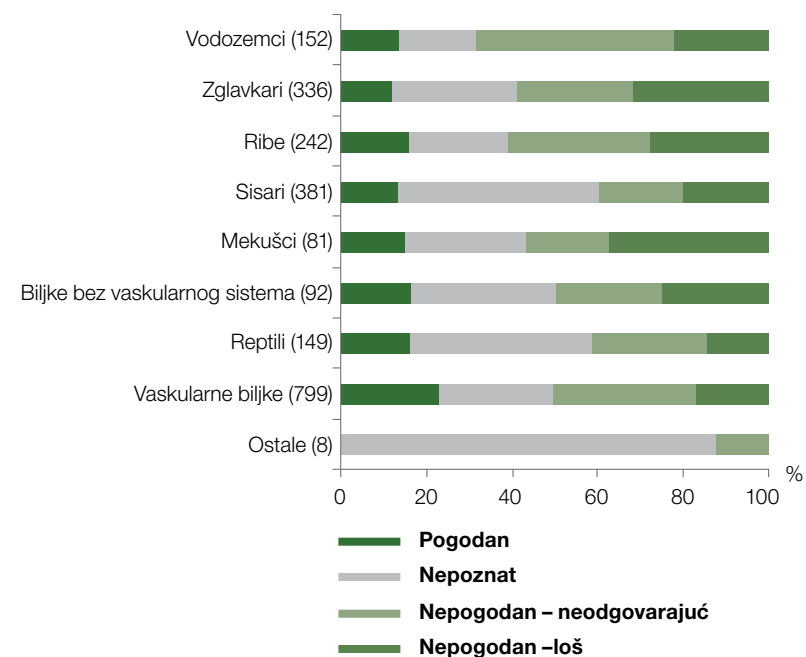
Direktiva Saveta 92/43/EEC od 21. maja, 1992. godine, o očuvanju prirodnih staništa i divlje faune i flore ima za cilj održavanje biodiverziteta kroz očuvanje prirodnih staništa i divlje flore i faune na teritoriji država članica EU. Direktiva ima za cilj da unapredi održavanje biodiverziteta u državama članicama kroz definisanje zajedničkih okvira za očuvanje divlje faune i flore kao i staništa od interesa za EU. Zato se osniva evropska ekološka mreža poznata kao "Natura 2000" koja uključuje "specijalna područja očuvanja" određena od strane država članica u skladu sa odredbama ove direktive, odnosno, u skladu sa odredbama Direktive 79/409/CE koje se odnosi na očuvanje divljih ptica.

Zajedno sa pet pripadajućih aneksa, ova direktiva precizira pojedina pitanja relevantna za jasnije ispunjavanje osnovnih obaveza. Tako se aneksom 1 određuju vrste prirodnih staništa od interesa za Zajednicu čije očuvanje zahteva imenovanje specijalnih područja očuvanja; aneksom 2 se određuju životinjske i biljne vrste od interesa za Zajednicu čije očuvanje zahteva imenovanje specijalnih područja zaštite; aneksom 3 se definišu kriterijumi za izbor lokacija kvalifikovanih za identifikovanje, kao lokacije značajne za Zajednicu i određivanje specijalnih područja zaštite; aneks 4 sadrži spisak životinjskih i biljnih vrsta od interesa za Zajednicu, a koje zahtevaju naročito striktnu zaštitu; aneks 5 određuje životinjske i biljne vrste od interesa za Zajednicu čije uzimanje u divljini i eksploatacija mogu biti predmet mera upravljanja; aneks 6 nabroja zabranjene metode i sredstva zarobljavanja ili ubijanja izvesnih životinjskih i biljnih vrsta i načine transporta.

Određivanje posebno zaštićenih područja sprovodi se na tri nivoa. Prvu listu lokacija koja uključuju prirodna staništa i divlju faunu i floru sačinjavaju države članice na osnovu kriterijuma iz aneksa. Zatim, Komisija na osnovu ovih nacionalnih lista i sporazuma sa državama članicama, utvrđuje listu lokacija od interesa za Zajednicu. Na kraju, u roku od 6 godina države članice koje su u pitanju, moraju ove lokacije da odrede kao posebno zaštićena područja. U slučaju da se neka lokacija koja uključuje prirodna staništa prioritetne vrste ispusti i ne nađe na nacionalnoj listi, Direktiva predviđa da proceduru bilateralne konsultacije između država članica i Komisije. Ako se ne postigne zadovoljavajuće rešenje Komisija, u vezi sa ovim, može uputiti predlog Savetu.

Inače, države članice moraju preduzeti sve potrebne mere kako bi se obezbedilo očuvanje staništa u posebnim područjima zaštite i izbeglo njihovo pogoršanje. Takođe, države članice moraju podsticati upravljanje predelima koji su značajni za migraciju, rasturanje i genetsku razmenu divljih vrsta; preduzeti neophodne mere radi osnivanja sistema striktno zaštite za one životinjske i biljne vrste koje su naročito ugrožene (iz aneksa IV) i izučavati mogućnosti reintrodukcije ovih vrsta na njihovoj teritoriji; zabraniti upotrebu neselektivnih metoda uzimanja, zarobljavanja i ubijanja izvesnih životinjskih i biljnih vrsta; podstiču istraživanje i naučni rad koji može doprineti ostvarenju ciljeva Direktive, itd.

Grafikon 13.: Status očuvanja procenjenih vrsta u EU-25

Izvor: http://www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/conservation-status-of-assessed-species/conservation-status-of-assessed-species/Figure%202.1_SEBI%202010.eps.75dpi.png/at_download/image

Zaštita divljih ptica

Direktivom Saveta 2009/149/EZ o očuvanju divljih ptica nastoji se obezbediti zaštita, upravljanje i kontrola svih vrsta ptica koje žive u divljini unutar evropske teritorije država članica, uključujući pri tom i jaja ovih ptica, njihova gnezda i staništa kao i njihovu eksploataciju (čl.1). Države članice su u obavezi da preduzmu potrebne mere radi održavanja populacije vrsta na nivou koji odgovara ekološkim, naučnim i kulturnim potrebama, a uzimajući u obzir ekonomske i rekreativne potrebe, ili radi prilagođavanja populacije ovih vrsta tom nivou. To podrazumeva da države članice imaju obavezu da preduzimaju mere radi čuvanja, održavanja i obnavljanja diverziteta i staništa za sve vrste ptica na koje se odnosi član 1 uključujući i ustanovljavanje zaštićenih područja, upravljanje u skladu sa ekološkim potrebama staništa unutar i van zaštićene zone, obnavljanje uništenih biotopa i stvaranje biotopa. (čl. 3).

Pri tom se usvajaju specijalne mere zaštite za neke vrste ptica određene u Aneksu 1 uz ovu direktivu uključujući i migratorne vrste. Posebna pažnja se posvećuje zaštiti močvara. Posebno zaštićena područja, zajedno sa posebnim područjima za očuvanje u skladu sa „Habitat“ Direktivom 92/43/EEC čine „Natura 2000“ evropsku mrežu zaštićenih ekoloških područja.

Direktivom se ustanovljava opšta šema za zaštitu svih vrsta ptica što podrazumeva zabranu namernog ubijanja ili zarobljavanja bilo kojom metodom svih vrsta ptica koje su obuhvaćene Direktivom⁵²⁶; zatim zabrana uništavanja, oštećenja, sakupljanja ili pomeranja njihovih gnezda ili jaja; namerno uznemiravanje; zadržavanje, itd (čl. 5). Takođe, zabranjeni su prodaja, transport radi prodaje, zadržavanje radi prodaje, nuđenje za prodaju živih ili mrtvih ptica ili bilo kojeg dela ptice ili bilo kojeg proizvoda od ptica, itd. (čl. 6). Ipak, pod određenim uslovima države članice mogu odstupati od potpune primene odredbi članova 5, 6, 7 i 8 onda kada ne postoji drugo zadovoljavajuće rešenje, a to nameću neki od sledećih razloga: interesi

⁵²⁶ Ipak, lov određenih vrsta je dopušten pod određenim uslovima koji se tiču metoda usaglašenih sa principima koje Direktiva utvrđuje (uravnotežena kontrola, lov van perioda migracija ili reprodukcije, zabrana širokog i neselektivnog ubijanja ili hvatanja, itd). Članovima 7. i 8. detaljnije su regulisani uslovi pod kojima se može vršiti lov ptica. Lista vrsta koje mogu biti lovljene je navedena u Aneksu II.

javnog zdravlja i bezbednosti, interesi vazdušne bezbednosti, preventivno sprečavanje oštećenja šuma, riba, vode, zaštita flore i faune, zbog razloga istraživanja, repopulacije, reintrodukcije, itd. Istovremeno, u svim ovim slučajevima Direktiva predviđa posebnu proceduru mera koje treba preduzeti (čl. 9). Države članice imaju i obavezu da unapređuju istraživanja radi unapređivanja upravljanja, zaštite i mudre eksploatacije pojedinih vrsta divljih ptica u skladu sa odredbom člana 10, odnosno Aneksa V.

Trgovina divljom faunom i florom

Uredba Saveta (EC) No 338/97 od 9. decembra, 1996. godine, o zaštiti vrsta divlje faune i flore regulisanjem njihove trgovine se primenjuje u saglasnosti sa ciljevima, principima i odredbama Konvencije o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje flore i faune (CITES). Sve vrste na koje se odnosi ovo pravilo su nabrojene u četiri aneksa.

Uredbom se utvrđuju zajednički uslovi za izdavanje, upotrebu i predstavljanje dokumenata koji se odnose na uvoz u Zajednicu i izvoz ili reeksport iz Zajednice vrsta koje su obuhvaćene Pravilom i ovi dokumenti su važeći u celoj Zajednici. Takođe, utvrđuju se zajednički uslovi za prodaju ili bilo koju drugu komercijalnu transakciju primercima vrsta navedenih u Aneksu A. Što se tiče uvoza određenih primeraka vrsta koje su u pitanju, Pravilom je regulisano da su one predmet izdavanja uvoznih dozvola nadležnih upravnih vlasti država članica. Zajednica može u bilo koje vreme da zavede opšte uvozne restrikcije ili restrikcije za samo određene države porekla. Za izvoz ili reeksport se od strane upravnih vlasti država članica gde se nalaze lokacije vrsta koje su u pitanju, takođe izdaju dozvole (sertifikati) i vrše neophodne kontrole.⁵²⁷

Kretanje živih primeraka vrsta koje se navode u Aneksu A i B unutar Zajednice je takođe podvrgnuto posebnim pravilima. Za one vrste iz Aneksa A, neophodna je prethodna dozvola upravnih vlasti države članice u kojoj je primerak lociran, a za one u Aneksu B je neophodno ispunjavanja

⁵²⁷ Kada država članica odbije zahtev za izdavanje ovih dokumenata ona odmah obaveštava Komisiju koja obaveštava ostale države članice.

uslova od strane onog ko ih prima koje propisuju pravila o zaštiti životinja (adekvatno stanovanje i nega).⁵²⁸ Države članice su u obavezi da odrede carinske kancelarije za izvršavanje pregleda i formalnosti za vrste koje su regulisane ovim pravilom,⁵²⁹ kao i da odredi upravne vlasti i naučne vlasti odgovorne za sprovođenje odredbi Pravila i da nadziru poštovanje odredbi Pravila i kažnjavaju eventualna kršenja. Istovremeno, Pravilom se uvodi sistem za razmenu informacija⁵³⁰ između različitih vlasti koje su zadužene za sprovođenje ovog Pravila (države članice, Komisija, CITES sekretarijat, itd.).

Zaštita životinja

Posebna grupa propisa se neposredno odnosi na pojedina pitanja od značaja za zaštitu životinja. Lista ovih propisa obuhvata 22 akta među kojima su međunarodni ugovori i sekundarni izvori prava.⁵³¹

U međunarodne ugovore koji regulišu oblast zaštite životinja spadaju, između ostalog:

Evropska konvencija o zaštiti životinja koje se uzgajaju na poljoprivrednim gazdinstvima (Strazbur, 1976.) sa protokolom (Strazbur, 1992.),⁵³²

- Evropska konvencija o zaštiti životinja za klanje (Strazbur, 1979.);⁵³³
- Evropska konvencija o zaštiti kičmenjaka koji se koriste u eksperimentalne i druge naučne svrhe (Strasbur, 1986.);⁵³⁴
- Evropska konvencija o zaštiti životinja za vreme međunarodnog transporta (Paris, 1968).⁵³⁵

Sekundarnim propisima u oblasti zaštite životinja propisuju se obaveze država članica u odnosu na različita konkretna pitanja koja su značajna za zaštitu životinja (Direktiva Saveta 1999/22/EC koja se odnosi na držanje divljih životinja u zoološkim vrtovima, Uredba Saveta 3254/91/EEZ o zabrani korišćenja zamki koje hvataju životinje za noge; Direktiva 1999/74/EZ o minimalnim standardima za zaštitu koka nosilja, Direktiva 2002/4/EZ o registraciji objekata u kojima se drže koke nosilje; Direktiva 89/370/EEZ o sprečavanju uvoza i trgovine krznom mladunaca određenih vrsta foka...).

Međunarodni ugovori

Evropska konvencija o zaštiti životinja za vreme međunarodnog transporta (Paris, 1968. g.) reguliše uslove međunarodnog transporta životinja: prostor, ventilacija, higijena, transportna sredstva, hrana, voda, postupci ukrcavanja i iskrcavanja životinja, veterinarska pomoć za međunarodni transport itd. Konvencija se odnosi na međunarodni transport domaćih kopitara i domaćih papkara, domaćih ptica i zečeva, pasa i mačaka, drugih sisara, ptica i hladnokrvnih životinja (čl. 2). Posebno se propisuju mere koje se tiču vrste transporta i vrste životinja na koje se transport odnosi. Tako se, za domaće kopitare i papkare, posebno reguliše drumski prevoz (čl. 22-24), prevoz že-

⁵²⁸ I ovde Zajednica može u bilo koje vreme zavesti ograničenja u pogledu držanja ili kretanja živih primeraka vrsta u zavisnosti od ograničenja u pogledu uvođenja u Zajednicu.

⁵²⁹ Lista ovih kancelarija se publikuje u Službenom listu EZ.

⁵³⁰ Inače, Komisija i države članice sačinjavaju godišnje izveštaje u kojima se navode podaci o obimu trgovine primercima na koje se odnosi Uredba, dok se svake dve godine priprema širi izveštaj o sprovođenju i primeni Uredbe.

⁵³¹ <http://eur-lex.europa.eu/en/legis/latest/chap1540.htm> (Datum pristupanja 15.09.2010). Osim ovih propisa iz grupe propisa u oblasti životne sredine trebalo bi imati u vidu i propise koji se odnose na zaštitu životinja a nisu u neposrednoj nadležnosti Direktorata za životnu sredinu. Videti: web sajt Direktorata za zdravlje i potrošače: http://ec.europa.eu/food/animal/welfare/references_en.htm (Datum pristupa: 15.09.2010)

⁵³² 78/923/EEC: Council Decision of 19 June 1978 concerning the conclusion of the European Convention for the protection of animals kept for farming purposes, (OJ L 323, 17.11.1978, p. 12–13.)

⁵³³ 88/306/EEC: Council Decision of 16 May 1988 on the conclusion of the European Convention for the Protection of Animals for Slaughter, (OJ L 137, 2.6.1988, p. 25–26.)

⁵³⁴ 1999/575/EC: Council Decision of 23 March 1998 concerning the conclusion by the Community of the European Convention for the protection of vertebrate animals used for experimental and other scientific purposes, (OJ L 222, 24.8.1999, p. 29–30.)

⁵³⁵ 2004/544/EC: Council Decision of 21 June 2004 on the signing of the European Convention for the protection of animals during international transport, (OJ L 241, 13.7.2004, p. 21–21.)

leznicom (čl. 17-21), vodom (čl. 25-34), vazduhom (čl. 35-37), a posebno se razrađuju odredbe koje se odnose na transport domaćih životinja (ovaca, koza, goveda, svinja), domaćih ptica i zečeva (čl. 38), domaćih pasa i domaćih mačaka (čl. 40-41), hladnokrvnih životinja (čl. 46). Opštim odredbama Konvencije regulisana su pitanja koja se odnose na veterinarsku inspekciju životinja pre utovara (čl. 3); ovlašćenja veterinarskog službenika zemlje izvoznice, zemlje tranzita i zemlje uvoznice (čl. 5); obaveze prevoznika u pogledu obezbeđivanja potrebnog prostora, ventilacije, vazduha, obeležavanja kontejnera za prevoz životinja, postupka prevoza (čl. 6, 7); opremu za prevoz i karakteristike prevoznog sredstva (čl. 8, 9); higijenu prevoznog sredstva (čl. 13); ishranu životinja za vreme transporta (čl. 11); staranje o životinjama koje se povrede (čl. 12); ubrzanje tranzitnih formalnosti (čl. 15), itd.

Evropska konvencija o zaštiti kičmenjaka koji se koriste u eksperimentalne i druge naučne svrhe (Strasbur, 1986. g.) ima za cilj ograničavanje eksperimentisanja na životinjama. Odredbe Konvencije podstiču strane ugovornice da ne vrše eksperimente na životinjama osim onda kada je to nužno. U skladu sa tim, sva istraživanja alternativnim metodama se ohrabruju i podstiču. Životinje na kojima se eksperimentiše treba da budu izabrane na bazi “jasno utvrđenih kvantitativnih kriterija” i “kada je god to moguće” moraju biti pošteđene nepotrebnih patnji. Utvrđuju se principi koji se smatraju osnovom za ponašanja u ovoj oblasti. Strane ugovornice, ako procene za potrebno, mogu proširiti primenu odredbi Konvencije ili primenjivati strožija pravila.

Evropska konvencija o zaštiti životinja koje se uzgajaju na poljoprivrednim gazdinstvima (Strazbur, 1976. g.) sa protokolom (Strazbur, 1992. g.) se odnosi na životinje koje se hrane i drže zbog proizvodnje hrane, vune, kože ili krzna ili zbog drugih poljoprivrednih razloga, a posebno na životinje koje se koriste za intenzivno uzgajanje. Zaštita koja se obezbeđuje Konvencijom ima za cilj da se izbegnu nepotrebne patnje i povrede s obzirom na uslove smeštaja, ishrane i nege. U tom smislu Konvencija utvrđuje obaveze strana ugovornica da nadziru uslove i stanje zdravlja životinja kao i tehničku opremu koja se koristi prilikom intenzivnog uzgajanja. Konvencijom se ustanovljava i Stalni komitet za nadzor primene. On je odgovoran i za razradu i usvajanje preporuka stranama ugovornicama, za davanje savetodavnih mišljenja, za olakšavanje miroljubivog rešavanja problema koji mogu da se pojave između strana ugovornica povodom primene Konvencije. Takođe,

on podnosi Komitetu Ministara izveštaje o aktivnostima koje se tiču implementacije Konvencije.

Evropska konvencija o zaštiti životinja za klanje (Strazbur, 1979. g.) ima za svrhu da se olakša usklađivanje metoda klanja životinja u Evropi i da ih učini humanijim. Konvencija utvrđuje obaveze strana ugovornica u pogledu tretmana životinja u klanicama (upotreba pogodne opreme za istovar životinja, izbegavanje brutalnih postupaka prema životinjama, a posebno udaranja po osetljivim delovima tela, smeštanje i briga za životinje koje neće biti zaklane odmah po pristizanju, potrebna oprema u klanicama). Konvencija utvrđuje da životinje moraju biti ošamućene pre nego što prokrvare. Ošamućivanje velikih životinja mora biti izvršeno posebnim instrumentom koji upravlja udarcem ili se penetrira na nivou mozga, elektro - narkozom ili gasom. Upotreba mesarske sekire ili čekića je zabranjena. Onde gde postoje izuzetci od pravila koje Konvencija utvrđuje (ritualno klanje, klanje u hitnim slučajevima, klanje živine ili zečeva, itd.) klanje mora biti izvršeno tako da se životinje poštede nepotrebnih patnji.

Držanje divljih životinja u zološkim vrtovima

Direktiva Saveta 1999/22/EC od 29. marta, 1999. godine, koja se odnosi na držanje divljih životinja u zoološkim vrtovima⁵³⁶ ima za cilj da se utvrde minimalni standardi za držanje i brigu o životinjama u zoološkim vrtovima, kao i da se ojača uloga zooloških vrtova u očuvanju biodiverziteta. Pri tom se polazi od procene da se mnoge životinje u evropskim zoološkim vrtovima drže u neprihvatljivim uslovima. Direktiva utvrđuje obavezu država članica u pogledu preduzimanja mera za izdavanje dozvola i inspekciju zooloških vrtova u okviru Zajednice. Takođe, države članice obezbeđuju da svi zoološki vrtovi sprovode određene mere očuvanja, kao što su: vođenje registra zooloških vrtova, sprečavanje bekstva nekih životinja, držanje životinja na način koji zadovoljava njihove biološke potrebe (uključujući i program veterinarske zaštite), unapređivanje javnog obrazovanja i svesti o očuvanju biodiverziteta, učešće u istraživanju i razmena informacija o očuvanju vrsta, itd.

⁵³⁶ Council Directive 1999/22/EC of 29 March 1999 relating to the keeping of wild animals in zoos, (OJ L 94, 9.4.1999, p. 24–26.)

Usklađivanje nacionalnih propisa Republike Srbije sa propisima EU

Oblast zaštite prirode je u nadležnosti MŽSPP, Zavoda za zaštitu prirode, MPŠV, AZŽS, Pokrajinskog sekretarijata za zaštitu životne sredine i održivi razvoj, javnih preduzeća za upravljanje nacionalnim parkovima, javnih preduzeća za gazdovanje šumama i drugih staralaca zaštićenih prirodnih dobara.

Osnovni izvori nacionalnog prava u oblasti zaštite prirode su: Zakon o zaštiti prirode („Službeni glasnik RS” broj 36/09), Zakon o održivom korišćenju ribljeg fonda („Službeni glasnik RS” broj 36/09), Zakon o lovstvu („Službeni glasnik RS”, br.39/93). Ovome treba dodati i veći broj propisa u oblasti zaštite životinja kao što su: Zakon o dobrobiti životinja („Službeni glasnik RS”, broj 41/2009), Zakona o veterinarstvu („Službeni glasnik RS” broj 91/2005), Zakon o stočarstvu („Službeni glasnik RS” broj 41/09), Zakon o bezbednosti hrane („Službeni glasnik RS” broj 41/2009), itd.

Zakonom o zaštiti prirode izvršeno je delimično usaglašavanje sa Direktivom 92/43/EEZ, Direktivom 79/409/EEZ, Direktivom 1999/22/EZ i Direktivom 83/129/EEZ (izmenjena Direktivom 85/444/EEZ i Direktivom 89/370/EEZ), Uredbom 3254/91/EEZ, Uredbom 338/97/EZ i Uredbom 348/81/EEZ, a potpuno usaglašavanje će biti uređeno donošenjem podzakonskih akata.

Usvojeni su podzakonski akti kojima se u potpunosti prenosi Uredba Saveta 865/2006/EZ o implementaciji Konvencije o međunarodnoj trgovini divljom florom i faunom, Uredba Saveta 359/2009/EZ o obustavi unošenja određenih vrsta divlje flore i faune i Uredba Saveta 407/2009/EZ.⁵³⁷

Predstoje više aktivnosti na planu daljeg usaglašavanja nacionalnih propisa sa propisima EU kao što su: donošenje posebnog zakona o nacionalnim parkovima i podzakonskih akata o osnivanju ekološke mreže i proglašenju zaštićenih područja u Srbiji u skladu sa Direktivom Saveta 92/43/EEZ i

⁵³⁷ CITES konvencija je jedan od retkih međunarodnih ugovora u oblasti životne sredine čije sprovođenje je, do određene mere, vršeno i pre formalne ratifikacije, a na osnovu odluke nadležnih organa bivše Jugoslavije. Kasnija dogradnja postojećih podzakonskih propisa u ovoj oblasti najvećim delom je proizašla iz Zakona o ratifikaciji Konvencije o međunarodnom prometu ugroženim vrstama divlje faune i flore. „Službeni list SRJ”, Međunarodni ugovori, br. 11/2001.

Direktivom Saveta 79/409/EEZ; usvajanje akcionih planova za zaštitu ekosistema, za zaštitu zaštićenih prirodnih dobara i za zaštitu zemljišta, koji će biti usaglašeni sa ciljevima VI akcionog programa za životnu sredinu EZ, Tematskom strategijom o zaštiti zemljišta (SOM (2006) 231) i relevantnim dokumentima i propisima EU; donošenje višegodišnjeg plana za finansiranje zaštite prirode i održivo korišćenje biodiverziteta i program rada zaštićenih područja (CBD), itd.⁵³⁸

Evropski informacioni sistem o biodiverzitetu (Biodiversity Information System for Europe) rezultat partnerstva između Evropske komisije (Generalnog direktorata za životnu sredinu, Zajedničkog istraživačkog centra i Eurostata) kao i Evropske agencije za životnu sredinu. <http://biodiversity.europa.eu/>

10. UPRAVLJANJE OTPADOM I ČISTE TEHNOLOGIJE

a) Stanje i opšti elementi politike

Postoje različiti podaci o porastu generisanja otpada u svetu i EU kao i predviđanja daljih tokova sa posledicama koje to ima, ili može da ima, na stanje životne sredine i privredu u celini. Tako npr. između 1990. i 1995.

⁵³⁸ NPI-ID, op. cit. str. 571-600; str. 586-588.

godine, zabeležen je porast proizvodnje otpada u EU i EFTA za 10% dok je GDP porastao za 6%. Najveći doprinos porastu proizvodnje otpada imalo je povećanje komunalnog otpada iako je poraslo generisanje i opasnog otpada. Generalno, sa porastom nivoa privredne aktivnosti predviđa se i stalan porast generisanja otpada iako ove korelacije nisu precizno razjašnjene.⁵³⁹

Postupanje sa otpadom u EU i stanje u ovoj oblasti različito je od države do države iako postoje izvesne opšte i zajedničke karakteristike. Procenjuje se da dominira odlaganje komunalnog otpada na deponije (49%), potom dolazi spaljivanje (18%), reciklaža i kompostiranje (33%). U državama novim članicama, iako se stanje ubrzano menja, dominira odlaganje na deponije iako je to u savremenoj politici najnepoželjnija opcija. Inače, postoje velike razlike u stanju između pojedinih država članica budući da kod nekih ubedljivo dominira odlaganje na deponije (99%), za razliku od drugih gde je odlaganje na deponije zanemarljiv način postupanja sa otpadom (10%), i gde dominiraju drugi oblici postupanja sa otpadom (reciklaža 65%), itd.⁵⁴⁰

Intenzivnije aktivnosti na planu regulisanja upravljanja otpadom EZ je započela već u periodu realizacije prvog akcionog programa, t.j. u periodu od 1973. do 1976. godine. U tom periodu su usvojeni i prvi propisi u ovoj oblasti: Direktiva 75/439 o upravljanju otpadnim uljima i o uklanjanju polihlorovanog bifenila i polihlorovanog terfenila. Nakon toga usledilo je donošenje većeg broja propisa, tako da danas sekundarni propisi EU u oblasti upravljanja otpadom spadaju u grupu najbrojnijih propisa. Osim toga, pri razmatranju pravne regulative u oblasti upravljanja otpadom trebalo bi voditi računa o politici i propisima EU u različitim drugim oblastima. Ovo se pre svega odnosi na one propise koje se odnose na zaštitu zemljišta, voda, prirode, kao i propise koji, zbog svog sistemskog značaja i uticaja na razli-

⁵³⁹ Commission Communication of 21 December 2005 „Taking sustainable use of resources forward: A Thematic Strategy on the prevention and recycling of waste” [COM(2005) 666 - Not published in the Official Journal]. Brussels, 21.12.2005, p.5. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0666:FIN:EN:PDF> (Datum pristupa 16.3.2010)

⁵⁴⁰ Ibid, p. 4.

čite sektore, najčešće označavaju kao „horizontalno“ zakonodavstvo EU.⁵⁴¹

Osnovni elementi politike EU u oblasti upravljanja otpadom definisani su relevantnim odredbama Ugovora o funkcionisanju EU u delu koji odnosi na životnu sredinu, Šestog akcionog programa EU u oblasti životne sredine i Tematske strategije o prevenciji i reciklaži otpada.

Šestim akcionim programom EU utvrđeni su opšti i konkretni ciljevi u oblasti upravljanja prirodnim resursima i otpadom.⁵⁴² Opšti ciljevi su da se obezbedi da potrošnja obnovljivih i neobnovljivih resursa ne prevaziđe kapacitete životne sredine kao i da se dostigne razdvajanje korišćenja resursa od ekonomskog rasta kroz značajna unapređenja resursne efikasnosti i smanjenja otpada. Utvrđen je, kao poseban cilj, smanjenje količine otpada za konačno odlaganje za 20% do 2010. godine, odnosno za 50% do 2050. godine. Radi dostizanja ovih ciljeva predviđeno je preduzimanje sledećih aktivnosti: razvoj strategije za održivo upravljanje resursima i utvrđivanje prioriteta u smanjivanju potrošnje, oporezivanje korišćenje resursa, uklanjanje subvencija koje podstiču prekomerno korišćenje resursa, integrisanje pitanja resursne efikasnosti u integralnu proizvodnu politiku, sistem eko-označavanja, sisteme procene uticaja, donošenje strategije za reciklažu otpada, unapređivanje postojećih sistema upravljanja otpadom i investicija u kvantitativnu i kvalitativnu prevenciju i integraciju prevencije otpada u integrisanu proizvodnu politiku i Strategiju Zajednice o hemikalijama.

Prema odredbama člana 1 tačka 4, Odluke o ustanovljavanju Šestog akcionog programa u oblasti životne sredine, jedan od „prioritetnih ciljeva“

⁵⁴¹ Kao što su: Direktiva 96/61/EEC o integralnoj prevenciji i kontroli zagađenja koja se primenjuje na industrijska i druga postrojenja i aktivnosti koje su klasifikovane prema nivou zagađivanja i riziku koji te aktivnosti mogu imati po zdravlje ljudi i životnu sredinu; Direktiva 2001/42/EC o proceni uticaja određenih planova i programa na životnu sredinu čiji je cilj postizanje visokog nivoa zaštite životne sredine i doprinos uključivanju faktora bitnih za životnu sredinu u proces pripreme i usvajanja planova i programa, radi unapređenja održivog razvoja; zatim Direktiva 2003/4 o pristupu informacijama, Direktiva 2003/35/EC o učešću javnosti u odlučivanju u izradi planova i programa u oblasti životne sredine, itd.

⁵⁴² Videti: Decision No 1600/2002/EC of the European Parliament and of the Council of 22 July 2002 laying down the Sixth Community Environment Action Programme (OJ L 242, 10.09.2002, p.13). <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:242:0001:0001:EN:PDF> (Datum pristupa: 8.4.2010)

koji Zajednica treba da dostigne odnosi se na oblast „prirodnih resursa i otpada“, pored klimatskih promena, prirode i biodiverziteta, zdravlja i kvaliteta života. Predviđeno je da Program ima za cilj, između ostalog, „bolju resursnu efikasnost kao i upravljanje resursima i otpadom radi ostvarivanja više održivih modela proizvodnje i potrošnje“. Na taj način treba ostvariti „razdvajanje korišćenja resursa i proizvodnje otpada od stope ekonomskog rasta“ s ciljem da se obezbedi da potrošnja obnovljivih i neobnovljivih resursa ne prevaziđe kapacitete životne sredine (član 2 tačka 2).

Pored toga, u delu Akcionog programa koji se odnosi na „ciljeve i prioriteta područja za aktivnosti u oblasti borbe protiv klimatskih promena“ predviđeno je da se definisani ciljevi trebaju ostvariti, između ostalog, i putem prioriteta aktivnosti koje se odnose na smanjivanje emisija gasova sa efektom staklene bašte „u drugim sektorima“ uz vođenje računa o potrebi smanjenja ovih emisija i u Strategiji Zajednice koja se odnosi na upravljanje otpadom (član 5). Slično i u delu Akcionog programa koji se odnosi na ciljeve i prioriteta područja aktivnosti u oblasti prirode i biodiverziteta (član 6). Opšti ciljevi utvrđeni Programom trebaju biti ostvareni sredstvima koja se, u delu koji se odnosi na „akcidente i katastrofe“ odnose na razvoj budućih mera radi pomoći u sprečavanju rizika od velikih akcidenata sa posebnim naglaskom na one koji se odnose na „razvoj mera u oblasti rudarskog otpada“, pored cevovoda, rudarstva, pomorskog transporta opasnih supstanci (Tačka 2. b).

Ključni značaj za oblast upravljanja otpadom ima član 8. Programa koji se u celini odnosi se na „ciljeve i prioriteta područja aktivnosti u oblasti održivog korišćenja i upravljanja prirodnim resursima i otpadom“. Ciljevi Zajednice u ovoj oblasti obuhvataju sledeće: obezbeđivanje da potrošnja resursa i njihovi uticaji ne prevaziđu kapacitet životne sredine i razdvajanje veza između ekonomskog rasta i korišćenja resursa;⁵⁴³ dostizanje značajnog ukupnog smanjenja u obimu nastanka otpada putem inicijative za prevenciju otpada, bolju resursnu efikasnost i usmeravanje ka više održivim modelima proizvodnje i potrošnje; značajno smanjivanje u količini otpada koji treba da bude odložen i obimu proizvodnje opasnog otpada uz izbegavanje

⁵⁴³ U vezi sa ovim utvrđen je „indikativan cilj“ da se ostvari 22% proizvodnje struje iz obnovljivih izvora do 2010. godine s ciljem da se značajno poveća resursna i energetska efikasnost.

porasta emisija u vazduh, vodu i zemljište; podsticanje ponovne upotrebe otpada koji se proizvodi, tako da obim njihove opasnosti treba da bude smanjen i da predstavljaju što manji rizik. Prednost treba da bude data ponovnoj upotrebi, a naročito reciklaži. Količina otpada za odlaganje treba da bude minimizirana i otpad treba da bude bezbedno odložen. Otpad namenjen za odlaganje treba da bude tretiran što je moguće bliže mestu njegovog nastanka, sve do toga da ovo ne vodi ka smanjenju efikasnosti u operacijama tretmana otpada.

Ovi ciljevi treba da budu ostvareni uz vođenje računa o Integralnoj proizvodnoj politici i Strategiji Zajednice za upravljanje otpadom.⁵⁴⁴ kroz različite prioriteta aktivnosti.

Tematska strategija o prevenciji i reciklaži otpada

Tematska strategija o prevenciji i reciklaži otpada usvojena je 21. decembra, 2005. godine, i ima za cilj da sagleda i proceni politiku EU u oblasti otpada, pojednostavi i razjasni postojeći pravni okvir, ustanovi ciljeve i osnovne instrumente pomoću kojih će se ostvariti unapređivanje upravljanja otpadom i smanjenje nastanka otpada.⁵⁴⁵ U skladu sa tim predloženo je, između ostalog, dalje unapređivanje Okvirne direktive o otpadu (2006/12/EC), uključivanje u EU propisa pristupa zasnovanog na „životnom ciklusu“, utvrđivanje minimalnih standarda za aktivnosti u oblasti reciklaže, traganje za novim metodama ubrzanja reciklaže, podsticanje preusmeravanja biološkog otpada sa deponija i revidiranje Direktive o otpadnom mulju (86/278/EC).

⁵⁴⁴ Council Resolution of 24 February 1997 on a Community strategy for waste management (OJ C 76, 11.3.1997, p. 1).

⁵⁴⁵ Ipak, zbog karaktera problema upravljanja otpadom trebalo bi voditi računa i tematskim strategijama u drugim oblastima kao što su: Tematska strategija o zaštiti zemljišta, Tematska strategija o održivom korišćenju resursa, Tematska strategija u oblasti zaštita vazduha, Tematska strategija o urbanoj životnoj sredini, itd

Principi upravljanja otpadom

Može se reći da nekoliko principa upravljanja otpadom, utvrđeni u različitim dokumentima i propisima, predstavljaju osnovu politike EU u ovoj oblasti. Pored opštih principa politike EU u oblasti životne sredine definisanih Ugovorom o funkcionisanju EU (prevencija, predostrožnost, загаđivač-plaća i sprečavanje štete u životnoj sredini na izvoru nastanka) nekoliko principa se specifično odnosi na oblast upravljanja otpadom ili na specifičan način izvedeni iz opštih principa. U skladu sa članom 4. Direktive 2008/98/EC o otpadu hijerarhija principa podrazumeva da strategije upravljanja otpadom moraju primarno biti zasnovane na sprečavanju proizvodnje (nastanka) otpada i minimiziranju štetnih efekata otpada. Onda kada ovo nije moguće, otadni materijali treba da budu ponovo korišćeni, reciklirani, obnovljeni ili korišćeni kao izvor energije. U poslednjoj fazi ostavljena je mogućnost za primenu mera koje se odnose na odlaganje otpada u skladu sa definisanim standardima. Ovome treba dodati i sledeće principe: princip blizine (otpad treba da bude odlagan što je moguće bliže izvoru nastanka), princip odgovornosti proizvođača (koji podrazumeva da privredni subjekti moraju biti uključeni u mere zasnovane na pristupu koji polazi od principa „životnog ciklusa“ za substance, delove ili proizvode koji oni proizvode ili koriste), sprečavanje ilegalne trgovine otpadom i ilegalnog odlaganja otpadom (što podrazumeva preduzimanje odgovarajućih mera monitoringa, obezbeđivanja poštovanja propisa i međunarodne saradnje) i princip najboljih raspoloživih tehnika koje ne zahtevaju prevelike troškove (što podrazumeva da emisije iz postrojenja u životnu sredinu moraju biti smanjene što je više moguće i na najekonomičniji način).

b) Propisi EU u oblasti upravljanja otpadom

Od ukupno 678 pravnih akata koji ulaze u korpus izvora prava životne sredine EU, u grupi koja je označena kao „upravljanje otpadom i čiste tehnologije“ nalazi se ukupno 71.⁵⁴⁶ Daleko najčešći izvor prava su „odluke“ (preko 40), zatim slede „direktive“ (19) dok je broj „uredbi“ 7. Sve ove propise je

⁵⁴⁶ Zaključno sa 1. julom, 2010. godine. Videti: <http://eur-lex.europa.eu/en/legis/latest/chap15103030.htm> (Datum pristupa: 1.7.2010)

moguće klasifikovati na različite načine. Imajući u vidu prevashodni karakter predmeta regulisanja, ovde ih grupišemo na sledeći način: opšti propisi u oblasti otpada; propisi koji se odnose na otpad koji nastaje kao rezultat potrošačkih aktivnosti, odnosno propisi koji se odnose na posebne tokove otpada; propisi koji se odnose na opasan otpad i ostale propise. Pri tom se mora imati u vidu da se radi o uslovnoj klasifikaciji čija je svrha obezbeđivanje lakše preglednosti propisa budući da postoji višestruka povezanost i međusobno preplitanje značaja pojedinih propisa iz različitih grupa.

- a) Spisak najznačajnijih opštih propisa EU u oblasti upravljanja otpadom obuhvata, između ostalog, sledeće: Direktivu Saveta 2008/98/EC o otpadu⁵⁴⁷ koja zamenjuje i dopunjuje Okvirnu direktivu 75/442/EEC, 2006/12/EC,⁵⁴⁸ Direktivu Saveta 2000/76/EC o spaljivanju otpada,⁵⁴⁹ Direktivu Saveta 99/31/EC o deponijama,⁵⁵⁰ Uredbu 1013/2006 o kretanju otpada,⁵⁵¹ Uredbu Komisije (EC) br. 1418/2007 o izvozu nekih vrsta otpada (navedениh u Prilogu III. ili III.A Uredbe (EZ-a) br. 1013/2006) na reciklažu u neke zemlje na koje se ne primenjuje Odluka OECD o kontroli prekograničnog kretanja otpada,⁵⁵² Uredbu 2150/2002 o statistici u oblasti otpada⁵⁵³, itd.
- b) U kategoriji propisa kojima se reguliše upravljanje otpadom iz potrošnje, odnosno propisa kojima se regulišu tzv. posebni tokovi otpada slede-

⁵⁴⁷ Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on waste and repealing certain Directives (Text with EEA relevance), (OJ L 312, 22.11.2008, p. 3–30). (Datum pristupa: 1.7.2010)

⁵⁴⁸ Ukidanje važenja relevantnih odredbi ovih direktiva počinje da važi od 12. decembra 2010. godine.

⁵⁴⁹ Directive 2000/76/EC of the European Parliament and of the Council of 4 December 2000 on the incineration of waste, (OJ L 332, 28.12.2000, p. 91–111).

⁵⁵⁰ Council Directive 1999/31/EC of 26 April 1999 on the landfill of waste, (OJ L 182, 16.7.1999, p. 1–19)

⁵⁵¹ Regulation (EC) No 1013/2006 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2006 on shipments of waste (OJ L 190, 12.7.2006, p. 1–98).

⁵⁵² Commission Regulation (EC) No 1418/2007 of 29 November 2007 concerning the export for recovery of certain waste listed in Annex III or IIIA to Regulation (EC) No 1013/2006 of the European Parliament and of the Council to certain countries to which the OECD Decision on the control of transboundary movements of wastes does not apply (Text with EEA relevance), (OJ L 316, 4.12.2007, p. 6–52)

⁵⁵³ Regulation (EC) No 2150/2002 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2002 on waste statistics (Text with EEA relevance) (OJ L 332, 9.12.2002, p. 1–36).

ći propisi imaju poseban značaj: Direktiva Saveta 94/62/EC o ambalaži i ambalažnom otpadu⁵⁵⁴ dopunjena Direktivom 2005/20/EC, 2004/12/EC, 1882/2003/EC, Direktiva Saveta 96/59/EC o odlaganju PCB i PCT,⁵⁵⁵ Direktiva Saveta 2006/66/EC koja zamenjuje i dopunjuje Direktivu 91/157/EEC o baterijama i akumulatorima i otpadnim baterijama i akumulatorima,⁵⁵⁶ Odluka Komisije 2009/851/EC kojom se ustanovljava uputnik za izveštaje država članica o sprovođenju Direktive 2006/66/EC,⁵⁵⁷ Odluka Komisije 2009/603/EC kojom se ustanovljavaju zahtevi za registraciju proizvođača baterija i akumulatora u skladu sa Direktivom 2006/66/EC,⁵⁵⁸ Direktiva Saveta 75/439/EEC o odlaganju otpadnih ulja dopunjena direktivama 1987/101/EEC, 91/692/EEC, 2000/76/EC,⁵⁵⁹ Direktiva Saveta 2000/53/EC o istrošenim vozilima,⁵⁶⁰ Direktiva 2002/95/ES o ograničavanju korišćenja nekih opasnih supstanci u električnoj i elektronskoj opremi,⁵⁶¹ Di-

rektiva 2002/96/EC o otpadu od električne i elektronske opreme.⁵⁶²

c) Kada je u pitanju opasan otpad osnovni izvori prava su Odluka Saveta 93/98/EEC od 1. februara, 1993. godine, o zaključivanju, u ime Zajednice, Konvencije o kontroli prekograničnog kretanja opasnih otpada i njihovom odlaganju (Bazelska konvencija),⁵⁶³ Odluka Saveta 97/640/EC od 22. septembra, 1997. godine, o odobravanju, u ime Zajednice, amandmana na Konvenciju o prekograničnom kretanju opasnih otpada i njihovom odlaganju (Bazelska konvencija)⁵⁶⁴ i Direktiva Saveta 91/689/EEC o opasnom otpadu dopunjena Direktivom 94/31/EC i 166/2006/EC.⁵⁶⁵

d) U kategoriji otpada koji nastaje usled specifičnih aktivnosti, poseban značaj imaju sledeći propisi: Direktiva 2006/21/EC o upravljanju otpadom iz ekstraktivne industrije,⁵⁶⁶ Odluka Komisije 2009/360/EC o tehničkim zahtevima ustanovljenim Direktivom 2006/21/EC o upravljanju otpadom iz ekstraktivne industrije,⁵⁶⁷ Odluka Komisije 2009/359/EC o definisanju inertnog otpada u sprovođenju člana 22(1)f Direktive 2006/21/EC o uprav-

⁵⁵⁴ *European Parliament and Council Directive 94/62/EC of 20 December 1994 on packaging and packaging waste (OJ L 365, 31.12.1994, p. 10–23).*

⁵⁵⁵ *Council Directive 96/59/EC of 16 September 1996 on the disposal of polychlorinated biphenyls and polychlorinated terphenyls (PCB/PCT) (OJ L 243, 24.9.1996, p. 31–35).*

⁵⁵⁶ *Directive 2006/66/EC of the European Parliament and of the Council of 6 September 2006 on batteries and accumulators and waste batteries and accumulators and repealing Directive 91/157/EEC (Text with EEA relevance) (OJ L 266, 26.9.2006, p. 1–14).*

⁵⁵⁷ *2009/851/EC: Commission Decision of 25 November 2009 establishing a questionnaire for Member States reports on the implementation of Directive 2006/66/EC of the European Parliament and of the Council on batteries and accumulators and waste batteries and accumulators (notified under document C(2009) 9105) (Text with EEA relevance), (OJ L 312, 27.11.2009, p. 56–58)*

⁵⁵⁸ *2009/603/EC: Commission Decision of 5 August 2009 establishing requirements for registration of producers of batteries and accumulators in accordance with Directive 2006/66/EC of the European Parliament and of the Council (Notified under document C(2009) 6054) (Text with EEA relevance) (OJ L 206, 8.8.2009, p. 13–15)*

⁵⁵⁹ *Council Directive 75/439/EEC of 16 June 1975 on the disposal of waste oils, (OJ L 194, 25.7.1975, p. 23–25).*

⁵⁶⁰ *Directive 2000/53/EC of the European Parliament and of the Council of 18 September 2000 on end-of life vehicles - Commission Statements, (OJ L 269, 21.10.2000, p. 34–43).*

⁵⁶¹ *Directive 2002/95/EC of the European Parliament and of the Council of 27 January 2003 on the restriction of the use of certain hazardous substances in electrical and electronic equipment, (OJ L 37, 13.2.2003, p. 19–23)*

⁵⁶² *Directive 2002/96/EC of the European Parliament and of the Council of 27 January 2003 on waste electrical and electronic equipment (WEEE) - Joint declaration of the European Parliament, the Council and the Commission relating to Article 9 (OJ L 37, 13.2.2003, p. 24–39).*

⁵⁶³ *93/98/EEC: Council Decision of 1 February 1993 on the conclusion, on behalf of the Community, of the Convention on the control of transboundary movements of hazardous wastes and their disposal (Basel Convention), (OJ L 039, 16/02/1993 P. 0001 – 0002).*

⁵⁶⁴ *97/640/EC: Council Decision of 22 September 1997 on the approval, on behalf of the Community, of the amendment to the Convention on the control of transboundary movements of hazardous wastes and their disposal (Basle Convention), as laid down in Decision III/1 of the Conference of the Parties (OJ L 272, 4.10.1997, p. 45–46).*

⁵⁶⁵ *Council Directive 91/689/EEC of 12 December 1991 on hazardous waste, (OJ L 377, 31.12.1991, p. 20–27).*

⁵⁶⁶ *Directive 2006/21/EC of the European Parliament and of the Council of 15 March 2006 on the management of waste from extractive industries and amending Directive 2004/35/EC - Statement by the European Parliament, the Council and the Commission, (OJ L 102, 11.4.2006, p. 15–34).*

⁵⁶⁷ *2009/360/EC: Commission Decision of 30 April 2009 completing the technical requirements for waste characterisation laid down by Directive 2006/21/EC of the European Parliament and of the Council on the management of waste from extractive industries (notified under document number C(2009) 3013) (OJ L 110, 1.5.2009, p. 48–51)*

ljanju otpadom iz ekstraktivne industrije,⁵⁶⁸ Odluka Komsije 2009/358/EC o usklađivanju, redovnom prenosu informacija i upitniku na koji upućuju članovi 22(1)(a) i 18. Direktive 2006/21/EC o upravljanju otpadom iz ekstraktivne industrije,⁵⁶⁹ Odluka Komisije 2009/337/EC o definisanju kriterijuma za klasifikaciju postrojenja za otpad u skladu sa Aneksom III Direktive 2006/21/EC o upravljanju otpadom iz ekstraktivne industrije,⁵⁷⁰ Odluka Komisije 2009/335/EC o tehničkim uputstvima za ustanovljavanje finansijske garancije u skladu sa Direktivom 2006/21/EC o upravljanju otpadom iz ekstraktivne industrije,⁵⁷¹ Direktiva Saveta 86/278/EEC o zaštiti životne sredine, a posebno zemljišta, pri korišćenju otpadnog mulja u poljoprivredi,⁵⁷² Direktiva 2000/59/EC o postrojenjima za prijem broskog otpada i ostataka tereta,⁵⁷³ Direktiva 78/176/EEC o otpadu iz industrije u kojoj se koristi titan-dioksid,⁵⁷⁴ Direktiva 82/883/EEC o procedurama za nadgledanje i monitoring životne sredine usled ugroženosti otpadom iz

industrije titanijum-dioksida,⁵⁷⁵ Direktiva 92/112/EEC o procedurama za usklađivanje programa za smanjivanje i uklanjanje zagađenja uzrokovanog otpadom iz industrije titanijum-dioksida.⁵⁷⁶

e) Pored navedenih, usvojeno je i više drugih propisa koji su značajni za oblast upravljanja otpadom, među kojima: Direktiva 86/278/EEC o zaštiti životne sredine i posebno zemljišta u slučaju korišćenja sekundarnih đubriva u poljoprivredi,⁵⁷⁷ Uredba 166/2006 koja se odnosi na osnivanje Evropskog registra ispuštanja i prenosa zagađujućih supstanci,⁵⁷⁸ Odluka Komisije 2010/205/ koja se odnosi na upitnike u vezi sa Uredbom 166/2006 o osnivanju Evropskog registra ispuštanja i prenosa zagađujućih supstanci,⁵⁷⁹ Uredba 1418/2007 koja se odnosi na izvoz otpada za ponovno korišćenje definisanog Aneksom III ili IIIA Uredbe 1013/2006,⁵⁸⁰ Odluka Komisije 2001/524/EC o objavljenim referencama standarda EN 13428:2000, EN 13429:2000, EN 13430:2000, EN 13431:2000 i EN 13432:2000 u Službenom glasniku Evropske zajednice u vezi sa Direktivom Evropskog Parlamenta i Saveta 94/62/EC o ambalaži i ambalažnom

⁵⁶⁸ 2009/359/EC: Commission Decision of 30 April 2009 completing the definition of inert waste in implementation of Article 22(1)(f) of Directive 2006/21/EC of the European Parliament and the Council concerning the management of waste from extractive industries (notified under document number C(2009) 3012), (OJ L 110, 1.5.2009, p. 46–47)

⁵⁶⁹ 2009/358/EC: Commission Decision of 29 April 2009 on the harmonisation, the regular transmission of the information and the questionnaire referred to in Articles 22(1)(a) and 18 of Directive 2006/21/EC of the European Parliament and of the Council on the management of waste from extractive industries (notified under document number C(2009) 3011), (OJ L 110, 1.5.2009, p. 39–45)

⁵⁷⁰ 2009/337/EC: Commission Decision of 20 April 2009 on the definition of the criteria for the classification of waste facilities in accordance with Annex III of Directive 2006/21/EC of the European Parliament and of the Council concerning the management of waste from extractive industries (notified under document number C(2009) 2856), (OJ L 102, 22.4.2009, p. 7–11)

⁵⁷¹ 2009/335/EC: Commission Decision of 20 April 2009 on technical guidelines for the establishment of the financial guarantee in accordance with Directive 2006/21/EC of the European Parliament and of the Council concerning the management of waste from extractive industries (notified under document number C(2009)2798), (OJ L 101, 21.4.2009, p. 25–25)

⁵⁷² Council Directive 86/278/EEC of 12 June 1986 on the protection of the environment, and in particular of the soil, when sewage sludge is used in agriculture (OJ L 181, 4.7.1986, p. 6–12).

⁵⁷³ Directive 2000/59/EC of the European Parliament and of the Council of 27 November 2000 on port reception facilities for ship-generated waste and cargo residues - Commission declaration (OJ L 332, 28.12.2000, p. 81–90).

⁵⁷⁴ Council Directive 78/176/EEC of 20 February 1978 on waste from the titanium dioxide industry (OJ L 54, 25.2.1978, p. 19–24).

⁵⁷⁵ Council Directive 82/883/EEC of 3 December 1982 on procedures for the surveillance and monitoring of environments concerned by waste from the titanium dioxide industry (OJ L 378, 31.12.1982, p. 1–14).

⁵⁷⁶ Council Directive 92/112/EEC of 15 December 1992 on procedures for harmonizing the programmes for the reduction and eventual elimination of pollution caused by waste from the titanium dioxide industry, (OJ L 409, 31.12.1992, p. 11–16).

⁵⁷⁷ Council Directive 86/278/EEC of 12 June 1986 on the protection of the environment, and in particular of the soil, when sewage sludge is used in agriculture, (OJ L 181, 4.7.1986, p. 6–12)

⁵⁷⁸ Regulation (EC) No 166/2006 of the European Parliament and of the Council of 18 January 2006 concerning the establishment of a European Pollutant Release and Transfer Register and amending Council Directives 91/689/EEC and 96/61/EC (Text with EEA relevance), (OJ L 33, 4.2.2006, p. 1–17)

⁵⁷⁹ 2010/205/: Commission Decision of 31 March 2010 concerning the reporting questionnaire relating to Regulation (EC) No 166/2006 of the European Parliament and of the Council concerning the establishment of a European Pollutant Release and Transfer Register and amending Council Directives 91/689/EEC and 96/61/EC (notified under document C(2010) 1955) (Text with EEA relevance), (OJ L 88, 8.4.2010, p. 18–20)

⁵⁸⁰ Commission Regulation (EC) No 1418/2007 of 29 November 2007 concerning the export for recovery of certain waste listed in Annex III or IIIA to Regulation (EC) No 1013/2006 of the European Parliament and of the Council to certain countries to which the OECD Decision on the control of transboundary movements of wastes does not apply (Text with EEA relevance), (OJ L 316, 4.12.2007, p. 6–52)

otpadu,⁵⁸¹ Odluka Komisije 2001/171/EC od 19. februara, 2001. godine, o uslovima za smanjenje koncentracije teških metala u staklenoj ambalaži utvrđenih Direktivom Evropskog Parlamenta i Saveta 94/62/EC o ambalaži i ambalažnom otpadu,⁵⁸² Odluka Komisije 2005/270/EC od 22. marta, 2005. godine, o uspostavljanju obrazaca koji se odnose na baze podataka iz Direktive Evropskog Parlamenta i Saveta 94/62/ES o ambalaži i ambalažnom otpadu,⁵⁸³ Odluka Komisije 2000/532/EC o ustanovljavanju liste otpada u skladu sa Članom 1(a) Direktive 75/442/EEC o otpadu i članom 1(4) Direktive 91/689/EEC,⁵⁸⁴ Odluka Komisije 2000/738/EC koja se odnosi na upitnik za izveštaje država članica o sprovođenju Direktive 1999/31/EC o deponijama,⁵⁸⁵ Odluka Komisije 2001/68/EC o ustanovljavanju dva referenta metoda za merenje PCBs u skladu sa članom 10(a) Direktive 96/59/EC o odlaganju PCBs/PCTs,⁵⁸⁶ Odluka Saveta 2003/33/EC o ustanovljavanju kriterija i procedura za prihvatanje otpada na depo-

nije u skladu sa članom 16 i Aneksom II Direktive 1999/31/EC,⁵⁸⁷ Odluka Komisije 2006/329/EC kojom se ustanovljava upitnik koji se koristi za izveštavanje o sprovođenju Direktive 2000/76/EC o spaljivanju otpada,⁵⁸⁸ Odluka 2009/292/EC kojom se utvrđuju uslovi za izuzimanje plastičnih sanduka i paleta u vezi sa sa nivoom koncentracije teških metala ustanovljenih Direktivom 94/62/EC.⁵⁸⁹

C) Pregled sadržaja propisa EU u oblasti upravljanja otpadom

Međunarodni ugovori

Osnovni cilj **Bazelske konvencije o kontroli prekograničnog kretanja opasnih otpada i njihovom odlaganju (Bazel, 1989. g.)**⁵⁹⁰ je uspostavljanje kontrole prekograničnog kretanja opasnih otpada uz svođenje količina opasnih otpada na minimum i pružanje pomoći u procesima upravljanja i odlaganja ovih otpada na način kojim će se poštovati zahtevi životne sredine. To uključuje: smanjenje prekograničnog kretanja opasnih otpada na minimum i efikasno upravljanje, uz poštovanje zahteva životne sredine,

581 2001/524/EC: Commission Decision of 28 June 2001 relating to the publication of references for standards EN 13428:2000, EN 13429:2000, EN 13430:2000, EN 13431:2000 and EN 13432:2000 in the Official Journal of the European Communities in connection with Directive 94/62/EC on packaging and packaging waste (Text with EEA relevance) (notified under document number C(2001) 1681), (OJ L 190, 12.7.2001, p. 21–23)

582 2001/171/EC: Commission Decision of 19 February 2001 establishing the conditions for a derogation for glass packaging in relation to the heavy metal concentration levels established in Directive 94/62/EC on packaging and packaging waste (Text with EEA relevance) (notified under document number C(2001) 398) (OJ L 62, 2.3.2001, p. 20–21)

583 2005/270/EC: Commission Decision of 22 March 2005 establishing the formats relating to the database system pursuant to Directive 94/62/EC of the European Parliament and of the Council on packaging and packaging waste (notified under document number C(2005) 854) (Text with EEA relevance) (OJ L 86, 5.4.2005, p. 6–12)

584 2000/532/EC: Commission Decision of 3 May 2000 replacing Decision 94/3/EC establishing a list of wastes pursuant to Article 1(a) of Council Directive 75/442/EEC on waste and Council Decision 94/904/EC establishing a list of hazardous waste pursuant to Article 1(4) of Council Directive 91/689/EEC on hazardous waste (notified under document number C(2000) 1147) (Text with EEA relevance) (OJ L 226, 6.9.2000, p. 3–24)

585 2000/738/EC: Commission Decision of 17 November 2000 concerning a questionnaire for Member States reports on the implementation of Directive 1999/31/EC on the landfill of waste (notified under document number C(2000) 3318), (OJ L 298, 25.11.2000, p. 24–26)

586 2001/68/EC: Commission Decision of 16 January 2001 establishing two reference methods of measurement for PCBs pursuant to Article 10(a) of Council Directive 96/59/EC on the disposal of polychlorinated biphenyls and polychlorinated terphenyls (PCBs/PCTs) (notified under document number C(2001) 107), (OJ L 23, 25.1.2001, p. 31–31)

587 2003/33/EC: Council Decision of 19 December 2002 establishing criteria and procedures for the acceptance of waste at landfills pursuant to Article 16 of and Annex II to Directive 1999/31/EC (OJ L 11, 16.1.2003, p. 27–49)

588 2006/329/EC: Commission Decision of 20 February 2006 laying down a questionnaire to be used for reporting on the implementation of Directive 2000/76/EC on the incineration of waste (notified under document number C(2006) 438) (Text with EEA relevance), (OJ L 121, 6.5.2006, p. 38–42)

589 2009/292/EC: Commission Decision of 24 March 2009 establishing the conditions for a derogation for plastic crates and plastic pallets in relation to the heavy metal concentration levels established in Directive 94/62/EC of the European Parliament and of the Council on packaging and packaging waste (notified under document number C(2009) 1959) (Text with EEA relevance), (OJ L 79, 25.3.2009, p. 44–46)

590 Basel Convention on the control transboundary movement of hazardous wastes and their disposal. Pored Bazelske konvencije treba imati u vidu da postoje i neki drugi međunarodni dokumenti kojima je definisana politika u vezi sa prevozom opasnih materija. To su pre svih: Čikaška konvencija o međunarodnom civilnom vazdušnom saobraćaju (1944) Aneks 18 se bavi prevozom opasne robe vazduhom, Evropski sporazum o međunarodnom prevozu opasne robe u drumskom saobraćaju (1957) ADR, Međunarodna konvencija za sprečavanje zagađivanja pri plovidbi (1973/78), Međunarodna konvencija za zaštitu ljudskog života na moru (1985), Konvencija o međunarodnom prevozu opasne robe železnicom (1985) COTIF, Međunarodni pravilnik o prevozu opasne robe železnicom – Aneks uz COTIF.

kao i kontrolisanje svih dozvoljenih prekograničnih kretanja u skladu sa uslovima iz Konvencije, smanjivanje količine i opasnosti od generisanog otpada i obezbeđivanje adekvatnog upravljanja, uključujući i tretman ovih otpada, što je bliže moguće izvorima generisanja i pomoć zemljama u razvoju u stvaranju uslova za upravljanje opasnim i drugim otpadom uz poštovanje zahteva životne sredine.

Glavni opšti cilj Konvencije je upravljanje otpadom na način kojim se poštuju zahtevi životne sredine. Pod ovim pojmom se podrazumeva upotreba svih praktičnih koraka u pravcu minimiziranja generisanja opasnih otpada, striktnog poštovanja pravila smeštaja, transporta, tretmana, ponovne upotrebe, recikliranja i konačnog odlaganja otpada. A krajnji cilj ovih mera je zaštita ljudskog zdravlja i životne sredine.

U ostvarivanju definisanih ciljeva Bazelska konvencija je utvrdila jedan broj obaveza država članica. Tako su države članice obavezne, između ostalog, sledeće: da u ostvarivanju svog prava da zabrane uvoz opasnih otpada za odlaganje, i o tome obaveste druge države članice; da zabrane izvoz opasnih otpada u države članice koje su zabranile uvoz takvog otpada; da zabrane izvoz otpada koji nije posebno zabranjen za uvoz od strane određene države, sve dok ona ne izda svoju pismenu saglasnost za taj specifičan uvoz; da spreče uvoz opasnog otpada ako postoji razlog da se veruje da se otpadom koji je u pitanju neće upravljati na način kojim se poštuju zahtevi životne sredine; da ne dozvoli izvoz, odnosno uvoz opasnih otpada u koji su uključene države koje nisu strane ugovornice Konvencije; da ne dozvoli izvoz opasnog otpada za odlaganje na Antartiku; da se za otpad koji nije predmet prekograničnog kretanja obezbedi da on bude pakovan, obeležen i transportovan u saglasnosti sa opšte prihvaćenim i priznatim pravilima i standardima; da se, kada se prekogranično kretanje opasnog otpada za koji je data saglasnost ne može završiti, u skladu sa uslovima iz ugovora, obezbedi da država izvoznica primi otpad koji je u pitanju nazad (čl. 8); da sarađuju jedna sa drugom, u cilju unapređenja upravljanja opasnim i drugim otpadima na način kojim se poštuju zahtevi životne sredine (čl. 10); da sarađuju u pogledu usvajanja, što je pre moguće, protokola kojim se ustanovljavaju potrebna pravila i procedure u domenu odgovornosti i nadoknade štete koja nastane iz prekograničnog

kretanja i odlaganja opasnih i drugih otpada (čl. 12)⁵⁹¹

Osnovni principi Bazelske konvencije su: redukcija stvaranja opasnog otpada na minimum kako po količini tako i po potencijalnoj opasnosti; suvereno pravo svake države da zabrani uvoz opasnog otpada; uvoz, izvoz i tranzit samo u zemlje članice Konvencije i to na propisan način, a ne za konačno odlaganje; prekogranično kretanje mora biti svedeno na minimum; tretman i odlaganje otpada na lokaciji što je moguće bliže njegovom izvoru stvaranja; redukcija stvaranja otpada na izvoru.

Upravljanje otpadom je definisano kao sakupljanje, prevoz i odlaganje opasnih otpada uključujući i staranje o mestima odlaganja otpada. Odlaganje otpada se vrši na različite načine. U Aneksu IV uz Konvenciju operacije odlaganja otpada grupisane su u dve osnovne grupe.

Sistemom kontrole prekograničnog kretanja opasnih otpada, predviđeno je da prekogranično kretanje otpada može biti otpočeto jedino nakon prethodne pismene notifikacije od strane države izvoza koja se upućuje nadležnim vlastima države uvoza ili tranzita (ako je to potrebno). Svaka isporuka opasnog ili drugog otpada mora biti praćena dokumentom o kretanju, i to od tačke otpočinjanja kretanja do tačke odlaganja. Prekogranično kretanje opasnog i drugog otpada bez ovakve dokumentacije smatra se ilegalnim. Prekogranično kretanje može biti izvršeno, ako država izvoza nema kapacitete za upravljanje ili odlaganje opasnim otpadom, na način kojim se poštuju zahtevi životne sredine.

Protokol o odgovornosti i nadoknadi štete definiše izvesna pravila o odgovornosti s ciljem da se obezbedi adekvatna i brza kompenzacija za štete

⁵⁹¹ U skladu sa ovim članom države mogu zaključivati bilateralne i multilateralne sporazume ili aranžmane kojim se regulišu pojedina pitanja iz domena prekograničnog kretanja opasnih otpada ako takvi sporazumi i aranžmani ne predviđaju derogiranje pravila kojim se poštuju zahtevi životne sredine, kako Konvencija zahteva.

Treba podsetiti da je na II sastanku Konferencije strana ugovornica usvojena Odluka II/12 kojom se zabranjuje svako prekogranično kretanje opasnih otpada iz zemalja OECD u zemlje ne članice OECD, ako ovo kretanje ima za cilj konačno odlaganje. Takođe, na III sastanku Konferencije strana ugovornica usvojena je Odluka III/1 kojom je Konvencija praktično amandirana tako što se predviđa da se ukinu sva prekogranična kretanja opasnih otpada iz zemalja OECD u zemlje koje nisu članice OECD za potrebe recikliranja ili operacije obnove, zaključno sa 31. decembrom, 1997. godine.

koje nastanu iz prekograničnog kretanja opasnog otpada i drugog otpada uključujući i štete koje nastaju zbog ilegalnog transporta. U skladu sa tim Protokolom, određuje se ko je finansijski odgovoran u slučaju incidenta u vezi sa otpadom i to za vreme svih faza rukovanja sa otpadom (od momenta utovarivanja u sredstva transporta, preko međunarodnog tranzita, uvoza, do konačnog odlaganja).

Propisi opšteg karaktera

a) Osnovni pravni okvir za upravljanje otpadom u EU definisan je **Direktivom 2008/98 o otpadu** kojom se, istovremeno, ukidaju direktive 75/439, 91/689 i 2006/12⁵⁹² i ustanovljava pravni okvir za upravljanje otpadom u okviru Zajednice. Prema odredbama člana 1. Direktive, ciljevi Direktive su “zaštita životne sredine i ljudskog zdravlja sprečavanjem ili smanjivanjem negativnog uticaja nastajanja i upravljanja otpadom, kao i smanjivanje ukupnog uticaja korišćenja resursa i unapređivanje efikasnosti takvog korišćenja”. Izuzeci od primene definisani su u članu 2. i obuhvataju, između ostalog, gasovite materije koje se ispuštaju u atmosferu, zemlju (*in situ*) uključujući neiskopanu kontaminiranu zemlju i građevine trajno povezane sa zemljištem; nekontaminirano zemljište i drugi materijali iz prirode iskopani tokom građevinskih aktivnosti ukoliko je nedvosmisleno da će se taj materijal za građevinske svrhe koristiti u svom prirodnom obliku na gradilištu s kojeg je iskopan; radioaktivni otpad; deaktivirani eksplozivi; fekalije, itd. Hijerarhija upravljanja otpada definisana je članom 4. (videti principe upravljanja otpadom).

Za materije ili predmete koji nastaju kao rezultat proizvodnog postupka čiji primarni cilj nije proizvodnja tih materija ili predmeta, može se smatrati da nije otpad već je nusproizvod, ali samo pod uslovom da su zadovoljeni određeni uslovi (član 5). S druge, strane određeni otpad prestaje biti otpad, u smislu Direktive, ako je prošao odgovarajući tretman, uključujući recikliranje, i zadovoljava posebne kriterijume utvrđene u skladu sa uslovima

⁵⁹² Od 12. decembra 2010. godine, osim sledećih članova: član 10(4) Direktive 75/439/EC koji je zamenjen novom odredbom sa primenom od 12. decembra, 2008. Isto i u slučaju člana 1(4) i člana 9. Direktive 91/689/EC kao i člana 1(2), 17, 18(4) Direktive 2006/12/EC.

iz člana 6. Obaveze u vezi sa popisom otpada regulisane su članom 7. Opšti zahtevi propisani su u Poglavlju II Direktive (član 8-14). Države su u obavezi da preduzmu sve potrebne mere kako bi obezbedile da se upravljanje otpadom sprovodi na način kojim se ne ugrožava zdravlje ljudi, ne šteti životnoj sredini, a posebno: ne ugrožava voda, vazduh, tlo, biljke ili životinje; ne uzrokuju neugodnosti u pogledu buke ili mirisa; i bez štetnih uticaja na predele ili mesta od posebnog interesa (član 14). Kako bi se podržala ponovna upotreba, recikliranje i drugačiji načini upotrebe otpada, države članice mogu doneti zakonodavne i druge mere kojima će obezbediti da svaka fizička ili pravna osoba koja profesionalno razvija, proizvodi, preporučuje, obrađuje, prodaje ili uvozi proizvode bude obuhvaćena režimom proširene odgovornosti proizvođača (član 8). Obaveze Komisije u vezi sa dostavljanjem izveštaja Evropskom parlamentu o sprečavanju nastanka otpada regulisane su članom 9.

Opšte obaveze koje se odnose na reciklažu otpada, ponovnu upotrebu, reciklažu i zbrinjavanje, regulisani su članovima 10-12. U skladu sa načelom „zagađivač plaća” troškove upravljanja otpadom snosi izvorni proizvođač otpada ili aktualni, odnosno prethodni, vlasnici otpada. Države članice mogu odlučiti da troškove upravljanja otpadom treba delimično ili u celosti da snosi proizvođač proizvoda od kojega otpad potiče i da distributeri toga proizvoda mogu participirati u pokriću troškova (član 14).

U pogledu upravljanja otpadom⁵⁹³ Direktiva u članu 15 ustanovljava opštu obavezu država članica da obezbede da bilo koji proizvođač otpada ili drugi subjekti koji poseduju otpad sprovode tretman otpada ili obezbeđuju da se otpad tretira od strane drugog subjekta koji to sprovodi ili organizuje, u skladu sa članovima 4. i 13. Direktive.

⁵⁹³ Pod „upravljanjem otpadom“ podrazumeva se „sakupljanje, transport, ponovno korišćenje ili odlaganje otpada uključujući nadzor nad ovim aktivnostima kao i naknadno staranje o lokacijama za odlaganje i uključujući i aktivnosti preduzete od strane dilera i brokera“ (član 3. tačka 9).

Opšte je pravilo da, kada se otpad transferiše od originalnog proizvođača⁵⁹⁴ ili vlasnika, ka jednom ili više pravnih lica za prethodni tretman, odgovornost za sprovođenje kompletne operacije odlaganja ili ponovnog korišćenja ne može biti preneti.⁵⁹⁵ Takođe, države članice mogu da odluče, u skladu sa odredbama člana 8, da odgovornost za organizovanje upravljanja otpadom bude u celini ili delimično na proizvođaču proizvoda od kojih otpad potiče, kao i da distributer takvog proizvoda može da bude odgovoran (član 15. stav 3). Obaveza je država članica da preduzmu potrebne mere kako bi obezbedile da, na njihovoj teritoriji, subjekti koji sakupljaju ili prevoze otpad profesionalno isporučuju prikupljeni i transportovani otpad postrojenjima za tretman, uz poštovanje člana 13.

U delu koji se odnosi na “upravljanje otpadom” Direktiva sadrži i odredbe koje se odnose na sledeća pitanja: Princip samodovoljnosti i blizine (član 16), Kontrola opasnog otpada (član 17), Zabrana mešanja opasnog otpada (član 18), Označavanje opasnog otpada (član 19), Opasni otpad koji se proizvodi u domaćinstvima (član 20), Otpadna ulja (član 21) i Biološki otpad (član 22).

Cela Glava V (članovi 28-33) Direktive 2008/98/EC posvećena je u celini “planovima i programima”. Opšta je obaveza država članica da obezbede da nadležne vlasti ustanove, u skladu sa odredbama članova 1, 4, 13. i 16. jedan ili više planova upravljanja otpadom. U pogledu sadržaja Plana upravljanja otpadom, predviđena je obaveza da ovi planovi, uzimajući u obzir geografski nivo i obuhvaćeno planirano područje, moraju da sadrže sledeće elemente: a) vrstu, količinu i izvor generisanja otpada u okviru teritorije, kao i otpada koji će verovatno biti upućen sa ili doći na teritoriju, kao i procenu razvoja tokova otpada u budućnosti; b) postojeće sisteme za sakupljanje otpada i značajnija postrojenja za odlaganje i ponovno korišćenje, uključujući i posebne aran-

⁵⁹⁴ “Proizvođač otpada” obuhvata sve subjekte čije aktivnosti proizvode otpad (originalni proizvođač otpada) ili sve one koji sprovode predobradu, mešanje ili druge aktivnosti koje imaju za rezultat promene u prirodi ili sastavu ovog otpada (član 3. tačka 5). Pri tom treba imati u vidu da ovaj pojam predstavlja deo pojma „vlasnik otpada” koji obuhvata vlasnika otpada ili bilo koje pravno ili fizičko lice koje je u posedu otpada (član 3. tačka 6).

⁵⁹⁵ Ipak, ostavljena je mogućnost državama članicama da mogu utvrditi uslove odgovornosti i odlučiti u kojim slučajevima originalni proizvođači zadržavaju odgovornost za celi tretman ili u kojim slučajevima odgovornost proizvođača i vlasnika može biti podeljena ili delegirana između subjekata u lancu tretmana (bez uticaja na Uredbu 1013/2006).

žmane za otpadna ulja, opasan otpad ili tokove otpada predviđene posebnim propisima Zajednice; c) procenu potreba za novim sistemima prikupljanja, zatvaranje postojećih postrojenja za otpad, dodatna infrastrukturna postrojenja za otpad u skladu sa članom 16. i gde je to potrebno investicije u vezi sa tim; d) dovoljno informacija o lokacijskim kriterijumima za identifikaciju lokacije i o kapacitetu za buduća odlaganja ili značajnijim postrojenjima za ponovno korišćenje, ako je potrebno; e) opšta politika upravljanja otpadom, uključujući i planirane tehnologije i metode upravljanja otpadom, ili politike za otpad koji predstavljaju posebne probleme upravljanja (član 28. stav 3).

Države imaju obavezu da donesu programe prevencije otpada, u skladu sa članovima 1. i 4. i to najkasnije do 12. decembra, 2013. godine, (član 29 stav 1.). Ovi programi treba da budu integrisani u planove upravljanja otpadom koji se donose u skladu sa članom 28. Direktive ili druge programe u oblasti životne sredine,⁵⁹⁶ prema potrebi, a mogu da funkcionišu i kao odvojeni programi. Programi moraju imati utvrđene ciljeve prevencije otpada. Države članice treba da opišu postojeće mere prevencije i da procene korisnost primera mera koje su naznačene u Aneksu IV ili druge potrebne mere. Cilj ovih mera treba da bude razdvajanje veze između ekonomskog rasta i uticaja na životnu sredinu koji je povezan sa generisanjem otpada (član 29. stav 2). Takođe, države imaju obavezu da odrede odgovarajuće specifične kvalitativne ili kvantitativne pokazatelje za mere prevencije otpada radi praćenja i procene napretka mera i mogu odrediti specifične kvalitativne ili kvantitativne ciljeve ili indikatore, osim onih koji su spomenuti u stavu 4 za iste svrhe (član 28. stav 3).⁵⁹⁷

Obaveza procene, i prema potrebi revizije, planova upravljanja otpadom i programa prevencije utvrđena je odredbom člana 30. Direktive i to najmanje svakih šest godina (u skladu sa članom 9. i 11).⁵⁹⁸

⁵⁹⁶ Ako su ovi programi integrisani u druge planove ili programe onda mere prevencije otpada moraju biti jasno naznačene.

⁵⁹⁷ Indikatori za mere prevencije otpada mogu biti usvojeni u skladu sa procedurom na koju se odnosi Član 39. stav 3 (član 29. stav 4). Komisija treba da ustanovi sistem razmene informacija o najboljim praksama u pogledu prevencije otpada i razvije smernice radi pomoći državama članicama u pripremi programa (član 29. stav 5).

⁵⁹⁸ Evropska agencija za životnu sredinu je pozvana da u svoje godišnje izveštaje uključi i prikaze napretka u sprovođenju programa prevencije otpada (član 30. stav 2).

Pored opisanih obaveza država članica, Direktiva propisuje i obaveze u pogledu obezbeđivanja učešća javnosti u pripremi planova upravljanja otpadom i programa prevencije otpada kao i da se obezbedi dostupnost ovih planova nakon što su pripremljeni (član 31).⁵⁹⁹ Takođe, Direktiva predviđa obavezu saradnje država članica u pogledu izrade planova i programa upravljanja otpadom ili prevencije otpada (član 32) kao i obavezu razmene informacija (član 33).⁶⁰⁰ Obaveze država u delu koji se odnosi na inspekciju, vođenje evidencije, sprovođenje i kažnjavanje propisane u članovima 34-36.

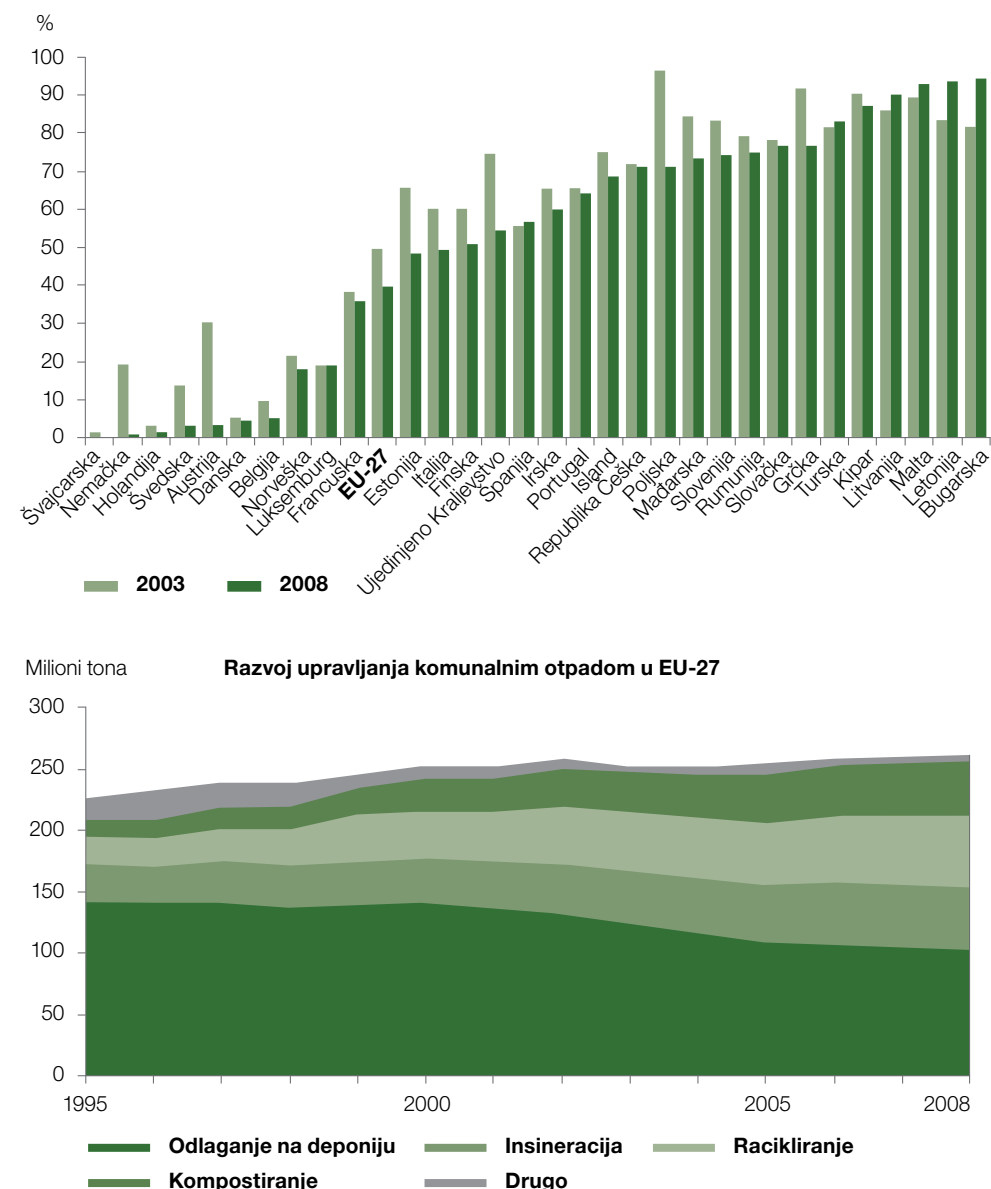
U Prilogu I se navodi lista postupaka zbrinjavanja, u Prilogu II postupci obnove (regeneracije), u Prilogu III definišu svojstva otpada koja ga čine opasnim, u Prilogu IV se navode primeri mera sprečavanja nastanka otpada koji se spominju u članu 29, a Prilog V sadrži korelacijsku tabelu u odnosu na Direktivu 2006/12/EC.

b) **Direktiva Saveta 99/31/EC o deponijama otpada** zabranjuje na teritoriji EU deponovanje pojedinih vrsta opasnog otpada, tečnih otpada i guma. Direktiva postavlja za cilj redukovanje deponovanih količina biorazgradivog komunalnog otpada. Direktivom se zahteva da sav otpad mora biti tretiran pre deponovanja, tj. zabranjuje se deponovanje netretiranog otpada. Ovom direktivom o deponovanju otpada uvodi se klasifikacija deponija, prema vrsti otpada za koju je namenjena, na deponije za opasan, neopasan i inertan otpad. U direktivi se uvodi zabrana odlaganja za: biorazgradiv otpad; tečni otpad, zapaljiv ili izuzetno zapaljiv otpad, eksplozivni otpad, infektivan medicinski otpad, stare gume, osim guma za bicikle i guma čiji je prečnik veći od 1.400 mm. Direktiva sadrži niz opštih kriterijuma za određivanje lokacije deponija i mera zaštite vode, tla i vazduha kroz primenu sakupljanja i prečišćavanja proceđenih voda i sakupljanja i korišćenja deponijskog gasa uz obnavljanje energije. Ukoliko se gas ne koristi za proizvodnju energije on se mora sagorevati radi sprečavanja njegove emisije u atmosferu. Takođe, za sve klase deponija zahteva se pokrivanje površine deponije slojem debljine veće od 1 m, zatim merenje i praćenje određenih radnih parametara i zabrana ilegalnog odlaganja otpada;

⁵⁹⁹ U skladu sa odredbama Direktive 2003/35/EC, ili Directive 2001/42/EC. Utvrđena je i obaveza da se ovakvi planovi i programi stave na uvid javnosti tako što će biti dostupni javnosti na veb-sajtu.

⁶⁰⁰ Obrasci za obaveštavanje o usvojenim ili revidiranim planovima i programima treba da budu usvojeni u skladu sa procedurom utvrđenom članom 39. stav 3.

Grafikon 14.: Deponije komunalnog otpada u EEA državama i razvoj pojedinih vrsta upravljanja otpadom u EU-27 od 1995-2008.

Izvor: http://www.eea.europa.eu/soer/synthesis/synthesis/?b_start:int=24&-C=

c) Cilj **Direktive Saveta 2000/76/EC o spaljivanju otpada** je smanjivanje zagađenja koje je prouzrokovano insineracijom ili ko-insineracijom otpada, kao i da se spreči rizik po ljudsko zdravlje. U tom smislu, cilj Direktive je da se spreči ili, koliko je to moguće, redukuje zagađenje vazduha, vode i zemljišta prouzrokovano insineracijom ili koinsineracijom otpada, kao i da spreči rizik po ljudsko zdravlje. Insineracija otpada može da prouzrokuje emisiju supstanci koje zagađuju vazduh, vodu i zemljište i imaju štetan uticaj na zdravlje ljudi. Direktiva uvodi integralni pristup insineraciji otpada. Granične vrednosti ispuštanja u vodu zajednički se sagledavaju sa graničnim vrednostima emisije u vazduh. Ova direktiva se odnosi ne samo na postrojenja koja služe insineraciji otpada („dedicated incineration plants”) već i na postrojenja u kojima se vrši koinsineracija (postrojenja čija je glavna uloga da proizvede energiju ili materijalne proizvode koristeći otpad kao redovno ili dodatno gorivo, pri čemu se otpad termički tretira u svrhu odlaganja). Direktiva ne obuhvata eksperimentalna postrojenja, postrojenja za tretman biljnog otpada iz poljoprivrede i šumarstva, prehrambenu industriju i proizvodnju papira, šumski otpad, radioaktivni otpad, životinjski otpad, otpad kao rezultat eksploatacije nafte i gasa koji se spaljuje na „offshore” postrojenjima.

Direktiva propisuje: da sva postrojenja za insineraciju i koinsineraciju moraju da imaju ovlašćenje nadležnog organa sa listom otpada koji može biti tretiran; da pre tretmana opasnog otpada, operator postrojenja za insineraciju i koinsineraciju mora da ima dostupne podatke o generisanom postupku i informacije o fizičkim i hemijskim osobinama opasnog otpada; tehničke uslove za insineraciju i koinsineraciju, temperature procesa, kao i vreme zadržavanja gasova na određenoj temperaturi; uslove korišćenja oslobođene toplote; granične vrednosti emisije iz postrojenja u atmosferu (Aneks V); granične vrednosti za koinsineraciju (Aneks II);

d) **Uredba 1013/2006 o kretanju otpada** propisuje postupke i režime kontrole kretanja otpada, zavisno o poreklu, odredištu i putu kretanja, vrsti otpada koji se kreće i vrsti obrade koja se na otpad primenjuje na odredištu. Uredba se primenjuje na pošiljke otpada: između država članica, unutar Zajednice ili koje su u tranzitu kroz treće zemlje; koje se uvoze u Zajednicu iz trećih zemalja; koje se izvoze iz Zajednice u treće zemlje; u tranzitu kroz Zajednicu, na putu iz i u treće zemlje (član 1). Na određene kategorije isporuka Uredba se ne primenjuje: istovar otpada na obalu, uključujući otpad-

ne vode i talog, nastao redovnim pogonom brodova i offshore platformi, pod uslovom da takav otpad podleže zahtevima Međunarodne konvencije o sprečavanju zagađenja mora iz brodova iz 1973. godine, sa izmenama iz 1978. godine ili drugim obavezujućim međunarodnim instrumentima, otpad nastao u vozilima, u vozovima, avionima i brodovima, ukoliko se takav otpad istovara radi zbrinjavanja; određene pošiljke radioaktivnog otpada, pošiljke otpada s Antarktiku u Zajednicu koje su u skladu sa zahtevima Protokola o zaštiti životne sredine uz Antarktičku povelju (1991. g.), itd.

U Glavi II Uredbe propisuju se pravila koja se odnose na kretanje unutar Zajednice sa ili bez tranzita kroz treće države (član 3-32); u Glavi III se propisuju pravila koja se odnose na otpremu pošiljaka isključivo unutar država članica (član 33). Pravila izvoza iz Zajednice u treće zemlje daju se u Glavi IV (članovi 34-40), dok je uvoz u Zajednicu iz trećih država predmet regulisanja u Glavi V (članovi 41-46). Tranzit kroz Zajednicu regulisan je odredbama Glave VI (članovi 47-48). Ostale obaveze država članica ustanovljavaju se odredbama Glave VII (članovi 49-64).

Proizvođač, podnosilac obaveštenja i ostala preduzeća uključena u isporuku i/ili recikliranje ili zbrinjavanje otpada moraju preduzeti potrebne mere kako bi osigurali da se svo vreme isporuke, tokom recikliranja i zbrinjavanja otpada koji prevoze, upravlja ne ugrožavajući zdravlje ljudi i na način koji nije štetan za životnu sredinu. Posebno, kad se isporuka događa u Zajednici, mora se obezbediti poštovanje zahteva iz člana 4. Direktive 2006/12/EZ, kao i ostalog zakonodavstva Zajednice koje se odnosi na otpad.

U slučaju izvoza iz Zajednice, nadležno telo odakle se isporučuje otpad u Zajednici ima obavezu da: (a) zahteva i nastoji obezbediti da se u trećoj zemlji odredišta otpadom koji se izvozi celo vreme tokom isporuke, uključujući recikliranje koje se spominje u članovima 36. i 38. ili zbrinjavanje koje se spominje u članu 34., upravlja na ekološki prihvatljiv način; (b) zabranjuje izvoz otpada u treće zemlje ukoliko ima razloga da se veruje da se otpadom neće upravljati u skladu sa zahtevima iz tačke (a).

Upravljanje na ekološki prihvatljiv način može se pretpostaviti, *inter alia*, u pogledu relevantnog postupka reciklaže ili zbrinjavanja otpada, ako podnosilac obaveštenja ili nadležno telo u državi odredišta može dokazati da

će pogon koji prima otpad raditi u skladu s normama zaštite zdravlja ljudi i životne sredine, koje u širem smislu odgovaraju normama utvrđenim u zakonodavstvu Zajednice. Ta pretpostavka, međutim, ne dovodi u pitanje sveukupnu procenu ekološki prihvatljivog upravljanja tokom isporuke, uključujući recikliranje i zbrinjavanje u trećoj državi odredišta. Bliže određenje elemenata ekološki prihvatljivog upravljanja daju se u Prilogu VIII.

U slučaju uvoza u Zajednicu, nadležno telo odredišta u Zajednici ima sledeće obaveze: (a) da zahteva i preduzme potrebne mere kako bi obezbedilo da se otpadom koji se isporučuje u području njegove nadležnosti svo vreme isporuke, uključujući recikliranje ili zbrinjavanje u državi odredišta, upravlja ne ugrožavajući zdravlje ljudi i bez štete po životnu sredinu, a u skladu s člankom 4. Direktive 2006/12/EZ i ostalim propisima Zajednice koje se odnosi na otpad; (b) da zabrani uvoz otpada iz trećih zemalja ukoliko ima razloga da se veruje da se otpadom neće upravljati u skladu sa zahtevima iz tačke (a).

U Prilogu IA daje se Obrazac obaveštenja za prekogranično kretanje/isporuku otpada; u Prilogu IB daje se Dokument o prekograničnom prometu pošiljki otpada Evropske unije; u Prilogu IC se nalaze posebna uputstva za popunjavanje Obrasca obaveštenja i Dokumenta o prometu. Prilog II se odnosi na Informacije i dokumentaciju koja se odnosi na obaveštenje; Prilog III na popis otpada koji podleže opštim zahtevima za dostavljanje informacija iz člana 18; Prilog IV na popis otpada koji podleže postupku prethodnog obaveštavanja i odobrenja (tzv. žuti popis otpada); Prilog V na otpad koji podleže zabrani izvoza u skladu sa članom 36; Prilog VI na obrazac za postrojenje sa prethodnim odobrenjem; Prilog VII na povratne informacije uz isporuke otpada spomenute u članu 3; Prilog VIII na smernice za ekološki prihvatljivo upravljanje; Prilog IX na dodatni upitnik za izveštavanje u skladu sa članom 51;

Otpad iz potrošnje i posebni tokovi otpada

a) Direktiva Saveta 94/62/EC o ambalaži i ambalažnom otpadu dopunjena direktivom 2005/20/EC, 2004/12/EC, 1882/2003/EC ima za cilj da harmonizuje nacionalne mere za upravljanje ambalažnim otpadom, da

minimizira uticaje ambalažnog otpada na životnu sredinu i da izbegne trgovinske barijere u EU koje mogu da spreče konkurenciju. Direktiva propisuje sprečavanje stvaranja ambalažnog otpada, ponovno upotrebljava ambalaža i minimizira krajnje odlaganje takvog otpada; da se vrši prerada / reciklaža i energetska spaljivanje, kao i organska reciklaža i odlaganje; da se ustanovi sistem garancija za povraćaj upotrebene ambalaže i/ili ambalažnog papira. Ustanovljeni ciljevi kao što su iskorišćenje i reciklaža treba da budu dostignuti u roku od pet godina od usvajanja i implementacije zakonodavstva zemalja članica. Jedan od bitnijih elemenata ove Direktive je promovisanje "odgovornosti proizvođača";

b) Direktiva Saveta 2006/66/EC koja zamenjuje i dopunjuje Direktivu 91/157/EEC o baterijama i akumulatorima koji sadrže opasne supstance ima za cilj da se obezbedi smanjivanje zagađenja teškim metalima koji se koriste u proizvodnji baterija i akumulatora. Direktiva nalaže iskorišćenje i kontrolisano odlaganje utrošenih baterija i akumulatora koji sadrže određene količine žive, kadmijuma i olova. Propisuje se uvođenje mera za kontrolu odlaganja potrošenih baterija i akumulatora koji sadrže opasne supstance; uvodi se zabrane plasiranja na tržište određenih vrsta baterija i akumulatora;

c) Direktiva Saveta 75/439/EEC o odlaganju otpadnih ulja je usvojena kako bi se na jedinstven način regulisalo postupanje sa otpadnim uljem. Ovom direktivom se zabranjuje postupanje sa upotrebjenim uljima koje izaziva zagađivanje atmosfere iznad granice utvrđene propisima; zahteva se obezbeđivanje sigurnog i efikasnog sistema prikupljanja, tretmana, skladištenja i odlaganja otpadnog ulja; najviši prioritet se daje regeneraciji otpadnih ulja (gde tehnički, ekonomski, i organizacioni uslovi dopuštaju), zatim spaljivanju uz iskorišćenje energije, a najmanji njihovoj destrukciji ili kontrolisanom skladištenju, koje se mogu primeniti samo u ekstremnim slučajevima. Regenerisana ulja ne smeju da sadrže više od 50 ppm PCB/PCT. Zabranjuje se bacanje upotrebjenih ulja u sve površinske i podzemne vode i kanalizaciju, sisteme za drenažu; odlaganje/i/ili bacanje upotrebjenih ulja čije je dejstvo štetno za zemljište, i svako nekontrolisano bacanje otpada (taloga) koji nastaje u postupku obrade upotrebjenih ulja (za ponovno korišćenje, regeneraciju, spaljivanje). Uspostavlja se sistem dozvola za postrojenja koja vrše tretman i odlaganje otpadnih ulja koje izdaju nadležni nacionalni organi u Zemljama članicama;

d) Direktiva Saveta 2000/53/EC o istrošenim vozilima definiše gornje starosne granice vozila i određuje način postupanja sa starim i isluženim vozilima. U skladu sa ovom Direktivom, zahteva se da se: nakon uspostavljanja tržišta sekundarnih sirovina obezbedi službu koja bi vršila njihovu prodaju, da obezbedi da rukovanje delovima vozila koji spadaju u grupu opasnog otpada bude u skladu sa domaćim i inostranim propisima vezanim za upravljanje opasnim otpadom, da podatke o reciklažnim materijalima, sakupljenim vozilima, i opasnom otpadu iz tih vozila redovno dostavlja nadležnim institucijama, da razvije program edukacije zaposlenih kao korisnika vozila, uspostavi sistem vođenja podataka o nabavkama novih vozila i broju, vrsti postojećih vozila, uspostavljanje sistema sakupljanja vozila koja su predviđena za otpis, kao i delova vozila koja se zamenjuju, a prema vrsti materijala od koji su ti delovi izrađeni, da obezbedi sistem za razgradnju vozila u cilju sakupljanja reciklažnih materijala, ili ako to nije u mogućnosti da obezbedi sistem za odnošenje i pravilno uklanjanje ove vrste otpada;

e) Direktiva 2002/96/EC o otpadu od električne i elektronske opreme ima za cilj da promovise ponovno korišćenje, reciklažu i druge forme povraćaja elektronskog i električnog otpada u cilju redukovanja količine ovog otpada i poboljšanja performansi životne sredine. Direktiva se odnosi na sledeće kategorije električnih i elektronskih uređaja: kućne uređaje, elektronsku i telekomunikacionu opremu, potrošačku opremu, opremu za osvetljenje, fluorescentne lampe, električni i elektronski alat, igračke, medicinsku opremu, instrumente za monitoring i kontrolu, automatske raspršivače. Direktivom se zahteva da se moraju uspostaviti sistemi za sakupljanje odnosno da distributeri i imaoци električne i elektronske opreme treba da preuzmu ovakvu opremu od domaćinstava bez traženja naknade;

f) Direktiva 96/59/EC o odlaganju PCB/PCT ima za cilj da definiše način postupanja i eliminacije polihlorovanih bifenila (PCB) i polihlorovanih terfenila (PCT) i dekontaminaciju opreme u kojoj su se nalazili kao i način odlaganja opreme koja je zagađena sa PCB, a nije izvršena njena dekontaminacija. Pod PCB se podrazumevaju: polihlorovani bifenili, polihlorovani terfenili, mono metil tetrahlordifenilmetan, monometildihlordifenilmetan, mono metildibromdifenilmetan. Pod opremom se podrazumeva sva oprema koja sadrži PCB ili je kontaminirana PCB, a nije izvršena njena dekontaminacija. I ova oprema se smatra opasnim otpadom koji je zagađen

sa PCB, te se mora konačno odložiti ili tretirati pod posebnim režimom u licenciranim postrojenjima. Konačan tretman i odlaganje opreme i materija sa PCB se mora vršiti pod nadzorom nadležnih organa. Krajnji rok da se prestane sa korišćenjem opreme sa PCB je 2010. godina.

Nadležni organ propisuje uslove i izdaje posebne dozvole za postrojenja koja služe za tretman ili odlaganje ili privremeno skladištenje materija i opreme zagađene PCB. Transformatori koji nisu isključeni iz rada, dekontaminirani ili podvrgnuti konačnom tretmanu ili odlaganju se moraju nadgledati od strane stručnog lica, da ne bi došlo do njihovog kvara i curenja PCB. U procesu dekontaminacije transformatora, koji sadrži više od 0,05 mas%, moraju se poštovati sledeći uslovi: posle dekontaminacije, dekontaminirani objekat mora sadržati manje od 0,05 masenih %, a po mogućnosti ne više od 0,005 masenih % PCB; fluid koji zamenjuje PCB mora odgovarati propisima, tako da ne predstavlja opasnost po okolinu; zamenjeni PCB se mora odložiti ili podvrgnuti nekom tretmanu.

Opasan otpad

Direktiva Saveta 91/689/EEC o opasnom otpadu dopunjena Direktivom 94/31/EC, 166/2006/EC ima za cilj da se uvede tačna i uniformna definicija opasnog otpada i da se promovise ekološki pouzdano upravljanje opasnim otpadom, uzimajući u obzir prirodu takvog otpada. Otpad iz domaćinstava nije pokriven ovom Direktivom. Sav otpad (opasan ili ne) je predmet Direktive 75/442/EEC, a opasan otpad je takođe i predmet Direktive 91/689/EEC. Brojne kontrole, kao dodatak onim koje su uspostavljene u Okvirnoj direktivi za otpad (75/442/EEC), su ugrađene u odnosu na rukovanje i odlaganje opasnog otpada. Zemlje članice osiguravaju da je opasan otpad zabeležen i identifikovan. One takođe osiguravaju da ne dođe do mešanja različitih kategorija opasnog otpada i da opasan otpad ne bude pomešan sa neopasnim otpadom, prate neophodne mere za očuvanje zdravlja ljudi i životne sredine. Svaka institucija ili izvođač koji sprovodi operaciju odlaganja mora obezbediti dozvolu. Ovo se primenjuje i u slučaju rada koji može voditi i iskorišćenju otpada. Cilj Direktive je uspostavljanje upravljanja, iskorišćenja nepravilnog odlaganja opasnog otpada. Direktivom se definiše da preduzeća koja proizvode, drže ili uklanjaju opasne

otpade, dostavljaju nadležnim organima na njihov zahtev tražene podatke iz registra.

Direktivom se države članice obavezuju, između ostalog, da se opasan otpad identifikuje i evidentira, da se donesu programi za uklanjanje opasnih otpada, zatim se propisuju mere za postupanje sa opasnim otpadom, nalaže se da generatori opasnog otpada vode evidenciju i identifikuju opasan otpad, propisuje se uspostavljanje posebnih dozvola za postrojenja za tretman opasnog otpada, itd.

Usklađivanje nacionalnih propisa Republike Srbije sa propisima EU

U skladu sa relevantnim propisima, nadležnost za obavljanje poslova u oblasti upravljanja otpadom u Republici Srbiji imaju MŽSPP, Agencije za zaštitu životne sredine, MRE i MPŠV, Autonomne pokrajine i jedinica lokalne samouprave.

Osnovni izvori nacionalnog prava u ovoj oblasti su: Zakon o zaštiti životne sredine („Službeni glasnik RS”, br. 135/04 i 36/09), Zakon o upravljanju otpadom („Službeni glasnik RS”, br. 36/09) i Zakon o upravljanju ambalažom i ambalažnim otpadom („Službeni glasnik RS”, br. 36/09).

Na osnovu Zakona o upravljanju otpadom i Zakona o Fondu za zaštitu životne sredine („Službeni glasnik RS”, br. 36/09), u 2009. godini, usvojen je veći broj podzakonskih akata kojima se uglavnom prenose zahtevi iz direktiva 2006/12/EZ i 2008/98/EZ o otpadu i Uredbe 2006/1013/EZ o kretanju otpada i implementiraju obaveze iz Bazelske konvencije i u skladu su sa Uredbom 1013/2006. Takođe, na osnovu Zakona o upravljanju ambalažom i ambalažnim otpadom usvojeno je više podzakonskih akata koji su u potpunosti usaglašeni sa Direktivom 94/62/EZ (izmenjeno Direktivom 2004/12/EZ), Odlukom 2001/524/EZ, Odlukom Komisije 2001/171/EZ, Odlukom Komisije 99/177/EZ i Odlukom Komisije 97/129/EZ. Pravilnik o metodologiji za izradu integralnog katastra zagađivača („Službeni glasnik”, br.94/07) uređuje izveštavanja o upravljanju otpadom i usklađen je sa Direktivom 91/692/EEZ, a delimično je usklađen i sa odlukama Komisije 97/622/EZ i 2005/270/EZ.

U narednom periodu predstoje aktivnosti na daljoj dogradnji sistema upravljanja otpadom. Uspostavljanje integralnog sistema upravljanja otpadom u skladu sa zahtevima EU obezbediće se donošenjem podzakonskih propisa u koje će se potpuno transponovati zahtevi EU. To podrazumeva i donošenje nacionalnih planova upravljanja otpadom (npr. Nacionalni plan smanjenja biodegradabilnog otpada), u skladu sa direktivama 2006/12/EZ i 2008/98/EZ o otpadu i Direktivom 1999/31/EZ o deponijama otpada; usvajanje podzakonskih akata (na osnovu Zakona o upravljanju otpadom) koji će u potpunosti preneti Direktivu 2002/96/EZ (čime će biti ustanovljen način i postupak upravljanja otpadnim fluorescentnim cevima koje sadrže živu), Direktivu 8/176/EEZ, Direktivu 82/883/EEZ, Direktivu 92/112/EEZ, Direktivu 86/278/EEZ (izmenjenu Direktivom 91/692/EEZ i Uredbom 807/2003/EZ) i biti usaglašeni sa Uredbom 850/2004/EZ i odredbama Stokholmske konvencije; donošenje podzakonskih akata (na osnovu Zakona o ambalaži i ambalažnom otpadu) kojim će se utvrditi vrste ambalaže za određene vrste hemikalija za koje će se koristiti kaucije, kojima će u potpunosti biti preneti zahtevi iz Direktive 94/62/EZ o ambalaži i ambalažnom otpadu; izradu planova za implementaciju propisa EU u oblasti otpada čije sprovođenje zahteva velike investicije; usvajanje propisa kojim će se u potpunosti preneti Direktiva 2006/21/EZ o rudarskom otpadu.⁶⁰¹

11. Civilna zaštita

a) Stanje i opšti elementi politike

Porast broja vanrednih situacija u poslednjih dvadesetak godina, i to kako prirodnih tako i onih izazvanih čovekim delovanjem, imao je za posledicu gubitke ljudskih života, uništavanje privredne i društvene infrastrukture, značajne štete u životnoj sredini, itd. Dalje pogoršanje situacije se očekuje sa porastom učestalosti i intenziteta ekstremnih meteoroloških događaja (oluje,

⁶⁰¹ NPI-ID, op. cit. str. 571-600; str. 580-583.

nevremena, vrela talasi, itd) a kao posledica ukupnih klimatskih promena.⁶⁰²

Prioritetne aktivnosti EU u oblasti “nesreća i katastrofa” definisane su članom 6 stav 2. tačka b. Šestog akcionog programa u oblasti životne sredine. One obuhvataju sledeće: unapređenje koordinacije Zajednice u vezi s akcijama država članica u slučaju nesreća i katastrofa, na primer, uspostavljanje mreže za razmenu preventivnih praksi i sredstava; razvoj daljih mera koje će doprineti sprečavanju rizika od većih nesreća, naročito u vezi s rizicima koje uzrokuju cevovodi, rudarstvo, morski prevoz opasnih materija kao razvoj mera za rudarski otpad.⁶⁰³

Strategija Zajednice o sprečavanju prirodnih i čovekom izazvanih nesreća zasnovana je na tri ključna elementa: razvoj postojećih znanja radi unapređivanja efikasnosti preventivnih politika, proširivanje i jačanje saradnje svih subjekata koji su uključeni u upravljanje vanrednim situacijama i fokusiranje pravnih i finansijskih instrumenata na preventivne aktivnosti. Posebno se naglašava značaj međunarodne saradnje i u tom smislu prioriteta delovanja Komisije odnose se na prevenciju vanrednih situacija kroz saradnju sa trećim državama a naročito, između ostalog, sa državama kandidatima i državama potencijalnim kandidatima u sprovođenju Inicijative za smanjenje rizika od nepogoda.⁶⁰⁴ Takođe, Komisija će nastaviti da koordinira svoje aktivnosti sa aktivnostima u okviru Međunarodne strategije za smanjenje rizika od nezgoda⁶⁰⁵ i obezbediti jače veze sa EU strategijom za

⁶⁰² Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - A Community approach on the prevention of natural and man made disasters [SEC(2009)202] [SEC(2009)203], /* COM/2009/0082 final */ , p. 3.

⁶⁰³ Decision No 1600/2002/EC of the European Parliament and of the Council of 22 July 2002 laying down the Sixth Community Environment Action Programme, op. cit. p. 6.

⁶⁰⁴ Ibid, p. 8.

⁶⁰⁵ Za šire videti: <http://www.unisdr.org/>

smanjenje rizika od nezgoda u zemljama u razvoju.⁶⁰⁶

b) Osnovni propisi

Osnovni propisi EU koji se odnose na oblast civilne zaštite su:

- Odluka saveta 2007/779/EC, Euratom kojom se ustanovljava Mehanizam Zajednice za civilnu zaštitu;⁶⁰⁷
- Odluka Saveta 2007/162/EC, Euratom, kojom se ustanovljava finansijski instrument za civilnu zaštitu;⁶⁰⁸
- Odluka Komisije 2004/277/EC, Euratom o ustanovljavanju pravila za sprovođenje Odluke Saveta 2001/792/EC, Euratom kojom se ustanovljava mehanizam Zajednice za olakšavanje saradnje u intervencijama pomoći u civilnoj zaštiti;⁶⁰⁹

⁶⁰⁶ Communication from the Commission to the Council and the European Parliament - EU strategy for supporting disaster risk reduction in developing countries [SEC(2009) 217] [SEC(2009) 218] [SEC(2009) 220], /* COM/2009/0084 final */. Takođe, za šire videti i: Communication from the Commission to the Council and the European Parliament - Civil protection - State of preventive alert against possible emergencies, /* COM/2001/0707 final */; Communication from the Commission to the Council and the European Parliament - Civil protection - Progress made in implementing the programme for preparedness for possible emergencies /* COM/2002/0302 final */; Communication from the Commission to the European Parliament and the Council on reinforcing the Union's disaster response capacity /* COM/2008/0130 final */; Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - Flood risk management - Flood prevention, protection and mitigation /* COM/2004/0472 final */; 1999/847/EC: Council Decision of 9 December 1999 establishing a Community action programme in the field of civil protection, OJ L 327, 21.12.1999, p. 53–57.

⁶⁰⁷ 2007/779/EC, Euratom: Council Decision of 8 November 2007 establishing a Community Civil Protection Mechanism (recast) (OJ L 314, 1.12.2007, p. 9–19)

⁶⁰⁸ 2007/162/EC, Euratom: Council Decision of 5 March 2007 establishing a Civil Protection Financial Instrument (OJ L 71, 10.3.2007, p. 9–17)

⁶⁰⁹ 2004/277/EC, Euratom: Commission Decision of 29 December 2003 laying down rules for the implementation of Council Decision 2001/792/EC, Euratom establishing a Community mechanism to facilitate reinforced cooperation in civil protection assistance interventions (Text with EEA relevance) (notified under document number C(2003) 5185) (OJ L 87, 25.3.2004, p. 20–30)

- Rezolucija Saveta (2003) o istraživanju u oblasti civilne zaštite;⁶¹⁰
- Rezolucija Saveta (2002) o pomoći u oblasti civilne zaštite posebnim regionima;⁶¹¹
- Rezolucija Saveta (2002) o jačanju saradnje u obuci u oblasti civilne zaštite;⁶¹²
- Direktiva Saveta 96/82/EC o kontroli opasnosti od velikih akcidenata u kojima su uključene opasne supstance izmenjena i dopunjena Direktivom 2003/105 i Uredbom 1882/2003;⁶¹³
- Odluka Saveta o prihvatanju Konvencije o prekograničnim efektima industrijskih udesa⁶¹⁴ i
- Direktiva 2007/60/EC o proceni i upravljanju rizicima od poplava⁶¹⁵, itd.

⁶¹⁰ Council Resolution of 22 December 2003 on strengthening Community cooperation in the field of civil protection research (OJ C 008, 13/01/2004 P. 0002 – 0002)

⁶¹¹ Council Resolution of 19 December 2002 on special civil protection assistance to outermost and isolated regions, to insular regions, to regions which are not easily accessible, and to sparsely populated regions, in the European Union (OJ C 024, 31/01/2003 P. 0010 – 0011)

⁶¹² Council Resolution of 28 January 2002 on reinforcing cooperation in the field of civil protection training, (OJ C 43, 16.2.2002, p. 1–2).

⁶¹³ Council Directive 96/82/EC of 9 December 1996 on the control of major-accident hazards involving dangerous substances OJ L 10, 14.1.1997, p. 13–33

⁶¹⁴ 98/685/EC: Council Decision of 23 March 1998 concerning the conclusion of the Convention on the Transboundary Effects of Industrial Accidents OJ L 326, 3.12.1998, p. 1–4

⁶¹⁵ Directive 2007/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2007 on the assessment and management of flood risks (Text with EEA relevance) OJ L 288, 6.11.2007, p. 27–34

c) Usklađivanje propisa RS sa propisima EU

Prema postojećim propisima RS obavljanje poslova civilne zaštite je u nadležnosti Ministarstva unutrašnjih poslova (Sektor za vanredne situacije). Osnovni propis koji reguliše ova pitanja je Zakon o vanrednim situacijama („Službeni glasnik RS“, br. 111/09).⁶¹⁶ Ovome treba dodati Zakon o zaštiti od požara („Službeni glasnik RS“, broj 111/09), Zakon o eksplozivnim materijama, zapaljivim tečnostima i gasovima („Službeni glasnik SRS“, br. 44/77, 45/85, 18/89), Zakon o prometu eksplozivnih materija („Službeni list SFRJ“ br. 30/85, 6/89 i 53/91, „Službeni list SRJ“ br. 24/94, 28/96, 68/2002), Zakon o prevozu opasnih materija („Službeni list SFRJ“ br. 27/90, 45/90, „Službeni list SRJ“, br.24/94, 28/96, 21/99, 44/99,68/2002).

Procenjuje se da je usvajanjem Zakona o vanrednim situacijama trebalo da se ostvari usklađivanje sa sledećim propisima EU: Odlukom Saveta 2001/792/EZ, Euratom; odlukom Saveta 2004/277/EZ, Euratom; Odlukom Saveta 1999/847/EZ; Odlukom Saveta 2007/162/EZ, Euratom i Odlukom Suda br. 12/2005.⁶¹⁷

⁶¹⁶ Prema odredbi člana 152. Zakona o vanrednim situacijama, danom početka primene ovog zakona prestaju da važe odredbe čl. 49. do 66. Zakona o odbrani („Službeni list SRJ“, br. 43/94, 11/95, 28/96, 44/99, 3/02, 116/07 i 72/09) i podzakonska akta za njihovo izvršavanje, čl. 73. do 86. Zakona o odbrani („Službeni glasnik RS“, br. 45/91, 58/91, 53/93, 67/93 i 48/94), odredbe čl.77. do 79. i čl. 80. stav 1. tačka 21), odredbe čl. 74. do 79. Zakona o zaštiti od požara („Službeni glasnik SRS“, br. 37/88 i „Službeni glasnik RS“, br. 53/93, 67/93, 48/94 i 101/05), Zakon o zaštiti od elementarnih i drugih većih nepogoda („Službeni glasnik SRS“, br. 20/77, 24/85 i 52/89 i „Službeni glasnik RS“, br. 53/93, 67/93, 48/94 i 101/05).

⁶¹⁷ NPI, op. cit. str. 599.

3. Deo

Sprovođenje propisa EU

Bez obzira kako konkretno definisali pojam „sprovođenje propisa EU“, ovaj proces često karakteriše složenost zbog različitih okolnosti i većeg broja različitih subjekata koji su uključeni ili mogu biti uključeni (pored nadležnih organa javne vlasti, predstavnici privrede, nevladinog sektora, javnosti, itd).⁶¹⁸ Pod sprovođenjem propisa (primenom) najčešće se podrazumevaju mere i aktivnosti koje obuhvataju postupanje

---

⁶¹⁸ Za šire videti npr.: *A Europe of Results – Applying Community Law, Communication from the Commission, Commission of the European Communities, COM(2007) 502 final, Brussels, 5.9.2007.* [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SPLIT_COM:2007:0502\(1\):FIN:EN:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SPLIT_COM:2007:0502(1):FIN:EN:PDF) (datum pristupanja: 20.08.2010)
Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions on implementing European Community Environmental Law, COM(2008) 773 final, Commission of the European Communities, Brussels, 18.11.2008. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0773:FIN:EN:PDF> (datum pristupanja: 20.08.2010)

određenih subjekata, u određenom slučaju, na osnovu određenih propisa, odnosno kojima se donose odgovarajuće odluke i pojedinačni akti. U širem smislu se može reći da sprovođenje počinje već izradom nacрта pojedinih propisa i njihovim usvajanjem, budući da od kvaliteta ovog postupka i usvojenog propisa značajnim delom zavisi njegova primena.

Sprovođenje većeg dela propisa EU karakteriše postupak „transpozicije“ (prenošenja)⁶¹⁹ propisa EU u nacionalni pravni sistem koji se sprovodi za Direktive, dok se Uredbe direktno i neposredno primenju. Rok u kome se proces transpozicije propisa EU u nacionalni pravni poredak (što se često označava kao „formalno usaglašavanje“) treba obaviti propisan je samim propisom EU koji je u pitanju. Zbog svoje složenosti sprovođenje propisa u praksi⁶²⁰, odnosno praktična primena, ponekad zahteva izgradnju novih institucija ili reformu postojećih, dodatnu obuku različitih subjekata sistema zaštite životne sredine, dodatna finansijska i druga materijalna sredstva i izgradnju odgovarajuće infrastrukture, investicije u nove proizvode, procese i opremu kako u javnom tako i u privatnom sektoru, dodatne instrumente monitoringa emisija ili kvaliteta životne sredine, instrumente izveštavanja o sprovođenju propisa, procenu nezavisnih tela, itd.⁶²¹

619 „Transposition“ - „transpozicija“. Priručnik za prevodenje pravnih akata Evropske unije, Republika Srbija, Vlada, Kancelarija za evropske integracije, Beograd, 2009, str. 32. Ovaj termin označava bilo koje zakonske, podzakonske ili druge obavezujuće mere preduzete od strane nekog nadležnog organa države članice s ciljem da se unesu u nacionalni pravni poredak obaveze, prava i dužnosti sadržane u direktivama EU. Na taj način, transpozicija obuhvata ne samo preuzimanje teksta direktive u nacionalno pravo, već i sve kasnije izmene i dopune, kao i ukidanje pojedinih propisa ili odredbi koji nisu usaglašeni, kako bi se obezbedilo da nacionalni propis u celini pravilno odražava odredbe direktive. *Guide to the Approximation of European Union Environmental Legislation*, Commission of the European Communities, p.140. <http://ec.europa.eu/environment/archives/guide/contents.htm> (datum pristupanja: 12.03.2010)

620 „Practical application“ – „praktična primena“ označava uključivanje propisa EU od strane nadležnih organa u pojedinačne odluke (npr. kada se izdaju dozvole, sprovode planovi i programi). Zakonodavstvo EU je direktno primenjivo od strane nadležnih organa u slučaju uredbi i neposredno primenjivih odredbi pojedinih direktiva. Kada je direktiva ispravno transponovana ona se sprovodi putem nacionalnih mera transpozicije što podrazumeva obezbeđivanje infrastrukture i potrebnih mera kako bi nadležni organi bili u mogućnosti da sprovedu svoje obaveze na osnovu propisa EU i donesu potrebne odluke. *Ibid*, p.140.

621 Npr. u 2008. godini je procenjeno da za jedan deo novijih direktiva (Direktiva 2004/35 o odgovornosti) transpozicija tek treba da bude završena dok su izvesna poboljšanja potrebna kada su u pitanju propisi koji se odnose na oblast prirode. Takođe, procenjuje se da su potrebne značajne infrastrukturne investicije u oblasti tretmana otpadnih voda, zatim potrebno je obezbediti poštovanje standarda kvaliteta vazduha kao i potpuno poštovanje procedure propisane za procenu uticaja na životnu sredinu. *25th annual report on monitoring the application of community law (2007)*, Commission of the European Communities, SEC (2008) 2854, Brussels, 18.11.2008. p. 143.

Primenu prava EU treba posmatrati u svetlu sledećih principa: primat prava EU, neposredna primena prava EU, direktni efekat prava EU i supsidijarnost prava EU.

U vezi sa sprovođenjem propisa, deo obaveza država članica odnosi se i na njihovu obavezu da podnose izveštaje Komisiji o preduzetim merama u odnosu na konkretne propise⁶²² u vezi sa čim je posebno definisana uloga Evropske agencije za životnu sredinu.

U osnovi, sprovođenje propisa EU treba da obezbede države članice EU, dok Komisija ima obavezu da obezbedi poštovanje ugovora i mera usvojenih od strane nadležnih organa kao i da nadgleda primenu propisa Unije pod kontrolom Suda pravde EU (član 17. Ugovora o EU). Nadležnost Komisije u vezi sa ovim je utvrđena članom 258. Ugovora o funkcionisanju EU. Inače, svako može uložiti žalbu Komisiji protiv država članica za svaki propis ili praksu koji se mogu pripisati državi članici, a za koje se smatra da predstavljaju kršenje propisa EU.⁶²³ Obezbeđivanje poštovanja propisa⁶²⁴ obuhvata različite aktivnosti i mere nadležnih subjekata - od mera koje se preduzimaju pred nacionalnim sudovima, mera i aktivnosti pred sudovima trećih strana, žalbama trećih strana pred Komisijom, zahtevima Komisije

622 U skladu sa odredbama propisanim Direktivom 91/692/EEC značajan broj direktiva u oblasti životne sredine (vode, otpad, vazduh, itd) je obuhvaćen obavezom država članica da Komisiji u propisanoj formi dostave informacije o sprovođenju svake tri godine.

623 Za formu prigovora i šire informacije videti: http://ec.europa.eu/community_law/your_rights/your_rights_forms_en.htm (datum pristupanja: 21.8.2010)

624 „Enforcement“ – „primena“ je definisana široko i obuhvata sve mere koje preduzimaju nadležni organi radi podsticanja ili primoravanja drugih da sprovedu postojeće propise (npr. monitoring, kontrola na licu mesta, sankcije, obavezne korektivne mere, itd) s ciljem da se unapredi učinak politike životne sredine, kao i poboljša ukupni kvalitet životne sredine. *Guide to the Approximation of European Union Environmental Legislation*, op. cit. 140.

protiv država članica, do postupanja pred Sudom pravde EU, itd.⁶²⁵

Takođe, odluke sudova kao i sankcije koje se izreknu za nepoštovanje propisa predstavljaju deo primene propisa. Iako je članom 192 stav 4 Ugovora o funkcionisanju EU propisano da je primarna odgovornost za finansiranje i sprovođenje politike i propisa u oblasti životne sredine na državama članicama (uz “poštovanje određenih mera usvojenih od strane Unije”) postoji nekoliko primera intervencije EU u ovoj oblasti.⁶²⁶ U vezi sa ovim, trebalo bi imati u vidu i mogućnosti koje državljanima i/ili stanovnicima država članica EU stoje na raspolaganju kroz obraćanje Evropskom ombudsmanu, odnosno nekome iz mreže evropskih ombudsmana.

⁶²⁵ Za pregled stanja u oblasti sprovođenja i kršenja propisa EU za period od 1996-2005. godine videti izveštaje Komisije na: <http://ec.europa.eu/environment/legal/law/implementation.htm>. (datum pristupanja: 21.08.2010) Ili za period od 1998-2008 videti izveštaje Komisije na: http://ec.europa.eu/community_law/infringements/infringements_annual_report_en.htm. (datum pristupanja: 21.08.2010) Radi ilustracije stanja treba reći da se više od 20% od svih predmeta koje Komisija vodi odnose na oblast životne sredine. Ukupan broj predmeta na kraju 2007. godine bio je 739, pri čemu je u toj godini otvoreno 461 novih, od čega se u 113 slučajeva radi o žalbama građana i NVO. 25th annual report on monitoring the application of community law (2007), op. cit. p. 102. Od ukupno 451 slučaj kršenja propisa u oblasti životne sredine najveći broj se odnosi na kršenje propisa u oblasti prirode i voda (po 20%), otpada (19%), vazduh (16%), procena uticaja na životnu sredinu (11%), itd. <http://ec.europa.eu/environment/legal/law/statistics.htm> (datum pristupanja: 21.8.2010)

⁶²⁶ U septembru 2005. godine Evropski sud pravde je poništio Okvirnu odluku Saveta 2005/667/JHA koja se odnosila na jačanje krivičnog prava radi poštovanja propisa u oblasti zagađivanja sa brodova i to kao rezultat akcije koju je pokrenula Komisija. Primedba Komisije je bila u vezi sa pravnom osnovom na kojem je Odluka doneta – „treći stub“ EU Ugovora (pravda i unutrašnji poslovi) – umesto na osnovu odredbi koje se tiču životne sredine (članovi 174-176 Ugovora) („prvi stub“). Poništavajući Odluku navedeno je da, iako ni krivično pravo, niti pravila o krivičnom postupku ne spadaju u nadležnost Zajednice, to ne sprečava organe Zajednice da preduzmu mere koje se odnose na krivično pravo država članica za koje se smatra da su potrebne radi obezbeđenja da pravila koja su ustanovljena u oblasti životne sredine budu potpuno primenljiva. Presuda utvrđuje presedan, ne samo u oblasti prava životne sredine budući da je konstatovano da, kada Zajednica ima pravnu osnovu u Ugovoru o osnivanju Evropske zajednice, to takođe uključuje i nadležnost da se obezbedi efektivno sprovođenje politike putem krivičnih sankcija. Case C-440-05; Za tekst presude videti: <http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=EN&Submitt=rechercher&numaff=C-440/05>; (datum pristupanja: 25.08.2010) ili <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62005J0440:EN:HTML>; (datum pristupanja: 25.8.2010)

Mehanizmi za unapređenje saradnje

Prepoznajući zajedničke probleme u sprovođenju propisa (od tumačenja pojedinih normi do praktičnog postupanja po propisanim pravima i obavezama) nadležna tela država članica formirala su nekoliko mreža za razmenu informacija i unapređivanje sistema primene propisa. Najznačajnijim se smatraju:

- 1) Mreža EU za sprovođenje i poštovanje propisa u oblasti životne sredine (The European Union Network for the Implementation and Enforcement of Environmental Law - IMPEL),⁶²⁷
- 2) Mreža za poštovanje propisa u oblasti hemikalija (The Chemicals Legislation Enforcement Network - CLEEN),⁶²⁸
- 3) Savetodavna veća za životnu sredinu i održivi razvoj (The European Environment and Sustainable Development Advisory Councils - EEAC);
- 4) Evropski projekat za primenu (The European Enforcement Project - EEP);
- 5) Evropska mreža šefova Agencija za očuvanje prirode (The European Network of Heads of Nature Conservation Agencies – ENCA net);
- 6) Evropska mreža šefova Agencija za zaštitu životne sredine (The European Network of Heads of Environment Protection Agencies - NHEEPA).

Ovome treba dodati i institucije EU koje se bave pitanjima poštovanja propisa u širem smislu među kojima EUROPOL⁶²⁹ ima poseban značaj.

Pored toga, pri sprovođenju propisa EU ostvaruje se značajna saradnja sa sekretarijatima pojedinih međunarodnih ugovora (u okviru kojih se pra-

⁶²⁷ <http://ec.europa.eu/environment/impel/index.htm> (datum pristupanja: 25.8.2010)

⁶²⁸ <http://www.cleen-europe.eu/> (datum pristupanja: 25.8.2010)

⁶²⁹ <http://www.europol.europa.eu/> (datum pristupanja: 26.8.2010)

ti njihovo sprovođenje), sa INTERPOL (u okviru kojeg se, između ostalog, prate neki aspekti stanja u vezi sa krivičnim delima u oblasti životne sredine),⁶³⁰ sa kancelarijom UN za borbu protiv organizovanog kriminala⁶³¹, itd.

Stanje u Srbiji

Sistematsko praćenje napretka u transponovanju i sprovođenju propisa EU u nacionalni pravni sistem Republike Srbije sprovodi se od 2007. godine, kada je urađen Prvi izveštaj o napretku za određen broj propisa EU. Iako postoje izvesne metodološke dileme, prema predviđenoj metodologiji odvojeno se vrednuje stanje i napredak u transpoziciji relevantnih propisa EU, a odvojeno stanje u pogledu primene propisa EU.⁶³² Tokom 2010. godine, sačinjen je peti izveštaj. Na opšti način se procenjuje da je za manji deo propisa EU obezbeđena potpuna ili delimična transpozicija u nacionalne propise, ali da je sprovođenje najvećeg dela propisa, za koje se smatra da su usaglašeni ili značajnim delom usaglašeni sa propisima EU, suočeno sa brojnim problemima.

⁶³⁰ <http://www.interpol.int/Public/EnvironmentalCrime/Default.asp> (datum pristupanja: 26.8.2010)

⁶³¹ <http://www.unodc.org/> (datum pristupanja: 26.8.2010)

⁶³² *Guide to the Approximation of European Union Environmental Legislation, Commission of the European Communities*, <http://ec.europa.eu/environment/archives/guide/contents.htm> (datum pristupanja: 26.8.2010)

4. Deo Iskustvo Slovačke

*Slovačko iskustvo sa pregovorima o pristupanju Evropskoj uniji
Poglavlje: Životna sredina.*

Katarína Butkovská, Ministarstvo životne sredine, Slovačka Republika
Kamil Viličovič, Ministarstvo životne sredine, Slovačka Republika

I Proces transpozicije zakonodavstva EU, rokovi, prednosti, problemi i preporuke

Na početku je važno naglasiti da pozicija Slovačke uoči pregovora devedesetih godina uopšte nije bila jednostavna, imajući u vidu da je Slovačka dospela na listu zemalja za prijem u Evropsku uniju sa izvesnim zakašnjenjem u odnosu na ostale zemlje iz grupe koja se i danas naziva „novih 10“. Slovački put ka Evropskoj uniji odvijao se u dve prepoznatljive faze. Prva je trajala od uspostavljanja nezavisne Slovačke Republike 1993., pa do 1998. godine. To je bio period kojim su dominirale vlade na čijem je čelu bio populistički premijer Mečijar. Druga faza je započela nakon izbora nove koalicione vlade, što je predstavljalo bitnu prekretnicu u pregovorima. Slovački

predstavnicima su brzo preduzeli nekoliko koraka radi poboljšanja imidža zemlje, i time su ubrzali proces pristupanja. Slovački politički predstavnici su iskazali interes za proces integracije u EU čim je Unija počela da razmatra mogućnost proširenja. Priključenje EU je bilo zvaničan prioritet slovačke spoljne politike od 1992. godine. Slovačka je postala „pridružena zemlja“ 1995., i te iste godine je podnela svoju prijavu za članstvo. Slovačka Republika je dobila zvaničan poziv za otpočinjanje pregovora o pristupanju Evropskoj uniji na zasedanju Evropskog saveta u Helsinkiju, održanom u decembru, 1999. godine. Neke istorijske činjenice u vezi sa slovačkim pristupnim periodom su neophodne da bismo stekli opštu predstavu.

Proces pristupanja se zasniva na:

- *Evropskom sporazumu o pristupanju (potpisanom 1993., ratifikovanom 1995. godine);*
- *Nacionalnom programu za usvajanje *acquis*⁶³³ (NPAA) – objavljenom u martu, 1998. godine;*
- *Poslednjoj reviziji NPAA (koju je usvojila vlada u maju 2001. godine).*

Među glavnim problemima u pretpristupom procesu je bila nedovoljna razvijenost administrativne strukture. Mada su odeljenja za „usklađivanje zakonodavstva“ postojala u svim relevantnim sektorima od samog početka procesa, „Odeljenje za evropsku integraciju“ je krenulo s radom pri ministarstvima tek nedavno, i postojao je hroničan nedostatak kapaciteta za pripremu analitičkih studija o uticaju i trošku usklađivanja zakona.

U „Agendi 2000 – Mišljenje o Slovačkoj“⁶³⁴ bili su predočeni problemi u oblasti zaštite životne sredine (zagađenje vazduha u industrijskim oblastima; niska stopa priključaka domaćinstava na kanalizacione sisteme i nekontrolisano

izlivanje industrijskih otpadnih voda u sektoru upravljanja otpadom; neadekvatna postrojenja za otpad; i nekontrolisano pojavljivanje novih izvora zagađivanja), identifikovane su slabosti u regulatornom sistemu (nedostatak integrisane politike kontrole zagađenja i slaba administracija za životnu sredinu) i postavljeni su prioriteti za pristupanje (transpozicija okvirnog zakonodavstva; implementacija IPPC direktive⁶³⁵ i razvoj finansijskih strategija).

Agenda životne sredine je za Slovačku bila definitivno isuviše široka i komplikovana, i mi smo morali da razmotrimo značajna stara opterećenja (nivoi zagađenja, odlaganje otpada, nedovoljna infrastruktura). Postojala je izričita potreba za velikim ulaganjima u sve sektore (vazduh, voda, otpad) infrastrukture za zaštitu životne sredine (potreba za modernim tehnologijama).

Integrisana strategija usklađivanja zakona o životnoj sredini

Potreba za razvojem sveobuhvatne strategije usklađivanja zakonodavstva u sektoru životne sredine proistekla je iz kratkoročnih prioriteta po osnovu Partnerstva za pristupanje iz 1999. godine, i iz redovnih izveštaja Komisije. Strategija je izrađena u skladu sa Nacionalnim programom za usvajanje *acquis* (NPAA) i uključena je u Plan glavnih i zakonodavnih zadataka Ministarstva životne sredine za 2001. godinu.

Prekretnice pregovaračkog procesa o životnoj sredini

- *Decembar 2000. – Pregovaračka pozicija za Poglavlje 22 o životnoj sredini se dostavlja Evropskoj komisiji;*
- *28. mart 2001. – Usvaja se Zajednički stav⁶³⁶ Evropske unije u pogledu slovačke pregovaračke pozicije;*

⁶³³ *Acquis communautaire, ponekad EU *acquis*, ili samo *acquis* – pravne tekovine Evropske unije, odnosno korpus zakona, zakonskih akata i sudske prakse koji čine pravo Evropske unije.*

⁶³⁴ *Agenda 2000 – Mišljenje Komisije o prijavi Slovačke za članstvo u Evropskoj uniji, (Opinion on Slovakia's Application for Membership of the European Union, http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/dwn/opinions/slovakia/sk-op_en.pdf), jul 1997.*

⁶³⁵ *Direktiva o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađenja (Directive on integrated pollution prevention and control (Directive IPPC), <http://ec.europa.eu/environment/air/pollutants/stationary/ippc/summary.htm>).*

⁶³⁶ *Zajednički stav (Common Position) – pravni instrument koji koristi Savet EU u oblasti zajedničke spoljne i bezbednosne politike EU. Preostala dva pravna instrumenta, koji se razlikuju od zakonodavnih akata EU, su „Zajedničke akcije“ (Joint Actions) i „Zajedničke strategije“ (Joint Strategies).*

- 30. mart 2001. – Konferencija o pristupanju, otvaranje Poglavlja 22 o životnoj sredini;
- 15. oktobar 2001. – Prezentacija dodatnih informacija Ministarstva životne sredine Slovačke Republike – tehničke konsultacije;
- 5. decembar 2001. – Savet Evropske unije prihvata revidirani Zajednički stav;
- 11. decembar 2001. – Konferencija o pristupanju na ministarskom nivou u Briselu – privremeno zatvaranje Poglavlja 22 – Životna sredina.

Slovačko Ministarstvo životne sredine je odgovorno za upravljanje i zaštitu životne sredine, uključujući zaštitu prirode, zaštitu kvaliteta i kvantiteta voda i njihovog razumnog korišćenja, zaštitu vazduha, upravljanje korišćenjem zemljišta i građevinskim propisima, nadzor nad novim centrom za kontrolu upotrebe hemikalija, upravljanje otpadom, standardizovani informacioni sistem i monitoring u oblasti životne sredine, i geološka istraživanja i premere. Štaviše, radi formulisanja i implementacije politike u oblasti životne sredine, ministarstvo usvaja detaljne ciljeve i strategije; izrađuje detaljne zakonske propise, regulative i standarde; održava informacione i monitoring sisteme; vrši procenu uticaja na životnu sredinu; izriče kazne zbog kršenja ekoloških propisa; pruža podršku nevladinim organizacijama, te istraživanju i edukaciji u oblasti životne sredine.

Važna je činjenica da je Integrisanu strategiju usklađivanja zakonodavstva o životnoj sredini pripremalo Ministarstvo životne sredine Slovačke Republike **tesno saradujući** sa Ministarstvom ekonomije, Ministarstvom za upravljanje zemljištem, Ministarstvom zdravlja, Ministarstvom saobraćaja, pošte i telekomunikacija, Nuklearnom regulatornom direkcijom i Kancelarijom za standarde, metrologiju i testiranje, kako bi se izradila mapa puta ka ostvarivanju pune usklađenosti sa *acquis EU* u oblasti životne sredine do predloženog datuma pristupanja – 1. januara, 2004. godine.

Glavni ciljevi Integrisane strategije usklađivanja zakonodavstva o životnoj sredini i ključni koraci za celokupan proces pristupanja bili su sledeći:

- **identifikovati jaz između slovačkih politika i zakona o zaštiti životne sredine i onih Evropske unije;**

- **doneti odluke o koracima koji će se preduzeti kako bi se u celosti transponovao i implementirao *acquis* Evropske unije u oblasti životne sredine, i**
- **izraditi finansijski plan za ulaganja i akcije, posebno u sektorima koji iziskuju velike troškove vezanim za vazduh, industriju, upravljanje otpadom i vode.**

Shodno tome, kako je to prikazano dole, tri nivoa aktivnosti planiranja su u potpunosti realizovana tokom 2000. i 2001. godine:

Cilj		Ishod
Identifikacija postignuća i propusta u implementaciji	➔	Osnovne studije za devet sektora
Dokumentacija o završenoj implementaciji	➔	Izveštaji o implementaciji: horizontalni sektor, sektor buke i sektor nuklearne bezbednosti
Identifikacija troškova usklađivanja propisa kod direktiva koje iziskuju velike troškove	➔	Troškovni modeli i procene troškova za tri gorepomenuta sektora, uključujući 17 direktiva koje iziskuju velike troškove i administrativne procene troškova za druge sektore ili direktive
Detaljna implementacija akcionih planova	➔	Planovi za implementaciju direktiva
Finansijsko planiranje	➔	Finansijski planovi kojima se identifikuju izvori finansiranja istraživanja i ulaganja
Planovi za implementaciju za svaki sektor	➔	Planovi za implementaciju po sektorima za vazduh, hemikalije, prirodu, industriju, otpad i vode
Integrisana strategija za usklađivanje propisa o životnoj sredini i finansiranje	➔	Integrisana strategija usklađivanja propisa o životnoj sredini

Isti se značaj mora pridati identifikaciji svih odgovornih nacionalnih, regionalnih, lokalnih i drugih organa vlasti, što ima ključnu ulogu ne samo u procesu *transpozicije zakonodavstva EU* već, istovremeno, i u identifikovanju

svih aktera u procesu **implementacije EU/nacionalnog zakonodavstva o životnoj sredini**.

G. Figel, bivši evropski komesar za obrazovanje, obuku, kulturu i omladinu, i lider slovačkog tima do 2003. godine, u pregovorima o pristupanju Evropskoj uniji, ustvrdio je još 2003. godine, u svojoj publikaciji⁶³⁷ da poglavlje o životnoj sredini iziskuje najveće finansijsko opterećenje državnog budžeta, te privatnog sektora i stanovništva. Koristi od implementacije direktiva Evropske unije će se osetiti tek na dugi rok, ali se troškovi nižu manje-više kratkoročno, ili, u najboljem slučaju, srednjoročno.

Ukupno je **usvojeno 45 ažuriranih zakonskih akata, propisa i uredbi u periodu od 2001. do 2003. godine, u Slovačkoj**, čime je transponovano zakonodavstvo EU u sledećim oblastima:

- *Horizontalno zakonodavstvo (EIA⁶³⁸ + SEA⁶³⁹, Arhuška konvencija⁶⁴⁰);*
- *Zaštita vazduha (programi trgovine emisijama);*
- *Upravljanje otpadom;*
- *Zaštita voda (WFD⁶⁴¹);*
- *Priroda i zaštita predela (uključujući biodiverzitet);*

637 Slovensko na ceste do Európskej únie: Kapitoly a súvislosti („Slovačka na putu ka Evropskoj uniji: Poglavlja i kontekst“), Ján FIGEL, Miroslav ADAMIŠ. SFPA, Centar za evropsku politiku, Bratislava 2003. (204 strane).

638 Direktiva o proceni uticaja na životnu sredinu (EIA Directive (85/337/EEC), <http://ec.europa.eu/environment/eia/eia-legalcontext.htm>).

639 Direktiva o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu (SEA Directive (2001/42/EC), <http://ec.europa.eu/environment/eia/sea-legalcontext.htm>).

640 Aarhus Convention (Arhuška konvencija) – Konvencija o pristupu informacijama, učešću javnosti u odlučivanju i pristupu pravosuđu u oblastima koje se tiču životne sredine, usvojena 1998. god. u danskom gradu Arhusu (<http://www.unece.org/env/pp/>).

641 Okvirna direktiva o vodama (Water Framework Directive (2000/60/EC), http://ec.europa.eu/environment/water/water-framework/index_en.html).

■ *Industrijsko zagađenje i preventivna kontrola (novo!);*

■ *Upravljanje rizikom u oblasti životne sredine i hemikalija (POPs⁶⁴²);*

■ *Genetički modifikovani organizmi (Protokol iz Kartahene⁶⁴³);*

■ *Buka koju emituju vozila i mašine, i*

■ *Zaštita od radijacije i civilna zaštita.*

Uprkos činjenici da je veći deo zakonodavstva Evropske unije u celosti transponovan u slovačko nacionalno zakonodavstvo, Slovačka je, imajući u vidu gore opisanu situaciju, zatražila izvestan prelazni period da bi ispunila uslove EU u oblasti životne sredine, uglavnom u područjima gde se očekivalo da će zadovoljavanje uslova iziskivati puno vremena i novca.

Slovačka je započela pregovore uz deset uslova za prelaznu poziciju, ali je tokom pregovora odstupila u tri tačke gde je bilo moguće slediti postojeće odredbe zakonodavstva EU radi usklađivanja zakona nakon pristupanja Uniji. Na kraju je Slovačka uspešno završila pregovore o prelaznim periodima za sledeće direktive:

1. *Direktiva Saveta 94/63/EC o kontroli emisija isparljivih organskih jedinjenja⁶⁴⁴ nastalih usled skladištenja benzina i njegove distribucije od terminala do benzinskih pumpi – do 2004. i/ili 2007. godine;*
2. *Direktiva Saveta 94/67/EC o sagorevanju opasnog otpada – do 2006., naznačeno za 11 bolničkih postrojenja za kontrolisano sagorevanje otpada i 7 industrijskih postrojenja za kontrolisano sagorevanje otpada;*

642 Postojane organske zagađujuće supstance (Persistent Organic Pollutants – POPs; UNEP-ova Konvencija o postojanim organskim zagađujućim supstancama iz 2001. god., Stokholm, i Arhuski protokol iz 1998. god. o postojanim organskim zagađujućim supstancama, <http://www.eea.europa.eu/data-and-maps/indicators/eea32-persistent-organic-pollutant-pop-emissions>).

643 Protokol iz Kartahene o biozaštiti uz Konvenciju o biološkoj raznovrsnosti – usvojen 29. januara 2000. god. u kolumbijskom gradu Kartaheni (Cartagena) na konferenciji država potpisnica konvencije (<http://bch.cbd.int/protocol/>).

644 Isparljiva organska jedinjenja (VOC – volatile organic compounds).

3. *Direktiva Saveta 91/271/EEC o tretmanu gradskih otpadnih voda – do 2010-2015., naznačeno u skladu sa različitim kategorijama urbanih aglomeracija;*
4. *Direktiva Saveta 76/464/EEC o zagađenju izazvanom izlivanjem izvesnih opasnih supstanci u vodeno okruženje – do 2006.; naznačeno za samo 3 postrojenja;*
5. *Direktiva 96/61/EC o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađenja – različita trajanja prelaznih perioda, najduže – do 2011. godine;*
6. *Direktiva Saveta 88/609/EEC (izmenjena Direktivom 94/66/EC) o ograničenju emisija izvesnih zagađujućih materija u vazduh iz velikih postrojenja sa sagoravanjem – do 2007. godine;*
7. *Direktiva Saveta 94/62/EC o ambalaži i ambalažnom otpadu – do 2007. godine;*
8. *Direktiva Saveta 2002/96/ES o električnom i elektronskom otpadu – do 2008. godine (pregovori završeni i prelazni period odobren nakon pristupanja EU).*

Kritika procesa pristupanja obuhvata, između ostalog, sledeće argumente:

- Nacionalni program nije pokrio sve prioritetne oblasti;
- potcenjen je administrativni kapacitet neophodan za implementaciju *acquis*;
- finansijska analiza nije bila pouzdana i vladina posvećenost izdvajanju identifikovanog nivoa investicija je bila sporna;
- detaljni programi usklađivanja zakonodavstva i strategije za implementaciju pojedinačnih zakonskih akata su izrađivani uz kašnjenja;
- zatraženo trajanje prelaznih perioda nije u dovoljnoj meri poduprto svim neophodnim analizama i procenama, a prva pouzdana studija o potrebama za investicijama u vezi sa usvajanjem *acquis* u oblasti životne sredine završena je tek u jesen 2001. godine;

- nedovoljan naglasak na strukturama za implementaciju i primenu; i
- nije bilo podsticaja podizanju svesti javnosti⁶⁴⁵.

II Implementacija zakonodavstva o životnoj sredini EU u praksi, problemi i preporuke

Uprkos gorepomenutim problemima, proces usklađivanja sa politikom EU u sektoru životne sredine je bio pozitivan. Nivo usklađenosti u sektorima zaštite vazduha, voda i upravljanja otpadom se značajno podigao; usvojeno je horizontalno zakonodavstvo; zadovoljeni su brojni rokovi za transpoziciju zakonodavstva. Ključni **problemi iz perioda pristupanja i dalje istrajavaju** do danas:

1. implementacija zakonodavstva;

2. izgradnja administrativnih struktura radi ispunjavanja novih uslova;

3. značajna finansijska potraživanja u vezi sa implementacijom zakonodavstva EU i/ili dostizanja standarda EU u oblasti životne sredine.

Na prvi identifikovani problem – implementaciju zakonodavstva – značajno utiče drugi problem: nedovoljno razvijeni administrativni kapaciteti. Velika finansijska potraživanja predstavljaju kontinuirani problem uprkos uspešno okončanim pregovorima o svim prelaznim periodima (najviše je finansijskih sredstava potrebno za implementaciju Direktive o otpadnim vodama).

Tokom perioda pristupanja, Evropska unija je Slovačkoj Republici obez-

⁶⁴⁵ „Pristupanje Evropskoj uniji i životna sredina: Uvod“, Projekat proširenja Evropske unije 2000–2001.; EEB (Evropski biro za životnu sredinu, <http://www.eeb.org/>) i Prijatelji Zemlje Evropa (<http://www.foeeurope.org/>), nevladine organizacije.

bedila finansijsku pomoć kroz programe PHARE⁶⁴⁶, ISPA⁶⁴⁷ i SAPARD⁶⁴⁸. Uprkos značajnom broju projekata koji su uspešno pripremljeni i sprovedeni, o kvalitetu tih projekata se može raspravljati. Takođe je bilo naznaka i dojava o korupciji i zloupotrebi sredstava iz pomoći Evropske unije. Skandali u koje je bio umešan koordinator pretpristupnih fondova 2001. godine, ozbiljno su narušili imidž vlade. Uprkos ovom skandalu koji se provlačio kroz medije i koji je razrešen na nivou Evropske unije, ponovno je Slovačka identifikovana kao zemlja sa nacionalnim projektnim menadžerom čiji rad nije baš bio transparentan 2008. i 2009. godine (ERDF⁶⁴⁹). Poučeni ovakvim iskustvom, zaključak je da ustanovljavanje odgovarajućih mera za sprečavanje mogućnosti zloupotreba fondova Evropske unije u budućnosti mora biti vrhunski prioritet za nacionalne vlade.

Uticaji nedovoljne transpozicije i/ili nevaljane implementacije zakonodavstva EU

Svaka država članica je odgovorna za implementaciju prava Evropske unije (usvajanje mera za implementaciju pre isteka zadatog roka, usklađivanje i valjanu primenu) unutar sopstvenog pravnog sistema. Prema ugovorima (član 258 Ugovora o funkcionisanju Evropske unije (TFEU)⁶⁵⁰ i član 141

Ugovora o osnivanju Evropske zajednice za atomsku energiju⁶⁵¹), Evropska komisija je odgovorna za valjanu primenu prava Evropske unije. Shodno tome, tamo gde se država članica ne pridržava prava Evropske unije, Komisija ima nadležnost (postupak zbog nepoštovanja prava EU) da pokuša da *okonča kršenje* i, tamo gde je to neophodno, *može proslediti predmet Evropskom sudu pravde*⁶⁵² (član 260 Ugovora o funkcionisanju Evropske unije (TFEU)). Prema ovom novom „Lisabonskom sporazumu“, Komisija može predložiti Sudu, čak i tokom postupka zbog povrede prava EU, shodno članu 258, da odredi *paušalnu sumu ili novčanu kaznu* u istoj presudi kojom se utvrđuje da država članica nije ispunila svoju obavezu objavljivanja mera za transponovanje direktive usvojene u zakonodavnoj proceduri.

Tokom skoro sedam godina našeg članstva u Evropskoj uniji, mi smo se već našli na udaru ovog, među državama članicama, veoma nepopularnog postupka zbog nepoštovanja prava Evropske unije koji pokreće Komisija. Prva faza je administrativna i pretpretresna, i takođe se naziva „postupkom zbog povrede prava EU“. Postoji nekoliko formalnih faza postupka zbog nepoštovanja prava EU, a danas Slovačka ima nekoliko otvorenih pitanja u oblasti životne sredine koja se nalaze u različitim formalnim fazama postupka zbog nepoštovanja prava EU. Evropsko zakonodavstvo je najopsežnije na nivou Evropske unije i direktive su najčešći oblik zakonodavstva EU, stoga se javlja izuzetna potreba za **TRANSPOZICIJOM** zakonodavstva Evropske unije u nacionalno zakonodavstvo. Ovaj proces može biti praćen izvesnim nesavršenostima, nedostacima u valjanoj transpoziciji direktiva ili neblagovremenom transpozicijom svih odredbi direktive/uredbe u odnosu na rok zadat u samoj direktivi/uredbi.

Generalno uzev, većina slučajeva, koje smo rešili ili su još uvek u postupku zbog povrede prava EU, proistekli su iz nevaljane transpozicije zakonodavstva EU, i to konkretno – direktiva. Uzrok tome može biti nepotpuno razumevanje specifičnih značenja nekog člana u nacionalnom kontekstu, ali i neprecizan prevod zakonskog propisa Evropske unije na nacionalni jezik u Briselu (zvanični pre-

646 PHARE – Poljska i Mađarska: Pomoć za restrukturisanje njihovih privreda (Poland and Hungary: Assistance for Restructuring their Economies); program započeo 1989. god. se potom proširio na Poljske i Mađarske na 10 zemalja kandidata za ulazak u EU (http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/2004_and_2007_enlargement/e50004_en.htm).

647 ISPA – Instrument za strukturne politike u pretpristupnom periodu (Instrument for Structural Policies for Pre-Accession, http://ec.europa.eu/regional_policy/funds/ispa/ispa_en.htm).

648 SAPARD – Specijalni pristupni program za poljoprivredu i ruralni razvoj (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development, http://europa.eu/legislation_summaries/agriculture/enlargement/160023_en.htm).

649 ERDF – Evropski fond za regionalni razvoj (European Regional Development Fund, http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/job_creation_measures/160015_en.htm).

650 TFEU – Ugovor o funkcionisanju Evropske unije (The Treaty on the Functioning of the European Union, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0047:0199:EN:PDF>).

651 Euratom Treaty – Ugovor o osnivanju Evropske zajednice za atomsku energiju (Treaty establishing the European Atomic Energy Community, http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_euratom_en.htm).

652 Sud pravde Evropske unije, odnosno Evropski sud pravde, sa sedištem u Luksemburgu, je najviše sudska instanca u oblasti prava Evropske unije (<http://curia.europa.eu/>).

vod) kao i male razlike između evropskih i već ustaljenih nacionalnih pravnih formulacija, definicija ili terminologije. Međutim, naše iskustvo ukazuje i na visok rizik zbog uplitanja političkih interesa i, posledično, manjih otklona od formulacija ili definicija iz direktiva Evropske unije. Nakon što države članice i Evropski parlament postignu politički sporazum o nekom zakonskom propisu EU, Evropska komisija je striktna u pogledu njegove primene.

Uprkos mnogim faktorima koji mogu značajno uticati na zadovoljavajuću transpoziciju, moguće je postaviti nacionalno zakonodavstvo na pravi kolosek. Mnoge slučajeve „nezadovoljavajuće transpozicije“ smo uspešno rešili usvajajući domaće zakonske propise i izmene postojećih zakona i propisa. **Makar jedne konsultacije sa Evropskom komisijom na ekspertskom nivou u Briselu su od suštinske važnosti i veoma su dragocene uoči pokretanja zakonodavnog procesa. Svrha ovih konsultacija je da se u potpunosti shvate očekivanja Komisije ili razume tačno značenje problematičnih zakonskih odredbi. Politička volja i podrška na nacionalnom nivou je, naravno, temelj uspešnog zakonodavnog procesa. Finansijske sankcije** koje bi mogla nametnuti Evropska unija su prateći argument koji vam pomaže da obezbedite političku podršku.

Konsultacije (u pismenoj ili usmenoj formi) mogu takođe pokazati da nacionalno zakonodavstvo u datom slučaju nije u suprotnosti sa zakonodavstvom Evropske unije nego da Komisija nije imala na raspolaganju dovoljno kvalitetnih informacija, i da zapravo nema neusaglašenosti između evropskog i domaćeg zakonodavstva.

Znatno su teži problemi u oblasti **IMPLEMENTACIJE**. Nakon što nacionalne vlasti implementiraju zakonski propis EU neprecizno ili na ne baš valjan način, to može dovesti do pogrešnih odluka, rešenja, odobrenja, dozvola ili nekog drugog akta. U trenutku kada Komisija započne postupak zbog povrede prava EU, neka operacija, zgrada ili aktivnost može biti u toku ili je već završena. Tada je veoma teško poboljšati doneto rešenje ili izmeniti dozvolu izdatu nakon nedovoljne transpozicije ili primene zakonodavstva Evropske unije.

U slučaju Slovačke, uglavnom je bilo i delimično još uvek ima teškoća sa

transpozicijom i implementacijom Direktive o staništima⁶⁵³, Direktive o proceni uticaja na životnu sredinu, Okvirne direktive o otpadu kao i Direktive o tretmanu otpadnih voda, što je propis u oblasti životne sredine koja iziskuje najviše troškova.

III Mogući nacionalni / sektorski mehanizmi koordinacije i saradnje

Nakon što je Slovačka postala punopravni član kluba, svakodnevni pregovori o zakonodavnim predlozima koji se tiču pripremljenih i novih zakona EU dobili su najveći značaj u pogledu realizacije slovačkih interesa. Ekološka pitanja relativno su kompleksna zbog svog multisektorskog karaktera. Kako bi se temeljno pripremile pozicije za svaki od radnih sastanaka u Briselu unutar veoma ograničenog roka, potrebno je angažovati eksperte iz različitih ministarstava, drugih državnih organa i institucija (specifične istraživačke institucije, itd.). Veoma je važno uzeti u obzir raspored radnih grupa za životnu sredinu i radnih grupa za međunarodna pitanja životne sredine jer se svakodnevno održavaju sastanci o različitim pitanjima na ekspertskom nivou u Savetu Evropske unije u Briselu.

Ključna tela za donošenje odluka u Slovačkoj (u vezi sa evropskom agendom):

1 Sektorske koordinacione grupe – predstavljaju najniži nivo procesa odlučivanja;

2 Komisija za pitanja EU 1 – odgovorna za koordiniranje politike vezane za pitanja EU o kojima se raspravlja na nivou COREPER⁶⁵⁴ 1 (unutrašnje (jedinствeno) tržište, energetika, istraživanje, industrija, telekomunikacije,

⁶⁵³ Direktiva o staništima (*Habitats Directive*, http://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/habitatsdirective/index_en.htm).

⁶⁵⁴ COREPER (francuski akronim od *Comité des représentants permanents*) je Komitet stalnih predstavnika u Evropskoj uniji, koga čine šefovi misija ili zamenici šefova misija iz zemalja članica EU u Briselu.

životna sredina, ribarstvo, saobraćaj, zaštita potrošača, zapošljavanje i socijalna pitanja, obrazovanje, kultura, turizam, poljoprivreda – veterinarska i fitosanitarna pitanja). Komisiju predstavljaju imenovani načelnici iz sledećih državnih tela: Ministarstvo inostranih poslova, Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo poljoprivrede, Ministarstvo saobraćaja, Ministarstvo kulture, Ministarstvo obrazovanja, **Ministarstvo životne sredine, itd.;**

3 Komisija za pitanja EU 2 – odgovorna za koordiniranje politike vezane za pitanja EU o kojima se raspravlja na nivou COREPER 2 (spoljni poslovi, Zajednička spoljna i bezbednosna politika (CFSP⁶⁵⁵) i druga pitanja opšte prirode, ekonomska i finansijska pitanja (ECOFIN⁶⁵⁶), razvoj, pravosuđe i interna pitanja, budžet). U komisiji su zastupljeni sledeći organi centralnih vlasti: Ministarstvo spoljnih poslova, Ministarstvo finansija, Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo odbrane, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo pravde, Ministarstvo poljoprivrede;

4 Vlada – odobrava ključne slovačke politike vezane za Evropsku uniju;

5 Narodna skupština – odobrava mišljenja/mandate u vezi sa pitanjima koja se odnose na EU; u slučaju da se odobre, članovi Vlade su obavezni da postupaju u skladu sa usvojenim mišljenjem.

Koordinacija evropskih poslova – Ministarstvo životne sredine

Sektorska koordinaciona grupa za životnu sredinu osnovana je u junu 2003. godine, oko godinu dana pre nego što je Slovačka pristupila EU, kao ministarsko savetodavno telo na nivou načelnika odeljenja iz Ministarstva životne sredine, Slovačke agencije za životnu sredinu i drugih predstavnika državnih vlasti, ministarstava ili drugih tela, zavisno od konkretnog zakonodavnog predloga u okviru delovanja Saveta. Članstvo u Sektorskoj koordinacionoj grupi tokom 2003. godine, zavisilo je od odgovornosti u odnosu na zakonodavstvo EU (uredbe, direktive) iz 22. poglavlja o životnoj sredini,

⁶⁵⁵ *Zajednička spoljna i bezbednosna politika EU – EU Common Foreign and Security Policy (CFSP).*

⁶⁵⁶ *Savet za ekonomska i finansijska pitanja EU (Economic and Financial Affairs Council – ECOFIN) čine ministri finansija i ekonomije država članica EU.*

a u skladu sa koordinacijom procesa odlučivanja o evropskim pitanjima. Naravno, imajući u vidu rad Saveta i aktuelne probleme razmatrane na nivou Saveta EU i/ili Evropske komisije, obično bi pozivali i druge stručnjake na periodično organizovane sastanke (najmanje dva puta sedmično – ponedeljkom). Glavni zadatak ove grupe je da raspravlja i odobri:

- Okvirne pozicije kao mandat ekspertu za dalju raspravu / pregovore o zakonodavnom predlogu na Sastanku radnih grupa Saveta u Briselu (u skladu sa mesečnim programom Predsedništva);
- Instrukcije – pripremljene za Komisiju za pitanja EU 1 – COREPER 1;
- Nacrt mandata – u slučaju da se pitanje podnosi Savetu za životnu sredinu na dalju raspravu/odlučivanje (mora ga odobriti Nacionalni savet); i
- Komentare i mišljenja o dokumentima pripremljenim za pregovore na nivou radnih grupa (Saveta) i na nivou komiteta eksperata Komisije.

Odeljenje za evropske poslove – ključno odeljenje za svakodnevnu koordinaciju sa ključnim partnerima:

- Stalno predstavništvo Slovačke Republike u EU u Briselu;
- Ministarstvo spoljnih poslova;
- Kabinet predsednika vlade;
- Nacionalni savet Slovačke Republike;
- Savet EU, i
- Evropska komisija – Generalna direkcija za životnu sredinu; sa sledećim glavnim zadacima:
  - koordinacija evropskih poslova vezanih za agendu o životnoj sredini unutar Ministarstva životne sredine, ali takođe u odnosu na druga

ministarstva (npr. Ministarstvo poljoprivrede, Ministarstvo saobraćaja, Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo zdravlja);

- praćenje obaveza i zadataka iz evropske agende;
- brza distribucija informacija i dokumenata svim akterima;
- organizovanje sastanaka Sektorske koordinacione grupe;
- priprema izjava i instrukcija za predstavnike Slovačke Republike u Savetu za životnu sredinu – u bliskoj saradnji sa nacionalnim ekspertima; i
- direktna komunikacija sa Stalnim predstavništvom Slovačke Republike u EU.

Nacionalni eksperti / profesionalci

Stručnjaci u specijalizovanim odeljenjima Ministarstva imaju ključnu ulogu u celokupnom zakonodavnom procesu, i to ne samo na nacionalnom već i na nivou Evropske unije. *Kvalifikovani i obučeni eksperti koji tečno govore engleski i/ili francuski jezik predstavljaju osnovu ili temelj ne samo za profesionalnu odbranu nacionalnih interesa na nivou EU, već i za potonju adekvatnu transpoziciju i implementaciju zakonodavstva EU. Svaki ekspert je pretežno odgovoran za izradu detaljne dokumentacije za pripremu okvirne/pregovaračke pozicije o kojoj će se raspravljati/pregovarati na nivou radne grupe (Saveta EU) i drugih tela unutar date oblasti/agende/pitanja za koje je zadužen taj ekspert. Sva profesionalna odeljenja Ministarstva za životnu sredinu, u okviru svojih odgovornosti u odnosu na aktuelne/buduće zakonske propise, u obavezi su da:*

- prate razvoj zakonodavstva EU u oblasti životne sredine;
- obezbede zadovoljavajuću implementaciju zakonodavstva EU (unutar nadležnosti Ministarstva životne sredine);

- učestvuju u radu ekspertskih radnih grupa i komiteta Evropske komisije, kao i da prisustvuju sastancima Radne grupe za životnu sredinu i Radne grupe za međunarodna pitanja u oblasti životne sredine pri Savetu EU preko imenovanog eksperta;
- pripremaju dokumenta za raspravu u institucijama EU i da
- obrađuju komentare i odgovore na različite dokumente i upitnike, te da ih prosleđuju Evropskoj komisiji preko Odeljenja za evropske poslove.

Slovačka agencija za životnu sredinu⁶⁵⁷

Slovačka agencija za životnu sredinu (SEA) predstavlja ključni punkt za Evropsku agenciju za životnu sredinu (EEA⁶⁵⁸) u Slovačkoj, i ona je članica EEA od 2001. godine. SEA je takođe odgovorna za skoro sve nacionalne izveštaje Evropskoj uniji koji se odnose na životnu sredinu. Devetog septembra 2004. godine, Kabinet premijera je odobrio „nacrt procedure za obezbeđivanje usaglašenosti“ sa obavezama proisteklim iz članstva Slovačke Republike u EU, u kome se naznačava napredak u aktivnostima usmerenim ka obezbeđivanju punog izveštavanja za Slovačku kao zemlju članicu.

Stalno predstavništvo Slovačke Republike u Evropskoj uniji u Briselu⁶⁵⁹

Nakon pristupanja Slovačke Evropskoj uniji (1. maja, 2004. godine), Misija Slovačke Republike u Evropskoj uniji je bila preimenovana u Stalno predstavništvo Slovačke Republike u Evropskoj uniji. Promenjen je ne samo naziv, već i opis poslova diplomatskog osoblja. Težište aktivnosti je uglavnom na predstavljanju Slovačke Republike na sastancima Saveta Evropske unije. Slovačka, kao punopravni član, mora biti aktivno uključena u proces odlu-

⁶⁵⁷ Slovačka agencija za životnu sredinu (Slovenská agentúra životného prostredia (SAŽP) ili Slovak Environmental Agency (SEA), <http://www.sazp.sk/public/index/index.php?lang=en>.

⁶⁵⁸ Evropska agencija za životnu sredinu (European Environmental Agency, <http://www.eea.europa.eu/>).

⁶⁵⁹ Stalno predstavništvo Slovačke Republike u Evropskoj uniji (Permanent Representation of Slovakia, <http://europa.eu/whoiswho/public/index.cfm?fuseaction=idea.hierarchy&nodeID=173121&lang=en>).

čivanja, a takođe je pojačano diplomatsko osoblje u Briselu. Pozicija „atašea za životnu sredinu“ je u januaru 2004. godine, pojačana dodavanjem još jednog službenika tako da su sada na toj poziciji popunjena dva radna mesta. Dodatno pojačanje od još dva službenika je bilo potrebno počev od 1. januara 2005. godine, na radnim pozicijama „atašea za životnu sredinu“ i „asistenta“, ali iz finansijskih razloga to još uvek nije realizovano.

Glavne aktivnosti / odgovornosti „atašea za životnu sredinu“:

- prisustvovanje sastancima Radne grupe za životnu sredinu i, kada je to potrebno, sastancima Radne grupe za međunarodne aspekte životne sredine;
- učešće na sastancima COREPER 1 koji se odnose na pitanja životne sredine;
- prisustvovanje sastancima ministara životne sredine (Savet za životnu sredinu);
- učešće na sastancima drugih tela i radnih grupa Saveta i komiteta Evropske komisije po potrebi zajedno sa drugim akterima zakonodavnog procesa i
- izveštavanje o sastancima i raspravama (brifing članova Grupe „Mertens“⁶⁶⁰ zamenika ambasadora u COREPER i ministra pre zasedanja Saveta ministara).

⁶⁶⁰ Grupa „Mertens“ pomaže u planiranju aktivnosti na sedmičnim sastancima zamenika stalnih predstavnika država članica EU poznatim pod imenom COREPER I. Osnovana je 1993. godine i čine je pomoćnici zamenika stalnih predstavnika, viši član Sekretarijata Saveta ministara i član pravne službe Saveta. Ime je dobila po belgijskom diplomati koji je bio prvi predsedavajući ove grupe. Njen parnjak za COREPER 2 je grupa „Antići“ koja je takođe nazvana po svom prvom predsedavajućem (italijanski diplomata Paolo Antići, 1975. god.).

Evropska tela na čijim sastancima učestvuju predstavnici Slovačke Republike

Zastupljenost u radnim grupama i komitetima Evropske komisije

Slovački delegati takođe učestvuju na sastancima komiteta Evropske komisije kako bi upražnjavali ovlašćenja prenetna na Komisiju putem važećeg zakonodavstva Evropske unije. Ovi komiteti imaju savetodavnu, upravnu ili regulatornu funkciju, i njihovo ustanovljavanje se temelji na direktivama i uredbama. Komiteti učestvuju u pripremi novih zakonskih propisa kroz postupak poznat u evrožargonu kao „komitologija“⁶⁶¹ ili „odborska procedura“, a čiji je cilj da se obezbedi implementacija propisa EU. Aktivnosti Komiteta uglavnom se odnose na procenu usaglašenosti sa regulatornim zahtevima zbog kojih su i formirani, i proističu iz odredaba koje omogućavaju podnošenje amandmana/izmena. Učešće u radu komiteta, sada kad smo punopravni članovi, je nužno kako bi se obezbedili interesi Slovačke Republike prilikom donošenja odluka koje su obavezujuće za Evropsku komisiju.

Preporučeni instrumenti za unapređenje aktivnosti transpozicije i implementacije (ne samo u procesu pristupanja):

- *winning* partnerstvo⁶⁶² (institucionalno jačanje) i *laki twinning programi* – ovde je najvažnije ustanoviti pravila za nacionalne lake *twinning* programe na način koji će omogućiti ekspertima iz ministarstava i drugih državnih organa da putuju i razmene/steknu stručno znanje i/ili iskustva bez ikakvih ograničenja ili restrikcija, odnosno na način koji će podsticati ovakve aktivnosti;

⁶⁶¹ Odborska procedura, „komitologija“, je postupak koji Evropska komisija primenjuje pri donošenju mera za implementaciju zakonodavstva EU. Ovim postupkom Evropska komisija traži mišljenje stručnih odbora čiji su članovi stručnjaci država članica EU. Postupak omogućava Evropskoj komisiji uspostavljanje dijaloga sa državnim administracijama pre usvajanja mera za implementaciju radi pronalaženja one koja bi najviše odgovarala situaciji u državama članicama na koje se konkretna mera odnosi. Odbori se dele u tri grupe: savetodavne odbore, čije mišljenje Evropska komisija mora primiti na znanje; upravljačke odbore, čije mišljenje Evropska komisija, u slučaju neslaganja sa predlogom mere Komisije, mora uputiti Savetu EU na razmatranje; regulatorne odbore, čije je odobrenje nužno da bi Evropska komisija donela meru za implementaciju. (<http://www.mojaeuropa.rs/o-evropskoj-uniji/pojmovnik-eu/#O>).

⁶⁶² *Twinning* projekat pruža okvir za partnersku saradnju između administracije potencijalne zemlje članice i administracija zemalja članica EU u oblasti transpozicije i implementacije *acquis*-ja.

- Mreža IMPEL⁶⁶³ (inspekcije u oblasti životne sredine).

Preporučene (male) aktivnosti (koje donose velike koristi u svakodnevnom poslu):

Stalna izgradnja kapaciteta / „edukacija“ na nivou eksperata:

- razmena iskustava sa drugim zemljama/ministarstvima/resorima zasnovanim na stalnim aktivnostima (bilateralni seminari);
- razmena eksperata tokom perioda predsedavanja (makar na nivou odeljenja za koordinaciju EU, ako postoji mogućnost za to);
- aktivno učešće na svim specifičnim stručnim neformalnim sastancima koje obično organizuje tim predsedavajuće ili susedne zemlje (a koji se redovno organizuju za eksperte u ključnim oblastima; i ne tako redovno, ali uz veliku dodatnu vrednost – na nivou koordinatora EU);
- kontinuirana jezička edukacija eksperata; posebno je koristan spoj radionica za jezik i radionica za pregovaračke veštine.

⁶⁶³ Mreža Evropske unije za implementaciju i primenu zakona o životnoj sredini (IMPEL, the European Union Network for the Implementation and Enforcement of Environmental Law, <http://impel.eu/>).

Korisni linkovi i izvori informacija

EU	
Evropska komisija, Primena prava EU	http://ec.europa.eu/eu_law/index_en.htm
Evropska agencija za životnu sredinu	http://www.eea.europa.eu/
Evropska mreža za obaveštavanje i posmatranje	http://www.eionet.europa.eu/
Globalni monitoring za životnu sredinu i bezbednost	http://www.gmes.info/
Regionalni centar za životnu sredinu za Centralnu i Istočnu Evropu, sedište	http://www.rec.org/
Evropski biro za životnu sredinu	http://www.eeb.org/

Slovačka	
Ministarstvo životne sredine Slovačke Republike	www.enviro.gov.sk
Slovačka agencija za životnu sredinu	http://www.sazp.sk/public/index/index.php?lang=en
Slovački informativni portal o Evropskoj uniji (najveći u Slovačkoj)	http://www.euractiv.sk/
Stalno predstavništvo Slovačke Republike u EU, Brisel	http://www.mzv.sk/szbrusel
Regionalni centar za životnu sredinu za Centralnu i Istočnu Evropu, Slovačka	http://www.rec.sk/

5. Deo Recenzije

Prof. dr Radmilo Pešić
Univerzitet u Beogradu
Poljoprivredni fakultet

Recenzija

*priručnika „Vodić kroz EU politike – Životna sredina“
autora prof. dr Dragoljuba Todića*

Slobodno se može reći da, u našoj akademskoj i stručnoj javnosti, za priručnikom posvećenim evropskoj pravnoj regulativi u domenu zaštite životne sredine, već duže vreme, postoji nasušna potreba. Još od “Vodiča za dobro upravljanje u oblasti životne sredine”, koji se pojavio 2003. godine, u izdanju UNDP - Regionalne kancelarije za Evropu i Zajednicu nezavisnih država, nismo imali prilike da na jednom mestu dobijemo lako dostupne, precizne i sistematizovane informacije u ovoj oblasti. Zato nas veoma raduje što će ova dragocena publikacija uskoro biti stavljena na uvid našoj javnosti. Osnovne vrline ovog putokaza za dalje izučavanje i praktičnu primenu su: dobra sistematizovanost prikazane materije, produbljena

slika aktuelnih napora u ovom domenu kod nas, te brojni korisni prilozi i linkovi, koji vode ka izvornim dokumentima EU.

Na osnovu uvida u pripremljeni tekst, smatramo da ovaj priručnik treba što pre objaviti, u okviru edicije VODIČI KROZ EU POLITIKE, u izdanju Evropskog pokreta u Srbiji.

Dr Vid Vukasović
Naučni savetnik, Beograd

Recenzija

*priručnika „Vodič kroz EU politike – zaštita životne sredine“
 prof. dr Dragoljuba Todića*

„Vodič kroz EU politike – Životna sredina“ profesora dr Dragoljuba Todića namenjen je boljem obaveštavanju naše akademske, stručne i šire javnosti o pravnoj regulativi EU u domenu zaštite životne sredine.

Rad je podeljen na četiri dela. Prvi je posvećen razmatranju opštih okvira politike EU u oblasti životne sredine. U njemu se na pregledan, ali i visoko stručan način čitalac upoznaje sa jednim od najzačajnijih i najobimnijih polja aktivnosti EU. Bez objašnjenja razvoja politike EU u oblasti životne sredine i nadležnosti i rada njenih institucija koje se bave kreiranjem i sprovođenjem te politike ne bi bio moguć nastavak izlaganja u nosećem drugom delu.

Drugi deo je posvećen ključnom predmetu ovog priručnika: Izvorima Prava Životne Sredine EU.

Autor je obradio ovaj deo publikacije na krajnje profesionalan i iscrpan način, snabdevši ga bogatom naučnom aparaturom u tolikoj meri da se može govoriti o tekstu koji ispunjava i sve zahteve naučnog rada. Navodeći Lisabonski ugovor, kao primarni izvor prava, on posebnu pažnju poklanja takozvanom horizontalnom zakonodavstvu koje obuhvata različita pitanja i propise koji imaju međusektorski značaj, kao na primer, učešće javnosti u odlučivanju o pitanjima koja se tiču životne sredine ili izuzetno značajno pitanje odgovornosti za štetu pričinjenu životnoj sredini.

Najveći deo teksta Drugog dela Vodiča odnosi se na određene konkretne oblasti, počev od propisa kojima se pravno regulišu nuklearna bezbednost i

radioaktivni otpad, preko zaštita i upravljanje vodama, do upravljanja otpadom i primene čistih tehnologija. Napisan je pregledno sa mnoštvom korisnih podataka, pri čemu posebno impresioniraju navedeni internet izvori i bogata literatura.

Autor s pravom pridaje izuzetan značaj „spvođenju propisa EU“, pa ovom, često složenom i veoma zahtevnom, procesu posvećuje poseban Treći deo Vodiča. Zbog „različitih okolnosti i većeg broja različitih subjekata koji su uključeni ili mogu biti uključeni“ u pomenuti proces on, kako profesor Todić ističe, samo počinje izradom nacrtu pojedinih propisa i njihovim usvajanjem na nacionalnom planu, da bi kasnije zahtevao i čitav niz drugih mera, uključujući u nekim slučajevima i „izgradnju novih institucija ili reformu postojećih, dodatnu obuku različitih subjekata sistema zaštite životne sredine, dodatna finansijska i druga materijalna sredstva“, itd.

Autor ukazuje i na činjenicu da se u Srbiji od 2007. godine, sistematski prati napredak u sprovođenju propisa EU u nacionalni pravni sistem, pri čemu je 2010. godine, sačinjen peti izveštaj.

Četvrti deo je posvećen iskustvu Slovačke.

Najzad, svaku pohvalu zaslužuju i dodaci: šest priloga, pojmovnik i bogat spisak literature.

Može se zaključiti, na osnovu uvida u pripremljeni rukopis Vodiča, da ovaj priručnik zaslužuje da bude objavljen u ediciji Vodiči kroz EU politike, a u izdanju Evropskog pokreta u Srbiji.

6. Deo Prilozi

Prilog I

Najznačajniji opšti dokumenti EU u oblasti životne sredine	
A strategy for smart, sustainable and inclusive growth	European Commission, Communication from the Commission, Brussels, 3.3.2010 COM(2010) 2020 final http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF
Decision No 1600/2002/EC of the European Parliament and of the Council of 22 July 2002 laying down the Sixth Community Environment Action Programme	OJ L 242, 10.09.2002, p. 1-15. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:242:0001:0001:EN:PDF
Future noise policy, European Commission Green paper,	Commission of the European Communities, COM (96) 540 Final, Brussels, 04.11.1996. http://ec.europa.eu/environment/noise/pdf/com_96_540.pdf
Renewed EU sustainable development strategy,	Council of the European Union, Brussels, 2006. Preuzeto iz http://ec.europa/sustainable/docs/renewed/eu_sds_en.pdf

Najznačajniji opšti dokumenti EU u oblasti životne sredine	
Seventh Annual Survey on the implementation and enforcement of Community environmental law 2005,	Commission of the European Communities, SEC(2006) 1143, Brussels. http://ec.europa.eu/environment/legal/law/pdf/7th_en.pdf
Towards a thematic strategy on the urban environment,	Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, COM(2004)60 final, Brussels. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52005DC0718:EN:NOT
Taking sustainable use of resources forward: A Thematic Strategy on the prevention and recycling of waste,	Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, COM(2005) 666 final, Brussels. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52005DC0666:EN:NOT
Thematic Strategy on air pollution,	Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, COM(2005) 446 final, Brussels. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2005/com2005_0446en01.pdf
Thematic Strategy on the Protection and Conservation of the Marine Environment,	Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, COM(2005)504 final, Brussels. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52005DC0504:EN:NOT
Thematic Strategy on the sustainable use of natural resources,	Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, COM(2005) 670 final, {SEC(2005) 1683}, {SEC(2005) 1684}, Brussels. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0670:FIN:EN:PDF
Thematic Strategy for Soil Protection,	Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Region, Brussels, 22.0.2006, COM(2006) 231 final http://ec.europa.eu/environment/soil/pdf/com_2006_0231_en.pdf

Najznačajniji opšti dokumenti EU u oblasti životne sredine	
Towards a Thematic Strategy on the Sustainable Use of Pesticides	Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee, Brussels, 1.7.2002, COM(2002) 349 final http://ec.europa.eu/environment/ppps/1st_step_com.htm

Prilog II

Spisak strateških dokumenata RS u oblasti životne sredine ili od značaja za oblast životne sredine	
Nacionalni program zaštite životne sredine	Vlada Republike Srbije. Beograd, 2010. http://www.ekoplan.gov.rs/src/7-Ostala-dokumenta-127-document.htm („Službeni glasnik RS”, br. 12/10)
Nacionalna strategija održivog razvoja	Vlada Republike Srbije. Beograd, 2008. http://www.odrzivi-razvoj.gov.rs/assets/download/Nacionalna-strategija-odrzivog-razvoja-Republike-Srbije.pdf („Službeni glasnik RS”, br. 57/08)
Strategija biološke raznovrstnosti Republike Srbije za period od 2011-2018. godine	Vlada Republike Srbije, Beograd, 2011. http://www.srbija.gov.rs/vesti/dokumenti_sekcija.php?id=45678
Strategija upravljanja otpadom za period 2010-2019. godine	Vlada Republike Srbije, Beograd, 2010. (http://www.ekoplan.gov.rs/src/upload-centar/dokumenti/zakoni-i-nacrt-zakona/propisi/strategija_upravljanja_otpadom_konacno.pdf) „Službeni glasnik RS”, br. 29/2010.
Strategija uvođenja čistije proizvodnje u Republici Srbiji	Vlada Republike Srbije, Beograd, 2009. (http://www.srbija.gov.rs/vesti/dokumenti_sekcija.php?id=45678)
Prva (Inicijalna) nacionalna komunikacija Republike Srbije, nacrt, (UNFCCC)	Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja, Beograd, oktobar 2010. http://www.ekoplan.gov.rs/src/Prva-nacionalna-komunikacija-Republike-Srbije-972-c46-content.htm

Spisak strateških dokumenata RS u oblasti životne sredine ili od značaja za oblast životne sredine	
Nacionalna strategija za uključivanje Republike Srbije u mehanizam čistog razvoja Kjoto protokola za sektore upravljanja otpadom, poljoprivrede i šumarstva	Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja. Beograd, 2010. http://www.srbija.gov.rs/vesti/dokumenti_sekcija.php?id=45678
Nacionalni implementacioni plan za sprovođenje Stokholmske konvencije	Vlada Republike Srbije, Beograd, 2009. http://www.ekoplan.gov.rs/srl/upload-centar/dokumenti/projekti-i-aktivnosti/pops/projektipops.pdf
Prostorni plan Republike Srbije od 2010. do 2020. godine	Republička agencija za prostorno planiranje http://www.rapp.gov.rs/media/zakoni/Zakon_o_prostornom_planu_RS-cir.pdf („Službeni glasnik RS”, br. 88/10)
Strategija prostornog razvoja Republike Srbije 2009-2013-2020.	Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja, Republička agencija za prostorno planiranje. Beograd, 2009. http://www.rapp.gov.rs/media/New%20Folder/STRATEGIJA,PRRS.pdf
Strategija uspostavljanja infrastrukture prostornih podataka u RS za period 2010. do 2012. godine	Vlada Republike Srbije, Beograd, 2010. http://www.srbija.gov.rs/vesti/dokumenti_sekcija.php?id=45678
Strategija razvoja energetike Republike Srbije do 2015. godine,	Vlada Republike Srbije, Beograd, 2005. („Službeni glasnik RS”, br. 44/05)
Strategija razvoja poljoprivrede Srbije. Vlada Republike Srbije.	Vlada Republike Srbije, Beograd, 2006. http://www.srbija.gov.rs/vesti/dokumenti_sekcija.php?id=45678 ili http://www.minpolj.sr.gov.yu/index.php?ltemid=75&id=64&option=com_content&task=view;
Strategija razvoja šumarstva Republike Srbije,	Vlada Republike Srbije, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Uprava za šume, Beograd, 2006. (http://www.minpolj.sr.gov.yu/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=60&ltemid=67)
Vodoprivredna osnova Republike Srbije	Vlada Republike Srbije, Beograd, 2002. („Sl. glasnik RS”, br. 11/2002)
Strategija za smanjenje siromaštva	Vlada Republike Srbije, Beograd, 2003. http://www.prsp.gov.rs/

Spisak strateških dokumenata RS u oblasti životne sredine ili od značaja za oblast životne sredine	
Izmenjeni i dopunjeni Nacionalni program za integraciju Republike Srbije u Evropsku uniju	Vlada Republike Srbije, Beograd, 2009. http://www.seio.gov.rs/upload/documents/NPI/Revidirani_NPI_2009.pdf
Strategija regulatorne reforme u Republici Srbiji za period od 2008. do 2011. godine, Vlada Republike Srbije	Vlada Republike Srbije, Beograd, 2008. http://www.srp.gov.rs/srp/doc/Strategija_Reg_Ref.pdf

Prilog III

Spisak značajnijih propisa EU sa kojima je planirano usaglašavanje nacionalnih propisa RS (do 2012)
Regulation (EC) No 1221/2009 of the European parliament and of the Council of 25 November 2009 on the voluntary participation by organisations in a Community eco-management and audit scheme (EMAS), repealing Regulation (EC) No 761/2001 and Commission Decisions 2001/681/EC and 2006/193/EC
75/436/Euratom, ECSC, EEC: Council Recommendation of 3 March 1975 regarding cost allocation and action by public authorities on environmental matters
Directive 2006/12/EC of the European Parliament and of the Council of 5 April 2006 on waste
Directive 91/689/EEC of 12 December 1991 on hazardous waste
2000/532/EC: Commission Decision of 3 May 2000 replacing Decision 94/3/EC establishing a list of wastes pursuant to Article 1(a) of Council Directive 75/442/EEC on waste and Council Decision 94/904/EC establishing a list of hazardous waste pursuant to Article 1(4) of Council Directive 91/689/EEC on hazardous waste (notified under document number C(2000) 1147) (Text with EEA relevance)

Spisak značajnijih propisa EU sa kojima je planirano usaglašavanje nacionalnih propisa RS (do 2012)

Council Directive 1999/31/EC of 26 April 1999 on the landfill of waste
Regulation (EC) No 850/2004 of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on persistent organic pollutants and amending Directive 79/117/EEC
Council Directive 96/59/EC of 16 September 1996 on the disposal of polychlorinated biphenyls and polychlorinated terphenyls (PCB/PCT)
Council Directive 78/176/EEC of 20 February 1978 on waste from the titanium dioxide industry
Council Directive 82/883/EEC of 3 December 1982 on procedures for the surveillance and monitoring of environments concerned by waste from the titanium dioxide industry
Council Directive 1999/13/EC of 11 March 1999 on the limitation of emissions of volatile organic compounds due to the use of organic solvents in certain activities and installations
European Parliament and Council Directive 94/63/EC of 20 December 1994 on the control of volatile organic compound (VOC) emissions resulting from the storage of petrol and its distribution from terminals to service stations
Council Directive 93/12/EEC of 23 March 1993 relating to the sulphur content of certain liquid fuels
Council Directive 1999/32/EC of 26 April 1999 relating to a reduction in the sulphur content of certain liquid fuels and amending Directive 93/12/EEC
Directive 98/70/EC of the European Parliament and of the Council of 13 October 1998 relating to the quality of petrol and diesel fuels and amending Council Directive 93/12/EEC
Directive 2003/17/EC of the European Parliament and of the Council of 3 March 2003 amending Directive 98/70/EC relating to the quality of petrol and diesel fuels (Text with EEA relevance)
Directive 2001/80/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2001 on the limitation of emissions of certain pollutants into the air from large combustion plants
Directive 2001/81/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2001 on national emission ceilings for certain atmospheric pollutants
Regulation (EC) No 842/2006 of the European Parliament and of the Council of 17 May 2006 on certain fluorinated greenhouse gases (Text with EEA relevance)
Directive 2006/40/EC of the European Parliament and of the Council of 17 May 2006 relating to emissions from air conditioning systems in motor vehicles and amending Council Directive 70/156/EEC (Text with EEA relevance)

Spisak značajnijih propisa EU sa kojima je planirano usaglašavanje nacionalnih propisa RS (do 2012)

Commission Regulation (EC) No 303/2008 of 2 April 2008 establishing, pursuant to Regulation (EC) No 842/2006 of the European Parliament and of the Council, minimum requirements and the conditions for mutual recognition for the certification of companies and personnel as regards stationary refrigeration, air conditioning and heat pump equipment containing certain fluorinated greenhouse gases (Text with EEA relevance)
Commission Regulation (EC) No 304/2008 of 2 April 2008 establishing, pursuant to Regulation (EC) No 842/2006 of the European Parliament and of the Council, minimum requirements and the conditions for mutual recognition for the certification of companies and personnel as regards stationary fire protection systems and fire extinguishers containing certain fluorinated greenhouse gases (Text with EEA relevance)
Commission Regulation (EC) No 305/2008 of 2 April 2008 establishing, pursuant to Regulation (EC) No 842/2006 of the European Parliament and of the Council, minimum requirements and the conditions for mutual recognition for the certification of personnel recovering certain fluorinated greenhouse gases from high-voltage switchgear (Text with EEA relevance)
Commission Regulation (EC) No 306/2008 of 2 April 2008 establishing, pursuant to Regulation (EC) No 842/2006 of the European Parliament and of the Council, minimum requirements and the conditions for mutual recognition for the certification of personnel recovering certain fluorinated greenhouse gas-based solvents from equipment (Text with EEA relevance)
Commission Regulation (EC) No 307/2008 of 2 April 2008 establishing, pursuant to Regulation (EC) No 842/2006 of the European Parliament and of the Council, minimum requirements for training programmes and the conditions for mutual recognition of training attestations for personnel as regards air-conditioning systems in certain motor vehicles containing certain fluorinated greenhouse gases (Text with EEA relevance)
Commission Regulation (EC) No 1493/2007 of 17 December 2007 establishing, pursuant to Regulation (EC) No 842/2006 of the European Parliament and of the Council, the format for the report to be submitted by producers, importers and exporters of certain fluorinated greenhouse gases
Commission Regulation (EC) No 1497/2007 of 18 December 2007 establishing, pursuant to Regulation (EC) No 842/2006 of the European Parliament and of the Council, standard leakage checking requirements for stationary fire protection systems containing certain fluorinated greenhouse gases (Text with EEA relevance)
Commission Regulation (EC) No 1494/2007 of 17 December 2007 establishing, pursuant to Regulation (EC) No 842/2006 of the European Parliament and of the Council, the form of label and additional labelling requirements as regards products and equipment containing certain fluorinated greenhouse gases (Text with EEA relevance)

Spisak značajnijih propisa EU sa kojima je planirano usaglašavanje nacionalnih propisa RS (do 2012)
Council Directive 89/106/EEC of 21 December 1988 on the approximation of laws, regulations and administrative provisions of the Member States relating to construction products
Directive 2007/2/EC of the European Parliament and of the Council of 14 March 2007 establishing an Infrastructure for Spatial Information in the European Community (INSPIRE)
Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy
Directive 2004/35/CE of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 on environmental liability with regard to the prevention and remedying of environmental damage
Regulation (EC) No 166/2006 of the European Parliament and of the Council of 18 January 2006 concerning the establishment of a European Pollutant Release and Transfer Register and amending Council Directives 91/689/EEC and 96/61/EC (Text with EEA relevance)
Directive 2003/4/EC of the European Parliament and of the Council of 28 January 2003 on public access to environmental information and repealing Council Directive 90/313/EEC
European Parliament and Council Directive 94/62/EC of 20 December 1994 on packaging and packaging waste
Council Directive 87/217/EEC of 19 March 1987 on the prevention and reduction of environmental pollution by asbestos
Directive 2000/76/EC of the European Parliament and of the Council of 4 December 2000 on the incineration of waste
Council Directive 75/439/EEC of 16 June 1975 on the disposal of waste oils
Council Directive 91/692/EEC of 23 December 1991 standardizing and rationalizing reports on the implementation of certain Directives relating to the environment
Council Directive 67/548/EEC of 27 June 1967 on the approximation of laws, regulations and administrative provisions relating to the classification, packaging and labelling of dangerous substances
Directive 2006/66/EC of the European Parliament and of the Council of 6 September 2006 on batteries and accumulators and waste batteries and accumulators and repealing Directive 91/157/EEC

Spisak značajnijih propisa EU sa kojima je planirano usaglašavanje nacionalnih propisa RS (do 2012)
Directive 2002/95/EC of the European Parliament and of the Council of 27 January 2003 on the restriction of the use of certain hazardous substances in electrical and electronic equipment
Directive 2002/96/EC of the European Parliament and of the Council of 27 January 2003 on waste electrical and electronic equipment (WEEE) - Joint declaration of the European Parliament, the Council and the Commission relating to Article 9
Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora
Council Directive 79/409/EEC of 2 April 1979 on the conservation of wild birds
2004/224/EC: Commission Decision of 20 February 2004 laying down arrangements for the submission of information on plans or programmes required under Council Directive 96/62/EC in relation to limit values for certain pollutants in ambient air (Text with EEA relevance) (notified under document number C(2004) 491)
Decision No 280/2004/EC of the European Parliament and of the Council of 11 February 2004 concerning a mechanism for monitoring Community greenhouse gas emissions and for implementing the Kyoto Protocol
2005/166/EC: Commission Decision of 10 February 2005 laying down rules implementing Decision No 280/2004/EC of the European Parliament and of the Council concerning a mechanism for monitoring Community greenhouse gas emissions and for implementing the Kyoto Protocol (notified under document number C(2005) 247)
Regulation (EC) No 1272/2008 of the European Parliament and of the Council of 16 December 2008 on classification, labelling and packaging of substances and mixtures, amending and repealing Directives 67/548/EEC and 1999/45/EC, and amending Regulation (EC) No 1907/2006
Regulation (EC) No 1907/2006 of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 concerning the Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals (REACH), establishing a European Chemicals Agency, amending Directive 1999/45/EC and repealing Council Regulation (EEC) No 793/93 and Commission Regulation (EC) No 1488/94 as well as Council Directive 76/769/EEC and Commission Directives 91/155/EEC, 93/67/EEC, 93/105/EC and 2000/21/EC
Directive 98/8/EC of the European Parliament and of the Council of 16 February 1998 concerning the placing of biocidal products on the market
Regulation (EC) No 648/2004 of the European Parliament and of the Council of 31 March 2004 on detergents

Spisak značajnijih propisa EU sa kojima je planirano usaglašavanje nacionalnih propisa RS (do 2012)

Directive 2002/49/EC of the European Parliament and of the Council of 25 June 2002 relating to the assessment and management of environmental noise - Declaration by the Commission in the Conciliation Committee on the Directive relating to the assessment and management of environmental noise
Directive 2001/18/EC of the European Parliament and of the Council of 12 March 2001 on the deliberate release into the environment of genetically modified organisms and repealing Council Directive 90/220/EEC
Regulation (EC) No 1946/2003 of the European Parliament and of the Council of 15 July 2003 on transboundary movements of genetically modified organisms
Regulation (EC) No 1829/2003 of the European Parliament and of the Council of 22 September 2003 on genetically modified food and feed
Regulation (EC) No 1830/2003 of the European Parliament and of the Council of 22 September 2003 concerning the traceability and labelling of genetically modified organisms and the traceability of food and feed products produced from genetically modified organisms and amending Directive 2001/18/EC
2002/811/EC: Council Decision of 3 October 2002 establishing guidance notes supplementing Annex VII to Directive 2001/18/EC of the European Parliament and of the Council on the deliberate release into the environment of genetically modified organisms and repealing Council Directive 90/220/EEC
2002/812/EC: Council Decision of 3 October 2002 establishing pursuant to Directive 2001/18/EC of the European Parliament and of the Council the summary information format relating to the placing on the market of genetically modified organisms as or in products
Commission Decision of 23 February 2004 laying down detailed arrangements for the operation of the registers for recording information on genetic modifications in GMOs, provided for in Directive 2001/18/EC of the European Parliament and of the Council
2002/623/EC: Commission Decision of 24 July 2002 establishing guidance notes supplementing Annex II to Directive 2001/18/EC of the European Parliament and of the Council on the deliberate release into the environment of genetically modified organisms and repealing Council Directive 90/220/EEC

Prilog IV

Spisak propisa RS u oblasti životne sredine

Prilog IVA:

Značajniji nacionalni propisi u oblasti životne sredine

I Opšti propisi i horizontalno zakonodavstvo	
Ustav Republike Srbije	(„Službeni glasnik RS”, broj 98/06)
Zakon o zaštiti životne sredine	(„Službeni glasnik RS”, br. 135/04, 36/09, 36/09 – dr. zakon i 72/09 – dr. zakon)
Zakon o Fondu za zaštitu životne sredine	(„Službeni glasnik RS”, broj 72/09)
Uredba o vrstama zagađivanja, kriterijumima za obračun naknade za zagađivanje životne sredine i obveznicima, visini i načinu obračunavanja i plaćanja naknade	(„Službeni glasnik RS”, br. 113/05 i 6/07, 8/10)
Uredba o merilima i kriterijumima za povraćaj, oslobađanje i smanjenje plaćanja naknade za zagađivanje životne sredine	(„Službeni glasnik RS”, Broj 113/05)
Uredba o određivanju aktivnosti čije obavljanje utiče na životnu sredinu	(„Službeni glasnik RS”, broj 109/09)
Uredba o kriterijumima za utvrđivanje naknade za zaštitu i unapređivanje životne sredine i najvišeg iznosa naknade	(„Službeni glasnik RS”, broj 111/09)
Uredba o sadržini i načinu vođenja informacionog sistema zaštite životne sredine, metodologiji, strukturi, zajedničkim osnovama, kategorijama i nivoima sakupljanja podataka, kao i o sadržini informacija o kojima se redovno i obavezno obaveštava javnost	(„Službeni glasnik RS”, broj 112/09)
Pravilnik o utvrđivanju usklađenih iznosa naknada za zagađivanje životne sredine	(„Službeni. glasnik RS”, br. 7/11)

I Opšti propisi i horizontalno zakonodavstvo	
Pravilnik o metodologiji za izradu nacionalnog i lokalnog registra izvora zagađivanja, kao i metodologiji za vrste, načine i rokove prikupljanja podataka	(„Sl. glasnik RS”, br. 91/2010)
Pravilnik o vrsti opreme i sadržini i izgledu oznake inspektora za zaštitu životne sredine	(„Službeni glasnik RS”, br. 35/05, 23/06, 7/07, 64/07 i 94/08)
Pravilnik o obrascu službene legitimacije inspektora za zaštitu životne sredine	(„Službeni glasnik RS”, broj 35/05)
Procena uticaja na životnu sredinu	
Zakon o proceni uticaja na životnu sredinu	(„Službeni glasnik RS”, br. 135/04 i 36/09)
Zakon o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu	(„Službeni glasnik RS”, broj 135/04, 88/10)
Uredba o utvrđivanju Liste projekata za koje je obavezna procena uticaja i Liste projekata za koje se može zahtevati procena uticaja na životnu sredinu	(„Službeni glasnik RS”, broj 114/08)
Pravilnik o sadržini zahteva za odlučivanje o potrebi izrade studije uticaja i sadržaju zahteva za određivanje obima i sadržaja studije o proceni uticaja na životnu sredinu	(„Službeni glasnik RS”, broj 69/05)
Pravilnik o sadržini studije o proceni uticaja na životnu sredinu	(„Službeni glasnik RS”, broj 69/05)
Pravilnik o sadržini, izgledu i načinu vođenja javne knjige o sprovedenim postupcima i donetim odlukama o proceni uticaja na životnu sredinu	(„Službeni glasnik RS”, broj 69/05)
Pravilnik o radu tehničke komisije za ocenu studije o proceni uticaja na životnu sredinu	(„Službeni glasnik RS”, broj 69/05)
Pravilnik o javnom uvidu, prezentaciji i javnoj raspravi studije o proceni uticaja na životnu sredinu	(„Službeni glasnik RS”, broj 69/05)

II Zaštita od jonizujućih zračenja i nuklearna sigurnost	
Zakon o zaštiti od jonizujućih zračenja i o nuklearnoj sigurnosti	(„Službeni list SRJ”, br. 12/95)
Zakon o zabrani izgradnje nuklearnih elektrana u SRJ	(„Službeni list SRJ”, br. 12/95)
Pravilnik o načinu primene izvora jonizujućih zračenja u medicini	(„Službeni list SRJ”, br. 32/98 i 33/98)
Pravilnik o uslovima koje moraju ispunjavati pravna lica za vršenje sistematskog ispitivanja sadržaja radionuklida u životnoj sredini	(„Službeni list SRJ”, br. 32/98, 67/02 i 70/02)
Pravilnik o uslovima za promet i korišćenje radioaktivnih materijala, rendgen aparata i drugih uređaja koji proizvode jonizujuća zračenja	(„Službeni list SRJ”, broj 32/98)
Pravilnik o granicama izlaganja jonizujućim zračenjima	(„Službeni list SRJ”, broj 32/98)
Pravilnik o uslovima koje moraju ispunjavati pravna lica za vršenje dekontaminacije	(„Službeni list SRJ”, broj 9/99)
Pravilnik o granicama radioaktivne kontaminacije životne sredine i o načinu sprovođenja dekontaminacije	(„Službeni list SRJ”, broj 9/99)
Pravilnik o načinu i uslovima, sakupljanja, čuvanja, evidentiranja, skladištenja, obrađivanja i odlaganja radioaktivnog otpadnog materijala	(„Službeni list SRJ”, broj 9/99)
Odluka o osnivanju Javnog preduzeća za upravljanje nuklearnim objektima u Republici Srbiji	(„Službeni glasnik RS”, broj: 50/09)
Odluka o osnivanju Agencije za zaštitu od jonizujućih zračenja i nuklearnu sigurnost Srbije	(„Službeni glasnik RS”, broj 76/09)

II Zaštita od jonizujućih zračenja i nuklearna sigurnost	
Odluka o stručnoj spremi i zdravstvenim uslovima lica koja rade sa izvorima jonizujućih zračenja	(„Službeni list SRJ”, broj 45/97)
Odluka o evidencijama o izvorima jonizujućih zračenja i o ozračenosti stanovništva, pacijenata i lica koja su pri radu izložena dejstvu jonizujućih zračenja	(„Službeni list SRJ”, broj 45/97)
Odluka o sistematskom ispitivanju sadržaja radionuklida u životnoj sredini	(„Službeni list SRJ”, broj 45/97)
Odluka o uslovima koje moraju ispunjavati pravna lica za vršenje merenja radi procene stepena izloženosti jonizujućim zračenjima lica koja rade sa izvorima zračenja, pacijenata i stanovništva	(„Službeni list SRJ”, broj 45/97)
Odluka o uslovima za lokaciju, izgradnju, probni rad, puštanje u rad, korišćenje i trajan prestanak rada nuklearnog objekta	(„Službeni list SRJ”, broj 42/97)
Odluka o izradi i sadržaju izveštaja o nuklearnoj sigurnosti i druge dokumentacije potrebne za utvrđivanje ispunjenosti mera nuklearne sigurnosti	(„Službeni list SRJ”, broj 42/97)
Odluka o uslovima za promet i korišćenje nuklearnih materijala i načinu vođenja evidencije o nuklearnim materijalima po zonama materijalnih bilansa	(„Službeni list SRJ”, broj 42/97)
Odluka o načinu i uslovima sistematskog ispitivanja prisustva radionuklida u životnoj sredini u okolini nuklearnog objekta	(„Službeni list SRJ”, broj 42/97)
Odluka o kriterijumima za ocenu sigurnosti nuklearnog objekta	(„Službeni list SRJ”, broj 2/98)

II Zaštita od jonizujućih zračenja i nuklearna sigurnost	
Odluka o uslovima koje moraju ispunjavati lica koja rade na poslovima i zadacima upravljanja proizvodnim procesom u nuklearnom objektu i na poslovima i zadacima nadzora nad tim procesom	(„Službeni list SRJ”, broj 2/98)
Zaštita od nejonizujućih zračenja	
Zakon o zaštiti od nejonizujućih zračenja	(„Službeni glasnik RS”, broj 36/09)
Pravilnik o izvorima nejonizujućih zračenja od posebnog interesa, vrstama izvora, načinu i periodu njihovog ispitivanja	(„Službeni glasnik RS”, broj 104/09)
Pravilnik o granicama izlaganja nejonizujućim zračenjima	(„Službeni glasnik RS”, broj 104/09)
Pravilnik o sadržini evidencije o izvorima nejonizujućih zračenja od posebnog interesa	(„Službeni glasnik RS”, broj 104/09)
Pravilnik o sadržini i izgledu obrasca izveštaja o sistematskom ispitivanju nivoa nejonizujućih zračenja u životnoj sredini	(„Službeni glasnik RS”, broj 104/09)
Pravilnik o uslovima koje moraju da ispunjavaju pravna lica koja vrše poslove sistematskog ispitivanja nivoa nejonizujućih zračenja, kao i način i metode sistemskog ispitivanja u životnoj sredini	(„Službeni glasnik RS”, broj 104/09)
Pravilnik o uslovima koje moraju da ispunjavaju pravna lica koja vrše poslove ispitivanja nivoa zračenja izvora nejonizujućih zračenja od posebnog interesa u životnoj sredini	(„Službeni glasnik RS”, broj 104/09)

III Zaštita voda	
Zakon o vodama	(„Službeni glasnik RS”, br. 30/2010)
Zakon o vodama	(„Službeni glasnik RS”, br. 46/91, 53/93, 67/93, 48/94, 54/96 i 101/05)
Zakon o režimu voda	(„Službeni list SRJ”, broj 59/98, „Službeni glasnik RS”, broj 101/05)
Zakon o meteorološkoj i hidrološkoj delatnosti	(„Službeni glasnik SRS”, broj 88/10)
Zakon o hidrometeorološkim poslovima od interesa za celu zemlju	(„Službeni list SFRJ”, br. 18/88 i 63/90)
Zakon o plovidbi i lukama na unutrašnjim vodama	(„Službeni glasnik SRS”, broj 73/10)
Uredba o kategorizaciji vodotoka	(„Službeni glasnik SRS”, broj 5/68)
Uredba o klasifikaciji voda	(„Službeni glasnik SRS”, broj 5/68)
Uredba o klasifikaciji voda međurepubličkih vodotoka, međudržavnih voda i voda obalnog mora Jugoslavije	(„Službeni list SFRJ”, broj 6/78)
Uredba o utvrđivanju vodoprivredne osnove Republike Srbije	(„Službeni glasnik RS”, broj 11/02)
Uredba o utvrđivanju Programa izgradnje, rekonstrukcije i održavanja vodoprivrednih objekata za 2010. godinu	(„Službeni glasnik RS”, broj 8/2010, 39/2010)
Uredba o visini naknade za korišćenje voda, naknade za zaštitu voda i naknade za izvađeni materijal iz vodotoka za 2010. godinu	(„Službeni glasnik RS”, broj 17/2010)
Pravilnik o metodama i minimalnom broju ispitivanja kvaliteta otpadnih voda	(„Službeni glasnik SRS”, br. 47/83 i 13/84)
Pravilnik o opasnim materijama u vodama	(„Službeni glasnik SRS”, broj 31/82)

III Zaštita voda	
Pravilnik o uslovima koji moraju da ispunjavaju preduzeća i druga pravna lica koja vrše određenu vrstu ispitivanja kvaliteta površinskih i podzemnih voda, kao i ispitivanje kvaliteta otpadnih voda	(„Službeni glasnik RS”, br. 41/94 i 47/94)
Pravilnik o higijenskoj ispravnosti vode za piće	(„Službeni list SRJ”, br. 42/98 i 44/99)
Pravilnik o načinu određivanja i održavanja zona sanitarne zaštite izvorišta vodosnabdevanja	(„Službeni glasnik RS”, broj 92/08)
Pravilnik o opasnim materijama koje se ne smeju unositi u vode	(„Službeni list SFRJ”, br. 3/66 i 7/66)
Naredba o utvrđivanju operativnog plana odbrane od poplava za 2010. godinu	(„Službeni glasnik RS”, broj 3/2010)

IV Zaštita vazduha	
Zakon o zaštiti vazduha	(„Službeni glasnik RS”, broj 36/09)
Zakon o meteorološkoj i hidrološkoj delatnosti	(„Službeni glasnik RS”, broj 88/10)
Zakon o hidrometeorološkim poslovima od interesa za celu zemlju	(„Službeni list SFRJ”, br. 18/88 i 63/90)
Zakon o vazдушnom saobraćaju	(„Službeni glasnik RS”, broj 73/10)
Uredba o uslovima za monitoring i zahtevima kvaliteta vazduha	(„Službeni glasnik RS”, broj 11/10, 75/10)
Uredba graničnim vrednostima emisija zagađujućih materija u vazduh	(„Službeni glasnik RS”, broj 71/10)

6. DEO PRILOZI

IV Zaštita vazduha	
Uredba o kriterijumima i načinu odobravanja programa i projekata koji se realizuju u okviru mehanizma čistog razvoja	(„Službeni glasnik RS”, broj 44/10)
Uredba o postupanju sa supstancama koje oštećuju ozonski omotač, kao i o uslovima za izdavanje dozvola za uvoz i izvoz tih supstanci	(„Službeni glasnik RS”, broj 22/10)
Pravilnik o načinu razmene informacija o mernim mestima u državnoj i lokalnoj mreži, tehnikama merenja, kao i o načinu razmene podataka dobijenih praćenjem kvaliteta vazduha u državnoj i lokalnim mrežama	(„Službeni glasnik RS”, br. 84/2010)
Pravilnik o sadržaju planova kvaliteta vazduha	(„Službeni glasnik RS”, broj 21/2010)
Pravilnik o sadržaju kratkoročnih akcionih planova	(„Službeni glasnik RS”, broj 65/10)
Pravilnik o bližim uslovima koje moraju da ispunjavaju stručne organizacije koje vrše merenja emisije i imisije	(„Službeni glasnik RS”, broj 5/02)
Pravilnik o graničnim vrednostima emisije, načinu i rokovima merenja i evidentiranja podataka	(„Službeni glasnik RS”, br. 30/97 i 35/97)
Pravilnik o prestanku važenja Pravilnika o graničnim vrednostima, metodama merenja imisije, kriterijumima za uspostavljanje mernih mesta i evidenciji podataka	(Službeni glasnik RS”, broj 75/10)
Pravilnik o graničnim vrednostima, metodama merenja imisije, kriterijumima za uspostavljanje mernih mesta i evidenciji podataka	(„Službeni glasnik RS”, br. 54/92, 30/99 i 19706)

V Zaštita od buke	
Zakon o zaštiti od buke u životnoj sredini	(„Službeni glasnik RS”, broj 36/09, 88/10)
Pravilnik o sadržini i metodama izrade strateških karata buke i načinu njihovog prikazivanja javnosti	(„Službeni glasnik RS”, broj 80/10)
Pravilnik o dozvoljenom nivou buke u životnoj sredini	(„Službeni glasnik RS”, broj 54/92)

VI Hemikalije	
Zakon o hemikalijama	(„Službeni glasnik RS”, broj 36/09, 88/10)
Zakon o zabrani razvoja, proizvodnje, skladištenja i upotrebe hemijskog oružja i o njegovom uništavanju	(„Službeni glasnik RS”, broj 36/09)
Zakon o biocidnim proizvodima	(„Službeni glasnik RS”, broj 36/09, 88/10)
Uredba o metodologiji prikupljanja podataka za nacionalni inventar nenamerno ispuštenih dugotrajnih organskih zagađujućih supstanci	(„Službeni glasnik RS”; broj 76/10)
Pravilnik o hemikalijama za koje je proizvođač ili uvoznik dužan da utvrdi kauciju za pojedinačnu ambalažu u koju je smeštena ta hemikalija i o visini kaucije za određenu ambalažu prema vrsti ambalaže ili hemikalije koja je u nju smeštena	(„Službeni glasnik RS”, br. 99/2010)

VII Integrirano sprečavanje i kontrola zagađenja i industrijski rizici	
Zakon o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja životne sredine	(„Službeni glasnik RS”, broj 135/04)

VII Integrirano sprečavanje i kontrola zagađenja i industrijski rizici	
Uredba o vrstama aktivnosti i postrojenja za koje se izdaje integrirana dozvola	(„Službeni glasnik RS”, broj 84/05)
Uredba o sadržini programa mera prilagođavanja rada postojećeg postrojenja ili aktivnosti propisanim uslovima	(„Službeni glasnik RS”, broj 84/05)
Uredba o kriterijumima za određivanje najboljih dostupnih tehnika, za primenu standarda kvaliteta, kao i za određivanje graničnih vrednosti emisija u integriranoj dozvoli	(„Službeni glasnik RS”, broj 84/05)
Uredba o utvrđivanju Programa dinamike podnošenja zahteva za izdavanje integrirane dozvole	(„Službeni glasnik RS”, broj 108/08)
Pravilnik o sadržini i načinu vođenja registra izdatih integriranih dozvola	(„Službeni glasnik RS”, broj 69/05)
Pravilnik o sadržini, izgledu i načinu popunjavanja zahteva za izdavanje integrirane dozvole	(„Službeni glasnik RS”, broj 30/06)
Pravilnik o sadržini i izgledu integrirane dozvole Pravilnik o visini troškova dodele prava na korišćenje ekološkog znaka	(„Službeni glasnik RS”, broj 30/06) („Službeni glasnik RS”, broj 81/10)
Zaštita od udesa	
Zakon o vanrednim situacijama	(„Službeni glasnik RS”, broj 111/09)
Zakon o zaštiti od požara	(„Službeni glasnik RS”, broj 111/09)
Uredba o osnovama, merilima i uslovima za razvrstavanje organizacija i organa u odgovarajuće kategorije ugroženosti od požara	(„Službeni glasnik SRS”, br. 58/89, 4/90)
Pravilnik o sadržini Politike prevencije udesa i sadržini i metodologija izrade Izveštaja o bezbednosti i Plana zaštite od udesa,	(„Službeni glasnik RS”, broj 41/10)

VII Integrirano sprečavanje i kontrola zagađenja i industrijski rizici	
Pravilnik o Listi opasnih materija i njihovim količinama i kriterijumima za određivanje vrste dokumenata koje izrađuje operater seveso postrojenja, odnosno kompleksa,	(„Službeni glasnik RS”, broj 41/10)
Pravilnik o sadržini obaveštenja o novom seveso postrojenju odnosno kompleksu, postojećem seveso strojenju, odnosno kompleksu i o trajnom prestanku rada seveso postrojenja, odnosno kompleksa,	(„Službeni glasnik RS”, broj 41/10)
Pravilnik o merama zaštite od elementarnih i drugih većih nepogoda koje mora da sadrži tehnička dokumentacija za izgradnju investicionih objekata	(„Službeni glasnik SRS”, broj 34/78)
Uputstvo o obrazovanju radnih jedinica za zaštitu od elementarnih i drugih većih nepogoda u miru	(„Službeni glasnik SRS”, broj 34/78)
Opasne materije	
Zakon o eksplozivnim materijama, zapaljivim tečnostima i gasovima	(„Službeni glasnik SRS”, br. 44/77, 45/85, 18/89, „Službeni glasnik RS”, br. 53/93, 67/93, 48/94 i 101/05)
Zakon o transportu opasnog tereta	(„Službeni glasnik RS”, br. 88/10)
Zakon o prevozu opasnih materija	(„Službeni list SFRJ”, br. 27/90, 45/90, „Službeni list SRJ”, br. 24/94, 28/96, 21/99, 44/99, 68/02, „Službeni glasnik RS”, broj 36/09)
Zakon o javnim putevima	(„Službeni glasnik RS”, br. 101/05, 123/07)
Zakon o prometu eksplozivnih materija	(„Službeni list SFRJ”, br. 30/85, 6/89, 53/91, „Službeni list SRJ”, br. 24/94, 28/96, 68/02, „Službeni glasnik RS”, br. 101/059)
Uredba o prevozu opasnih materija u drumskom i železničkom saobraćaju	(„Službeni glasnik RS”, broj 53/02)

VII Integrisano sprečavanje i kontrola zagađenja i industrijski rizici	
Pravilnik o izgradnji stanica za snabdevanje gorivom motornih vozila i o uskladištavanju i pretakanju goriva	(„Službeni list SFRJ”, br. 27/71 i 29/71)
Pravilnik o smeštaju i držanju ulja za loženje	(„Službeni list SFRJ”, broj 45/67)
Pravilnik o dozvoljenim količinama opasnih i štetnih materija u zemljištu i vodi za navodnjavanje i metodama njihovog ispitivanja	(„Službeni glasnik RS”, broj 23/94)
Pravilnik o načinu postupanja sa otpacima koji imaju svojstva opasnih materija	(„Službeni glasnik RS” broj 12/95)
Pravilnik o izgradnji postrojenja za tečni naftni gas i o uskladištavanju i pretakanju tečnog naftnog gasa	(„Službeni list SFRJ” , br. 24/71 i 26/71)
Pravilnik o izgradnji postrojenja za zapaljive tečnosti i o uskladištavanju i pretakanju zapaljivih tečnosti	(„Službeni list SFRJ”, br. 20/71 i 23/71)

VIII Genetički modifikovani organizmi	
Zakon o genetički modifikovanim organizmima	(„Službeni list SRJ”, broj 41/09)
Pravilnik o ograničenoj upotrebi genetički modifikovanih organizama	(„Službeni list SRJ”, broj 62/02)
Pravilnik o sadržini i podacima registra genetički modifikovanih organizama i proizvoda od genetički modifikovanih organizama	(„Službeni list SRJ”, broj 66/02)
Pravilnik o stavljanju u promet genetički modifikovanih organizama i proizvoda od genetički modifikovanih organizama	(„Službeni list SRJ”, broj 62/02)
Pravilnik o uvođenju u proizvodnju genetički modifikovanih organizama i proizvoda od genetički modifikovanih organizama	(„Službeni list SRJ”, broj 62/02)

IX Očuvanje divlje faune i flore	
Zakon o zaštiti prirode	(„Službeni glasnik RS”, broj 36/09, 88/10)
Zakon o nacionalnim parkovima	(„Službeni glasnik RS”, br. 39/93, 44/93, 53/93, 67/93, 48/94, 101/05 i 36/09)
Zakon o divljači i lovstvu	(“Službeni glasnik RS”, br. 18/10)
Zakon o lovstvu	(“Službeni glasnik RS”, br. 39/93, 44/93, 60/93 i 101/05)
Zakon o šumama	(„Službeni glasnik RS”, br. 30/2010)
Zakon o šumama	(„Službeni glasnik RS”, br. 46/91, 83/92, 54/93, 67/93, 48/94, 54/96 i 101/05)
Zakon o dobrobiti životinja	(„Službeni glasnik RS”, broj 41/2009)
Zakona o veterinarstvu	(„Službeni glasnik RS” broj 91/2005)
Zakon o stočarstvu	(„Službeni glasnik RS” broj 41/09)
Zakon o bezbednosti hrane	(„Službeni glasnik RS” broj 41/2009)
Uredba o stavljanju pod kontrolu korišćenja i prometa divlje flore i faune	(„Službeni glasnik RS”, br. 31/05, 45/05, 22/07, 38/08, 9/10)
Uredba o bližim kriterijumima, načinu obračuna i postupku naplate naknade za korišćenje zaštićenog područja	(„Službeni glasnik RS”, broj 43/10)
Pravilnik o uslovima držanja, načinu obeležavanja i evidentiranja divljih životinja u zatočeništvu	(„Sl. glasnik RS”, br. 86/2010)
Pravilnik o uslovima koje moraju da ispunjavati prihvatilišta za zbrinjavanje zaštićenih divljih životinja	(„Službeni glasnik RS”, broj 76/10)
Pravilnik o kriterijumima za izdvajanje tipova staništa, o tipovima staništa osetljivim, ugroženim, retkim i za zaštitu prioritnim tipovima staništa i o merama zaštite za njihovo očuvanje	(„Službeni glasnik RS”, broj 35/10)

IX Očuvanje divlje faune i flore	
Pravilnik o specijalnim tehničko-tehnoškim rešenjima koja omogućavaju nesmetanu i sigurnu komunikaciju divljih životinja	(„Službeni glasnik RS”, broj 72/10)
Pravilnik o uslovima za osnivanje banke gena divljih biljaka, životinja i gljiva, načinu postupanja sa biološkim materijalom, sadržini zahteva i dokumentaciji koja se podnosi uz zahtev za izdavanje dozvole za osnivanje banke gena,	(„Službeni glasnik RS”, broj 65/10)
Pravilnik o odštetnom cenovniku za utvrđivanje visine naknade štete prouzrokovane nedozvoljenom radnjom u odnosu na strogo zaštićene i zaštićene divlje vrste,	(„Službeni glasnik RS”, broj 37/10)
Pravilnik o kompezacijskim merama	(„Službeni glasnik RS”, broj 20/10)
Pravilnik o proglašenju i zaštiti strogo zaštićenih i zaštićenih divljih vrsta	(„Službeni glasnik RS”, br. 5/10)
Pravilnik o kategorizaciji zaštićenih prirodnih dobara	(„Službeni glasnik RS”, broj 30/92)
Pravilnik o načinu obeležavanja zaštićenih prirodnih dobara	(„Službeni glasnik RS”, br. 30/92, 24/94, 17/96)
Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registra zaštićenih prirodnih dobara	(„Službeni glasnik RS”, broj 81/10)
Pravilnik o izgledu znaka zaštite prirode, postupku i uslovima za njegovo korišćenje	(„Službeni glasnik RS”, broj 84/09)
Pravilnik o obrascu legitimacije čuvara zaštićenog područja	(„Službeni glasnik RS”, broj 84/09)
Pravilnik o uslovima koje mora da ispunjava upravljač zaštićenog područja	(„Službeni glasnik RS”, broj 85/09)
Pravilnik o prekograničnom prometu i trgovini zaštićenim vrstama	(„Službeni glasnik RS”, broj 99/09)

IX Očuvanje divlje faune i flore	
Pravilnik o proglašenju i zaštiti strogo zaštićenih i zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva	(„Službeni glasnik RS”, broj 5/10)
Naredba o zabrani sakupljanja pojedinih zaštićenih vrsta divlje flore i faune u 2010. godini	(„Službeni glasnik RS”, br. 17/10, 58/10)

X: Upravljanje otpadom	
Zakon o upravljanju otpadom	(„Službeni glasnik RS”, broj 36/09, 88/10)
Uredba o određivanju pojedinih vrsta opasnog otpada koje se mogu uvoziti kao sekundarne sirovine	(„Službeni glasnik RS”, broj 60/09)
Uredba o listama otpada za prekogranično kretanje, sadržini i izgledu dokumenata koji prate prekogranično kretanje otpada sa uputstvima za njihovo popunjavanje	(„Službeni glasnik RS”, broj 60/09)
Uredba o proizvodima koji posle upotrebe postaju posebni tokovi otpada, obrascu dnevne evidencije o količini i vrsti proizvedenih i uvezenih proizvoda i godišnjem izveštaju, načinu i rokovima dostavljanja godišnjeg izveštaja, obveznicima plaćanja naknada, kriterijumima za obračun, visinu i način obračunavanja i plaćanja naknade	(„Službeni glasnik RS”, broj 54/10)
Uredba o odlaganju otpada na deponije	(„Sl. glasnik RS”, br. 92/10)
Pravilnik o utvrđivanju usklađenih iznosa naknada za zagađivanje životne sredine	(„Sl. glasnik RS”, br. 7/11)
Pravilnik o upravljanju medicinskim otpadom	(„Službeni glasnik RS”, broj 78/10)

X: Upravljanje otpadom	
Pravilnik o načinu i postupku upravljanja otpadnim gumama	(„Službeni glasnik RS”; broj 104/09, 81/10)
Pravilnik o načinu i postupku upravljanja otpadnim vozilima	(„Službeni glasnik RS”; broj 104/09, 98/10)
Pravilnik o načinu i postupku upravljanja istrošenim baterijama i akumulatorima	(„Službeni glasnik RS”, br. 86/2010)
Pravilnik o uslovima, načinu i postupku upravljanja otpadnim uljima	(„Službeni glasnik RS”, br. 71/2010)
Pravilnik o postupanju sa otpadom koji sadrži azbest	(„Službeni glasnik RS”, br. 75/2010)
Pravilnik o listi električnih i elektronskih proizvoda, merama zabrane i ograničenja korišćenja električne i elektronske opreme koja sadrži opasne materije, načinu i postupku upravljanja otpadom od električnih i elektronskih proizvoda	(„Službeni glasnik RS”, br. 99/2010)
Pravilnik o načinu i postupku za upravljanje otpadnim fluorescentnim cevima koje sadrže živu	(„Službeni glasnik RS”, br. 97/2010)
Pravilnik o uslovima i načinu sakupljanja, transporta, skladištenja i tretmana otpada koji se koristi kao sekundarna sirovina ili za dobijanje energije	(„Službeni glasnik RS”, br. 98/2010)
Pravilnik o načinu skladištenja, pakovanja i obeležavanja opasnog otpada	(„Službeni glasnik RS”, br. 92/2010)
Pravilnik o sadržini potvrde o izuzimanju od obaveze pribavljanja dozvole za skladištenje inertnog i neopasnog otpada	(„Službeni glasnik RS”, broj 73/10)
Pravilnik o kategorijama, ispitivanju i klasifikaciji otpada	(„Službeni glasnik RS”, broj 56/10)

X: Upravljanje otpadom	
Pravilnik o kriterijumima za određivanje lokacije i uređenja deponija otpadnih materija	(„Službeni glasnik RS”, broj 54/92)
Pravilnik o sadržini dokumentacije koja se podnosi uz zahtev za izdavanje dozvole za uvoz, izvoz i tranzit otpada	(„Službeni glasnik RS”, broj 60/09, 101/10)
Pravilnik o obrascu Dokumenta o kretanju opasnog otpada i uputstvu za njegovo popunjavanje	(„Službeni glasnik RS”, broj 72/09)
Pravilnik o obrascu Dokumenta o kretanju otpada i uputstvu za njegovo popunjavanje	(„Službeni glasnik RS”, broj 72/09)
Pravilnik o obrascu zahteva za izdavanje dozvole za skladištenje, tretman i odlaganje otpada	(„Službeni glasnik RS”, broj 72/09)
Pravilnik o obrascu dnevne evidencije i godišnjeg izveštaja o otpadu sa uputstvom za njegovo popunjavanje	(„Službeni glasnik RS”, br. 95/2010)
Pravilnik o sadržini i izgledu dozvole za skladištenje, tretman i odlaganje otpada	(„Službeni glasnik RS”, broj 96/09)
Pravilnik o sadržini i načinu vođenja registra izdatih dozvola za upravljanje otpadom	(„Službeni glasnik RS”, broj 95/10)
Ambalaža i ambalažni otpad	
Zakon o ambalaži i ambalažnom otpadu	(„Službeni glasnik RS”, broj 36/09)
Uredba o utvrđivanju Plana smanjenja ambalažnog otpada za period od 2010. do 2014. godine	(„Službeni glasnik RS”, broj 88/09)
Uredba o kriterijumima za obračun za ambalažu ili upakovani proizvod i oslobađanje od plaćanja naknade, obveznicima plaćanja, visini naknade,	(„Službeni glasnik RS”, broj 8/10)

X: Upravljanje otpadom	
Pravilnik o hemikalijama za koje je proizvođač ili uvoznik dužan da utvrdi kauciju za pojedinačnu ambalažu u koju je smeštena ta hemikalija i o visini kaucije za određenu ambalažu prema vrsti ambalaže ili hemikalije koja je u nju smeštena	(„Službeni glasnik RS”, br. 99/2010)
Pravilnik o obrascima izveštaja o upravljanju ambalažom i ambalažnim otpadom	(„Službeni glasnik RS”, broj 21/10)
Pravilnik o uslovima i načinu razvrstavanja, pakovanja i čuvanja sekundarnih sirovina	(„Službeni glasnik RS”, br. 55/01 i 72/09)
Pravilnik o godišnjoj količini ambalažnog otpada po vrstama za koje se obavezno obezbeđuje prostor za preuzimanje, sakupljanje, razvrstavanje i privremeno skladištenje	(„Službeni glasnik RS”, broj 70/09)
Pravilnik o kriterijumima za određivanje šta može biti ambalaža sa primerima za primenu kriterijuma i listi srpskih standarda koji se odnose na osnovne zahteve koje ambalaža mora da ispunjava	(„Službeni glasnik RS”, broj 70/09)
Pravilnik o vrsti ambalaže sa dugim vekom trajanja	(„Službeni glasnik RS”, broj 70/09)
Pravilnik o vrsti i godišnjoj količini ambalaže korišćene za upakovanu robu stavljen u promet za koju proizvođač, uvoznik, paker/punilac i isporučilac nije dužan da obezbedi upravljanje ambalažnim otpadom	(„Službeni glasnik RS”, broj 70/09)
Pravilnik o načinu numerisanja, skraćenicama i simbolima na kojima se zasniva sistem identifikacije i označavanja ambalažnih materijala	(„Službeni glasnik RS”, broj 70/09)

X: Upravljanje otpadom	
Pravilnik o graničnoj vrednosti ukupnog nivoa koncentracije olova, kadmijuma, žive i šestovalentnog hroma u ambalaži i njenim komponentama, izuzecima od primene i roku za primenu graničnih vrednosti	(„Službeni glasnik RS”, broj 70/09)
Pravilnik o sadržini i načinu vođenja Registra izdatih dozvola za upravljanje ambalažnim otpadom	(„Službeni glasnik RS”, broj 76/09)
XI Civilna zaštita	
Zakon o vanrednim situacijama	(„Službeni glasnik RS”, br. 111/09)
Zakon o zaštiti od požara	(„Službeni glasnik RS”, broj 111/09)
Zakon o eksplozivnim materijama, zapaljivim tečnostima i gasovima	(„Službeni glasnik SRS”, br. 44/77, 45/85, 18/89)
Zakon o prometu eksplozivnih materija	(„Službeni list SFRJ” br. 30/85, 6/89 i 53/91, „Sl. list SRJ” br. 24/94, 28/96, 68/2002)
Zakon o transportu opasnog tereta	(„Službeni glasnik RS”, br. 88/10)
Zakon o prevozu opasnih materija	(„Službeni list SFRJ”, br. 27/90, 45/90, „Službeni list SRJ”, br. 24/94, 28/96, 21/99, 44/99, 68/02, „Službeni glasnik RS”, broj 36/09)
Zakon o odbrani	(„Službeni glasnik RS”, broj 116/07 72/09)
Zakon o policiji	(„Službeni glasnik RS”, broj 101/05)
Uredba o razvrstavanju objekata, delatnosti i zemljišta u kategorije ugroženosti od požara	(„Službeni glasnik RS”, br. 76/2010)

Propisi u oblasti ribarstva i zaštite poljoprivrednog zemljišta

I Ribarstvo	
Zakon o zaštiti i održivom korišćenju ribljeg fonda	(„Službeni glasnik RS”, broj 36/09)
Pravilnik o načinu, alatima i sredstvima kojima se obavlja privredni ribolov	(„Službeni glasnik RS”, br. 73/10)
Pravilnik o sadržini obrasca dozvole za rekreativni ribolov	(„Službeni glasnik RS”, broj 73/10)
Pravilnik o programu monitoringa radi praćenja stanja ribljeg fonda u ribolovnim vodama	(„Službeni glasnik RS”, broj 71/10)
Pravilnik o formi, sadržaju i obimu finalnog izveštaja o korišćenju ribarskog područja	(„Službeni glasnik RS”, broj 70/10)
Pravilnik o kategorizaciji ribolovnih voda	(„Službeni glasnik RS”, 13/10)
Pravilnik o sadržini i načinu vođenja registra privrednih ribara	(„Službeni glasnik RS”, broj 69/10)
Pravilnik o načinu obeležavanja granica ribarskog područja	(„Službeni glasnik RS”, broj 79/09)
Pravilnik o sadržini obrasca godišnje dozvole za privredni ribolov	(„Službeni glasnik RS”, broj 73/10)
Pravilnik o o visini troškova za izdavanje godišnje dozvole za rekreativni ribolov	(„Službeni glasnik RS”, broj 62/10)
Pravilnik o uslovima, programu i načinu polaganja stručnog ispita za ribočuvara i stručnog ispita za ribara	(„Službeni glasnik RS”, br. 07/10)
Pravilnik o uslovima i načinu organizovanja ribočuvarske službe	(„Službeni glasnik RS”, br. 07/10)
Pravilnik o uslovima i postupku izdavanja i oduzimanja licence za ribočuvara	(„Službeni glasnik RS”, broj 07/10)

I Ribarstvo	
Pravilnik o sadržini obrasca dozvole za rekreativni ribolov	(„Službeni glasnik RS”, broj 82/09)
Pravilnik o visini troškova za izdavanje godišnje dozvole za rekreativni ribolov	(„Službeni glasnik RS”, broj 71/09)
Pravilnik o načinu određivanja i visini naknade štete nanete ribljem fondu	(„Službeni glasnik RS”, broj 84/09)
Pravilnik o načinu, alatima i sredstvima kojima se obavlja privredni ribolov, kao i o načinu, alatima, opremi i sredstvima kojima se obavlja rekreativni ribolov	(„Službeni glasnik RS”, broj 104/09)
Pravilnik o načinu vođenja evidencije o ulovu ribe, kao i o izgledu i sadržini jedinstvenog obrasca evidencije ulova od strane rekreativnog ribolovca	(„Službeni glasnik RS”, broj 104/09)
Pravilnik o obrascu legitimacije čuvara ribarskog područja	(„Službeni glasnik RS”, broj 49/95)
Naredba o merama za očuvanje i zaštitu ribljeg fonda	(„Službeni glasnik RS”, broj 104/09)
Rešenje o određivanju ribarskih područja	(„Službeni glasnik RS”, broj 115/07)
Rešenje o proglašavanju prirodnih plodišta na ribarskim područjima	(„Službeni glasnik RS”, br. 76/94 i 79/02)
Naredba o merama za očuvanje i zaštitu ribljeg fonda	(„Službeni glasnik RS”, broj 104/09, 49/10)

II Zaštita poljoprivrednog zemljišta	
Zakon o poljoprivrednom zemljištu	(„Službeni glasnik RS”, br. 62/06, 65/08, 41/09)
Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju	(„Službeni glasnik RS”, broj 41/09)

II Zaštita poljoprivrednog zemljišta	
Zakon o zdravlju bilja	(„Službeni glasnik RS”, broj 41/09)
Zakon o zaštiti bilja	(„Službeni list SRJ”, br. 24/98, 26/98, 101/05)
Zakon o sredstvima za zaštitu bilja	(„Službeni glasnik RS”, broj 41/09)
Zakon o organskoj proizvodnji	(„Službeni glasnik RS”, broj 30/10)
Zakon o organskoj proizvodnji i organskim proizvodima	(„Službeni list SRJ”, broj 62/06)
Uredba o programu sistematskog praćenja kvaliteta zemljišta, indikatorima za ocenu rizika od degradacije zemljišta i metodologiji za izradu remedijacionih programa	(„Službeni glasnik RS”, br. 88/2010)
Pravilnik o maksimalnim količinama štetnih materijala i sastojaka u stočnoj hrani	(„Službeni list SFRJ”, br. 2/90 i 27/90)
Pravilnik o načinu uništavanja bilja za koje su naređene mere uništenja	(„Službeni list SRJ”, broj 67/01)
Pravilnik o vrstama ambalaže za pesticide i đubriva i o uništavanju pesticida i đubriva	(„Službeni list SRJ”, br. 35/99 i 63/01)
Pravilnik o uslovima u pogledu objekata za skladištenje sredstava za ishranu bilja i prostorija za prodaju i smeštaj sredstava za ishranu bilja	(„Službeni glasnik RS”, broj 78/09)
Pravilnik o prometu, uvozu i uzorkovanju pesticida	(„Službeni list SRJ”, broj 59/01, „Službeni glasnik RS”, broj 104/05)
Pravilnik o metodama organske biljne proizvodnje i o divljih biljnih i životinjskih vrsta iz prirodnih staništa metodom organske proizvodnje	(„Službeni glasnik RS”, broj 47/09)
Pravilnik o metodama organske stočarske proizvodnje	(„Službeni list SRJ”, broj 51/02)

II Zaštita poljoprivrednog zemljišta	
Pravilnik o uslovima koje treba da ispunjava pravno lice koje izdaje sertifikat, odnosno resertifikat za organske proizvode i načinu njihovog izdavanja	(„Službeni glasnik RS”, broj 81/06)
Pravilnik o dozvoljenim količinama opasnih i štetnih materija u zemljištu i vodi za navodnjavanje i metodama njihovog testiranja	(„Službeni glasnik RS”, broj 23/94)

I

Drugi relevantni propisi	
Zakon o energetici	(„Službeni glasnik RS”, broj 84/04)
Zakon o planiranju i izgradnji	(„Službeni glasnik RS”, broj 72/09)
Zakon o opštoj bezbednosti proizvoda	(„Službeni glasnik RS”, broj 41/09)
Zakon o zaštiti potrošača	(„Službeni glasnik RS”, broj 73/10)
Zakon o geološkim istraživanjima	(„Službeni glasnik RS”, br. 44/95 i 101/05)
Zakon o rudarstvu	(„Službeni glasnik RS”, br. 44/95, 85/05, 101/05, 34/06 i 104/09)
Zakon o prostornom planu Republike Srbije	(„Službeni glasnik RS”, broj 88/10)
Zakon o turizmu	(„Službeni glasnik RS”, broj 36/09)
Zakon o privrednim društvima	(„Službeni glasnik RS”, broj 125/04)
Zakon o standardizaciji	(„Službeni glasnik RS”, broj 36/09)
Zakon o bezbednosti i zdravlju na radu	(„Službeni glasnik RS”, broj 101/05)
Zakon o zdravstvenoj zaštiti	(„Službeni glasnik RS”, broj 107/05 i 72/09)

Drugi relevantni propisi	
Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti	(„Službeni glasnik RS”, broj 125/04)
Zakon o lekovima i medicinskim sredstvima	(„Službeni glasnik RS”, broj 30/10)

F

Propisi u oblasti državne uprave	
Zakon o ministarstvima	(„Službeni glasnik RS”, broj 65/08 i 36/09)
Zakon o utvrđivanju nadležnosti Autonomne pokrajine Vojvodine	(„Službeni glasnik RS”, broj 99/09)
Zakon o lokalnoj samoupravi	(„Službeni glasnik RS”, broj 129/07)
Zakon o regionalnom razvoju	(„Službeni glasnik RS”, broj 51/09)
Zakon o komunalnim delatnostima	(„Službeni glasnik RS”, br. 16/97 i 42/98)
Zakon o komunalnoj policiji	(„Službeni glasnik RS”, broj 51/09)
Zakon o državnoj upravi	(„Službeni glasnik RS”, br. 79/05 i 101/07, 95/10)
Zakon o državnim službenicima	(„Službeni glasnik RS”, br. 79/05, 81/05, 83/05, 64/07, 67/07, 116/08 i 104/09)
Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja	(„Službeni glasnik RS”, br. 120/2004, 54/2007, 104/2009 i 36/2010)
Zakon o budžetskom sistemu	(„Službeni glasnik RS”, broj 54 /09)
Zakon o opštem upravnom postupku	(„Službeni list SRJ”, br. 33/97, 31/01)
Zakon o upravnim sporovima	(„Službeni glasnik RS”, broj 111/09)

Prilog IV B . Spisak ratifikovanih međunarodnih ugovora u oblasti životne sredine

I. Ratifikovani međunarodni ugovori koji neposredno uređuju pojedina pitanja u oblasti životne sredine	
Uredba o ratifikaciji Međunarodne konvencije za zaštitu bilja	(„Službeni list FNRJ - Međunarodni ugovori”, broj 7/55);
Zakon o ratifikaciji Konvencije za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba	(„Službeni list FNRJ - Međunarodni ugovori”, broj 4/56);
Uredba o ratifikaciji Konvencije o ustanovljenju Evropske organizacije za zaštitu bilja	(„Službeni list FNRJ - Međunarodni ugovori”, broj 12/57);
Uredba o Sporazumu o ribarstvu o vodama Dunava između Vlade FNRJ, Narodne Republike Bugarske, Narodne Republike Rumunije i Saveza Sovjetskih Republika	(„Službeni list FNRJ - Međunarodni ugovori”, broj 8/58);
Zakon o ratifikaciji Ženevskih pomorskih konvencija od 29. aprila 1958. godine kojim je ratifikovana Konvencija o epikontinentalnom pojasu	(„Službeni list SFRJ”, broj 4/65);
Zakon o ratifikaciji Ženevskih pomorskih konvencija od 29. aprila 1958. godine kojim je ratifikovana Konvencija o otvorenom moru	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 4/65);
Zakon o ratifikaciji Međunarodne konvencije za zaštitu ptica	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 6/73);
Zakon o ratifikaciji Konvencije o merama za zabranu i sprečavanje nedozvoljenog uvoza, izvoza i prenosa svojine kulturnih dobara	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 50/73);
Zakon o ratifikaciji Međunarodne konvencije za sprečavanje zagađivanja mora uljem	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 60/73);

I. Ratifikovani međunarodni ugovori koji neposredno uređuju pojedina pitanja u oblasti životne sredine	
Zakon o ratifikaciji Konvencije o zaštiti svetske kulturne i prirodne baštine	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 8/74);
Ugovor o ratifikaciji Konvencije o zabrani usavršavanja, proizvodnje i stvaranja zaliha bakteriološkog (biološkog i toksičnog) oružja i o njihovom uništavanju	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 43/74);
Uredba o ratifikaciji Međunarodne konvencije o intervenciji na otvorenom moru za slučaj nesreća koji prouzrokuju zagađivanje naftom	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 2/77);
Uredba o ratifikaciji Jugoslovensko-Italijanskog spora o saradnji na zaštiti voda Jadranskog mora i obalnih područja od zagađivanja	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 2/77);
Zakon o ratifikaciji Bečke konvencije o građanskoj odgovornosti za nuklearne štete	(„Službeni list SFRJ” - Međunarodni ugovori, broj 5/77);
Uredba o ratifikaciji Konvencije o močvarama koje su od međunarodnog značaja, naročito kao staništa ptica močvarica	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 9/77);
Zakon o ratifikaciji Konvencije o zaštiti Sredozemnog mora od zagađivanja	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 12/77);
Zakon o ratifikaciji Protokola o sprečavanju zagađivanja Sredozemnog mora usled potapanja otpada i drugih materija sa brodova i vazduhoplova	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 12/77);
Zakon o ratifikaciji Protokola o saradnji u borbi protiv zagađivanja Sredozemnog mora naftom i drugim štetnim materijama u slučaju udesa	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 12/77);
Uredba o ratifikaciji Konvencije o sprečavanju zagađivanja mora putem izbacivanja otpadaka	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 13/77);

I. Ratifikovani međunarodni ugovori koji neposredno uređuju pojedina pitanja u oblasti životne sredine	
Odluka o ratifikaciji Protokola o intervencijama na pučini u slučajevima zagađivanja mora materijalima koji nisu ulja	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 12/81);
Uredba o ratifikaciji Međunarodne konvencije za sprečavanje zagađivanja sa brodova	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 2/85);
Zakon o ratifikaciji Konvencije o fizičkoj zaštiti nuklearnog materijala	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 9/85);
Zakon o ratifikaciji Protokola o posebno zaštićenim područjima Sredozemnog mora	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 9/85);
Zakon o ratifikaciji Konvencije o pravu mora	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 1/86);
Zakon o ratifikaciji Konvencije o prekograničnom zagađivanju vazduha na velikim udaljenostima	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 11/86);
Zakon o ratifikaciji Protokola uz Konvenciju o prekograničnom zagađivanju vazduha na velike daljine o dugoročnom finansiranju Programa saradnje za praćenje i procenu prekograničnog prenosa zagađujućih materija u vazduhu na velike daljine u Evropi (EMEP)-	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 2/87);
Zakon o ratifikaciji Konvencije o ranom obaveštavanju o nuklearnim nesrećama	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 15/89);
Zakon o ratifikaciji Protokola o zaštiti Sredozemnog mora od zagađivanja i izvorima sa kopna sa aneksima I, II i III	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 1/90);
Zakon o ratifikaciji Sporazuma o zaštiti voda reke Tise i njenih pritoka od zagađivanja	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 1/90);

I. Ratifikovani međunarodni ugovori koji neposredno uređuju pojedina pitanja u oblasti životne sredine	
Zakon o ratifikaciji Bečke konvencije o zaštiti ozonskog omotača	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 1/90);
Zakon o ratifikaciji Montrealskog protokola o supstancama koje oštećuju ozonski omotač	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 16/90);
Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Savezne Vlade Savezne Republike Jugoslavije i Vlade Ruske federacije o saradnji u oblasti zaštite i unapređenja životne sredine	(„Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori”, broj 6/96);
Zakon o potvrđivanju Okvirne konvencije UN o promeni klime	(„Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori”, broj 2/97);
Zakon o potvrđivanju Bazelske Konvencije o kontroli prekograničnog kretanja opasnog otpada i o njegovom odlaganju	(„Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori”, broj 2/99);
Zakon o potvrđivanju Konvencije o biološkoj raznovrsnosti	(„Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori”, broj 11/01);
Zakon o potvrđivanju Konvencije o međunarodnoj trgovini ugroženih vrsta divlje faune i flore	(„Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori”, broj 11/01);
Zakon o potvrđivanju Konvencije o saradnji za zaštitu i održivo korišćenje reke Dunav	(„Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori”, broj 2/03);
Zakon o ratifikaciji Okvirnog sporazuma za sliv reke Save	(„Službeni list SCG - Međunarodni ugovori”, broj 12/04);
Amandmani na Montrealski protokol o supstancama koja oštećuju ozonski omotač	(„Službeni list SCG - Međunarodni ugovori”, broj 24/04);
Zakon o ratifikaciji Kartagena protokola o biološkoj zaštiti uz Konvenciju o biološkoj raznovrsnosti, sa aneksima	(„Službeni list SCG - Međunarodni ugovori”, broj 16/05);

I. Ratifikovani međunarodni ugovori koji neposredno uređuju pojedina pitanja u oblasti životne sredine	
Zakon o potvrđivanju Kjoto protokola uz Okvirnu Konvenciju UN o promeni klime, 1997	(„Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, broj 88/07);
Zakon o potvrđivanju Konvencije UN o borbi protiv dezertifikacije u zemljama sa teškom sušom i/li dezertifikacijom, posebno u Africi,	(„Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, broj 102/07).
Zakon o ratifikaciji Konvencije o očuvanju migratornih vrsta divljih životinja, Bon, 1979	(„Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, broj 102/07);
Zakon o potvrđivanju Konvencije o očuvanju evropske divlje flore i faune i prirodnih staništa Evrope, Bern, 1979	(„Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, broj 102/07);
Zakon o ratifikaciji Konvencije o zaštiti i održivom razvoju Karpata,	(„Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, broj 102/07);
Zakon o potvrđivanju Konvencije o proceni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu, Espo, 1991	(„Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, broj 102/07);
Zakon o potvrđivanju Sporazuma o finansiranju (Projekat „Regionalni razvoj Bora”) između Republike Srbije i Međunarodnog udruženja za razvoj	(„Službeni glasnik RS”, broj 83/08);
Zakon o potvrđivanju Sporazuma o finansiranju (Dodatno finansiranje projekta energetske efikasnosti za Srbiju) između Republike Srbije i Međunarodnog udruženja za razvoj	(„Službeni glasnik RS”, broj 83/08);
Zakon o ratifikaciji Konvencije o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i pravu na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine - Arhus, 1998	(„Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, broj 38/09);
Zakon o potvrđivanju Roterdamske Konvencije o proceduri prethodno informišuće saglasnosti za neke hemikalije i pesticide u međunarodnoj trgovini, 1998.	(„Službeni glasnik RS”, broj 38/09);

I. Ratifikovani međunarodni ugovori koji neposredno uređuju pojedina pitanja u oblasti životne sredine	
Zakon o potvrđivanju Amandmana na Aneks B Kjoto protokola uz Okvirnu konvenciju UN o promeni klime	(„Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, broj 38/09);
Zakon o potvrđivanju Konvencije o prekograničnim efektima industrijskih udesa	(„Službeni glasnik RS”, broj 42/09);
Zakon o potvrđivanju Stokholmske konvencije o dugotrajnim organskim zagađujućim supstancama	(„Službeni glasnik RS”, broj 42/09);
Zakon o potvrđivanju Statuta Međunarodne agencije za obnovljivu energiju (IRENA) –	(„Službeni glasnik RS” – broj 105/09);
Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Vlade Republike Srbije i Vlade Ruske Federacije o saradnji na uvozu ozračenog nuklearnog goriva sa istraživačkog reaktora u Rusku Federaciju	(„Službeni glasnik RS” – broj 105/09);
Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti i korišćenju prekograničnih vodotokova i međunarodnih jezera i amandmana čl. 25. i 26. Konvencije o zaštiti i korišćenju prekograničnih vodotokova i međunarodnih jezera	(„Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, broj 1/10);
Zakon o potvrđivanju Protokola o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu uz Konvenciju o proceni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu	(„Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, broj 1/10);
Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Republike Srbije i Regionalnog centra za životnu sredinu za Centralnu i Istočnu Evropu o pravnom statusu Regionalnog centra za životnu sredinu u Republici Srbiji	(„Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, broj 1/10);

I. Ratifikovani međunarodni ugovori koji neposredno uređuju pojedina pitanja u oblasti životne sredine	
Zakon o potvrđivanju Protokola iz 1992. godine o izmenama i dopunama Međunarodne konvencije o građanskoj odgovornosti za štetu prouzrokovanu zagađenjem naftom usvojene 29. novembra 1969. godine	(„Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, broj 12/10);
Zakon o potvrđivanju Protokola iz 1992. godine o izmenama i dopunama Međunarodne konvencije o osnivanju Međunarodnog fonda za naknadu štete prouzrokovane zagađenjem naftom usvojene 18. decembra 1971. godine	(„Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, broj 12/10);

II. Ostali ratifikovani međunarodni ugovori od značaja za oblast životne sredine	
Zakon o Konvencijama koje su na osnovu Versajskog ugovora o miru od 8. juna 1919. godine, i na osnovu odgovarajućih odredaba drugih ugovora o miru usvojene na Međunarodnim konferencijama za rad, održanim u Vašingtonu, Đenovi i Ženevi 1919-1926)-	(„Službene novine Kraljevine Jugoslavije”, broj 44 XVI/30)
Ukaz o ratifikaciji Sporazuma o osnivanju Generalnog Saveta za ribarstvo Sredozemlja	(„Službeni vesnik Prezidijuma Narodne Skupštine”, broj 25/51)
Uredba o ratifikaciji Sporazuma o finansijskom doprinosu Severno-Atlantskoj službi za zaštitu od leda	(„Službeni list FNRJ - Međunarodni ugovori”, broj 3/59)
Zakon o zabrani eksperimenata sa nuklearnim oružjem u atmosferi, kosmosu i pod vodom	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 11/63)
Uredba o ratifikaciji Konvencije o ribolovu oi očuvanju bioloških bogatstava otvorenog mora	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 4/65)

II. Ostali ratifikovani međunarodni ugovori od značaja za oblast životne sredine	
Zakon o ratifikaciji Ženevskih pomorskih konvencija od 29. aprila 1958. godine kojim je ratifikovana Konvencija o teritorijalnom moru i spoljnom morskom pojasu	(„Službeni list SFRJ”, broj 4/65)
Uredba o ratifikaciji Međunarodne konvencije o zaštiti ljudskog života na moru	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 5/65)
Zakon o ratifikaciji Ugovora o zabrani smeštaja nuklearnog i drugog oružja za masovno uništavanje na dno mora i okeana i njihovo podzemlje	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 33/73)
Zakon o ratifikaciji Konvencije o međunarodnim pravilima o izbegavanju sudara na moru	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 60/75)
Uredba o ratifikaciji Konvencije o zaštiti od opasnosti trovanja benzolom	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 16/76)
Zakon o ratifikaciji Međunarodne konvencije o osnivanju međunarodnog fonda za naknadu štete nastale usled zagađivanja naftom	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 3/77)
Zakon o ratifikaciji Konvencije o sprečavanju i kontroli profesionalnih rizika prouzrokovanih kancerogenim supstancama i agensima	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 3/77)
Uredba o ratifikaciji Međunarodne konvencije o građanskoj odgovornosti za štetu prčinjenu zagađivanjem naftom	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 7/77)
Zakon o ratifikaciji Konvencije o zaštiti radnika od profesionalnih rizika u radnoj sredini prouzrokovanih zagađivanjem vazduha, bukom i vibracijom	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 14/82)
Zakon o ratifikaciji Konvencije o zaštiti na radu, zdravstvenoj zaštiti i radnoj sredini	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 7/87)

II. Ostali ratifikovani međunarodni ugovori od značaja za oblast životne sredine	
Zakon o ratifikaciji Konvencije o bezbednosti prilikom korišćenja azbesta	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 4/89)
Zakon o ratifikaciji Konvencije o službama medicine rada	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 14/89)
Zakon o ratifikaciji Evropske konvencije o zaštiti arheološke baštine	(„Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori”, broj 9/90)
Zakon o potvrđivanju Ugovora o saradnji između Savezne Vlade Savezne Republike Jugoslavije i Evropske organizacije za eksploataciju meteoroloških satelita (EUMETSAT) i Amandmana na Ugovor o saradnji između Evropske organizacije za eksploataciju meteoroloških satelita (EUMETSAT) i Savezne Vlade Savezne Republike Jugoslavije	(„Službeni glasnik RS”, broj 90/109);
Zakon o potvrđivanju Međunarodne konvencije o građanskoj odgovornosti za štete prouzrokovane zagađivanjem pogoškom naftom	(„Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, broj 1/10);
Zakon o potvrđivanju Evropske konvencije o zaštiti kičmenjaka namenjenih za ogledne i druge naučne svrhe izmenjene protokolom o izmeni Evropske konvencije o zaštiti kičmenjaka namenjenih za ogledne i druge naučne svrhe	(„Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, broj 1/10);
Zakon o potvrđivanju Evropske konvencije o zaštiti kućnih ljubimaca	(„Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, broj 1/10);
Zakon o potvrđivanju Međunarodne konvencije o kontroli štetnih sistema koji se koriste protiv obrastanja na brodovima	(„Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, broj 1/10);
Zakon o potvrđivanju Budimpeštanske konvencije o ugovoru o prevozu robe unutrašnjim vodnim putevima (CMNI)	(„Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, broj 1/10);

II. Ostali ratifikovani međunarodni ugovori od značaja za oblast životne sredine	
Zakon o potvrđivanju Protokola iz 1997. godine o izmenama i dopunama Međunarodne konvencije o sprečavanju zagađenja mora sa brodova iz 1973. godine, izmenjene i dopunjene Protokolom iz 1978. godine, koji se na nju odnosi	(„Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, broj 1/10);
Zakon o potvrđivanju Evropske konvencije o međunarodnom transportu opasnog tereta na unutrašnjim plovnim putevima (ADN 2007)	(„Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, broj 3/10);
Zakon o potvrđivanju Evropske konvencije o međunarodnom transportu opasnog tereta u drumskom saobraćaju (ADR 2007)	(„Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, broj 2/10);
Zakon o potvrđivanju Memoranduma o razumevanju o institucionalnom okviru inicijative za prevenciju i spremnost u slučaju katastrofa za region Jugoistočne Evrope	(„Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, broj 5/10);
Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Vlade Republike Srbije i Vlade Ruske Federacije o saradnji u oblasti humanitarnog reagovanja u vanrednim situacijama, sprečavanja elementarnih nepogoda i tehnogenih havarija i uklanjanja njihovih posledica	(„Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, broj 10/10);
Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva ljudskog bića u pogledu primene biologije i medicine: Konvencija o ljudskim pravima u biomedicini	(„Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, broj 12/10);

Lista skraćenica

AŽS	Environmental Protection Agency	Agencija za zaštitu životne sredine
BAT	Best available techniques	Najbolje raspoložive tehnike
BERCEN	Balkan Environmental Regulatory Compliance and Enforcement Network	Balkanska mreža za regulatorno usklađenje i primenu propisa u oblasti zaštite životne sredine
CARDS	Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation	Pomoć zajednice u rekonstrukciji, razvoju i stabilizaciji
CBD	Convention on Biodiversity	Konvencija o biološkoj raznovrsnosti
CDM	Clean Development Mechanism	Mehanizam čistog razvoja
CFC	Chlorofluorocarbon	Hlorofluorougljenik
CITES	Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Flora and Fauna	Konvencija o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje flore i faune

CLRTAP	Convention on Long-range Transboundary Air Pollution	Konvencija o prekograničnom zagađenju vazduha na velikim udaljenostima
CO2	Carbon dioxide	Ugljen-dioksid
GLP (DLP)	Good Laboratory Practice	Dobra laboratorijska praksa
EAP	Environmental Action Programme	Akcionni program u oblasti životne sredine
ECENA	Environmental Compliance and Enforcement Network for Accession	Pristupna mreža za usaglašenost i primenu propisa u oblasti zaštite životne sredine
ECHA	European Chemicals Agency	Evropska agencija za hemikalije
ECOSOC	Economic and Social Council	Ekonomski i socijalni savet
EIA	Environmental impact assessment	Procena uticaja na životnu sredinu
EIONET	European Environment Information and Observation Network	Evropska mreža za informisanje i osmatranje u oblasti zaštite životne sredine
EEA	European Environment Agency	Evropska agencija za životnu sredinu
EMAS	Eco-management and audit scheme	Sistem upravljanja i kontrole zaštite životne sredine
EMEP	Co-operative Programme for Monitoring and Evaluation of the Long-range Transmission of Air Pollutants in Europe	Program saradnje u oblasti monitoringa i procene prenosa zagađujućih materija na velike daljine u vazduhu u Evropi
EPER	European pollutant emission register	Evropski registar emisija zagađujućih materija

EPRT	European Pollutant Release and Transfer Register	Evropski registar ispuštanja i prenosa zagađujućih materija
EU	European Union	Evropska unija
EEZ	(EEC) European Economic Community	Evropska ekonomska zajednica
GMMO	Genetically Modified Micro-organisms	Genetički modifikovani mikroorganizmi
GMO	Genetically Modified Organisms	Genetički modifikovani organizmi
ICPDR	International Commission for the Protection of the Danube River	Međunarodna komisija za zaštitu reke Dunav
IMPEL	The European Union Network for the Implementation and Enforcement of Environmental Law	Mreža EU za sprovođenje i poštovanje propisa u oblasti životne sredine
IPPC	Integrated pollution prevention and control	Integrirano sprečavanje i kontrola zagađivanja životne sredine
KW	kilowatt	Kilovat
LCP	Large Combustion Plants	Velika postrojenja sa sagorevanjem
LMO	Live modified organisms	Živi modifikovani organizmi
MI	Ministry of infrastructure	Ministarstvo za infrastrukturu
MP	Monteral Protocol	Montrealski protokol
MPŠV	Ministry of Agriculture, Forestry and Water Management	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede
MW	Megawatt	Megavat
MZ	Ministry of Health	Ministarstvo zdravlja

MŽSPP	Ministry of Environment and Spatial Planning	Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja
NGO	Non-governmental organisation	Nevladina organizacija (u važećoj pravnoj terminologiji RS „udruženje“)
NPI	National Programme for Integration with the European Union	Nacionalni program za integraciju u Evropsku uniju
NPI-ID	Amended National Programme for Integration of the Republic of Serbia into the European Union	Izmenjeni i dopunjeni Nacionalni program za integraciju RS u EU
POPs	Persistent organic pollutant	Dugotrajne organske zagađujuće materije
PRTR	Pollutant release and transfer register	Registar ispuštanja i prenosa zagađujućih materija
REACH	Regulation on Restriction, Evaluation, Authorisation and Restriction on Chemicals	Uredba o ograničenju, proceni, odobravanju i ograničenju hemikalija
REC	Regional Environmental Center	Regionalni centar za zaštitu životne sredine
RENA	Regional Environmental Network for Accession	Regionalna mreža za države (Zapadnog Balkana i Turske) koje su u postupku pristupanja EU
REReP	Regional Environmental Reconstruction Programme	Regionalni program rekonstrukcije u oblasti zaštite životne sredine
RS	Republic of Serbia	Republika Srbija
RHMZ	Republic Hydrometeorological Service of Serbia	Republički hidrometeorološki zavod
SD	Sustainable development	Održivi razvoj
SEA	Strategic Environmental Assessment	Strateška procena uticaja na životnu sredinu
UNECE	United Nation Economic Commission for Europe	Ekonomska komisija UN za Evropu

UNEP	United Nations Environmental Programme	Program UN za životnu sredinu
UNFCCC	United Nations Framework Convention on Climate Change	Okvirna konvencija UN o klimatskim promenama
VOC	Volatile Organic Compounds	isparljiva organska jedinjenja

Pojmovnik

Acidifikacija	Promene u prirodnoj hemijskoj ravnoteži životne sredine izazvane porastom koncentracije kiselih elemenata. http://glossary.eea.europa.eu/terminology/sitesearch?term=acidification
Agenda 21	Dokument usvojen na Konferenciji UN o životnoj sredini i razvoju (Rio de Žaneiro, 1992); Okvir za aktivnosti u 21. veku kojim se naglašavaju problemi životne sredine, fer i ravnomernog društvenog i ekonomskog razvoja za sve; Specifičan okvir za različite aktivnosti UNEP-a. Program aktivnosti sačinjen od 40 poglavlja sa analizom i procenom stanja i ciljeva u različitim pojedinačnim oblastima od značaja za održivi razvoj. Videti: http://glossary.eea.europa.eu/terminology/concept_html?term=agenda%2021%20from%20the%20un%20conference%20on%20environment%20and%20development
Akcioni programi u oblasti životne sredine	Dokumenti kojima se definišu osnovne smernice za delovanje Komisije u oblasti životne sredine za određeni period. Prvi je usvojen 1972. godine a trenutno je važeći Šesti akcioni program.

Ambalaža	<p>a) svi proizvodi bez obzira na prirodu materijala od koga su izrađeni ili su korišćeni za sadržavanje, čuvanje, rukovanje, isporuku i predstavljanje robe, od sirovina do gotovih proizvoda, od proizvođača do korisnika ili potrošača. „Nepovratni“ elementi koji su korišćeni u iste svrhe takođe se smatraju ambalažom. .... (Direktiva 94/62/EC o ambalaži i ambalažnom otpadu, član 3. tačka 1)</p>
	<p>b) (i) Predmeti se smatraju ambalažom, ako zadovoljavaju u prethodnom tekstu navedenu definiciju ne dovodeći u pitanje ostale funkcije koje ambalaža može imati, osim ako je predmet sastavni deo proizvoda i stoga je nužno da on sadrži, podržava ili čuva taj proizvod tokom njegovog životnog veka i ako je namena da se svi elementi zajedno koriste, troše ili odlažu. (ii) Predmeti zamišljeni i namenjeni za punjenje na mestu prodaje i predmeti za „jednokratnu upotrebu“ koji se prodaju, pune, ili koji su oblikovani i namenjeni za punjenje na mestu prodaje, smatraju se ambalažom pod uslovom da imaju ambalažnu funkciju. (iii) Ambalažni sastavni delovi i pomoćni delovi uključeni u ambalažu smatraju se delom ambalaže u koju su uključeni. Pomoćni delovi, koji su direktno obešeni ili pričvršćeni na proizvod i koji su u funkciji ambalaže, smatraju se ambalažom, ako nisu sastavni deo tog proizvoda i ako su svi delovi namenjeni da se zajedno troše ili odlažu. U skladu s postupkom iz člana 21. Komisija, prema potrebi, ispituje i, kad je potrebno, nadzire primere koji objašnjavaju definiciju ambalaže navedene u Prilogu I. U prvom redu treba pronaći rešenja za sledeće predmete: omote za kompaktne diskove (CD-e) i videokasete, lonce za cveće, tube i cilindre oko kojih se omatava savitljiv materijal, papir koji se skida sa samolepivih etiketa i papir za zamotavanje». (Direktiva 2004/12 kojom se menja i dopunjuje Direktiva 94/62/EC o ambalaži i ambalažnom otpadu, član 1)</p>
	<p>c) proizvod napravljen od materijala različitih svojstava, koji služi za smeštaj, čuvanje, rukovanje, isporuku, predstavljanje robe i zaštitu njene sadržine, a uključuje i predmete koji se koriste kao pomoćna sredstva za pakovanje, umotavanje, vezivanje, nepropusno zatvaranje, pripremu za otpremu i označavanje robe. .... (Zakon o upravljanju ambalažom i ambalažnim otpadom, član 5. tačka 1)</p>

Ambalažni otpad	<p>a) svaka ambalaža ili ambalažni materijal obuhvaćen definicijom o otpadu u Direktivi 75/442/EEC, isključujući proizvodne ostatke; (Direktiva 94/62/EC o ambalaži i ambalažnom otpadu, član 3. tačka 2)</p> <p>b) svaka ambalaža ili ambalažni materijal koji ne može da se iskoristi u prvobitne svrhe, izuzev ostataka nastalih u procesu proizvodnje; (Zakon o upravljanju ambalažom i ambalažnim otpadom, član 5. tačka 5)</p>
Biocidni proizvodi	<p>a) aktivne supstance i smeše koje sadrže jednu ili više aktivnih supstanci, sastavljeni u obliku u kojem se isporučuju korisniku, čija je namena da se uništi, zaplaši, učini bezopasnim, spreči delovanje ili na drugi način kontroliše bilo koji štetni organizam hemijskim ili biološkim sredstvima. Prilog V. sadrži detaljan popis 23 vrste proizvoda s naznačenim opisom svake vrste. (Direktiva 98/8/EC o stavljanju biocidnih proizvoda na tržište, član 2. stav 1. tačka a.)</p> <p>b) aktivna supstanca ili smeša koja sadrži jednu ili više aktivnih supstanci, pripremljena u obliku u kome se snabdevaju korisnici, a čija je namena da hemijski ili biološki uništi, odvraća, učini bezopasnim, spreči delovanje ili kontroliše nepoželjne organizme; (Zakon o biocidnim proizvodima, član 2. tačka 2)</p>
Biodiverzitet	<p>a) raznovrsnost živih organizama iz svih izvora uključujući, između ostalog, suvozemne, morske i druge vodene ekosisteme i ekološke komplekse čiji su deo. To, takođe, uključuje i „raznovrsnost u okviru vrste, između vrsta i između ekosistema“. (Konvencija o biološkoj raznovrsnosti, član 2).</p> <p>b1) sveukupnost gena, vrsta i ekosistema na Zemlji ili nekom jasno određenom području; (Zakon o zaštiti prirode, član 4. tačka 4)</p> <p>b2) biodiverzitet (biološka raznovrsnost) jeste raznovrsnost organizama u okviru vrste, među vrstama i među ekosistemima i obuhvata ukupnu raznovrsnost gena, vrsta i ekosistema na lokalnom, nacionalnom, regionalnom i globalnom nivou; (Zakon o zaštiti životne sredine, član 3. tačka 7.)</p>

Biomasa	- proizvodi koji se u celini ili delomično sastoje od biljnih materija iz poljoprivrede ili šumarstva, a koji se mogu iskoristiti kao gorivo obnavljanjem njihovog energetskog sastava, kao i sledeći otpad upotrebljen kao gorivo: (a) biljni otpad iz poljoprivrede ili šumarstva; (b) biljni otpad iz drvne industrije, ako je toplota koja se razvija obnovljena; (c) vlaknasti biljni otpad pri proizvodnji celuloze iz prašume kao i pri proizvodnji papira iz celuloze, ako je bio zapaljen na mestu proizvodnje i ako je energija koja je pri tome nastala obnovljena; (d) otpad od pluta; (e) drveni otpad, osim drvnog otpada koji može sadržavati halogenizirane organske sastojke ili teške metale koji nastaju upotrebom preparata za zaštitu drveta ili premaza i koji uglavnom uključuje drveni otpad koji potiče od građevinskog otpada ili otpada nastalog rušenjem; (Direktiva 2001/80 o ograničenju emisija određenih zagađujućih materija u vazduh iz velikih ložišta, član 2. tačka 11)
Buka u životnoj sredini	a) neželjeni ili po zdravlje štetni zvuk u spoljašnjem prostoru izazvan ljudskim aktivnostima, uključujući buku koju emituju prevozna sredstva, drumski, železnički i vazdušni saobraćaj i buku iz područja s industrijskim delatnostima, poput onih definisanih u Prilogu I. Direktive Saveta 96/61/EZ o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja životne sredine (Direktiva 2002/49/EC o proceni i upravljanju bukom u životnoj sredini, član 3. tačka a) b) neželjen ili štetan zvuk (Zakon o zaštiti od buke, član 3. tačka 1)
CITES konvencija	međunarodni ugovor (Vašington, 1973) kojim se propisuju pravila međunarodne trgovine ugroženim vrstama divlje faune i flore.
Dezertifikacija	označava degradaciju zemljišta u sušnim, polusušnim i suvim subhumidnim regionima usled delovanja različitih faktora, uključujući promene klime i aktivnosti čoveka. (Konvencija o borbi protiv dezertifikacije u zemljama sa teškom sušom i/ili dezertifikacijom, posebno u Africi, član 1. stav 1a)
Dugotrajne organske zagađujuće materije (POPs)	organske supstance koje poseduju toksične karakteristike, koje su dugotrajne, koje su bioakumulativne, koje su sklone prenosu vazduhom na velike daljine i deponovanju i koje prouzrokuju značajne negativne uticaje na ljudsko zdravlje ili životnu sredinu. (Protokol o dugotrajnim organskim zagađujućim materijama (1998) uz Konvenciju o prekograničnom zagađivanju vazduha velikim udaljenostima (1979), član 1. tačka 7)

Ekosistem (biogeocenoza)	strukturno, funkcionalno i dinamički složen i jedinstven ekološki sistem u kome se međusobno prožimaju uticaji biotopa i biocenoze (abiogena i biogena); (Zakon o zaštiti prirode, član 4. tačka 19)
Emisija	a) direktno ili posredno ispuštanje materija, vibracija, toplote ili buke iz pojedinačnih ili difuznih izvora u postrojenju, u vazduh, vode ili tlo; (Direktiva 2008/1/EC o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja, član 2. tačka 5) b1) neposredno ili posredno ispuštanje materija, vibracija, toplote ili buke iz izvora u postrojenju, u vazduh, vodu ili zemljište; (Zakon o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja životne sredine, član 2. tačka 5) b2) ispuštanje zagađujućih materija u gasovitom, tečnom ili čvrstom agregatnom stanju iz izvora zagađivanja u vazduh; (Zakon o zaštiti vazduha, član 3. tačka 11) b3) ispuštanje i isticanje zagađujućih materija u gasovitom, tečnom i čvrstom agregatnom stanju ili emisija energije iz izvora zagađivanja u životnu sredinu; (Zakon o zaštiti životne sredine, član 3. tačka 18)
Eutrofikacija	obogaćivanje vode nutrijentima, naročito jedinjenjima azota i/ili fosfora, koje izaziva ubrzano razmnožavanje algi i viših biljaka i stvara nepoželjne promene ravnoteže organizama prisutnih u vodi i kvaliteta vode koja je u pitanju; (Direktiva 91/271/EC o prečišćavanju komunalnih otpadnih voda, član 2. stav 1. tačka 11)
Gasovi sa efektom staklene bašte	a) Ugljendioksid (CO ₂), Metan (CH ₄), Azotsuboksid (N ₂ O), Vodoni fluorugljovodonici (HFCs), Perfluorugljovodonici (PFCs), Perfluorugljovodonici (PFCs) (Aneks A Kjoto protokola uz Okvirnu konvenciju UN o promeni klime) b) gasovi koji apsorbuju i re-emituju infracrveno zračenje i u atmosferu dospevaju kao posledica prirodnih procesa, ali i usled ljudskih aktivnosti; (Zakon o zaštiti vazduha, član 3. tačka 2)

Genetički modifikovan organizam (GMO)	<p>a) genetički modifikovan organizam je definisan u članu 2, stav 1. Direktive 2001/18/EZ; organizmi dobijeni uz pomoć tehnike genetičke modifikacije iz Priloga I.B Direktive 2001/18/EZ, nisu obuhvaćeni tim nazivom; (Uredba (EZ) br. 1946/2003. o prekograničnom prenosu genetički modifikovanih organizama, član 3. stav 1. tačka 1)</p> <p>b) organizam čiji je genetički materijal promenjen metodama savremene biotehnologije; (Zakon o genetički modifikovanim organizmima, član 4. tačka 2)</p>
Granična vrednost	<p>a) nivo određen na osnovu naučnih saznanja, s ciljem izbegavanja, sprečavanja ili umanjivanja štetnih uticaja na ljudsko zdravlje i/ili životnu sredinu u celini, koji treba dostići u određenom razdoblju, i koja se nakon toga ne sme prekoračiti; (Direktiva 2008/50/EC o kvalitetu ambijentalnog vazduha i čistom vazduhu za Evropu član 2. tačka 5)</p> <p>b) najviši dozvoljeni nivo zagađujuće materije u vazduhu, utvrđen na osnovu naučnih saznanja, kako bi se izbegle, sprečile ili smanjile štetne posledice po zdravlje ljudi i/ili životnu sredinu i koja se ne sme preći kada se jednom dostigne; (Zakon o zaštiti vazduha, član 3. tačka 6)</p>
Industrijski udes	<p>a) nekontrolisani događaj za vreme bilo koje aktivnosti koja uključuje opasne materije, bilo: (i) u instalaciji, na primer za vreme proizvodnje, upotrebe, skladištenja, rukovanja ili odlaganja; ili (ii) Prilikom transporta, u meri u kojoj je regulisano stavom 2 (d) člana 2; (Konvencija o prekograničnim efektima industrijskih udesa, član 1. tačka a)</p> <p>b) tehničko-tehnološka nesreća – udes je iznenadni i nekontrolisani događaj ili niz događaja koji je izmakao kontroli prilikom upravljanja određenim sredstvima za rad i prilikom postupanja sa opasnim materijama u proizvodnji, upotrebi, transportu, prometu, preradi, skladištenju i odlaganju, kao što su požar, eksplozija, havarija, saobraćajni udes u drumskom, rečnom, železničkom i avio saobraćaju, udes u rudnicima i tunelima, zastoje rada žičara za transport ljudi, rušenje brana, havarija na elektroenergetskim, naftnim i gasnim postrojenjima, akcidenti pri rukovanju radioaktivnim i nuklearnim materijama; a čije posledice ugrožavaju bezbednost i živote ljudi, materijalna dobra i životnu sredinu; (Zakon o vanrednim situacijama, član 8. tačka 4)</p>

Informacija o životnoj sredini	<p>svaka informacija u pismenom, vizuelnom, zvučnom, elektronskom ili drugom materijalnom obliku o:</p> <p>(a) Stanju elemenata životne sredine, kao što su vazduh i atmosfera, voda, tlo, zemljište, predeli i prirodni kompleksi, biološki diverzitet i njegove komponente, uključujući genetički modifikovane organizme kao i o interakciji između ovih elemenata;</p> <p>(b) Faktorima kao što su supstance, energija, buka i zračenje, i aktivnostima ili merama, uključujući upravne mere, o sporazumima u oblasti zaštite životne sredine, o politici, zakonskim aktima, planovima i programima koji utiču ili će verovatno uticati na elemente životne sredine u okviru tačke (a) u gornjem tekstu, analizama troškova i koristi (cost-benefit analizama) i drugim ekonomskim analizama i pretpostavkama koje se koriste u donošenju odluka u oblasti životne sredine;</p> <p>(c) Stanju zdravlja i bezbednosti ljudi, uslovima života ljudi, kulturnim spomenicima i građevinama, ukoliko na njih utiče ili može da utiče stanje elemenata životne sredine, ili ukoliko na njih deluju ovi elementi, faktori, aktivnosti ili mere na koje se odnosi tačka (b) u gornjem tekstu;</p> <p>(Konvencija o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i pravu na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine, član 2. tačka 3)</p>
Integrirana dozvola	<p>a) cela pismena odluka ili njen deo (ili nekoliko takvih odluka) kojima se odobrava rad celog postrojenja ili njegovog dela, pod određenim uslovima kojima se garantuje da je postrojenje u skladu sa zahtevima Direktive. Dozvola se može odnositi na jedno ili više postrojenja ili na delove postrojenja koji se nalaze na istom mestu i kojima upravlja isti subjekt; (Direktiva 2008/1/EC o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja, član 2. tačka 9)</p> <p>b) integrirana dozvola jeste odluka nadležnog organa doneta u formi rešenja kojom se odobrava puštanje u rad postrojenja ili njegovog dela, odnosno obavljanje aktivnosti čiji sastavni deo čini dokumentacija sa utvrđenim uslovima kojima se garantuje da takvo postrojenje ili aktivnost odgovaraju zahtevima predviđenim ovim zakonom; (Zakon o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja životne sredine, član 2. tačka 10)</p>

Integrirano sprečavanje i kontrola zagađivanja životne sredine (IPPC)	- postupak uređen propisima, kojim se veliki industrijski procesi regulišu i odobravaju; koji se naročito odnosi na zahteve iz IPPC Direktive 96/61/EZ. Videti: http://glossary.eea.europa.eu/terminology/sitesearch?term=Integrated+Pollution+Prevention+and+Control
Javnost	<p>a) jedno ili više fizičkih i pravnih lica i, u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom ili praksom, njihova udruženja, organizacije ili grupe; (Konvencija o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i pravu na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine član 2. tačka 4; isto i u Direktivi 2003/35/EC o učešću javnosti u izradi određenih planova i programa u oblasti životne sredine i izmenama i dopunama Direktive Saveta 85/337/EEZ i 96/61/EZ s obzirom na učešće javnosti i pristup pravosuđu, član 3; Direktivi 2008/1/EC o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja, član 2. tačka 14)</p> <p>b) jeste jedno ili više fizičkih ili pravnih lica, njihova udruženja, organizacije ili grupe; (Zakon o zaštiti životne sredine, član 3. tačka 26; Zakon o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja životne sredine, član 2. tačka 16; Zakon o zaštiti vazduha, član 3. tačka 16)</p>
Jonizujuća zračenja	elektromagnetska ili čestična zračenja koja mogu da proizvedu jone i prouzrokuju štetne efekte po život i zdravlje ljudi i životnu sredinu; (Zakon o zaštiti od jonizujućih zračenja i o nuklearnoj sigurnosti, član 3. tačka 14)
Kjoto protokol	Međunarodni ugovor zaključen 1997. godine (kao protokol uz Okvirnu konvenciju UN o promeni klime) radi ostvarivanja ciljeva Konvencije definisanih u članu 2. (Ciljevi se odnose na postizanje stabilizacija koncentracije gasova staklene bašte u atmosferi na nivou koji bi sprečavao opasne antropogene uticaje na klimatski sistem. Takav nivo trebalo bi da se postigne u vremenskom periodu koji bi omogućio ekosistemima da se prirodno prilagode promeni klime, koji bi obezbedio da ne bude ugrožena proizvodnja hrane i omogućio dalji održiv ekonomski razvoj)

Komunalna otpadna voda	upotrebljena voda iz domaćinstava ili mešavina upotrebljene vode iz domaćinstava sa industrijskom upotrebljenom vodom i/ili kišnicom; (Direktiva 91/271/EC o prečišćavanju komunalnih otpadnih voda, član 2. stav 1. tačka 1)
Koncentracija o kojoj se izveštava javnost	nivo zagađujuće materije čije prekoračenje predstavlja opasnost po zdravlje posebno osetljivih delova populacije od kratkotrajne izloženosti, o kojoj je neophodno hitno i odgovarajuće informisanje javnosti; (Zakon o zaštiti vazduha, član 3. tačka 17)
Migratorna vrsta	celokupna populacija ili bilo koji geografski odvojen deo populacije bilo koje vrste ili nižeg taksona (klasifikacione grupe) divljih životinja od koje značajni deo članova ciklično i predvidljivo prelazi jednu ili više granica nacionalne jurisdikcije; (Konvencija o očuvanju migratornih vrsta divljih životinja, član 1. stav 1. tačka a)
Najbolje dostupne tehnike (BAT)	<p>a) najdelotvornije i najnaprednije faze razvoja delatnosti i odgovarajućih metoda rada koje pokazuju praktičnu primenu određenih tehnika za načelno utvrđivanje graničnih vrednosti emisija koje su tako osmišljene da sprečavaju ili, ako to nije izvodljivo, generalno smanjuju emisije i negativno delovanje na životnu sredinu u celini;</p> <p>- „tehnikе“ uključuju kako tehnologiju koja se koristi, tako i način konstruisanja, gradnje, održavanja, korišćenja i stavljanja postrojenja van pogona;</p> <p>- „raspoložive tehnike“ znači tehnike koje su razvijene do nivoa da se mogu primenjivati u određenom industrijskom sektoru u ekonomski i tehnički održivim uslovima, uzimajući u obzir troškove i prednosti, bez obzira koriste li se te tehnike u određenoj državi članici i jesu li se tamo razvijale, sve dok su razmerno dostupne operateru;</p> <p>- „najbolje“ znači najefikasnije u postizanju visokog opšteg nivoa zaštite životne sredine kao celine. (Direktiva 2008/1/EC o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja, član 2. tačka 12)</p>

	<p>b) najdelotvornije i najmodernije faze u razvoju aktivnosti i načinu njihovog obavljanja koje omogućavaju pogodniju primenu određenih tehnika za zadovoljavanje graničnih vrednosti emisija, propisanih u cilju sprečavanja ili ako to nije izvodljivo, u cilju smanjenja emisija i uticaja na životnu sredinu kao celinu; Pojedini elementi izraza „najbolje dostupne tehnike“ imaju sledeća značenja: „tehnika“ - način na koji je postrojenje projektovano, izgrađeno, održavano, na koji funkcioniše i stavlja se van pogona ili zatvara, uključujući i tehnologiju koja se koristi; „dostupna“ - tehnika razvijena do stepena koji omogućava primenu u određenom sektoru industrije pod ekonomski i tehnički prihvatljivim uslovima, uključujući troškove i koristi, ako je pod uobičajenim uslovima dostupna operateru; „najbolji“ - podrazumeva najefikasniji učinak u postizanju visokog opšteg nivoa zaštite životne sredine; (Zakon o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja životne sredine, član 2. tačka 14)</p>
Nejonizujuća zračenja	<p>elektromagnetska zračenja koja imaju energiju fotona manju od 12,4 eV. Ona obuhvataju: ultraljubičasto ili ultravioletno zračenje (talasne dužine 100-400 nm), vidljivo zračenje (talasne dužine 400-780 nm), infracrveno zračenje (talasne dužine 780nm - 1 mm), radio-frekvencijsko zračenje (frekvencije 10 kHz - 300 GHz), elektromagnetska polja niskih frekvencija (frekvencije 0-10 kHz) i lasersko zračenje. Nejonizujuća zračenja obuhvataju i ultrazvuk ili zvuk čija je frekvencija veća od 20 kHz; (Zakon o zaštiti od nejonizujućih zračenja, član 2. tačka 1)</p>
Održivi razvoj	<p>a) Razvoj koji dugoročno obezbeđuje ekonomske, društvene i koristi za životnu sredinu vodeći računa o potrebama sadašnjih i budućih generacija. Definisano od strane Svetske komisije za životnu sredinu i razvoj 1987. godine kao: razvoj koji obezbeđuje potrebe sadašnjih generacija bez ugrožavanja mogućnosti budućih generacija da zadovolje svoje potrebe. Videti: http://glossary.eea.europa.eu/terminology/sitesearch?term=sustainable+development</p> <p>b) Načelo održivog razvoja - održivi razvoj je usklađeni sistem tehničko-tehnoloških, ekonomskih i društvenih aktivnosti u ukupnom razvoju u kojem se na principima ekonomičnosti i razumnosti koriste prirodne i stvorene vrednosti Republike sa ciljem da se sačuva i unapredi kvalitet životne sredine za sadašnje i buduće generacije. Održivi razvoj ostvaruje se donošenjem i sprovođenjem odluka kojima se obezbeđuje usklađenost interesa zaštite životne sredine i interesa ekonomskog razvoja. (Zakon o zaštiti životne sredine, član 9. tačka 4)</p>

Operater	<p>a) fizičko ili pravno lice koje postrojenjem upravlja ili ga nadzire ili koje je, tamo gde je to predviđeno nacionalnim zakonodavstvom, ovlašćeno za donošenje ekonomskih odluka u oblasti tehničkog funkcionisanja postrojenja; (Direktiva 2008/1/EC o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja, član 2. tačka 13)</p> <p>b) svako fizičko ili pravno lice koje, u skladu sa propisima, upravlja postrojenjem ili ga kontroliše ili je ovlašćen za donošenje ekonomskih odluka u oblasti tehničkog funkcionisanja postrojenja i na čije ime se izdaje integrisana dozvola; (Zakon o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja životne sredine, član 2. tačka 15)</p>
Otpad	<p>a1) materije ili predmeti koji se odlažu, ili treba da se odlože ili se zahteva da se odlažu u skladu sa odredbama nacionalnog zakona; (Bazelska konvencija, član 2. tačka 1)</p> <p>a2) svaka materija ili predmet koji vlasnik odbacuje ili namerava ili mora odbaciti; (Direktiva 2008/98/EC o otpadu i ukidanju određenih direktiva, član 3. tačka 1)</p> <p>b1) svaka materija ili predmet sadržan u listi kategorija otpada (Q lista) koji vlasnik odbacuje, namerava ili mora da odbaci, u skladu sa zakonom; (Zakona o upravljanju otpadom, Član 5. tačka 17.)</p> <p>b2) svaki predmet ili supstanca, kategorisan prema utvrđenoj klasifikaciji otpada sa kojim vlasnik postupa ili ima obavezu da postupa, odnosno upravlja; (Zakon o zaštiti životne sredine, član 3. tačka 20)</p>
Ozonski omotač	<p>- omotač ozona u atmosferi iznad planetarnog graničnog sloja (Bečka konvencije o zaštiti ozonskog omotača, član 1. tačka 1)</p>

**Princip predostro-
žnosti**

a) Jedan od osnovnih principa savremene politike i prava životne sredine koji se primenjuje i u drugim oblastima (bezbednost hrane, itd). Princip usvojen na Konferenciji UN o životnoj sredini i razvoju (1992). Princip podrazumeva da kada postoji opasnost od ozbiljne i nepovratne štete za životnu sredinu nedostatak potpunih naučnih saznanja neće biti korišćen kao razlog za odlaganje troškovno efikasnih mera sprečavanja degradacije životne sredine (princip 15). Izvor: http://glossary.eea.europa.eu/terminology/concept_html?term=precautionary%20principle

b) Načelo prevencije i predostrožnosti – svaka aktivnost mora biti planirana i sprovedena na način da: prouzrokuje najmanju moguću promenu u životnoj sredini; predstavlja najmanji rizik po životnu sredinu i zdravlje ljudi; smanji opterećenje prostora i potrošnju sirovina i energije u izgradnji, proizvodnji, distribuciji i upotrebi; uključi mogućnost reciklaže; spreči ili ograniči uticaj na životnu sredinu na samom izvoru zagađivanja. Načelo predostrožnosti ostvaruje se procenom uticaja na životnu sredinu i korišćenjem najboljih raspoloživih i dostupnih tehnologija, tehnika i opreme. Nepostojanje pune naučne pouzdanosti ne može biti razlog za nepreduzimanje mera sprečavanja degradacije životne sredine u slučaju mogućih ili postojećih značajnih uticaja na životnu sredinu. (Zakona o zaštiti životne sredine, član 9. tačka 2)

**Princip zagađivač
plaća**

a) Jedan od osnovnih principa politike i prava u oblasti životne sredine prvobitno formulisan u okviru OECD i usvojen od strane država članica. U užoj interpretaciji njegovog sadržaja princip podrazumeva da „zagađivač treba da snosi troškove sprovođenja mera ... radi obezbeđenja da životna sredina bude u adekvatnom stanju“. Mnogi koriste šire tumačenje kojim se u sadržaj obaveza zagađivača uključuju i troškovi sprečavanja zagađivanja, troškovi saniranja životne sredine i troškovi kompenzacije štete u životnoj sredini. EU je prihvatila ovaj koncept sadržaja principa usvajanjem Direktive 2004/35/EZ o odgovornosti za štete u životnoj sredini. Izvor: Using the market for cost-effective environmental policy, Market-based instruments in Europe, EEA Report, No 1/2006, p. 13. Videti i: <http://glossary.eea.europa.eu/terminology/sitesearch?term=polluter-pays+principle+>

b) Načelo „zagađivač plaća“ - zagađivač plaća naknadu za zagađivanje životne sredine kada svojim aktivnostima prouzrokuje ili može prouzrokovati opterećenje životne sredine, odnosno ako proizvodi, koristi ili stavlja u promet sirovinu, poluproizvod ili proizvod koji sadrži štetne materije po životnu sredinu. Zagađivač, u skladu sa propisima, snosi ukupne troškove mera za sprečavanje i smanjivanje zagađivanja koji uključuju troškove rizika po životnu sredinu i troškove uklanjanja štete nanete životnoj sredini. (Zakon o zaštiti životne sredine, Član 9. tačka 6)

Priroda

jedinstvo geosfere i biosfere, izloženo atmosferskim promenama i različitim uticajima i obuhvata prirodna dobra i prirodne vrednosti koje se iskazuju biološkom, geološkom i predeonom raznovrsnošću; (Zakon o zaštiti prirode, član 4. tačka 59)

Prirodna ravnoteža

stanje međusobno uravnoteženih odnosa i uticaja živih bića među sobom i s njihovim staništem. Prirodna ravnoteža je narušena, kada se poremeti kvantitativna ili kvalitativna struktura životnih zajednica, ošteti ili uništi stanište, uništi ili promeni sposobnost delovanja ekološkog sastava, prekine međusobna povezanost pojedinih ekoloških sastava ili prouzrokuje značajnija izolovanost pojedinih populacija; (Zakon o zaštiti prirode, član 4. tačka 61)

Prizemni ozon

ozon koji se nalazi u najnižim slojevima troposfere; (Zakon o zaštiti vazduha, član 3. tačka 32)

Procena uticaja na životnu sredinu (EIA)	<p>a) označava nacionalnu proceduru za vrednovanje mogućeg uticaja predložene aktivnosti na životnu sredinu; (Konvencija o proceni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu, član 1. tačka IV)</p> <p>b) preventivna mera zaštite životne sredine zasnovana na izradi studija i sprovođenju konsultacija uz učešće javnosti i analizi alternativnih mera, sa čijem da se prikupе podaci i predvide štetni uticaji određenih projekata na život i zdravlje ljudi, floru i faunu, zemljište, vodu, vazduh, klimu i pejzaž, materijalna i kulturna dobra i uzajamno delovanje ovih činilaca, kao i utvrde i predlože mere kojima se štetni uticaji mogu sprečiti, smanjiti ili otkloniti imajući u vidu izvodljivost tih projekata; (Zakon o proceni uticaja na životnu sredinu, član 2. t.5)</p>
Promena klime	<p>označava promenu klime koja je direktno ili indirektno uslovljena ljudskim aktivnostima koje izazivaju promene u sastavu globalne atmosfere, i koja je superponirana na prirodna kolebanja klime, osmotrena tokom uporedivih vremenskih perioda. (Okvirna konvencija UN o promeni klime, član 1. tačka 2)</p>
Radioaktivni otpad	<p>a) radioaktivni materijal u gasovitom, tekućem ili čvrstom obliku, za koji se ne planira dalje korišćenje od strane država članica ili fizičkih ili pravnih lica čije odluke se prihvataju od strane država članica i koji se kontroliše kao radioaktivni otpad od strane nadležnog tela prema propisima država članica (Zajednička konvencija o bezbednosti upravljanja upotrebljenim gorivom i o bezbednosti upravljanja radioaktivnim otpadom, član 2. tačka h)</p> <p>b) jeste radioaktivni materijal koji se ne planira za dalju upotrebu; (Zakon o zaštiti od jonizujućeg zračenja i o nuklearnoj sigurnosti, član 3. tačka 43)</p>
Reciklaža	<p>a) svaki postupak kojim se otpadni materijali ponovno prerađuju u proizvode, materijale ili materije za izvornu ili drugu svrhu. Recikliranje obuhvata ponovnu preradu organskog materijala, ali ne uključuje recikliranje energije i ponovnu preradu u materijale koji se koriste kao gorivo ili za postupke zatrpavanja; (Direktiva 2008/98/EC o otpadu i ukidanju određenih direktiva, član 3. tačka 17)</p> <p>b1) ponovna prerada otpadnih materijala u proizvodnom procesu za prvobitnu ili drugu namenu, osim u energetske svrhe; (Zakon o upravljanju otpadom, član 5. tačka 27)</p> <p>b2) reciklaža ambalažnog otpada je ponovna prerada ambalažnog otpada u okviru proizvodnog procesa za prvobitnu namenu ili za ostale namene, uključujući organsku reciklažu, a isključujući iskorišćenje u energetske svrhe; (Zakon o ambalaži i ambalažnom otpadu, član 5. tačka 17)</p>

Rio deklaracija

Rio deklaracija o životnoj sredini i razvoju usvojena na Konferenciji UN o životnoj sredini i razvoju (1992). Sadrži 27 principa savremene politike i prava životne sredine (pravo na „zdrav i produktivan život u harmoniji sa prirodom“, princip suverenosti država, princip saradnje „u duhu globalnog partnerstva“, pravo na razvoj, životna sredina kao integralni deo održivog razvoja i razvojnih procesa, iskorenjivanje siromaštva kao pretpostavke održivog razvoja, poseban položaj i potrebe zemalja u razvoju, učešće javnosti u odlučivanju, princip predostrožnosti, princip zagađivač plaća, procena uticaja na životnu sredinu, jačanje uloge žena i omladine, poseban položaj autohtonih naroda i njihovih zajednica, obaveza rešavanja sporova mirnim putem, itd.)

Strategija održivog razvoja EU

dokument koji je Evropski savet 2006. godine usvojio zasnovan na Strategiji iz 2001. godine i sagledavanju do tada postignutih rezultata. U strategiji je nekoliko pitanja naglašeno kao posebno značajno i utvrđeni ciljevi u sledećim oblastima: klimatske promene i čista energija, održivi transport, održiva potrošnja i proizvodnja, očuvanje i upravljanje prirodnim resursima, javno zdravlje, socijalna inkluzija, demografija i migracije, globalno siromaštvo i izazovi održivog razvoja. Videti: <http://ec.europa.eu/environment/eussd/>

Strateška procena uticaja na životnu sredinu (SEA)	<p>a) Instrument (tehnika) slična proceni uticaja na životnu sredinu ali koja se primenjuje na politike, planove, programe ili grupe programa. SEA obezbeđuje mogućnost izbegavanja pripreme i sprovođenja neadekvatnih planova, programa i projekata i pomaže u indentifikaciji i proceni alternativnih projekata kao i indentifikaciji kumulativnih efekata. SEA se sastoji od dva glavna tipa: sektorske strateške procene (primenjuje se na više novih projekata koji pripadaju jednom sektoru) i regionalne strateške procene (primenjuje se kada se radi o planovima ekonomskog razvoja u okviru jednog regiona). Videti i: http://glossary.eea.europa.eu/terminology/sitesearch?term=strategic+environmental+assessment</p> <p>b) strateška procena uticaja određenih planova i programa na životnu sredinu podrazumeva pripremu izveštaja o stanju životne sredine, sprovođenje postupka konsultacija, uvažavanje izveštaja i rezultata konsultacija u postupku odlučivanja i donošenja ili usvajanja određenih planova i programa, kao i pružanje informacija i podataka o donetoj odluci; (Zakon o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu, član 3. tačka 2)</p>
Šesti akcioni program EZ u oblasti životne sredine: Životna sredina 2010: naša budućnost, naš izbor	<p>dokument usvojen od strane Evropskog parlamenta i Saveta 22. jula 2002. godine kojim se definiše okvir za delovanje EU u oblasti životne sredine u periodu od 2002. do 2012. godine. Videti i: http://ec.europa.eu/environment/newprg/intro.htm</p>
Tematske strategije	<p>dokumenti usvojeni u skladu sa Šestim akcionim programom EZ u oblasti životne sredine kojim se u sedam oblasti (vazduh, otpad i reciklaža, morska sredina, zemljište, pesticidi, prirodni resursi, urbana sredina) daje procena stanja i definišu elementi politike EZ. Videti i: http://ec.europa.eu/environment/newprg/strategies_en.htm</p>

Ugrožena vrsta	<p>a) (u odnosu na određenu migratornu vrstu), znači da je migratorna vrsta u opasnosti od izumiranja bilo širom celog prostranstva na kojem živi ili na njegovom značajnom delu. (Konvencija o očuvanju migratornih vrsta divljih životinja, član 1. tačka e); Videti i Prilog I-III Cites konvencije.</p> <p>b) ona vrsta koja se suočava sa visokom verovatnoćom da će iščeznuti u prirodnim uslovima u bliskoj budućnosti što se utvrđuje u skladu sa opšteprihvaćenim međunarodnim kriterijumima; (Zakon o zaštiti prirode, član 4. tačka 73)</p>
Vanredna situacija	<p>stanje kada su rizici i pretnje ili posledice katastrofa, vanrednih događaja i drugih opasnosti po stanovništvo, životnu sredinu i materijalna dobra takvog obima i intenziteta da njihov nastanak ili posledice nije moguće sprečiti ili otkloniti redovnim delovanjem nadležnih organa i službi, zbog čega je za njihovo ublažavanje i otklanjanje neophodno upotrebiti posebne mere, snage i sredstva uz pojačan režim rada; (Zakon o vanrednim situacijama, član 8. tačka 1)</p>
Vazduh	<p>a) ambijentalni vazduh označava spoljašnji vazduh u troposferi, osim radnih mesta iz Direktive 89/654/EEZ, gde se primenjuju odredbe o zdravlju i bezbednosti na radu i gde javnost nema redovan pristup; (Direktiva 2008/50/EC o kvalitetu ambijentalnog vazduha i čistijem vazduhu za Evropu član 2. tačka 1)</p> <p>b) vazduh jeste vazduh u troposferi na otvorenom koji ne uključuje vazduh u zatvorenom prostoru; (Zakon o zaštiti vazduha, član 3. tačka 1)</p>

**Zagađenje
(Zagađivanje)**

a1) direktno ili indirektno unošenje materija, vibracija, toplote ili buke u vazduh, vode ili tlo, kao posledica ljudskog delovanja, a koje može biti štetno za ljudsko zdravlje ili kvalitet životne sredine i dovesti do oštećenja materijalne imovine ili ometati uživanje ili druge oblike zakonitog korištenja životne sredine; (Direktiva 2008/1/EC o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja, član 2. tačka 2)

a2) direktno ili indirektno unošenje, kao rezultat ljudske aktivnosti, supstanci ili toplote u vazduh, vodu ili zemljište, a koje može biti štetno po ljudsko zdravlje ili kvalitet akvatičnih ekosistema ili suvozemnih ekosistema direktno zavisnih od akvatičnih ekosistema, ili koje umanjuje ili ometa uobičajena i druga legitimna korišćenja životne sredine. (Direktiva 2000/60/EZ kojom se uspostavlja okvir za delovanje Zajednice u oblasti politike voda, član 2. stav 1. tačka 33)

b1) neposredno ili posredno unošenje materija, vibracija, toplote ili buke u vazduh, vodu ili zemljište izazvano ljudskom aktivnošću koje može biti štetno po zdravlje ljudi ili kvalitet životne sredine i koje može dovesti do oštećenja materijalnih dobara; (Zakon o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja životne sredine, član 2. tačka 2)

b2) direktno ili indirektno unošenje, kao rezultat ljudske aktivnosti, supstanci ili toplote u vazduh, vodu ili zemlju, a koje može biti štetno po ljudsko zdravlje ili kvalitet akvatičnih ekosistema ili suvozemnih ekosistema direktno zavisnih od akvatičnih ekosistema (priobalni ekosistemi), koje prouzrokuje štetu na materijalnim dobrima ili umanjuje ili ometa običajna i druga legitimna korišćenja životne sredine; (Zakon o vodama, član 3. tačka 29)

b3) zagađivanje životne sredine jeste unošenje zagađujućih materija ili energije u životnu sredinu, izazvano ljudskom delatnošću ili prirodnim procesima koje ima ili može imati štetne posledice na kvalitet životne sredine i zdravlje ljudi; (Zakon o zaštiti životne sredine, član 3. tačka 11.)

**Zagađujuće
materije**

a1) svaka supstanca sposobna da prouzrokuje zagađivanje, posebno one koje su navedene u Aneksu VIII (Direktiva 2000/60/EZ Evropskog parlamenta i Saveta kojom se uspostavlja okvir za delovanje Zajednice u oblasti politike voda, član 2. stav 1. tačka 31)

a2) svaka materija prisutna u ambijentalnom vazduhu koja može imati štetan uticaj na ljudsko zdravlje i/ili životnu sredinu u celini; (Direktiva 2008/50/EC o kvalitetu ambijentalnog vazduha i čistijem vazduhu za Evropu član 2. tačka 2)

b1) zagađujuća supstanca jeste svaka supstanca koja uzrokuje zagađivanje, a čija se lista utvrđuje posebnim propisom; (Zakon o vodama, član 3. tačka 30)

b2) materije čije ispuštanje u životnu sredinu utiče ili može uticati na njen prirodni sastav, osobine i integritet; (Zakon o zaštiti životne sredine, član 3. tačka 15)

Literatura

Zainteresovana javnost	<p>a1) javnost koja je ugrožena ili će verovatno biti ugrožena ili ima interesa u donošenju odluka u oblasti životne sredine. Za potrebe ove definicije, nevladine organizacije koje promovišu zaštitu životne sredine i koje zadovoljavaju uslove propisane nacionalnim zakonodavstvom biće smatrane zainteresovanim. (Konvencija o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i pravu na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine član 2. tačka 4); isto i u Direktivi 2003/35/EC o učešću javnosti u izradi određenih planova i programa u oblasti životne sredine i izmenama i dopunama Direktive Saveta 85/337/EEZ i 96/61/EZ s obzirom na učešće javnosti i pristup pravosuđu, član 3)</p> <p>a2) javnost na koju utiče ili je verovatno da će uticati ili koja je zainteresovana za donošenje odluka o izdavanju ili obnavljanju dozvola, odnosno o utvrđivanju ili ažuriranju uslova dozvole; u smislu ove definicije, nevladine organizacije koje promovišu zaštitu životne sredine i ispunjavaju sve zahteve u skladu s nacionalnim zakonodavstvom smatraju se zainteresovanim. (Direktiva 2008/1/EC o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja, član 2. tačka 15)</p>
Životna sredina	<p>b1) javnost na koju utiče ili na koju može uticati donošenje odluke nadležnog organa ili koja ima interesa u tome, uključujući i udruženja građana i društvene organizacije koje se bave zaštitom životne sredine i koje su evidentirane kod nadležnog organa; (Zakon o zaštiti životne sredine, član 3. tačka 28)</p> <p>b2) javnost na koju rad postrojenja i obavljanje aktivnosti utiče ili je verovatno da će uticati, uključujući nevladine organizacije koje se bave zaštitom životne sredine i koje su evidentirane kod nadležnog organa. (Zakon o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja životne sredine, član 2. tačka 17)</p>
Životna sredina	<p>a) kombinacija elemenata čiji kompleksni međuodnosi čine okruženje i uslove života pojedinaca i društva. Na taj način životnu sredinu obuhvata izgrađeno okruženje, priroda i svi prirodni resursi uključujući vazduh, zemlju i vodu. To, takođe, uključuje i okruženje radnog mesta. Videti i: http://glossary.eea.europa.eu/terminology/sitesearch?term=environment</p> <p>b) skup prirodnih i stvorenih vrednosti čiji kompleksni međusobni odnosi čine okruženje, odnosno prostor i uslove za život; (Zakon o zaštiti životne sredine, član 3. stav 1. tačka 1)</p>

Berglund, M., von Raggamby, A., (2008). *Horizontal Environmental EC Legislation – A Short Policy Guide*, European Communities.

(http://ec.europa.eu/environment/enlarg/pdf/pubs/horizontal_en.pdf)

Bogdanović, S., (ur.). *Direktive EU u fokusu*. REC, Ministarstvo zaštite životne sredine i regulacije prostora Republike Crne Gore; Finnconsult Oy; Stockholm: Scandiaconsult Natura AB, Beograd, Podgorica, 2003.

(<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:1996:0540:FIN:EN:PDF>)

Čavoški, A., *Osnovi ekološkog prava Evropske unije*, Pravni fakultet Univerzita Union, Službeni glasnik., Beograd, 2007.

The European environment — State and outlook 2005, European Environment Agency, Copenhagen, 2005.

Europe's Environment – the fourth assessment, European Environment Agency, Copenhagen, 2007.

Environmental trends and perspectives in the Western Balkans: future productions and consumption patterns. EEA Report, No. 1/2010, Copenhagen.

EU 2010 Biodiversity Baseline, EEA Technical report No 12/2010, EEA, Copenhagen, 2010. (<http://www.eea.europa.eu/publications/eu-2010-biodiversity-baseline>)

European Union emission inventory report 1990–2008 under the UNECE Convention on Long-range Transboundary Air Pollution (LRTAP), EEA Technical Report, No. 7/2010, Copenhagen. (<http://www.eea.europa.eu/publications/european-union-emission-inventory-report>)

Guide to the Approximation of European Union Environmental Legislation, Commission of the European Communities, 2008. Preuzeto iz (<http://ec.europa.eu/environment/archives/guide/guidfin.pdf>)

Godišnji izveštaju Evropske komisije o napretku Srbije za 2009. godinu, SEK (2009) 1339, Brisel. (<http://www.seio.gov.rs/code/navigate.asp?Id=48>)

Gubb, C. J., *EU Environmental Policy*; CIVITAS Institute for the Study of Civil Society 2007; (<http://civitas.org.uk/eufacts/FSENV/ENV1.htm>)

Holder, J., Lee, M., *Environmental Protection, Law and Policy*, Cambridge University Press, 2007. (pp. 135-210);

Handbook on the Implementation of EC Environmental Legislation, Regional Environmental Center, Umweltbundesamt GmbH, Budapest, 2008. (<http://ec.europa.eu/environment/enlarg/handbook.pdf>)

Jans, J., H., Vedder, H., *European Environmental Law*, Europa Law Publishing, University of Groningen, 2008);

Knežević-Predić, V., Radivojević, Z., *Kako nastaje i deluje pravo Evropske unije*, Službeni glasnik, Beograd, 2009.

Košičiarova, S., *EC Environmental Law*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čenek, Plzen, 2009.

Leading cases of the European Court of Justice – EC Environmental Law, (http://ec.europa.eu/environment/legal/law/pdf/leading_cases_en.pdf)

Louka, E., *International Environmental Law*, Cambridge University Press, 2006. p. 49-54.

Ljujić, B., Sundać, Lj., (pr.). (2005). *Direktive Evropske unije o vodama*, Beograd: Udruženje za tehnologiju vode i sanitarno inženjerstvo.

Organised environmental crime in the EU Member States. BfU in association with Max-Planck-Institute, Kassel, 2003. (http://ec.europa.eu/environment/legal/crime/pdf/organised_member_states.pdf)

Pallemaerts, M., (ed), *Sourcebook on EU Environmental Law*, Prepared by Institute for European Environmental Policy for the EPE Banks: (et.al.) (<http://www.bei.europa.eu/attachments/strategies/sourcebook-on-eu-environmental-law.pdf>)

Prokopijević, M. (2009). *Evropska unija: Uvod*. Beograd: Službeni glasnik, str. 522-527; 595-616.

REACH in brief. European Commission, Environment Directorate General, Brussels, 2007. (http://ec.europa.eu/environment/chemicals/reach/pdf/2007_02_reach_in_brief.pdf)

Scheuer, S., (ed), *EU Environmental Policy Handbook - A Critical Analysis of EU Environmental Legislation, Making it accessible to environmentalists and decision makers*, European Environmental Bureau (EEB), Brussels, 2005. <http://www.eeb.org/?LinkServID=3E1E422E-AAB4-A68D-221A63343325A81B&showMeta=0>

Shelton, D., Kiss, A., „*Judicial Handbook on Environmental Law*“, UNEP, 2005.

Sands, P., QC, „*Principles of International Environmental Law*“, Cambridge University Press, 2003.

Stopić, M., Zorić, J., *Pravo na zdravu životnu sredinu u praksi Evropskog suda za ljudska prava*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2009.

Todić, D., *Savremena politika i pravo životne sredine*, Megatrend univerzitet, Beograd. 2008.

Todić, D., Održivi razvoj i principi politike i prava životne sredine. *Pravni život*, 9/2007, 429-443.

Todić, D., Ekološka politika EU u svetlu strateških opredelenja u oblasti održivog razvoja, *Pravni život*, br. 10/2009, 53-66.

Todić, D., Odgovornost za štete u životnoj sredini u pravu Evropske unije, u Babić, B. (ur.) *Vodič kroz pravo Evropske unije*, Službeni glasnik, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Pravni fakultet Univerziteta, Beograd, 2009. str. 512-518.

Todić, D., Strategija Evropske unije o održivom korišćenju prirodnih resursa, *Evropsko zakonodavstvo*, 29-30/2009, 104-113.

Todić, D., Tržišni instrumenti u politici životne sredine Evropske unije, *Evropsko zakonodavstvo*, br. 31-32/10, str. 124-133.

Todić D, Čok V, Vukasović V, Mijušković O, Dabić L, Pavličević B, *Zakonodavstvo Evropske unije o životnoj sredini i zemlje u tranziciji*, Beograd, Savezno ministarstvo za razvoj, nauku i životnu sredinu, 2000.

Todić D, Vukasović V, (pr) *Pravo na adekvatnu životnu sredinu*, Beograd, Regionalni centar za životnu sredinu za centralnu i istočnu Evropu, 2001.

Todić, D., Vukasović, V., *Ekološka kriza u svetu i odgovor međunarodne zajednice*, Savezni sekretarijat za rad, zdravlje i socijalno staranje, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2003.

Vodič za operatere i druge korisnike – kroz propise u oblasti zaštite životne sredine (II deo), Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja, Beograd, 2010.

Vukadinović, R., & Jovanović, N., & Međak, V., & Todorić, V., *Kako uskladi-vati domaće propise sa pravnim tekovinama Evropske unije*, Vlada Republike Srbije, Ministarstvo za ekonomske odnose sa inostranstvom, Beograd, 2004.

Vukasović, V., Todić, D., *Environmental Law (Serbia)*, International Encyclopedia of Laws, Suppl. 68 (April 2009), Monograph; Kluwer Law International, The Hague, London, New York, 2009.

Korisne internet adrese

A) Međunarodne institucije

http://europa.eu/pol/env/index_en.htm

EU – životna sredina

<http://eur-lex.europa.eu/en/legis/latest/chap151030.htm>

EU – propisi EU u oblasti životne sredine

http://ec.europa.eu/environment/index_en.htm

Evropska komisija – životna sredina

http://ec.europa.eu/dgs/environment/index_en.htm

Generalni direktorat za životnu sredinu

http://ec.europa.eu/governance/better_regulation/index_en.htm

„Bolja regulativa“

<http://www.eea.eu/>

Evropska agencija za životnu sredinu

<http://echa.europa.eu/>
 Evropska agencija za hemikalije
<http://www.unece.org/env/>
 Ekonomska komisija UN za Evropu
<http://www.rec.org>
 Regionalni centar za životnu sredinu
<http://rod.eionet.europa.eu/instruments>
 Eionet
 Reporting Obligations Database (ROD)
<http://ecologic.eu/2714>
 The Ecologic Institute (Berlin - Brussels - Vienna - Washington DC)
<http://impel.eu/>
 European Union Network for the Implementation and Enforcement of
 Environmental Law (IMPEL)
<http://www.renanetwork.org/>
 Regional Environmental Network for Accession

Agencija za zaštitu od jonizujućih zračenja i nuklearnu sigurnost Srbije
<http://www.rapp.gov.rs/>
 Republička agencija za prostorno planiranje
<http://www.hidmet.gov.rs/>
 Republički hidrometeorološki zavod Srbije
<http://www.rec.rs>
 Regionalni centar za životnu sredinu – Kancelarija u Beogradu

B) Institucije u RS

http://www.srbija.gov.rs/vesti/dokumenti_sekcija.php?id=90717
 Vlada RS – predlozi zakona
http://www.srbija.gov.rs/vesti/dokumenti_sekcija.php?id=45678
 Vlada RS – strategije
<http://www.parlament.rs/content/cir/akta/zakoni.asp>
 Narodna skupština RS – doneti propisi
<http://www.ekoplan.gov.rs>
 Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja RS
<http://www.sepa.gov.rs>
 Agencija za zaštitu životne sredine
www.sepf.gov.rs
 Fond za zaštitu životne sredine
<http://www.natureprotection.gov.rs>
 Zavod za zaštitu prirode
<http://www.ekoplan.gov.rs/shema/?lang=srl>
 Agencija za hemikalije
<http://www.srbatom.gov.rs/cir/>

Izdavač

Evropski pokret u Srbiji

Kralja Milana 31

Beograd

www.emins.org

Za izdavača

Maja Bobić

Urednice edicije

„Vodič kroz EU politike“

Nataša Dragojlović,

članica Izvršnog odbora

Evropski pokret u Srbiji

Tanja Mišević,

potpredsednica

Evropski pokret u Srbiji

Autor izdanja „Vodič kroz EU politike

– Životna sredina“

Dragoljub Todić

Saradnica u izradi

Mladenka Ignjatić

Koautorica Pojmovnika

Milica Tomanović

Autori priloga – Iskustvo Slovačke

Katarina Butkowska

Kamil Vilinović

Lektura i korektura

Marija Todorović

Dizajn

Igor Sergej Sandić

www.issstudiodesign.com

ISBN: 978-86-82391-61-6

Tiraž

1.000

Štampa

Mladost Grup, Loznica

2010.

Mišljenja i stavovi izraženi u ovoj publikaciji predstavljaju stavove autora i ne odražavaju neophodno i zvanične stavove **Evropskog pokreta u Srbiji (EPuS)**, **Istraživačkog centra Slovačke asocijacije za spoljnu politiku RC SFPA**, niti **Slovačke agencije za međunarodnu razvojnu saradnju SlovakAid**.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

351.77(4-672EY)
340.137(4-672EU:497.11) 351.77(497.11)
341.217.02(4-672EU:497.11)

ТОДИЋ, Драгољуб, 1958-
Životna sredina / [Dragoljub Todić ; autori priloga
Iskustvo Slovačke Katarina Butkovska, Kamil Vilinovič].
- Beograd : Evropski pokret u Srbiji, 2011 (Loznica :
Mladost grup). - 418 str. : graf. prikazi, tabele ; 24 cm.
- (Vodiči kroz EU politike)

Podatak o autoru preuzet iz kolofona. - Tiraž
1.000. - Pojmovnik: str. 389-408. - Napomene i
bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija:
str. 409-413.

ISBN 978-86-82391-61-6

a) Европска унија - Еколошка политика
b) Европска унија - Придруживање - Србија
c) Право - Хармонизација - Европска унија -
Србија d) Србија - Еколошка политика

COBISS.SR-ID 183043084

